מספרי

שלמה בן כ'ה יעקב הלוי

שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת

EX
LIBRIS
SALOMON JAKOB FLÖRSHEIM

Ex Libris

Dr. David Jeselsohn

מספרי דוד יסלזון

JB 742

Napoli

Joseph Gunzhauser

1487 רמ"ז

אמר עמנואל בר' יעקב ז"ל אחר שבח הא"ל על רוב נפלאותיו וכל' תגמולוהי עלי לומר כי הספר
הזה ושמו הנקרא משלי חברו שלמה המלך ע"ה להוסיף ביאור בסודות התורה ובסתריה מ
מפני שראה שמעטו מבינים ואין שפתח בראש זה הספר להבין משל ומליצה דברי חכמי'
וחידותם כלומר להבינם לבני אדם שלא היו מבינים הנה לבני חברו המשלים שהם ואמרו רז"ל למה היו ד"ת
דומים דברי תורה עד שלא עמד שלמה לבאר שהיו מימיו עמוקים וצוננין שלא היה אדם יכול לשתות מהם יו
מה עשה פיקח אחד חבר חבל לחבל ומשיחה למשיחה ודלה ושתה כך עמד שלמה המלך ממשל למשל ומדבר ל
לדבר' עד שעמד לדברי תורה וכן אמ' רז"ל במקום אחר למה היו דומים דברי תורה עד שלא עמד שלמה לכפ
לכפיפה שאין בה אזנים וידוע מדברי החכמים ז"ל שכל הדברי' מאלו הכתובים בראש ספרו הם סתרים ורמזי
ורמיזות שלעפ' הדברים' מועלים עם כל זה יש להם תוך נכבד כמו שאמ' רז"ל מראש הספר ועד כאן כבוד אל
אלהים הסתר דבר וזה אמ' בפסוק ויכלו השמים והארץ ובכלל סתרי מעשה בראשית הם שלשה עניינו' נכבדי'
והם עניין האשה המועלת בהסתת הנחש ועניין האדם הנגרש מגן עדן לחטאו על ידי האשה ועניין אכילת
עץ החיים שהיא מספרית לאדם אך מעניינם כאשר יורה עליו אמרו ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיי'
ואכל וחי לעולם והכתוב הבא אחריו ונראה ששלמה ע"ה חיבר הספר הזה לרמוז בו ענייני האשה המועטת אם
אשת האדם כי עיקר זה הספר הוא עניין האשה הזרה המכשלת ולזה התחיל בה כי מה שהקדי' לא מיסודי הבן
שלא יתפתה לחטאים ושיקשיב לחכמה אזנו כדי להצילו מדרך רע הכל היה הקדמה למה שבא אחריו והוא אמ
אמרו להצילך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה והאריך בענייניה מאוד ושנה ושלש ורבע וחמש וכל אשר
היה מזהיר על החכמה היה זוכר כי הזהרתי עליה תחלה היה להצילו מן האשה אמר לשמרך מאשה זרה ואמר
לשמרך מאשת רע וכיוצא בהם גם כאשר הבין החכם הנז' בחכמתו מדברי אדון הנביאים שאכילת עץ
החיים מספרית רמז בזה הספר על אכילת עץ החיים כי כל החיים הנזכרים בספר הזה הם על שחיים התמידי'
וכאשר התבאר לו שאכילת עץ החיים מספרי ידע שאינה אפשרית להיות כל אשה חטאה ומחטיאה אך מצא אם
אשת חיל או אשה שימשול בה בעלה מספרי ראה בזה תלייה מילתא כי אי אפשר לאדם לשלוח יד לקחת
מעץ החיים לאכול ממנו רק אחר מצאו אשת חיל שראוי לבטוח בה לב בעלה והיא שכל תשוקתה לאישה וזה מ
מפני שהיא גמלתו טוב ולא רע כל ימי חייה או הפכית והיא שאישה מושל בה כי האשה המועלת עץ הדעת
אוכלת ומות גורמת ומעץ החיים מרחקת כמו שאמ' בה זה החכם רגליה יורדות מות שאול צעדיה יתמכו ואמ'
אורח חיים פן תפלס ומפני זה חתם הספר הזה בעניין אשת חיל מי ימצא ולאחרונה כי מציאתה מעט מזער מן
כתב בה מי ימצא לא לומר עליה שמציאותה נמנע כי לא היה מתאר לה ולבעלה ולבניה כל הענינים ה
אתם שתאר על הדרך שתארם אילו לא היה מציאות כלל הנה ביארנו שעיקר משלי זה הספר הם על
האשה וכל שכן הזרה הנמצאת על הרוב כי אשת חיל מעטת מזער כמו שאמרנו ואעפ' שזכר בספר הזה עני
עניינים אחרים הרבה כפל לדברי' בעניין האשה פעמים רבים מאוד וכל שכן התחילו בזרה הנמצאת ביותר
וסיימו בטובה שמציאתה מעט מורה שהוא היה עיקר הכוונה בזה הספר והשאר הוא אם היו הדברים רא
ראוים לחברם על העניין המכוון אך שמם בו להעלים בהם הכוונה ומה שראוי עם היות כל המשלים ההם מ
מועלים בפשוטיהם ותוכם פשוטיהם מועילים לתיקון הקיבוץ ההמוני ותוכם מועיל למבינים להעמידם על
אמיתת העניינים הנז' ונראה שלעפ' שזה החכם הראה בספר קהלת מבוכת חכמי המחקר בהשארות הנפש
הראה בזה הספר שלא היה מסופק בהשארה כלל אך היה מאמין בה שהיא נשארת אלא ספק אם בהגיעו אל מ
מופת אמיתי אמת אליו ההשארה או מופת בטל בו טענות שאומרים על הפסדה ואז סמך על מה שהיה מקו
מקובל בידו מן הנביאים והאבות כן נראה במקומות רבים בזה הספר כי אמרו אכול בני דבש כי טוב ו
ונופת מתוק אל חכך כן דעה חכמה לנפשך אם מצאת ויש אחרית ותקותך לא תכרת אין ספק למבין דב
דברי זה החכם בזה הספר שהמכוין באחרית ובתקוה הוא השארות הנפש וכה אמ' אחריו כי לא תהיה אחרי
אחרית לרע ונר רשעים ידעך רמז להכרית נפשו מצרור החיים וכן אמרו בחכמה עץ חיים היא למחזיקים בה
ותומכיה מאושר אין ספק שכל החיים התמידיים הנצחיים הוא אומ' כמו שאמ' באכלו ואכל וחי לעולם וכמו
שאמרו ז"ל צדיקים במיתתן קרויים חיים וכן אמ' באוכל מפרי עץ הדעת כי ביום אכלך ממנו מות תמות רוצה
בו מיתת נפשו ואפי' לא יבטל נשמתו ממנו מ

1

כן לא תמצאנו באוכלו על ידי האשה שאין הפרי היוצא כאכל על ידה שנפל נפשו ביום שאכלו ותמנם מזה ת
מיתת נפשו כמו שאמר רבותינו ז"ל אפי' בחייהם קרויים מתים וכן אמר כי חיים הם למוצאיהם ואומר ודרך ח
חיים תוכחות מוסר ואמר כי מוצאי מצא חיים וכן כל חיים הנזכרים על החכמה בחיי הנפש התמידיים הוא מ
מדבר וכן כל מות שמייחס אל האשה הזרה שאין תשוקתה אל בעלה ואינה תחת ממשלתו וכל מות שמייחס א
אל באי ביתה ר"ל מיתת הנפש אפי' בעוד הגוף חי ועונש הגדול. אמר מיתת הגוף אלא תראה כי סמך לאמרו כ
כי שחה אל מות ביתה ואמר כל באיה ואמר באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים לבאר שהמות הנזכר הנה
הנרמז ממנו העונש הוא שלא ישיגו אורחות חיים תמידיים אשר הוא העונש המופלג שאין עונש גמור דומה ל
לו וכן אמרו בה רגליה יורדות מות שמך לו אורח חיים פן תפלס להורות שכל מות שמייחס אל האשה והל"הג
שמשכים אחריה רמז אל עונש הנפש כמו שכל החיים המיוחסים אל החכמה הם החיים הנצחיים הנה התבאר
מדבריו בספר הזה ביאור אין ספק בו בהסתרת נפשות החכמים והצדיקים ואחרי שהקדמנו דברים מועילים
בביאור הספר נתחיל בזכרון ביאור הפסוקים כיד ה' הטובה עלינו וחפץ ה' בידינו יצלח

משלי

שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: לָדַעַת חָכְמָה וּמוּסָר לְהָבִין אִמְרֵי בִינָה:

כל המפרשים כולם הסכימו כי זאת הפרשה הראשו
הראשונה שהיא שבעה פסוקים הם כולם פתיחה ל
לספר הזה ובפסוק הראשון שהוא משלי שלמה בן דוד מלך ישראל הזכיר שם הספר ש
ושם מחברו ושתיהם יחד שמו הוא משלי שלמה ושני הפסוקים שאחריו שהם לדעת חכמה ומוסר להבין אמר
אמרי בינה לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומשרים הודיע בהם כוונת הספר אמרו כי כוונת הספר הזה שכול
שכולו משלים הוא לצדק בני האדם לדעת חכמה ומוסר כדי להבין אמרי בינה או יהיה ענינם כי כוונת שלמ
שלמה בזה הספר ובקבצת משלין הוא שילמוד האדם וידע מהם חכמה ומוסר וכן כוונתו בקבצתם עד שיבין הא
האדם מהם אמרי בינה גם אפשר לפרש מ"ת מתעברת כלומר להבין לבני האדם במשלים ההם דברים שהו
שהריבים כוונה רובה בהם דברים שכאמרו על משל וחידה ולא יבינום רק יחידים והוא הוסיף בספר הזה רמ
רמיזות והוסיף תחבולות כדי שירגיש המבין בדברים ההם שהם משל ולאיזה דבר הם משל כי כן יש בספר הזה
הרבה מזה המין כלומר רמיזות על הדברים שכאמרו על דרך משל וחידה וגם צריך סתר עד שמעט מן המביני'
היה מבין אותם וברמיזות ובתחבולות שעשה שלמה ובמשלי הספר הזה יבינם כל נבון ועקר הספר הזה הוא
ענין כזה כלומר רמיזו' כרמזי' מסתרי תורה ואמרי בינה רומז בהם הדברי' שלא כאמרו בפשוטו' שצריך לידיע
לידיעתם בינה וגם כי החכמה הרמוזה עליהם הנה אמר יורה עליה שלמה החכם בספר הזה היא החכמה שהיא
החכמה באמת כי החכמה תאמ' במיני' הרבה ואחד ממיניה היא החכמה העליונה המבאר עקרי התורה ואמתת
אותם כמו שבאר זה החכם באמרו אם תבקשנה ככסף וכמטמוני' תחפשנ' אז תבין יראת ה' כלומ' בידיעת הח
החכמה יבין האדם עקרי התורה וסתריה וימצא דעת ה' כלומ' ימצא כל מה שאפשר להשיג שכל האדם מידיע'
האל ית' ואפשר שיהיה אלהי' הנה מול כאמ' אני אמרתי אלהי' אתם ויהיה הרצון דעת החכמה הראוי' להיות שופ
שופטים על בני האדם ימצא אף בידיעת החכמה שבקש אותה אם יחכם ואף מה שסתרו והסתירה והעמיקו
נפל כן קרא אותה מציאה כאדם שמוצא אבדה באמ' עמוק עמוק מי ימצאנו ואמ' לקח זך מוסר השכל הוא ש

פי׳ מוסר הנזכר לְמעלה ומפני שמלת מוסר כוללת
דברי׳ רבי׳ פרט מהם קצת והוא המוסר שאמרתי לנ
לזרז עליו וכי צריך לדעתו כדי להבי׳ אמרי בינה ה
הוא מוסר השכל כגון האמונות ותיקון המדו׳ שמועיל׳
לאדם בחכמה כמו שהחכמה מועילה בהם ומלת צדק

לָקַחַת מוּסַר הַשְׂכֵּל צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמֵשָׁרִים׃ לָתֵת
לִפְתָאיִם עָרְמָה לְנַעַר דַּעַת וּמְזִמָּה׃

ר״ל היוסר והיוסר הוא להגיע כל בעל חוק להוקי
ולתת לכל הנמצא מן הנמצאו׳ כפי הראוי לו ודע כי לא יקרא החוקי׳ אשר אתה חייב לזולתך כמ
כשתשלם׳ צדקה כי כשתפרע לשכיר שכרו או תפרע חובך לא תקרא צדקה אבל החקים הראויי׳ עליך לזולת׳
מפני מעלות המדות כרפואות׳ מחן כל מחוץ יקרא צדקה מפני זה הוא׳ בהשבת המשכון ולך תהיה צדקה כי כ
כשתלך בדרך מעלו׳ המדות כבר עשית צדק לנפשך המשכל׳ כי השלמת לה חוקה ומפני זה תקרא כל מעלת
מדה צדקה ואמר והאמי׳ בה״ ויחשביה לו צדקה ר״ל מעל׳ האמונה וכן אמר וצדקה תהיה לנו אבל משפט הוא
לדון במה שראוי על הנדון יהי חסד או נקמה כי המשפט פעם שתהיה תולדותו נקמה ופעם יהיה טוב וכ
והכלל כל מה שחייב הדין הנמשך אחר החכמה יקרא משפט ומלת מישרים רוצה בו שמלות השוות שממוצע׳
וזוה שקראם שהב״ם הזה אורחות יושר ומעגלי יושר והוא שיעמיד האדם כל מדותיו על המדריגה האמצעית
והבינונית ויברח מפני הקצוות הנקראות דרכי חושך כי זהו עיקר תיקון המדות וזהו מה שרוצה זה החכם ב
באומרו פלס מעגל רגלי׳ וכל דרכיך יכונו שהרצון בו שישקול שני קצוות כל מדה וישים כל קצה אחת משתי
כפות הפלס וכשיהיה לשון הפלס בעיגו שאינו ינטה לאחד כלל אז הוא דרך הנכון שים ללכת בה שהיא מדרגת
האמצעית הרחוקה משתי הקצוות מוג שוה שמה שבכף האחד שוה למה שבכף האחר מן הקצה האחר כי זהו ה
הפילוס אשר הזכיר עליו ונוסיף ביאור עליו באומרו אל תט ימין ושמאל כלו׳ לך באמצע
ואל תטה לאחד משתי הקצוות אשר האחד בכף הימנית והאחרת בכף השמאלית מפני ששתיהם רע אך סוף הפ
הפסוק והוא אומר הסר רגליך מרע ירמוז בו אל תחלק האחד מעניין רפואות חליי הנפש ותקון המדות כלו׳
אעפי׳ שכוונתי עליך ללכת במדה האמצעית אינו רק כמדת ששתי הקצוות שוות בהם ברוע אך המדם שהקצה
האחד׳ בו יותר רע מהאח׳ תתרחק מהרע ונטה אל שכנגדו׳ אל תעמוד אז באמצע מפחד שלא ימעד אשוריו
ונטה אל הקצה הרע שהוא על כן תתרחק ממנו אל צד הקצה האחר בדי שיהיה רחוק לך להגיע אליו כי כשית
כשימעד אשוריך תבא אל האמצע וזה החכם הזהיר על אילו הענינים ר״ל החכמה והמוסר כי כשישלמו לאדם ל
אז הוא ראוי להבי׳ ונכב׳ הנה פירשנו׳ שני הפסו׳ הנזכר׳ והם הפסוק לדע׳ חכמ׳ ומוס׳ והפסוק לקח מוס׳ השכל והמ׳
שהם להודי׳ מעלת הספר וכן נאמר בשלשה הפסוקי׳ שאחרי׳ שבאו להודי׳ מעלת הספר שמעלתו לתת לפתאי׳
ערמה שהפתאי׳ אעפי׳ שים להם דעת אי׳ לה׳ ערמה ויתפתו לכל דבר והפתיות ידוע מאותו והערמה היא הפך
הפתיות ונגדו כי הערמה היא הקניין והסכלות הוא ההעדר וכן תועלתו גכ׳ לתת לנערי׳ דעת ומזימה כי הנער
בעיר פרא שאין לו דעת כלל וכן כמצאו רוב דברי הספר הזה עם הבני׳ כי הם במקו׳ נערים ועם הפתאים ל
באומרו בני אם יפתוך חטאי׳ אל תאבה עד מתי פתאי׳ תאהבו פתי׳ ועתה בנים שמעו לי וארא בפתאים א ב
אבינה בבנים נער חסר לב ואומר הבינו פתאי׳ ערמה וכל הפרט׳ היא להעיר לפתאי׳ ולהוכיחם ואחר
שאמר שהוא מועיל לפתאי׳ ולנערים ולאיזה דבר הוא מועיל להם אמר שהוא מועיל גכ׳ לחכמים ולנבונים כי
החכמי׳ יוסיפו בו חכמה על חכמתם שאי אפשר שלא ימצאו בו דבר חידוש שאינו אצלם כאשר אמר החכם ל
הזה בזה הספר תן לחכם ויחכם עוד הודע לצדיק ויוסיף לקח וכאשר אמר חכם לתלמידו הוסף מדברי חכמים
כי לכל חכם חידוש גדול הערך וזהו אמרו ישמע חכם ויוסיף לקח כלו׳ ישמע משלי הספר הזה ויוסיף בהם ס
חכמה וכן אמר שהנבונים יקנו בהם תחבולות להבין המשלים וחידותם כלומר שמשלי הספר הזה מועיל תמ
לנבונים ומורה להם הדרך להבנתם והבנת זולתם להיות משלי מתוקנים בענין שיבינם הנבון כלומר היות וכ
דבר תורה אל הנבו׳ על הנמשל כמו שאמר זה החכ׳ בספר הזה תפוחי זהב במשכיו׳ כסף דבר דבור על אפניו
שעניינו כי הדבר על שני פני׳ כלו׳ שים לו נגלה ונסתר וזהו המשל בדרי׳ שיהיה כמו תפוח זהב מן משכיות מ
כסף שהנגלה יהיה טו׳ ככסף ושיהיה הנסתר טוב ממנו כמו שהזהב טוב מן הכסף ושיהיה הנגלה דבר׳ שיראה
ממנו הנסתר אחר ההסתכלות טוב ועיון דק כאשר ים במשכיות הכסף נקבים וא׳ זה החכם שהנבו׳ ילמדו מ
ממשלי ספרו המשלים וחידו׳ כי תקון המשלי׳ אשר בן יהיה כפתח להם להבנת׳ ולהבנת משלים אחרי׳ וזולתם

2 2

יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֶף לֶקַח וְנָבוֹן תַּחְבֻּלוֹת יִקְנֶה: וזו תועל׳ גדול׳ מאד כי לא ידברו החכמי׳ כל דבריה׳ בדברי׳ פשוטי׳ אך פעמי׳ יביאם הגזור׳ לדבר בחידות

וברמזי׳ כשמדברי׳ בדברי׳ ובענייני׳ שאינם רוצי׳ שיבינו ההמון אך הנבונים׳ לבד וכן כשירצו לכתוב הדברי׳ די
שיבינו הבאי׳ אחרי׳ יצטרכו לכתב׳ על דרך ההיא בענינה בענין שיבי׳ הנבון ולא יבינו ההמו׳ כן נראה שפסו׳
ונבו׳ תחבולו׳ יקנה דבק עם פסו׳ להבי׳ משל ומליצה וכן פירשו בו קצת המפרשי׳ ושמו מלת להבי׳ מתבוד ולפ׳
לפומה מתעבר כאשר עשינו למעל׳ במל׳ להבי׳ אמרי בינה ויהיה ענינו והנבו׳ יקנה ממשלי הספ׳ הזה תחבולות
להבי׳ לאחרי׳ המשלי׳ והחידו׳ והדברי׳ הנסתרי׳ שאין אדם רשאי לבארם אלא למסדר בה׳ ראשי פרקי׳ כי כשירצה
התחבולו׳ שעשיתי בקצת משלי זה הספ׳ כדי שירגי׳ הנבו׳ באח׳ מסתרי תור׳ שנאמ׳ על דרך מש׳ מה שהו׳ מש׳ ולאיזה
דבר הוא כמשל ידע גם הוא לעשו׳ כן בסתרי׳ אחרי׳ שאמר׳ על דרך משל וחיד׳ כלומ׳ שידע לעשו׳ תחבולו׳ ורמזי׳
להבי׳ לזולת הספ׳ ולהעיר על היות הדב׳ שהוא משל ולאיזה דבר הוא כמש׳ ומלת תחבולו׳ עוזרת לזה הפירו׳ שיות
ראוי לומ׳ שיעש׳ תחבולו׳ עם לזולת׳ כדי שיבי׳ דבר שאינו מבין ואינו רשאי לגלות אליו בביאו׳ משאמר לקנו׳
תחבולו׳ לעצמו׳ להבין דברי׳ ועוד כי אם ישמע חכם ויוסיף כששמע משלי הספר הזה לקח וזה אי אפש׳ מבלתי
הבנת׳ אבל הוסיף לנבון תועל׳ מוספת על מה שיוסיף מחכמ׳ לעצמו והוא קנותו תחבולו׳ להבין לאחרי׳ ברמיזו
דברי׳ שאי אפשר לבאר׳ ונבו׳ במקום הזה יותר מחכם כי החכם במקו׳ הזה רוצ׳ בו מי שיודע אבל אינו יודע לר
לרמוז בהם להבינ׳ לאחר ונבו׳ רוצה בו שהוא נבו׳ לאחר שידע לרמוז רמיזו׳ מורות על הכוונה ואומר כי ממשל׳
הספר הזה יקנה תחבולו׳ להבי׳ לזולתו המשלים ומה שדברו החכמי׳ שלפניו על דרך חידה ויהיה סדר סיפור מ
מעלותיו כן מועיל לבני׳ ולפתאי׳ להבין כגלוי לקנות ממנו דעת וערמה ומועי׳ לחכמי׳ להבי׳ נסתריו ויוסיפו
בזה לקח ומועיל לנבוני׳ מוסף על הבנת נסתריו ויוסיפו

שילמדו ממנו איך יבינו גם לאחרי׳ משלי׳ אחרי׳ על דרך רמזי׳ וזה הפירו׳ האחרו׳ הוא הנראה יותר וכל אלו הפ
הפסוקי׳ הקודמי׳ הם פתיחה לזה הספר להודיע בהם כוונת הספר ותולדותו ושמו ושם מחברו ומן הדברי׳ אשר
ידברו בהם הספר אך שפסו׳ השביעי והוא אמרו יראת ה׳ ראשית דעת חכמה ומוסר אוילי׳ בזו לא באו להודיע
דבר מכל אשר זכרו החכמי׳ שראוי להזכי׳ בפתיחת הספרי׳ אך לפי מה שהכיר מאנשי דורו שמעט הם יבינום ב
במשלי׳ שהסכי׳ לאמר בזה הספר וידע שאחר שלא יבינו יבוזו אות׳ ויאמרו מה תועלת יש באלו המשלי׳ וההבלי׳
ומה זו החכמה אשר מזרז זה החכם עליה לחפשה ולבקשה ככסף וכמטמונים ואמ׳ בה כל השבחו׳ שאמ׳ שלא די
לנו בתור׳ שבכתב ותו׳ שבעל פה שה׳ אבל ידיעת הדינין והאסור והמות׳ ואמונת מציאות ה׳ ואחדותו בקבלה וכן ה
הספר שחבר דוד אביו ע״ה טוב כי יש בו תפלו׳ ותהלו׳ לפי מה שמבינו׳ ממנו אך הספר הזה מה תועלת יש בו וז
והחכמה שמזרז עליה מה היא ולפיכך כתב החכם הזה כעונה לדבריה׳ ואומ׳ אמת כי יראת ה׳ שהיא התורה וש
ושמיר׳ המצות היא ראשית דעת כלומ׳ היא שער׳ האחד לדע׳ אותה תחלה ואמנ׳ אוילי׳ הם הבוזי׳ החכמה והמוס׳
ר״ל בחכמה החכמה העליונה המאמתת עקרי התורה שהם מציאות ה׳ ית׳ ואחדותו ושאין לו לא שני ולא דומה
והמוסר רוצה בו המדות הטובות שה׳ דרך אל החכמה הנזכר׳ ואמ׳ עליה וכל חפצי׳ וחפציך לא ישוו בה וחפצי
פירשו בו התורה והמצות וחפצי׳ אבני׳ טובות ומרגליו׳ וכן אמ׳ החכ׳ הזה בזה הספר כי נר מצוה ותורה אור ודר׳
חיים תוכחו׳ מוסר הם דרך אל החכמה הנקראת חיים ועץ החיי׳ בכמה מקומו׳ והתורה והמצוה הם הנר והאור
להראות הדרך אל החיי׳ שלא יכשל ההולך בה והזכיר נר ואור שהאחד מראה ביום והאחד מראה בלילה לרמוז
שהתורה והמצוה מראי׳ הדר׳ בכל עת אל החיי׳ שה׳ החכמה העליונה כמו שאמ׳ עץ חיי׳ היא למחזיקי׳ בה וכן אמ׳
שמע עצה וקבל מוסר למע׳ תחכ׳ באחרית׳ כלומ׳ שמע התורה שנאמ׳ על דרך קבלה שהיא עשה כך ואל תעשה
כך והאמן בכך ואל תאמ׳ כי זו היא דרך העצה וכן קבל המוסר שכולל שווי אמדו׳ ובזה תחכם באחרית כלומ׳
תגיע אל החכמה העליונה אשר בה התאמת מה שקבלת על דרך עצה ותדע אמיתת מציאות ה׳ ית׳ וקדמותו
והיותו אחד ואין שני לו ושכרו׳ לאהב׳ אותו וליראה ממנו ושלא לעבו׳ זול׳ ותבין יושר יתר המצוות וטובם ו
ושה׳ דרך אל החכמ׳ ואל האמונ׳ ושאין מצוה בתור׳ שאין בה אחד משלשה מעלו׳ אם שתתן אמונה אמיתית ותר
ותרחיק האמונה כוזבת בטילה או תביא למדה טובה ותרחיק ממדה רעה או יהיה בה תקון ענייני המדינה כלו׳
תקון חברת בני אדם קצתם בקצת׳ הנה תראה שזה החכם המצוה והתורה הצעות לחכמה הנזכרת והמוסר
דרך אליה ואחר שהוא כן באמת ראוי להקרא אויל מי שבוזה אותה ומה שהוא דרך אליה וכן מי שבוזה יודעי

לְהָבִין מָשָׁל וּמְלִיצָה דִּבְרֵי חֲכָמִים וְחִידֹתָם :

והמוזרזים עליה וזהו טעם חיבור הפסוק הזה אל הפ
הפתיחה ותפסר לפרט הפסוקים הנזכרי׳ בענין א
אחר ויהיה ביאור אמרו לדעת חכמה ומוסר להבין
אמרי בינה בענין זה והוא שא״מ כי המשלי׳ אשר יבואו בזה הספר הם מועלי׳ בידיעת שלושה דברי׳ והם חכמה
ומוסר ואמרי בינה והם שמות מונחי׳ לשלושה חכמות הידועו׳ המפורסמו׳ הכוללות כל החכמו׳ והם החכמה הט
האלהית היא חכמת ענייני׳ אין דבקות להם בחומ׳ כלל והיא המחקר׳ על הצורות הנפרדו׳ מחומ׳ כמו ידיעת
האל ית׳ שמו וידיעת מלאכיו הקדושי׳ והשכל והנפש והחכמה הטבעי׳ היא ענייניס הם בחומר והם עם זה ו
בחומ׳ נראי׳ ובכלל המקרי׳ אשר להם והענין שהיא חוקרת על כל דבר מורכב מגושם וצורה כמו הגשם השמי׳
ונבאו׳ השמים ויסודו׳ הארבע׳ וכל מה שירכב מהם והחכמה הלמודי׳ היא חכמה אמצעי׳ יש לה חלקי׳ שבעה ו
וקצתם חזק היחס לחכמה הטבעי׳ והלקיה הם חכמו׳ המספר וחכמת התשבור׳ וחכמת הניגון וחכמת המשקלות
וחכמת המדות וחכמת המבטי׳ וחכמת התכונ׳ והנה חכמת המספר היא חכמת דברי׳ אין המביאו׳ לה׳ שתהיה ב
בחומ׳ אבל היא מקרית לה ויטיגה שתמצא בחומר מוחש ולא נראת והשכל ישולל אותה או מחומ׳ שלילה אמיתי׳
ולכן יש לה יחס לחכמה האלהית מאוד׳׳ וחכמת התשבור חכמות דברי׳ אפשר שידומו זולת חומר והשכל יש
ישיג הפנה אמיתית כי היא לא תהיה כי אם בחומר אבל היא לא נראת בחומר נראה׳׳ וחכמת הניגון והמשב
והמשקלו׳ והמדות והמבטי׳ כולם חכמות דברי׳ הם בחומר ויהיה לאחת על אחת יתרון בקרוב אל החכמה הטב
הטבעי׳ והרוחק ממנה והמזג ביניה׳ הרבה או מעט׳׳ וחכמה התכונה היא חכמה מזוגה מטבעי׳ ולמודית וכפי
ונטותה הגדול שבכל חלקי החכמ׳ הטבעי׳ ונטותה למודית והזכיר החכם הנזכר השלש הנזכרו׳ בפסוק זה לפי מ
מעלתם והזכיר החכמ׳ האלהית בשם חכמה סתם כי הראויה מכולם להקרא בשם חכמה והזכיר החכמה הבית
הטבעי׳ בשם מוסר ולשון מוס׳ מגזרת הסרה כמו המוסרי׳ מלפנ׳ ה׳ לפי שהחכמ׳ הטבעי׳ מעיינ׳ על הרוב בדברי׳
המתנענעי׳ ואינם קיימי׳ בפני עצמם והם המורכבי׳ מגושם וצורה וישיגם מיני התנועה שהם ההויה וההפסד ו
והפריה והחסרון והחלול והעתק ומפני שהם סרים ונעתקי׳ מדבר אל דבר קרא אל החכמ׳ החוזרת עליהם כ
מוסר מלשון הסרה והזכיר החכמה הלימודי׳ בשם אמרי בינה לפי שהם עיון בצורה נפשטת מהגולם במ
במחשבה ובאמ׳ בלבד כי לא נקח בתשבור׳ השטח הרמוז אליו או הקו הרמוז אליו רק נקחהו מופשט מכל נ
נושא כי זאת החכמה איננה כי אם חומרי׳ בלבד כלומ׳ הנכנה בלב שיחוק בלבו קוים ושטחי׳ מופשטי׳ מהגולם מב
מבלתי שהיה להם מביאו׳ חוץ לשכל לפיכך ראוי לקראם אמרי בינה ואין כונת המאמ׳ שהספר הזה יביא בביאו
בביאור החכמה האלהית׳ והטבעית והלימודי׳ אמנם הספר הזה בא לזרז האדם עליהם ולהודיע מעלותם ו
וסידורם ומיני המופתי׳ הנעשי׳ בהם והחקירו והדיעו׳ הראוי׳ לבא בעבור כל החכמה מן החכמות ולאיזה תכלית
יביאו לומדיהם ומשיגיה׳ וזה רבה אמרו לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה כלומ׳ המשלי׳ שיבואו בספר הזה
הם מועלים בידיעת החכמה האלהי׳ והטבעי׳ רל׳ שמועילי׳ בידיעת החכמות האלה וסדורם ולאיזה מעלה יגיעו
לומדיה׳ והזכיר בפסוק זה החכמו׳ הנזכרו׳ לפי סדרם הטבעי לא כפי סדר לימוד והוא אמרו לקחת מוסר
השכל צדק ומשפט ומשרי׳ כלומ׳ אעפי׳ שהזכרתי לך בפסוק הקודם שלפי הסדר הטבעי והזכרתי לך החכמות
לפי מעלת׳ לא תחשב שבדרים החכמו׳ כצריך לדרוך הדרך ההוא וללמוד החכמו׳ כפי מעלת׳ אמנם סדר
לימודם הוא שתהיה החכמה הטבעי׳ קודמת בלמוד לאלהי׳ מפני שהחכמה הטבעי׳ הוא סולם לעלות בה אל
החכמה האלהי׳ והוא שא״מ לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומשרי׳ כלומ׳ לקחת החכמ׳ והוא דרך לימוד ראוי׳
לך שתקח תחלה ותדע החכמ׳ הטבעי׳ הנקרא׳ בשם מוסר ובאמרו צדק ומשפט ומישרי׳ הזכיר דרך לקיחתו
איך היא ואמ׳ כי היא שתשקול בשכלך תחלה שלש מדות שהם צדק ומשפט ומשרי׳ וקרא המחוייבות צדק והנ
והנמנעו׳ קרא משפט והאפשריו׳ קרא משרי׳ לפי שהם ממוצעו׳ בין המחוייבו׳ והנמנעו׳ ואפשר שתקרא המדה
האפשרי׳ צדק והמדה המוכרח׳ קרא משפט וקרא משרי׳ הבינונית וקראם בלשון רבים לפי שהיא מורכב׳ מן ה
האפשריו׳ והמוכרח׳ כי היא בטבעה אפשרי׳ קודם שתעשה וכשתעשה היא באותה העת מוכרחת או קרא השתי
הקדמות שיעשו אנשי החכמה במופתיהם והתולדה אשר תצא מביניהם צדק ומשפט ומשרים וקרא שתי ההק
ההקדמות צדק והתולדה קרא משרי׳ והעיר אותנו בפסוק הזה כי בלקיחת החכמת המוסר והיא החכמה הטבעית
תחלה ומשכיל בלקיחתה ולמודה צדק ומשפט ומשרים והענין שיבחן בשכלו המחוייבות והנמנעו׳ והאפשרי׳

יִרְאַת יְהוָה רֵאשִׁית דָּעַת חָכְמָה וּמוּסָר אֱוִילִים בּ
בָּזוּ: שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ ת
תּוֹרַת אִמֶּךָ:

לפי שהפי' השני אנו שיובן שיהיו שני הקדמותיו בבנו
בבנותו המופתי' על החכמ' צדק ומשפט כלומ' רחוק
רחוקי' מן הטעו' כדי שהתולד' היוצאת מבניהם תהי
תהיה מישרי' והענין שיבנה מופתיו כפי מה שיחייב
השכל ואחרי לתת לפתאי' ערמה לנער דעת ומזמה ואמ' כי יבואו בספר הזה משלי' גם כן מכווני' על דרך המוסר
לתת לפתאי' ערמה דעת ומזימה כמו שקראו כי בפרטיו הראשונים יזכיר שבח החכמו' הנזכרו' ובדברי החכמות
האלה שהם משבחו' עצמם ומספרו' מעלות' עד משלי שלמה בן חכם ישמח אב ומשם הם מוסרים מזרזי' הנערי'
והפתאי' והמתרשלי' בהשלמת נפש' וכיוצא בזה ואמ' ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה לפי זה הפי' אם
האחרון אחרי שקרא החכמ' האלהי' חכמה שעם קרא המתעסק בה חכם וכן אחרי שקרא החכמה הלמודי' אמרי
בינה קרא בעל חכמת הלמודי' נבון ואמ' כי המשלי' האלו שיבואו בזה הספר בזכרון שבח שבע החכמ' הנזכרו'
ומעלת לומדיה' ישמעו המשתדלי' בלומדם ותדבק נפשם יותר באהבת לומדיה' ישמעו המשתדלי' בלומדם ותד
ותדבק נפשם יותר באהב' החכמו' והחכם שהוא בעל חכמת האלהית ישמע שאר החכמו' ויוסיף מעלה על מעל
מעלתו והנבון שהוא בעל חכמת הלימודיי' יקנה תחבולו' והענין שהוא יעמיק בחכמו' ההם ויקנה תחבולו' יוצ
יוצאות מכללי החכמות ההם ואפשר שבעבו' שהזכיר למעלה מזה כי בדריסת החכמ' צריך ללמוד החכמ' הטבע
הטבעית ישמע חכם ויוסיף לקח כלומ' שילמוד החכמ' האלהי' ואחרי למדו החכמ' האלהי' יוכל להעמיק בחכמת
הלימודי' והטעם מפני שהחכמו' הלמודיו' מושכו' הלב מאוד ואם יעמיק האדם בהם בתחלת למודו יפסיד כל ז
זמנו בהם ואין כוונת המאמ' שלא יתעסק כלל בחכמת הלימודי' עד שילמד חכמת הטבע והאלהי' רק ענינו ש
שלא ישים תכלית למודו בהם רק יקח מהם בראשונה מה שמספיק לו בלימוד החכמה הטבעית והאלהית והוא
אומרו ונבון תחבולות יקנה כלומר הנבון והוא שכבר ידע מהחכמה הלימודית שיעור מספיק לצורך החכמו'
האחרות לבסוף אחרי קנותו החכמו' האחרו' יוכל להעמיק בהם וזה רצה באמרו ונבון תחבולו' יקנה ואמרו לבב
להבין משל ומליצ' דברי חכמי' וחידותם בא לומר שהחכמי' והנבונים ישמעו משלי זה הספר ויתנו אל לבם להב
להבין אותם כי יש להם נגלה ונסתר כי יש לפשטי הפסוקי' ענייני' מועילי' מדברי' על דרך המוסר לזרז הפת
הפתאי' ולהעיר יש כי הסכלו' ויש עם זה למשלי' ההם תוך ופנימיו' וקרא לפשט הנגלה משל וקרא הנסת
הנסתר מהם והנרמז בהם מליצה ואחרי שהזכיר משל ומליצה פירש אותם ואמ' כי המשל הנזכר הוא דברי חכ
חכמי' כלומ' הדברי' כמשמע' והמליצה הנזכר' היא חידות' כלומ' החידו' והסודו' הנרמזו' מהם ואמ' יראת ה' ראשי'
דעת רל' כי יראת ה' ית' על פניו ולכן הזכיר החכם הזה עם' כי הדבר הראשון שצריך בו הנער התורה ו
והתבונה כי היא ראשית הדעת כלומ' ראשית מה שצריך אדם לדעתו והוצרך זה בעבור שהו' התחיל בזה הספר
לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה והזכיר החכמו' השלם ולא הזכיר דבר מיראת ה' ית' ולפיכך אמ' בינה זה
והזכיר החכמו' על הסדר שהכרחה הוא מן האד' דריסו' החכמו' ההם ללא תורה וללא אלהי' אמת אין הענין כ
כן רק המכוון שתקדם היראה לכל דבר ואחר שאמ' יראת ה' ראשית דעת אמ' חכמה ומוסר אוילים בזו כלומר
לא תחשוב שבאמרי יראת ה' ראשית דעת יובן ממנו שאין ללמוד החכמו' הנזכרו' ותספיק היראה בלבד לו כי כ
כמו שאם אי' יראה אין חכמה כך אם אין חכמ' אין יראה כי אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד ולפיכ'
אמ' אעפ"י שיראת ה' ית' הוא ראשית דעת החכמה והמוסר שהם חכמת האלהות וחכמת הטבע אוילי' הם אותם ו
שיבוזו להם ולא הזכיר הכתוב שהאוילי' יבוזו לחכמת הלימודי' מפני שחכמת הלימודיות תגדל מעלתם אצל ה
ההמון יתפארו בהם המון העם זה על זה כפי קנותם מהם גם נוכל לומר כי אמרו יראת ה' ראשית דעת רל'
כי המוקדם בטבע לאילו השלם חכמת הוא יראת ה' ית' ולפיכך אמ' ראשית דעת ולא תחלה לפי שמלת ראשי
ראשית היא יותר אמיתית כמו הראש וכמו שהנקוד' ראשית הקו כן יראת ה' ית' ראשית הדעת ואמ' חכמה ומוס
ומוסר אוילים בזו רל' האוילים שעלה בדעתם הקלה שבלא יראת ה' ית' יוכלו להגיע להחכמו' הנזכרו' בזו החכמ'
והמוסר והענין כי לא יוכלו להגיע החכמו' אליהם כי כל שאין יראת חטאו קודמ' לחכמתו אין חכמתו מתקיי
מתקיימת ושם אויל בא' על מי שסובר הענין בחילוף מה שהוא כי הסכלות שני מינים האחד כי הסכלות בעני
בעיקר הדבר והוא הנקרא כסיל והשני מה שיחשוב הדבר על דרך אחרת שלא כאמ' בעבורו וזה האויל א יכו ד

כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶךָ׃ בְּנִי אִם יְפַתּוּךָ חַטָּאִים

רוצה לחזור מאולתו לעולם אלא מחזיק בו ועליו נ
נאמר אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הריפות ב
בעלי לא תסור מעליו אולתו שמע בני יאמר
לפי פשוטו שראוי הוא לבן שישמע מוסר אביו ויק
ויקבל עליו לעשותו כי אם ישמעהו שמיעת האוזן בלבד ולא השכי' לעשותו לא הרויח בזה כלל ולא יטוש תורת
אמו כי שניה' רל' האב והאם הם אחד עליהם העול מוטל לזרז בניהם לתועלם ולולי המעשה ההוא לא נותה תו
תורה ולא השכימו האומו' ליחד כל איש לאשה שיקרא שמו עליה אמנם ביחד האיש לאשה וידע שהבן הוא שלו
אך שיאמין בזה הוא יטרח בכל מאדו לזרזו ולהמציא תועלותיו ולהשלי' נפשו בכל יכולתו כי בעת שידע האדם
כי לא יהיה לו הזרע או שיספק בדבר הוא לא יחוס עליו אם חכם יהיה או סכלו ואמ' שעל כל פנים ישמע למוס
למוסר אביו' מפני שמוסר האב הוא טוב וכאמ' בחכמ' על האב עצה כבעד' ולא לא' רק אמ' ואל תטוש תור' אמ'
כלומ' לא תמליך אחרי גיוך מה שתורה אותך אמך בענייני שמכלם מגיע אליהם וכמו שחובה על האדם לשמ
לשמוע מוסר רבותיו ומלמדיו כי הרב והמלמד הוא הראוי להקרא בשם האב יותר מאביו לפי שהרב הוא סבה
לבאת שכל האדם מן הכח אל הפועל ובעבור שכח השכלי מאמר בחות הנפש הוא עצמות האדם רל' הדבר
שבו נתענ' ובעוד שינתו בבא כמשל בבהמו' נדמה היה מן הראוי שיקרא המוציאו מן הכח האכושי אל הפועל
האלהי' אב ויותר מאביו כי גדולת מעלת רבו מגד השכל אשר יצא לפועל ולא על ידי האב ולכן היו נקראים
תלמידי הנביאי' והנביא הוא נקרא אביהם והוא אומרו אבי אבי רכב ישראל ופרשיו והיה אחד מהחכמי' אומר
וראוי שנשבח לאבותינו שהוליד גופותינו וזה מה שיכוון הכתוב באמרו ואת הנפש אשר עשו בחרן ואפשר ש
שיקרא החכמ' מזה השכל אב ואמ' שראוי הוא שישמ' האדם למוסר השכל הנקרא אב למעלתו והענין שימליך
השכל האלהי ויעביד יצרו כפי המכוון באמרו ואליך תשוקתו ואתה תמשול בו ואמרו ואל תטוש תורת אמך
כיוון שלא יטוש הקבלה וטעמי התורה אשר בזה לכנו משה מורשה קהלת יעקב וקרא האומה אם כלומ' לא תט
תטוש התורה אשר היתה ירושה לבני אומתך ותדבק בחכמה כי המכוון מן האדם הוא שיהיה בעל תורה ועושה
מצות אלהיו וידבק בשכל גם' וטוב אשר יאחז בזה וגם מזה אל ינח ידו או רוצה לומ' באמרו ואל תטוש תורת א
אמך כלומ' שאלהי מכוך לשמור מוסר השכל שהוא אביך לא תחשוב שהכוונה ממני ליענך לענות הקוו'
לגמרי ולשבתו בענוים גדולים ללא סבה מחשבת כאשר יעשו קצת מפרשי האומות מי זה אמ' ותהי ה' לא בזה
ולפיכך אמ' ואל תטוש תורת אמך מה שתצטרך לעשות כן מן הענינים ההכרחיי' לצורך גופך כי הכוונה היא
שתשמע מוסרי השכל ותתנהג על פי עצמו ועם זה צריך אתה לקיים צרכי' גופך לצורך גופך וקרא החומר
אם גם אפשר שיהיה ביאור הפסוקי' הנזכרי' בענין הזה והוא שאחרי שהזכיר בפרשה הקודמ' שלש החכמו'
הנזכרות והם האלהית והטבעי' והלמודי' על הספר לפי מעלתם והודיעך בלקיחת החכמות אין ראוי שתקח א
אותם לפי מעלתם רל' הראוי הוא שתקדי' בלימוד החכמה הטבעי' חזר בפרשה הזאת להודיע באיזה ענין יהיה
הלמוד בחכמה הטבעי' שהיא חכמה הראשונה' אשר יצטרך האדם ללמוד ואמ' שמע בני מוסר אביך ואל תטוש
תורת אמך וקרא הצורה אב והחומר קרא אם ואמ' כי בתחלת דרשתך החכמ' הנקראת מוסר והיא החכמה הט
הטבעי' תהיה דרישתך שתדמה הצורה על נושא רל' באומ' כי בתחלת הלמוד לא יוכל האדם להפשיט בשכלו הנג
הנזרו' מן החומרי' עד שיתכונן בחכמת הטבע התבוננות רב ויהיה ביאור שמע בני מוסר אביך שים הלב
התבוננות' בחכמת הטבע להשכיל הצורות ואל תטוש תורת אמך רל' לא תפשיט בתחלת עיונך הצורות
מן החומרים רק יהיה חקירתך בענין הצורות שתדמה אותם על נושא כלו' שתעיין הצורה עם הגלם רל' א
הצורה מפני שהיא בגלם והגלם מפני שהוא גלם לצורה לא שתעיין בגלם ריקם מן הצורה ולא בצורה רו
ריקנית מן הגלם וגם יראה מזה הפסוק בעבור שהקדים הצורה על הגלם וסמכה על המוסר כי הצורה
היא יותר אמיתית בזה השם של טבע או של מוסר מהגלם לפי שהגלם נמצאת בעבור' ונתן סבה בזה ואמר
כי לוית חן הם לראשך כלומ' זה החיבור שאני מזכירך לעשות להשכיל בחומריה' הוא חומר שלהם בראשית לחן
למועד ולוית הוא לשון צרוף וחבור מן ילוה אישי אלי ומלת לראשך רל' לראשיתך ורמז גם בזה כי הראשיות
הי' הצורה והגלם ובהזכירו האב קודם לאם רמז שהמכוון הוא שהצורה תגבר על הגלם ואמ' שחיבור הוב

אל תאבה: אם יאמרו לכה אתנו נארבה לדם נ
נצפנה לנקי חנם: נבלעם כשאול חיים ותמימי
ותמימים כיורדי בור: כל הון יקר נמצא נמלא ב
בתינו שלל: גורלך תפיל בתוכנו כיס אחד יהיה
לכלנו: בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנ
מניתבתם: כי רגליהם לרע ירוצו וימהרו לשפ
לשפך דם: כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל
כנף: והם לדמם יארבו יצפנו לנפשותם: כן א
ארחות כל בצע בצע את נפש בעליו יקח:

הצורה עם החומר הוא חיבור של חן בתחלת הלמוד ודבר שוה ומתקבל לדמיון הענקים על הגרגרת כי יקל על האדם לימודו בענין זה האמנם בפרשיות שיבאו אחר זה בהזכירו החכמה האלדית יאמ' שמעו בנים מוסר אב ולא יזכור האם כי אז הוא ראוי שי שיטוש תורת האם ר"ל שיפשיט הצורה מן החומר וי ויסכיל הצורה בעצמותה מופשטת מכל נושא

בני אם יפתוך חטאים ואמ' לפי פשוטו אם יפתו אותך האנשים החטאי' שהם בעלי חטאת לא תאבה להם ולא תשמע אליהם והענין בהיותך דורש לחכ לחכמות אם יפתו אותך האנשים החטאים להסיתך מדרך החכמה ולאחוז בסכלות לא תאבה ואיפשר שקרא התאוות הגשמיות והכחות הגופניות חטאים ואנשים לפי שהם מסירים האדם מדרך הטוב ומדריכים אותו בדרך רע או קרא חטאים בעלי הדיעות והאמונות רעות הנפסדות כמו הדיעות הקודמות הבטלו' אשר היו אל הראשונים אשר התאבדה שתירתם אצל האחרונים. או ר"ל באמרו בני אם יפתוך חטאים שהתועלת ה המגיע לך מחכמת הטבע והוא המוסר להכריח ונצרך ולהיות עובד ומוכרח לצורה ובהתעל' בידך זאת החכמה המוסר והחסידים המגיעים בעבודה והם תגבורת הצורה על הגולם אז תהיה ראוי להביט בחכמת האלדית

אם יאמרו לכה אתנו ר"ל אם יאמרו לך האנשי' החטאים הנזכרי' לך לך ממקומ' ובא עמנו ונארבה לשפוך דם כלומ' להזיק לזולתינו ונצפנה רשתינו בעבור האיש הנקי כדי ללוכדו וקרא נקי האיש שלא חטא להם ויעשו ז זה ההיזק אליו בחנם ועל לא חמס בכפיו והה"א במלת נצפנה נוספת כאלו אמ' נצפון' נבלעם כשאול חיים ר"ל נבלע האנשים הנקיים כמו שהם חיים ושלמי' לדמיון השאול והוא הקבר שבולע את גוף האדם. ותמימי' ר"ל ונבלעם שלמי' כמו שהם נבלעם המתים בעת קבורתם והם הנקראי' יורדי בור ואפש' שקרא בה השכלי נקי ואמ' אם יפתוך בעלי האמונות הנפסדות או הכחות החומריות ויאמרו נארבה לדם הנקיים ונצפו' רשות לרגי הכח השכלי הנקרא נקי למעלתו ונב"ע הכחות השכליות ונורידם ממעלתם ונעבירם אלינו אל תלך בדרך אתם כמו שיאמ' אחר זה כל הון יקר נמצא הם דברי החטאים אל הבן או הכחות החמריות המפתו' שכל האדם ומדריכות אותו לאהבת הקנינים הזמניי' על הדרך שפתה הנחש את האדם על ידי האשה ואומ' כי יודע אלדי' כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלדים יודעי טוב ורע. ואומ' כל הון יקר נמצא ר"ל נמצא קני' קניני' יקרי' ונחמדים להשכיל ותאוה הם לעיני' ונמלא בתינו מן הקניני' ההם גורלך תפיל בתוכינו אומרים החטאים הנזכרים אל הבן אתה תהיה כאחד ממנו חלק כחלק נאכל ויהיה רשות בידך לתפוש באחת מאלו או נפילה גורלך על מה שנקח משלל הצדיקי' וכל אחד יזכה בחלקו או תהיה ביניכו חברותא עד זמן ידוע והוא כיס אחד יהיה לכולנו כלומ' בין כולנו או יהיה ביאורו חשבון מן במכסת נפשות ור"ל נפילת גורלות ושיעור א אחד וקצב אחד שוה יהיה לכלנו ר"ל לכל אחד ממנו' בני אל תלך בדרך אתם ר"ל בדרך אחד עמהם או בדרך רע עם החטאים הנזכרי' ומנע רגלך מלכת בנתיבות' כי רגליה' לעשות רע ירוצו וימהרו לשפוך דם נקי' כי חנם מזורה הרשת ר"ל כך יקרא לצדיקי' ולנקיים עם החטאי' כמו שיקרה אל העופות עם האנשים והטעם שה שהרשעים יאמרו נצפנה רשתינו לנקי חנם כמו ,על חנם על לא חמס בכפיהם פרושה הרשת אל העופות ש שהם בעלי כנף והם לדמם יארבו כלומ' האנשי' לשפוך דם העופות יארבו ויצפנו הבר תחת הרשת או יצפנו הרשת או יטמינו עצמם בעבור לקחת נפשם של עופו' וכן הם אורחות כל בוצע בצע והם הגזלני' שהם גוזלי' הממון כי הם יקחו נפש בעליו של ממון והענין שיהרגו האיש ויקחו ממנו ממונו' או יאמר כי חנם מזורה הרשת כלומ' כך יקרה לאלו החטאים לבסוף הגזל שעושים ובעבור שפיכת הדם נקי כמו שיקרה לאלו העופות ההולכים לאכול הבר ורואים הרשת ולא יחושו לה ואומר כי העופות הם בעלי כנף לרוב תאותם לא לאכול הבר שאינו שלהם הם גורמים בזה מיתתם וזה רוצה באמרו

חכמות בחוץ תרנה ברחבות תתן קולה: בראש הומיות תקרא בפתחי שערים בעיר אמריה תאמר: עד מתי פתאים תאהבו פתי ולצים לצון חמדו להם וכסילים ישנאו דעת: תשובו לתוכחתי הנה אביעה לכם רוחי אודיעה דברי אתכם: יען קראתי ותמאנו נטיתי ידי ואין מקשיב

והם לדמם יארבו כלומ' והם הכוני' לשיבת שפיכות
דמם יאריבון לאבד חבר' ויצפנו כלומ' יתחכמו וית
ויתעלמו כדי לאכול ותשוב אכילת' ללקיחת נפשם
וכן הוא א' ארחות כל בצע והם הגנבים שהם יראו ה
הרשעות כלומ' רואי' ושומעי' הע' העונשי' והנענשי'
בהם העוברי' והם אמ' בלבם לא יגיע ותקרב בעדינ
בעדינו הנרה וכאילו על חנם כס'דרו ארבע מיתו'
בד' והעונשי' האחרים כי ידעו אותם ולא יזהרו מהם
וסוף הגזל שעושי' גורם שתלקח נפשם' והענין שישלחו בו משלחת רעים כפי קטלו הן למות הן לפרושי הן ל
לענוש נכסין ולאסורין ומלת מזורה היא מעלולי הלמד והוא פועל מבניין הדגש חכמות בחוץ תרונה וע
ואמ' הפסוקי' האלה הנזכרי' כי החכמו' בכלל לא בשמי' היא לאמ' מי יעלה לנו השמימה וגומ' ולא מעבר לים ה
היא לאמ' מי יעבור לנו אל עבר הים וגומ' והענין שהם כמבואו' מזומני' ואין דבר ריק מהם ואין טענה למתרי
למתרשל ועצל וחקירה כי אין מניעה רק מבדינו ולכן אמ' דרך משל כי החכמו' צועקות בחוץ ואמ' בחוץ כא
כאדם האומ' לא נראה בסתר דברי במקום חשך וכלמות והענין שהם צועקו' בענין שלא ישמע אותם הא
האנשי' ובמקומו' שלא יראו אותם רק הם צועקות בקול ובמקומו' מפורסמות וברחובו' שהם מקומות המיוחד
המיוחדו' לקבוץ האנשי' תתן כל אחד מהם קולה ובראש הומיות תקרא והם המקומו' אשר קיבוץ האנשי' ויש ש
שם קול המון לרבוי האנשי' אשר שם תקרא כל אחד מן החכמו' ובפתחי שערי' והם שערי המדינה ששם קיבוץ
הזקני' ומושבם כאמ' זקני השערים ובעיר ר"ל בתוך העיר גב' אמ' אמריה תאמ' כל אחד מן החכמו' ומה הם הדב
הדברי' אשר תאמרנה החכמו' עד מתי פתאי' תאהבו פתי כלומ' עד מתי אתם הפתאי' תאהבו הפתיות ויהיה פתי
שם הפתיות כאילו אתם אוהבי הפתי ולכן אתם הולכי' בדרכיו ועד מתי אתם אוהבי הלצי' אשר לצון חמדו י
להם ועד מתי אתם אוהבי הכסלי' אשר ישנאו הדעת או יאמ' עד מתי אתם הפתאי' תאהבו וזה אומרת
החכמה על דרך משל אל העומדי' לפניה ואמ' גב' בעד הנסתרי' ועד מתי הכסילי' ישנאו דעת תשובו לתוכחתי
אומרת כל אחת מהחכמו' אל הפתאי' ואל הלצי' ואל הכסילי' הנזכרי' תשובו מדרכיכ' אשר לא טובי' ובאו ושמעו
דברי תוכחתי הנה אביעה לכם רוחי במעין הנובע כלומ' אשפיע לכם שפע חכמתי ואודיעה דברי והם חלקי
חכמתי אליכם ואמרו חכמו' בחוץ תרונה הם דברי החכמו' כולם האלהו' והטבעיו' והלימודיו' או דברי הלימודיו'
ובעבור שהחכמות הלימודי' כוללת חכמו' רבות על כן הוציאם בלשון רבי' ואמ' חכמות בחוץ תרונה ואמרו שהח
שהחכמו' תאמרנה כך וכך הכוונה כי שהחכמו' הם כמבואו' דרושות לכל חפציהם וכתר חכמ' מונח ועומד והרוצ'
לזכות בו יזכה ואין מונע מלימוד החכמה רק סכלותינו ואילו היו החכמו' בעלות לשון ודיבור תאמרנה ל
לכל הדברי' האלה או יאמ' כי בעלי החכמו' הם מזומני' וכמבאו' לכל דורש ולכל מבקש וכאילו הם ירונו ויר
ויקראו ויתנו קולם ואפשר כי הזכירו בפרשה הזאת חמש מקומות והוא בחוץ תרונה ברחובו' בראש הומיות ב
בפתחי שערי' בעיר אמריה תאמר בזה לרמוז על חמש ההרגשו' שהם סבת כל התאוה שמושכו' לב האד' לאהוב
הפתי ולחמוד לצון ולשנוא הדעת וכאילו החכמו' יעירו החושי' ויזרוס לבחור הטוב ולשנוא הרע וקרא אל
הפתאים ואל הכסילי' פתאי' לפי שמאמינו' מה שאינו ראוי להאמין כמו שאמ' פתי יאמין לכל דבר וקרא אותם
כסילים לפי שאין להם מן האנושית רק המליצ' שהוא הדבור לא השכלי' ואפשר שאמ' חכמו' בחוץ תרונה ברחובו'
תתן קולה על הנמשך אחר זה רמז למעל' בני האדם להשגת החכמה האלהי' ובנה הפתות שבמסיגי' בחוץ ודו
ודומה לו בתלמוד עדיין בן זומא מבחוץ והיותר ממנו ברחם הומיו' והיותר ממנה בפתחי שערי' בעיר ודומה
לו פתחו שערי' ויבא גוי צדיק שומר אמונים ובעבורו אמ' אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור
מזוזות פתחי' יען קראתי ותמאנו אומרת כל אחת מהחכמו' יען אשר קראתי אתכ' לשוב לתוכחתי ומאנתם ל
לשמוע לי ונטיתי ידי כאדם שעומד רחוק ממנו ואינו שומע קולו והוא רומז אליו בידו שיבא אליו ואין מקשיב
אל יאמר ונטיתי להעלות אתכם אלי כאדם שנותן יד לחבירו להעלותו אליו כאמ' תנה את ידך ויתן ידו ויעלהו

וַתִּפְרְעוּ כָל עֲצָתִי וְתוֹכַחְתִּי לֹא אֲבִיתֶם׃ גַּם אֲנִי
בְּאֵידְכֶם אֶשְׂחָק אֶלְעַג בְּבֹא פַחְדְּכֶם׃ בְּבֹא כשוא
כְשׁוֹאָה פַּחְדְּכֶם וְאֵידְכֶם כְּסוּפָה יֶאֱתֶה בְּבֹא עליכ
עֲלֵיכֶם צָרָה וְצוּקָה׃ אָז יִקְרָאֻנְנִי וְלֹא אֶעֱנֶה ישח
יְשַׁחֲרֻנְנִי וְלֹא יִמְצָאֻנְנִי׃ תַּחַת כִּי שָׂנְאוּ דָעַת ויר
וְיִרְאַת יְהוָה לֹא בָחָרוּ׃ לֹא אָבוּ לַעֲצָתִי נָאֲצוּ כָּל
תּוֹכַחְתִּי׃ וְיֹאכְלוּ מִפְּרִי דַרְכָּם וּמִמֹּעֲצֹתֵיהֶם ישב
יִשְׂבָּעוּ׃ כִּי מְשׁוּבַת פְּתָיִם תַּהַרְגֵם וְשַׁלְוַת כְּסִילִים
תְּאַבְּדֵם׃ וְשֹׁמֵעַ לִי יִשְׁכָּן בֶּטַח וְשַׁאֲנַן מִפַּחַד רָעָה׃
ב בני אם תִּקַּח אֲמָרָי וּמִצְוֹתַי תִּצְפֹּן אִתָּךְ׃

יען קראתי ותמאנו אומרת כל אחת מן החכמות
יען אשר קראתי אתכם לשוב לתוכחתי ומאנתם ל
לשמוע לי ונטיתי ידי כ׳ אדם שעומד רחוק ממנו וא
ואינו שומע קולו ואז רומז אליו בידו שיבא אליו ו
ואין מקשיב או יאמ׳ ונטיתי להעלות אתכם אלי כא
כאדם שנותן יד לחבירו להעלותו אליו ואומר תנה
את ידך ויתן ידו ויעלהו אל המרכבה ואין מקשיב
ר״ל ולא מי שירצה לשמוע דברי ולעשותם
ותפרעו כל עצתי כמו למה משה ואהרן תפריעו
את העם ממעשיו ועניינו הביטול כלומ׳ בטלתם וה
והשבתם לגמרי העצה הטובה שיעצתי אתכם ודבר
תוכחתי לא אביתם לשמוע ולעשות גם אני באידכם
אשחק כלומר אתם שחקתם על דברי וגם אני ב
בבוא אידכם ואז אשכח הברות לדמיון חשכת שחר
אשחק ואלעג מכם בבוא הדבר שתפחדו ממנו וזאת בעת שיבא כשואה פחדכם אמר הדבר שתפחדו ממנו וא
ואידכם יבא במהירות כבא רוח סופה ומתי יהיה יום אידכם בבא עליכם צרה וצוקה כי האיש שישיגוהו צרות ו
וצוקות ידמה לו שיאסף העולם כולו וכאלו יהיה יום עליית אדים ועננים לעבירת הרוח הרואה ופי׳ שואה ש
שממון כמו שאדמה תשאה שממה או יהיה עניינו הצעקה כמו ושאון לאמים כשאון מים כבירים ישאון
אז יקראונני אומרת כל אחת מן החכמות אז כשיבא עליהם על הפתאים והלצים והכסילים הנזכרים צרה וצ
וצוקה ולא אענה אותם וכן ראוי להם והוא בהפך מה שאמ׳ אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו ישחרונני יבואו
בשחר לדרוש ולא ימצאונני ולמה יקרה להם זה תחת כי שנאו דעת ר״ל לדע׳ הדעת ויהיה דעת שם לו או מקור
ואם דעת מקור יאמ׳ תחת שנאו לדעת הצריך להם לדעת ויראת ה׳ לא בחרו ר״ל לא בחרו בו ובא בה
בחסרון בי״ת ולא אבו לעצתי ר״ל לא אבו לשמוע לעצתי נאצו כל תוכחתי ר״ל לנאצה ולתועבה תוכחתי
ויאכלו מפרי דרכם כאדם האומר למה יקראונני ולמה ישחרונני בעת צרת׳ יאכלו פרי הדרך אשר בחרו לה׳
ומשבעו ממועצותיה׳ כי משובת פתאי׳ תהרג׳ כלומ׳ המשובה והיא הדרך הרעה שאחזו לנפש׳ ראוי הוא שיהיה
סבת הריגתם והשלוה אשר גדלו עליה והתרשלו מדרש החכמה היא תאבד אותם מן החיים הנצחיים ושומע לי
ישכון בטח אומרת החכמה והשלוה שהיתה לכסילי׳ תאבד׳ אמנ׳ האיש השומע לעצתי ישכון בטח מקורות הז
הזמ׳ כי יהיה למעלה מן הזמן ויהיה שאנן מפחד בקרות הרעה עליו והעניין שזה לא יפחד שתבואהו רעה כי
נכון לבו בטוח בה׳ וכיוון החכ׳ לומ׳ בפסוקי׳ האלה כי המתרשל מקנות החכמה בימי הבחרו׳ אשר בימי׳ הם
לבו פנוי מטרדת הזמן בטר׳ יחול עליו צרות הזמן והוא שיצטרך לעמול למצוא מחייתו ומזון לביתו ורכיבת
ימי׳ ועשיית הסחורות יבא הזמ׳ שלא יוכל לקנות החכמה וכאשר יחול עליו מקרה הזמן לסכלותו מן החכמה אשר
לאחריה ילך חסר ימצא עצמו רק מן החכמה והערמה ואינו יוכל להנצל מהם ואם יחטא בעבו׳ סכלותו לאלהיו
או לאנשי׳ הוא מעותד לקבו׳ פרי מעש׳ כפי חטאו והמשובה שדבקו בה היא סבת הריגת׳ אם תהרג׳ והתרשל׳
שהתרשלו מקנות החכמה היא עץ חיים היא תאבד אות׳ בעו׳ הזה ובעול׳ הבא כפי מה שתגנו׳ החכמה העליונה
אמנ׳ הנשמע אל החכמה הוא ישכון בטח בעול׳ הנשמות ויהיה שאנן מפחד הרעה לנפשו׳ הצדיקי׳ בני אמרי
שהזכיר הפרשה הקודמת דברי׳ החכמות והוא אמנ׳ בחוץ תרונה חזר מחבר הספ׳ ואמ׳ בני אם תקח אמרי כלומ׳
אם תקבל אמרי ומה שאני מצוה אותך יהיה שמו׳ בלבך וכפו׳ שלא תשכחהו להקשיב לחכמה אזנך ר״ל למה
שאני מצוה אותך שתהיה אזנך קשבת לשמוע החכמה ותטה לבך לתבונה כלומ׳ שתסיר לבך מתאות הזמן ות
ותטה אותו אל דרך אחר והוא לשמוע התבונה כי אם לבינה תקרא כלומ׳ אם יסור לבך מלכת אחרי הבלי
הזמן ותאור׳ קראך אליה תקרא אל הבינה ואל התבונה תתן קולך ולא אל התענוגי׳ הגשמיי׳ אם תבקשנה כב
בכסף וכמטמונים תחפשנה

לְהַקְשִׁיב לַחָכְמָה אָזְנֶךָ תַּטֶּה לִבְּךָ לַתְּבוּנָה׃ כִּי אִם לַבִּינָה תִקְרָא לַתְּבוּנָה תִּתֵּן קוֹלֶךָ׃ אִם תְּבַקְשֶׁנָּה כַכָּסֶף וְכַמַּטְמוֹנִים תַּחְפְּשֶׂנָּה׃ אָז תָּבִין יִרְאַת יְהוָה וְדַעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא׃ כִּי יְהוָה יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה׃

בלומ׳ תהיה דורשתך החכמ׳ ובקשתך לא בעיונותי ה הפנאי ובשעת הכפ זד׳ רק שתחפשנה במבחר זמנך ובמבחר השעות ותשים ברעיונך עוסקך בבקשתה כאשר אתה עושה בבקשתך הזהב ותחפש אחריה ל למצא כאדם שמשים כל מאמצי כחו למצוא אוצרו׳ חסך ומטמון ומסתרי׳ אז תבין יראת ה׳ כלומ׳ בעת שתדרוש החכמה ותחפש אחריה על דרך הנזכר תב תבין יראת ה׳ כלומ׳ תשיג מן החכמה מה שתחייב כ כפסך לירא מן האלהי׳ כי אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד כי כפי מה שישיג האדם רוממות האל ית׳ שמ וגדולת מלאכי הקדוש׳ וצבאות מעלה כן תרבה מדתו ענוה והכנעה בנפשו וירא מאלוהיו וימצא דעת אלהי׳ והענין שהוא ישיג מידיעת אלהיו באמצעו׳ החכמה מה שלא יוכל להשיג בלעדיה ואפשר שיכוון באמרו לה להקשיב לחכמה אזנך לחכמת האלהית הנקראת חכמה סתם ואמ׳ תטה לבך לתבונה רל׳ חכמת הלימודי׳ הנקר הנקראת אמרי בינה ואמ׳ אם ישתדל בלמודים השתדלות הנזכר ישיג באמצעות׳ יראת האלהי׳ וידיעתו כפי ה היכולת וידוע כי בחכמת הלמודים אשר מכללה חכמת התשבורת יעלה בה אל חכמת הגלגלי׳ וישיג בהם יראת אלהי׳ כי בעת שיראה שמיו מעשה אצבעותיו ויתבונן בשיעור גרמיהם ובמספר כוכביה׳ ובשיעור גופם ובתל ובתנועלותיה׳ ויסתכל ברחקי׳ המבדילי׳ אשר בינינו וביניה׳ ומה שיש ברוחק מגלגל לגלגל אז יכיר רוממו׳ האל י ית׳ שמו ויראה עצמו בריה שפלה אין מן הראוי שתחשב לכולם בערך אל צבאו׳ מעלה ויירא אלהיו וישומם בה בחשבו איך נסגר בזה העולם כעוף בתוך הכלוב אין מנוס ממנו יקחנה בעליו לרצונו ויטימנו שם לרצונו ו וכן המין האנושי ושאר המיני׳ נסגרו בעול׳ הזה לרצון האלהי׳ ית׳ שמו שהביאנו הנה בעת שנזרים חכ חכמת ידיעותו ית׳ ויקחנו מן העולם הזה לרצונו וכמו שחכמת הלימודים תביא האדם לידי יראת ה׳ כן החכמה החכמה האלהית מביאה אל ידיעת האלהים וידיעת דרכיו ואז ימצא חן בעיניו ית׳ באמרו הודעני נא את דרכ דרכיך ואדעך למען אמצא חן בעיניך הודיע כי מי שיודעיהו הוא המוצא חן בעיניו גם אפשר כי אחרי שאז שהזכיר על חכמת המוסר בפרשה הראשונה ועל החכמה האלהית בפריסת חכמות בחוץ תרונה התחיל עתה ב בזו הפרשה השלישית לזכור חכמת הלימודי׳ ואמ׳ בני אם תקח אמרי כמו שקראה בתחלה אמרי בינה לפי שזאת שזאת החכמה איננה רק אמרי׳ בלבד כלומ׳ הבנה בלב שיחוק בלבו קוים ושטחים מופשטים מהגו מהגולם מבלתי שיהיה להם מציאות בו חוץ לשכל ולפיכך ראוי לקראם אמרים ואמרו להקשיב לחכמה אזניך ונאמר אם תבקשנה ככסף ונאמר אז תבין יראת ה׳ רמז באלה הפסוקים כי זאת חכמת הלמודית אפשר להגיע לה האדם מעצמו כשידע ההקדמות בלבד לפי שמופתיה הם גמורים נותני׳ הסבה והמציאות יחד ולפיכך המו המופת ידריכהו ולא יטה אנה ואנה ולכן אמר אם תבקשנה ככסף כלומר אם תבקשנה אתה מעצמך ואין ה הדבר כך במוסר ובחכמה כי צריך בהם תלמיד מובהק מקובל קבלה שלימה והוא שאמר בפרשה שאחרי זאת בטח אל ה׳ בכל לבבך ואל בינתך אל תשען רל׳ כי ידיעות האל ית׳ והוא הבטחון בו בכל לב תהיה כשלא תשע תשען אל בינתך ואמרו אז תבין יראת ה׳ רל׳ לאחר שתדע המוסר והוא מה שהזכיר בפרשה השניה ואמר בינה והוא מה שהזכיר עתה אז תהיה שלם ותבין יראת ה׳ ודעת אלהים תמצא כי ה׳ כי יתן חכמה הוא נתינת טעם למה שהזכיר וזה בעבור שאמר אם תבקש החכמה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה׳ ו ודעת אלהים תמצא אמר לא יפלא ממך זה הדבר לא יהיה נמנע בעיניך שיחול עליך שפע השכל בעת שתשו שתשוטט ברחובותיו ותשתדל בבקשתו כי האל ית׳ שהוא מבוע החכמה לא יכזבו מימיו רק הוא חונן ונותן ב בלא הפסק וזה רונה באמרו כי ה׳ יתן חכמה כלומר נותן בתמידות והחסרון מצד המקבלים כמו שאמר כי עמך מקור חיים וגו׳ דמה השפע מאתו ית׳ בלי הפסק למקור מים חיים שמימיו נובעים ומתפשטים הנה והנה באמרו מפיו דעת ותבונה׳ או יאמ׳ כי ה׳ יתן חכמה כלומ׳ אעפי׳ שאמרתי לך כי בחכמת הלימודית והם אמרי בינה תוכל לדעת מעצמך החכמה האלהית איננה כן כי צריך אתה ללמוד קבלה איש מפי איש עד מפי הגבור׳ וזה שרמז באמרו מפיו דעת ותבונה

וצפון לישרים תושיה מגן להולכי תם׃ לנצר א
ארחות משפט ודרך חסידו ישמר׃ אז תבין צדק
ומשפט ומישרים כל מעגל טוב׃ כי תבא חכמה
בלבך ודעת לנפשך ינעם׃ מזמה תשמר עליך
תבונה תנצרכה׃ להצילך מדרך רע מאיש מד
מדבר תהפכות׃ העזבים ארחות ישר ללכת בד
בדרכי חשך׃ השמחים לעשות רע יגילו בתהפ
בתהפכות רע׃ אשר ארחתיהם עקשים ונלוזים
במעגלותם׃ להצילך מאשה רעה מנכריה אמ
אמריה החליקה׃ העזבת אלוף נעוריה ואת ב
ברית אלהיה שכחה׃

יצפון לישרים תושיה ר״ל הוא ית׳ שמו צופן בעבור הישרים דבר נכחי ודבר שהוא יש לא דבר שהוא ה הבל כקניינים הזמניים ובעבור שתענוג הנפש הוא צפון ונעלם מעיני שכלנו ואין לנו דרך להשיגו ע על אמיתתו אומר עליו יצפון תושיה על דרך מה ר רב טובך אשר צפנת ליראיך ותושיה הוא שם נגזר מן יש ורוצה בו ידיעת הא־ל ית׳ והדבקו בבורר הקי׳ מגן הוא להולכי תום ר״ל כי הא־ל ית׳ מגן אל התמת התמימים שהולכים בדרך תמים לדמיון המגן שמג שמגין על בעליו וההגנה הזאת היא שיגן בעדו מן מקורות הזמן כי הם למעלה מן הזמן ויגן גב׳ בעדם מן הכרת המעותדת לנפשות המקצרים בע בעבודת הא־ל לנצור אורחות משפט הוא דבק עם כ מגן להולכי תום כלומ׳ שהוא ית׳ מגן לאותם שהם הולכים בתמימו׳ כדי לנצור אורחות ה׳ ית׳ שהם אורחות משפט והוא ית׳ גב׳ הדרך שילכו בה חסידיו ישמור של שלא יכשלו בה או יאמר כי מפי ה׳ ית׳ היא ידיעת החכמה העליונה ולא יוכל האדם לדעתה מעצמו בחכמת הל הלימודים והוא ית׳ צופן לישרים תושיה והיא חכמה שידע בה האדם חכמת האלהית בביאור על דרך שהיא ח חכמת ההגיון לידע בה חכמת הטבע ותועלת זאת החכמה היא לנצור אורחות משפט כלומר לשמור דרכי השו השופט או תבין צדק כלומ׳ אם תבקש החכמה על שתנאים האמורים או תבין צדק ומ ומשפט ומישרים וכל מעגל טוב האמורים בתחלת הספר באמרו לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומישרים שה שהצדק הוא היושר להגיע כל בעל חק לחוקו ולתת לכל נמצא מן הנמצאות כפי הראוי לו והמשפט הוא לדון במה שראוי על הצדק יהי׳ חסד או נקמ׳ ומישרי׳ הו׳ שווי המדו׳ וללכת בם בדר׳ הבינונית כאשר פרשנו בתחלת הספר או יאמר או בעת שתבקש החכמה על הדרך האמתי תבחין בשכלך המחוייבות והנמנעות והאפשריות ועל דרך ישר ונכוחות בבקשת החכמה או יאמ׳ שתוכל לעשות ההקדמות נקיות מן הטעאה ותהיינה הקדמות של צדק ומשפט ואז תהיה התולדה מישרים ר״ל ישרה ונכונה בנויה על מכונת היושר כי תבא חכמה ב בלבך כלומר בעשותך תבא חכמה בלבך ודעת גב׳ ינעם לנפשך או יאמר אתה תוכל על המופתים האמית האמתיים רחוקים מן הטעאה כי תבא חכמה בלבך והיא תצטרך לעשות המופתים מיוסדים על האמת והיא תשמור עליך מן הטעות כמו שיזכיר בפסוק אחר זה מזימה תשמור עליך מזימה מז מזימה תשמור עליך ר״ל המזימה והיא החכמה אשר השתדלת בבקשתה היא תשמו׳ אותך מפגעי העולם או תשמור אותך מן הסרגס המטעה והתבונה שקנית היא תנצרכה שלא תכשל במופתיך להצילך מדרך רע ר׳ ויועילך גב׳ להצילך מדרך רע ובא דרך לשון זכר כמו זה הדרך לכו בו או מדרך איש רע ומאיש מדבר תה תהפוכות בלבו כלומ׳ דברים שהם הפך האמת ואפשר שדרך רע ואיש מדבר תהפוכות רמז אל בעל הטעאה וקראו דרך רע ומדבר תהפוכות לפי שהוא מראה בדבריו הפך האמת והם העוזבים אורחות יושר ללכת בדרכי חשך כלומר שסרים מדרך היושר ומאמתים בדבריהם השקר שהוא הה ההופך כי החכמה תקרא אור ואומר גב׳ עליהם השמחים לעשות רע יגילו בתהפוכות רע אשר אורחותיהם ע עקשים ונלוזים במעגלותם כי כל אילו הענינים ראויים לאמ׳ עליהם או יאמר מזימה תשמור עליך תבונה תנצרכה כלומר שהחכמה תציל האדם שלא יטעה בדרך מדרכי הטעאה ושלא יטעו זולתו גם כן בדרכי הה הטעאה ותשמו׳ אותו גב׳ ותנצרהו מן העוזבים אורחות יושר ללכת בדרכי חשך והם בעלי אמונת דעות הנפש הנפסדות שהם עוזבי התור׳ ודברי הנביאי׳ ודרכי החכמ׳ שהם אור והולכי אחר דיעות בטלות שהם חשך ענן וערפל והם גב׳ שמחים לעשות רע כלומר שמחים בעשותם הרע ולא יתאבלו עליו לחשבם שאין גמול ועונש ויגילו גב׳ בעת שיראו תהפוכות כלומ׳ דברי׳ הפך מן האמת שיעשם איש רע אשר אורחותיה׳ עקשים ר״ל אשר כ אורחותיהם והם מדותיהם הם עקשים והם נלוזים גב׳ כלומר פתלתולים במדותיה׳ והבית אשר במל׳ מעגלות׳ משרתת במלת אורחותיהם כאילו אמ׳ אשר אורח׳ עקשים ונלוזים במעגלותם ° להצילך להצילך מאשה אחרי שאמר תועיל לאדם שתצילהו מדרך רע ומאיש תהפוכות היא תועילך גם כן להצילך מאשה זרה וכ וקרא אשה זרה ונכריה כל אשה לאיש לבד מאשתו שהיא עצם מעצמיו

ובשר מבשרו ואמ' כי החכמה היא תצילהו שלא יכשל
יכשל באשת איש ותצילהו גם מאשה זרה בעת שתח
שתחליק אמרי' לפתותו ואחר שהזכי' האשה זרה נכ
ונכריה דבר בגנותן ואמר העוזבת אלוף נעוריהו כ
כלומ' שהוא ראוי להיות נכבד וגדול בעיניה וגדלה ב
עמו מנעוריה

כי שחה אל מות ביתה ואל רפאים מעגלותיה׃
כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים׃ למ
למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמ
תשמר׃ כי ישרים ישכנו ארץ ותמימים יותרו בה

נלא היום לא לעשות זה אפי' אם לא תזהיר התורה
באמרו' ואת ברית אלהיה שכחה כלומ' ששכחה התורה
ועברה על ברית אלהיה כי שחה אל מות ביתה רל

על זה כל שכן שהתורה מוזהרת על זה וזה רוצה בא
המוזהרת על זה לרוע טבע' ובגדה באיש חיקה ועבר
יש תועלת גדולה במעלת החכמה המצלת אותך ש

שלא יתפתה אחר הזרה והנכרי' כי שחה אל מות ביתה ואל רפאי' מעגלותיה כלומ' נתיבות' הם המדריכות האד'
אל המות וביתה הי' פוחה ועמוקה עד המות וזה המות זמני כי קנאה חמת גבר ולא יחמול בעת נקם לא ישא פ
פני כל כופר ולא תאבה כי תרבה שחד זהו במה שיקשה אל בעלה אמנם במה שימרה מצות אלהיו הוא מעותד
עם כל זה אל העונש הרוחני כל באיה לא ישובון שהיכוי במלת באיה שב אל הזרה ואל הנכריה כי כל התוע
התועים אחריה בקושי יכולו לשוב לדרך הטוב כי יהיו נמשכים אחריה ולא יסורו מדרכם הרע ולא ישיגו
אחר המות דרכי העולם הבא ואפשר שהכנוי במלת באיה שב אל ביתה הנזכר ואמר כי כל הבאים אל ביתה
לא ישובו עוד כי שחה עד המות ואם כן ימותו בבואם שם מיתה זמנית ולא ישיגו ארחות חיים במותם למען
תלך בדרך טובים ר"ל החכמה תצילך שלא תלך בעצת רשעים כדי שתלך בדרך אנשים טובים וארחות צדיקי'
תשמור בלבך ובזכירתך כדי ללכת בהם או תשמור ארחות צדיקים שלא תפרוץ גדרם כי ישרים ירשו ארץ
ר"ל כי הישרים לא ימותו בלא עתם כמו הנפתים אחר הזרה והנכריה רק ישכנו בארץ שאכנים בעוד החיים ח
חייתם כי הם לא יזיקו ומתוך כך לא יוזקו מנורף אל זה ש' שגחת ה' ית' לשמרם מכל נזק ומכל הזק והאכני'
התמימים יותרו בארץ ותהיה להם אחרית ותקוה ואמר יותרו בה כלומר שלא יכרתו מן העולם בלא עתם רק
ישארו בארץ אחרי מות הרשעים אשר קומטו בלא עת' ואפשר שאמר ותמימים יותרו בה שב אל הישרים הנ
הנזכרים ואמר כי האנשים הישרים הם ישכנו לבטח בארץ ושלמים מכל מום ותמימים מבלי חסרון אבל יות
יותרו בארץ מה שאין כן ברשעים' אמנם הרשעים הם יכרתו מן הארץ בעבור רשעם כי מארת ה' בבית ר
רשע בהיותם בעולם הזה וגם במותם יכרתו מהחיים וכן הבוגדי' יהיו נסחים מן העול' הזה בלא עתם ויהיו נכ
נכרתי' מצרור החיים' או יהיה אומ' ובוגדי' יסחו ממנה שב אל ורשעים מארץ יכרתון ואמ' כי הרשעי' יכרתו
מן העולם הזה בלא עתם ולא יספיקו לעשות תשובה רק בהיותם בבגידות' יכרתו מן העולם ואפשר שהזכ'
הזה קרא זרה ונכריה דרך המינות וכל אמונה כוזבת ודעת בטל ואמ' כי החכמ' תציל האד' מהאמין אמונה כוז
כוזבת ודעת בטל וכל אמונה מבעלדי תורת משה היא אמונה כוזב' ודרך מינות שהיא מביאה האדם להניח
אלהי' חיים והתור' שהיא הברית אשר בין ה' ובינינו ואמרו כי שחה אל מות ביתה ואל רפאים מעגלותי' הוא
מבואר כי המינות והאמונה הנפסדו' הם מאסרי' נפש האד' ומסירי' אותה מחיי עד ומביאין אותה אל שאול הג
הגמור ומדרך המינות גב' שכל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים כי אין מספיקי' בידו לעשות תשובה ומ
ומתוך כך לא ישיגו ארחות חיי' עד עולם שכולו ארוך למען תלך בדרך טובי' כלומ' שהחכמה תצילך שלא תתפ
תתפתה אחר בעלי האמונו' הכוזבו' למען תלך בדרכי התורה ותשמור ארחות הצדיקי' שומרי מצותיה לטוב ל
לך כי הישרי' ישכנו בארץ שאכני' ושלוים זמן גדול והתמימי' שהם השלמים והם למעלה מהישרים יותרו בה יו
יותר ויותר ואפשר שארץ במקום הזה רמז לארץ החיים אמנם הרשעי' יכרתו מן העולם ויהיו נכרתים מא
מארץ החיים גב' וכן הבוגדי' יסחו מארץ החיים גב' גם אפשר שקרא כפי הבוחת והנפש המרגשת זרה ו
ונכרית מעצמות האדם כי הכח השכלי משמר כחות הנפש הוא הדבר אשר בו נתעצם האד
האדם לצורך השלמות נפשו והוצאת שכלו מן הכח אל הפועל או הוא נקרא עובד אדמתו ונוטר כרמי זולתו
ואו לא ישבעו זרים כחו כי הוא משתדל במה שהוא עצמתו ואיננו זר מעצמותו אמנם בעת שישתדל ה
האדם לצורך תאות העולם והקניים הזמניים והוא העמל שיהיה לאדם תחת השמש או הוא עובד אדמתו זולת
זולתו והענין שישתדל על דבר שהוא חוץ מעצמותו וישבעו הכחו' הזמרין' שהם זרים כחו ועצביו בבית נכרי

ורשעים מארץ יכרתו ובוגדים יסחו ממנה:
ג בני תורתי אל תשכח ומצותי יצר ל
לבך: כי ארך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו ל
לך: חסד ואמת אל יעזבך קשרם על גרגרותיך
כתבם על לוח לבך: ומצא חן ושכל טוב בעיני
אלהים ואדם:

ולפיכך אמ׳ כי החכמה תצילהו מאיש ז׳ כשת אחרי ה
החומ׳ ותאותיו המסיתי׳ אותו לצאת מאחרי אלהיו ו
ואמ׳ על הנפש המתאוה העוזבת אלוף נעוריה הרא
הראוי שימשול בה לפי מה שצוה התורה באמ׳ ואל
אישך תשוקתך והוא ימשול בך ואת ברית אלהיה ש
שכחה כי מדרכה לרדוף אחרי קנייני העול׳ ולדבקה
בהם ולסור מדרך השכל ומצות האלהי׳ ודמה מביא
מביאות אל מות הזמני ואל הרוחני אחר המות וכל
באיה לא ישובון כלומ׳ הנמשכי׳ אחר תאות יצרם לא ישובו ולא ישיגו ארחות חיים כי אהבת ה׳ ית׳ ואהבת העול׳
העולם הם שני הפכי׳ ולכן מי שדבק באהבת קנייני העול׳ הזה לא ישיג חיי עד ודע כי דרך התורה והחכמה
והנמשכי׳ אחרי׳ היא לקרוא החומ׳ בשם אשת איש זונה וזה לסבה מפני אשר ביניהם כי החומ׳ לא יעמוד לעול׳
בלא צורה לדמיון אשת איש שהיא בעודה אשת איש היא עם בעלה לעולם ומדרך החומ׳ שהוא לעולם יפשוט
צורה וילבש צורה ולא יסור מעשות כן לעולם אכלה מחתה פיה ואמרה לא פעלתי און וזה אמת שטבע המצי׳
המציאו׳ חייב כן וכן האשה המנאפת תמיר בעלה באחר ולא תסור מעשות כן ואל זה כיון
באומ׳ העוזבת אלוף נעוריה ואת ברית אלהיה שכחה כלומ׳ שהצורה אשר בחומר שהו׳ אלוף נעוריה החומ׳ הוא
מסתגל להפשיט הצורה ההיא וללבוש צורה אחרת בני תורתי אל תשכח רל׳ מה שאני אומ׳ לך אל תשכח
ומצותי והם הדברים שאני מצוה אותך לעשות תצור אותם בלבך ונתן הסבה בזה ואמ׳ כי אורך ימים
כלומ׳ כי תורתי ומצותי הנזכרו׳ אם לא תשכחם ותשמור אותם בלבך יוסיפו לך שנות חיים ואורך ימים ושלו׳
ואחר שאמ׳ אורך ימים ושנות חיים אמ׳ ושלום לפי שאורך ימים אם לא יהיו ימי כהלה ושמחה היא תוספת רע
רעה ולפיכך אמ׳ כי יוסיפו לך אורך ימים ויהיו הימים ההם שנות חיים טובים ושנים של שלום ורמז לאורך י
ימים לעולם שכולו ארוך ולחיי עד בצרור החיים ולשלום הרוחני בעולם המלאכי׳ חסד ואמת אל יעזבוך רל׳ ת
תורתי ומצותי אם תשמרם יוסיפו לך אורך ימים ושנו׳ חיים ושלום מחובר אל זה שחסד ה׳ ית׳ שמו שהוא מעול׳
ועד עולם על יראיו ואמתתו ית׳ לא יעזבוך רק יהיה השגחתו עליך ולכן קשרם רל׳ תורתי ומצותי על לבך ת
תמיד וכתבם על לוח לבך ואם את הדבר הזה תעשה תמצא חן ושכל טוב בעיני אלהי׳ ואדם ופי׳ ומצא תמצא
ובא על דרך עלה ומות כלומ׳ עשייתו עלה ותמות וכהם רבים ומלת חסד רוצה בה ההפלגה באיזה דבר ש
שמפליגים בו ושמשו בו בהפלגת גמולות הטוב יותר וידוע שגמילו׳ הטוב כולל שני ענייני׳ האחד מהם לגמול
טוב למי שאין לו חוק עליו כלל ומפני זה כל טובה שהגיע מאתו ית׳ תקרא חסד אמ׳ חסדי ה׳ אזכיר ובעבור זה
המציאו׳ כולו רל׳ הנמצא׳ ה׳ ית׳ אותו הוא חסד אמ׳ כי אמרתי עולם חסד יבנה ענייננו בכוון העולם חסד הוא ו
ואמ׳ ית׳ בסיפור מדותיו ורב חסד ופי׳ אמת רל׳ שהוא אמיתי וקיים ונאמן במה שיבטיח ויאמ׳ ואפשר שבאומרו
חסד ואמת אל יעזבוך הוא התחלת התורה והמצוה שיעד לשומרו ולנצרו ואמ׳ בני תורתי אל תשכח ומצותי יצ
יצור לבך כי הם לתועלתך ויוסיפו לך אורך ימים ושנות חיים ושלום ומה הם התורה והמצות שאני מורה או
ומצוה עליהם אילו שתי המדות׳ והם חסד ואמת לא יפרדו ממך לעול׳ והזכיר שתי המדות האלה והם מן
המדות המיוחסו׳ לה׳ ית׳ שמו ואמ׳ שיתנהג במדת החסד ויעשה חסד לנפשו ולזולתו לפני׳ ממדת הצדק והיושר
ובאמ׳ אמת רוצה בו שיהיה אמיתי בדבריו ושידבק באמת בכל דרכיו והאמ׳ הוא הפך השקר אשר שנא ה׳ והוא׳
תועבת נפשו כי האל ית׳ הוא האל הגמור ואין לאחר אמת כאמיתתו ומי שידבק באמת האמ׳ דבק בבוראו ית׳
והאמ׳ כולל גם כן שיסור מכל דרך כזב ומאמוני׳ כוזבות ואמ׳ קשרם על גרגרותי׳ כתבם על לוח לבך שב אל׳
החסד ואל האמת הנזכרי׳ ואם הדרך הזה תעשה תמצא חן ושכל טוב בעיני אלהי׳ ואדם או יהיה אמרו ומצא
חן ושכלטוב כיווי ועניה כלומ׳ עשה פעולות הכוונות שבעבור׳ תמצא חן ושיבואו משכל טוב שייטיבו בעיני ה׳
ובעיני האנשי׳ ולא מענה כבערה והענין שתכוון בפעולותי׳ שיהיה רוח המקום ורוח הבריות נוח ממך ולא ת
תאמ׳ אחר שאמרו רבני לה׳ לא אחוש אם אין רוח הבריו׳ נוח ממני כי כוונת האל ית׳ שיתנהגו הבריו׳ בשלו׳ זה ו
עם זה ובזה יתקיים ישוב בני האדם בטח אל יאמ׳ בפסוק הזה כי הראוי לאדם השלם הוא שלא יבטח להשכל
מתקרי העול׳ בחכמת׳ ובגבורת׳ וכן שלא יתלה בטחונו בנדיבי׳ ובן אד׳ שאין לו תשוע׳ תצא רוחו ישוב לאדמתו׳

כי אין ראוי לשים בטחונו במי שלא יוכל להושיע בְּטַח אֶל יְהוָה בְּכָל לִבֶּךָ וְאֶל בִּינָתְךָ אַל תִּשָּׁעֵן׃
עצמו ואמנם הראוי לאדם שיבטח באלהי' ית' שמו א
אשר בו החוזק התקיפות שמושיע האמיתי והקיים הנצחי והבוטח בו הוא ישגב ואמר' בכל לבבך בא לומר שישליך
כל יהבו עליו ית' שהוא יבחר הטוב לו כי האדם לפחיתות שכלו על הרוב ישאל מה מה שיזיקהו וראוי לאדם ה
השלם שיתחנן לאלהיו ויבטח בו שהוא ית' יבחר לו הטוב לגופו ולנפשו על הדרך שאמ' ע"ה אם לא שויתי
ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי כלומ' אם שויתי בטחוני בה' ית' שיבחר לי הטוב לדמיון הגמול
הנמשך אחרי הנהגת אמו שאמו לטוב שכלה ולידיעתה ההנהגה הטובה לגידול הגמול מה שישאל ממנה כי הי
הילד לקטנותו ולפחיתות שכולו לא ידע הדבר הטוב להנהגתו ולפעמים יבקש לפחיתות שכלו מה שהיה רעתו
ומיתתו ולפיכך האם היא היודעת הטוב אל הילד בוחרת לו הטוב בכל עניינו ולפעמים היא עושה אל הילד מ
שהילד יכאב ויצעק לשעתו במעשה ההוא והמעשה ההוא הנלו מכוון גדול ועל הדרך הזה היה אומ' דוד המל
המלך ע"ה אני תליתי בטחוני בה' ולא אשאל ממנו ית' שיעשה לי כך וכך רק הוא ית' שהוא יודע תקנתי והוכני
הנהגתי ולא הודעתיך להעיר אותך עליהם אלא שארגים בגודל חסרוני ובטחוני אליך ואם אשאל ממך בשכלו'
מה שאינו טוב לי ומבקש ממך מה שאין בו תקנתי בחירתך העליונה טובה מבחירתי וכבר הנחתי כל ענייני א
אל גזרתך הקיימת ואל הנהגתך העליונה וזה מה שרצה באמרו בטח אל ה' בכל לבבך ואל בינתך אל תשען כל
כלומ' תשים בטחונך בה' ית' שהוא יבחר לך הטוב בזה ובבא ולא תחשוב שאתה בבינתך תוכל להגיע אל הטוב
שבענייניך אם לא יישר ה' על זה ומהות הבטחון הוא מנוחת הנפש הבוטחת ושיהיה לבו סומך על מי שב
שבטח עליו כפי יכלתו ודעתו במה שמספק טובתו אבל העיקר אשר הוא בעבורו תהיה הבטחון מהבוטח ואם
יפקד לא ימצא הבטחון הוא שיהיה לבו בטוח במה שבטח בו שיקדם מה שאמ' ושיעשה מה שערב ושיחשוב על
עליו הטוב במה שלא התנה לו ולא ערב עשהו אלא דרך נדבה וחסדים לידע כי הסיבות אשר בהם הבטחון
מהבוטח הם שבע אחת מהם הרחמים והחמלה כי האדם כשידע בחבירו שהוא מרחם עליו יבטח בו ותנוח נפ
נפשו עליו והשני שיהיה יודע אם אהבתו מתעלם ממנו אך יודע כן שהוא משתדל לעשות חפצו כי אם לא יש
יתברר לו ממנו זה לא יהיה בטחונו עליו שלם והשלישי שיהיה חזק לא ינוצח באשר הוא חפץ ולא ימנע
ימנעהו מונע מעשות בקשת הבוטח כי אם יהיה חלש לא ישלים הבטחון עליו והרביעי שיהיה יודע בהוכני
תועלת הבוטח עליו ולא יעלם ממנו מה שהוא טוב לו בנסתר ובנראה כי אם לא ידע כל זה לא תנוח נפשו ה
הבוטח עליו והחמשי שהוא מתייחד בהנהג' הבוטח עליו מתחלת הוויתו וגדולתו ויניקתו ונערותו ובחרותו
וישישותו וזקנותו עד תכלית ענייניו וכשיתברר כל זה ממנו לבוטח יתחייב שתנוח נפשו עלי' וישען עליו במה
שקדם לו עליו מן הטובות העודפות והמתמידות והששי שיהיה עניין הבוטח מסור בידו יוכל אדם להזיקו א
או להועילו זולתו כעבד האסור אשר בבית הבור ברשות אדוניו והשביעי כשיהיה הבוטח ברשות מי שבטח
עליו בתכלית הנדיבות והחסד למי שהוא ראוי לו ולמי שאינו ראוי לו ותהיה נדיבתו מותמדת וחסדו נמשך לא
יכרת ולא יפסק ומי שנקבצו בו כל המדות האלו נשלמו בו תנאי הבטחון ויתחייב היודע זה ממנו לבטוח בו
ושתנוח נפשו עליו בגלוי ובנסתר ולבו ואבריו ולהמסר אליו ולרצות גזרותיו ולדון אותו בטוב בכל דיניו ו
ומפעליו וכאשר נחקור על אילו השבעה תנאים לא נמצאים בכלל בברואים ונמצאו כולם בבורא ית' שהוא
מרחם על בריותיו ואינו מתעלם ושהוא חזק ולא ינוצח ושהוא מתייחד בהנהגת בני אדם מתחלת ענייניו והתחל
ותחלת גדולתו ותועלת האדם והזיקו אינם ברשות האדם כי אם ברשות הבורא ית' לבדו ונדיבתו ית' כוללת ו
וחסדו סובב' והכתובים מעידים והשכל גוזר בהקבץ אלו השבעה העניינים בבורא ית' מבלתי הנבראים ולכן
מהראוי לאדם בעת שיחזיק הכרתו באמיתת חסד האל ית' שיבטח בו וימסור אליו ויניח הנהגתו עליו ולא יחש
יחשדהו בדינו ולא יתקצף על בחירתו לו ואל זה ואל כיוצא בזה כיוון החכם באמרו בטח אל ה' בכל לבך ואל ב
בינתך אל תשען ואפשר שאמ' בטח אל ה' בכל לבך רל' שידיעת הבורא ית' והוא הבטחון בו בכל לב תהיה בם
כשלא תשען אל בינתך כי אתה צריך בה לקבלת חכם ולא שתוכל לידע הדבר מעצמך כמו בחכמה הלימודי'
שאמ' עליה אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' בכל דרכיך יאמ' בפסוק הזה כי
ראוי הוא לאדם שישים תכלית כל פעלה מפעולותיו ידיעת האל ית' שמו ובכן ייסר ה' ית' ארחותיו וביאור
זה כי אין דבר מדברים שלא תמצאנה בו ארבע סיבותיהם החומ' והצורה והפועל והתכלית היא סבה אשר בע
בעבורה נמצא הדבר ההוא ואם היה אחר שכל דבר יבוקש לו תכלי' שים תכלי' כל פעולת ידיעת הש' לא למען

בְּכָל־דְּרָכֶיךָ דָעֵהוּ וְהוּא יְיַשֵּׁר אֹרְחֹתֶיךָ׃ אַל תְּהִי
חָכָם בְּעֵינֶיךָ יְרָא אֶת יְהוָה וְסוּר מֵרָע׃ רִפְאוּת ת
תְּהִי לְשָׁרֶּךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ׃ כַּבֵּד אֶת יְהוָה מֵה
מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֶךָ׃

ואמרו כל דרכיך ר״ל שלא דיי שצריך לך שתשים ית׳
תכלית לימודך ועשותך מה שבוית לעשות ידיעת ה׳
ית׳ ונאמר על דרך משל שאפילו המאכל והמשתה
תכוון בהם התכלית כי תכלית בקשתך המזון הוא ל
להעמיד הבריאות כדי שיוכל להגיע אל ידיעת ה׳
ית׳ אשר אי אפשר להגיע אליה עם חולשת הגוף וחל
וחולייו וכן השכלה והשעשוע אשר יבקש האדם לפעמים כשיכוון להרחיב לבו שלא יקצר בעמלו ויהיה פניו
ונכון אל בקשת החכמה יהיה המעשה ההוא עבודה ושלמות ואל זה כוונו החכמים השלמים באמרם בכל דרו
דרכיך דעהו ואפי׳ לדבר עבירה כלומר אפי׳ בדברים שיהיה בהם דבר עבירה כמו ההנאות הגופניות כשיכוון
בהם הרחבת הלב והעמדת הבריאות להיותו נכון ומזומן לבקשת החכמה יהיו עבודה ושלמות ואומר והוא י
יישר אורחתיך ר״ל כשתגיע אל זאת המדרגה הוא ית׳ ישפיע עליך אור השכל עד שברצונך לעלות בסלם הח
החכמה להתקרב אל האלהי׳ תמצא האורח ההוא ישר לפניך והענין שישייעוך מן השמי׳ כי מי שיכוון להגיע
אל ההצלחה ויושים מגמת פניו אליה תסמכהו רוח נדיבה והוא שכל שפע הנדיב חונן השכל לכל מי שהכין
רעיוניו אל זה ואומר אורחותיך לשון רבים לפי שאנחנו קהל המיחדים מכוונים להגיע אל ההצלחה על שני פ
פנים· האחת בעשיית המצות וקניית החכמה ואומר כי הוא ית׳ יתע יושים שני
הדרכים לפני מי שיכון בכל מעשיו תכלית אחד והוא ידיעת האל ית׳ שמו אל תהי אחרי שהזכיר בפס
בפסוק הקודם שישים תכלית כל פעולה מפעולתיו השגת ית׳ אמר אל תהי חכם בעיניך כלומר אל תחשוב לכ
להנצל מן הרע בעבודה רק אם תרבה להשכל מכל רע ירא ה׳ ומתוך היראה שתירא אותו תהיה סר מכל רע
שלא יגע בך ואומר וסור מרע ר״ל ותסור מרע ויש שפירשו וסור מרע בנוי כלומר ירא את ה׳ וסור מעשות ר
רע ואומר רפאות תהי לשריך ר״ל היראה הנזכרת שתירא מה׳ ית׳ תהיה רפואה לשרך ומשקה והזכיר השורר וה
והנז׳ הטבור במקום מוזן הגוף כמו ואומר בשררי בטנו ותהיה הזאת במלת תהי לנקבה הנסתרת והרמ
והרמוז אל היראה ואם התיו׳ הוא לזכר לנוכח ר״ל אם לא תהיה חכם בעיניך ותירא מה׳ ית׳ ותסור מעשות רע
תהיה אתה העושה והפועל רפאות תהי לשרך בעבור שרך ושיקוי בעצמותיך והם איבריך ויש לדעת כי אמר
ירא ה׳ ר״ל שתראה יראתך על תנועותיך על הדרך שצריך לעבד לירא מאדוננו ולהראות בפעולותיו אדנות א
האדון עליו וזה כי העניינים הראויים לעבדי העולם שיתנהגו בהם לפני האדון כשיגמלם מן הטוב עד קצ
קצת מה שגמלנו הבורא ית׳ הם ראויים שיראו מלפניו ויעבדוהו לבדו בדיבור ובמעשה ושיהיה נאמן ומשתדל
בעניניו בגלוי ובסתר מצפונם ושיתנהגו בשפלות לפניו במלבושים ובמידות ויכבדוהו וירוממוהו בלשונם
ולבבם ביומם ובלילם ויזכרו טובותיו בספר ובגלוי ויספרו מהלליו ושבחיו כפי שראוי לו וירבו לעבודתו בשמ
בשמחה ובטוב לבב ויתקרבו אל רצונו ויתחננו לו תמיד לרצות אותם ולכפר להם ויפחדו מלקצר במה שגיו׳
וישמרו מצותיו ויתרחקו כמו שהזהירם ממנו וירבו בעיני ה׳ טובותיו וידו בקטנות מכילם בערך לגדלות אדו
אדוניהם וירבו להשתחוות לו ולכרוע וירבו בכל ענין שיעתיקם אליו ואם ישביעם יודו וישבחו ואם ירעיבם
ירבו ויסבלו ולא יחשדוהו בדינו ולא יעוולוהו בגזירותו יספיק להם מה שקנכם ויצדיקוהו ביסרו אותם וממה
שהוא טוב ממנו עוד להראות עבד סימני היראה והעבודה בכל תנועות איבריו ומדותיו ולא יביט כי אם אל
דרכיו ולא ישמע כי אם דבריו ולא יאכל אל מה שהטריפו ולא ישמש אלא ברצותו אותו ולא
ישמח כי אם בעבודתו ולא יבקש כי אם רצונו ולא ירוץ אלא בשליחותו ולא יעמוד כי אם מהמרותו ולא יש
ישב כי אם בביתו ולא יפחד אלא מפחדו עליו ולא יקוה כי אם חסדו ולא יכנס אלא במה שמחייב רצונו ולא י
ירבה אלא במי שעושה רצונו ולא יקח כח׳ ברשותו ולא יתן אלא במי שצוה לתת לו וכן כל תנועותיו לא יעת
יעתיק רגל ולא יניע עפעפיו אלא אחר הפקת רצונו של אדוניו בהם אמנם העניינים שהם רעים מן
העבד הם כן בעיני אדוניו ממנו ובהפכם יוכרו הדברים ואחרי שהטוב והישר מעבדי העולם בעיני אדוניהם
הוא מה שספרנו וכבר נודע קטנות טובת האדונים על העבדים כמה אנו חייבים לה׳ ית׳ על היראה ועל העב
העבודה כפלי כפליים ממה שזכרנו ברצותינו לשלם לו ית׳ מה שים לו עלינו מרוב הטובות ית׳ שמו

אמר כבד ה' מן הונך שנתן לך והמכוין שתעניק מ
ממנו אל הדלים ולא תחשוב שהמכוון הוא שתתן ה

וְיִמָּלְאוּ אֲסָמֶיךָ שָׂבָע וְתִירוֹשׁ יְקָבֶיךָ יִפְרֹצוּ: מוּסַר
יְדוָה בְּנִי אַל תִּמְאָס וְאַל תָּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ: כִּי אֶת
אֲשֶׁר יֶאֱהַב יְדוָה יוֹכִיחַ וּכְאָב אֶת בֵּן יִרְצֶה: אַשְׁרֵי
אָדָם מָצָא חָכְמָה וְאָדָם יָפִיק תְּבוּנָה: כִּי טוֹב סח
סַחְרָהּ מִסְּחַר כָּסֶף וּמֵחָרוּץ תְּבוּאָתָהּ: יְקָרָה הִיא
מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָהּ:

הפסולת או הנשאר מתאכלך לדלי' רק מראשית כל תבואתך כלומ' מבחר כל תבואתך ואמ' אחר זה וימ וימלאו אסמיך שבע כלומ' לא תחשוב שבהעניקך מ מהוניך לזולתך יחסר ממונך רק בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך וימלאו אסמיך וגם אמרתי שבע וגם התירוש שבתוך יקביך יפרוץ הגדר לרבוי שלא יכילנו שיקב או רצ' ויקביך ירבו תירוש ועל דרך נסתרו ואמ' אם תורך האלהים חכמה ושכל שעור שהשלימך ועודף על השלמתך שיעור להשלי' זולתך אל תמנע מזה רק כבד שם ית' והאציל מחכמתך על זולתך ממבחר כוונתך ודיעותך ולא תעלימם מאנשי החכמה הראויי' עליהם ואמ' לא תחשוב כי אם בהאצילך מחכמת' על זולתך תחסר חכמתך כי חכמתך תרבה ותוסיף בלמודך זולתך כי בעת שילמוד האדם הוא לבדו לא ישאל ולא ישאלוהו ולא יהיה קניין החכמה היא בנפשו קניין חזק אמנם בעת שיעשה לו רב ויקנה לו חבר ישאל וישאלו וירבה המשא ומתן ביניהם ויעמיקו בדבר יותר ממה שיעמיק האחד בהיותו לבדו והוא דומה לאמ' רביתיכו ה הרבה למדתי מרבותי והרבה למדתי מחברי' ומתלמידי יותר מכולם וזה מה שיכוין באמ' וימלאו אסמיך שבע ותירוש יקביך יפרצו כלומ' אם תלמוד החכמה לזולתך תהיה סבה שחכמתך תעדיף ותרבה·· מוסר ה' ואמ' לך בני אם ייסר לך האלהי' בעולם הזה ויביא עליך דבר שיכבד עליך אל תמאס מוסרו ואל תקוץ בתוכח בתוכחתו כי מה שיעשה עמך הוא על דרך המוסר שייסר האב' זולתו להסירו מדרך רעה ועל דרך שמוכיחים את האדם לשיבו מדרכו הרעה והענין שלא תחשוב שייסורך ומכאוביך יהיו ענייניים מקריים או יהיו נקמה ממך בשנאת ה' אותך רק כולם הם בכוונ' המכוון להסיר' מדרך רע והוא אומרו כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה כלומ' כמו שהאב המיסר את בנו כדי להסירו מדרך רע הוא מכוין לטובת בנו ולתועלתו והבן ה הוא חושב שייסורי' לעצמו לרעה ולא לטובה כן הענין במכאובי האד' ורעותיו שהוא יחשבם שה' ית' יביא יביאם לרעתו ועל דרך האמת כולם הם לטוב' האדם אם להעיר אותו משינת האולת וכדי להסיר גאון לבו כ וייכנע לבבו הערל ואם כדי שיקבל פרי מעשו' הרעות בעולם הזה כדי שיהיה ראוי במותו אל תענוג העדן הר הראוי וכמו שרוב הבני' לא יבינו כוונת אביהם רק יחשבו הדבר ההוא דבר רע לעצמם כן רוב העולם יצעקו על רעותיה' ויחשבו שיהיה הכל לרעת' כמו שהבן החכם יודע כל שיעשה אביו אליו הן מן הטוב הן מן הרע אין המכוון ממנו להכאיבו ולצערו רק לדחות מעליו נזק יותר גדול ממנו כן החכם והמשכיל יודע כי חנון ו ורחום הוא ה' ית' ארך אפים ורב חסד ואם יצערנו יודע כי הצער ההוא הוא לדחות מעליו הצער הגדול ממנו ואמרו וכאב את בן ירצה רצ' והוא רוצה בתועלת כראוי לדמיון האב שרוצה בתועל' הבן והענין כי האב כמו שרוצה בבנו ומתוך כך יכאיבנו לטובתו כן יעשה עמנו האל ית' אשרי אדם אשרי אדם מצא חכמה רצ' ה המאושר באנשי' הוא האדם שמצא טובה לעלו' במעלו' הסולם העשוי מקורות עץ חיים שהשיג בשכלו לדעת ה חכמ' אלהי' והיא הנקר' בספר הזה חכמה סתם כי החכמ' היא הי' תכלי' האד' וכן אשרי אדם יפיק תבונ' והיא ה שהשיג החכמו' הלמודיו' הנקרא' אמרי בינה לפי שבהם ידע האדם מפלאות תמים דעים בריאת הגשמיות

ולגודל ערכם וכיוצא בהם ואמ' כי טוב סחרה מסחר כסף לומ' כי יותר טובה היא סחורת החכמה האלהי' מסחורת הכסף ויותר טובה תבואתה מן החרוץ והוא הזהב היקר וזה כי הזהב והכסף והפנינים הם ענייני' בלו' כלים ונפסדים ונופלי' תחת הזמן בלתי נצחיים והוא חוץ מעצמו' האדם לא יעדיף המרבה והממעיט לא החסיר ישוללם הזמן מבעליה' אמנם החכמה האלהי' אשר היא תכלית המכוון מן האדם לא ישוללנה מנפש האדם שולל והעמל אשר יעמול האדם בקניינה הוא הנקרא העמל בדבר שהוא למעלה מן השמש

ארך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד: דרכיה
דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום: עץ חיים היא ל
למחזיקים בה ותמכיה מאושר: יהוה
בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה: בדעתו ת
תהומות נבקעו

אמנם הקנייניס הזמניי' כמו הכסף והזהב והפנינים
העמל בהם הוא עמל בדבר שהוא חוץ מעצמות הא
האדם ונקרא עמל בדבר שהוא תחת השמש ולפיכך
אמ' על החכמה האלדית כי היא יקרה מפנינים. וגם
האבנים הטובות הנסתרות שהם לפני לפנים ר"ל ה
הפנינים הם צריכים להסגר מפני שהם מזומני' אל
ההפסד והוא ישללם שולל. אמנם החכמה האלדית
וידיעת אמיתת הנמצאות לא ישללם שולל דבר מב
מבעליהם ולפי' אמ' וכל חפציך לא ישוו בה כלומ' אין מחפציך שישוה אל קניין החכמה האלדית ואמ' אחר זה
אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד כלומ' מי שמתעסק בחכמה לשמה והמכוין שדבק בחכמה ויאהב או
אותה למעלתה הוא יזכה בעבורה לעונג עולם הנשמות שהוא עונג נצחי שאין הפסק נקרא חיי העולם הבא
שהיא הטובה הצפונה לצדיקים אורך ימים על הדרך שרמזו רז"ל באמרם למען ייטב לך והארכת ימים. מפי
השמועה למדו למען ייטב לך לעולם שכולו טוב והארכת ימים לעול' שכולו ארוך' והעבור היות הימין נכבד
מהשמאל יחסו הדרך הנכבד והוא הדרך האמיתי' אל הימין. ואמרו אורך ימים בימינה ר"ל בקנו' האדם החכמה
האלדית וידבק בה בעבור מעלת החכמה ולא כדי להתגדל בה ולעשותה קורדום לאכול ממנה יזכה בעבור זה
אל העונג התמידי והוא חיי העולם הבא אמנם בשמאלה והוא עת שיאהב האדם החכמה ויקנה אותה שלא ל
לשמה לפחות ימצא בעבורה עושר וכבוד. וזה בחכמה יעלו בה חכמים אל המעלו הרמות ויגדלו בין האנשים
ומפי' אכל המלכים בעבור מעלת חכמתם ואמ' זה להודיע כי המשתדל לקנות החכמה לא בעבור מעלתה רק
שיהיה תכלית החכמה תכלית אחר והוא העושר שיקנו בה או הכבוד שיכובדו בה בעולם הזה אעפ' שלא זכה ב
בעבורה אל החיים הנצחיים מכל מקום יזכה בעבורה אל העושר והוא קנייני העולם הזה ואל הכבוד שיכובד
בעבור חכמתו ואמ' אחר זה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום כלומ' ההנהגות שיתנהג האדם בסבת הח
החכמה הוא הנהגת של נועם או יאמ' שהדרך דרך החכמה הוא ילך דרך הנעימות ומעני' שהדרך אלה הולך
אל הנעימות ולכן מי שדורך בה ישיג בסוף הנעימות. וכל נתיבותיה שלום ר"ל כל נתיבותיה מדריכות האדם
אל השלום או ר"ל ובכל נתיבותיה יש שלום. ובא במלת וכל בחסרון הבי"ת או יאמ' שכל הפעולות שהיא תתחייב
ותגזור החכמה האלדית יביאו אל השלימות והוא השלימות האמיתי ואמ' אחר כן עץ חיים היא למחזיקים בה
והענין כי כמו שעץ החיים השולח יד ויקח ממנו יאכל ויחיה לעולם החיים הנצחיים ואמ' ותומכי' מאושר ר"ל
כל אחד מתומכיה מאושר שבאנשים וזה ידוע כי מי שהגיע אל ההצלחה האמיתי' הוא המאושר. ובכאן הרויח
שלמה המלך ע"ה נקבי המשכיות אשר על התפוח משלי התורה. והוא שגלה כי החכמה האלדי' והדבקות בשכל
הנפרד הוא שקרא התור' עץ החיים. יה' בחכמה יסד ארץ יאמ' בפסוקי' האלה כי ה' ית' שם הארץ אשר כוללת
היסודות הארבע כמו יסוד ודבר קיים שיסובו גלגלות השמים סביבם כי העיון הטבעי גוזר שתהיה סביבתם
על דבר קיים והחכמה גזרה היותה כן. וכן השמים שהם גרמים כוללים אל השמיים שהוא ית' כוננם על הת
התכונה אשר הם עליה מן הגדול והסדר ותנועה ושמירתם לסדרם בתבונה גזר היותם על התכונה ההיא ו
וכאלו ר"ל ראו גודל מעלת החכמה והתבונה שתקון הנמצאות השפלות וסדרם ומניעות גרמים השמיים ות
ותנועתם ושמירתם לסדרם כולם נמצאו על הסדר אשר הם עליו בחכמה ובתבונה וכאלו רצה להעיר שיש
שישתדל האדם בקניית החכמה והתבונה מפני שבאמצעותם ישכיל טבע הנמצאות השפלות ותכונת הגרמים
השמיים וסדרם והנהגתם אחרי שמציאותם היה בחכמה ובתבונה. ואמ' אחר זה בדעתו תהומו' נבקעו ושחקי'
ירעפו טל כלומ' כמו שהנמצאות השפלות והגרמים העליונים נמצאו ונסדרו בחכמה ובתבונה כן הפעולות
הנמשכות מהגעת הכחות השמיימית על היסודות הארבע

ושחקים ירעפו טל: בני אל ילזו מעיניך נצר ת
תושיה ומזמה: ויהיו חיים לנפשך וחן לגרגרת
לגרגרתיך: אז תלך לבטח דרכך ורגלך לא ת

והם עליית האידים אשר יתחייב מהם המטר והוא
שככה בבקיעת התהומו' וכן ירידת הגשמי' אחרי שה
שאיד ישוב מים בסבת קרירות האויר האמצעי הנ
הנקרא אבני שים טאור והוא שככה באמ' ושחקי' יר
ירעפו טל הכל כמנהג בדעת ובתבונ' ולכן המשים עיונו
בחכמה ובתבונ' ובדעת ישכיל טבע העולם השפל ותכונת הגרמי' השמימיים וסדרם ותנועת' וידע גב' שפו
שפעולו' הייתחדשו מהגעת כחו' השמי' עליהם ונדו' לפי הסדר אשר אמרנו בו שיהיה שם רמז אל החכמ' האלהית
והתבונ' אל החכמה הלימודי' ויהיה ענין הפסוק כן ה' ית' בחכמתו העליונ' ובאלהותו סידר מציאות זה העולם ה
השפל על הענין אשר הוא עליו ושמו כמו יסוד ודבר קיים להיות התנוע' העליונ' סביב דבר קיים ואמ' כי החכ
החכמ' האלהי' חוקרת גב' על סדר העול' ותיקונו כי השכל הנעסידי הוא השכל הפועל שהוא מכלל עולם הנפרד
אשר החכמ' האלהי' חוקרת עליו הוא חותם תכונת כותן הצורות בנמצא' השפלו' ויתן הצורה לכל מי שזמן לו
ה...ם המחשבי האחות' ואמרו כונן שמים בתבונ' רל' כי החכמו' הלימודיו' אשר מכללה חכמת המספר והתשבור'
ו... יגיעו בם אל חכמת הגלגלי' ובכוכביהם ואל ידיעת שיעורם והרחק' מן הארץ ומרחק' זה מזה ושיעור עו
עובי גרמיה' ושיעור תנועותיה' השונות והודיע שהסדר ההוא במנהג בם נעשה בתבונה ולכן מי שישכיל בחכמ'
הלימודי' הנקראו' אחרי בינה ידע סדר נבאות השמי' וכל מה שימשך בהם ומהם ואמרו בדעתו תהומות נבק
נבקעו ושחקי' ירעפו טל אפשר שחכמת הטבע קרא במקו' הזה דעת אעפי' שדרך החכם הזה לקרא חכמת הט
הטבע בשם מוסר וקרא חכמת הטבע דעת לפי שבו יהיה ידיעת טבע הנמצאו' השפלי' הזכי' עליו האידי' ושוב
ושובם מים לפי שתנועת הגלגלי' אשר להם כיון הנביא באמרו ויכוע אמות הסיפי' מקול הקורא והבית ימלא
עשן והוא רמז אל עליית האידי' ויתחייב מזה הבית הדומם והצומח והחי וכאילו כיון החכם הזה להעיר שיסת
שיסתפק האדם בקנייכת החכמו' השלם והם האלהי' והטבעיו' והלימודיו' לפי שבהם ומהם ידע אמיתת הנמצאו'
העליונו' והשפלו' וכל מה שיתחדש בהם ומזה שצריך שתדעהו הוא כי אמ' יסד ארץ וכן בחוקו מוסדי ארץ ואמ
ואמרו גב' איפוא היית ביוסדי ארץ וביונא בזה היה ראוי גב' על היות הארץ הדבר הקיי' אשר יסובו הגלגלי' סבי'
ולא תתפתה אחר דיעו' תלמי' והאחרו' הקדומי' אשר המציאו גלגל הקף וגלגל יוצא המרכז ולפי דבריה' תמצא תנ
תנועה סביב דבר לא קיי' רק סביב נקודה מדומה קצת תנועה תהיה סביב נקודה מדומה בין גלגל מה שיר חי
שירחיקהו על הקש טבעי וכבר חבר חכם גדול ספר והמציא חדשה מבלתי שיחייב גלגל היקף ולא גלגל יוצא
המרכז כי אילו שני העניינים יחייבו מציאו' תנועה סביב דבר לא קיי' ומציאו' הריקות וכבר שתבאר הנמנע מצי
מציאות' בחכמ' הטבע בני אחרי שהזכי' שבח החכמות השלם ומעלו' ואמ' כי בהם נוצר העולם השפל ובהם
יודע מה שיתחדש במציאו' אומ' בני אחרי שמעל' החכמו' הנז' היא כל כך נשאה ונפלאת אין ראוי לך שיסורו
מנגד עיניך כלל כלומ' אין ראוי שתפסי' כוונתך בדבר זולתם אחרי שהם מביאו' אל זה השלמות הגדול ונצור ת
תושיה והיא החכמ' האלהי' שהיא ים ואין דבר זולתה ראוי שיקרא בשם ים כי היא המביאו' הנכבד והחזק ומזמ'
והוא שם אל החכמות המסרתות וכתן הסבה במה שאמ' ויהיו חיים לנפשך וחן לגרגרותיך כלומ' תועלת החכמות
הנז' היא שבחכמה האלהי' הנקראת תושיה תקנה חיי הנפש המשכלת כי מוצאה מצא חיים ויפק רצון מה'
וקנית מהם שם הטבעיו' והלמודיו' אעפי' שאינם תכלי' המכוון מא' והיו חן לגרגרותיך כי יכובד בהם האדם ו
מדריגות וחכמות לעלו' אל חכמ' האלהי' ואמרו אז תלך לבטח דרכיך ורגלך לא תגוף כלומ' אם תשים החכמות
השלם כנגד עיניך ולא יסור מעיניך מהם תלך לבטח בדרכיך בכל הנהגותיך כי המתנהג על פי החכמה בכל ע
ענייניו יכבל ממקרה הזמן כי החכם עיניו בראשו והחכמה היא לו לנר ואור להנצל מן המכשלות

תגוף: אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנת
שנתיך: אל תירא מפחד פתאום ומשאת רשעים
כי תבא: כי יהוה יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכ
כד: אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך
לעשות: אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ו
יש אתך: אל תחרש על רעך רעה

והזכיר בזה שאמר כי החכמות הנזכרות יצילוהו מ
מן המכשולות בעולם הזה בעוד שקיים חיותו ובהג
ובהגיע עת המות לא יפחד מן העונש המעותד לנפ
לנפשות המקצרים בעבוד' הא' רק תעותד לקצור
פרי מעשיו הטובים ויתענג מזיו החכמה אשר קנה
וזה רצה באמרו אם תשכב לא תפחד קרא המיתה ב
בלשו' שכיבה כמו ושכבתי עם אבותי או יהיה אמרו
או תלך לבטח דרכך ורגלך לא תגוף כלומר אם ש
שתת מגמת רעיונך להשיג החכמות הנזכרות אתה
אחוז בזה הדרך הישר כי אם אין יראה אין חכמה ואם אין חכמה אין יראה ואור החכמות יביאך להשכיל מאת
מהמושכלות השכליות ולא תכשל בדרכיך בבואך לעלות אל האלהים אחרי שתעלה במדרגת הסולם שעמודי
מקורות עץ חיים מדריגה אחר מדריגה כי אתה תמצא עצמך דורך דרך ישר להגיע אל ההצלחה האמיתי' וזה
רצה באמרו אז תלך לבטח דרכך ורגלך לא תגוף ואם תשכב כלומ' אם תאסף אל עמך לא תירא מן העונש
הרוחני רק תהיה מכותר כבוד ותתעטר בעטרה שמעטרים בה הצדיקים בעולם הרוחני ותהנה מזיו שכינה
וזה רצה באמרו ושכבת וערבה שנתך וקרא מיתת הצדיקים שינה בעבור הדמיון אשר ביניהם והוא כי השינה
היא מנוחת החושים החיצונים ותנועת החושים הפנימיים וכן מיתת הצדיקים היא מאותם הגופניות וחיי הנ
הנפש המשכלת וכבר ביארתי לך זה הענין בפי' קהלת בפסוק מתוקה שינת העובד ואומר לא תירא מפחד
פתאום רל' אל תצטרך לירא מפחד מקרי הזמן הבאים פתאום וכן לא תצטרך לירא בעת שתראה חול השטן
השואה על הרשעים פן תחול עליך גם כן ונתן הסיבה בזה ואמ' כי ה' יהיה בכסליך כלומ' בעבור שדבקת בה'
שדבקות ההוא יביאך השגחת ה' ית' תהיה דבקה בך דבקות רצוף ומתוך כך תהיה נשמר מכל רע ושלא תלכד
במצודת הזמן אשר נלכדים הרשעים אשר הלכו חשכים ואין נוגה להם אל יאמר אין ראוי להמנע הטוב
מן האדם הראוי אל הטוב ההוא ועל תנאי שיהיה יכולת בידך לעשותו וזה שאמ' כולל הענקת הדלי' ועשיית
החסד אל הראוי אליו בעת שיוכל האדם על זה ורמז שלא יתחייב האדם לעשות רק כפי יכולתו ואיפשר שרמז
באמרו בהיות לאל ידך לעשות כי אולי יבא זמן שלא יוכל ולכן יעשה בעת שיש לו יכולת על זה ועל דרך
נסתר יאמר שראוי לכל בעל חכמה שיאציל מחכמתו אשר חננו ה' לכל הראוי אליה מדורשי החכמה בעת שיג
שיגיע שכלו אל המדרגה מן החכמה שיהיה ראוי להשלים אותו ואמר מבעליו רמז שלא ימליך האדם השלם
פניני חכמתו לפני החזירים שלא ידעו חין ערכה אך ראוי למנעה מהם על הדרך שצוו חכמי הרפוא' למנוע
הבשר והיין והלחם מן החולים עם היותם טובים שמזונות לבריאים וכן ראוי למנוע החכמות האמיתיות
מן הסכלים מפני שיזיקו להם היזק גדול ומבואר ואומר אל תאמר לרעך לך ושוב יאמ' לפי פשוטו בראותך
אדם ראוי לקבל הטוב והחסד ויש בדעתך לעשות עמו חסד אל תאמר לו לך היום ושוב למחר ומחר אתן לך
שאולתך הואיל ויש הדבר בידך ותוכל להעניקו מברכותיך היום והסיבה היא שאולי מחר לא תוכל ליתנה אליו
וגם שאולי היא צריכה בעת בקשתו צורך הכרחי ואין לו תועלת בתת לו בקשתו בעת אחר ואיפשר שמלת ר
רעך הוא מענין בנת לרעי מרחוק שענייני הרעיון והמחשבה ואומר בעת שתראה שיתעורר ממך רצון ל
לבקש דבר מדברי החכמה ויתעורר לא תדחה רעיון ההוא מנפשך כי לפעמים יראה האדם הרצון ההוא וברצ
וברצונו אחר שעה או אחר יום או אחר זמן ידוע לעמוד על הדבר ההוא לא ימצא שכלו מזומן להגי' אל הדבר
ההוא ולהשיגו ולכן אמ' ומכוין בעת ראותך שיתעורר ממך חפץ ורעיון לחקור חקירה שכלית ולהשקיף על ענ
עיון שכלי בדבר מדברי החכמה אל תאמ' אל הרעיון ההוא לך היום ושוב למחר ומחר אתעסק בהשגת הדבר
ההוא אחרי שאתה רואה שכליך מוכן ומשתוקק להבנת הענין ההוא כי יכול להיות שאם תדחה החפץ לפי שע
שעה תדחה עולמית אל תחרוש על רעך רעה יאמר לפי פשוטו כי אין ראוי לאדם שיעמיק להשוב על
רעהו רעה והוא בוטח באהבתו וכן אין ראוי לו שיריב עם שום אדם חנם אם לא גמלו רעה

וְהוּא יוֹשֵׁב לָבֶטַח אִתָּךְ: אַל תָּרִיב עִם אָדָם חִנָּם אִם לֹא גְמָלְךָ רָעָה:

והזכיר זה החכם כי בעת שיהיה השלום רעהו לא דיים
שאין ראוי לו שיריב עמו חנם אלא אין ראוי שיח ש
שיחשוב הדבר בלבו כל שכן שיוצא מהשבתו אל הפ
הפועל ואם לא יחין רעהו את׳ שלא יריב עמו חנם אחרי שלא גמלו רע ואמ׳ אם לא גמל׳ רע׳ אבר הם בן ממנ
שאם גמלו רעה יותר לו לריב עמו לא בא לסגור המאמ׳ התוריי שאמ׳ לא תקום ולא תטור כי אם שיית שונאל ש
שלמה המלך עה׳ האם מוזהר ליקום ולטור היה מסיב כי הוא מעשה הסור המכס שלמה המלך החכם הגדול בא
לחזכי׳ בספר הזה מה שיחייבהו השכל האנושי לא מה שהאסר עלינו מצד התורה ואפשר שקרא רעך החלק הש
השכלי ואמ׳ אל תחרוש לרעיך רעה רל׳ שלא ימנע ממנו לחם חוקו והוא השגת המושכלו׳ כי אם תעשה זה זה
תגרום עליו רעה גדולה וקר׳ אדם באמרו אל תריב עם אדם חנם יצר הרע והוא שאי ראוי לאד׳ לענו׳ החומר
ללא שבה מחוי׳ב׳ וזה כי ענוני החומ׳ יותר ובדין בעת שיטה טבע האדם אל קצה אחד והוא רע והו תקוי׳ השכ
השכל להטות אל הקצה האחר לרפאו׳ שתכונה הרעה היא המכס בעת שהחומ׳ יהיה שלם עמך ולא יטה אותך
לדבר רע אין ראוי לך ש תענה אותו והכורך לומ׳ זה מפני שהרבה מן האנשי׳ המתחכמי׳ והמתקדשי׳ והמתעררי׳
יאמרו בלבבם הגדיל והתאוה והכבוד הם דרך רע ומוציאי׳ את האד׳ מן העולם כפרום מהם ביותר ויתרחקו ב
בעבור זה אל הקצה האחרון עד שלא יאכלו בשר ולא ישתו יין ולא ישאו אשה ולא ישכנו בדירה נאה ולא ילב
ילבשו המשי והצמר וכיוצא בהם והדרך הזה הוא דרך רע והאו׳ך בדרך זה נקרא חוטא וכאמ׳ בנזיר וכפר עליו
מאשר חטא על הנפש ואמ׳ רזל׳ ומה אם הנזיר לא פירש אלא מן היין צריך כפרה המונע עצמו מכל דבר על
אחת כמה וכמה ולפיכך כוו חכמי׳ שלא ימנע אדם עצמו אלא מן הדברי׳ שמנעה התורה בלבד ולא יהיה אוסר
על עצמו בנדרים ובשבועות בדברי׳ המותרי׳ אמ׳ זל׳ לא דייך מה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים
אחרי׳ ועל כיוצא בזה אמ׳ החכם הזה בספר קהלת אל תהי צדיק הרבה כלומ׳ שאין צריך אליו כלומ׳ בעת שלא
תראה שטבעך נוטה אל דרך רע. המכס בראות האדם שטבעו נוטה אל קצה אחד מדרך החכמה לרפאותו ב
בדרך עיוני וזה כמו שחולי הגופות הם טועמו המר מתוק והמתוק מר ויש מן החולי׳ מי שמתאוה מן המאכלין
בלתי ראוי אל האכילה כגון העפר והפיחם ושונאי׳ המאכלי׳ הטובי׳ כגון הפת והבשר והיין לפי רוב החולי כך
יש בני אדם שנפשותיהם חולות׳ הדעו׳ הרעו׳ ושונאי׳ הדרך הטובה ומתעצלי׳ ללכת בה והיא כבידה עליה׳ למאד
לפי חליי׳ ועליה׳ כאמ׳ הוי האומ׳ לרע טוב ולטוב רע שמי׳ חשך לאור ואור לחושך שמי מר למתוק ומתוק למר ו
ותקנת הנפשו׳ החולו היא שילכו אל החכמי׳ רופאי הנפשו׳ וירפאו חליי׳ בדיעו׳ המתיין׳ שילמדו אות׳ עד שיחזרו
אל דרך הטוב וכיצד היא רפואתם מי שהוא בעל חימה אומ׳ לו שינהיג עצמו שאם הוכה וקולל לא ירגיש כלל וי
ויתנהג על זה זמן רב עד שיתעקר מדת הכעס מלבו ואם היה גבה לב ינהיג עצמו בבזיון הרבה וישב בשפ
בשפל המקומו׳ וילבש בלוי הסחבות המבזי׳ לובשיה׳ וכיוצא בדברי׳ אילו עד שיתעקר ממנו מדת הגאוה ויחזור
אל הדרך האמצעי וכשיחז׳ בדרך האמצעי יתנהג בה לעולם וכן אם מצא עצמו נוטה לצד הזוללו׳ יתנהג ענוי ו
בעינוי עד שיכנע יצרו ולא יחטיאהו ועל זה הדרך מותר לענות החומ׳ ולהכאיבו המכס בעת שהחומ׳ לא יט
יטה אותך לדבר מדברי׳ הרעי׳ אין ראוי לך שתעשה מריבה עמו וזה מה שכוון אל תריב עם אדם הכ
חנם אם לא גמלך רעה ולפיכך אמ׳ אדם ולא אמ׳ איש כנה החומ׳ באדם כי עפר הוא ואל עפר ישוב ואפשר ב
במלת על באמ׳ אל תחרוש על רעיך רעה על בא תמורת עם ויהיה ביאור רעיך רעיונך ורצ׳ אל תעסוק עם
רעיך והוא מחשבת לבך בדברי׳ מהבלי הזמן כיון שאתה יכול להשתיקו בדברי׳ תהיה בבטחון גדול עמהם וזה׳
תועלתך והצלחתך ואמ׳ והוא יושב לבטח אתך רל׳ והוא נמצא בך לתועלת ולא לפוקה כי הכח השכלי נמצא
באדם כדי שיהיה אדם לא שיהי׳ בהמה והוא שיפעיל הכח השכלי לתועלת אכם זו לא לצורך בהמיותו

אַל תְּקַנֵּא בְּאִישׁ חָמָס וְאַל תִּבְחַר בְּכָל דְּרָכָיו: כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה נָלוֹז וְאֶת יְשָׁרִים סוֹדוֹ: מְאֵרַת יְהוָה בְּבֵית רָשָׁע וּנְוֵה צַדִּיקִים יְבָרֵךְ: אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ וְלַעֲנָיִים יִתֶּן חֵן: כָּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ וּכְסִילִים מֵרִים קָלוֹן

ואומר אל תריב עם אדם חנם בא לומר כי המריבה מחכה מופתית ובא לומר במקום הזה שאם אין תרי מריבתך מופתית אלא חנם אל תריב ואמ' אם לא ג גמלך רעה ר"ל שאם תשמע שלא התבאר לך במופת סתרו אל תכזיבנו אם לא גמלך רעה כלומר שלא י יאמר כנגד אמונתך אל אחר שהזכיר בפסוקים הקדומים שאין ראוי לעבוד החומר ולהכאיבו בלא סבה מחייבת אמ' לא תחשוב עם זה שיהיה פעולות ה החומר פעולות רבות וראוי שימשך האדם אחריו רק הראוי הוא שלא תקנא באיש חמס והוא האיש החומס כפם המשכלת ומונע מחכה המושכלות ונמשך אחר בהמיותו או קרא הכח הבהמי איש חמס ואמר שאין ראוי לבחור ולאחוז לנפשו פעולה מפעולותיו כי כל פעולות החומר הם תועבה וקרא החומר נלוז בעבור השעדר הדבק בו אמנם עם הישרים והם החכמים שהולכים בדרך השכל ומתרחקים מתאותם סוד ה' נגלה אליהם וזה רצה באמרו כי תועבת ה' נלוז ואת ישרים סודו · ואיפשר שקרא הכחות השכליות בשם ישרים ואומ' כי הכחות הגופניות הם תועבת ה' להמשך אותם אחר החומר ועם הכוחות השכליות שהם ישרים הוא ידוע ונגלה סוד ה' ית' גם איפשר שקרא איש חמס בעל הקסם המטעה ועליו אומר גם כן אי' חמס יפתה רעהו ומוליכו בדרך לא טוב ואומ' אל תבחר בכל דרכי' כלומ' אע"פ שקרא' דבריו נכוני' אל תבחר באחד מהם ומארת ה' בבית רשע יאמר כי מארת ה' בבית האיש רשע והמארה היא החסרון והמגערת אמנם הנוה של צדיקים ה' ית' יברך אותו והברכה היא תוספת הטובה כמו שהמארה היא החסרון ואומ' אחר כן אם ללצים הוא יליץ כלומר כראות ה' ית' החכמים הלצים הוא יכוחם על ליצנותם אמנם לענוים יתן להם חכמה שבעבורה ימצא חן בעיני ה' ואדם ומתוך כך כבוד חכמים ינחלו כלומ' החכמים בעבור החכמה שקנו ישיגו דבר שיכובדו בהם בעולם הזה ובבא אמנם הכסילים כל אחד מהם הוא מעורר הקלון ומסבב אותו אל עצמו או ר"ל כל אחד מן הכסילים מרים הקלון מן הארץ על ראשו וי"מ וכסילים מרים קלון שהכסילים בעבור שסכלו מן החכמה הם מפארים ומרו ומרוממים הדברים של קלון בלשונם ואיפשר שקרא בית רשע תאוותיו ואומ' כי הגוף וכחותיו הם ענייני כלי' אין להם שארית רק חסרון והשעדר דבק עמהם וזה רוצה באמרו מארת ה' בבית רשע אמנם הנפש ה המשכלת שהוא כח הכחות השכליות היא מזומנת אל הקיום והנצחות ואל רבוי השכר והתענוג ואמר אם ל ללצים הוא יליץ בא לרמוז כי רשות כל אדם נתונה לו אם רוצה להטות עצמו לדרך רעה הרשות בידו ואין לו מי שימחנו ולא גזור עליו שימשך לאחד מבני הדרכי' אלא הוא בעצמו נוטה אל אי זה דרך שירצה וכשם שחפץ ה' ית' שיהיו האש והרוח תנועתם מן האמצע ותנועת המים והארץ אל האמצע והגלגל סובב בעיגול ס סביבה חפץ שיהיה האדם ברשותו וכל מעשיו מסורים לו ולא יהיה לו כופה ולפי' הוא ראוי מפני זה אל הגמול ואל העונש וזה רצה באמרו אם ללצים הוא יליץ כלומר אם ימשך האדם אחר דרך הלצים ימצא עצמו מוכן אל הליצנות וכבר הוא הורשה להדבק לאי זו מהדרכים שיחפוץ אמנם לענוים והם אשר דבקו בהצלחה האמי האמיתית ה' יתן להם כלומ' הוא יעזרם על זה והם המוצאים חן בעיניו ית' והזכיר הענוי' מפני שהענוה הגמורה לא תהיה רק עם השלמות האחרון אחרי שהתבאר לו לאדם גדולת אלהיו ורוממותו וקטנות ערך עצמו ושפל ושפלותו ואומ' אחר זה כבוד חכמים ינחלו והוא הכבוד שיכובדו נפשות הצדיקים בעולם הנפשו' כמו שאמרו רז"ל צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ר"ל דיעה שידעו שבגללה זכו לחיי העולם הבא היא מצויה עמהם והיא העטרה שלהם כענין שאמ' החכם הזה בשיר השירים בעטרה שעטרה לו אמו · והוא דומה למאמ' הנביא [illegible] ושמחת עולם על ראשם ואומ' וכסילים מרים קלון הוא רמז אל העונש הרוחני המעותד לנפשות המקב המקבריים · ואיפשר שאמר מארת ה' בבית רשע ר"ל בא לרמוז שבעל הקסם המטעה תהיה מארת ה' בחכמתו כי בעבור שלא יעלה בידו דבר של חכמה תתמעט חכמתו בכל יום אבל ההולכים בדרך האמת והם הצדיקים נויהם מתברך

שמעו בנים מוסר אב והקשיבו לדעת בינה: כי ד
לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו: כי בן הי
הייתי לאבי רך ויחיד לפני אמי: ויורני ויאמר לי
יתמך דברי לבך שמר מצותי וחיה: קנה חכמה
קנה בינה אל תשכח ואל תט מאמרי פי: אל תע
תעזבה ותשמרך אהבה ותנצרך: ראשית חכמה
קנה חכמה ובכל קנינך קנה בינה:

שמעו בנים אחר שזכר ענין החכמה האלהית ב
באמרו ה׳ בחכמה יסד ארץ הזכיר חכמת הטבעית ו
שקרא מוסר ואמ׳ שמעו בני מוסר אב ובפרשה הר
הראשונה מהספר הזה הזכי׳ שמע בני מוסר אביך א
ואל תטוש תורת אמך ופרשנו שם שענייננו בתחלת
דרישת החכמה צריך לדמות הצורה על נושא מפני
שלא יגיע שכל האדם בתחלת למודו להפשיט בשכ
בשכלו הצורות מהחומרי׳ לפיכך אמ׳ שם כי לוית חן
הם לראשיך כלומ׳ דרישת הצורה על נושא הוא קיש
חיבור שלהן בראשי׳ לימודך אמנם אחר שיכנס בל
באלהיות ועבר הטבעי׳ יש בשכלו די להפשיט הצורה מהחומ׳ ולהעמידה בשכלו בלתי נושא וזה רצה באמרו ש
שמעו בני מוסר אב כלומ׳ השתדלו להשכיל הצורה מופשטת מכל נושא ואפשר שקרא לשכל אב לפי שהוא המ
המכוון שיתחייב בחות הגוף כמו שהאב הוא מיוחד בהנהגת הבני׳ והבית וכאילו אמ׳ שמעו בני מוסר השכל המב
המבוא במצות ה׳ ית׳ ואמ׳ והקשיבו לדעת בינה כלומ׳ השתדלו קנות בחכמו׳ הלימודי׳ שנקראו׳ אמרי בינה מה שי
שיספיק לכם לצורך החכמו׳ הטבעיו׳ והאלהיות כי לקח טוב נתתי לכם רל׳ מדע טוב והסכמ׳ טובה נתתי ל
לכם ומה שאני מורה אתכם והיא תורתי אל תעזובו כי בן הייתי לאבי רל׳ לא יכבד עליכם מה שאני מורה
אתכם כי כן קרה אלי גם כי בן הייתי לאבי ואהב אותי והחזיקני כן ולא מנע מוסרו והייתי רך ויחיד באהבתו
על שאר בני אמי ולפי מה שבתו׳ לבני אמי רל׳ אעפ׳ שלא הייתי יחיד לאמי ועם כל זה הורני ויאמ׳ לי יתמוך ד
דברי לבך כלומ׳ יתמוך לבך אחרי שמור מצותי וחיה רל׳ ושמור מצותי ובזה תחיה ואפשר שאמרו כי בן
הייתי לאבי רך ויחיד לבני אמי הזכי׳ האב והאם לרמוז בו בתחלה כשאדם למד צריך הוא לעיין בצורה ובגולם
ולפיכך הזכיר בלשון עבר ואמ׳ הייתי ואחר ויורני ויאמ׳ לי יתמוך דבר׳ לבך לרמוז כי עלה בידו לבסוף לעיין
בצורה ולא מצד היותה בגולם והוא׳ אחר זה קנה חכמה קנה בינה כלומ׳ קניינך החכמ׳ האלהי׳ שהיא התכלית ה
המכוון ממנו ותקנה גם׳ מהבינה שהיא חכמת הלימודי׳ וצורך הטבעי׳ והאלהי׳ ואל תשכח ואל תט מאמרי פי
אל תעזביה ותשמרך השכוני במלת תעזביה שב אל החכמה האלהי׳ הנז׳ באמרו קנה חכמה ואמ׳ אל תניח
מלקנות החכמה ותשמרך והיא תשמור נפשך כי היא סבת ההצלח׳ האמיתית אהביה רל׳ אהב אותה והיא תנצור
אותך ולפיכך אמ׳ אל תעזביה אהביה כי על החכמה האלהי׳ בלבד ירמוז ראשי׳ חכמו׳ קנה חכמה אין המכוון
מהמאמ׳ הזה שהוא יקדי׳ למוד החכמה האלהי׳ על לימוד שאר חכמות רק רל׳ שהוא ישי׳ אות׳ ראשונה במעלה ו
ויושי׳ תכלי׳ כל שאר החכמו׳ הלמודיו׳ והטבעיו׳ כולם להגיע אליה קניינך קנה בינה רל׳ ועם כל קניין קנה חכ
חכמה תהיה טבעית או אלהי׳ אתה צריך אל החכמה הלימודית הנקראת מוסר שהיא מחדדת השכל והיא הצעה
וסולם לשאר החכמות ואפשר כי באמרו ראשית חכמה קנה חכמה הודיע החכם הזה שיש מושכלו׳ ראשונו׳ שה׳
מושכלו׳ בלא לימוד אבל הם יודיעו לאחר השכל אשר באדם ומאותם המושכלו׳ הראשוני׳ תלקחנה הקדמות ו
ותולדנה תולדות מופתיות ובזה הדרך ימצא מופת לכל חכמה מופתית כי לכל מין ומין מהחכמות יש מושכ
מושכלו׳ שילמוד האדם מכח המושכלות הראשונות יקרא שכל קנוי וכן החכם הזה קרא הדברי׳ שישכילו כ
בלי למוד קרא אותם קניין והקניין השוא חלק לשני חלקי התולדות האמצעיות הראשונות שהם הצעות ק
קרא חכמה קנויה לפי שהחכמ׳ הוא שם משותף לכל מיני ערמה ותחבולה הן מלאכה הן מדה הן לימוד טוב ו
ורע והתולדות האחרונות המורות על אמיתת המבוקש קרא בינה קנויה לפי ששם בינה נופל על ידיעת האמת
ויהיה פי׳ הפסוק הזה כן בראשית חכמה כלומ׳ בהקדמות מושכלו׳ ראשונות אשר מהם תעשה ההיקש תקנה ת
תחבולה כלומ׳ תשיג תולדות שהם תחבולה לדעת האמת ובכל קניינך כלומ׳ בכל התולדות שהם חכמה קנויה
תקנה בינה

סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ תְּכַבֵּדְךָ כִּי תְחַבְּקֶנָּה: תִּתֵּן
לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת חֵן עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת תְּמַגְּנֶךָּ: שְׁמַע
בְּנִי וְקַח אֲמָרָי וְיִרְבּוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: בְּדֶרֶךְ חָכְמָה
חָכְמָה הֹרֵתִיךָ הִדְרַכְתִּיךָ בְּמַעְגְּלֵי יֹשֶׁר: בְּלֶכְתְּךָ
לֹא יֵצַר צַעֲדֶךָ וְאִם תָּרוּץ לֹא תִכָּשֵׁל:

כלו׳ תשיג האמת מהמבוקש ויש שפירשו ראשית
חכמה בעניין זה כלו׳ שתקבל מהחכמה האלהית ר
ראשי פרקים ושקבלת יש לך להבי׳ אותם כל כך עד
שיהיו מקובלים בלבך סלסליה ותרוממך ר״ל היתחזק
בה כמו עודך מסתולל בעמי כלומר התחזק בחכמה
האלהית והיא תרומם מעלתך וגם תכבד אותך הח
החכמה האלהית בעת שתחבקנה כלו׳ תגרום לך ה
כבוד בעולם הזה כי מדרך כל בעל חכמה שיכובד
בין בני אדם וכל שכן מי שהגיע אל ידיעת חכמת האלהי׳ מצורף אל זה שמי שהשיג אותה דורך דרך ההצלחה
האמיתית ותכובד נפשו בעולם הנשמות עם הצדיקים שיושבים ועטרותיהם בראשיהם ורמז באמרו כי תחבק
תחבקנה כי הכבוד והתענוג האמיתי יהיה בעת שתגיע מעלתך שיתאחד שכלך עם השכל הנפרד והוא אשר ה
המשיל לחיבוק אשר הוא רבוי הדבקות והתאחדות תתן לראשך לוית חן ר״ל כי החכמה האלהית היא תתן לר
לראשך חבור של חן כלומר תזכה בעבורה לבד המלכות הרוחני וגם היא תמסור לך עטרת של תפארת והיא
העטרה שנכתרים בה הצדיקים בגן עדן אשר כבר ביארנו עניינה גם נוכל לומר כי אמר אל תעזביה ומתוך
שלא תעזביה תהיה אותה שומר עצמך והתיו במלת ותשמרך לפי זה הפי׳ איננה תיו הנקבה אלא לנוכח רק תי
תיו הזכר לנוכח וכן אהביה ותצרך ענייננו אהוב החכמה ומתוך כך תצור עצמך ועל זה העניי׳ יהיו כולם וכן
סלסליה ותרוממך עניינו סלסל החכמה ומתוך כך תהיה מסלסל מעלתך וגם תכבדך כי תחבקנה ר״ל אתה ת
תכבד עצמך בעת שתחבק החכמה וכן תתן לראשך לוית חן ר״ל בקנותך החכמה אתה תתן לראשך לוית חן ו
ואתה תמסור לעצמך עטרת של תפארת ויש שפירשו תתן לראשך לוית חן בעניין זה ידוע כי במוח האדם ג׳
כחות והם הדמיון והמחשבה והזכרון ובחיבור אילו הג׳ כחות תגמר המחשבה שדברים שאדם רוצה לעשותם
ולפיכך הוא מצוה בכאן תתן לראשך לוית חן שפה שילוו אותך הג׳ כחות שבראשך ויתחברו חיבור טוב והוא
שיתחברו הדמיון והמחשבה והזכרון בעסק החכמה הנז׳ ולפי׳ אמר תתן לראשך לוית חן לשון צווי ולא אמר
כי לוית חן הם לראשך כמו שאמר בפרשה הראשונה לפי שבכאן הדבר תלוי ברצון האדם אם רוצה לחבר אי
אילו הג׳ כחות בעסק החכמות׳ ולחשוב בהם תמיד אז יהיה אותו החן טוב ואם חברם לזולת זה לא יהיה חיבור
של חן שמע בני אחרי שהזכיר הפאר והכבוד שיגיע לאדם בדרישת החכמות הנזכרות אמר שמע בני
שמיעת האזן הדברים שאומר לך ולא תספיק לך שמיעת האזן בלבד רק תקח אמריי בלבך ותסכים לעשותם
ומתוך כך ירבו לך שנות חיים והעניין שבהנהגתך בדרך החכמה תהיה בשלוה ובהשקט החיים הזמניים בעו
בעולם הזה וגם תאריך ימים בעולם שכולו ארוך בהפרדך מהעולם הזה אם תעלה בסולם החכמות עד שתד
שתדבק בה׳ ואמ׳ אחר זה בדרך חכמה הוריתיך כלומר אני זרזתיך וסקלתי הדרך לפניך לעלות אל חכמה הא
האלהית הנקראת חכמה סתם והדרכתיך במעגלי יושר כלומר והעניין שהדרכתיך הדרך ישר לעלות אליה ו
והוא מה שהזכיר בתחלת הספר הזה לקנות החכמות השלם והזכיר גם כן שם הדרך אשר האדם ראוי לעלות
אליהם והוא שישים מגמתו אל החכמות הטבעיות ראשונה אחרי קנותו מעט מהחכמה הלמודית מה שיספיק
לו לצורך הטבעיות והאלהיות ושיקדים לכל דבר יראת ה׳ כי אם אין יראה אין חכמה ולפיכך אמר אחר זה ב
בלכתך לא יצר צעדך ואם תרוץ לא תכשל כלומ׳ אם תתנהג בדרישת החכמות על פי הדרך אשר הדרכתיך ב
בכוונך לדרוך דרך ההצלחה האמיתית תמצא דרך סלולה ואם תרוץ ברחובות השכל לא תכשל כי אחרי שכל
שתלמוד החכמות על הסדר ותקדים להם יראת ה׳ תהיה ניצול מההריסה ולא תאמין דיעות בטלות ובפרשה
הזאת יזכיר מה שכרו אל אותו שמתעסק בחכמה על הדרך שאמ׳ ומה תקותו ומהות ההשגה ותכליתה לפי שהז
שהזכיר בפרשה שלפני זו מה שמוטל על האדם לעשות ואז תעלה בידו זאת החכמה הגדולה המעולה והיה ס
סדר הפרשיות הנזכרות כן שהוא פתח ספרו בשלם חכמות והזכיר סדורים בעצמם וסדורים כל מדות טובת

הַחֲזֵק בַּמּוּסָר אַל תֶּרֶף נִצְּרֶהָ כִּי הִיא חַיֶּיךָ׃ בְּאֹרַח
רְשָׁעִים אַל תָּבֹא וְאַל תְּאַשֵּׁר בְּדֶרֶךְ רָעִים׃ פרעה
פְּרָעֵהוּ אַל תַּעֲבָר בּוֹ שְׂטֵה מֵעָלָיו וַעֲבוֹר׃ כִּי לֹא
יִשְׁנוּ אִם לֹא יָרֵעוּ וְנִגְזְלָה שְׁנָתָם אִם לֹא יַכְשִׁילוּ׃
כִּי לָחֲמוּ לֶחֶם רֶשַׁע וְיֵין חֲמָסִים יִשְׁתּוּ׃ וְאֹרַח צדי
צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד נְכוֹן הַיּוֹם׃ ד
דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה לֹא יָדְעוּ בַּמֶּה יִכָּשֵׁלוּ׃

והזכיר בפרשה הראשונה כללות חכמות המוסר וב
ובשנית האלהי' ובשלישית הלמודית וברביעי' הזכיר
כל חכמת מדות ועז' ונוח לעסוק בתורה ואחר כך ב
כוח ללמוד למי שראוי ואחר כך הודע כיצד הדרך ל
לקנות את החכמה כפי היכולת ועתה יתחיל לספר
מה תכלית זאת החכמה וזאת ההשגחה ואמ' וירבו ל
לך שנות חיים ולא הספיק לו לומ' שנות אלא הוסיף
חיי' לפי שיש שנות שא"כ של חיי' והם חיי העולם הזה
אבל חיי העולם הבא הם נקראים חיים באמת לפי ו
שהם חיים שאין עמהם מות כלל אלא הנפש קימ'
קיימת ונצחית מזיו שכינה החזק יאמ' לפי פשט המתחלות החזק במוסר שייסרו אותך מוריך והוריך ואל ת
תרפה אותו המוסר נצרה רל' ינצרך החכמה הנזכרת באמרך בדרך חכמה הוריתיך כי היא סבת חייך הגשמיים
הזמניי' והרוחניים ולפי כוונת הספר אשר אנחנו בביאורו יאמ' החזק בחכמת הטבע הנקרא בשם מוסר ואל ת
תרף חכמת הלימודי' ונצור חכמת האלהי' כי הי' לבדה סבת חיי הנפש ושאר החכמות הם כולם לעלות אליה בא
באורח רשעים אל תבוא רל' שלא יתנהג בדרכ' הרשעי' לעשות כמעשיהם ולא תאשר עניינו מן כאין שופ
שובבה אשורי ואם הוא מענין אשרי האיש רל' ולא יהיה בענין מאושרי ההולכי' בדרך אנשים רעים פרעהו א
אל תעבור בו שב הכנוי במלת פרעהו אל האורח הנז' ואמ' שיניח אותו הדרך ויתרחק ממנו ולא יעבור בו שטה
מעליו ועבור מיד ולא תתעכב סמוך למקומו או יאמ' שטה מעליו ועבור רל' נטה מעליו דרך אחרת ונתן הסב
הסבה בזה ואמר כי לא ישנו אם לא ירעו כלומ' לא יתנו שינה לעיניהם אם לא יגרמו הזיק לנפשם או לזולתם
ונגזלה שנתם כלומר תידד שנתם מעיניהם אם לא יכשילו אחרים בדרך רשע כי לחמו לחם רשע רל' סבת עם
עשותם הרע כי אכלו מאכל של רשע ואמ' כן על צד הרחבת הלשון כלומ' תחת אשר היה להם לאכול לחם התו
התורה והחכמה המזהירות אותם מכל רע והמסדרות על הדרך הטוב אכלו לחם רשע ושתו יין חמסים אמנם א
אורח האנשי' הצדיקי' הוא כאור הכוכב הנקרא נוגה שהוא לרוב אורו לא יסתר בעלות השחר כשאר הכוכבי' רק
הוא הולך ומאיר עד זריחת השמש ממש אמנם דרך האנשי' הרשעי' היא משיכה לדמיון האפלה והם נכשלים
בעבור זה ובדבר של הבל וזה רצה באמרו לא ידעו במה יכשלו כאדם שאומ' נכשלתי והענין כי לפתיותם יכ
יכשלו בדבר שלא היה להם ליכשל כל כך הוא מבואר שההולך בו יכשל או רל' לא ידעו כלומ' לא ירגישו במה ש
שיכשילו ואפשר שקרא הכחות החומריות רשעים ורעים מפני שהם סבה לכל רשע ולכל מרי ואו'
שאין ראוי לאדם שימשך אחריהם ואמ' שמי שירצה להיות על דרך האמת לא שיהיה בהמה על צורת איש שינ
שיניח דרך התאוות לגמרי ולא יקח מהם כי אם ההכרחי בלבד מפני שהם ירעו וישחיתו ויגרמו כל רע וכל נזק
וימנעו כחות השכליות מלפעול פועלם ואמ' כי לחמו לחם רשע ויין חמסים ישתו בא לרמוז כי הם מוטבעים
לבחור לפי התאוה בלבד ומדרכם לחמוס כח השכלי אמנם אורח הצדיקי' והם העושי' צדק לנפשם ופורעי' חובת
ה' אלהים ומשתדלים בשלמות נפשם הוא לדמיון אור נוגה רל' כאור כוכב נוגה וזה הכוכב ידוע מענייננו שאינו
מתרחק מן השמש הרבה אלא עד מח' מעלות ולעיתים הוא מזרחי והוא כשיראה בשחר ועתים הוא מערבי וזה
והוא כשיראה לפנות ערב והמשיל עתה הצדיקי' בזה העולם הדומה ללילה ואחר כך יגיעו ההגעה השלמה שהיא
אחר הבדלת הצורה מהגולם לאור זה הכוכב כשהוא מזרחי שאורו רצוף באור השמש כלומ' בא אחריו מיד ואינו
נרחק ממנו הרבה וכן אורח צדיקים בהשגת' זו בעוד שהצורה היא דומה לאור זה הכוכב שיהיה אחריו אור הש
השמש תכף לו וכמו כן תשלם ותגמור השגת הצדיקי' אחר הבדלת צורתם מגולמ' הדומה ללילה ותהיה כאור א
אין ערכו מזו ההשגה שעלה בכאן בזה העולם כערך אור השמש מאור נוגה כי הנשמה ב
בעודה מסובכת בגוף ואינה מתעסקת בדבר מהשלימות האנושי היא כולה חשך ואם היא תתחיל באותה השל
השלימות וההשגה שראוי המביאים לאותה ההשגה יתחיל להופע עליה אור כאילו היה מתחיל לבאת מאותה אפ
אפילה מעט מעט ואם אותה ההשגה תהיה רצופה ואין הפסק כמו שאמ' נברא

בְּנִי לִדְבָרַי הַקְשִׁיבָה לַאֲמָרַי הַט אָזְנֶךָ: אַל יַלִּיזוּ
מֵעֵינֶיךָ שָׁמְרֵם בְּתוֹךְ לְבָבֶךָ: כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְ
אֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא: מִכָּל מִשְׁמָר נְצֹר
לִבֶּךָ כִּי מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים: הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת
פֶּה וּלְזוּת שְׂפָתַיִם הַרְחֵק מִמֶּךָּ: עֵינֶיךָ לְנֹכַח יַבִּי
טוּ וְעַפְעַפֶּיךָ יַיְשִׁרוּ נֶגְדֶּךָ: פַּלֵּס מַעְגַּל רַגְלֶךָ
וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכֹּנוּ: אַל תֵּט יָמִין וּשְׂמֹאול הָסֵר רַג
לְךָ מֵרָע:

כי היא חייך תוסיף אותה השמגחה שהופעה בתוכה עד שיגיע באור השמש והוא נכון היום בני לדברי הקשיבה ר"ל אל הדברים שאני עתיד לזכור לך הקשיבה ולאמרי הט אזניך לשמעם אחרי שאת' שישמעם שמיעת האזן הוא' אל יליזו מעיניך כלומ' אל יסור עיונך מהם רק תהיה השקפתך עליהם כאלו יעמדו תמיד נגד עיניך ותשמור אותם בתוך לבך ונתן הסבה ואמ' כי חיים הם למוצאיהם כלומר הדברים שאזכור לך כי הם סבת חיי האדם ר"ל חיי הנפש והם גם כן מרפא לכל בשר האדם והם רמז אל החיים הזמניים מכל משמר ר"ל יותר מכל דבר שבעולם שצריך שמירה אתה צריך לשמור לבך ונתן הסבה בזה ואמ' כי ממנו תוצאות חיים כלומר בעבור שמן הלב ימשכו החיים ואחר היות ענייני כל כך נכבד שימשכו ממנו חיים צריך לשמירה על כל שאר העניינים ושמירת הלב הוא שלא יחשוב אין בלבו ושלא יאמין דבר כזב וכיוצא בהם ואמרו כי ממנו תוצאות חיים ר"ל כי הלב צריך שימשכו ממנו המשכות שלחיי עד והם חיי העולם הבא ואם יהיו מחשבות הלב בהליף מן הצדק והיושר ימשך ממנו שמות הזמני וטעונם הרוחני אשר יהיה לנפש אחרי מותם או יאמר מכל הדברי שראוי שיאמר לאדם נצור לבך והזכיר הלב בעבור היותו ראש ושלטון ובאלו הוא שורש להרחקת הרעות ולעשות הטובות ואיפשר שזה הפסוק כולל גם הרעות העיוניות והוא מזהיר שישמר בהם האדם מכל מה שראוי להשמר ממנו כלומ' שיזהר שלא יהיו בדיעותיו שניאה וטעות ועל כן בשר כי ממנו תוצאו' חיים כלומר התועלת בבחירה שהיא גדולה מאד תהיה גורמת החיים דומה בהם התמימי' ואמרו ממנו שא אל הלב כלומ' יש בלב מה שאין בשאר האברים שעתיד להזהיר עליהם ליפרט שממנו תוצאות חיים מה שאין בהם כי אל הלב יתייחסו החכמות והדיעות מה שאין כן בשאר אברים, ונראה שזכר זה החכם הנה כל האברים שיחסו אליהם ענייני האדם ופעולותיו הלב אין צריך בו כי הוא עיקר ונזכר בכל מקום אבל גם העינים והפה והשפתיים ו והרגלים נזכרים הרבה בדברי זה החכם בענייני המדות ומעט יוחם אל הידים וכל שכן שאין לזכו' בזה הענין האזנים כי אין להם יוסר בפעולתם כי ישמעו המעוקל והיושר בשוה ואיפשר שהיה יכול לומ' גם בהם אך הם הספיק לו באלה הסר ממך עקשות פה כלומ' אל תעקש דברי' רק יושרם והרחק הנלוז וקרב היושר ומלת ולזות שרשו לזה תכחי הלמד ואיפשר שיהיה מנחי העין וענין המלה הזאת נטות מן הנכונה וסור ממנה ויו"ע עקשות פה להיות אחד בפה ואחד בלב ולזות שפתים השחוק עיניך לנוכח יביטו ר"ל עיונך והשקפתך יהיו לעולם לאחוז הדרך האמצעית מכל מדה ומדה ולא יטו לאחד מן הקצוות כי כל אחד מהקצוות רע והמשיל ה האדם המכוין אל האמצעית לאדם שהוא מביט נכחו ומי שיטה במדותיו לאחד מהקצוו' שאינו נכחו רק מביט לאחד מהקצוות ואמרו ועפעפיך יישירו נגדך ר"ל יראו בדרך הישרה שהוא נוכחך ולא יטוהו ימין ושמאל ו ועניינו יישירו הדרך כנגדך פלס מעגל רגליך כלומ' שים בפלס ביתך ושקול במאזני חכמתך על הנהגותיך ומדותיך והמדות הנבזות והגריעות הרחק ממך ובחר לך המדות הרמות אחת משתי כפות הפלס וכשיהיה לשון הפלס בבינו שאינו יוצא לחוץ כלל אז הוא הדרך הנכון שים לו ללכת בו שהיא המדרגה האמצעית הר הרחוקה משתי הקצו' מזג שוה שבכף האחת שבקצה האחר שוה למה שבכף האחר מן הקצה וזה הוא הפילוס אשר הזהיר עליו והוסיף ביאור על זה ואמר אל תט ימין ושמאל כלומר לך באמצע ואל תטה לאחד משתי הקצוות אשר האחת בכף הימנית והאחרת בכף השמאלית מפני ששתיהן רע וזה רצה באמרו הסר רגלך מרע אל החלק האחר מעניין אליו הכפס ותקון המדות כלומר הטע' שצויתי עליך במדה האמצעי' אינו רק במדות ששתי הקצוות שוות בהם ברוע אך המדה

אף המדה שהקנה האחד הוא יותר רע מן האחר א
המתרחק מן הרע ונטה אל שכנגדו ואל תעמוד או
באמצע מפחד שלא ימעד אשורך פעם ותטה אל ה
קצה הרע ההוא על כן תתרחק ממנו אל הקצה ה
האחר כדי שיהיה רחוק לך להגיע אליו כי כשימעד
אשוריך תבא אל האמצע ובהתחזק שבלך תשוב אל
מקומך לצד הקצה האחר ותשמר מרע ויש שפרשו ו
עיניך לנוכח יביטו שישים מחשבתו במה שעתיד ו

בְּנִי לְחָכְמָתִי הַקְשִׁיבָה לִתְבוּנָתִי הַט אָזְנֶךָ׃ ויש ה׳
לִשְׁמֹר מְזִמּוֹת וְדַעַת שְׂפָתֶיךָ יִנְצֹרוּ׃ כִּי נֹפֶת תִּטֹּפְ
תִּטֹּפְנָה שִׂפְתֵי זָרָה וְחָלָק מִשֶּׁמֶן חִכָּהּ׃ וְאַחֲרִיתָהּ
מָרָה כַלַּעֲנָה חַדָּה כְּחֶרֶב פִּיּוֹת׃ רַגְלֶיהָ יֹרְדוֹת מו
מָוֶת שְׁאוֹל צְעָדֶיהָ יִתְמֹכוּ׃ אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס
נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תֵדָע׃

והוא שקרא נוכח ולא יטריד מחשבתו במה שעבר כי לא תועיל בו המחשבה או רמז באמרו עיניך לנוכח יביטו
אל העניין האמתי   בני לחכמתי הקשיבה רל׳ אל החכמ׳ האלהי׳ שאני זוכירך   עליה תהיה אזנך קשבת וכן
אל התבונה אשר עוררתי׳ עליה והיא חכמת האלהי׳ הט אזנך ולא אמ׳ תן לבך וכיוצא בו מפני שהחכמת הלי
הלימודי׳ אין ראוי שיעמיק האדם בה רק שיקח ממנה לצורך החכמו׳ האחרו׳ לשמור מזימות רל׳ החכמות הנז׳ יו
יועילך לשמו׳ מזימו׳ וגם שפתיך   ינצרו דעת או כאמ׳ שאמ׳ לשמו׳ מזימו׳ שב לאמרו לתבונתי הט אזנך לחכמ׳
הלימודי׳ הנקראת תבונ׳ בעבור שהיא תוליך לשמו׳ מזימו׳ כלומ׳ לבחון דרך החכמות וגם שפתיך ינצרו דעת ל
לא יחטאו בדיבורם ויצילך מהטעות   זולתך ומשפתיו לטעות וזולתך וכבר ידעת כי חכמת ההגיון שהיא מכ
מכלל חכמת הלימודי׳ תשמו׳ האדם מזה   כי   נופת תטופנה שפתי זרה כלומ׳ החכמו׳ הנזכרו׳ הם צריכים לך ב
בעבו׳ שבאמצעות׳ תהיה ניצול מהאשה זרה או מן המינות המשולות לאשה זרה ובאמרו כי נופת תטופנה זרה
רמז כי תאות החומ׳ הם נחמדו׳ ליצר האדם ותאוה לעינים אם לא יעמוד האדם נגדם בכח חכמה והשכל יטו
אותו מן הדרך הישר לרוב התענג האדם בהם ואמ׳ שפתי זרה במקו׳ דברי זרה בעבור שהדברי׳ יאמרו באמצעו׳
השפתי׳   או רמז אל נשיקות שפתיה ואמ׳ וחלק משמן חכה רל׳ וחלקי׳ הם יותר מן השמן הדברי׳ שמדבר׳
בחכה   ואחריתה   מרה כלענה כלומ׳ תכלי׳ התאו׳ מר וממית למי שימשך אחריו מן הרע והנזק ומן הפסוד
העולמי המגונות והעדר החכמה שהיא אור העולם ואמרו חדה כחרב פיות רל׳ שאחרית התאוה ותכליתה אל ה
הרע כמו חרב בעל פיפיות מזומנת אל החיתוך ואמ׳ רגליה יורדות מות רל׳ כי הנמשך אחרי התאות החומריות
יהיה יורד ממעלת האנושי׳ אל הבהמו׳ ויהיה מזומן אל העונש הרוחני המעותד אל הנפשות המקבלו׳ ואפשר שה
שאמ׳ רגליה יורדות מות בא לרמוז כי הנמשך אחר התאות הגופני׳ יסבב מיתת גופו ואמ׳ שאול צעדיה יתמוכו ו
שצעדיה יורדות עד שיתמכו השאול כלומ׳ עד שיפגשהו וימשכהו   אורח   חיים פן תפלס בעבור שהזכיר לא
למעלה מזה פלס מעגל רגליך שעניין שיבחן מידותיו וישקל׳ במאזני חכמתו אמ׳ אל תחשוב שתוכל לבחון בה
בחכמתיך ובפלס בינתך הדרך התורה שהיא אורח חיים ושתוכל להביא מופתי׳ חותכי׳ על חידוש העולם ועל   מעמד
הר סיני וכיוצא בהם מן הדברי׳ שהם מעמד השכל והעניין שאין השכל האנושי מגיע אל ידיעתם ולכן אמר
הזהר שהדברי׳ שאתה צריך להאמין אות׳ דרך קבלה ואין השכל האנושי מגיע אל ידיעת׳ שלא תביא אותם ׳במ
במאזני האמתי׳ ולא תשקלם בפלס כי הם ענייני׳ רחוקי׳ מהשיג ותשתבש השגתך ויטו רגליך מהדרך הישר וזה
רוצה באמרו נעו מעגלותיה לא תדע כלומ׳ אל תכנס בדבר שתמצא הדרכי׳ נבוכי׳ ולא תדע אמיתתם או לא ת
תדע לחזור אל הדרך הישר והנכון במלת מעגלותי׳ שב אל אורח חיים פן תפלס כלומ׳ ראוי לכל אדם המתפאר
ללכת בדרכי ה׳ ית׳ שיפלס כל דרכיו וישקול ויתאונן וידע כי הוא מורכב מגוף ומנפש וראוי להם שיתנהגו גוף
גופם ונפשם בדרך רועים ואהובי׳ והוא שישמח בחלקו וירצה לחבירו חלקו הראוי לו כדי להשיג השלמות שהוא
החיים והוא הדרך שקרא החכם אורח חיי׳ פן תפלס נעו מעגלותי׳ לא תדע רל׳ שלא תדע לשקול ביותר ובבינון
הממוצע אב׳ נעו מעגלותי׳ לא תדע הדרך ללכת אל עיר וכל אשר תדמה להתקרב אל העיר תתרחק ממנה א
אבל המפלס מעגל רגליו בטרם ישאם יכונו שני דרכיו אם לגוף בדרך הראוי לו ואם לנפש בדרך הראוי   לה
והוא שלא יחסר חלק אחד מהם כדרך השוקל במאזני מרמה אבל הכל יעלה במאזני צדק ויסר ויתן לכל אחד
מתן שלימות רל׳ שצריך שיזהר שלא יחסר חוק אחד מה׳ ולא יוסיף כי אעפי׳ שהמכוו׳ באד׳ הוא הנפש אחר שהיא
צריכה שתשכון בגוף מן החמל׳ על הנפש ומאהבת׳ צריך לחמול על הגוף ולהשתדל להעמיד בו נפש החיי׳ כל
אשר יוכל ושלא לענותו ללא צורך כי צריך לצדיק לדעת נפש החיי׳ כמו שיאמ׳ אחר זה בזה הספ׳ יודע צדיק

ועתה בנים שמעו לי ואל תסורו מאמרי פי: הר
הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה
פן תתן לאחרים הודך ושנותיך לאכזרי: פן יש
ישבעו זרים כחך ועצביך בבית נכרי: ונהמת א
באחריתך בכלות בשרך ושארך: ואמרת איך
שנאתי מוסר ותוכחת נאץ לבי: ולא שמעתי לקו
לקול מורי ולמלמדי לא הטיתי אזני: כמעט היי
הייתי בכל רע בתוך קהל ועדה: שתה מים מב
מבורך ונוזלים בתוך בארך. יפוצו מעינתיך חו
חוצה ברחובות פלגי מים: יהיו לך לבדך ואין
לזרים אתך: יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נע
נעוריך: אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירוך בכ
בכל עת באהבתה תשגה תמיד: ולמה תשגה ב
בני בזרה ותחבק חיק נכריה:

ועתה בנים שמעו לי ר"ל שמעו דברי ולא תספיק לב
לכם שמיעת האזן בלבד רק אל תסורו מאמרי פי׳
הרחק מעליה דרכך מן הזרה הנזכרת למעלה באמ
באמרו כי נופת תטופנה שפתי זרה ואומר ראוי לך
שלא תעבור דרך אצלה רק תטה הדרך אשר תלך
בה רחוק ממנה עד שלא תקרב אל פתח בית׳ ונותן
הסבה בזה ואומר פן תתן לאחרים הודך ושנותיך
מסורים ביד אכזרים והענין כי השוכב עם הזרה י
יש נכון בנפשו וחייו וגופו מסורים ביד אחרים והם
קרובי האשה שאם ימצאוהו יהיו חייו והנו מסורים
בידם להמית ו׳להחיות ואומ׳ אחר זה פן ישבעו זרי׳
כחך ועצביך בבית נכרי כלומר אם תתפתה אל הא
האשה הזרה תפסיד בה ממונך ומה שטרחת ביגיעת
אפך ועבדת בעצבון ישבעו קרובי הזרה מההון שט
שטרחת בכחך ומה שקנית בעצבון ובעמל ישאר ב
בבית איש נכרי והוא בית הזרה וקרוביה׳ או יאמר
אם תתפתה א׳ הזרה יכול להיות שתהר ותלד לך ב
בנים והבנים ההם לא יהיו בחזקת בניך אב׳ הטובה
והשפע בהם יהיו לאנשים זרים והם קרובי הזרה
וזה רצה באמרו כי ישבעו זרים כחך כלומר פן יש
ישבעו הזרים מהבנים שהם כחך ור"ל שית אונך ועצביך והוא תארך וכלחך והם הבנים שיהיו בו מורך וכלחך
יהיו בבית איש נכרי ומלת עצביך נגזר מן העצב נבזה נפוץ׳ ונהמת באחריתך ר"ל אעפ׳ שאתה בעת ריקות
הלחות והמיית הבחרות ולא תכיר בפחיתותך אתה באחרית הענין בסוף ימיך ובימי זקנותיך בכלות בשרך ו
ושארך והוא העת שיקרא עמדך להשפט על מעשיך תנהום ותתחרט על מה שעשית׳ ואמרת איך שנאתי מ
מוסר כלומ׳ תאמר בעת זקנותיך איך שנאתי מוסר שיסרוני הוריי ומלמדיי ותוכחת שהוכיחוני מוכיחיי נאץ
לבי ולא שמעתי לקול מוריי ר"ל ולא קבלתי לעשות מה שהורוני מוריי ולא שמעתי לקולם בהורותם אותי ולמ
ולמלמדיי שהם אותם שלמדוני חכמה ומוסר לא הטיתי אזני כמעט הייתי בכל רע כפשע ביני ובין הרע ו
וכמעט שהגיעני הרע בפרהסייא בתוך קהל ועדה ואיפשר שאמ׳ בתוך קהל ועדה דבק עם ואמרת כלומר ואו
ואמרת בתוך קהל ועדה איך שנאתי מוסר ותוכחת נאץ לבי ולא שמעתי לקול מוריי ולמלמדיי לא הטיתי אז
אזני כמעט הייתי בכל רע שתה מים מבורך אמר דרך משל כאדם שאומ׳ מה לך לחצוב בארות בארות נש
נשברים שלא יכילו המים שתה מים מבורך והנמשל מה לך לשגות באשה זרה תשגה באשת חיקך ונוזלים מ
מתוך בארך ר"ל ושתה נוזלים מתוך בארך והענין שתתעסק בענין אשתך ולא תתעסק באהבת זולתה ומת
ומתוך כך יפוצו מעיינותיך חוצה ויפוצו ברחובות פלגי מימיך והענין שמקורך יהיה ברוך ולא יחסר בהתע
בהתעסקך באהבת אשתך בלבד והבנים אשר תלד יהיו לך לבדך כלומר יתייחסו אליך ולא ישבעו זרים כחך
ולא יהיה עצביך בבית נכרי כמו שהבנים אשר תלד הזרה שיתייחסו על שם זולתך׳ יהי מקורך ברוך כלומר
שהמקור שלך יהיה שופע וברוך ותשמח מאשת נעוריך ביווי והענין עשה שיהיה מקורך ברוך ולא יחסר בל
בלכתך אחרי נשים נכריות ושמח מאשת נעוריך שהיא אילת אהבים ויעלת חן ולא תחשוב שהיא לא תספיק
לך כי דדיה ירווך בכל עת ולכן אם באת לשגות באשה זרה תשגה באהבתה׳ ואמ׳ תמיד כלומר אחרי שלא תש
תשגה באחרית הרשות בידך לשגות בה כרצונך ואעפ׳כ קורא התמדת השגה אפי׳ באשתו שגגה׳ ולמה תשגה
בני באשה זרה ותחבק אשה נכריה אשר לא די מה שיש בה מן הסכנה מצד קרוביה אלא שיש בה מן החטא מה
שכבר נודע ואם תאמר מי רואנו ומי שומעינו

כי נכח עיני יהוה דרכי איש וכל מעגלתיו מפלס
עונותיו ילכדונו את הרשע ובחבלי חטאתו יתמך: הוא ימות באין מוסר וברב אולתו ישגה
ו בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך:
נוקשת באמרי פיך

הלא ידעת כי נוכח ה' כל דרכי איש כלומ' כל דרכיו ופעולותיו של איש גלויות לפני ית' וכל מעגלותיו הוא מפלס ר"ל שהוא ישקול בפלס חכמתו כל דרכיו של איש

עונותיו ילכדונו את הרשע ר"ל העונות שיעשה הרשע הם ילכדוהו והענין שהוא נלכד בעבור עונותיו ילכדונו את הרשע בשני שמות כמו ותפתח ותראהו את הילד ובחבלי חטאתו יתמך ר"ל שהוא יתלה בחבלי חטאתו ואמ' דרך משל כי הגונב החבל הוא ראוי שיתלה בו וכן החוטא הוא שיענש בסבת חטאו הוא ימות באין מוסר ר"ל בסבת מה שהיה בעיניו שלא שמע מוסר מוכיחיו ובעבור רוב אולתו שגה מן הדרך הטוב ועל דרך האמת כאמ' כי החכם הזה קרא הנפש המתחת עונות האדם כי האדם לא נתענג בשני הנפשות הנזכרות רק נתענג בכח השכל השכלי אשר בו ולפיכך אמ' הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה והענין שלא תמשיך אחר תאוותיה ותענוגיה פן ישבעו זרים התאוות הגופניות ממה שהיה ראוי שישבע הכח השכלי וכמו שהיה ראוי שיהיו פעולת פעולותיך אלהיות יהיו פעולות זרות ונכריות ובאמרו ושנותיך לאכזרי ועצבך בבית נכרי קרא יצר התאוה אכזרי ונכרי כי הוא סבת כל מר וכל רע ונהמת באחריתך ר"ל כי בהתקרב אחרית ימיך אשר תהיה מוכן אל הנסיעה ואשמותיך תהיינה ברורות עליך ותהיינה עונותיך על עצמותיך אז תנהום מפחדך מהדין האלהי' שתה מים מבורך תתעסק בהש'מות נפשך המשכלת אשר היא לך לבדך ושתה נוזלים מתוך בארך ותקנה המושכלו' שהם מזון נפשך ויפוצו מעינותיך חוצה שתועיל גם בהם זולתך יהיו לך לבדך כלומ' זה שתעשה להשלמת נפשך יהיה תועלת' בלבד ותהיה נוטר כרמך ולא כרם זולתך ואין לזרים אתך ר"ל ואז לא יהיה עסקך לצורך דבר אחר חוץ מעצמותיך יהי מקורך ברוך ר"ל שכלך יגבר ויחזק ושמח מאשת נעוריך רוצה בו התעסק בהשלמת הנפש אשר היא חלקך בחיי' ואמרו דדיה ירווך בכל עת בא לרמוז כי אם יתגדל האדם להוציא שכלו מן הכח האנושי אל הפועל ויעלה במדרגת סולם החכמה ישפיע עליך מן השכל שיעור שירווה צמאונך ואת באהבתה תשגה תמיד ר"ל שלא יסחר כח' באחר החכמה ולא יתעסק כח' באהבתה ולמה תשגה בני בזרה כלומ' למה תטה פעולותיך נוטות אל אהבת הנפש מתאוה שהיא זרה מעצמותך ותחבק חק נכריה כלומ' ותדבק באהבת הנפש הבהמי' שהיא נכריה ולא נתעצמה בה מגורף אל זה שנוכח עיני ה' דרכי איש והטוב והרע שיעשהו האדם לפניו גלוי ויגמול על הטוב טוב ועל הרע רע ואפשר שאמרו שתה מי' מבורך ונוזלי' מתוך בארך בא לומ' כי מים עמוקי' עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה ואמו' ואתה בן אדם שחננך ה' שכל וחכמה ויש מים חיי' ומים עמוקי' כתוכי' בך בכח הוצא אותם לפועל הדלה המים החיי' ההם ושתה מהם והשקה לזולתך ובאמרו שתה מים מבורך רמז שיקנה הוא החכמה לצורך השלמת נפשו ובאמו' יפוצו מעינותך חוצה רמז אל עשיית נפשות או יאמ' הדבר שהוא בכחך הוצא אותה אל הפועל כאדם האומ' מציין החכמה שהוא בלבך שית שימהו כובש ויצא לחוץ

בני אם ערבת לרעיך ענין הערבון ידוע כי הוא דבר שמתערב אדם בו עם אחרי' ולא בורך לו כי הוא שמתערב למלוה בדבר הלוה על מה שהלוהו ולא יגיע בו לערב הנלוה כלל ואשר ירגיל כם בשעבוד זה לעיתים יכשל שיכנס ערב בשביל איש זר שלא יבא לפרוע חובו ובא להזהר בענין הערבות הנהוג בין בני אדם שלא ירגיל בו אדם ואמ' בני אם ערבת לרעיך וקרא המלוה רעיך ויתר על זה אמ' כי באת בכף רעיך לך התרפס ורהב רעיך שאין ספק כי הוא קורא ריע במקו' הזה המלוה ור"ל בני אם עשית ערבות לאיש מן האנשי' ונדרת לרעיך שהוא המלוה לפרוע חוב האיש ההוא אם לא יפרעהו הוא ותקעת לזר שהוא הלוה כפ כפיך לפורעו אם לא יפרעהו הוא לא תחשוב שלא עשית דבר גדול ולא קיימת איסר חזק במה שערבת לרעיך ומה שתקעת לזר כפיך כי במעשה הזה אשר עשית נוקשת ואעפ"י שלא עשית מעשה רק שדברת באמרי פיך ונלכדת להיות ערב נפלת בתוך המוקש ובעבור אמרי פיך אתה נלכדת עשה זאת איפה בני והנצל ר"ל עשה עצתי זאת בני אם תרצה להנצל ממוקש כי כבר באת בכף רעיך ואין לך מנוס ממנו לך התרפס ורהב ריעך

נִלְכַּדְתָּ בְּאִמְרֵי פִיךָ: עֲשֵׂה זֹאת אֵיפוֹא בְּנִי וְהִנָּצֵל
כִּי בָאתָ בְכַף רֵעֶךָ לֵךְ הִתְרַפֵּס וּרְהַב רֵעֶךָ:
אַל תִּתֵּן שֵׁנָה לְעֵינֶיךָ וּתְנוּמָה לְעַפְעַפֶּיךָ: הִנָּצֵל
כִּצְבִי מִיָּד וּכְצִפּוֹר מִיַּד יָקוּשׁ:

או יהיה ביאור כי באת בכף רעיך בעניין זה כלומר
כאשר תבא בכף רעך שתתחייב לו הדבר בעבור ע
ערבות ובעבור אי זו סבה שתהיה לך התרפס כלומ׳
הכנע תחת כפות רגליו עד שירפוס אותך ברגליו ו
ורהב רעך ר״ל ורהב רעך עליך כלומר המשילהו על
עליך או יאמ׳ פרע חובו והשליטא במלו׳ · אל תתן
שינה לעיניך ר״ל אל תתרשל בדבר רק תעשה כאדם שהוא חפץ לעשות דבר בחפץ גדול מרוב חשקו. לא ינום
ולא יישן עד עשותו ועד הקימו מזימות לבו הנצל כצבי מיד ר״ל כמו שימהר הצבי להנצל מן הצייד או יא
יאמ׳ הנצל כצבי מיד בע״ן. ואם לא נזכר או יהיה ביאו׳ מיד מהרה על הדרך הנזכר בלשון רז״ל ועניינו שתדל
ולבאת מהרה מתחת ידו וכצפור מיד יקוש ר״ל והנצל מהרה כהנצל הצפור מיד יקוש ואיפשר כי מלת יקוש מ
מסרית במקום שנים כאילו אמ׳ הנצל כצבי מיד יקוש וכצפור מיד יקוש ויקוש הוא פעול מקום פועל כמו אמן
שאומר שעניינו אמן שוטה וכן יקוש עניינו יוקש ר״ל הנצל כמו הצפור הנמלט באהבה מיד האיים שנותן לפניו
מוקש׳ ואיפשר שאמר בני אם ערבת לרעך ר״ל בני אם עשית ערבות אל המלוה בעבור איש מן האנשים שה
שהיה רעך ותקעת בעבור איש זר כפיך למלוה ונדרת לפורעו עשה כך וכך ולפי׳ הזכיר זר כלומ׳ אם ערבת
שלא יבא לפרוע חובו כי אם ערב בעבור אחיו או קרובו אעפ׳ שהוא דבר קשה אינו בתכלית הרוע ויעצהו הח
החכם הוא בשני פנים האחד מאם שאמרי שנוקם באמרי פיו ונתרבה לזר לתקוע כף בשבילו ונלכד · טוב לו
שלא יבא לריב עמו או להכעיסו על זה אבל יכנע לפניו ויתן גבה וגאוה לרעהו שהוא המלוה כדי שימחול ע
עליו ויאריך לו הזמן עד שיוכל להכריח הלוה הרשע לשלם והוא מה שאמ׳ לך התרפס ורהב רעך ורז״ל אמרו
על זה הרבה עליו רעים והביאם לומ׳ זה היו״ד הכתוב בריעך והוא כאלו ורהב בריעך ועל הדרך האמת היוד כו
נוספת כמו שבאה במקומות רבים וכן נראה במסרה שכתב עליו לית מלא סוף דבר העצה אחת היא שיכנע
הערב למלוה והשנית הוא שישתדל כחו לאונייא ומכו בחריצות להנצל מן הערבות והוא שאמ׳ אל תתן שינה
לעיניך ותנומה לעפעפיך הנצל כצבי וגו׳ ולפי הדרך הנסתר כוונת הפסוקים האלה היא על אדם עם
עצמו בעניין כחות נפשו והזר הוא היצר הרע כמו שאמרו רז״ל בפסוק לא יהיה בך אל זר אי זהו אל זר שהוא
בגופו ש׳ אדם הוי אומ׳ זהו יצר הרע והוא הטבע החומרי החיוני וכשהטבע ההוא הוא רע הוא לוה ואינו משל
משלם ועליו אמ׳ נעים ומידות לוה רשע ולא ישלם וזה לפי שידוע שהלוה נוטל משל אחרים והטבע החיוני נק
נ׳ של לפעמים מהריע שהוא השפע השכלי אשר הוא הדיבוק בין האדם ובין בוראו ית׳ שעליו נאמ׳ רעך וריע
אביך אל תעזוב וכשהכח השכלי משתכל בצורך הגופני והוא מתרשל בפעולתו ובטל לעצמו אז הכח ההוא ה
ה נזכרי לוה מהריע והשכלי ערב וכשהלוה רע הוא לוה ואינו משלם ר״ל שאינו מניח דבר מתאוותיו לממשלת
הריע ההוא ולא יטים תשוקתו אליו על הדרך שאומר נגדך כל תאותי · והוא שיקח הנאותיו לשם שמים ויניח
תאוותיו לממשלת הראוי למשול כמו שפירש החכם עשיר ברשים ימשול ועבד לוה לאיש מלוה · והרשים לפי
המשל הם שאר כחות ואז הלוה ההוא עבד למלוה הראוי לו או הוא פורע חובו ומשלם גמולו למלוה כי כשם ש
שהוא לוה ומכר אחר לצורך עמידת הכח החיוני כך הוא מלוה לקיים הכח השכלי · והוא שאמר מלוה ה׳ חונן
דל וגמו׳ ו׳ ישלם לו ר״ל כי החונן הדל והוא המניח יתרונות תאותיו להניח הדל. והוא הילד המסכן הידוע הוא
מלוה ה׳ והודיע באמרו בני אם ערבת לריעך תקעת לזר כפיך. שאם היצר הרע לוה מן האלהי לצורך עמידת
הכח החיוני שלא יתרשל האדם להשיב אל החלק השכלי הדבר אשר לקח ממנו ויכניע יצרו וימשיל הריע שהו
שהוא השפע השכלי כפי המכוון מן האדם באמרו ואתה תמשול בו׳

לֵךְ אֶל נְמָלָה עָצֵל רְאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם: אֲשֶׁר אֵין לָהּ קָצִין שֹׁטֵר וּמֹשֵׁל: תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ אָגְרָה בַקָּצִיר מַאֲכָלָהּ: עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ: מְעַט שֵׁנוֹת מְעַט תְּנוּמוֹת מְעַט חִבֻּק יָדַיִם לִשְׁכָּב: וּבָא כִמְהַלֵּךְ רֵשֶׁךָ וּמַחְסֹרְךָ כְּאִישׁ מָגֵן: אָדָם בְּלִיַּעַל

לך אל נמלה עצל אמ׳ חשוב בשכלך אתה המתרש
המתרשל במעשיך ענין הנמלה וקנה חכמה ענה״
או יאמ׳ לעצל ואחרי שאין בך החכמ׳ לחשוב בלבב
בלבבך ענין זריזות לך ותמצא נמלה ותראה בע
בעיניך זריזות ואולי אז תקנה חכמה לנפשך ראה
דרכיה ר״ל הנהגותיה ופעולותיה ותקנה חכמה מלת
וחכם הוא מלת צווי במקו׳ עתיד וענינו ראה דרכי
דרכיה ותחכם כמו עלה ומות שענינו עלה בהר ות
ומות שם ואמ׳ דרכיה בלשו׳ רבים ולא אמ׳ דרכה לרמוז כי יש בענינה ענינים רבים נעשים על צד הערמה
והזריזות הן לפנות מקומותיה׳ מרקבון הבר מפגריה׳ והן מהסברות הבר והן לראות באיזה מקום יכבדוהו ואי
ואיך יתחכמו לשאת הבר וכשלא יוכלו לשא׳ על גורה אחת ישאוהו על גורות שונות אעפי׳ שאלו הפועלות לא
יבאו מצד הערמה והחכמה שיש בה על דרך האמת רק היא מהתחלת טבעית חכן לה הטבע זה הזריזות ואלה
הפעולות כמו שחכן לעכבישי׳ שאריגה לצוד ציד לאכול ולדבורי׳ הבניין לעשות הדבש ולפי שיראה בתחילת העב
הענין שיהיו מפאת ערמה וזריזות יחסו לה זריזות וערמה והשתכל שלא אמ׳ ראה חכמתה או זריזותה רק אמר
ראה דרכיה וחכם וענינו ראה הדרכי׳ שהיא מתנהגת לפי טבעה ותקנה חכמה לנפשך בעבורם ואפשר כי א
אמרו דרכיה בלשו׳ רבים בא לרמוז כי יש לה שני דרכי׳ הדרך האחת שהיא הולכת דרך ישר כשאר הבעלי חיו
חיים והדרך השנית שהיא הולכת אחרונ׳ והוא בעת שלא יוכל לשאת הבר בהליכתה הישר אז תלך אחורנית ות
ותקל מעליה כשאת הבר על זאת הגורה אשר אין לה קצין שוטר ומושל ר״ל שאי׳ לה מנהיג שינהיגה על דרך
החכמ׳ ועם כל זה תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה כלומ׳ שהיא תכין בזמן הקיץ מה שתאכל כל החורף
וכן תאגור בעת הקציר והוא הזמן אשר תמצא התבואה בשדות מה שתאכל כל השנה ואחרי שתראה כל זאת ה
הפעול׳ בבריה שפלה אשר אין לה שכל ואין לה מנהיג שינהיגה אתה העצל שיש לך שכל ומנהיגי׳ ומעוררי׳ עד
מתי תשכב במטתך אתה תקום משנתך להשתדל על מחיתך ואפשר שכיון לומ׳ עד מתי תבקש לך המנוחה
ומתי תקיץ משנת העצלה מעט שינות כמו מעט תנומו׳ כלומ׳ אלא ידעת אתה העצל כי מי שיפסיד זמנו קצ
קצת בשינה וקצת בתנומ׳ וקצת בחיבוק ידים לשכב על דרך המנוחה ואפי׳ בלא שינה יבוא ענינו ורשו כביא׳
האיש שהולך ברגליו דרך ש יאותו שהוא ברעש ורוגז יגמא ארץ ומחסורך כאיש מגן יקדים ויבוא קל חיש מה
מהרה כמרוצת האיש שירוץ בסוסו שמגיעו או יהיה אומ׳ מעט שינות עצה טובה שנתן על העצל כלומ׳ עד מת
מתי תרבה לישן ומתי תקום משנותיך אי זה הדרך הנכון אמנם הדרך הנכונה היא להתנהג האדם במיעוט
שינה ובמיעוט תנומה ובמעט חבוק ידים לשכב ואם הדבר הזה תעשה יסתר עניותך ויתרחק ממך כהתרחק ה
האיש ההולך במרוצה וכמרוצת האיש שירוץ עם מגנו ולפי זה הפירו׳ הוא אז ובא השמש וטהר ואמ׳ החכם זה
המשל להעיר האדם שישתדל לשמביא טרף לביתו שהוא יקנה ערמה וזריזות ממה שיראה מענין הנמלה וכן
יתעורר מי שיש לו לב בראותו הנמלה תכין בקיץ לחמה כדי שיספיק לה לאכול בחורף לקנות מן ההון
בימי זקנתו וכן יתעורר האדם השלם לקנות החכמ׳ בזריזו׳ בימי חורפו שהוא הזמן הראוי לקנות החכמ׳ בטרם י
יגיעו ימי׳ אשר יאמ׳ אין לי בהם חפץ וכן יתעורר בעת שיכין ללכת מהלך יום יכין לו צידה מה שיספיק לו
לאותו היום וכן יורדי הים באניות יכינו להם צידה למים ושבועו׳ וחדשי׳ ואיך לא יתעורר המקצר בעבודת
בוראו ובהשלמות נפשו ולא ישיב אל לבו כי הוא מעותד הנסיעה הגדול׳ והרחוק׳ ומה היא הצידה אשר יכין אל
הדרך ההיא ולא יקרא האדם לפני שופט יחרד לבבו ואיך לא תאחזנו פלצות והנכו קראו למשפט לפני מלך
מלכי המלכי׳ היודע מצפון לבבינו ואין מידו מציל ולכן אמ׳ החכם הזה עד מתי אתה המתרשל בהשלמת נפ
נפשך ובעבודת בוראך תשקע ותשכב באהבת העול׳ ומתי תניח הבלי הנעורי׳ אלא ידעת כי מי שיפסיד זמנו
בתאוות העולם יחסר עניותו ורעתו וקל יחיש יבוא אדם בליעל יאמ׳ בפסוק הזה כי האיש שמעשיו רעים עד
שראוי בעבורם יקרא אותו בליעל ואיש און מדרכו שהוא מתנהג במדת עקשות פה והענין שהוא עקש בא
באמרי פיו שכל דברו כאמרים על דרך עקשות ולא על דרך היושר

אִישׁ אָוֶן הוֹלֵךְ עִקְּשׁוּת פֶּה: קֹרֵץ בְּעֵינָו מֹלֵל ברג
בְּרַגְלָיו מֹרֶה בְּאֶצְבְּעֹתָיו תַּהְפֻּכוֹת בְּלִבּוֹ חֹרֵשׁ רָע
בְּכָל עֵת מְדָנִים יְשַׁלֵּחַ: עַל כֵּן פִּתְאֹם יָבוֹא אֵידוֹ
פֶּתַע יִשָּׁבֵר וְאֵין מַרְפֵּא: שֶׁשׁ הֵנָּה שָׂנֵא יְהוָה
וְשֶׁבַע תּוֹעֲבוֹת נַפְשׁוֹ. עֵינַיִם רָמוֹת לְשׁוֹן שָׁקֶר וידי
וְיָדַיִם שֹׁפְכוֹת דָּם נָקִי:

ואמ׳ ומדרכו גם כן שבמקומות שלא יוכל להראות
רשעו ועקשותו בפיו לפי שהוא רוצה להסתיר עקש
עקשותו ומכפון לבו בקרבו הוא קורץ בעיניו לרמ
לרמוז בעיניו הרשע הנכפון בלבו ולא יוכל לגלותו
בפיו וכן במקומות שהוא ירא לקרוץ בעיניו פן ירג
ירגישו אחרים עליו הוא מולל ברגליו ובמקומות ש
שהוא רוצה להראות מכפון לבו הוא מורה אותו א
באצבעותיו׳ תהפוכות בלבו ר״ל שהוא חושב לעולם
דברים השכיים ונגדיים אל האמת ולייטוב העולם ׳חורש רע ר״ל שהוא מעמיק לחשוב רע על זולתו לדיין
האדם החורש ומעמיק לחפור הארץ ׳מדינים ישלח ר״ל שהוא משלח מדינים בין אנשים על כן פתאום יבא א
אידו ר״ל בעבור רעתו והיותו רע לשמים ורע לבריות בפתע יבא שברו כי מטבע העול׳ שבהמצא איש על זאת
התכונה הרעה יקומו עליו ויכריתוהו ואם אין זה יחולו עליו השבטים האלהיים׳ וקרא החכם הזה הרמיזה שיר
שירמוז האיש בעיניו להורות על הדבר מהדברים קריצה והרמיזה שירמוז האיש ברגליו מלילה׳ והרמיזה שיע
שיעשה בידו הוראה והוא אמרו מורה באצבעותיו והוא מעניין את מי יורה דיעה׳ ואיפשר שלשון קורץ כגזר
מן קרץ מכפון שעניינו השחיטה והחתיכה ׳ומולל כגזר מן כל המוללו מריח בריחו׳ ומורה באצבעותיו כגזר
מן ירה ויור׳ ובעבור היות הרשע הרומז בעיניו או מולל ברגליו או מורה באצבעותיו מזיק ונובל לאחרי׳ כמו
כרגן ורמיזותיו הם כמתלהלה והם ירדו חדרי בטן אמ׳ קורץ בעיניו כלומ׳ שוחט ומכה חברו ברמיזות עיניו ו
וכן הוא מולל חברו ומכאיבו ברמיזות רגליו וכן הוא מורה דרכיו בלב חבירו ברמיזות ידיו׳ שש הנה שנא ה׳
אמ׳ כי ששה דברים הם שנואים בעיני ה׳ ואם תחבר אליהם עוד דבר שביעי יהיו עמו שבעה אשר כולם הם תו
תועבת נפשו שהוא רצונו ית׳ ׳ עינים רמות לפי פשוטו קורא עינים רמות האיש שהוא רום עינים ועניינו ג
גבה לב ויש לדעת כי הגאות יהיה על פנים מהם שיקרא עינים רמות או רום עינים והוא האיש שיהיה ככרת
גאות לבו בעיניו ובהבטתו כי בהבטתו יכירו האנשים שבו מדות הגאות ויש גאוה שיוכר בעליה בהלוכו והוא
הנקרא רגל גאוה והעניין שיתהלך בגאוה ויש שיוכר גאותו בדבורו מכל מקום גאותם תקועה בלב אלא שבזה
יראו שעיפי הגאוה בלשון ובזה יראו על העינים ובזה בהלוכו׳ ואמ׳ החכם הזה כי ה׳ ית׳ שונא הגאות לפי שהג
שהגאוה תורה על טבע רע בתכלית הרוע כי היא תורה כי בעליה לא יכיר ערך עצמו לגודל מעלתו בעיניו ו
ולפי׳ תקטין בעיניו מעלת זולתו עד שיתגאה עליהם ולא הכיר השכל המתגאה ערך כל כדור הארץ וכל מה
שיש בה בהמה ובעל חיים ואדם עד הגופים השמימיים וכל שכן אל הצורות הנכבדות קדושים מלאכי עליון
די מדריהון עם בשרא לא איתוהי׳ אז יהדל גאותו ויכנע לבבו הערל וידע כי אז הבל כל אדם וכל שכן הוא ל
לבדו ולפי׳ אמ׳ כי מי שיתגאה הוא תועבת נפשו ית׳ ׳ועל דרך נסתר כאמ׳ כי קרא עינים רמות בעת שישים ה
האדם עיונו בדברים שהם רמים מאד ר״ל שהם רחוקים מהשגת השכל האנושי׳ ויעבור הגבול בעיונו בחקרו
מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור׳ וכיוצא באילו מהעניני׳ הרמי׳ והנפלאי׳ שהם מעל׳ השכל ואמ׳
כי מי שיחקור בשכלו על העניני׳ הנעלמי׳ אשר לא יגיע אליהם השכל האנושי הוא נתעב בעיני ה׳ ית׳ לפי שם
שהרישה תבואיהו להשמם׳ או להאמין אמונה כוזבת או נפסדת ׳גם איפשר שקרא עינים רמות הכופר בהש
בהשגחה והעניין שיאמין שלא יהיה השגחת ה׳ ית׳ עוברת מגלגל הירח ולמטה׳ וקרא ועל הדת הזה עיני׳ רמות
בעבור שיחשוב כי עיני השגחתו ית׳ שהם על דרך האמת משוטטים בכל הארץ ומשגיחים אפילו על השפל שב
שבמציאות השפל׳ יהיו רמות כלומ׳ האלהות ורוממותו יחשוב שלא ישגיח בשפלים ולא ידענו כי רם ה׳ ושפל
יראה ואם נסק שמים שמה מרכבות כבודו׳ ואם נביט שאול משפטיו תהום רבה ולפי׳ אמ׳ כי מי שיחשוב שבע
שבעבור רוממות האלוה ית׳ שמו עיני השגחתו הם רמות מהשגיח בשפלים הוא תועב לפניו ית׳ ׳ועל זה העני׳
רמז דוד המלך עליו באמרו אמרו לאלדים מה נורא מעשיך ברוב עוזך יכחשו לך אויביך כלומ׳ כדי לייחס לך
רוב עוז ורוב רוממות יכחישו היות השגחתך בעולם הזה להשפיל אויביך

לֵב חֹרֵשׁ מַחְשְׁבוֹת אָוֶן רַגְלַיִם מְמַהֲרוֹת לָרוּץ לָרָעָה: יָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר וּמְשַׁלֵּחַ מְדָנִים בֵּין אַחִים:

לקרוא אויבים שמתחכמים שהולכי׳ אחר דיעותיה׳ וכבו ושבועותיה׳ ולא יאמינו לדברי התורה והנביאי׳ המעיד המעידי׳ על היות השגחה בכל הנמצאו׳ השפלות ול ואחרי שהזכיר הדבר הראשון מהדברי׳ שהם תועבה לפניו ית׳ והוא את׳ עינים רמות הזכיר הדבר השני והוא לשון שקר ולפי פשוטו יאמר כי השקר הוא הדבר שנ הנתעב בעיניו ית׳ ועל זולתו בשתוף השם בלבד כי הוא ית׳ נמצא האמיתי אשר כל הנמצאי׳ צריכי׳ לו והוא ית׳ א אינו צריך להם ולא לאחד מהם ולפיכך אין אמיתותו כאמיתות אחד מהם והוא שאמ׳ הנביא וה׳ אלהי׳ אמ אמת הוא אמת ואין לאחר אמת כאמתו וזהו שהתורה אומרת אין עוד מלבדו כלומ׳ אין שום מצוי ראשון א אמת מלבדו כמותו ואחר שהוא ית׳ שמו האמת האמיתי אשר נתן לכל בעל אמתות שאמתות יש להאמין שאי׳ דבר נתעב לפניו כמו הדבר ההפכי אל האמת והוא השקר ואפשר שקרא לשון שקר האיש שישים ל לאדם דעת בלתי אמתיות ואמונות כוזבות ודעות נפסדות לבני האדם והזכיר אחרי כן הדבר השלישי הנתע הנתעב בעיניו ית׳ והוא וידים שופכות דם נקי ואומ׳ כי האיש השופך דם האיש הצדיק הנקי על לא חמס בכפ בכפיו הוא שנאוי ומשוקץ בעיניו ית׳ וזה כי ה׳ ית׳ ברא האדם כדי שיעבדהו ומי שיהרוג אותו ויגרשהו מעבודת אלהיו תשוב נפש הנהרגת אל האלהי׳ ותאמ׳ כי פל׳ גרשו מעבודתו ואין אדם בעולם שלא יחרה אפו על כיו כיוצא בזה כש׳ מלך מלכי המלכי׳ הקב״ה ולפי זה הפי׳ יהיה נקי תואר אל האדם כלומ׳ שופכות דם איש נקי במ במעשיו ואפשר שיהיה נקי תואר לדם ובעבור היות הפעולות האנושיו׳ מיוחסות אל הרוח והרוח הוא האיד הע העולה מן הדם והוא הנושא אל הכחות ובהיות הדם נקי יתיילד ממנו רוח נקי נושא כחות נכבדות ובאמרו שופכות דם נקי ברמז ממנו האיש בעל המעשי׳ הנכבדי׳ שדמו נקי ואפשר שקרא החלק השכלי מכחו׳ הנפש נקי והרוח הזה השכלי המכוון ממנו הוא שיצא מן הכח האנושי אל הפועל האלהי והוא שימלוך על כל כחות הגוף וישלים המכוון ממנו ומי שימליך מלך זקן וכסיל ויעביד שכלו לתאותו הוא שופך דמו כלומ׳ הורג ומאבד ה הכח השכלי וזה שהכח השכלי בעת שלא יצא אל הפועל הוא איננו מן הכחו׳ הגופניות עד שיפסד בהפסד גו כיסאו שהוא הגוף רק בעת שתפסק שרפה לאמותה והפכה אליה עורף הכח הזה יאבד קיים על דרך ורות דבק דבקה בה ויהיה מגורש מעולמו שנועד אל השוכנים הרוחני׳ אם אין עליו מלאך מליץ אחד מני אלף לאמר פדע פדעיהו מרדת שחת מצאתי כופר ולפיכך אמ׳ כי האיש שיאבד נפשו בפעלותיו הרעות זה הכח השכלי ותחת ה היות המכוון ממנו שימלוך על כל כחות הנפש והגוף יעבדיהו ויכבד את בן האהובה על פני בן השנואה הבכ הבכור עד שיגרש אבדתו הוא נתעב בעיני ה׳ ית׳ וזה רצה באמרו וידים שופכות דם נקי והזכיר אחרי כן הד הדבר הנתעב בעיני ה׳ ית׳ והוא אמ׳ לב חורש מחשבות און ואמ׳ כי בעת שהלב שהוא מקור השכל ומבוע הכחו׳ אשר המכוון ממנו הוא שיפעל פעולות אנושיות רחוקי׳ מן הבהמות ויפעל בהמיות וזהו דבר שהוא מכוון בפ בפעלותיו הפך ממה שיכוון בהם ית׳ והזכיר אחרי כן הדבר החמשי הנתעב בעיניו ית׳ והוא אמ׳ ורגלים ממהר ממהרות לרוץ לרעה והוא האיש אשר רגליו ממהרות לרוץ לעשות רע ובעבור היות רגל שם משותף ויאמר ע על הסבה כמו ויברך ה׳ אותך לרגלי שענייננו בסבתי כוכל לומ׳ שקרא הסבות המביאות לכל רע רגלים וממהרות לרוץ לרע ואמ׳ כי האיש המסבב סבות להביא רע ונזק לנפשו ולזולתו הוא נתעב בעיניו ית׳ והזכיר ו אחרי כן הדבר הששי הנתעב בעיניו ית׳ והוא אמ׳ יפיח כזבים

עד שקר כי העד שקר הוא שיעמיד דברי כזבים על רעהו הוא נתעב בעיני ה׳ ית׳ לשתי סבות האחת שהוא גורם הזק לרעהו במעשה הרע על לא חמס בכפיו אחר שהדבר שהעיד עליו הוא שקר והשנית בעבור היות ה אפי׳ במקום שלא יגרום היזק לאחר דבר שנאוי ומשוקץ מאוד לרחקו מה׳ ית׳ אשר הוא האמת כאשר זכרנו גם אפשר שקרא בעל חכמת ההטעה ואשר יכון להטעות בני האדם בהקדמות כוזבות אשר יעשה יפיח כזבים עד שקר כלומ׳ שהוא יפיח ומדבר כזבי׳ בסבת ההקדמה בטעות שהיא הנרמזות בעד שקר כי כמו שעל פי עדות עד שקר יצא המשפט מעוקל כן בסבת הקדמה כוזבת תהיה התולדה כוזבת גם ואמ׳ שהוא זה כי זה הדבר הוא שנוי ונתעב בעבור היותו סבה לנתינה אמונה כוזבת ודעת בלתי אמתי

נְצֹר בְּנִי מִצְוַת אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ: קָשְׁ
קָשְׁרֵם עַל לִבְּךָ תָמִיד עָנְדֵם עַל גַּרְגְּרֹתֶךָ: בְּהִ
בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ
וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ: כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר

הזכיר אחרי כן הדבר השביעי הכתוב בענין ית' וה
יפיח אות' ומשלח מדנים בין אחים והוא הרכיל ב
בדבר שומע מן האחד ומגלה אותו אל האחר ומ
ומתוך כך יתחדש ריב ביניהם והו כתועב לה' מפני
שהרכיל אעפ"י שלא יעשה בידיו הנזק לחבירו אחר
אחרי שהוא גורם לו שהזיק ההוא בדברי פיו הוא כא
כאילו חבל בו בעצמו כי אין הפרש בין המזיק ובין הגורם הנזק אחרי שבסבתו יתחדש הנזק ההוא נצור
ואמ' לפי פשוטו שראוי לאדם שישמור מצות אביו ולא יטוש תורת אמו ולפי שלאם על הרוב אין לה שכל כמו
לאיש לא אמ' שישמור תורת אמו רק אמ' שלא יטוש אותה רק יתבונן במה שתורה אותו אמו ואם תורה אותו
דרך ישר יכון אליו ואמ' קשרם על לוח לבך תמיד כלומ' קשור מצות אביך ותורת אמך על לבך תמיד והענין
שלא יסירם מלבו ויענדם על גרגרותיו כלומ' שיקשרם להיות לו לתכשיט של כי במקום הענקים הנתוני'
על הגרגרת והענין שיהגה בם יומם ולילה ואמ' אחר זה בהתהלכך תנחה אותך כלומ' עשה שמצות אביך ותו
ותורת אמך תהיה כל אחד מהן שמורה בלבך וכן בשכבך תשמור עליך רל' שאפי' בעת שתשכב לא תסיח דע
דעתך ממנו ובעת שתקיץ תהיה בפיך ובלבך וכאילו היא תשיח ותדבר עמך ונתן הסבה בזה ואמ' כי נר מצ
מצוה ותורה אור כלומ' המצוה שיצוה אותה אביך תהיה לך במקום נר לשמור אותך ממחשכי הנהגותך שלא ת
תכשל בהם וכן תורת אמך תהיה לך שהתוכחות של מוסר שיסרוך ידריכוך אל הדרך החיים וכלל בזה החיים
הזמניים והחיים הנצחיים או רל' באמ' בהתהלכך תנח' אותך כלומ' מצות אביך ותורת כל אחת מהן תנחה אותך
באורח מישור בכל הדרך לשבילך וכן בעת שכבך היא תשמור עליך שלא יגיע בך רע ובעת הקיצה היא תשיח
עמך לייסרך ולהנהיגך באורח מישור והעניי' כי בהתנהגך על פי עצתם ועל פי מוסרם תנצל מכל היזק ומכל
דבר רע ועל דרך נס זרו כאמ' כי קרא במקום הזה השכל אב והתורה והמצוה קרא תורת אם לפי שהיא ה
שקבלה אומתינו ומה שראוי אל האדם שישמור מצות השכל וימליכנו על כל כחות הגוף והנפש וישים כל יצו
יצוריו סרים אל משמעתו ובאים בבריתו ולא יעבורו מצות השכל בדבר מהדברי' ועם כל זה ראוי לו שישמור
תורת אלהיו ולא יטוש אותה רק תהיה שמורה בלבו על גרגרותיו והעניי' שלא יסורו מלבו ויתפאר בעשותו מה
שיחייבו השכל והתורה כמו שיתפאר האיש בענקים על גרגרותיו ואמ' אחר זה בהתהלך תנחה אותך כלומ' המ
המצות והחוקי' אשר יחייבו התורה והשכל ייישרו פעולותיך והנהגותיך וינחו אותך בדרך מישור בהתהלכך ב
בין החיים בעולם הזה וכן בעת שתשכב עם אבותך והוא רמז אל המיתה הפעלים שתפעול על ידי מצות השכ
השכל וחוקי התורה ישמרו נפשך מן העונש הרוחני בהיותך בעולם הנשמות ולא יסור התענוג ההוא הרוחני
ממך עד אשר תקיץ ותעמוד לגורלך לקץ הימין והוא זמן תחיית המתים ואמ' כי נר מצוה ותורה אור היא נת
נתינת סבה לאמרו בהתהלכך תנחה אותך כלומ' הסבה שאני אומ' כי מצות השכל וחוקי התורה ייישרו האדם
ופעולותיו בעולם הזה כי המצוה שיצוה השכל והתורה הוא נר שיראה בו האדם וישקול פעולותיו ויישר אותם
ולולי השכל והתורה שיאירו שכל האדם ממחשכי הזמן היו פעולותיו של אדם והנהגותיו הולכות על סדר בלי
פאות ואמרו ותורה אור הוא נתינת סבה לאמ' בשכבך תשמור עליך כלומ' הסבה שאני אומ' כ מצות חוקי ה
התורה ישמרו נפש האדם אחרי המות מהעונש הרוחני מן התורה רל' מה שיורו מצות השכל וחוקי התורה הם
אור הנפש ולפיכך בהתנהג האדם על פי עצתם ומוסרם תהיה הנפש באור גדול בעולם הנשמות ואמרו ודרך
חיים תוכחות מוסר הוא נתינת סבה לאומ' והקיצות היא תשיחך כלומ' הסבה שאני אומ' כי מצות השכל וחוקי ה
התורה ישמרו נפש האדם בעולם הנשמות עד התחייה הי' כי תוכחת המוסר שיוכיחו התורה והשכל הם דרך ל
להגיע לחיים והוא זמן התחייה גם אפשר שהחכם הזה כיון באמרו כי נר מצוה ותורה אור להזכיר מעלת ו
מצות התורה על מצות השכל וקרא מצוה הכניעה והעבודה שתהיה מחמת הערת השכל וקרא תורה הערת ה
התורה והמשיל הערת השכל לנר והערת התורה לאור שמעלתו למעלה ממעלת הנר והצורך לומ' זה לפי שהיא
עולה על הלב הסך זה וזה שהעבודה והכניעה שתהיה מחמת הערת השכל ודרך הראיה קרובה אל הש"י ורצוי'

לפניו יותר מהערת התורה הן בעבור כי היא לא תהי **ודרך חיים תוכחות מוסר:**
כא׳ מיוחדת לשם שמים לא יתערב בה שום חונף ומ׳
ולא זיוף מצד שיתפאר בה הן שהיא לא תהיה כי אם לכוונות הנפש ורצונה להשתדל בכל יכולתה בעבודת ה׳
לשמו והן שהעבודה תהיה מן השכל הצפון בלב כפלים ממה שנראה ממנה על האיברים והן שהעבודה הבא
הבאה מערת התורה היא מבוא אל העבודה הבאה מהערת השכל והעבודה הבאה מהערת השכל היא לשמו ית׳
לא לייחול גמול ולא ליראת עונש והן שמצות השכל אין להן קץ ותכלית כמצות התורה והן שהעבודה הבאה
מהערת בעליה השכל בטוח מהכשל בה כי הנפש איננה נמשכת אליה אחר תאות הגוף והגברת השכל עליה ושי
ושימושו בה כחפצו ורצונו ולפי שהעבודה הבאה מחמת הערת השכל גדלו מעלותיה הנזכרות בא לומ׳ שלא ת
תחשוב שהערת התורה ולבזות אותה כי עם כל זה מעלות התורה רבות ונפלאות ולפיכך בא להעיד החכם הזה
אנשי החכמה ואמ׳ כי נר מצוה ותורה אור וזה כי הענינים המצריכים להערת התורה רבים להתמכר בהנאו׳
ולשקוע בתאות הבהמיות ולנתק קשר השכל מעליו וישובו גב׳ מידות שיביאהו למאוס בעולם ולפנות ישובו מ
מפני התהפכות עניניו בו והתמדות הפגעים והיגונות עליו ולנטות אל העולם הרחוקי ושתי העצות האלה מו
משובחות מפני שאחת מביאה להפסד סדר בני אדם והשני מביאה להפסד הנפש והגוף ומחמלת הבורא ועוצ
ועוצם טובתו על האדם שחננו מה שיתקן בו עניניו ויכונן דרכיו בשני העולמים בסדר האמצעי בין השכ
השכל והתאוה והיא התורה הנאמנה השומרת הצדק שמרחקת האדם מתאותיו ושומרת לו גמולו באחריתו ול
ולפי כך אמ׳ זה החכם כי נר מצוה ותורה אור ועוד כי הערת השכל איננה גוררת חיובי מעשה עבודת ה׳ ית׳ מ
מתפל׳ וצום וצדקה ומעשר וגמילות חסדים ואין אדם מגיע לידיעת גבולי העונשים אשר יתחייב בהם המקצר
ומפני זה הוצרכנו לנר המצוה ולאור התורה לסדר הענינים המכוונים ולהגבילם ועוד כי הערה השכלית אין
כוללת כל האנשים מפני קוצר השגת קצתם וחסרון קצתם והערת התורה כוללת כל מה שהגיע לתכלית הכיווני
על דרך שוה ואם הם חלוקים בהבנתם אותה והערת השכל מתחלפות להתחלף הכנת האדם אמנם הערת ה
התורה כאשר זכרנו איננה מתחלפת בעצמה אבל גזרתה גזרה אחת שוה לכל לנער ולזקן למשכל ולכסיל ו
ועוד כי בני האדם חייבים בעבודה כפי מעלות טובות ה׳ עליהם ובכל דור מתחדשות סבות לעם זולתי עם אחר
מביאות וגורמות שייוחדו בטובה מה׳ ית׳ וצריך בטובה שיתייחדו הם בתוספת עבודת הבורא מבלעדי שאר ה
העמים ואין דרך לדעת מצד השכל לבדו כאשר ה׳ ית׳ בחר בנו והוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים וכהנה ר
רבות אין מספר ולא נגלה לנו זה רק בהמצאות אור התורה ועוד כי החכמה התוריי׳ היא הקדמה ומביאה אל
הערת השכל בעבור צורך האדם אל נעורתיו בחנוך והנהגה ולמנוע תאותיו עד שיחזק ויכון שכלו וכן הנשי׳
ואולי הדעת מן האנשים איכם נמשכין אחר הנהגת השכל והצריך הדוחק אל ההנהגה בינונית שישכלו אותה ו
ולא יעבר מהן לעמוד בה ועל כן נוסדו התורות ונמצאו סובבות על קוטבי ייחול הטובה והעונש ולולי הנהגת
התורה ואורה הזורחת בלבבות לא הייתו מגיעים אל הערת השכל כא׳ בקוטי ועוד עם נר מצו׳ השכל הוצרכנו
אל אור התורה כי התורה כללה ענינים לא יוכל השכל לבאר אופני חיובם והם המצות השמעיות וכללים מש
משרשי השכליות וזה היה בעבור שהיה העם אשר נתנה להם התורה בעת היא בענין גבירת התאות הבהמי
הבהמיות עליהם ונחלשו מדעתם והבנתם מהבין הרבה מן השכליות ונתנה התורה בהם בזה מנהג אחד ושבו
השכליות והשמעיות אצלם שוים בהערה עליהם ומי שכלו והבנתו חזקים יתעורר עליהם ויקבלם על עצמו
לשני הפנים ומי שנחלש שכלו מדרך חיובם יקבלם מצד התורה בלבד וינהג בהם מנהג השמעיות ואחרי שלא
יספיק לו נר שכלו ילך לאור התורה ומצותיה שדרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלו׳ ועוד כי התורה
נגיע אליה בהמצעות אדם שיראו על ידו אותות ומופתים שכל בני אדם שוים מהם מצד הרגשותיהם לא יוכלו
לדחותם ויתברר להם מה שידבר להם מצד ה׳ ית׳ במופתים מורגשים וזאת תוספת על מה שהוטבענו עליו בם
בטורם היצירה והבריאה מן הערה השכלית ולפיכך הוציא החכם מצות השכל בשם נר והתורה בשם אור וזה
מבואר לשמרך אחר שהזכיר שכר השכל ואור התורה ותוכחות מוסר יביאו האדם אל החיים אמר עוד ו
יועילך לשומרך מאשת בעלת רע ומהאמרים החלקים אשר תדבר האשה הנכריה ואמ׳ אל תחמוד יפייה כ
בלבבך ואל תסכים ותתפתה לדבריה עד שהיא תיקח אותך בקריצת עפעפיה והענין כי אם תחמוד אותה כ

לשמרך מאשת רע מחלקת לשון נכריה: אל ת
תחמד יפיה בלבבך ואל תקחך בעפעפיה: כי ב
בעד אשה זונה עד ככר לחם ואשת איש נפש יק
יקרה תצוד: היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא
תשרפנה: אם יהלך איש על הגחלים ורגליו ל
לא תכוינה: כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כ
כל הנגע בה: לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפ
נפשו כי ירעב: ונמצא ישלם שבעתים את כל ה
הון ביתו יתן: נאף אשה חסר לב משחית נפשו
הוא יעשנה

בלבבך יהיה סבה שהיא תקחך בעפעפיה או ר״ל ואל
תקחך בעפעפיה כי היא לא בחיל ולא בכח תצטרך
למשוך אותך אם תחמוד יפיה בלבבך כי אפי׳ אם ל
לא תאחוז בך רק שתי עפעפיה תמשוך אותך לאי ז
זה דרך שתחפוץ · כי בעד אשה זונה עד ככר לחם
ר״ל כי בסבת אשה זונה יעני האדם עד שיחזור על ה
הפתחים וישאל הלחם ואשת איש נפש יקרה תצוד ר
ר״ל כי הניאוף שיהיה עם אשת איש יצוד נפש יקרה
כלומ׳ יהיה סבת הכריתות הנפש המשכלת מעולמה ו
ועל דרך נסתר אמר כי מצות השכל הוא התורה ש
שהוא נר והתורה שהוא אור יועילוך להצילך מן ה
החומר ותאוותיו ותענוגיו הנפש המתאוה אשר לא
נתעכמת בה ואומ׳ כי בעד
אשה זונה עד ככר לחם כלומ׳ אם תפתה אל הנפש
המתאוה תגיע אל העניות הנזכר אשר אין רע למ
למעלה ממנו והוא חסרון השכל ואומר אשת איש
נפש יקרה תצוד ר״ל החומר אשר הוא כמש״ל לאשת
איש לפי שלא ימצא לעולם בלא צורה הוא יצוד נפ
נפש יקרה כלומ׳ הוא הוא סבבת מרי האדם ואבוד
נפש המשכלת היקרה והכריתה מעולמה היחתה
איש כמו לחתות אש מיקוד ואומר החכם כי כמו ש
שהוא רחוק שימצא שישים האדם אש בחיקו ולא יש
ישרפו בגדיו וכמו שהוא רחוק גם כן שיהלך איש ברגליו על הגחלים ולא תכוינה רגליו כן רחוק שימצא שית
שיחנף איש את אשת רעהו וינקה כי אם ירגיש הבעל או קרובי האשה יקחו את נקמתם ממנו ואם יש
אולי שהם נ״ר מעשין מבני אדם הוא לא יוכל להסתירם מה׳ ית׳ כי בכל מקום עיני ה׳ צופות רעים וטובים ו
ואין חשך ואין צלמות להסתר שם פועלי און והוא ית׳ לא ינקהו לא יבוזו לגנב כי יגנוב אמר שאין ראוי
שיבוזו לגנב בעת שיגנוב למלאות נפשו הרעבה בלבד כי רעבון נפשו הביאהו אל הגניבה ההיא גם לא אמר ל
לא יבוזו לגנב שיגנוב יותר מכדי אכלו רק אמר לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב · כלומר לא יבוזו
לו בעת שיגנוב בסב׳ רעבונו ובתנאי שלא יגנוב רק שיעור מה שיתמל׳ תאות׳ לעמוד כנגד רעבונו לא יות׳ מכדי
שבעתו ואין כוונת המאמ׳ שהמעשה זה אין לו לכלימה רק שלא יבוזוהו האנשים או יאמר שאין כלימת
בעל המעשה הזה ככלימת נואף אשה שיזכיר אחר זה ונמצא ישלם שבעתיים ר״ל אעפ׳ שלא יבוזו לגנב שיגנוב
על התנאי הנזכר הוא שהדבר הזה יש לו תשלומין אפי׳ אם תמצא בידו הגניבה מה שאין כן בנואף אשת איש
כי אם זה האיש שיגנוב בסבת רעבונו תמצא בידו הגניבה ישלם גניבתו ואפי׳ אם ישלם שבעתיים על גניבתו
אפי׳ אם יתן כל הון ביתו בעבור גניבתו לא יפסיד בעבור זה גופו ולא יכניס עצמו בדבר ממית
אמנם האיש שהוא נואף אשה ר״ל אשת איש הוא חסר לב ר״ל חסר שכל ומי שהוא חפץ בהשחתת עצמו יע
הוא יעשה זאת החטאה והזכיר אחר זה הרע הנמשך אחר המעשה ההוא ואומר נגע וקלון ימצא כלומר יכול
להיות שישיגהו נגע כלומר חבורת פצע שיפצע מצד קרובי האשה ואם לא יהיה זה ימצא קלון וענין שיתפ
שיתפרסם קלונו אבל הכל ולפעמים ימצא שניהם הנגע והקלון כי לא יסור הקלון בסבת הנגע

נֶגַע וְקָלוֹן יִמְצָא וְחֶרְפָּתוֹ לֹא תִמָּחֶה׃ כִּי קִנְאָה
חֲמַת גָּבֶר וְלֹא יַחְמוֹל בְּיוֹם נָקָם׃ לֹא יִשָּׂא פְּנֵי כָל
כֹּפֶר וְלֹא יֹאבֶה כִּי תַרְבֶּה שֹׁחַד׃ בְּנִי שְׁמֹר ז
אֲמָרָי וּמִצְוֹתַי תִּצְפֹּן אִתָּךְ׃ שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה וְת
וְתוֹרָתִי כְּאִישׁוֹן עֵינֶיךָ׃ קָשְׁרֵם עַל אֶצְבְּעֹתֶיךָ כָּת
כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ׃ אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ ו

וחרפתו והשיבוני במלת וחרפתו שב אל הנואף כלומ
כלומר שהחרפה שתהיה לו בעבור שנאף עם אשת
רעהו לא תשכח לעולם כי קנאה חמת גבר ר"ל
הסבה שזה הנואף הוא ימצא נגע וקלון היא כי דרך
בני אדם לקנאות אל מי שינאף עם אשת חיקם ואין
והקנאה ההיא בחמה עזה ואם לא יעלה בידו להנ
לנקום מיד מהנואף ויעבירו מתי מספר לא תחשוב
שישכח הקלון שעשית לו רק הוא ימתין זמן שיוכל
לנקום ממנו וזה רצה באומרו לא יחמול ביום נקם לא
ישא פני כל כופר ר"ל ולא יקרה אל הנואף מה שקרה אל הגנב שהוא משלם שבעתיים אם
גם שצריך לתת כל הון ביתו עבור גניבתו יפטר מן הגניבה כי בעל האשה לא ישא פנים אל הכופר שיתן לו ה
הנואף ואף אם יהיה כופר רב כופר לא יטהו ולא יאבה לשמוע בקול הנואף ולחמול עליו ואפי' בעת שירבה
לו ולפיכך הוא יותר חסר כל מי שיביא עצמו לנאוף עם אשת איש ממי שיביאו עצמו לגנוב ממון חבירו ואפ
ואפשר שהכוני במלת וחרפתו לא תמחה שב אל בעל האשה ואומר כי הנואף הוא ימצא נגע וקלון שישנעוהו
ויכלימוהו קרובי האשה ואפים בעל האשה לא תמחה מזכירו ומחשבתו החרפה שעשה לו לעולם והסבה היא
קנאה חמת גבר כלומר כי האיש יקנא ויעלה חמתו על הנואף ולא יחמול עליו בעת שיוכל לקח נקמתו ממנו
ונבל דרך משל כאמר כי כוונת הפרשה הזאת היא לומר שהאיש הרעב והצמא לא רעב ללחם ולא צמא למים כ
כי אם אל מי החכמה ואל למודי התעודה ומרוב רעבונו והתעוקקו אל החכמות וקריאתו הספרים אשר לאנ
לאנשי החכמה הקדומים יבוא לגנוב דעת בלתי אמתי וכו' לא ירגיש עליו אין להאשימו כל כך כמו שיש לא
לאשים ולבזות האיש המתרשל בקניית החכמה ולא ילמד חכמה מהחכמות ויתרשל בעבודת ה' ובהשלמ'
נפשו ויש אחר בהתמותו והוא שקרא נואף אשה כלומר נמשך אחר החומר בכל ענייניו ונתן הסבה בזה ואמר כ
כי המתרשל בקניין החכמה אם יזדמן בקנות הענינים שהוא יאמין דעת בטל בסבת עיונו על ספרי החכמה הק
הקדומים הוא לא ישחית כל מעשהו מפני שאם יקנה בדבר אחד הוא קנה מן החכמה שהשיג בעבור דעות
אמתיות רבות אחרות אמנם מי שהוא נמשך בכל ענייניו אחר תאותיו הוא משחית נפשו לגמרי כי
מזון הנפש המשכל' הם המושכלו' ומי שימנע' מן הנפש משחית אות' וימצא נגע וקלון בעו' הבא שהו' עול' הנ
הנפשו' בעת שיהיו כל הנפשות המתקרבות והמתרחקות הזאת היו שקנינו ממנה כך נעימות ושלימות ונגע וקלון
רימז אל הענוש הרוחני שמעותד לנפש המתקרבת אמנם המשכל בקניין החכמה והוא מתחבר דבר מדבריה ו
והוא הגונב דעת לפי תומו בלתי אמיתי לא השחית נפשו לגמרי אמנם יגמול לפי קיבורו בדבר ההוא כי היה ל
לקנות מן החכמה מה שלא ישאר עמו דעת בטל ולפיכך אמר ונמצא ישלם שבעתיים כלומר אפי' אם לא יע
יענש על האמתיות דעת בטל סבב על חטאותיו לא יגיע ענש לו כעונש המשכל לגמרי אשר התרשל מקנות ה
החכמה ואומרו כי קנאת חמת גבר ולא יחמול ביום נקם לא ישא פני כל כופר ולא יאבה כי תרבה שחד בא ל
לרמוז כי אל קנא ונוקם ה' ובעל חמה ואין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא משוא פני ולא מקח שחד והכל שלו
בני את בני שמור אמרי ב' בבך ומצותי יהיו צפונים ושמורים עמך שמור מצותי וחיה ר"ל שמור מצותי
אם תרצה להחיות וזה כאילו אמ' ותחיה ובא על דרך עלה ומות בהר שענייננו . עלה
ותמות ותורתי כאישון עיניך ומ'ת שמור משמש במקום שנים קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך א
אמור לחכמה אחותי את ענייננו אמור אל החכמה הנקראת בספר הזה חכמה שהם והיא החכמה האלקית אחו
אחותי את והעניין שתתקרב אליה ביותר ג ג

ומודע לבינה תקרא׃ לשמרך מאשה זרה מנכ
מנכריה אמריה החליקה׃ כי בחלון ביתי בעד
אשנבי נשקפתי׃ וארא בפתאים אבינה בבנים נ
נער חסר לב׃ עבר בשוק אצל פנה ודרך ביתה
יצעד׃ בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה׃ ו
והנה אשה לקראתו שית זונה ונצרת לב׃ הומיה
היא וסררת בביתה לא ישכנו רגליה׃ פעם בחו
בחוץ פעם ברחבות ואצל כל פנה תארב׃ והח
והחזיקה בו ונשקה לו העזה פניה ותאמר לו׃ זב
זבחי שלמים עלי היום שלמתי נדרי׃ על כן יצא
יצאתי לקראתך לשחר פניך ואמצאך׃ מרביד
מרבדים רבדתי ערשי חטבות אטון מצרים׃ נפ
נפתי משכבי מר אהלים וקנמון׃

אמנם אל חכמת הלימודים הנקראת בינה תקרא מ
מודע כאלו הוא קרובך רחוק פחות מקרבת האחות
והענין כי החכמה האלהית היא תכלית המכוון מן
האדם אמנם החכמת הלימודים היא צריכה מצד ש
שהיא מחדדת השכל והיא כסולם לעלות אל חכמת
הטבע וחכמת האלהות ואין טוב לאדם שיעמיק שכ
שכלו בחכמת הלימודים רק יקח ממנה מה שיספיק
לו לצורך חכמת הטבע והאלהות ואומר אחר זה לש
לשמרך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה כלומר
מצותי ואמרי והתעסק בחכמה ובבינה יועילוך לשמ
לשמרך מאשה זרה כלומר מהאמין אמונה כוזבת וא
ואמונה נכריה מן האמת ואומר אחר זה כי בחלון ב
ביתי בעד אשנבי נשקפתי כלומר צריך לך זה צורך
גדול כי ראיתי מחסרי החכמה שכשלו כמו שאומר
לפנים והנה אשה לקראתו אז יהיה ביאור לשמרך
מאשה זרה כלומ׳ שמצותי והחכמה והבינה יועי
יועילוך לשמרך מאשר שאמר ותאותיו הנמשל לאשת אי
איש זונה שלא תהיה נמשך אחריו כי ראיתי אנשים
חסרי השכל שהם נמשכים אחריו וקרא אשה זונה ונכריה הנפש הצומחת והנפש המרגשת שהן זרות ונכריות ו
והן חוץ מעצמות האדם כי האדם לא נתעצם בהם רק נתעצם בחלק השכלי מכחות הנפש ור״ל כי החכמה ו
והבינה יועילו שימלוך שכלו על תאותו ולא יגבר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור כי בחלון
ביתי משפטו בחלון על דמיון בחכנון תמר ונבלע את מאותיות הכפל וגזרתו מדברי רז״ל חלונים חלונים
חללו של עולם והקבץ ממנו חלונים וכן חלונות בעד אשנבי פרשו שבב והאלף נוספת ופי׳ חלון ואומר כי הנ
הוא נשקף בעד האשנב וראה מה שיזכיר אחר זה והוא שראה בין הפתאים וראה בתוך הבנים נער חסר לב ר
ר״ל חסר שכל עובר בשוק אצל פנה ר״ל אצל פנתה ובא על דרך להיות פתח שעניינו פתחם והכנוי באצל פנה
שב אל הזרה והנכריה ׃שית זונה פי׳ בו תכונת זונה מעמיקה בתרמית ונמנעת מהשיג ערמתה מהם וכמוהו ו
ונצורות ולא ידעתם שענינו שמורות מהגיע אליהם ומעמיד עליהם כמנעות מדעת אותם ומהשקיף עליהם
וכן בעיר נצורה כלומ׳ שמורה שלא יגיעו אליה בני אדם ולא יבאו ממנה ואיננו שתהיה הכון במלת ונצורת
לב לבניין כפעל מלשון כי תצור על עיר ׃הומייה ר״ל שלא תדבר דבריה בנחת על דרך חכמה רק בצעקת הכ
הכסילים והוררת שהיא כפרה סוררת לא שמעה בקול ולא לקחה מוסר בביתה לא ישכנו רגליה והיא מסימני
האשה הנואפת כי האשה הצנועה תשב בירכתי הבית ׃והחזיקה בו ונשקה לו ר״ל שזאת האשה הנזכר׳ כראותה
הנער חסר לב עובר דרך ביתה החזיקה בו ונשקה לו ׃העיזה פועל עבר מבניין הכבד הנוסף מבעלי הכפל ו
והענין שהיה לה עזות פנים לתבוע לה בפה ואמרה לו זבחי שלמים עלי היום שלמתי נדרי כלומר היום הגיע
נדרי שנדרתי שאם אמצא אקריב זבח שלמים׃ ועל כן יצאתי לקראתך לשחר פניך ומצאתיך או יאמר אני
זבחתי היום זבח שלמים לפי שמלתי נדרי אשר נדרתי לשעבר ובעבור שעשיתי זבח שלמים יצאתי לקראתיך
למצא אותך שתאכל עמי׃ מרבדים רבדתי ערשי מרבדים הם המסכים שמשימים כנגד המטות על
הענין הזה אמרו חטובית אטון מצרים ר״ל כי המרבדים והם המסכים תלויים במיתרים העשויים במצרים וג
וגזרת חטובות מן וה׳ האמירך היום שתרגומו וה׳ חטבך שענינו רוממך והעלך ומזה נאמר משעיף האילן
העליון אמיר ואטון דומה לתרגום ומיתריהם ואטוניהם׃

לְכָה נִרְוֶה דֹדִים עַד הַבֹּקֶר נִתְעַלְּסָה בָּאֳהָבִים׃
כִּי אֵין הָאִישׁ בְּבֵיתוֹ הָלַךְ בְּדֶרֶךְ מֵרָחוֹק׃ צְרוֹר
הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדוֹ לְיוֹם הַכֵּסֶא יָבֹא בֵיתוֹ׃ הִטַּתּוּ בְּ
בְּרֹב לִקְחָהּ בְּחֵלֶק שְׂפָתֶיהָ תַּדִּיחֶנּוּ׃ הוֹלֵךְ אחרי
אַחֲרֶיהָ פִּתְאֹם כְּשׁוֹר אֶל טֶבַח יָבֹא וּכְעֶכֶס אֶל מ
מוּסַר אֱוִיל׃ עַד יְפַלַּח חֵץ כְּבֵדוֹ כְּמַהֵר צִפּוֹר אֶל
פָּח וְלֹא יָדַע כִּי בְנַפְשׁוֹ הוּא׃ וְעַתָּה בָנִים ש
שִׁמְעוּ לִי וְהַקְשִׁיבוּ לְאִמְרֵי פִי׃ אַל יֵשְׂטְ אֶל דרכ
דְּרָכֶיהָ לִבֶּךָ וְאַל תֵּתַע בִּנְתִיבוֹתֶיהָ׃ כִּי רַבִּים ח
חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ׃

לכה נרוה דודים ר"ל בא ונרוה יחד אנחנו שדודים ע
עד הבוקר או יהיה ביאור דודים אהבים כמו שם א
אתן את דודי לך שענייננו אהבים ור"ל נרוה תמשך
אהבים וזולת נתעלסה ענייננו נשמחה וזאת שמלה
היא שם בסמך ובזיין ובנדרי כמו עלץ לבי בה' עליז
עליזי גאותך לפי שהם קרובים במוצא כי אין האי
האיש בביתו ר"ל כי בעלה איננו בביתו והלך דרך י א
רחוקה ויוכל לעלוס עמה לבטח ואפשר שר"ל והלך
בדרך מזמן רחוק צרור הכסף לקח בידו כלומר שי
שים בלבו ללכת דרך רחוקה לקח צרור הכסף לאוכל
להוצאה ליום הכסא יבוא לביתו ר"ל ליום אחרון מה
מהחדש או ר"ל בעבור יום חגינו יבוא לביתו הטתו
ברוב לקחה ר"ל הטתה אותו ברוב מתק מאמריה ובח
ובחלק שפתיה ר"ל ובחלקות שפתיה הדיחה אותו מד
מהדרך הטוב הולך אחריה פתאום שורשו פתה ואמם בן נוספת והאלף מורה מאוד כאשר היתה שגיאות מ
מי יבין מורה מאוד כי שרשו שגה ופי' פתאום פתע כשור אל טבח יבוא ר"ל הליכתו בביתו אחריה הוא סבת מ
מותו לדמיון הליכת השור אל בית המטבחיים שהוא הולך למות שם וכעכס אל מוסר אויל ר"ל השעשוע שים
לו שם הוא לרעתו אעפי שיתענג בו או והוא לו דמיון העכסים והם הכבלים מברזל אשר ישימו אותם ברגלי
הכסיל שהן לרעתו והוא לסכלותו יחשב לתפארת וכן זה יחשוב התענוג ההוא דבר טוב והוא סבת רעתו עד
יפלח חץ כבדו כמו פולח ובוקע בארץ ויפלח אל הכזיב יפלח כליותי שענייננו הבקיעה והשכיבה והוא בלשון ע
ערבי ענין בקוע ור"ל כי הוא לא ירגיש עד שיפלח חץ כבדו ויקרה לו כמו שיקרה אל הפח הצפור שימהר אל
אל הפח והוא לא ידע כי בנפשו הוא כלומר לא ירגיש שהוא סבת מותו ודע כי כל הפרשה היא משל יספר
בה כי הוא שם עיונו והבחין וראה כי האנשים שהם נעדרי החכמה נוקשו ונלכדו ביד האשה הזרה בסבת שע
שעדר חכמתם והעניין שבעבור העדר חכמתם באו להאמין אמונה כוזבת שהיא נרמזת מן האשה הזרה בעב
בעבור היות האמונות הנזכרות והדעות הבטלות נכריות מאמונותינו או אמר כי ראה האנשים שהם חסרי ש
שכל שבעבור חסרון חכמתם לא שיערו דבר שכלי ונמשכו בסבת זה אחר החומר ותאותיו וקרא החומר בשם
אשה זונה בעבר הדמיון אשר ביניהם שהוא יפשוט צורה ולובש צורה ולא יסור מעשות כן ולא ימצא כל צורה
לעולם לדמיון אשת איש הזונה תחת בעלה שהיא יש לה בעל לעולם ותמיר בעלה באחר ואחר באחר וכן לע
לעולם וכבר ביארנו כי זרה ונכריה רמז אל הנפש הצומחת והנפש המרגשת ואומר כי ראה אנשים כי נמשכו
אחר חומרם והעבידו שכלם ליצרם שהיה הדבר ההוא סבת אבדן ונפשם באמר עד יפלח חץ כבדו כמהר צפ'
אל פח ולא ידע כי בנפשו הוא והדברים אשר באו בתוך הפרשה באמר כי אין האיש בביתו הלך בדרך מרחוק
צרור הכסף לקח בידו ליום הכסא יבוא לביתו ודומיהם באו להמשך המשל לכל פרטי המשל ונמשל
ועתה אחרי שזכר דרכי האשה הזונה הזכיר הבנים שדרכם להתפתות אחריה שישמעו לעצתו ויא
ויקשיבו אמריו ולא יתפתו אחריה ואומר אל ישט אל דרכיה לבך לדרך באחד מדרכי הזונה
הנז' ולחפוץ בהנהגותיה או אמר שלא ידריך בדרך אשר היא דורכת רק יתרחק ממנה ואמרו ואל תתע בנתיב
בנתיבותיה בא להעיד כי ההולך בנתיבותיה הוא תועה דרך השכל ולפיכך לא אמר ואל תלך בנתיבותיה ונתן
הסבה בזה ואמר כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה כלומר חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה כלומ
כלומר אל יום רבים סבבה ולא תחשוב שיהיו חלליה דלת העם בלבד רק אנשים גדולים ועצומים הם הרוגיה ו
ואפשר כי עצומים ר"ל שהם רבים במספר וזה מבואר מן האשה הזונה כי הניאוף עמה הוא סבת ההרג ואבד
ואבדון הן שיתגדלו הנואפים בית הזונה והן שיתבטלו ממלאכתן בעת שיתנהגו על דרך הניאוף

דַּרְכֵי שְׁאוֹל בֵּיתָהּ יֹרְדוֹת אֶל חַדְרֵי מָוֶת׃ הֲלֹא ח
חָכְמָה תִקְרָא וּתְבוּנָה תִּתֵּן קוֹלָהּ׃ בְּרֹאשׁ מְרוֹמִי
מְרוֹמִים עֲלֵי דָרֶךְ בֵּית נְתִיבוֹת נִצָּבָה׃ לְיַד שְׁעָר
שְׁעָרִים לְפִי קָרֶת מְבוֹא פְתָחִים תָּרֹנָּה׃ אֲלֵיכֶם
אִישִׁים אֶקְרָא וְקוֹלִי אֶל בְּנֵי אָדָם׃

ויהיה זה סבת עניים ומרודים והשחתת ממונם ויזנו
וימותו בלא עתם והם שישכבו עם נשי רעיהם ויק
ויקומו עליהם ויהרגום והם מ׳ ענשו מכל השופטים
והמלכים וזה רב מלספור ואומר אחרי זה דרכי שאול
שאול ביתה כלומ׳ דרכי שאול הם דרכי בית׳ וההולך
אל ביתה יחשוב כי הולך אל שאול ודרכי׳ הם יורדות
אל החדרי׳ אשר שם המות ועל דרך נסתר יאמר
אל ישט אל דרכיה לבך כלומ׳ לא תמשוך אחרי דרך
השיכות או לא תמשך אחר תאות יצרך בדבר מהדברים כי אם תמשך אחר תאותיך תהיה תועה מדרך השכל
כאמר כי רבים חללים הפילה רל׳ כי הנפש המתאוה היא מפלת תמיד חללים רבים ועצומי׳ כל הרוגיה וזה אמ׳
כי המכוון מן האדם הוא שיהיה בצורת אלדיו לא שיהיה בהמה על צורת איש והמונע שכל האדם שהגיע אל
שלימותו ואל התכלית המכוון ממנו הוא החומר ותאותיו והטע׳ שכוון מן האנושי שיגיעו אל ההצלח׳ האמיתי׳
המכוונת מהם תמצא שהחומר ותאותיו גורמים אל האנשים שיהיו נעדרי ההצלחה מלבד אנשי׳ מועטי׳ והם
השרידים אשר ה׳ קורא וכן תמצא רז״ל אומ׳ ראיתי בני עלייה והם מועטים אם שנים הם אני ובני מהם. ולולי
קנייני העולם ותאותיו היו האנשים מגיעים בקלות אל ההצלחה האמיתית אלא שהחכמה העליונה רוצה שית
שימצאו אלו הכחות רל׳ הכחות החמריות באדם לפי שבאמצעותם תקנה הנפש המושכלו׳ ותעלה מן המורגשות
אל המושכלות עד שידבק באלדיה מכל מקום התאוות הגופניות שנמצאו על צד ההכרח באדם הם המונעים
מהשיג אלו השלמיות וזה כיון באמרו כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה והם כל אותם שנקברו בעבו
בעבודת האל ומן המכוון מהם ואמרו דרכי שאול ביתה יורדות אל חדרי מות רל׳ כי מי שימשך אחר החומר ו
ותאותיו ויקבר בעבודת אלדיו הוא דורך דרך שאול ויורד אל חדרי המות הפך מהעולים בסולם החכמה ודור
ודורכים דרך החיים שהוא למעלה למשכיל למען סור משאול מטה ושאול וחדרי מות במקו׳ הזה הם משל אל
העונש הרוחני המעותד אל הנפשות המקברות בעבודת בוראם והתרשלו בענין הצלחתם האמיתית
הלא חכמה תקרא. אמר כי החכמה והיא חכמה האלדית תקרא בקול נשמע וכן התבונה והיא חכמת התלמודים
תתן קולה בחוזקה. בראש מרומים עלי דרך כלומ׳ במקומות הרמים והמפורסמים ובית נתיבות כלומ׳ במקום
הנתיבות והמפורסמות שם מקומה. הכוונה מזה המאמר הוא כי החכמות הם נמצאות מזומנות ונכונות דרושו׳
לכל חפציהם ותלמידי החכמה נמצאים אין דור רק מהם וכתר תורה וכתר חכמ׳ מונח וכל הרוצה ליטלו יבא
ויטלנו ליד שערים עלי קרת רל׳ בפתח הקריה שהם עומדות במקום שערי העיר ששם מושב הזקנים והחכמי׳
וכדי שיראו אותם כל עובר ושב. מבוא פתחים תרונה רל׳ בהכנסת פתחי העיר שהם המקומו׳ המפורסמות
תצעקנה וכל אחת מהן אומרת אליכם אישים אקרא וקולי אל בני אדם ודע כי כשתסתכל בכל שם איש שת׳
בכתבי הקדש תמצא כי הוא נאמ׳ על האיש השלם כמו איש אשר רוח אלדים בו איש תם יושב אהלים. איש א
אחד מן הרמתים. איש היה בארץ עוץ. וזה הרבה במקרא מבלי שיפרש מה הוא אותו האיש רל׳ באדם שלם ב
בחסדים המעשיים והמדעיים ובעת שירצו לתאר האדם בין טוב ובין רע קורא גם כן איש טוב כמו והאיש
משה עניו מאד והפך זה והאיש קשה ואלו אמר איש סתם הייתי מבין אותו כי היה טוב כי איש סתם בלא פי׳
לא נאמ׳ כי אם על חסיד בלבד. ולפי׳ אמ׳ הנה אליכם אישים אקרא וגו׳ ויש לדעת כי יש הפרש בין אקרא ובין
קולי כי ענין אקרא היא קריאה במעלה כמו ויקרא אל משה ולפי׳ אמ׳ הנה בשלמים והם אישים אקרא כלומ׳
אתם שכבר נשלמה נפשכם באו למעלתכם הראויה לכם אבל אתם בני אדם שעדיין אינכם שלמים אבל יש
לכם כח על זה אם תרצו קולי אליכם להדריככ׳ בדרך הישרה אשר בעת תלכו בה תהיו שלמי׳ בפועל ותקראו
אישים כאלו הוא קורא לעולם בכח בני אדם

הָבִינוּ פְתָאִים עָרְמָה וּכְסִילִים הָבִינוּ לֵב׃ שִׁמְעוּ
כִּי נְגִידִים אֲדַבֵּר וּמִפְתַּח שְׂפָתַי מֵישָׁרִים׃ כִּי אֱמ
אֱמֶת יֶהְגֶּה חִכִּי וְתוֹעֲבַת שְׂפָתַי רֶשַׁע׃ בְּצֶדֶק כָּל אִ
אִמְרֵי פִי אֵין בָּהֶם נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ׃ כֻּלָּם נְכֹחִים לַמ
לַמֵּבִין וִישָׁרִים לְמֹצְאֵי דָעַת׃ קְחוּ מוּסָרִי וְאַל כֶּס
כָּסֶף וְדַעַת מֵחָרוּץ נִבְחָר׃ כִּי טוֹבָה חָכְמָה מִפְּנִינִ
מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשְׁווּ בָהּ׃ אֲנִי חָכְמָה שׁ
שָׁכַנְתִּי עָרְמָה וְדַעַת מְזִמּוֹת אֶמְצָא׃

ולעולם בפועל אישים ולפיכך אמ׳ באישים שהם קר
קרובים אקרא שאינם צריכים להרמת קול אבל בני
אדם שעדיין הם רחוקים צריך להם הרמת קול ולפ
ולפיכך אמ׳ וקולי אל בני אדם הבינו פתאים ערמה
כלומ׳ אתם הפתאים הבינו ותקנו לכם ערמה בחכ
בחכמת הלימודים המיוחדת השכל והיא סולם לעלי
לעלות אל הטבעית והאלהי׳ וכסילים הבינו לב כלו
כלומ׳ ואתם הכסלים הבינו לב ותקנו שכל שמעו כ
כי נגידים אדבר רל׳ דברים נכבדים אדבר או רל׳ ש
שמעו כי דברי אנשים נגידים אדבר ומפתח שפתי
מישרים רל׳ כשאפתח שפתי לדבר לא אדבר כי אם
מישרים והם דברי צדק ויוסף כי אמת יהגה חכי כלו
כלומ׳ מה שאדבר בלשוני איננו כי אם אמת והענין כי אין המכוון ממנו כי אם דעת אמיתת הנמצאו׳ ותועבת שפתי
רשע רל׳ כי הרשע שהוא הפך האמת היא תועבת שפתי וכאילו התכלל חכמת ההגיון שהיא מכלל חכמת הלי׳
הלימודים כי אין המכוון ממנה להטעות האנשים ולבנות מופתים מזוייפים רק עקר כוונתה להרחיק מן ה
הכזב ולהשמר מן הזיוף וה׳ טעאה הפך ממה שיחשבו האנשים בצדק כל אמרי פי אין בהם נפתל או ע
עקש וכאילו תאמ׳ חכמת הלימודים זה שתשמע ממני אומרת רוחק גלגל פלו׳ כך ורוחק כוכב פלו׳ מכוכב פלו׳
כך והדומה לזה ממה שתגזור חכמת השיעור והמספר לא תחשוב שהדברים ההם יהיו שקר או גוזמא רק בצד
בצדק וביושר נאמרים כל אמרי פי כי המופתים הבאים על אלו הענינים והדומה להם הם מופתי צדק ורחוק
ורחוקים מכל הטעאה ולפיכך אמר כולם נכוחים למבין כלומ׳ אם הם רחוקים מעיני שכלך בעבור שלא ל
למדת חכמת הלימודים שהיא כוללת חכמת ההגיון וחכמת השיעור והמספר הם נכוחים אל המבין והוא הנבו
הנבון שהו׳ בעל חכמת הלימודית הנקראת בינה ותבונה ואמרי בינה וישרים למוצאי דעת כלומ׳ דבריה ישרי׳
אצל האנשים המבקשים לדעת ידיעת אמתות מציאות ויש מי שפירשו בצדק כל אמרי פי אין בהם נפתל ועקש
בענין זה שנפתל ועקש הם שני נגדיים קצוות לצדק והצדק הוא הדרך הבינונית הממוצעת בין שני הקצוות
שאחד נפתל והאחד עקש ולפיכך אמ׳ הכתוב ועם עקש תתפל כלומ׳ מי שטנה מעשיו עד הקצה אתה משיב
לו גמולו בקצה האחרון המשל בזה כי מי שהוא צר עין איננו נפטר מן העולם עד שיאבד ממונו ומי שמוציא
ממונו בדברים שאינם צריכים יבא במדה שצריך לחוס אף על הצריך ורל׳ שהחכמה תחייב ללכת בדרך האמצ
האמצעית בכל המדות ולא לנטות אל הקצוות כי שתיהן רע ואחרי שהזכיר דברי חכמת הלימודים
הזכיר דברי החכמה הנקראת מוסר והיא חכמת הטבע ואומרת קחו מוסרי ואל כסף כ
כלומ׳ תשתדלו בקניית חכמת הטבע ולא בקנית קנייני העולם השפל ודעת מחרוץ נבחר רל׳ ידיעת אמתת הנ
הנמצאות הוא יותר נבחר מקניית הזהב או יאמ׳ והדעת הוא מטובה יותר מן החרוץ הנבחר והמעולה וזה כי
קנייני העולם הם כלים ישללם הזמן מבעליהם אמנם קנייני החכמה הם למעלה מן הזמן כי טובה חכמה מ
מפנינים כלומ׳ מה שאני אומרת אליכם שתקחו מוסרי והיא חכמת הטבע הוא כדי שתוכלו להגיע באמצעותה ל
לחכמה האמצעית הנקראת חכמה סתם כי החכמה היא טובה מפנינים כי היא התכלי׳ המכוון מן האדם וכל
חפצים לא ישוו בה כלומ׳ אין דבר מקנייני העולם ולא חכמה מן החכמות שתערוך לה אני חכמה שכנתי ע
ערמה כלומ׳ תדבר חכמת האלהי׳ בעד עצמה ותאמ׳ אני חכמת האלהי׳ שכנתי עם האדם שקנה ערמה
כלומ׳ שקנה שאר החכמות שהם הלימודי׳ והטבעי׳ שהם כולם לעלות אליה ודעת מזימות אמצא רל׳ ואיש בעל
דעות ובעל מזימות אחפש עד שאמצאהו ואתחבר אליו או רל׳ ולדעת איש בעל מזימות אחפש הודיע כי היא
החכמה האלהי׳ איננה נמצאת רק באנשי׳ שלימי׳ הלמודיו׳ והטבעיו׳ יראת ה׳ שנאת רע רל׳ ויש בי גב׳ יראת ה׳ כי
בעל חכמת האלהי׳ יכיר ממעלת ה׳ ית׳ וכבוד אלהותו מה שלא יכירו האנשים שהם למטה ממדרגתו ולפיכך יר
ירא מאלהיו ויעבדהו בכל לב ושנאת

יִרְאַת יְהוָה שְׂנֹאת רָע גֵּאָה וְגָאוֹן וְדֶרֶךְ רָע וּפִי ת
תַהְפֻּכוֹת שָׂנֵאתִי: לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה אֲנִי בִינָה לִי ג
גְבוּרָה: בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ וְרוֹזְנִים יְחֹקְקוּ צֶדֶק:
בִּי שָׂרִים יָשֹׂרוּ וּנְדִיבִים כָּל שֹׁפְטֵי צֶדֶק: אֲנִי אהב
אֹהֲבַי אֵהָב וּמְשַׁחֲרַי יִמְצָאֻנְנִי: עֹשֶׁר וְכָבוֹד אִתִּי
הוֹן עָתֵק וּצְדָקָה: טוֹב פִּרְיִי מֵחָרוּץ וּמִפָּז ותבוא
וּתְבוּאָתִי מִכֶּסֶף נִבְחָר: בְּאֹרַח צְדָקָה אֲהַלֵּךְ בת
בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מִשְׁפָּט: לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ ואוצר
וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא:

ושנאת רע ר"ל ויש לי גם כן זאת המעלה שאני שונ
שונאת הרע ומתרחקת ממנו והענין כי בעל חכמ'
האלדית להכירו ערך עולם הרוחני ישנא עולם הש
השפל ותאוותיו ויסכל יצרו שהוא רע וכל דבר נוט
נוטה אל רע וזהו אמרו ושונאת גם הדעות הנפסדות ו
והאמונות הכוזבות ובכלל כל רע וגאה הוא הגאות ו
וגאון והוא השם בעל הגאות ודרך רע ופי תהפוכו'
שנאתי לי עצה ותושיה אני בינה ולי גבורה אומרת
החכמה האלדית כל העצות וכל הבינות וכל התושי'
וכל הגבורות אינם מכוונות לעצמם כי כולם לא כוו
כוונו רק להיות סולם להגיע אלי בי מלכים ימ[לכו]
ימלוכו כלומר הכחות השכליות אשר המכוון בשם
שימלוכו על כל כחות הגוף לא ימלוכו אלא בי כי כל
כלומר כאשר יגיעו לידיעת החכמה האלדית אז יבאו אל השגת האלדית ויוכתרו בכתר השכל הרוחני ורוזנים
יחוקקו צדק ר"ל וכן הרוזנים והם גדולי המעלה בי יחוקקו חוקים של יושר והענין כי בעלי חכמות אלדית ב
בהגיעם אל ידיעת אמיתת הנהגתי את עולמי והשגחתי על כל נמצאיו ידרכו להדמות אליו ית' כפי היכולת
ויעשו חוקים ונימוסים של יושר לצורך הנהגת בני האדם כדי שיתקיימו המציאות בי שרים ישורו כלומר החכמי'
והאלדיים יגיעו אל המשרה הרבנית ואל המדרגות הרוחניות במציאות החכמה או קרא שרים הכחות הנכבדות א
אשר היכנו באדם לצורך הגעתו אל שלימותו לא שיהיו מוכני' אל הכחות הנפשיות והתאוות הגשמיות ואמר כי
במציאות החכמות האלקי' הכחות הנכבדות ישארו במעלתם ולא יהיו כעבדים על סוסים ושרים הולכי' כעבד
כעבדים על הארץ ונדיבים כל שופטי ארץ בי ישורו גם אני אהבי אהב ר"ל אוהב ובא בחסרון האלף כמו שבעל
והוא עתיד מבניין הקל ור"ל כי אותם שישתדלו להשיג אותי אני אראה להם אהבה וחבה והענין שבגבורי הו
יזכו אל אהבת ה' אשר הוא תכלית הכוון מן האדם ומשחרי ימצאונני ר"ל ואותם שיבקשו את פני בשחר ול[א]
ולא יתעצלו מהשיג אותי הם ימצאוני לא המתרשלים עושר וכבוד אתי תאמר החכמה האלדי' כי עמה יש עוש
עושר והם קניני העולם הזה וכבוד והוא הכבוד הרוחני בעולם הנשמות והוא דומה למה שהזכיר כבר אורך
ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד וזה כי המשתדלים בחכמת האלדי' לשמה ר"ל שיאהב ויקנה אותה מצד מע
מעלתה ישיגו בעבורה אל הכבוד הרוחני וזה כרמז מאמרו הנה וכבוד אתי ולאומרו אורך ימים בימינה שהם
רמז אל החיים הנצחיים בעולם הנשמות והעוסקי' בה שלא לשמה רק כדי להתפאר בה אבל השמון או ליהנו'
ממנה בדבר מהדברים ומצאו בעבורה עושר כלומר ריבוי קניני העולם הזה ואפשר שאומרו עושר רמז אל
דברי החכמה בהפלגה ואומר כי בעל חכמת האלדי' ישיג אל דברי חכמה ואל הכבוד בעולם הנשמות וכן ישיג
בעולם הזה אל הון עתק כלומר אל ממון מרובה ולצדקה והוא יושר המדות והמעלות טוב פריי מחרוץ ומפז
אמר כי טוב הוא פרי החכמה האלקי' יותר מן הזהב ומן הפז כי קניין חכמה הוא קניין עצמי לא ישוללנו שו
שולל מעליו וקניינים הזמניים הם חוץ מעצמות האדם ותבואתי מכסף נבחר ר"ל ותבואתי היא טובה יותר מן
הכסף הנבחר או יהיה פריי מוסף עצמו ואחר עמו ויהיה ענייננו טוב פריי מחרוץ ומפז ופרי תבואתי הוא נב
נבחר יותר מן הכסף בארח צדקה אהלך תאמ' החכמה האלדי' אני מהלכת באורח הצדק והיושר והענין שאיני
נמצאת רק באנשים שלמים בעלי צדק ויושר בתוך נתיבות משפט ר"ל לא תמצאני רק בלבות אנשים בעלי מ
משפט וצדקה להנחיל אוהבי יש ר"ל יש לי די אכול והותר להנחילם עד שאוצרותיהם אמלא
או יאמר אני מנחלת לאוהבי דבר שהוא ישות ר"ל בעל מציאות חזק וקיים לא ענייניים כלים כמו הקניינים א
אשר תחת השמש ואפשר כי להנחיל אוהבי יש הוא דבק לאומרו בתוך נתיבות משפט כאילו תאמר החכמה הא
האלקי' אני לא תמצאני רק בתוך נתיבות משפט כלומר לא תראני שאעשה רק דבר של דין ומשפט והוא להנ
להנחיל לאוהבי יש בעבור אהבתם אותי דבר עצמיי וקיים ואחר כל שפיקותיהם והנעלם מהם

ידוד קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז: מעולם
נסכתי מראש מקדמי ארץ: באין תהמו
תהומות חוללתי באין מעינות נכבדי מים:
בטרם הרים הטבעו לפני גבעות חוללתי: עד

הנה מה שכיון באמר ואוצרותיהם אמלא ובעבור
שהאדם הוא מיוחד לאמור בו דברים נכבדים אומר
כי הוא ירוה אותו ממבחר הידיעות ומזמרת השלמו׳
ה׳ קנני אחרי שהזכיר בפרשה הקודמת דברי הח
חכמת האלקי׳ באמ׳ אני חכמה שכנתי ערמה וגו׳ לי
עצה ותושיה וכל הנמשך אחריו אומרת החכמה האל
האלקית ומשבחת עצמה ואומרת ה׳ קנני ראשית דרכו וידמה לפי הפסוקים שיבואו באלה הפרשה כי החכמה ה
האלהית אינה היא האומר׳ קנני ראשית דרכו רק הנמצאות הנכבדות והם הצורות הרוחניות הנפרדות מכל ח
חומר אשר החכמה האלהית חוקרת עליהם הם האומרי׳ ה׳ קנני ראשית דרכו כלומר יאמר העולם הרוחני ה
הכולל הדעות מכל חומר ה׳ קנני ראשית דרכו כלומר אני הוא הנמצא ראשון שהמציא הבורא ית׳ כאשר גזרה
חכמ׳ ידיעתו לברוא העולם כי הוא ראשית דרכי אל והוא האור שנברא ביום ראשון אשר עליו נאמר ויאמ א
אלקים יהי אור ויהי אור וירא אלקים את האור כי טוב כי הוא הטוב הגמור למעלתו ויקרתו כי האור הנברא
ביום ראשון כולל האור הרוחני שהוא בריאת המלאכים אמר ויאמר אלקים יהי אור ולפיכך אמר עליו וירא א
אלקים את האור כי טוב אמנם על האור המורגש אומר ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ו
ויהי בקר יום אחד ובו שערו הימים והלילות ואין ספק אצל כת החכמים האומרים כי המלאכים היו הנמצאים
הראשוני׳ שהמציא ה׳ ית׳ והם הנקראים אור לבושו ואל זה רמזו ר״ל באמרם שמים מהיכן נבראו מאור לבושו
נבראו ואליהם רמז דוד המלך ע״ה באומרו עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה ואומר ה׳ קנני ראשית דרכ
דרכו קדם מפעליו מאז בא להעיד שלא היו קדומים כמו שיאמינו קצת החכמים
קדמות הטרפים העומדים ממעל לגשם ולפיכך באמרו ה׳ קנני הודיע שהם קנויים וה
והמציאם ה׳ ית׳ בעת שגזרה חכמת ידיעתו ית׳ כי החכמה העליונה גזרה היות הוא ית׳ לבדו נמצא ולא ד בר אחר
בלעדיו וזה כדי להודיע כי מציאותו ית׳ מספיק ולכן נקרא שמו שדי כי הוא ית׳ נמצא בהספקה הגמורה׳ כי כל
הנמצאי׳ צריכי׳ לו ית׳ והוא צריך הוא אינו צריך להם ולא לאחד מהם וכאשר גזרה חכמת ידיעתו ית׳ שבחו בר
ברא העולם כדי שיתפרסם גדולתו ומעלת׳ ואכן המציאות כפי מה שהוא עליו דרך נדיבות ושפע ברכתו . מא
מאתו לא שהוא ית׳ יצטרך לדבר מדברי העולם ומה שלא המציאו במה שלא סר מהזמן הוא להודיענו כי מצי
מציאותו ית׳ מספיק בעצמו כי התבאר אצל משיגי האמת כי שתייחד האלוהית ית׳ שמו במעלתו ובאחדותו ולא
יהיה שם לא מלאך ולא גלגל ולא שום נמצא אין בו פחיתות מעלה מהיות ית׳ עם אלף אלפי עולמות כי כמו
שהקו והנקודה לא יעדיפו על הקו כן האלקי׳ והעולם לא יעדיפו על התייחד האלוק ית׳ במעלתו ואמרו ר׳
ראשי׳ דרכו הוא על דרך הרחבת הלשון והענין כי בעת שגזרה חכמת ידיעתו ית׳ שבחו לברוא העולם הדבר
הראשון שברא ברא אותי ואמר קדם מפעליו מאז ר״ל קודם שפעל ושאר פעולותיו הייתי אני פעולתו הראשו
הראשונה מעולם נסכתי מראש מקדמי ארץ ר״ל מעולם היתה לי גדולה ונסיכות מראש בריאת העולם קוד׳
קודם שנבראת הארץ והארץ במקום הזה כוללת כל הנמצאות השפלות אשר תחת גלגל הירח וזאת הגדולה ה
היא גדולת מעלה ומציאות חוץ באין תהומות חוללתי באין מעיינות נכבדי מים כי העולם העליון הנז׳ נבר
נברא בזמן שהתהומות לא היו נבראים אז וכן המעיינות נכבדי מים וכן הימים והנהרות לא היה להם תנועת
מציאות אז כי לא נבראו עדיין ומלת חוללתי אינה מבניין המרובע אבל היא מבניין פועל והוא מענין חן
חולל איילות תשמור והיה משפטו בדגש על משקל כי גנוב גונבתי ואולי בא ברפה להבדילו מענין חלול ופי׳
נכבדי מים שהם נכבדים לרוב עומק מקוריהם כי הכובד יזכירוהו על הפלגת דברי הענין כמו ואברם כבד
מאד במקנה בכסף ובזהב שענינו משופע וכן המקומות שהמים שם בשופע יקראו נכבדי מים ודע כי אמרנ
אמרנו כי עולם העליון נברא בזמן שלא היו נמצאים שאר הנמצאות הגשמיות אשר נאמר אותם על צד הרח
הרחבת הלשון כי עד שלא נמצאו בצאות השמים לא נמצא׳ הזמן כי הזמן הוא מקרה נמשך אחר תנועת הגל
הגלגל והתנועה היא מקרה במתנועע ואמרנו זמן הוא עד׳ משל ואי׳ זמן על דרך האמת

לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת וְרֹאשׁ עַפְרוֹת תֵּבֵל׃ בַּהֲכִינוֹ
שָׁמַיִם שָׁם אָנִי בְּחוּקוֹ חוּג עַל פְּנֵי תְהוֹם׃ בְּאַמְּצוֹ
שְׁחָקִים מִמָּעַל בַּעֲזוֹז עִינוֹת תְּהוֹם׃ בְּשׂוּמוֹ לַיָּם ח
חֻקּוֹ וּמַיִם לֹא יַעַבְרוּ פִיו

בטרם הרים הוטבעו ר״ל כי העולם הדומה כמצא ב
בטרם שנמצאו ההרים והזכיר מציאות ההרים בלש
בלשון טביעה לפי שטבע יסוד המים להקיף הארץ
מכל חלקיה והנה הארץ וההרים בכללה מכוסה ב
במים כטבעה כאלו טבעה שם לדמיון הדבר הכבד
בטבעו שטובע בתוך המים ואם יהיה הוטבעו מלש
מלשון טבע ר״ל בטרם שנסדרו ההרים על הטבע אשר הם עליו׃ עד לא עשה ארץ וחוצות ר״ל קודם שגזר
שיקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה כמאמרו אני׃ וראש עפרות תבל׃ ר״ל וקודם שהמצי׳ מבחר עפרו׳
תבל והם הארצות שנ׳ בהם׃ בהכינו שמים שם אני ר״ל בעת שהבורא ית׳ המציא השמים ונאצליהם שם הייתי א
אני ואולי בא לרמוז באמצעות השכלים הנפרדים כבראו הגלגלים ואל זה רמזו רז״ל באמרם שמים מאיכן נ
נבראו מאור לבושו נבראו ודומה לזה זכרו הפילוסופים בהבריאהם שה׳ ית׳ מעיין בעולם המלאכים ובורא העו
העולם׃ בחוקו חוג על פני תהום ר״ל בעת שחקק והמציא השמים על צורת עיגול לדמיון הדבר הנעשה במ
במחוגה שסובבים סביב היסודות הארבע׃ שם הייתי אני והזכיר על פני תהום ולא הזכיר שאר היסודות לפי שבב
שבב יאת העולם היו המים גוברים על פני הארץ והארץ היתה מכוסה כולה במים עד שגזר חכמתו ית׳ לגלות
מן הארץ ושבה יבשה ולפי׳ לא אמר בחוקו חוג על פני הארץ כי הארץ לא היתה נראית ולא הזכיר האש והאויר
לפי ששני אלו היסודות אינם מורגשים לחוש הראות כהרגש הראות במים עם היות שהמים אין להם מראה כ
כי הוא ... שאין להם מראה כמו שאין מראה אל האש והאויר מכל מקום הם יותר נראים מן האש ומן האויר ל
לעביותם בערך אליהם׃ באמצו שחקים ממעל להעיד על מעלת השחקים והם השמים ויקרתם ואל ערך מצי
מציאותם בערך אל היסודות ולפיכך הזכיר אותם בלשון אומץ להודיע כי הגלגלי׳ הם יסוד חמשי ...
היום אינם כבסו יום דק אם ירצה האל ית׳ להעדירם כי הוא ית׳ יכול על זה אמנם הוא ית׳ צוה ונבראו ויעמידם
לעד לעולם חק נתן ולא יעבור ולפיכך הזכיר אותם בלשון אומץ ולהעיד גם כן כי הם בלתי משתנים ולא י
יקרו ... הם השנויים כאשר יקרו אל היסודות ואל מה שהורכב מהם והסדר אשר סודרו בו בתחלת הבריאה הוא
קיים בהם ולא נשתנה ולא ישתנה שינוי מתמיד כי הוא׃ שנמצאו שינוי ב שמים השמשיים על צד המופת בא
באחרית שמים בנבוכן דום וכיונא בו והאלדים עשה שיראו מלפניו וזה ר״ל אל מנהגו הקדום ולא התמיד השינוי
ההוא ובעבור שהגרמים השמיים ובאלותיהם עומדים מרחקיהם ושומרים לסדרם ולא יעברו גבולם והם כנ
כנגד היסודות הגשמיים והמרכבות ויתר המקרים הקורים אל הגופים השפלים הזכיר אותם הכתב בלשון
אומץ ואומר באמצו שחקים ממעל ר״ל שהמציאם על תכונה אמיצה וחזקה ושם אותם עליונים במעלה ובמין׃
בעזוז עינות תהום יאמר כי בעת שהמציא ה׳ ית׳ עיינות התהום על תכונה עזה שם הייתי אני גם כן
ולשון עזוז בזה המקום הזה מורה על הדברים עזים שמו ובמים עזים נתיבה או יהיה עזוז כמשמעו׃ בשומו לים חוקו
ומים לא יעברו פיו ר״ל כי בעת שה׳ ית׳ סדר הים על הסדר אשר הוא עליו אשר החול הוא גבולו והמים הנקבצים
בו לא יעברו שפתו הים שם הייתי אני והענין כי ה׳ ית׳ יגזור לבינה דינו והם משרתיו ומלאכיו והם יענו את
השמים והשמים יענו את הארץ והכל בהשתלשלות הסבה מהסבה ראשונה כי אין אחד מהם כולל מעצמו ושם
והבינה ראשונה לדבר מהדברים רק הם משרתיו ועושי רצונו ולפיכך יאמר העולם הרוחני הכולל מלאכיו ומשרתיו
ומשרתיו כי הוא היה הנמצא הראשון ובעת אשר נמצאו שאר הנמצאות הם היו קיימים ובאמצעותם נמצאו ב
ברצון ה׳ ית׳׃ בחוקו מוסדי ארץ ר״ל בחוקו חוג מוסדי ארץ כי הארץ על היסודות המקיפים אותה הם ע
על צורת הכדור אמנם חייבה החכמה העליונה לצאת הארץ מכדוריתה לתועלת הנבראים וזה היה ברצון ה׳
ית׳ אף גם הפילוסופים יאמרו כי שהתחייב לצאת מכדוריתה הוא השינוי שישתנו היסודות מזה לזה כי הארץ ז
בעבור עוביה וקשיותה יקרה לה מה שלא יקרה לשאר היסודות

בחוקו מוסדי ארץ: ואהיה א
אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום משחקת ל
לפניו בכל עת: משחקת בתבל ארצו ושעשעי א
את בני אדם: ועתה בנים שמעו לי ואשרי דרכי
ישמרו: שמעו מוסר וחכמו

כי שאר היסודות בעת שישוב דבר אליהם הדבר הם
שהוא יתערב בכולן ולא יחדש בו בליטה ותוספת ול
ואם יחסר מהן חלק לא יחדש החסרון ההוא בהם ע
עומק ופגימה אמנם הארץ לק' שיותיה יקרה לה שמ
שמה שיחסר ממנה וישתנה אל שאר היסודות יחדש
בה פגימה ועומק ואשר ישתנה משאר היסודות אלי
אליה יחדש בה תוספת ובליטה וזו היא סבת עגמית
לפי דבריהם לבאת מכדרות' ואהיה אצלו אמון אמ'
העולם הדומה כי הייתי אצל הבורא ית' לדמיון האומן ועניין אמון הוא כמו אומן מן כאשר ישא האומן את
היונק וזה למשל כפלא כי דרך המלכים והשרים שלא יעסקו הם בגידול בניהם ויתנו בניהם ביד האומן שי
שיעסקו בגידול בניה' על הדרך שירצו הם והם יורו את האומן בזו' עניין יתנהג בגידול
בניה' והאומן לא יסור ממצות המלכים והשרים ימין ושמאל ועל הדרך הזה המציא ה' ית' מלאכיו עושי רצונו
ושם אותם על הנהגת שאר הנמצאות לדמיון האומן והמציא באמצעיותם כל הנמצאים עליונים ותחתונים
ואחר שהמציאם ינהיג הנמצאות באמצעותם ואהיה שעשועים יום יום וזה רמז אל הששון ואל התענוג אשר
יהיה אל השכלים הנפרדים בהשגת עצמם וגם מן הסבה הראשונה השגת מציאות' לא מהות כי מעלתה גדו
גדולה מאוד וכמו שהתענג אלקינו במה שהשיג כן יתענגו במה שישיגו וכמו שמעלתם גדולה ונשואה ממעלת
ממעלותינו כן הששון אשר יהיה להם בהשגותם גדול ונשא מן הששון שיגיע לנו במה שנשיג ואמ' יום יום בא
להגיד כי שמחת השגתם ותענוגם הוא תמידיי ורצוף מאין הפסק ואמרו משחקת לפניו בכל עת רל' מתענגת
מזיו האור העליון במה שלא סר מן הזמן ובמה שלא יסור משחקת בתבל ארצו יש לומ' שקרא ארץ ה' ית' עול
עולם העליון ואמ' כי השעשוע הגדול והתענוג הנפלא שיש להם בעולם המלאכים הנקרא ארץ ה' ית' וארץ ה
החיים או יאמ' אני משפעת מן השפע שמושפע עלי מן הסבה הראשונ' אל הנמצאות השפלות וקרא העולם הש
השפל תבל ארצו ואמרו משחקת כאילו אמ' פועלת ומשפעת מציאות הנמצאות השפלות במצות ה' ית' ואמרו
ושעשועי את בני אדם רל' אעפי' שאני משפעת מציאות אלו הנמצאות השפלות לא תחשוב בעבור שה
שהשפע שופע מאתי על כל הנמצאות בשוה שיהיה קיבול השפע ההוא נכ' שוה בשוה כי אין העניין כן רק א
אעפי' שהשופעים הם נדיבים ויתנדבו משפעם אל הכל בשוה ישתנה הקיבול כפי שינוי המקבלים והמקבל א
יותר מן השפע העליון מן הנמצאות השפלות הוא מין האדם וזה רמז באמרו ושעשועי את בני אדם כלומ' כ
אעפי' שאני משחקת ומשפעת מציאות ומראה פעולותי הנכבדות בכל הנמצאות מ"מ שעשועי הם עם המין ה
האנושי כי הם יקבלו משפעי יותר משאר הנמצאו' השפלו' ועתה גם אלה דברי חכמה האלהי' אשר קדם ה
זכרם וזה שאחרי שאמרה ה' קנני ראשית דרכו וכל הפרשה הנז' אמ' ועתה בנים שמעו לי כלומ' אתם הבנים ה
המשתדלים להגיע אל ההצלחה האמיתית לא תספיק לכם מקנין החכמות קניינת חכמת הלימודים וחכמת ה
הטבע בלבד כי לא יגיע האדם בהם אל ההצלחה האמיתית רק אם תהיה מגמת פניהם אל פני ההצלחה האמית
האמיתית שמעו לי כלומ' השתדלו לקנות אותי רל' לקנות חכמת האלהי' לפי שאני המאושרת שבחכמות ומ
ומתוך שאני היא המאושרת אשרי אדם שדרכי ישמור כלומ' מי הם המאושרים בבנים אותם שישתדלו להשיג א
אותם על אמתותם ולא תכוונו להגיע בתחלה אל חכמת האלהי' כי אי אפשר להגיע אליה רק שילמד חכמת ה
הטבע גכ' ולפיכך צריך שמי שיכוון אל החכמה האלהי' שילמוד החכמות על הסדר ולמד בפסוק זה דרך לימוד
סדרם ושלא ישנה סדרם ואמ' שמעו מוסר כלומ' תקנו בתחלה חכמת הטבע בשם מוסר וחכמו ואחרי חכמת
טבע תגיעו אל החכמת האלהי' הנקראת חכמה

ואל תפרעו: אשרי אדם שמע לי לשקד על דלת
דלתתי יום יום לשמר מזוזות פתחי: כי מצאי מ
מצא חיים ויפק רצון מיהוה: וחטאי חמס נפשו כ
כל משנאי אהבו מות: חכמות בנתה ביתה ט
חצבה עמודיה שבעה: טבחה טבחה מסכה יינ
יינה אף ערכה שלחנה: שלחה נערותיה תקרא
על גפי מרמי קרת: מי פתי יסר הנה חסר לב א
אמרה לו: לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי:
עזבו פתאים וחיו ואשרו בדרך בינה: יסר לץ ל
לקח לו קלון ומוכיח לרשע מומו: אל תוכח לץ
פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך: תן

ואל תפרעו ר"ל ואל תלמדו החכמות למפרע ללמוד חכמת האלהות קודם חכמ' הטבע ואע"פ שלא הזכיר חכמת הלימודית יש לדעת כי הכונה היא שהחכמה הלימודית תקדם לחכמת הטבע' כי אי איפשר להגי' אל אמיתת הטבעיות והאלהיות בלעדיה · אשרי אדם שומע לי אומרת החכמה האלהית המאושר שבמין האנושי הוא האדם המשתדל להשיג אותי שיהיה שוקד בשערי החכמים שלומדים החכמה הזאת ללמוד מהם שלא ישיג מהם מה שלא ישיג הוא או יאמר אשרי אדם שישקוד על שערי החכמה הזאת ומתבונן בהצעותיה ובמופתיה כי מוצאי מצא חיים כלומ' הסבה שהאדם ילמוד חכמות האלהות וישיג אותה על אמיתתה הוא המאושר שבאנשים הוא כי מוצאי מצא חיים כלומ' שאני בעצמי אהיה חיי הנפ' שהם החיים הנצחיים ומי שהשיג אותי הוא השיג ומצא חיים ולא אמר כי מוצאי ימצא חיים שיובן ממנו כי מוצאי הוא ימצא בגללי דבר אחד שהוא חיים רק אמ' כי מוצאי מצא חיים כלומר מי שהשיג אותי הוא השיג כבר אל החיים כי אני הוא החיים ומי שהשיג אותי הוא אשר הפיק כבר רצון מה' והוא הרצוי לפניו והמוצא חן בעיניו דומה לאומר הודיעני נא את דרכיך ואדעך למען אמצא חן בעיניך · וזה שהן שהודיענו בפסוק הזה שני ענינים האחד כי ה' ית' נודע מצד דרכיו ופעולותיו וזה למדנו מאומר הודיעני נא את דרכיך והשני הוא שהודיענו כי המשיגו ית' הוא המוצא חן בעיניו וזה למדנו מאמרו ואדעך למען אמצא חן בעיניך · ואומר אחר זה וחוטאי חומס נפשו כגבור מן השערה ולא יחטיא כלומ' מי שיחטיא אותי ולא ישיגני עד שיגיע אלי שאני הוא החיים הוא חומס נפשו ר"ל גוזל מנפשו המושכלות שהם לחם חוקה וזה הדבר המכוון ממנו · וכל משנאיי שהם אותם שלא יבינו אלי אהבו המות והוא דומה לאמרו כי ביום אכלך ממנו מות תמות כי מי שנברר בשכלו עד שישלח ידו ויקח גם מעץ החיים ואכל ממנו וחיה לעולם החיים הנצחיי' ואשר יתפתו לאכול מעץ הדעת טוב ורע ושימוהו מזונם בחייהם קרויים מתים וכל שכן אחרי מותם חכמות בנתה ביתה הוא' כי כל אחת מן החכמות בנתה ביתה כלומ' הניחה לה מחצב קיים ואמרו חצבה עמודיה שבעה ר"ל שהניחה בזה הענין שהוא בבניין ביתה שבעה עמודים ואומ' שבעה להורות על הרבוי לא שיהיו עמודיה שבעה ולא יותר טבחה · כל אחד מהן טבחה ומסכה יינה אף ערכה שולחנה וזה משל אל המצא החכמות תמיד דרושות לכל חפציהם וכתר תורה מונח וכל הרוצה ליטול אותו יבא ויטול תשלח החכמה נערותיה ותקרא האנשים על ידיהן ותאמר לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי על גפי מרומי קרת יש שפירשו גבי בבית כאלו אמר על גבי מרומי קרת כלומר במקומות המפורסמו' ואיפשר כי גפי כמו אגפי ובא בחסרון האלף מן וכל אגפיו והוא תרגום מן כנף כמו וגפין דנשר ליה והם המקומות הרחוקו' כמו לאחוז בכנפות הארץ · וקרת הוא הקרייה והוא תרגו' מן עיר ואומר' החכמה על יד נערותי מי פתי יסור הנה כלומר מי שהוא פתי מן החכמה · וכל מי שהוא חסר שכל ובינה אמרה לו לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי ובי"ת בהם יתירה והוא משל להיות מורי החכמה כמנאים בכל עת · עזבו פתאים וחיו ר"ל עזבו פתאים הפתיות והסכלות שהם מיתת הנפש ובאלו תחיו באור פני החכמה שהוא חיי הנפש · ואשרו בדרך בינה ר"ל ותשימו אשוריכם בהם פעמי רגליכם בדרך הבינה ונראה כי דברי זאת הפרשה הם דברי חכמת הלימודים הנקראת אמרי בינה ובעל החכמה הזאת יקרא נבון ואמרו חצבה עמודיה שבעה רמז שים לחכמה הלמודית חלקים שבעה, כאשר ביארנו בראש הספר והם חכמת המספר וחכמת התשבורת וחכמת הניגון וחכמת המשקולת וחכמת המבטים וחכמת התכונה

לְחַכֵּם וְיֶחְכַּם עוֹד הוֹדַע לְצַדִּיק וְיוֹסֶף לֶקַח׃ תְּ
תְּחִלַּת חָכְמָה יִרְאַת יְהוָה וְדַעַת קְדֹשִׁים בִּינָה׃ כִּי
כִּי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְּךָ שְׁנוֹת חַיִּים׃ אִם חָכַמְתָּ
חָכַמְתָּ לָּךְ וְלַצְתָּ לְבַדְּךָ תִשָּׂא׃ אֵשֶׁת כְּסִילוּת הוֹ
הוֹמִיָּה פְּתַיּוּת וּבַל יָדְעָה מָּה׃

ולפי׳ אמ׳ ואשרו בדרך בינה בעת שתרצו לדריך הד
שדרך שיוסר בעניין שלמוד תדרכו דרך חכמת הלמו
הלמודית הנקראת בינה כי חכמת הלימודית הם הכ
הטבעית וסולם לעלות אל שער החכמות· יוסר לץ
אמ׳ כי האיש שהוא מוכיח לאדם שהוא לץ הוא לוקח
לוקח לעצמו קלון וחרפה וזה שהלץ לא דיי שלא יק
יקבל המוסר ממנו אלא שיחרפנו ויבזנו וכן מי שה
שהוא מוכיח לרשע בעבור מומים שיש בו לוקח לו
קלון גם כן ואמרו לוקח לו קלון משמש במקום שנים ור״ל יוסר לץ לוקח לו קלון והמוכיח לאיש הרשע מומו
לוקח לו קלון ומי שהוא מוכיח לרשע לוקח מומו כלומ׳ הוא מראהו שיתפרסם מומו וזה כי הרשע בראותו אי
איש יוכיחנו בעבור מומיו ישתדל לפרסם מומי המוכיח ואומ׳ איך תוכיחני ואתה חטאת בדבר פלו׳ ולפי׳ אמר
אל תוכח לץ פן ישנאך כמו שהיה לו מן הדין לאהוב אותך בעבור התוכחת שתוכיחנו הוא ישנא׳ אמנם הוכח
לחכם והוא יאהבך וידע כי מאהבתך אותו תוכיחנו ויש שפי׳ שפסוק יוסר לץ איננו דבק בענייננו עם הפסוקי׳
אשר אחריו רק הוא עניין בפני עצמו ואומ׳ כי כשהמוכיח והמייסר אחרים הוא אדם לץ שאיננו ראוי להוכיח
אחרים קונה לעצמו קלון כי לא יהיו דבריו מקובלים ויבזוהו וכן מי שמוכיח האיש הרשע מן המומין שגם ה
הוא בעל מום כמוהו הוא לוקח לעצמו קלון גם כן כי איך יוכיח אחרים על מום ידוע שיהיה בהם והוא גם כ
כן נמצא בו אותו המום ואיפשר שכיוון לומ׳ בפסוקים האלו כי שתוכח׳ ללץ הוא עניין טוב ומועיל מצד אחד
ורע ומזיק מצד אחר ׳הוא טוב מצד השם שהוא יוסר לץ כלומר שהוא מוכיח הוא לוקח מן הלץ ההוא קלון כ
כלומ׳ מסיר מן הלץ הקלון והחרפה בתוכחתו ויהיה לו קלון ממנו · וכן מי שהוא מוכיח לרשע לוקח ממנו ה
המום שלו וזאת תועלת גדולה ללץ ולרשע והוא רע מצד שהלץ ישנאהו ולכן אמר אל תוכח לץ פן ישנאך כ
כלו׳ אמ׳ לפעמים הוא רע להוכיח הלץ כי ישנא המוכיח ובא על דרך שאמר ענה כסיל באולתו · אל תען כסיל
באולתו · תן לחכם ויחכם עוד כשאתה תייסר האיש החכם יהיה המוסר ההוא סבה שהוא יוסיף על חכמתו
וכן הוכח לצדיק ויוסף לקח כלומר אם תוכיח האיש הצדיק בעל היושר בעת שינטה מגדר היושר בעת מן הע
העתים יוסיף לקח כלומר יוסיף חכמה   יוסיף לקח המוסר ולקבלו ממך   תחלת חכמה יראת
ה׳ אומר כי בתחלת למוד כל חכמה מן החכמות צריך להקדים יראת ה׳ מפני שהיא השורש והעיקר לכל המע
המעשים טובים ואם יתחיל הנער בקטנותו ללמוד החכמות ישאר כל ימיו בלא תורה ובלא אלהי אמת ולפיכ׳
צריך לחנכו ביראת ה׳ תחלה כי אם אין יראה אין חכמה   ודעת קדושים בינה ומי שירצה לבא אל ידיעת המ
המלאכים הקדושים הוא צריך שאחרי קנותו יראת ה׳ יקנה הבינה שהיא חכמת הלמודים צריך ללמוד החכמה
הטבעית ומשם יעלה אל ידיעת הקדושים שהיא חכמה האלהית ואמר אחר זה אם חכמת חכמת לך ולצת לבד׳
תשא כלומר אם הגעת אל חכמה האלהות שנקראת חכמה סתם חכמת לך כלומר הגעת אל המכוון ממך ואל
שלימותך האחרון ולצת כלומ׳ אם נשארת בליצנותך שתסתפק בשיחות הבטלות ודברי הימים ודברי המלכי׳
וכיוצא בהם לבדך תשא כלומר אתה בעצמך תשא עונך ועונשך ואיפשר כי אמרו ולצת רמז כי אם ישאר בה
בחכמת ההגיון לבד ולא יעבור ממנה אל שער החכמות הוא ישא עונשו   אשת כסילות הומיה אומר החכמה
הלמודית זה שאני מזרזת אתכם וקורא העוברי׳ שילחמו בלחמי וישתו היין שמסכתי אני צריכה אל זה מפני
שיש דבר אחד שהיא מעכבת גם כן ומסית אותם והיא אשה כסילו׳ ולפי פשוטו היא אשה הזונה ור״ל אשת בעל
כסילות ואיפשר שקורא הכסילות עצמו אשת כסילות וכאלו הכסילות מסית לאנשים ש׳ שאמרו בכסילותם ונ״א
יכוונו אל החכמה וקורא האשה זונה אשת כסילו׳ לפי הפי׳ הראשון כי לולי כסילות לא תזנה תחת בעלה וקורא
אותה הומיה לפי שלא תדבר דברים בנחת על דרך חכמה רק תזעק וקולה כקול המון ׳פתיות ר״ל שהיא בעלת
פתיות ולא ידעה מה לומר ומה לעשות ובא לקצר ׳או ר״ל ולא ידעה דבר של כלום ויושבה לפתח ביתה ר״ל שאינה
יושבת בירכתי ביתה לדמיון האשה החכמה והצנועה רק יושבת בפתח

וישבה לפתח ביתה על כסא מרומי קרת: לקרא
לעברי דרך המישרים ארחותם: מי פתי יסור ה
הנה חסר לב ואמרה לו: מים גנובים ימתקו ו
ולחם סתרים ינעם: ולא ידע כי רפאים שם בע
בעמקי שאול קרואיה: משלי
שלמה בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו:

על כסא מרומי קרת כלומר במקומות הגבוהים והמ
והמפורסמים לכל כאילו תאמר בפתח עיני לקרא
לעוברי דרך המישרים אורחותם כלומר שהם עוב
עוברים דרך תומם והולכים דרך ישרה או ר״ל לקר
לקרא אפי׳ לצדיקים ולישרים להטותם מן הדרך ה
הטוב מי פתי יסור הנה וחסר לב אמרה לו אין כונ
כוונת המאמר שהיא תקרא כל מי שהוא פתי יבא ה
הנה רק כוונת המאמר שהיא תקרא כל העוברים ו
ואפי׳ אותם שהם מישרים אורחותם ואומרת בלבה
אם לא יבאו כולם אל ביתי לפחות מי שהוא פתי יסור ממקומו ויבא אלי הנה וכשהיא מוצאה האיש שהוא חסר
לב אז תאמר לו כדברים האלה מים גנובים ימתקו כלומ׳ בוא אלי ואם תאמר יש לי אשה שלא תדע כי המים ג
גנובים ימתקו יותר מן המים שאינם גנובים וכן הדבר הנעשה בסתר ינעם על הדבר הנעשה בפרהסייא וכ
וכאלו תאמר שהביאה האסורה והנעשית בסתר תנעם על הביאה המותרת ולא ידע כי רפאים שם ר״ל האיש
הפתי הוא נוסע אחר דבריה ולא ידע כי המקום ההוא הוא מקום המתים ר״ל כי הפועל ההוא שיעשהו יתחייב
המיתה ובעמקי שאול קרואיה ר״ל על האנשים שהיא קוראה ושומעים לעצתה הם בעמקי שאול כי הענין ה
הזאת יתחייב להם המות הזמני אם יוודע הדבר ואם לא יוודע הם מעותדים אל הענש הרוחני אחר המות ועל
דרך נסתר כאמ׳ כי קרא אשת כסילות החומר ותאוותיו וקראו הומייה שהוא בעל המון קורא ומכריז על עצמו
וכמסך עמו הפתיות ובל ידעה מה כלומ׳ שאין המכוון ממנו ידיעת דבר מן החכמה והאדם הוא נוסע אחר
תאוותיו ואומר כי החומר ותאוותיו ישיתו האנשים בפרהסייא ואפי׳ המישרים ארחותם אין נסתר מחמתו וס
וסבת הפיתוי הוא כי מים גנובים ימתקו וגו׳ כלומר שיפתו האנשים בעבור העריבות שימצאו האנשים בקני
בקנייני העולם השפל אמר הם מים גנובים וקראם מים גנובים בעבור שהם אינם הדבר המכוון מן האדם
כי המכוון מן האדם הוא שיהיה בעל שכל ובעבור זה קראם מים גנובים בעבור שהאדם לוקח אותם בגנבה
ואינם להם חקו ולחם סתרים ר״ל וכן מה שיסתיר האדם ויאצור ויצפון מן הקניינים הזמניים כי הם נחמדים
להשכיל ונאוה הם לעינים ומתוך כך תקחם האשה באמנעות הנחש ותתן גם לאישה עמה ויאכל ולפיכך הו
הוצרכו החכמות לזרז האנשים ולקראם שילחמו לחם תורה וישתו יין נסיכה כלומ׳ שידרשו החכמו׳ וישתעשעו
בקניין התבונות ולא ישוטטו כי אם בדרכות השכל שאם יעלימו עיניהם מן החכמה סופם להיות נוסעים א
אחר החומר ותאוותיו וקריאת החכמות אל האנשים שילחמו לחמם וישתו יינם ויזהרו מן הגנובים ומלחם סת
סתרים אעפ׳ שינעמו וימתקו כי אם יאכל מהם יהיה עם הרפאים והם המתים ויהיה בעמקי שאול עם שאר
הקרואים והנסתרים דומה לאמרו ויצו ה׳ אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ
הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות וקראם רפאים לרפיון רוחם ואם כיוון במלת
רפאים ענקים מן רפאים יחשבו אף הם כענקים ר״ל לא די שיהיה ממיתה בפעולותיה החלשים אלא גם הענ
הענקים שהם סגולת המין האנושי לאומץ משלי שלמה יהיה הכתוב שמחת חכמת הבן לאב ואעפ
שהאם משתתפת בשמחה ההיא וכן ייחס תוגת כסילות הבן אל האם ואעפ׳ שהאב משתתף עמה בתוגה ההיא
וזה כי שלמה המלך ע״ה כיוון לזכור בעל רוב השמחה ובעל רוב התוגה וביאור זה כי חכמת הבן אעפ׳ שהאם ג
גם כן שמחה בחכמת בנה לא תכיר היא במעלת החכמה ולפי׳ אמ׳ כי הבן החכם ישמח האב כי הוא ירחם יות׳
ממה שתרחם האם וכשיהיה הבן סכל אעפ׳ שאביו ואמו נוגים על סכלות הבן מכל מקום הוא תוגה לאמו יו
יותר כי אעפ׳ שהאב מכיר מעלת החכמה ותרבה תוגתו בעת שיהיה הבן כסיל מכל מקום יוצא ובא ואינו מרג
מרגיש בכל עת סכלות בנו אמנם האם שהיא נכון פוריה בירכתי הבית ורואה ושומעת תמיד סכלות בנה כי ב
בעבור סכלותו לא יתחבר לאנשים רק עם הנשים לפתיותו ולפיכ׳ כל הנער מעניין סכלות בנה תוגה עליה
בלי ספק

לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות: לא ירעיב ידוד נפש צדיק והות רשעים יהדף:

ואפשר שהחכם הזה קרא אב השכל שהמכוון ממנו הוא שישיג כל ג' כחות וישירם אל משמעתו ואומר כי הבן כשיהיה חכם הוא יוסיף באור בורית השכל ו והענין שהוא יעלה בסלם החכמה עד שיגיע לבסוף להשיג מלאכי השם ית' העולים והיורדים וישיג ה' ית' הנצב על ראש הסלם וידבק בו אז תהיה השמחה הגמורה והתענוג הנצחי שאין לו קץ ותכלית אמנם הבן הכסיל הוא גורם תוגה לנפשו וקרא הנפש במקום הזה אם ג גם אפשר שקרא החומר אם ואומר כי האדם בהיותו סכל מן החכמה ומקצר בעבודת בוראו על הרוב לא יהי יהיה לו שלימות הגוף כי מתוך היותו רודף אחר תאוות ההם יהיו סבה להשחתת גופו והוא שרמז באומרו תוגת אמו ואחרי שהזכיר כי הבן החכם למעלתו ישמח אביו עבור חכמתו והבן הכסיל גורם תוגת אמו אמר לא ית יחשוב שהחכמה אין בו תועלת אחר רק שישמח בו אבי החכם כי תועלתה גדולה שבעבור צדקת הבן שיהיה חכם ינצלו הוריו ממות וזכו בעולם הזה וכן נזק הבן כסיל גדול שאם יקנה ממון רב בהפלגה יקנהו דרך רש רשע ולא יועילוהו אוצרותיו בעולם הזה להצילו כמו שהציל הצדקה לבן חכם ויהיה לזה הפסוק שני פירושים ויהיה ענינו כן בן חכם ישמח אב וצדקתו תציל ממות ובן כסיל תוגת אמו ולא יועילוהו אוצרות שקנה ברשע ולא תחשוב שצדקת הבן החכם לא תועילהו רק בזה העולם בלבד אך צדקתו עומדת לעד כי לא ירעיב ה' נפש צדיק אחר המות וכן לא תחשוב שכסילות הבן כסיל לא יגרום היזק אחר רק שלא יועילוהו הונו אוצרותיו בחייו כי כסילותו יכריתהו מצרור החיים אחר המות והוא אומר והות בוגדי' יהדוף אותם מעונם הנצחות אל העונש המעותד להם ונתן הסבה בזה ואמר רש עושה כף רמיה כלומר הבן כסיל בעבור היותו רש מן החכמה שהוא העושר האמיתי עושה כף רמיה ולכן יהדפוהו מאור אל חשך והבן החכם בעבור חריצו חריצותו לקנות החכמה יעשר עושר החכמה ויקום חילו ולא יטה לארץ רק יתן לו מהלכים בין העומדי' האם ולכן סמך בזה אוגר בקיץ בן משכיל כלומר הבן החכם ביודעו צדקתו עומד לעד ולא ירעיב ה' נפשו אחר ה המות הוא אוגר בקיץ כלומר משתדל בהיותו בעולם המעשה לזרוע צדקה ולאגור לו מעשים טובים שיעמדו לו אחר המות והבן הכסיל הוא נרדם בעת הקציר כי לא ידע לזרוע לכן לא יזכה לחיי עד ובעבור שהצד שהצדיק הוא אוגר בקיץ ופועל פעולות יברכוהו האנשים בחייו וגם יחולו עליו ברכות שמים מעל והרשע ש שהוא נרדם בקציר יכסה אותו החמס שעשה וגם אחרי הפרד' מן העולם יהיה זכר הצדיק לברכה ששמו הטו הטוב יהיה נזכר לעולם ושם רשעים ירקב וימחה מספר החיים לא יועילו אמר כי האוצרות והם המקומות שימסור האדם בהם ריבוי הממון והנכסים והתאוה לא יועילו ולא יצילו כי בעליהם קנה אותם ברשע ובעול ואעפי שדרך הממון להועיל לבעליו וצדקה כלומר הממון שקנאו בעליו בצדק והוא היותר יציל בעליו ממו ממות והענין שיועילנו בכל ענין הצריך או יאמר לא יועילו אוצרות האיש להצילו בעת יחטא אם העיר מתנהגת על דרך משפט אמנם אם הוא צדיק מאשר נחשד ואיננו רשע כאשר חשבוהו הצדק יצדק יצילנו מן המות וכל שכן שיצילהו מאשר פגעי העול' ואפשר שקרא אוצרו' רשע הנעשי' ברוב ההתעמלות והחריצות ור"ל כי האוצרות שיקנה האדם בחריצותו לא יועילוהו אם אין שם צדק שלא יהיה ראוי להצילם אמנם אם יש צד צדק הצדק יצילנו ואפשר שקנה קניינו העמל הזה והוא העמל שתחת השמש אוצרות רשע ואומר כי לא יביא יביאו האדם אל דבר התועלת ושלימות אדרבה הם סבות עצמיות לטרוד הנפש מעולמה אבל הצדקה והוא ש שיעשה האדם צדק לנפשו ולזולתו וישתדל בעבודת בוראו ולא ימנע מנפשו המושכלות שהם לה חקה היא תציל הנפש מן המות האמתי והוא העונש שיהיה לנפשו אחרי מות לא ירעיב אמר כי ה' ית' לא ירעיב נפש איש צדיק רק יתן לו די מחסורו ויסבב שיביאהו טורפו על ידו או על יד זולתו יעשה לו ה' ית' בעבור צדקו מנ מצורף אל זה שהאנשים יחוננו עליו לצדקתו לא יתאכזרו עליו לצדקתו כמו שיתאכזרו על הרשעים וקרא הגוף או הנפש המתאוה נפש והות רשעים יהדוף ר"ל שה' ית' הוא יהדף הרשעים בעבור הוותם ורשעם בחסרון הבית וכאילו אמר ובהוות והתיו הוא במקום הא' כמו ושבת לנכסיא ור"ל ובעבור ההות והוא הרשע שעושין הרשעים ה' י יהדוף אותם ואם מלת נפש בפסוק הזה היא נאמרת על נפש המדברת בא לומר כי ה' ית' לא ירעיב ולא ימנע טובו מן המשתדל לידיעת הש' כי מי שבא לטהר מסייעי' לו והחסרון הוא מצד המקבלים

רָאשׁ עֹשֶׂה כַף רְמִיָּה וְיַד חָרוּצִים תַּעֲשִׁיר׃ אֹגֵר בְּ
בְּקַיִץ בֵּן מַשְׂכִּיל נִרְדָּם בַּקָּצִיר בֵּן מֵבִישׁ׃

ולפיכך אמר כי המשתדל לקנות החכמה והידיעה
לא ירעיב ה' נפשו כי עמו מקור חיים ובאורו נראה
אור ואיפשר כי בא לרמוז כי נפש הצדיק והיא הנפ
הנפש שלא קצרה בעבודת בוראה והשלימה השלמו'
שהכינו היא הנפש שלא תרעב רק תהיה שבעה והשגית מזון שכינה רמז לאומר הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו
שקרא הנביא ע"ה עבדי ה' ית' והם אותם שהשלימו נפשותם שבעים והמקצרים בעבודת בוראם קראם רעבי'
ולפי' שהזכיר כי ה' ית' לא ירעב נפש הצדיק רק היא בתענוג התמידי וקיימת בקיום הדבר הידוע אכלה וקרא ב
נפש הרשע הות מלשון הויה לפי שהוא עיקר מציאות האדם וכבר ידעת כי הויה מורה על מציאות ואומר כי
כי נפש הרשעים ה' ית' יהדוף אותה עבור רשעה ותהיה נכרתת מצרור החיים נטרדת מעולמה גולה וסורה רע
רעבה וצמאה אל הטובה אשר היא מזונה וקיומה דומה בענייניה אל האיש הרעב והצמא המשתוקק אל המזון
ואין לאל ידו צועק מכאב לבו ומשבר רוח ייליל· ראש אומ' מי שהוא בעל כף רמיה שידו פועלת ומתעסקת
ברמאות כדי להעשיר ולא על דרך הצדק לא תמצא כוונתו אל הפועל שיעשיר רק תהיה רש וזה לשתי סבות
האחד כי הוא עונש אלהי יחול עליו עבור רשעו והשנית שהאנשי' יזהרו ממנו בעבור רמאותו ומתוך כך יהיה
ראש ואיפשר שמלת כף במקום הזה רומז לכף המאזניים ואומר כי הרש בעבור עניותו כשיבא לשקול בעת
הקנייה או המכירה ישקול על דרך רמאות ומתוך כך לא יעשיר אמנם יד חרוצים השוקלת בדרך הצדק תעש
תעשיר בעליה או ר"ל כי העני שוקל במאזנים וברמאות אמנם יד חרוצים לא די שאינם שוקלים בדרך רמאות
אלא שעושים השקל עשיר ורחב עובר לסוחר ואיפשר שקרא הכתו' רש מי שהוא רש מן החכמ' כמו רש ועושר
אל תתן לי ואומ' כי רש יהיה מן החכמה מי שהוא מתעסק בה שלא לשמה רק על צד הרמאות להתפאר או ל
להתגדל ולא יאהב אותה מצד מעלתה אמנם יד חרוצים והם שאוהבים החכמה מצד מעלתה תעשיר כלומר
שהחכמה תרבה ותוסיף בהם כי המתעסק בחכמה שלא לשמה לא יצלח לשתי סבות האחת שהדין האלהי יעני
יענישהו על שמאס החכמה ושונו אותה סבת טרפו וחשיבותו וגדולתו ועטר' להתגדל ב' וקרדום לאכול ממנו
וזה מורה שלא הכיר מעלתה וכוונתו לקנות בה דבר אחר שהוא חשוב ממנה וזה יורה על סכלות גמור בשומו
תכלית החכמה הסבת החפץ מחפצי העולם והסבה השנית שהוא לא יתעסק בה התעסקו' התמיד' רק בעת
מן העתים כדי להתפאר ולהתגדל או יתעסק בחכמות הלמודיות שהם חכמות יגדל בהם ענינו אבל המון ו
ויפקיד בהם זמנו אמנם שאוהבים החכמה מצד מעלתה תרבה השגתם יום יום וזה מבואר · או יהיה פי' אוגר
בקיץ בן משכיל כלומ' יד האנשים החרוצים תעשיר בעליה כי בעבור היות החרוץ בן משכיל הוא אוגר בקיץ
והרש הוא עושה כף רמיה בעבור שהוא נרדם בקציר להיות מביש אוגר בקיץ אומ' כי הבן שהוא בעל שכל ב
בעבור שבעת החורף לא יוכל לצאת ולבא להמציא מחייתו ומכולת לביתו לרוב המטר והקור והשלגים בעת
שיבא הקיץ והוא העת המיוחד לאדם לצאת ולבא הוא אוגר ומקבץ בכל יכולתו מה שימציא מן התבואה ו
ומן הדברים הצריכים לצורך מחייתו כדי שיספיקו לו בקיץ ובחורף הבא אחריו אמנם הבן שאינו משכיל ו
והוא שקראו מביש מפני שהוא מביש ילדיו וקרוביו ומביש עצמו ונפשו והוא ההפך כי הבן הכסיל לא די שה
שאינו אוגר בקיץ מה שיאכל בקיץ ובחורף רק הוא נרדם וישן ולא יתעסק בעניין מחייתו בעת הקציר שהוא
עת הראוי אליו להתעסק על זה ויש לדעת כי שלמה המלך ע"ה כיון בזה הפסוק גם על אגירת החכמה וקב
וקבוצתה ואמ' כי הבן המשכיל הוא המתעסק בקניין החכמות ובעשות המעשים טובים והרצונים בעתים הראו
הראויים אל זה והוא זמן הבחרות בהיותו נכון ומזומן לקבלת החכמה והשכל והוא מקבץ מן החכמה בכל יכו
יכולתו אמנם הבן המביש והוא הכסיל הוא נשקע בתאוות העולם ונרדם בעת הראוי לקניית החכמות ועשיית
המעשים טובים גם נוכל לומ' בעבור שהקיץ והקציר הם זמן המיוחד לקציר ולאגור מה שכבר זרע לשעבר
שכיון לומ' כי הבן המשכיל והוא האדם שעסק בעבודת אלהיו והשלים נפשו וזרע זרע אמת ונדקה בא
בארץ כשיבא הקיץ והוא הקיץ שבו יקצור האדם מה שזרע ובו יאגור את הפירות שהוציא אדמתו שהוא אוגר פ

בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ צַדִּיק וּפִי רְשָׁעִים יְכַסֶּה חָמָס׃ זכ
זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב׃ חֲכַם לב
יִקַּח מִצְוֹת וֶאֱוִיל שְׂפָתַיִם יִלָּבֵט׃ הוֹלֵךְ בַּתֹּם יל
יֵלֵךְ בֶּטַח וּמְעַקֵּשׁ דְּרָכָיו יִוָּדֵעַ׃

פירותיו ובעבור שהוא טרח בערב שבתו ר״ל בעולם
הזה יאכל בשבת ר״ל ימצא גמולו בעולם הנשאר
שהוא עולם הגמול אמנם הבן מביש והוא שקבר ב
בעבודת אלהים ובעשיית מצותיו ובהשלמת נפשו
כשיגיע לעת המעותד לו לקצור פרי מעשיו הוא נר
נרדם ישן שינת עולם ולא יקיץ על דרך ורבים
מישיני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם כי הכתוב קורא אותם שיקיצו אותם
שילכו לחיי עול׳ ואות׳ שהם לחרפו׳ לא יקיצו רק ישארו בתרדמת׳ ברכות אמר כי הצדיק והוא האל׳ הש׳
העושה היושר לנפשו ולזולתו יבואו ברכות על ראשו שיברכו ה׳ ית׳ על צדקתו ויהיה השפע האלהי דבק בו ובכ
ובכל ענייניו שהאנשים יברכוהו מאהבתם אותו על צדקתו כי דרך האנשים הטובים לאהוב ולצדק גדולי׳
המעלה ויקר נפשם בעיניהם ופי רשעים יכסה חמס ר״ל כי הרשעים תכסה אותם הקללה בעבור החמס שע
שעשו לנפשם ולזולתם ולפי זה הפי׳ אין ט עם למלת פי או אמר שהרשע יעלים החמס שיעשהו בדבר פיו כאל
כאילו לא עשה החמס או יאמר שהחמס יכסה פי הרשעים או יאמר ברכו׳ לראש צדיק לפי שהוא יכסה פני ה
הארץ אורה ושמחה אמנם פי הרשעים הוא מכסה פני תבל חמס ושוד ולזה אינם ראויים לברכה׳ זכר אמר ש
שהצדיק כש זכרוהו האנשים יברכוהו בעבור צדקתו בין בחייו בין במותו יזכרוהו לכבוד ולתפארת ויספרו ב
בשבחו אמנם הרשעים כשיזכירום האנשים יספרו בגנותם ואפי׳ שמם וזכרם ירקב כי ימחה שמם וזכרם מת
מתחת השמים ויהיה ענייניהם כדבר הנרקב או יאמר כי הצדיק יהיה שמו וזכרו מוסיף וגדל יום יום ולא ישכח
שמו וזכרו לעולם מפני שהוא מועיל לזולתו הן בנפשית כפשות בחייו והן שהוא יחבר ספר יהיה לו לזכר עולמי׳
ותועלת לבאים אחריו ובעבור שהוא עושה דבר קיים יתקיים זכרו לעולם אמנם שם הרשעים ישכח וירקב
כי לא עשו לנפשם דבר קיים שיעמוד זכרם כי כל השתדלותם היה בעמל אשר תחת השמש ׳ואחרי שהזכיר
שבצדקת הבן החכם תועילנו בזה ובבא ויזכה לברכה אחרי המות אמר החכם יקח מצות כלו׳ הבן החכם ביוד
ב ודעו מעלת החכמה יקבל עליו עול מצות התורה ומצות הוריו ומלמדיו והאויל שלא יקבל המצות ילבט וה
והחכם לב הנזכר הוא הולך בתום ולכן ילך בטח והבן הכסיל בעבור היותו מעקש דרכיו יודע כלומר ילקה
או יענש חכם אמר כי האיש שהוא חכם לב יקבל המצות שיצוה הן הדברים שיצוהו מוריו ומלמדי׳
וכן מה שיצוו המלכים והמנהיגי המדינות ומתוך כך לא ילבט כלומר לא יתחייב אל ענוי רוחני ואל ענוי גם
גשמי אמנם האיש שהוא אויל שפתים בעבור שלא יקבל מצות אלקיו ומנהיגיו ומוריו ילבט כלומר יענש עונ
עונש נפשי כשיהיה המצוה מלך או מנהיג הולך אומר כי האיש כשהוא הולך בתום בתמימות והענין
שהו׳ שלם במדותי׳ הוא ילך בטח כי מתוך שלא יזיק לא יוזק אמנ׳ האיש שהוא מעקש דרכי׳ שיש לו ללכת בהם
ועושה הפך המכוון ממנו יודע כלומר יקבל עונש ויבער מן ויודע בהם אנשי סוכות ואפשר שאמר
הולך בתום ר״ל האיש שהוא תמים ושלם שהשלם המכוון ממנו הוא ההולך בטח יותר מכל האנשים הן בחייו
בחייו והן בהפרדו מן העולם כי ילך לבטח אל האור הגדול אמנם האיש אשר הוא מעקש הדרכים מכוון ממנ
ממנו מן ה׳ ית׳ שיענשם כפי חטאו ויש מפרשי׳ ומעקש דרכיו לא יחשוב שלא יוודעו מעשיו ולא יהיו גלויים ל
לפניו ית׳ רק יודע כי מעשיו ופעולותיו הם ידועים ואחר שהם ידועים יגמול עליהם ואפשר שהכינוי במלת ד
דרכיו שב אל התום ור״ל הולך בתום ילך בטח ומעקש דרכי התום יודע ׳ ואפשר שאמר ומעקש דרכיו יודע ׳
דבק עם הפסוק הבא אחריו שהוא קורץ פיו יתן עצבת ור״ל כי האיש שהוא מעקש דרכיו יודע לרואיו בעור
בעבור מדותיו המגונות שהוא קורץ עין לגלות סוד אחרים כשלא יוכל לגלותו בפיו ויתן גם עצבון לקרוביו
ולרואיו והוא אויל שפתים וסופו שילבט או יאמר מעקש דרכיו ילקה בעבור היותו קורץ עין ומתוך כך יתן
עצבת ואם הוא אויל שפתים ילבט

קֹרֵץ עַיִן יִתֵּן עַצָּבֶת וֶאֱוִיל שְׂפָתַיִם יִלָּבֵט: מְקוֹר
חַיִּים פִּי צַדִּיק וּפִי רְשָׁעִים יְכַסֶּה חָמָס: שִׂנְאָה תְּעֹ
תְעֹרֵר מְדָנִים וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה: בְּשׂ
בְּשִׂפְתֵי נָבוֹן תִּמָּצֵא חָכְמָה וְשֵׁבֶט לְגֵו חֲסַר לֵב:
חֲכָמִים יִצְפְּנוּ דָעַת וּפִי אֱוִיל מְחִתָּה קְרֹבָה:

קורץ עין יתן עצבת אמ' כי מי שהוא מסתיר
פעולותיו והיזקיו מבני אדם וכשיבא לגלותם לקצת
אנשים ולהעירם אליהם בקריצות עיניו אם יקרה
שירגישו אותם שיקבלו ההיזק ממנו באותה הקריצה
יעצבו ויחרה אפם ואויל שפתי' ילבט ר"ל אם ישיאהו
זדון לבו להוציא ההיזק שיעשה לזולתו בשפתיו ילב
ילבט אז הוא ראוי שילבט וכן הקורץ בעיניו לאשת
רעהו להעציב לב בעלה וקרוביה ובעבור שהיא פעו
פעולה קטנה לא אמ' בם ילבט וגלה שהוא לא עשה מעשה קטן אחר שלא יעציב לב קרובי' ואם יגיע משטותו
ומהמיית לבו שיוציא הדבר בשפתיו הוא ראוי לעונש או יענש מקור חיים אחר שהזכיר ואויל שפ
שפתים ילבט הזכיר הצדיק שהוא הפך אויל שפתים ואומ' כי פי הצדיק הוא מקור שנובע ממנו חיים ואם חיי
העולם הזה וחיי העולם הבא הפך מן האויל שפתים שהזכיר והענין שהוא מוכיח ומזרז בני אדם שלא יחטאו
ויעוררם על עבודת האלהים אמנם פי רשעים הוא מכסה העולם ומשפיע על בני אדם חמס ושוד ומתוך ד
דברי פיהם תתחדש שנאה בין בני אדם ולכן סמך אל זה שנאה תעורר מדנים שנאה תעורר מדנים ·
אמ' כי השנאה שתהיה בין איש לאיש היא תעורר מדנים וריבות תמיד שלא היו בינם לשעבר · אמנם האהבה
הוא בהפך זה שלא די שלא יתעורר ריב ביניהם אלא אפי' היה ביניהם ריבות מדנים לשעבר האהבה שהיא בינ
ביניהם תכסה ומעלמת אותם ובעבור שהזכיר כי פי רשעים יכסה חמס ותעורר שנאה בין בני אדם ועל כל
פשעים יכסה אהבה לא שיוסדו דברי פין היזק · ושבט ראוי לגוי כסילים עבור שדברי פיהם יעוררו מדנים ·
בשפתי נבון תמצא חכמה אמ' כי בשפתי האיש הנבון תמצא תמיד החכמה והענין שלא ידבר כי אם בה ו
ולא ישתקע כי אם בחשקה וכמו שימצאו דברי חכמה תמיד בשפתי הנבון כן יהיה נמצא תמיד השבט בגו'
האיש שהוא חסר לב והענין שהוא יפעל פעלים תמיד שיגרמו להיות השבט מכה אותם לעול · ואיפשר שקרא
נבון בעל חכמת הלימודים ואמ' כי האיש המשתדל ללמוד החכמה הלימודית הוא קרוב להמצא בו החכמה הא
האלהית כי מן הלימודית יעלה אל הטבעיות ומהטבעיות יעלה אל האלהית או יאמ' כי האיש שהוא נבון לעו
לעולם תמצא בפיו דברי חכמה והוא מורז להכות בשבט ולענות המלך זקן וכסיל הנקרא חסר לב ואחר שה
שהזכיר כי בשפתי נבון תמצא חכמה אומר חכמים יצפנו דעת כלומ' שהסבה שבשפתי נבון תמצא חכמה היא
שחכמים יצפנו דעת כלומר יאגירו ממנה הרבה והסבה שהשבט ראוי לגוי חסר לב היא בעבור שפי האויל מחי
מחיתה קרובה חכמים אמר כי החכמים יצפנו דעת ולא יעשו כאשר יעשו הסכלים שיצפנו ההון ויכס
ויפסידו בו נפשותם ואולת דעת כוללת ידיעת אמיתת הנמצאות וידיעת ה' ית' כפי היכולת ובאמצעות הדעת
יועילו להם תועלת טובה ולזולתם אמנם האויל ס הם בהפך זה כי לא די שלא יועילו לנפשם ולזולתם אלא ש
שדברי פיהם גורמים מחיתה באה בזמן קרוב לנפשם ולזולתם ואיפשר שבאה מלת ופי בהכרון הבי"ת ועניינו
ופי אויל מחיתה קרובה או יאמ' כי החכמים יצפנו הדעת בלבם ולא יגלוהו במקום שאין תועלת לגלותו והאו
והאויל בהפך זה כי כמו שהיה לו להעלים רשעו ולהצפינו בלבו לא יסתירנו רק המחיתה והוא הרשע שירשע
לנפשו ולזולתו היא קרובה ומוכנת בפיו וחטאתו כסדום הגיד לא כיחד או יאמר ופי אויל כלומר כשתראה פי
האויל או תדע כי שמחיתה היא קרובה הון עשיר אמר כי ההון שיהיה לעשיר הוא בעיניו קריו'
עוזו ויבטח בעשרו ויעוז בהותו ולא יירא מאיש ולא יפחד מאלהיו · והריש והוא העוני שיהיה לדלים הוא מחי
מחיתם כלומר שבעבורם יחתו ויכנעו וייראו מהזיק לנפשם ולזולתם כי אין להם במה יעבירו חטאתם אם י
יחטאו לאנשים ועניים גם כן סבה להיותם נכנעים אל בוראם ית' הפך מן הבוטחים בעשרם
ואיפשר שקרא עשיר מי שהרבה דעת וחכמה וקרא עניי הדעת דלים ואומר כי רבוי החכמה היא מגדל עוז ל
לבעליה ושבר כסילים ועניי הדעת גורם אותו עניות דעתם וזה הפסוק דבק עם הפסוק שלפניו שאומ' חכמי'

הוֹן עָשִׁיר קִרְיַת עֻזּוֹ מְחִתַּת דַּלִּים רֵישָׁם׃ פְּעֻלַּת
צַדִּיק לְחַיִּים תְּבוּאַת רָשָׁע לְחַטָּאת׃ אֹרַח לְחַיִּים
שֹׁמֵר מוּסָר וְעֹזֵב תּוֹכַחַת מַתְעֶה׃ מְכַסֶּה שִׂנְאָה ש
שִׂפְתֵי שָׁקֶר וּמוֹצִא דִבָּה הוּא כְסִיל׃ בְּרֹב דְּבָרִים

יכפהו דעת שעניינו יאגורנו ממנו הרבה ופי אויל מ
מחיתה קרובה ואומ' כי הדעת שיכפהו אותו החכמי'
הוא ההון שהכופן אותו הוא העשיר האמיתי והוא ק
קריית עוזו אשר בה ירוץ הצדיק ונשגב ומחיתת דל
דלים שהם עניי הדעת הם רישם ר"ל עניות דעתם
ולכן סמך אל זה פעולת צדיק לחיים כלומר האדם
השלם בעבור שהחכמה היא קריית עוזו שפעולתו מביאה ומכוונת לחיים זמניים ונצחיים ופעולת הרשע גורמת'
להוסיף חטאת על חטאת כי עבירה גוררת עבירה כטעם ושכר עבירה עבירה והסבה שפעולת צדיק לחיים ה
הוא כי אורח חיים מעותד לאיש השומר מוסר ולעוזב תוכחת והוא הרשע הנזכר מוכן לדרך המתעה דומה ל
למה שאמ' תבואת רשע לחטאת והיא גורמת שיוסיף חטאת והאיש העוזב תוכחת הנזכר הוא מכסה שנאה ויש
לו שפתי שקר ומוציא דברים וברוב דבריו לא יחדל פשע והחושך דברי שפתיו הוא משכיל אמנם הצדיק לא
כן כי איננו מכסה שנאה ואין לו שפתי שקר ואיננו מוציא דבה רק ככסף נבחר כך הוא לשון הצדיק אמנם
לב רשעים הוא כמעט כסף סיגים ולא די שהצדיקים לא יוציאו דיבה לזולתם אלא שבדברי פיהם ינהיגו זולתם
וידריכום בדרך הטוב והישר והאוילים לא די שירעו זולתם אלא שימותו הם בחוסר שכלם פעולת
אמ' כי פעולת האיש הצדיק הוא כדי להשיג חיים והם חיי הגוף וחיי הנפש ולגרום חיים לזולתו גם כן כדי שי
שישתדל לעשות נפשות כפשות אמנם תבואת האיש הרשע והם פעולותיו מביאות נפשו והנמשכים אחריו אל
החטאת ואל המרי ואיפשר שקרא צדיק הכח השכלי בעשותו המכוון ממנו וימשול על כחות הגוף הוא מביאו
אל החיים הנצחיים אמנם במשול רשע והוא הכח החיוני ויהיה האדם נמשך אחר תאותיו יביא בעליו לחטא
לאלהיו ארח אומר כי יש דרך אחד שהדורכים בו ימצאו חיים ר"ל חיי הגוף וחיי הנפש ומי שהוא
דורך בזה הדרך האיש שהוא שומר בלבו ובזכירתו המוסר שייסרוהו הוריו ומלמדיו ויתנהג על פי מוסרם אמ
אמנם האיש שהוא בהפך זה שהוא עוזב שתוכחת שיוכיחוהו מוכיחיו הוא מתעה נפשו וזולתו מן הדרך המבי'
אל החיים או יאמר אורח חיים לשומר מוסר ובא בהפוך ועניינו שהאיש שהוא שומר מוסר דורך דרך חיי עד
מכסה הפסוקים האלו באו להעיר האדם לשמור לשונו ולהשתמש בה בדברים אנושיים לא בהמתיים
כי הדיבור הוא המבדיל בין בני אדם ובין הבהמה והאדם מתדמה בו למלאכים ולפי' ראוי שאותו החלק האנו
האנושי אשר גדלו ה' על שאר בעלי חיים ישתמש בו בדברים נאים ומועילים ויעזוב הדברים המגונים וכל שכן
המזיקים והמפסידים שאר בני אדם ולכן בא זה החכם ונגה בתוכחות מוסרו כל מיני הדיבור הפחותי' לשמור
מהם ותחלת כל דבר בא לגנות מי שאין פיו ולבו שוין ואומ' מכסה שנאה שפתי שקר והוא על שני מינים הא
המין האחד הוא האומר לחבירו דברי חלקות ופיתוי' ולבו בל עמו ושפתיו הם שפתי שקר וזהו אונאת דברים ש
שהזהירה עליו התורה ואמרה ויראת מאלהיך ואמרו רז"ל שכל דבר המסור ללב נאמ' בו ויראת מאלהיך לפי ש
שהוא בוחן לבות וכליות ואם האיש מראה בפיו אהבה וישקר לו בשבח אותו ובספרו בטובתו שנאת לבו גלויה
לפני ה' ית' והוא כאלו אומר אין ה' רואה ועל הדרך הזה הקפידה התורה ואמרה לא תשנא את אחיך בלבבך
הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא כלומ' אם יש לך תרעומת על חברך הודיעהו והוכיחהו ואולי שיר
שירצה אותך ואם לאו אתה את נפשך הצלת לא שתכסה ממנו את תלונתך עליו ותשנאהו לפי שחברו בוטח
בו כבתחלה ומגלה סודו וסתריו ונכשל בו בממונו ובנפשו והמין השני הוא ההולך רכיל והוא ההולך ומרגל
בבית חבירו ואוכל ושותה עמו ושומע מה שמדבר בביתו כדרך רוב בני אדם עם בני ביתם והולך מזה אל זה
ואומ' כך וכך שמעתי מפלו' שמדבר עליך וכמצא זה קם עליו ומכהו או הורגו והוא שאמר הכתו' לא תלך רכיל
בעמיך ולא תעמוד על דם רעך שאעפ' שהמספר איננו הורגו הוא סבת הריגתו וזה המין גם כן הוא שפת שקר
שאעפ' שהדבר שספר עליו כן היה כמו שספר מכל מקום בדרך שקר ספרו שהוא היה מראה עצמו שהוא היה
אוהב אותו והוא שונא לו ועל שני המינים האלה אמ' מכסה שנאה שפתי שקר הוציא שפה הנה במקום דיבור
כמו ושפה אחת לכולם לפי שהדיבור יוצא דרך השפה והיא אחת מכליו

לא יחדל פשע וחשך שפתיו משכיל:
ואמ׳ שפתי לאורות על פני המוכיחים הכוזבים והגנות
כראה מיד בשכיהם כי הם דבר שקר וראוי להתרחק
מהם ואמרו ומוציא דבה הוא כסיל בא להזהיר על שני מינים אחרים · המין האחד הוא המוציא שם רע על א
חבירו כלומר שמוציא עליו קול ואומ׳ כך וכך עשה פלוני והוא לא עשה ולא די שהוא שקר וראוי להתרחק מ
ממנו אלא שהיא סכלות גמורה שזה חוזר חלילה וכשם שהוא בודה מלבו להוציא שם רע על אחרים כך יעשו
אחרים עליו והמין השני הוא בעל לשון הרע והוא המספר בגנות חבירו לא על דרך מוסר רק כדי לביישו
ולהכלימו ואעפ׳ שהוא אמת סכלות גדולה היא לו שזאת המדה חוזרת גם כן חלילה כי אין אדם שלא יחטא · ו
ונמצא בשני מינים אלה יפסד סדר בני אדם ויחרב העולם ולפיכך הקפידה התורה עליהם ואומר כי המוציא
שם רע על בתולת ישראל וכן המרגלים נקראו מוציאי דבה כלומר מגלה דבר שים לארץ וכן בא דבר זה את
החכם ומוציא דבה הוא כסיל כלל בו שני מיני הדבה וקראו כסיל על הדרך שאמרנו שמיניהם סכלות גמורה ל
לפי שעונש ידוע ויזיקו לו אחרים גם כן אבל שני המינים הקודמים שקר הוא ולא כסילות רק תחבולה וערמ׳
ברוב דברים לא יחדל פשע בא לגנות אבק לשון הרע ונבלות הפה וכל שיחה בטלה · ואבק לשון הרע
הוא על דרכים רבים כמו המספר רע על חבירו דרך שחוק או דרך רמאות כמו שמספר רע על אדם סתם ב
בפני בעל הריב שהוא ומראה עצמו שאינו יודע מי הוא ועל זה נאמר כן איש רמה את רעהו ואמר הלא משחק
אני וכן מי שאומר מי האמין שיהיה פלו׳ עשיר או נכבד כמו שהוא היום וכן המספר בטובת חבירו בפני שונ
שונאיו שמתוך טובתו בא לידי רעתו וכל זה בכלל באומר ברוב דברים לא יחדל פשע שכל הדברי׳ האלו סבתם
רבוי דברי בני אדם כי כל אדם שירבה דבריו לרוב תאותו אליהם יכשל בהם בהרבות בהם ההבל ויחטא בם ו
והוא שאמ׳ רז״ל וכל המרבה דברים מביא חטא · גם איפשר שאמר ברוב דברים לא יחדל פשע בא להזהיר המת
המתפלל בחכמה שיזהר מהרבות דבריו ולא יחקור אלא במה שאפשר לשכלו להשיג
יחדל פשע בזה והמונע דבריו מלדבר בנסתרות הוא משכיל כמו שאמ׳ רז״ל סמא דכולא בם משתוקא או יהיה
ביאור ברוב דברים לא יחדל פשע בהגדלת דברים והוא בתוארים המחייבים שהכוונה בהם להגדיל ה
המתואר ואומר לא יחדל פשע כמו שהתבאר שגנאי הוא לו · וחושך שפתיו משכיל והוא שמתאר אותו בשוללי׳
שהם חשיבת הדברים הוא משכיל לפי שזה תכלית השגתו ית׳ גם איפשר שכיון החכם הזה באמרו ברוב דברי׳
כאלו אמ׳ ברוב חלקי הדיבורים לא יחדל פשע ובא על דרך מאמר אחד מחכמים שהיה שותק אחד במעמד הח
החברים וכשהיה מדבר היו דבריו טובים ונאים ושאלו ממנו חביריו סבת תוכן הדברים ואמ׳ להם הדברים הם
על ארבעה פנים מהם דברים שתקוה תועלתם ותירא מאחריתם והריוח שבהם הסכלה והם הדברים שייטיבו
לאחד ויקשה לאחר וכיוצא בהן ומהן דברים שלא תקוה תועלתם ולא תירא אחריתם אם תעזבם תקל משאם
מעליך והם כל שיחה בטלה ומהם דברים שלא תקוה תועלתם ותירא מאחריתם וזהו סכון רל׳ הוצאת דבה וכ
וכיוצא בה ומהם דברים תקוה תועלתם ולא תירא מאחריתם והם דברים שאדם חייב לדבר בם כלומ׳ כמו הדי
הדיבור בחכמה ובמוסר ובתורה ובתפלה וכמו שהיא ממנה בשבח המדות הטובות ובעליהן כדי שיתאוה השומ
השומע לקנות אותם וגנות המדות הרעו׳ ובעליהן כדי להרחיקם · ואמר החכם בכל הדברים שאמשים
אני בוחן אותם ואם אמצאם מזה המין אדבר בהם ואם אמצאם משאר המינים אשתוק מהם · והנה החכם ב
בעל שלשה רביעי הדבור לא יחדל פשע כלומר שגילה כי השח שיחה בטלה שהוא מעט רע משאר החלקי׳ הוא
פושע שהוא יושב במושב לצים כי הלץ הוא שדבריו תלון וריק · ואומר אחר זה וחושך שפתיו משכיל כאלו כמ
נשאל ומה תועלת במניעת הדברים ואפי׳ מאותן שאין בהם נזק והשיב שעשה מעט׳ משכיל שהשכל לא יעשה
דבר לבטלה אבל כל השתדלותו לתועלת ובא מלת ברוב על דרך שאמרו רז״ל הלך אחר הרוב ואיפשר שאמר
וחושך שפתיו רל׳ והאיש שהוא חושך שפתיו של איש שהוא בעל דברים ומשתיקו הוא משכיל כלומר עושה מ
מעשה שכלי ·

ואמר החכם שהוא בכל משמוש הדברים אני בוחן
אותם ואם אמצאם מזה המין אדבר בהם ואם אמצ
אמצאם משאר המינים אשתוק מהם · והנה זה החכ
החכם בטל שלשה רבעי דברים ועל הדרך זה הכתו'

כסף נבחר לשון צדיק ולב רשעים כמעט: שפתי
צדיק ירעו רבים ואוילים בחסר לב ימותו

אומר כי ברוב חלקי הדברים שהם שלשה רבעי הדבור לא יחדל פשע כלומר שגיאה כי השה שיחה בטלה ש
שהוא מעט רע משאר החלקי' הוא פושע שהוא יושב במושב לצים כי הר"ן הוא שדבריו לצון וריק ואומר אחר
זה וחושך שפתיו משכיל כאילו נשאל ומה תועלת במניעת הדברים ואפי' מאותן שאין בהם נזק והשיב שעשה
מעשה משכיל שהשכל לא יעשה דבר לבטלה אבל כל השתדלותו לתועלת ובא מלת ברוב על דרך שאמר'
רז"ל הלך אחר הרוב ואפשר שאמר וחושך שפתיו משכיל ר"ל והאיש שהוא חושך שפתיו של איש שהוא בעל דב
דברים ומשניקו הוא משכיל כלומר עושה מעשה שכלי   כסף   אמר כי הצדיק והוא השלם והישר
דברי לשונו הם ככסף הנבחר ובא בחסרון כף הדמיון וכאילו אמר ככסף נבחר כי כאשר השרשו בלב השלם
המעלות והשלמיות יראו שעיפיהם על לשונו ויהיו דבריו מורים על שלימות וחכמה ותועלת וייחס אותה לכס
לכסף נבחר שהוא נבחר מהסיגים והזייופים כי כן דברי השלם הם נקיים וטהורים ממומאי הדבור האסור זה
והמגונה והבטל אמנם לב רשעים כמעט הוא בדבר המועט לא יוכל להועיל לו ולזולתו או יאמר לב רשעים
הוא כמעט כסף בלי נבחר ואומר כי אין צריך לומר על דבריהם שהם כסיגי כסף כי רובם מותר אלא אף מח
מחשבתם ושכלם הוא כמעט כסף מלא סיגים שיש להם נקודות כסף ב' בד' וסמך זה הפסוק כאמר ברוב דב
דברים לא יחדל פשע שלא תאמר הואיל והדברים מביאים לידי פשע אכית הלימוד והעסק לכן כאמר כסף נ
נבחר לשון צדיק ושלא תאמר הואיל והשתיקה משובחת לרשע שאינו מדבר בחכמה כלל לפיכך אמר לב רש
רשעים כמעט כלומר שכל הרשע והוא מי שאינו פונה כלל לדברי חכמה הוא כמעט כסף והכסף הוא שיבין מ
מן החכמה על דרך הלימוד השמוני וכפי   הקבלה שהוא מנוקה סיגים ממחשבות הכוזבות   שפתי
אחרי שזכר כי לשון הצדיק הוא ככסף הנבחר אומר לא תחשוב כי הצדיק יסתפק במה שהשיג מהחכמה ולא י
יתנועע להשלים זולתו רק שהשפע   אלקי הדבק בו משבענו שיעורדהו ויביאהו להשלים זולתו ולא אחד בלבד
רק רבים זה אחר זה וזה רצה באומרו שפתי צדיק ירעו רבים כלומר דברי הצדיק יפרנסו נפשות רבות על דר
דרך ואת הנפש אשר עשו בחרן והאוילים הם בהפך זה כי לא דיי שלא יפרנס אחרים אלא אפי' נפשם לא י
יחיו כי בסבב חוסר לב ר"ל קוצר שכל ימותו הם ויהי' ביאו' חסר לב חוסר לב והוא שם ואם חסר לב הוא תואר
יהיה ביאור הפסוק כן שפתי צדיק תכליתם ותועלתם הוא שיחיו בדברי תוכחתו ומוסרו רבים ונכבדים
ולא האוילים לפי שהאוילים חכמה ומוסר בוז אמנם האוילים בסבת חסר לב
ימותו והוא שהולכים ולומדים לפני מי שהוא מראה עצמו   שהוא חכם ויגלגל בתים אדירי'
ויעלה בידו חרס וינלה למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריהם וימותו ויהיה לפי זה הפי' ימותו
כנגד ירעו והאוילים כנגד רבים וחסר לב כנגד צדיק שהוא השלם שידעה חכמי לב במרעה שמן וטוב שהוא ש
סבת חיי הם התמידיים ואחרי שהזכיר כי שפתי צדיק ירעו רבים סמך אליו ברכת ה' היא תעשיר כלומר שפע
השגת החכמה שהיא באה מהשפע הראשון ית' היא שתשים האדם עשיר שיוכל לרעות אחרים ולא יגיע עצב
לבעלה כי לא ישלכה שולל או ר"ל כי החכמה שהיא ברכת ה' היא תשים האדם עשיר כלומר שמח בחלקו ולא
יוסיף עצב עמה וסמך אל זה כשחוק לכסיל עשות זמה כלומ' והחכמה שמעלתה כל כך רמה לא בשמים היא
לאמר מי יעלה לנו השמיימה ויקחה לנו כי דבר נקל הוא לאיש בעל תבונה להגיע אל החכמה כמו שנקל הוא
בעיני הכסיל לעשות הזימה ולא יפחד   מעשייתה והפחד שיפחדו אוהביו ממנו פן תבואהו שואה כעבור עשו
עשותו הזמה היא תבואהו אמנם הצדיקים לא ייראו מזה כי תאותם אל הטוב וה' ימציא להם תאותם ולדמיון
שיעבור רוח סופה כן יהיה ענין הרשע שפתע יעבור אמנ' הצדיק הוא יסוד עולם שאפי' כל הרוחות שבעול'
באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו ואחרי שהזכיר כי הרשע פתע יעבר לדמיון רוח סופה אמ' כל עוד
היות בחיים חייתו יהיו פעולות אכזריות כי לדמיון הדברי' החמוצים הקשים אל השניים ולדמיון העשן שמזיק
אל העינים כן הוא העצל לשולחיו ואין מי שישמח בפעולותיו הפך למעשה הצדיק שהוא רצוי לכל אחיו ולכן
ראוי הוא שיראת ה' תוסיף ימים לצדיקים ושנות רשעים תקצורנה

בִּרְכַּת יְהוָה הִיא תַעֲשִׁיר וְלֹא יוֹסִף עֶצֶב עִמָּהּ:
כִּשְׂחוֹק לִכְסִיל עֲשׂוֹת זִמָּה וְחָכְמָה לְאִישׁ תְּבוּנָה:
מְגוֹרַת רָשָׁע הִיא תְבוֹאֶנּוּ וְתַאֲוַת צַדִּיקִים יִתֵּן: כ
כַּעֲבוֹר סוּפָה וְאֵין רָשָׁע וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם: כַּחֹמֶץ
לַשִּׁנַּיִם וְכֶעָשָׁן לָעֵינָיִם כֵּן הֶעָצֵל לְשֹׁלְחָיו: יִרְאַת
יְהוָה תּוֹסִיף יָמִים וּשְׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצֹרְנָה: תּוֹחֶל

והתוחלת והתקוה שיקות הצדיקים והוא ההשגה הש
הוא דבר של שמחה ותענוג והולכת ונוספת יום יום
ואולם תקוות הרשעים הוא דבר כלה ואבד ולכן ת
תאבד תקותם כי דרך ה' והוא עשיית מצותיו ית' הוא
מעוז לתום כלומ' לאיש התם שיעשם ולכן תוחלת ה
הצדיקים היא שמחה והיא מחיתה לרשעים שהם פו
פועלי און לפי שלא ישמרום ולזה הוא שהצדיק לעו
לעולם בל ימוט והרשעים לא ישכנו ארץ רק תא
תאבד תקותם כי פי צדיק ינוב חכמה ולכן לעולם
בל ימוטו ולשון תהפוכות שיש להם לרשעים ראוי שתכרת ולכן לא ישכנו ארץ   ברכת ה'   אמר כי הברכה
אשר ה' ית' ברך את האדם היא אשר תעשירהו לא מה שישתדל האדם לעשות בחריצותו דומה לאומר אם ה' לא
יבנה בית שוא עמלו בוניו בו שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת וגו' ולאמרו גם כן שבתי וראה תחת השמש
כי לא לקלים המרוץ גם לא לחכמים לחם ולא לנבונים עושר והברכה שיברך ה' ית' את האדם לא יוסיף עצב
עמה כי יגיע אליה בלא עצבון דומה לאומר כן יתן לידידו שינא והענין שלא יצטרך בעליה לסבב אחריה כ
כי ה' ית' יגיעהו אליו והוא יפן בלא יגיעה ועמל ואיפשר שקרא שפע השגת החכמה ברכת ה' ולא' כי היא אשר
תעשיר האדם ותשימהו למעלה מהשמים והוא כעדר העצבון כי לא ישוללנו שולל   כשחוק   אמר כי
הכסיל בעשותו הזמה והוא מן החטאים הגדולים יראה בעיניו שלא חמס נפש ולא חמס זולתו וזה לרוב רגילו
רגילותו במעשה הזמה וכאלו שבה אליו בטבע ונראה בעיניו כאלו לא נעשה דבר אחר רק מעשה שחוק' וכמו
שהוא דבר קל בעיני הכסיל עשות זמה כן הוא דבר קל לאיש שהוא בעל תבונה רגילותו והשתדלותו בענין ה
החכמה ואיפשר שקרא בעל חכמת הלימודים איש תבונה ולא' כי נקל אליו לעלות בסולם החכמה ואם אלת
כשחוק הוא מקור בא' הפסוק לומ' שאין ראוי לחכם לדבר דברי שחוק ולהתעסק בעת מן העתים כי מיד שהש
שישחוק עם הכסיל יחשוב שכוונתך היא לעשות זמה כמעשהו ויורה לנפשו להתחזק בדברי הזמה   בראותו ה
שישחוק ממך וזה רצה באמרו כשחוק לכסיל עשות זמה כלומר בשחקך עם הכסיל יחשוב כי כוונתך עשות זמ
זמה ויתחזק בזמתו לעשות זמה · ואמרו וחכמה לאיש תבונה ראוי להתעסק בחכמה ולא לשחוק בפני הכסיל
מגורת   אמ' כי הרשע לרוב התעסקו בענייני הרשע והחמס הוא במגור ופחד תמיד פן תחול עליו רע'
מפחד האנשים שהזיקו ממנו ויירא גם כן מן העונש האלהי אשר הוא ראוי אליו לפי חטאו ובא זה הפסוק לומר
כי המגור שיש לרשע פן יבואהו עונש יחול עליו לבסוף כפי מה שתגזור עליו החכמה העליונה אמנם הצדיק
לא יירא מדבר כי הוא יבטח בה' וישען באלהיו והוא בסוף תמיד ככסף אל שדיבק האלהי וכאיל תערוג על
אפיקי מים כן נפשו תערוג אל ה' ית' וה' ישמיעהו בזה ויגיעהו אל תאוותו' ובעבור שהזכיר שהדבר של שחוק ה
כראה לכסיל עשות הזמה להיותה נקלה בעיניו ולא יפחד אמ' כי הרשע ערום הוא ירא בעשיית הזמ' ולא יביא
מעשותה והמגורה שיש לו מעשייתה היא תבואהו · אמנם הצדיק שיתרחק מהזמה ומתאוה אל החכמה יתן לו
ה' תאותו   כעבור סופה   אמ' כי הרשע החומס נפשו וזולתו אעפ' שיגיע' עניינו בעת מן העתים סופו שי
שיאבד ויכרת לטעותו ופתע ישבר ואין מרפא ויהיה שברו במהירות וקלות ואמנם הצדיק הוא יסוד עו
עולם כלומ' קיים כיסודי העולם והענין שיהיה קיים הוא וזרעו בעולם הזה ונפשו תהיה קיימת בקיום המלא
המלאכים הקדושים ובעבור שהזכיר מגורת רשע היא תבואנו פירש דבריו ואמר כעבור סופה ואין רשע ות
ותאות צדיק יתן ה' ית' בענין שיהיה יסוד עולם   כחומץ   אומ' כי העצל גורם הזק אל השולחים
אותו כי לא ימהר לעשות שליחותו בעבור עצלותו ומתוך כך לא תבא מחשבתם אל הפועל לדמיון החומץ ש
שתולדתו קרה ומשחית השניים והעשן המזיק לעינים ומלת חומץ כולל כל הדברים החמוצים' כבוסר וזולתו
המשחיתים השניים וכן במלת עשן כלל העשן הבא מחוץ אל העינים ועשן המזונות האידים אשר יעלו ויז
ומלאו הראש ויזיקו לאור העינים   יראת   אומר כי האיש אשר יראת ה' על לבו לא יראת האנשים היר'

תוחלת צדיקים שמחה ותקות רשעים תאבד: מ
מעוז לתם דרך יהוה ומחתה לפעלי און: צדיק
לעולם בל ימוט ורשעים לא ישכנו ארץ: פי צד
צדיק ינוב חכמה ולשון תהפכות תכרת: שפתי
צדיק ידעון רצון ופי רשעים תהפכות:

שהיא גורמת להוסיף ימים וזה כי הנה לא יפעול פעל פעלים שיתקצרו ימיו לדמיון הרשעים אשר לא יא רכו ימיהם ומתוך כך ירבו ימים ויהיו ימיהם הטב הטבעיים. והורה תוסיף ר״ל שיוסיף להיות על שאר האנשים שימותו בלא חכמה אמנם הרשעי׳ שנותיה׳ תקצורנה כי אעפ״י שהיו יכולין לחיות שנים רבות ל לפי בניין גופם וטבעם הם לרוע סדרן והנהגתם ישחיתו טבע גופם וימותו בלא עתם מבורר אל זה שיעשו עול וחמס ומתוך כך יענשו וימותו בלא עתם ועם כל זה לא יהיה יחול עליהם הענש האל קי׳ ואפשר שכיון שלמה המלך ע״ה באומרו יראת ה׳ תוסיף ימים על ימי העולם הבא שתהיה נפשו לחיי עד וזהו תוספת י ימים על הדרך שאחז״ל והארכת ימים לעולם שכולו ארוך אבל רשעים יכרתו בארץ החיי׳ ומתוך כך שנותיהם יהיו קצרים ואם יהיה תקצורנה מענין חרים וקציר יאמר כי שנות הרשעים תקצורנה בהם נכרתות בעליהן מפרי מעשיהם **תוחלת** אומר כי מה שיקוו אותו וישימוהו תוחלתם ותקותם הצדיקים והם הש״י והוא דבר של שמחה ותענוג ודבר שיוסף יום יום וזאת השגה השכלית שהיא שמחת הנפש ומזונה א אבל תקות הרשעים ר״ל הדבר שישימוהו תכליתם ותקותם אינו דבר קיים ועומד רק הוא דבר אבד והם הקנ הקניינים שהיא העמל בזה שתחת השמש שאין יתרון לאדם בו וכאילו אמר תוחלת הצדיקי׳ הוא דבר שאבד אין בו שמחה רק עמל ועצבון **מעוז** אמר כי דרכי ה׳ ית׳ והם מצותיו וחוקיו ומשפטיו ותורתיו ה הם מעוז ומחסה וקיום לבעלי התום כי דרכי ה׳ ית׳ יזהירו מן הרע ויעוררו אל הטוב ומתוך כך אנשי התום לא יוזקו ובלכתם בדרך ה׳ ישלימו נפשותם השלימות המכוון מהם כמצא שדרך ה׳ הוא מעוז ומחסה להם ואו ואותם דרכי ה׳ שהם מעוז לאנשי התום הם בעצמם מחיתה לפועלי און וזה כי התורה והשכל גוזרים עליהם שהמזיק יוזק ואם האנשים שהם פועלי און ומזיקים לזולתם דרכי ה׳ ית׳ שמכוין לענשם כפי חטאתם הן למות הן לשרשי הן לענוש נכסין ולאסורין הם להם מחיתה ושבר ואפשר כי תום במקום הזה הוא במקום תם כמו כמו ומגדל עוז וכן לחם חום ביום שלקחנו שעניינו לחם חם וקרא החלק השכלית מכח הנפש תמים לפי שהוא שלם בכח ואמר כי דרך ה׳ ית׳ היא עוזרת אותו להגיע לשלימותו האחרון כי התורה והמצות מדריכים השכל בדרך הישרה והם מצוים ומזהירים מהתאוות הנפשיות ומתוך כך הם מחיתה אל הכחות הגשמיות שהם פוע פועלי און על הרוב אם יניחם האדם אל בחירתם ולא ישימם אל משמעת השכל **צדיק** אמר כי הצדיק לעולם בל ימוט והענין שלא יהיה נעזב וזרעו מבקש לחם על דרך הרשעים בעבור שהוא יבטח ב בשם ה׳ וישען באלהיו ובמותו יהיה קיים לעדי עד כי תהיה נפשו צרורה בצרור החיים את ה׳ אלהיו כי הדבר אשר יקרה לו אשר הוא מות בעניינו הוא לצדיק חיים נצחיים ולכן אמר עליו לעולם בל ימוט אמנם הרשעים לא ישכנו ארץ כי בעבור רשעם יגלו בחייהם גולים ולא יהיה מעמדם קיים רק ימוטו הפך הצדיק ש שלא ימוט וגם במותם לא ישכנו בארץ ה׳ בארצות החיים **פי** אמר כי פי האיש הצדיק פריו ותנ ותנובתו והוא מה שידבר בלשונו היא חכמה לא זולת׳ כי הוא נזהר ממותרי הדבור ולא ידבר כא׳ בשאילות ה החכמה ובלימוד דעת את העם והזהירם אל הרע ויעוררם אל הטוב וכיוצא בהם בכל דבר שהוא חכמה וקניית מעלה לו ולזולתו אבל לשון הרשעים שהוא לשון תהפוכות שמדברת בהפך המכוון ממנה סופה שתכרת או הי ההוייה שתכרת או היא קללה ששלמה המל׳ ע״ה מקלל אותו שתכרת ויהיה לפי זה תהפוכו׳ תואר אל הלשון או יהיה ענייני ולשו׳ איש תהפוכות יכרת שפתי האיש צדיק ידעון רצון והם הדברי׳ הרצויי׳ לתורה ושכל ומתוך שידעו אותו לא ידברו כא׳ בם אמנם פי הרשעים ידעו תהפוכו׳ כלומ׳ הדברי׳ שהם הפך האמת והיושר ולא ידברו כא׳ בם ואילו הג׳ פסוקים דבקים בעניינם ור״ל צדיק ינוב חכמה ורשעים לא ישכנו ארץ מפני שלשונם מדברת תהפוכות וראויי שתכרת ופי צדיק ינוב חכמה ואומר כי שפתיו ידעון הדבר הראוי לה׳ ית׳ ולבני העולם וידברו בו ולשון תהפוכות תכרת מפני שדברי פיהם הם הפך הרצון ויש להם גם׳ מרמה שהם תועבת ה׳ שמכלם השו השופט והבוחן והשוקל העניינים הוא פועל פעולתו במרמה.

מאזני מרמה תועבת ידוד ואבן שלמה רצונו: ב
בא זדון ויבא קלון ואת צנועים חכמה: לא יועי
יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות: תמ
תמת ישרים תנחם וסלף בוגדים ישדם: צדקת
תמים תישר דרכו וברשעתו יפול רשע: צדקת י

אמנם אבן שלימה שהיא לצדיקים היא רצון השם
ית' ולכן יצליחם ואחרי שהזכיר כי הרשעים יש להם
מאזני מרמה אומר בא זדון ויבוא קלון כלומר ה
הקלון ההוא דבק עם הרשע עד שבא הזדון והוא ה
האיש הרשע בא הקלון דבק עם האיש הזדון כן ה
הצדיקים שהם שצנועים דביקה החכמה ותומת היש
הישרים והיא שלימותם תנחה אותם אל מחוז חפצם
וסלף בוגדים והוא העוות שמעוותים הדרך הישרה
שישדוד אותם מכל טוב מאזני אמר כי האיש שיהיה בביתו מאזני מרמה והענין שישקול שחו
סחורתו בדרך מרמה וירמה חבירו במכירה או בקניית הדבר ההוא היא תועבת ה' ואמר תועבת ה' ולא אמר תו
תועבה לאנשים מפני שהזכיר מאזני מרמה שהוא ערמת האנשים בהסתר ובהעלם שלא ירגישו באותו הרמא
הרמאות שאם היו מרגישים הוא תועבה להם מאד אמנם בעבור שאין רואה זה הדבר כי אם ה' ית' שהוא בוחן לב
לב' וכליות אמר תועבת ה' אמנם מי שהוא בהפך הרמאות והוא שיהיה לאיש אבן שלימה וצדק הוא רצונו ית'
ואפשר שקרא מאזני מרמה האדם אשר שכלו משובש ונבוך והשוקל העניינים אשר בין איש לאיש או בחינת
שכלו בין דבר לדבר מאשר ישמע וילמוד ועניניהם תהיה במרמה והענין שלא יבחן הדברים וישקול אותם
בדרך היושר והצדק רק על דרך מרמה ודמיון והטעאה ואין ספק כי דרך הזאת היא תועבת ה' וקרא מלאכת
ההטעאה מאזני מרמה ואבן שלימה הוא שישקול בדעת היושר והאמתי והדברים אשר יבוא עליהם מופת הוא
אותך הוא רצון ה' השם ית' בא אמר כי מיד שיבא הזדון והוא האיש בעל זנות מיד בא הקלון
כלומר הקלון נמשך בו ודבק עמו בכל ענייניו כי כל השתדלותו ועסקו לא יהיה רק בדברי' שהם חרפה כגון
פעולת חוש המשוש אשר הוא חרפה לנו מפני שנשתתף בו עם שאר הבע"ח וזדון הוא שם התואר כלומר
איש מדון שעניינו שם מדה ואת צנועי' חכמה ר"ל ובבוא הצנועי' והם הפרושים ובעלי המוסר אשר זרו מתאותם
תבוא החכמה עמה' ואין להם מעמד כי אם רק עם החכמ' ובלא תלת ואת בתקו' ועם צנועים תבא חכמה
כבואם תבוא ועמה' תמצא גם אפשר שיהיה זדון שם ולא תואר כמו בזדון דברו הנביא ואומ' החכ' כי האנשים
השלמי' והצנועי' למעלות יקרה שהאנשי' יזיקו אליהם בזדון ולפעמי' יכלימו' ועם כל זה לא יניחו חכמת' רק עם
כל ההיזק והקלון שיסבו' הצנועים תמצא עמהם ופי' ואת צנועי' ועם תמת אמ' כי התמימות אשר לאנשי'
הישרי' תנחה אותם אל מחוז חפצם או תנהיגם והענין כי השלימות אשר השתתפו עמו ונמשכו אחריו בכל ע
ענייניהם הוא השלים צורתם והנהיגם' וסלף בוגדי' ר"ל והעוות של אנשי' בוגדי' הוא ישדד אותם ממעלת אשר
כוונה מהם בבריאת' ר"ל כי הם בבחירת' הרעה עוותו דרכם ורחקו מן ההצלחה האמתי' המכוונ' מהם כשאמר
החכם הזה בקהלת אשר עשה את האדם ישר והם בקשו חשבונות רבים וסמך אל זה לא יועיל הון ביום עברה
וצדקה תציל ממות כי צדקת התמים הישר תיישר דרכו לא אמר כי האיש התמים והוא העושה צדקתו וה
והוא הצדק אשר דבק בו הוא מיישר פעולתו והנהגתו והוא מיישר דרך ההצלחה לפניו בעניין שלא יכשל ויפ
ויפול או יאמ' כי האיש השלם וצדקתו שעשה לנפשו ולזולתו תיישר דרכו כלומ' גורם לעלות דרך ישרה
באורח החיים שהוא למעלה למשכיל סור משאול מטה אמנם הרשע בעבור רשעו לא תהיה לנפשו עליה רק
ירידה או יאמ' שהרשע ימות ורשעתו עמו שלא יספיקו בידו לעשות תשובה ולכן אמ' וברשעתו יפול רשע וסמ
וסמך אל זה צדקת ישרים תצילם ובהות בוגדים ילכדו כלומר הסבה שצדקת תמים תיישר דרכו היא כי צדקת
ישרים ראוי שתצילם והסבה שברשעתו יפול רשע הוא כי בהות רשעים ראוי שילכדו צדקת אומר
כי שלימות הישרי' ויושר' הוא אשר יציל אות' ממקרה העול הזה הן מן הכליון הגמו' והבוגדים שהם הפך ה
הישרי' ילכדו הן בעול' הזה ויפול כבוד שאוכם אחר מותם בעבור ההווה שעושי' כלומ' בעבור רשע' ובא ובהות
סמוך בתקו' מוכרת והיה ראוי שיאמר ובהות בוגדים ילכדו ואמר ובהות לשון יחידה להעיד כי בהוות אחת יפ
יפולו על דרך כי שבע יפול צדיק וקם ורשעי' יכשלו ברעה אחת או בא להעיד כי חטא אחד לפי גדלו ישמיד
אמונת האדם ויעדידהו לחיי עד ואפשר שיהיה עניין הפסוק כך צדקת הישרים תצילם על הרוב ססססס

יְשָׁרִים תַּצִּילֵם וּבְהַוַּת בּוֹגְדִים יִלָּכֵדוּ׃ בְּמוֹת אָד
אָדָם רָשָׁע תֹּאבַד תִּקְוָה וְתוֹחֶלֶת אוֹנִים אָבָדָה׃
צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ וַיָּבֹא רָשָׁע תַּחְתָּיו׃ בְּפֶה חָנֵף
יַשְׁחִית רֵעֵהוּ

ולפעמים הוסרים הנזכרים נלכדים בהיות הבוגדים
כלומר שמתחיל עלהם רעה בהתחברם אל הבוגדים
כי אוי לרשע אוי לשכינו כענין שאמר הכתוב סורו
נא מעל אהלי האנשים הרשעים פן תספו בכל חט
חטאותם ובאומרו בהתחברך לרשע פרץ ה׳ את מע
מעשיך וסמך אל זה במות אדם רשע תאבד תקוה כ
כלומר ואז כשילכדו בעבור הוותם במותם תאבד תקוה ותוחלת אונים אבדה   במות   אמר כי ב
במות האדם שהוא רשע תאבד התקוה שמקוים ממנו ביתו ואוהביו ורעיו ותוחלת אונים ר״ל והתקוה שהיו מק
מקוים על ידו מן הממון אבדה כי לא יקוו עוד ומלת אונים רבה בו הממון כמו מצאתי און לי   או יה
והיה אונים מלשון אם און בידך הרחיקהו ובא בהסתר הוי׳ כמו מן עול ועולתה קפצה פיה ר״ל והתקוה שהיו
מקוים לזה הרשע שיהיה ממציא מחייתם בדרך און וחמס אבדה מעתה או יאמר במות אדם רשע תאבד תקו׳
בענין ביום ההוא אבדו עשתונותיו ולא ישאר ממנו דבר נכחי או בא לאמר כי האדם אעפי שהוא רשע וכל
ונודע ברשעו אין להתייאש מענינו כל עוד היות בחיים חיותו כי אולי אחרי שוודעו יתנחם מחטאתו וישוב
אל ה׳ וירחמהו ולכן בעוד היותו בחיים יש תוחלת ותקוה אולי ישובו אמנם אחרי שימות הרשע אבדה אותה ה
התקוה שהיתה בו בכח ולא הוציאה אל הפועל כי מעתה הוא בעולם הגמול לקצור פרי מעשיו ויצא מעולם הת
המעשה ואבדה   תקוותו ונגזר מארץ החיים ותוחלת אונים כלומר התוחלת והתקוה והאפשרות שהיתה בכ
בכחות נפשו ובאבריו להשתלם בעבודת אלהיו ובמה שישלים נפשו מעתה אבדה אותה התקוה והתוחלת ול
ולכן סמך אליו צדיק מצרה נחלץ כלומר הצדיק שהוא הפך הרשע לא תאבד תקותו כי הוא יחלץ מצרת הזמן
ומן העיכוי לנפשות המקברות אמנם הרשע עומד במקומו לקבל הוא הצרה בעבור שבפה חנף שיש לרשע יש
ישחית לרעהו אמנם הצדיקים בעבור הדעת שיש להם יחלצו וטובת הצדיקים הוא טובת העולם כי בטובת הצ
הצדיקים תעלוז קריה ובאבוד רשעים רנה כי בברכת ישרים תרום קרת ובפי רשעים תהרס ומדרך הרשע שו
שהוא בז לרעהו וגורם לו היותו חסר לב ואם היה איש תבונות היה לו להחריש או יאמר האיש שהוא איש תבונ
תבונות יחריש ולא יבזה רעהו וכן מדרך הרשע שהוא הולך רכיל ומגלה סוד אמנם האיש שהוא נאמן רוח
הוא מכסה אפי׳ הדברים שאינם סוד ובעבור שהזכיר הולך רכיל מגלה סוד אומ׳ וממעלת הסתרת הסוד שהוא
שבאין תחבולות להם יזיר הסודות ולהעמיק העצות יפול עם והתשועה היא ברוב יועץ בעלי הסודות
צדיק   אמ׳ כי הצדיק והוא האדם הישר בסיבת שלימותו ינצל מפגעי העולם הזה בחייו ומהעונש הרוחני
אחר המות כי בסבת שלימותו יבחין הטוב מן הרע ויהיה מואס ברע ובוחר בטוב ויעשה כל מה שיביאהו לחיי׳
שלם עם בני אדם ויתעורר במה שתחייב החכמ׳ לעבוד ה׳ ית׳ ולהזהר מאמרותיו ומתוך זה הוא ניצול מכל צר
צרה בכלל   הן מצרה זמנית והן מצרה רוחנית ואמ׳ העונשים הגשמיים והרוחניים למה שיחדם ה׳ ב
בארץ כי הם מיוחדי׳ לרשעים   והוא אומר ויבא רשע תחתיו כלומר כי נכנס במקום הצדיק לקבל העונשי׳
והצרות בזה ובבא כי הוא אשר יוחד לקבל העונשים והצרות בזה ובבא   והוא אשר יוחד לקבל העונש זמני וה
והרוחני על דרך וגם רשע ליום רעה ויש׳ הצדיק נחלץ מן הצרה שהיתה ראוי לחול עליו לפי מערכת כוכבי
מולדת׳ נחלץ כי ה׳ ית׳ אשר דבק בו יצילהו מאותה הרעה ובעבור שהמערכת העליונה לא תסור כא׳ בתת כופר
אומר כי ה׳ יתן גוף הרשע שיעמוד במקום הצדיק ואפשר כי אומרו ויבא רשע תחתיו דומה לאומרו ועסותם
רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם כלומר הצדיק נחלץ מכל צרה זמנית ורוחנית ונפשו תהיה בצרור ה
החיים אמנם נפש הרשע היא למטה ממדרגתו כי תהיה שפלה ודרכי שאול ביתה   בפה   אומר כי
האיש החנף שהוא בעל חנופה הוא משחית את רעהו בדברי פיו והענין שהוא גורם לו היזק בגופו ובנפשו
אמנם הצדיקים והשלמים הם ניצולים מזה ההיזק ולא יכשלו בה ומה הוא הדבר אשר יצילם ממנו הוא הדעת
ר״ל הידיעה שקנו כי שכלם וידיעתם תצילם שלא יכשלו באותה החנופה

וּבְדַעַת צַדִּיקִים יֵחָלֵצוּ: בְּטוּב צַדִּיקִים תַּעֲלֹץ ק
קִרְיָה וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה: בְּבִרְכַּת יְשָׁרִים תָּרוּם
קָרֶת וּבְפִי רְשָׁעִים תֵּהָרֵס: בָּז לְרֵעֵהוּ חֲסַר לֵב ו
וְאִישׁ תְּבוּנוֹת יַחֲרִישׁ: הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סּוֹד ונא
וְנֶאֱמַן רוּחַ מְכַסֶּה דָבָר

ואיפשר כי מלת חנף תואר אל הפה ור״ל הפה מלא
חנופה ישחית האדם את רעהו גם איפשר שמלת ד
דעת היא סמוכה אל הצדיקים ור״ל כי החונף ישחית
את האנשים בדברי פיו ולפעמים יכללו האנשים מ
מנזק החנף באמצעות דעת הצדיקים שיתנהגו בענ
בענינם ואם תהיה מלת ובדעת מקור יהיה ענין ה
הפסוק כן שאיש החונף ישחית רעהו בדברי פיו ואם יזדמן שידעו הצדיקים זה והוא שירגישו שהחנף יכוון ל
להשחית רעהו הם יסבבו הצלתו והוא שבין באמרו ובדעת צדיקים יחלצו כלומר בעת שידעו הצדיקים כוונת
החנף כי הוא להשחית את רעהו יוצלוהו האנשים מיד החנף כי הצדיקים יסבבו הצלתו בטוב אמר
כי בטוב הצדיקים תוסיף שמחת הייטוב וטובותו כי הם לא יבקשו לעולם אלא מה שיהיה תועלת כללי ולכן ב
בעת שיתנהג העולם על פיהם ירבה טוב ההנהגה והסדר בין בני אדם וגם שהם יתגדלו בכריתת הרשעים ש
שהם סבת השחתת העולם ומתוך כך ישאר העולם בשמחה רבה ובא לומ׳ שלא תחשוב שיהיה בהכרת׳ הרשעים
השחתת סדר העולם רק בהשחתתם הוא קיום העולם מפני שהיה משחית מי שמשחית העולם כי אלו היה ה
מתנהג העולם על פי הרשעים ותאותם לא היה יכול להתקיים וכמו שהאדם מסלק הקוצים והדרדרים מן הכ
הכרם אז יוסיף לתת פריו ותרבה הצלחתו ויהיה בזה קיום הכרם כן בהכרתת הרשעים יהיה קיום העולם והצל
והצלחתו וכן תמצא כי רז״ל העידו על דבר זה באמרם קוצים אני מכלה מן הכרם
בברכת זה הפסוק הוא כתיכת סבה אל הפסוק לפניו ואומר הסבה שבטובת הצדיקים תעלוץ הקריה היא בב
בברכת ישרים כלומ׳ ברכת ה׳ ית׳ על הישרים ותרבה הצלחתם ויתנהג העולם על פיהם תרום מעלת הקריה וה
והסבה שבאבוד רשעים רנה הוא שאם לא תכריתם מן העולם לא די שהיו הורסים הקריה בפעולת׳ אלא אפי׳
ברוח פיהם שהוא דבר קל בערך אל פעולתם תהרס קריה בז פירשו קצת המפרש״ם זה הפסוק בענין זה
כלומ׳ האדם שהוא חסר לב הוא לבוז ולחרפה בעיני רעהו כי כל אותם שיכירו פחיתות שכל יבזוהו ואיש תבונ
תבונות יחריש ר״ל ואם זה החסר לב יש לו קצת רוב תבונה ירבה בשתיקה שלא יכירו חסרון שכלו מדבריו ועל
דרך האמת יאמר כי האיש שהוא חסר לב לפחיתות שכלו יבזה האנשים גדולי המעלה אמנם מי שהוא בעל ת
תבונה יחריש ושותק מבזיונה כי אם הוא איש חסד והפרישות יקרב רעיון אל ה׳ ית׳ בדברי׳ ערבים לא בדברי
קלון ובוז ואם יראה גדולי המעלה יפחדו בעבור מעלתם או יאמר שהחסר לב הוא מבזה רעיו ומשתק האיש
שהוא איש תבונות או יהיה ענין הפסוק כן מי שהוא מבזה האנשים שהם רעיו ודומים לו בפחיתות המדות
חסר לב כי איך יבזה האנשים בעבור רוע מדותם ואותם המדות המגונות הם בו גם כן ולכן קראם רעיו כלו׳
רעיו באותם המדות אמנם מי שהוא איש תבונות ובו מדות מגונות ישתוק ולא יגנה האנשי׳ בעבור מדות שהם
כמבאות בו גם כן הולך הוא׳ כי האדם שהוא הולך רכיל והוא מגלה סוד מזה אל זה לא די שהוא מ
מגלה הדברים שאין ראוי לגלותם ואפי׳ לא נתנו אליו בסוד אלא אפי׳ הדברי׳ שנתנו אליו בסוד גמור הו׳ מגלה
אותם אמנם האיש שהוא נאמן רוח מושל ברוחו ונאמן להחזיק בסוד לבו ולא די שהוא מכסה ומעלים מה ש
שנתן אליו בסוד אלא על גודל מעלתו הוא מכסה אפי׳ הדבר שלא נתן אליו בסוד. ואיפשר שכיו׳ שלמה המלך
ע״ה באמרו הולך רכיל מגלה סוד כאשר ישיגו אם מפי כתב ימצאוהו או מפי חכם ישמעוהו דבר סוד מן החכ
החכמות האלהיות הנעלמות מעיני ההמון ולא ישיגם ויזוקו בהם אם ידעו אותם כאשר יזיקו הבשר והלחם
והיין עם היותם מזונות בריאים אל חלושי הגוף ואשר חלו חולי כבד כי לדמיון זה יזיקו הענינים האלהיים הא
האנשים לקצרי השכל ועניי הדעת כי הם לא ישערו כי אם גוף והנאות גופניות וכאשר תצטרך לקרבם אל
האמת ולעוררם אל ההצלחה ייטב יותר בעיניהם ארץ זבת חלב ודבש ופירות גינוסר מאשר ייטב בעיניהם
שתאמר אליהם כי יגיעו לגודלם שיהנו מזיו שכינה ויהיו ברורים בברור החיים על דבר זה ואם הוא שתכלית
יאמ׳ איש אל רעהו מה הוא כי לא ידעו מה הוא ולזה צריך החכם שלא יגלה אל האנשים מן הסודות האלהיות
רק כפי מה שיראו שיוכלו לסבלם וקרא החכם הזה רכיל מי שיגלה טעמי תורה וסודותיה לאותם שאינם ראו
ראויים לכך אמנם האדם שהוא נאמן רוח הוא מכסה ומעלים הסודות מאותם שאינם ראויים לשמעם׳

בְּאֵין תַּחְבֻּלוֹת יִפָּל עָם וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ׃ רַע יֵרוֹעַ כִּי עָרַב זָר וְשֹׂנֵא תוֹקְעִים בּוֹטֵחַ׃ אֵשֶׁת חֵן תִּתְמֹךְ כָּבוֹד וְעָרִיצִים יִתְמְכוּ עֹשֶׁר׃

באין אמר בעת שלא יהיה אל העם והוא ה
הקניין המתמוני דעת לעשות תחבולות יכלכלו בהם את
ממקריהם או שלא יהיה בהם מנהיג בעל תחבולה י
יכיל בהם העם מן המקרים הרעים יפול עם והנפי
והסכילה דוחנית לפי הענין שיהיו בו כי כמו שבעת שלא יהיה לעם מנהיג בעל תחבולה יצילם מפגעיהם יק
יפללו במקרי העולם כן בעת שלא יהיה להם מנהיג רוחני מנוה ומזהיר ומעורר אל עבודת ה׳ ית׳ יפול העם
בענין רע ויהיה מעותד אל העונש האלקי ותשועה ברוב יועץ ר״ל תגיע התשועה אל העם בעת ירבו
יועציו ומנהיגיו שהם בעלי התחבולות והתשועה הזאת כוללת אל תועלת זמני ואל ישועת הנפשות כי כשיהיו
בהם יועצים וחכמי אמת יקרבו האנשים לעבודת ה׳ ית׳ ותהיינה נפשותם נושעות ואחרי שהזכיר באין תחבו
תחבולות יפול עם ותשועה ברוב יועץ סמך אליו רע ירוע כי ערב זר להודיע כי האיש בתחבולותיו אם הוא ב
בעל תחבולה או בעבור עצות שיקבל בכל עניינו יכלכל ולא יעשה ערבות לזר אמנם מי שאיננו בעל תחבולה
ולא יקבל עצה בעניינו רע ירוע כי בסכלותו יביאהו לעשות ערבות לזר שלא יכיר אמנם החכמים שהם שונאי
תוקעים עומדים לבטח ומדרך השלמים לבחור להם לאשה אשת חן שיהיה לה לחן טוב בעבור מעשיה הטובי׳
אמנם העריצים והם הרשעים לא יחושו שתהיה אשת חן רק יכוונו אל העושר אשר לא יועיל ול
ולא יציל וכך הצדיק הנז׳ שהוא איש חסד לא יכוון לענג גופו רק הוא גומל נפשו והענין שיכוון להשלמת נ
נפשו אמנם הרשע לא די שלא יגמול נפשו אלא שיעכור גם שארו כלומר שיפיס עצמו ובשרו וקרוביו גב׳ כע
כעבדים בפעולותיו הרעות בעבור היותו רשע ועושה פעולות שקר אמנם האיש שהוא זורע צדקה יקבל שכר
אמתי וקיים וכבחי כי האיש שהוא כן ובעל צדקה מעותד לחיי׳ זמניים ונצחיים אמנם הרשע שהוא מרדף רע
רעה הוא יקפץ במיתתו כי תועבת ה׳ כל עקשי לב ולכן ימיתם ורצונו תמימי דרך ולכן יכתבם לחיים אמן
רע אמר כי האיש שהוא רע ירוע ראוי הוא שיתרועע כי ערב זר או יהיה רע במקום שם הפועל כ
כאילו אמר רע ירוע בעבור שערב זר ׳ ואמר כי מי שימלאהו לבו לעשות ערבות לאנשים זרים שלא יכירם
סופו שיגיחוהו בערבותו וישלם מכיסו ולפיכך אמר כי ערב זר כלומר עשה ערבות לאדם שלא ידענו כי אם י
יעשה האדם ערבות ליודעיו לא יעשה כא׳ לעשירי׳ עם עד שלא יבואהו היזק מפאת הערבות ההוא ואמר אחר
זה ושונא תוקעים בוטח כלומר מי שישנא לתקוע לזר כפיו שהוא שונא לפי׳ אחרי׳ התוקעים לזר כפיהם
הוא ישכון בטח לא יירא פן יצטרך לפרוע חובת אחרים ׳ ועל דרך נסתרו יאמר כי האדם הרע הוא יתרועע
מפני שהוא שונא נפשו ועשה ערבות ליצרו שהוא זר ונכרי מעצמותיו ותקע לזר כפיו והעניין שבני אמו והם
הכחות החמריות נחרו בו ושמוהו נוטר את הכרמי׳ שהסיתוהו להשתדל בעבודות הכחות הגופניות שהם זרות
מעצמותו וכרמו ש׳ו שהוא החלק השכלי מכחות נפשו שהוא עצמות האדם מאשר הוא אדם ובו נתענש שלא
השתדל להוציא שכלו האנושי אל הפועל האלקיים אמנם האדם שהוא שונא לתקוע לזר כפיו ומשתדל בהשכ
בהשכלתו האמתית הוא בטוח מן הרעועה כי הוא למעלה מן הזמן אחרי שעמלו בדברי׳ שהם למעלה מהשמש
אשת אמר כי האשה שהי׳ אשת חן כלומר נושאת חן בעיני כל רואיה עבור כשרון כל פעולותיה ת
תתמוך כבוד כלומר הכבוד תמשוך אחריה לא תעשה דבר רק דבר שתכובד היא בו יתכבדו בה כל בני ביתה
אמנם העריצים והם בעלי גאוה לא ישתדלו לקנות אשת חן שיכבדו בעבורה רק יתמכו עושר כלומר ישתדלו
לקחת אשה שיקבלו ממנה ממון רב בין אם יוקלו עבורה או יאמר אשת חן תומכת כבוד או יאמר כי נפש האיש
השלם הרודף אחר הכבוד ולא אחר הממון נפשו או ידו תתמוך אשת חן ר״ל שהוא ישתדל לקחת אשת חן ו לא
יחוש אל העושר אמנם העריצי׳ והם בעלי העזות והגאות יחפשו אחר העושר בקחת אשה אף אם לא תהיה א
אשת חן ועל דרך נסתרו יאמ׳ כי אשת חן והיא נפש המשכלת אשר באנשי השכל תתמוך כבוד כלומר
תשתדל בהשלמתה ויקל בעיניה הזמן ותבוז למחמדיו לא תחפוץ רק בדברי הכבוד ובהשארותה
ובדבקותה בהשם יתעלה

גומל נפשו איש חסיד ועוכר שארו אכזרי׃ רשע
עשה פעלת שקר וזרע צדקה שכר אמת׃ כן צד
צדקה לחיים ומרדף רעה למותו׃ תועבת ידוד
עקשי לב ורצונו תמימי דרך׃ יד ליד לא ינקה ר
רע וזרע צדיקים נמלט׃

אמנם העריצים כפשוטם למחמדי העול׳ ויתמכו ה
העושר והוא העמל שהוא תחת השמש ויבוזו אל הכ
הכבוד הרוחני אשר עליו נאמר כבוד חכמים ינחלו
והוא הטוב הצפון ליראי ה׳ ולחושבי שמו   גומל נ
נפשו איש חסיד או״מ כי האיש החסיד שעושה חסד ל
לנפשו ולא יחמוס אותה ולא יגזול ממנה לחם חקה
אשר היא עבודת האל׳ ית׳ וידיעת אמיתת הנמצאות
אשר למען הראותה כל אלה הובאת הנה הוא גומל
נפשו כ״ו מ׳ הוא משתדל בהשלמת נפשו והעניין שכל השתדלותו הוא לצורך חלק השכלי מכחות נפשו ואין ל
לגריס אתו כי לא תהיה השגחתו על עניינים הזמניים רק ליקח מהם ההכרחיים ב׳בד׳ ועוכר שארו אכזרי ר״ל
והאיש שהוא עוכר שארו שהוא החלק השכלי אשר בו נתעצם ולא ישתדל בהשלמתו אשר הוא המכוון ממנו ה
הוא אכזרי באמת או יאמ׳ אעפ׳ שאמרתי גומל נפשו איש חסיד שהמכוון מן האדם לגמול טוב אל החלק השכלי
ולהוציאו מן הכח אל הפועל האלהי עם כל זה אין לענות החומר לגמרי ולמנוע ממנו הצרכים הה
ההכרחיים כלל שזה מחייבת וקרא העושה זה אכזר׃   רשע או״מ כי הרשע והוא שמקצר בעבודת האל ית׳ ו
ובהשלמת נפשו כל השתדלותו ופעולותיו לנפשו ולזולתו אינם אלא פעולות של שקר שאין להם קיום ואמי
ואמיתות או יאמ׳ כי השתדלותו הם בעניינים הזמניים הכלים ולפי׳ אין לו יתרון בכל עמלו שיעמול תחת הש
השמש׃ אמנם האדם השלם הוא הזורע צדקה לצורך נפשו ולזולתו שכל פעולותיו הם שיחייבהו השכל ותכונת
התורה והוא הנקרא זורע צדקה יהיה שכרו דבר אמיתי וקיים והוא תענוג הנשמות כי אין ראוי שיקרא דבר
אמת הכלה וחולף ואיפשר זורע צדקה האיש הזורע צדקה ושלמות בלבות האנשים והוא שיאציל מחכמתו על
זולתו ויתן מהודו עליהם ושכרו יהיה דבר אמיתי וקיים כעניין ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד׳   כן
אמר כן צדקה לחיים כן הוא האדם הישר מן אם כנים אתם ואו״מ כי האיש שהוא ישר והוא בעל צדק גם כן
סופו לחיים ר״ל לחיי העולם הזה ולחיי העולם הבא ואיפשר שמלת מרדף משרתת בראשונה גם כן ויהיה עניי
עניינו האדם שהוא כן ומרדף צדקה סופו לחיים ומרדף רעה למותו ר״ל האדם שהוא מרדף לעשות רעה לנפ
לנפשו או לזולתו גורם רעה לנפשו ולזולתו וגורם מיתתו. ואיפשר בעבור שאמ׳ בסוף הפסוק הקודם לו וזורע
צדקה שכר אמת שהם חיי עד ומרדף רעה הוא רודף ומבקש מיתתו והעונש שהוא בהפך אל החיים הנצחיים
ובעבור שאומר כן צדקה לחיי׳ ומרדף רעה למותו סמך אחריו תועבת ה׳ עקשי לב ורצונו תמימי דרך כלומר
ראוי הוא שמרדף רעה יהיה סבת מיתתו כי תועבת ה׳ עקשי לב וראוי שהאיש צדקה יהיה לחיים כי רצון האל י
ית׳ תמימי דרך   תועבת ה׳ עקשי לב׳ או״מ כי האנשים שהם עקשי לב והם הפתלתולים במעשיהם ובדבריהם
הם נתעבים בעיני ה׳ ית׳ כי הוא ית׳ שלם מכל צד ואין שלימות דומה לשלימותו והשלימות אשר יאמר עליו
ית׳ ועל זולתו נאמ׳ בשתוף השם בלבד כי הוא ית׳ נעלה ומרומם על השלימות ולפי׳ לא יהיו רצויים לפניו רק ה
השלמים המתדמים אליו ית׳ בפעולותיהם כפי היכולת ומי שלא ישתדל להגיע אל שלימותו ית׳ ולהדמות אליו
הוא תועבה לפניו כמו שכתו׳ תועבת ה׳ עקשי לב והם הפתלתולים. והרצויים לפניו ית׳ הם תמימי דרך והם ש
שכל דרכיהם והם פעולותיהם יביאו שלימות עליהם ועל זולתם ואיפשר שקרא תמימי דרך אותם שידרכו הד
הדרך הסגולה שהם שלמים ותמימים שאחזו בדרך התמימה והישרה לעלות במעלות החכמה   ובעבור שאמר
תועבת ה׳ עקשי לב סמך אליו יד ליד לא ינקה רע כלומ׳ לא יתאחר פורענותו וכן בעבור היות רצון ה׳ ית׳ תמ
תמימי דרך זרע צדיקים נמלט   יד ליד לא ינקה רע   או״מ כי האיש הרע שהוא עושה רע לנפשו ו
ולזולתו לא ינקה שלא יבואהו העונש על רעתו אבל יבואהו יד ליד כלומר בקרוב אמנם זרע צדיקים והם בני
הצדיקים או הבנים צדיקים הם נמלטים מכל רע בזה ובבא   או יאמר מן הדין הוא שאיש הרע לא ינקה
רק יגמל מיד כפי רשעו   אמנם אם החוטא הזה הוא זרע צדיקים שיש לו זכות אבות יאריכו לו שלא יחול ע
עליו העונש מיד אעפ׳ שלא ינקה לבסוף   או יאמר מן הדין הוא שהאיש הרע יגמל מיד

נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם׃ תַּאֲוַת
צַדִּיקִים אַךְ טוֹב תִּקְוַת רְשָׁעִים עֶבְרָה׃ יֵשׁ מְפַזֵּר
וְנוֹסָף עוֹד׃

אמנם לפעמים בעבור זרע צדיקים העתידים לצאת
לצאת ממנו כמלט שלא תבואהו רעה מיד ובעבור
שהזכיר למעלה מזה אשת חן תתמוך כבוד ועריצי'
יתמכו עושר ולא יחושו שיהיה להם אשת חן נגה פ
פעולתם ואומר כי אין לדרוך אל עושר. או ליופי כי כנזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם או בא לומר
כי הרשעים הנו' כח ההכנה כאילו כמנהג בהם לבטל' והשכל אשר בה שישתמשו בו בעשיית המעשים
הרעים לדמיון נזם זהב באף חזיר שילכלכאו והאשה היפה שתטומאת זכותה להסרון טעמה והוא שכלה
כנס אומר כי האשה שהיא יפת תואר וטובת מראה והיא סרת טעם כלומר חסרת שכל הוא בלתי נאה ונת
ומתקבל! כי עם היופי ראוי להתחבר שכל טוב ושלמות כדי שיתחבר הטוב עם הטוב אמנם בשתהיה האשה יפ
יפה ונסכלה הוא חבור בלתי הגון מפני שיתחבר הטוב עם הרע והוא לדמיון הדבר הטהור והנקי כמו נזם זהב
שאין הראוי הוא שיתחבר עם דבר טהור ונקי ויתחבר עם דבר הטמא והמטונף והוא שיושם באף החזיר אשר
נודע כי תמי' לכלוך וטנוף באפו וכמו שהחזיר בטומאתו ובפעולתו הוא מטנף ומלכלך נזם הזהב שט ור וזהב
והנקי יתקוב בהם האשפתות ולכלוכים כן הסכלות אשר בזאת האשה יטנף יפעתה ויופיה ויבזהה לטמא מע
מעשים ולהשחית יפעתה או יהיה הפי' ש! זה הפסוק בזה הענין ידוע כי זה החזיר כטבעו יתקוב האשפתות ו
ובעת שימצא דבר כתעב ומשוקץ יהנה בו להיותו מזונו ואם יזדמן בעת נקבו' האשפתות באפו שימצא נזם ז
זהב שהוא דב' נחמד ויקוץ בו והוא לדמיון אשה שהיא שטוף בזמה שלא יתענג בנשים הקדושות והצנועות ה
המתרחקות מתעתועי הזמה כאלו לא יתענג במשכבי הזכרים וירחיקם בכל יכולתו וימאסם ויתענג לאישות
הזימה אשר תתמכרנה להפליג בתעתועי תעועי הזמה ויהיה ענין הפסוק כן כמו שיקוץ החזיר בנוקבו בא
באפו האשפתות כשיזדמן לפניו נזם זהב תמורת הנבלה שהיא מזונו כן יקוץ הנשקע בתאו' העולם באשה א
אעפ"י שתהיה יפה וסרת טעם כלומר כשלא תמצא חן בעיניו בעבור שאינה מסולחת ומורגלת בתעתועי הזמ
ה. או יהיה פי' יפה יפה במעשיה ולא תמשך אחר תאות לבה הזונה ולכן סמך אליו הפסוק שבא אחריו תא
תאות צדיקים אך טוב כלומר תאות הצדיקים איננה מן התאוות הבהמיות רק תאותם היא הדבר שהוא טוב ב
במוחלט אמנם תקות רשעים והוא הדבר שישימו תקותם ותכליתם הוא עבירה כלומר בדבר שמביא עליהם
עברת ה' ועברת הנשים ואפשר שקרא אשה יפה החומר הזך והטוב המוכן בטבע לקבל צורת השכל על השל
השלימות ואמר כי כשיזדמן שיהיה החומר זך וטהור ומוכן לקבל צורת הדעת ובעליו בבחירתו הרעה לא ישת
ישתדל להוציא שכלו מן הכח אל הפועל רק ישתמש במיני פחיתיות שכלו לקנות קנייני העולם הזה וילך א
אחר תאותיו ולא תועיל לו ההכנה הטבעית שנמצאת בו מוכנת לכל מעלה ושלימות הוא דבר בלתי ראוי ודו
ודומה לנזם זהב שהוא באף חזיר כמו שהחזיר מטנף נזם זהב כן בחירתו הרעה מטנפת ההכנה טובה הטבעי'
אשר בו לקנות כל מעלה ושלימות תאות אומר כי תאות הנפשים שהם בעלי צדק ויושר היא לע
לעשות הטוב בנפשם ולזולתם לא זולת זה וזה רמז במלת טוב הדבר שאיננו כא' טוב והוא הטוב הצפו
הצפון ליראי ה' שהוא טוב מוחלט אמנם תקות רשעים והוא מה שיקוו לנפשם ולזולתם הוא דבר של עבירה כ
כלומר מעשה שיביא על בעליו עברת ה' ית' ועברת ברואיו כי לא ירצו לעצמם ולזולתם כא' רע ים אחר ה
שהזכיר כי תאות הצדיקים הו' להטיב לעצמם ולזולתם אמר לא תחשוב כי בהעניקך לאחרים מאשר חננך ה'
ית' שיחסר ממונך בהועילך אל זולתך מן הדעת שחננך ה' ובהאצילך עליהם מן הרוח אשר עליך יחסר שכל
שכלך כי יש מפזר ונוסף עוד כי בהעניקך מממונך לזולתך וידאה בעיניך שתפזר ממונך תהיה ברכת ה' בכל
אשר לך בבית ובשדה וברוב הענין ברוב הימים ימצא האדם החסד אשר יעשה ואעפ"י שיעשהו לאשר לא יכיר
כמו שאמר שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו ולפעמים ימצא יותר ממה שיעשה ואל זה רמז
באמר ונוסף עוד

וְחֹשֵׂךְ מִיֹּשֶׁר אַךְ לְמַחְסוֹר: נֶפֶשׁ בְּרָכָה תְדֻשָּׁן ומַ
ומַרְוֶה גַּם הוּא יוֹרֶה: מֹנֵעַ בָּר יִקְּבֻהוּ לְאוֹם וּבְר
וּבְרָכָה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר: שֹׁחֵר טוֹב יְבַקֵּשׁ רָצוֹן ודו
וְדֹרֵשׁ רָעָה תְבוֹאֶנּוּ: בּוֹטֵחַ בְּעָשְׁרוֹ הוּא יִפֹּל

וכן בהאצילך מהוד השכלי על זולתך לא יחסר מ
שכלך אבל יהיה נוסף במעשה הזה כמו שאמרו רז״ל
הרבה למדתי מרבותי ומתלמידי יותר מכולם וזה ר
רמז באמרו ונוסף עוד וחושך מיושר אך למחסור ר
ר״ל מי שיחשוך וימנע לנפשו חקה הראוי לה וכן כש
כשיחשוך מזולתו מה שהוא יושר ומשפט שיקבל אך
למחסור כלומר יחסר ממנו אם לא יתנדב לאנשים כפי היושר וכן יחסר שכלו בעת שלא יאציל מהוד שכלו
על אחרים כי מתוך כך שלא ידבר בעניני החכמה עם אחרים שישאלוהו ויענה
ויושיבוהו ישכח מה שלמד ותחסר חכמתו יום יום נפש ברכה תדושן זה הפסוק דומה בעניינו אל הפסוק ה
הקודם לו שאמר יש מפזר ונוסף עוד ואמ׳ כי האדם שהוא בעל נפש ברכה כלומ׳ נפש נדיבה וחוננת ומשפע׳
אשר תרבה הטוב לעצמה ולזולתה תהיה דשינה ורעננה וקיימת במעמדה הטוב לא תחסר דבר בזה ׳ ואיפשר
שא׳ יש מפזר ונוסף עוד כיוון אל הכינת השכל והחכמה על אחרים ׳ומרוה גם הוא יורה ר״ל כי מי שמרוה בנ
במאמן שכל זולתו בהאצילו מחכמתו עליו לא יחשוב שהוא מועיל דיק נפש זולתו אבל
מועיל במעשה ההוא לעצמו כטעם ומתלמידיי יותר מכולם או יאמ׳ כי מי שמרוה אחרים לא יחשוב שיחסר
חכמתו בעבור זה כי הוא שבר חננו זולתו והעניקו יורה עוד וילמד אחרים מונע בר זה הפסוק כתיבת סב
סבה אל מה שזכר באמרו יש מפזר ונוסף עוד ולאמרו נפש ברכה תדושן ואמר שהסבה שהחושך יושר יבא
לידי מחסור ׳ומי שמפזר ממונו לצדקה נוסף הוא כי המונע הבר והוא מי שחננו ה׳ עד שבר מן הבר מה שיש
שיספיק לקבל מאנשים והם המייחלים שימכור ממנו והוא לרוע טבעו מונע הבר מן העם ולא ימכרנו מט
מטבע העולם שאנשים יקללוהו׳ ואם יש בעל הבר בעל רוח נדיבה וישביר הבר לכל עם הארץ יב
יברכוהו האנשים וטבע החסרון והמארה להמצא במקום שתהיה שם הקללה ושבע הטובה מדרכה שתמצא מ
ממנה במקום הברכה וכן העניין בעצמו מי שחננו ה׳ שכל טוב ולא יאציל על זולתו יקללוהו האנשים וחכמתו
הולך וחסור ואם ינהיג בני דורו לעבודת ה׳ ויאציל משכלו לכל איש מוכן לקבל יברכוהו האנשים וחכמתו הול
הולכת ונוספת כי ילמוד מתלמידיו מה שלא ילמוד בהיותו מתבודד בלימודו ׳ואיפשר כי יאמ׳ יקבוהו מן ויקוב
חור בדלתו ואמ׳ החכם הזה מי שהוא מונע בר יהי רצון שיקבוהו עמים בחרבותיה׳ וברכת ה׳ ית׳ תהיה על ראש
האיש המשביר לכל עם הארץ ואחר שהזכיר וברכה לראש משביר הזכיר הסבה ואמ׳ הסבה שתחול הברכה לר
לראש האיש המלמד דעת את העם כי האיש שוחר טוב לעשותו לנפשו ולזולתו הוא מבקש להיות רצוי לאל ית
ולאנשים ולכן תחול עליו ברכת ה׳ ית׳ והאנשים אמנם האיש שהוא מונע בר יקבוהו לאומים ואחרי שהוא ד
דורש רעה תבואנו וכל זה גורם לו היותו בוטח בעשרו ולא יחוש להיות רצוי מה׳ ית׳ והאנשים ולכן יפול
אמנם הצדיקים יפרחו לדמיון העלה של אילן והבוטח בעשרו ויסיר מעליו השגחת ה׳ ית׳ הוא עוכר ביתו
ובשיחשוב לנחול עושרו הגדול שבטח בו הוא ימצא לבסוף שינחל רוח כלומ׳ דבר אבד לשעתו וסופו כשיכלה מ
ממונו שיהיה עבד בעבור אולתו לאיש שיפקיס בידו ממונו בעבור היותו חכם לב הוא עץ חיים כלומ׳ תכליתו
אשר הוא פריו מביא אל שלימות אשר בעליו יחיה לעולם ׳ואם עלה בידו להיות לוקח הנפשות מיד הזמן או
מיד השטן ולהדריכם בדרך התורה והמצות או ראוי להקרא חכם באמת כי אין מעלה למעלה מעשיי׳ כפשות
שוחר טוב אמ׳ כי האיש שהוא שוחר טוב ר״ל מבקש לעשות הטוב בכל יכולתו לנפשו ולזולתו הוא בבקשתו זאת
מבקש דבר שהוא רצון ר״ל דבר רצוי לה׳ ית׳ ולאנשים אמנם האיש הדורש לעשות רעה לנפשו ולזולתו הרעה
תבואנו כלומ׳ תחול עליו ופי׳ שוחר שהוא כאלו ישכים בשחר לרוב תאוותו לעשות הטוב ואיפשר שמלת תבוא
תבואנו תשרת בראשונה גם כן ואמ׳ כי האיש שהוא שוחר הטוב וכן האיש שהוא מבקש רצון תבואנו ומי שהו׳
דורש הרעה תבואנו הרעה גם כן בוטח בעשרו אמ׳ כי מי שיבטח בעשרו הוא יפול כי מאחר שהוא בוטח
בעשרו ויסיר בטחונו מה׳ ית׳ ותסור בעבור זה השגחת ה׳ ית׳ ממנו ומתוך כך יפול והעניין שיפול מעשרו או י
או יפול נפילת מיתה בבאר שחת או יפול בשאול ואבדון והוא כנוי אל העונש שאחרי מות

וּבַעֲלֹה צַדִּיקִים יִפְרָחוּ׃ עֹכֵר בֵּיתוֹ יִנְחַל רוּחַ וְע
וְעֶבֶד אֱוִיל לַחֲכַם לֵב׃ פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים וְלֹקֵחַ נַפ
נְפָשׁוֹת חָכָם׃ הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם

ובעבור שהתענוג תקרא עלייה והוא עליית מעלה ומדרגה קרא עונש הנפש ירידה ונפילה. אמנם הצד הצדיקים לא יפולו רק יעלו והוא אמרו ובעלה צדיק צדיקים יפרחו דמה אותם לדבר הצומח שדרכו לע לעלות ותנועתו מן המטה והענין שתהיה עלייה הן בחייהן עלייה במדרגות סולם החכמה והן עלייה לבסוף שידבקו באלהי הנצב בראש הסולם וקרא מה שכנגד זה לנפש הרשע נפילה שמחשבה מעולם העליון ובעת שתכרית מגרור החיים יהיה שם הנפילה ראוי לא עוכר אומ׳ כי האיש שהוא עוכר ביתו כלומ׳ עוכר אנשי ביתו או האנשים הנתונים תחת הנהגתו לא הר הרויח מאומה רק הוא נוחל רוח כלומ׳ דבר בלתי תועלת ולפי זה הפי׳ יהיה אומ׳ ועבד אויל לחכם לב דבר בפ בפני עצמו אין לו דבקות עם ראש הפסוק רק שאמ׳ כי האויל בעבור אולתו ישוב עבד לאיש חכם לב כי בעבור אולתו יעני וישוב עבד לאיש חכם שיקנה הממון רב בחכמתו או יאמ׳ עוכר אנשי ביתו הוא מי שינחל רוח והע והענין כי האיש שהוא הולך סובב בדרך לבו אחת הנה ואחת הנה ללא תועלת רק רועה רוח ורודף קדים הוא עוכר נפשו כי מתוך שהוא מבטל מלאכתו ולא ישתדל להמציא טרף בני ביתו הוא עוכר בני ביתו שאין לא להם ממה לחיות והם מצפים למעשה ידיו וסוף זה האויל הסובב רועה רוח שיעני וישוב עבד לאיש עשיר שב שבחכמת לבו לא היה סובב כמוהו וקנה הון רב או יאמ׳ בפסוק זה גנות האויל וספר ממנו ג׳ ענינים האחד שהוא עוכר ביתו ושהוא נוחל רוח והוא עבד לאיש חכם עבור אולתו. ולפי הנסתר אמ׳ כי מי שהוא עוכר בי ביתו ר״ל בית נפשו ומעמים על עצמו מה שלא חייבתו התורה ללא צבה מחייבת הוא שרויח מאומה כי מה שה שהוא מקוה בדבר זה שכר שהוא לא תועיל בזה ואמר אחר זה לא תחשוב שהמכוון ממנו הוא שתפרך נפשך ו ותמלא רצון שכלך רק עשה שיהיה האויל עבד והוא המלך זקן וכסיל אל החלק השכלי הנקרא חכם לב׳ פרי אומר כי פרי שעושה הצדיק לעצמו בעבודת ה׳ ית׳ ובקנותו החכמה היא עץ חיים כלומ׳ הדבקות ב באלדים ית׳ אשר הוא צרור חיים והמשיל זה הדבר לעץ חיים אשר אוכליו יחיו לעולם וכן תכלית הצדיק בשל בשלמותו ובעבודתו הוא להיות חי לעולם בעולם הנשמות ואומ׳ לוקח נפשות חכם ר״ל ומי שהגיע ממעלתו ע עד שיהיה ראוי להקרא חכם תכיעהו שרוח האלדי אשר בו להשלים זולתו ויעשה נפשות ואמר ולוקח ר״ל שהוא לוקח אותם מיד הזמן אשר שבו עבדיו או מיד התאוות ומקרבן לחסות בצל ה׳ ית׳ או יהיה ולוקח פועל כנגזר מ מן כי לקח טוב נתתי לכם כלומ׳ מי שהוא מלמד לקח טוב ויהיה החכמה אל הנפשות הוא חכם ובעבור שאמר פרי צדיק עץ חיים שפעולתו מביאה לחיים הזמניים והנצחיים אמ׳ הן צדיק בארץ ישולם כלומר לפעמים רו רואים שצדיקים יש להם חיי צער בעולם הזה והוא שרמז לאמר בארץ ואמר ישולם רמז כי הצער שיהיה לו ב בעולם הזה לגמול קצת מעשים רעים שפעל בקצת זמנו וכל שכן שהרשע והחוטא ישולם לו גמול מעשיו הר הרעים בעת שיחפוץ ה׳ ית׳ בחייו או במותו והאדם הטוב אעפ׳ שפעמים בארץ הוא יפיק רצו׳ מה׳ ויקבל שכרו והרשע שהוא בעל מחשבות רעות יכיחנו ברשעו שיענש כי אינכו דבר ראוי שיכון האדם והוא פעל הרשע א אמנם הצדיקים שהם רחוקים מן הרשע לא ימות טרשם הן אמר הן האדם השלם בעת שיעבור על מ מצות בוראו ית׳ בעת מן העתים לא ינקהו ה׳ ית׳ מאותו עון רק יעניושהו בעודו בארץ כלומ׳ בהיותו בחיים כל שכן הרשע והחוטא שהם ראויים שיענשו ואם לא תראה עונשם בעולם הזה יש להאמין שיענשו במקום אחר אחרי מות. ודע שהחכמים יראו לספר עונש הרשעים אחרי מות פן יפחיתוהו כי הוא נורא מאד ומי יכילנו ובאמרו הן צדיק בארץ ישולם מלתא אגב אורח׳ קמל׳ רמז לנו הענין הגדו׳ אשר התבאר לחכמים והוא שהצ שהצדיקים ואנשי אמונה כשיחטאו לפעמים לא ינקה ה׳ ית׳ מזכיותיהם כשיעור החטא ההוא אמרו בתורה ולא יקח שוחד רק יעניששם בעולם הזה כפי חטאם וישלם להם גמולם הטוב ממעשיהם הטובים בעולם הנשמות ו וחייבה החכמה העליונה להיות כן מפני שכל הטובות והתענוגים שיהיו בעולם הזה הם אין ואפס ואין להם דמיון וערך לטובת העולם הבא וכן קצת עונש שיהיה לנפש היוצאת אחרי מות בעולם הנשמות הוא גדול אלף אלפים מכל צער וענוי שיהיה בעולם הזה ומפני זה חייבה חכמתו ית׳ לענות צדיק בחטאו בעולם הזה ש שהוא אין ואפס בערך אל העונש הרוחני וזה רצה באמרו הן צדיק בארץ ישולם ויקבל כל שכרו מעבודת א אלדיו וקיום מצותיו בעולם הנשמות שהוא הטוב הצפון והגמור ליראי ה׳.

ס א

יב אַף כִּי רָשָׁע וְחוֹטֵא׃ אֹהֵב מוּסָר אֹהֵב דָּעַת וְשׂוֹנֵא
תוֹכַחַת בָּעַר׃ טוֹב יָפִיק רָצוֹן מֵיְיָ וְאִישׁ מְזִמּוֹת
יַרְשִׁיעַ׃ לֹא יִכּוֹן אָדָם בְּרֶשַׁע וְשֹׁרֶשׁ צַדִּיקִים בַּל

ולא רצה שיקבל שכרו בעולם הזה שקנייניו הם הבל ורעות רוח ולרשעים חייב חכמתו בהפך זה והוא ש שהרשעים עם גודל רשעם אי אפשר שלא יעשו ד דבר לקבל שכר טוב וברוב העתים יחטאו ויתחייבו עבור החטאים ההם ענויים גדולי׳ ולפי׳ ראת׳ החכמה העליונה לתת להם גמולם על מעשיהם הטובים טובות העולם הזה שהם הבל ורעות רוח להעניטם בעולם הנשמות שהם הענויים גדולים והמבהילים וזהו אמרו ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו ל לא יאחר לשונאו על פניו ישלם לו וזהו שתרגם אונקלוס ומשלם לסנאוהי טבן דאינון עבדין קדמוהי בחיי בחייהון לאובדיהון לא מאחר עובד טב לסנאוהי טבין דאינון עבדין קדמוהי בחייהון משלם להון אוהב אמר כי האדם שהוא אוהב מוסר כלומ׳ לשמוע דברי מוסר מן החכמים המייסרים אותו ומחלתם עליו מוכי מוכיחים אותו והוא אוהב דעת כלומ׳ אוהב לקנות דעת לעצמו אמנם מי שהוא שונא התוכחת ושונא מי שיוכ שיוכיחהו הוא בער כי לא יוכל להשיג אל הדעת בלעדיו כי יצר לב האדם רע מנעוריו ועייר פרא אדם יולד׳ וצריך למוכיחים שיוכיחוהו ויסירו אותו מדרך רעה ויקריבוהו אל הטוב כדי שלא ישאר באולתו טוב אמ׳ כי האיש הטוב והוא השלם הוא המקורב והנרצה אל ה׳ ית׳ והוא המוצא חן בעיניו והמפיק רצון ממנו ואם וחסר יסבול מעלתו ית׳ ולא ישיגהו הוא מרחוק וכפי מה שיעלה האדם במדרגות הסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה יקרב יותר אל ה׳ ית׳ ואמ׳ החכמים שהחכמה סולם למשכיל ומי שיוסרנה יחסר קרבת סבירא ואי ואיש מזימות ירשיע ר״ל ואיש בעל מחשבות רעות שהוא מחשב להרע ירשיענו ה׳ ית׳ בהשפטו כל שכן שלא יפ יפיק רצונו ממנו או יהיה ירשיע במקום ירשע ועניינו יפעל רשע או ירשיע מעשיו וירשיע לנפשו ולזולתו ומ ומתוך כך לא יפיק רצון ממנו ית׳ ובעבור שאמ׳ איש מזימות ירשיע סמך אליו לא יכון אדם ברשע כלומר ל לא יחשב האיש שירשיע להשכל כי לא יכון אדם ברשע ושורש צדיקים בל ימוט בעבור שיפיק רצון מה׳ לא אומ׳ כי האדם שהוא הולך לעולם בדרך רשע לא יכון כלומ׳ לא יהיה קיים ונאמן רק יהיה רשע א הצדיקים ששרשם פתוח אל מי החכמה והתורה לא ימוט שרשם כי הם על יתד תקועה במקום נאמן ואומ׳ כי הרשעים יהיו נודדים וגולים בחייהם ובמותם כאמ׳ על נפשותם ונפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע שהוא משל נשוא על הנפש המקוררת הנודדת מעולמה גולה וסורה ואל המקדש לא תבא אמנם לצדיקים לא ימוטו בעולם הזה כי לא יזיקו ולא יוזקו מנורף אל זה שהשגחת ה׳ ית׳ דביקה בהם בחייהם ובמותם תהיינה נפשותם קיימות לעולמי עולמים ונהנות מזיו שכינה ואיפשר שזה הפסוק דבק עם הבא אחריו ואומ׳ כי שורש צדיקים בל ימוט בעבור שיקחו להם אשת חיל בת טובים שהיא להם לעטרת תפארת ולא יכון אדם ברשע כי לא יבח׳ לו אשת חיל להעמיד ממנה זרע כשר רק יקח אשה מבישה יולדים ובעלה ובניה שהיא כרקב בעצמותיו ולכן סמך אחריו מחשבות צדיקים משפט והרשעים יקחו להם אשה מבישה כי תחבולות רשעים מרמה א אשת אומ׳ כשיזדמן לאיש שיהיה לו אשת חיל כשיהיה בה כל העניינים הנזכרים בסוף זה הספ׳ בפרשת אשת חיל מי ימצא עד סוף הספר שהאשה היא כשיהיה על זאת התכונה היא עטרת הוד לבעלה שיוכל לאתפ להתפאר בה לשבות רבות וזה שהיא לא תביישהו במעשיה רק יכובד לנועם מידותיה וילכו הנהגות הבית על סדר נאות ואין קץ אל הטובות הנמשכות אל האיש ואל ביתו בשבתה מצורף לזה שהוא לא יעמוד ב״ב כנוס ממנה ועל הכל שיהיה בטוח שיעשה ממנה פרי טוב לדמיון האדם שיש לו קרקע טוב שהוא בטוח שיקבל הזר׳ שם וכן מי שיש לו אשת חיל על הרוב הבנים אשר תוליד מפני שחומר הולד מדם האם כי לפי שביארו חכמי׳ האחרונים זרע הזכר לא יפעל בוולד רק שהוא נוקב זרע האשה ויתהפך לרוח והרוח ההוא יפעול בדם האשה לדמיון מה שיפעל הרוח שיכניס האומן בפיו בחתיכת הזכוכית שהוא גורם לו שיתפשט ויצייר אותו בצורת כלי אחרי היותו עשת מזכוכית ומתוך שחומר הוולד הוא דם האשה אין ספק כי האשה שהיא אשת חיל יהיו ה הבנים הנולדי׳ מדמה מוכני׳ אל כל שלימות ולפי׳ הזכיר התור׳ ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב וגו׳ ׳ אחות לנחשון לפי שרוב בנים דומים לאחי האם ולפי׳ זכה ויצא ממנה אלעזר ומשה רבי׳ ע״ה שלקח אשה כושית לא זכו בניהם למעלת בני אהרן ולפי׳ אמ׳ אשת חיל עטרת בעל׳ אמנם מי שיש לו אשה רעה שהיא גורמת בשת לעצמה וגורמת בשת וכלימה לבעלה ולבניה ולקרוביה היא לו כמו הרקב בעצמותיו

יָמוּט: אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ וּכְרָקָב בְּעַצְמוֹתָיו מְבִישָׁה: מַחְשְׁבוֹת צַדִּיקִים מִשְׁפָּט תַּחְבֻּלוֹת רשע רְשָׁעִים מִרְמָה: דִּבְרֵי רְשָׁעִים אֱרָב דָּם וּפִי יְשָׁרִים יַצִּילֵם: הָפוֹךְ רְשָׁעִים וְאֵינָם

והרקב הוא חולי שיחלה האדם ויתחיל בבשר ויעבור השחין בעצם שהוא דבר שאין לו תקנה ולדמיון זה היא האשה הרעה אל בעלה שהיא תביא רקב וחסרון ומחירה בכל מעשיה וגם כנוף בעלה כי הוא יחלה מדאגתו עליה כי תביש בעלה ותביא במעשיה ותפ ותפזר ממונו ותביא עליו קטטות ומריבות ובכיו יהי יהיו בספק ממזרים גמורים ואין קץ אל הרעות הנמצאות בסבתה ועל דרך הנסתר כאמ׳ כי אשת חיל הנה החומר של אדם כשיהיה ממוסך ויפר בטבע מוכן לחול עליו צורה שלימה ונכבדת ואמר כי כשיזדמן שיהיה לאיש חומר טהור וממוסך הוא לצורה שהוא בעלה לעטרת תפארת בחיין ובמותו יגיע להתעטר בעטרה שמת שמתעטרים בה הצדיקים באומר רז״ל צדיקים יושבי׳ ועטרותיה׳ בראשיה׳ כי מי שהוא על זה התואר יהיה לו אש׳ חיל לא יאכל מעץ הדעת טוב ורע כלומ׳ לא ישים תכלית מזונו אל אכילת עץ הדעת רק ישלח ידו ויקח מעץ החיים ואכל וחי לעולם ולא יכוהו ויפצעוהו השומרים הסובבים בעיר ולא הכרובים ולהט החרב המתהפכ׳ רק כל העם הנמצא בעיר יהיו לו למס ועבדוהו ימצא כל כחותיו מסכימות אל ההצלחה לא ינער בהכחת התענג התענגות׳ וימצא את שאהבה נפשו ויאחזו׳ ולא ירפנה וידבק בה דבקות אמתי׳ ואמרו וכרקב בעצמותיו מבישה הוא משל למי שהוטבע על טבע בלתי כאות שהורכב מטבע בלתי טהור ובלתי ממוסך שימצא עצמו בלתי מו מוזמן לקבל שלימו׳ רק עם טורח ענוש מפני שאכל מעץ הדע׳ טוב ורע ויגורם מגן עדן ואם ירצה לחזור בו ימצא הכרובים ולהט החרב המתהפכת ולא יוכל לעבור כא׳ בעד שומרי החומות השומרים הסובבים בעיר י יכוהו ויפצעוהו וישאו רדידו מעליו וזאת הנקרא זיוג שני שקשה לזווגו כקריעות ים סוף כי הוא בכוונה אל ה ההצלחה ימצא כל כחותיו מוזמנים ומטבעי׳ אל ההפך ולא יוכל לעבור אם לא שיופצע ויוכה ועל הרוב יגרשו חוץ מגן עדן ולא יכנסו בו לעולם ואל זה רמז באומרו וכרקב בעצמותיו מבישה כלומר מי שיש לו אשה מבי מבישה שהיא נסתת להסתת הנחש ותאכל מעץ הדעת ותאכילה לבעלה גב׳ היא לדמיון האיש שיש לו רקב בעצמותיו שהוא לא יכל להתרפא כא׳ בטורח ובעמל גדול ואחרי ענויים גדולי׳ ועל הרוב לא יתרפא בעל הרקב בעצמות לעולם ואפשר שקרא בעלה של אשת חיל השכל ואומ׳ כי כשיהי׳ חומר ה האדם יושר וממוסך בבמותו יחול עליו צורת השכל על השלמות והכל הולך אל מקום אחד מחשבות אמ׳ כי מחשבו׳ הצדיקי׳ הם לעשות משפט ושיהיה המשפט נמצא לארץ תמיד ותלקח הנקמה מהעוברי׳ על דת דתות וכם שתחבולו׳ הם סובבו׳ על סוג משפט גב׳ אמ׳ הרשעי׳ לא די שמחשבו׳ הם מרמה אל שגם תחבולו׳ הם מרמו׳ או יאמ׳ כי מחשבות החכמי׳ משגיחו׳ לפעו׳ על המשפ׳ האלקי׳ ויראו ממשפטו ואמ׳ הרשעי׳ לא ישערו זה רק הם עושים לפעול תחבולות לרמות החכמי׳ בהם וסמך לזה דברי רשעי׳ ארוב דם כלומ׳ תחבולותיה׳ ותרמיותיה׳ הם תחבולו׳ ותרמות ארוב ולשפוך דם והצדיקי׳ משתדלי׳ להציל׳ מידם ולכן אם תהפוך הרשעי׳ תמ תמצאו שאינם ובית צדיקי׳ יעמוד כי הרשעי׳ בעבור שיארבו לדם יבוא פתאו׳ אידם והצדיקי׳ שיצילו אחרים מ ביתם יעמוד דברי אומ׳ כי הרשעי׳ דבריה׳ ופעולותי׳ הם לארוב דם לרשיה׳ לשפוך דמם או לקחת ממונ׳ או על צד השבלה ונקמה אם על דרך שהם שונאי׳ המין האנושי כמו האופעה שהוא יהרוג הבעלי חיים ולא כדי לבקש טורפו מהם ולדמיון זה יש קצת רשעים יגרמו הזיק לזולת בגוף ובממון ובנפש ולא לתקות קבלת תועלת בזה והם יותר מגונו׳ מחיות היער שיבקשו טרפם בהריגת שאר בעלי חיים ופי ישרי׳ יצילם אמ׳ כי הישרים ובעלי השלימות לא די שלא יארבו להם ולא יזיקו שיש להם להצילו שלא יוזק או יאמר דברי ה הרשעי׳ הם לארוב דם כדי לשפוך דם נקי ואם יזדמן שהחכמי׳ ישרי׳ ירגישו ברשעם שיארבו לדם יצילו הנא הנארבי׳ בכל כחם בדברי פיהם והטעם שיודיעו להם כי הם נארבים או יעצו שהורבי׳ לא יוכלו להזיקם הפוך אמר כי הרשעי׳ אין להם מעמד קיים רק הם כציץ השדה ובבקר יציץ וחלף ולערב ימולל ויב ויבש כטעם ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו כי לרוב רשעם לפעמי׳ עושי׳ דבר שהם נכרתי׳ מן העולם בפתע פתאו׳ וכי כך אמ׳ הם תהפוך אותם מעט שלא תראם שעה קטנה לא ימצאו לעולם אמנ׳ בית צדיקי׳ יעמוד לעולם או יאמר הפוך פניך ותעלי׳ עיניך מעט מהם ותמצא שהרשעי׳ עוד אינם אמנם הצ הצדיקי׳ בית נכון לפני ה׳ או רל׳ אם תרצה לשפוך הרשעי׳ מרשע׳ אל הצדק לא יתקימו בדרך הצדק או לא

ובית צדיקים יעמוד : לפי שכלו יהולל איש ונעו
ונעוה לב יהיה לבוז : טוב נקלה ועבד לו ממתכ
ממתכבד וחסר לחם : יודע צדיק נפש בהמתו ור

תוכל להמכם או יאמר דרך בני ועצה עצתי היא להם
להפוך הרשעים בענין שלא ימצאו אמנם בית הצ
הצדיקים ראויה שתעמוד קיימת לעולם ואיפשר ש
שקרא שכינת הגשמיות רשעים ואמ׳ הפוך תאותי׳
הגשמיות מרעה לטובה ומגנות לשבח בענין שלא
ימצאו על מתכונתן הראשון ובענין זה כפנוך שמשכלת שהיא כוח שכחות הגשמיות הנקראים צדיקים תע
תעמוד במעמד טוב וקיים ויתן להם ה׳ ית׳ מה צריכים בין העומדים שם ואחר שהזכיר ובית צדיקים יעמוד ס
סמך אליו לפי שכלו יהולל איש שלא יחשוב ה צדיק שמתחיל בצדקתו והחכם שמתחיל לחקור בחכמה המעט מ
מן הצדק ומן החכמה יספיקו לו כי לפי שכלו אם רב ואם מעט יהולל איש ומי שקנה מעט מן החכמה יהולל
מעט ומי שקנה הרבה יהול׳ הרב׳ ויותר טוב לו איש חכם להחזיק במדת הענוה בקנין החכמה ולא ירדוף אחרי
המותרות ואחרי השרירות שיהיה הוא עבד לעצמו מהיותו מתכבד ורודף אחרי השרירו׳ ויחסר לו החכמ׳ כלומר
מזון נפשו ואעפ׳ שהוא צריך להשתדל בתקנ׳ת נפשו עם כל זה צריך שידע הצדיק נפש בהמתו ויהיה הנפש הב
הבהמית להמציא לה צרכיה ההכרחיות אך לא ירחם עליה ביותר ולהמציא לה המותרות כמו שעושי׳ הרשעים
והוא שאומ׳ ורחמי רשעים אכזרי כי הצדיק צריך להיות עובד אדמתו המיוחדת לו והיא נפשו המשכלת אמנם
הרשע שהוא מרדף אחר הרקים הוא חסר לב: וכאילו הרשע הנז׳ הוא חומד מצוד הרשעים רעים ועל כן הוא
מרדף אחר הרקים אמנם הצדיק העובד אדמתו שרשו יתן פריו בעתו כלומ׳ ישלים המכוון ממנו וידוע כי כ
כתיקנת השורש פריו תלוי בעבודת האדמה ולכן סמך לו ושורש צדיקים יתן לפי אומ׳ כי האיש שיהיה לו
שכל טוב וראוי שיהולל מפני שקנה הדבר שהוא טוב שבקניינים וכפי מה שיהיה לו מן השכל והידיעה כן ראוי
שיהולל אמנם מי שנעדר ממנו השכל והוא שקראו נעוה לב לא די שלא יהולל אלא שיהיה לבוז בעיני רואיו
ויבזוהו השכל והסבה בזה הוא שהאדם איננו אדם מצד בניין גופו ותכונת אבריו רק בצורת השכל אשר בו כי
החומר והוא עירוב היסודות אשר מהם הורכב וכן הצמיחה אשר בו וכח הרגש אשר בו הוא חי כולם הם בחו
בחומר והחלק השכלי בו הוא צורתו ובו הוא אדם ובו נתעצם ולכן מי שהוא חסר שכלו הוא נעלם בלי צורה וכ
ונשאר באולתו השאר בעלי חיים אחרי שהדבר נתייחד בו האדם משאר בעלי חיים איננו בו והוא ראוי לבזוי
בזיון וקצף טוב אמ׳ כי יותר טוב ויותר ראוי הוא לאדם לנהוג בשפלות ולהראות עצמו נקלה ולהיות
הוא עבד לעצמו לעבוד אדמתו ולעשות מעשיו הצריכים לו ומתוך כך יעשר ויקום חילו ולא יחסר דבר מהיו׳
מתכבד כלומ׳ נוהג בכבודות וקונה עבדים ושפחות שיעבדוהו והוא יהיה עני בסבת זה ויסוב להיות חסר לח׳
או יאמ׳ כי טוב לאדם להנהיג עצמו במדת השפלות והענוה ויעביד נפשו ותאותיו וכחותיו כולם לשכלו מהיותו
מתכבד ורודף אחר קניני העולם ואחרי השרירות ויחסר לחמי תודה שהם החכמה והתורה שהם מזון לנפשו
יודע אמ׳ כי האיש השלם והיושר לא די שהוא חומל ומרחם על מינו והם האנשים אשר בגילו אלא שהוא יו
יודע נפש בהמתו כלומ׳ חומל ומרחם אף על הבהמות ובאמרו יודע צדיק נפש בהמתו ולא אמ׳ חומל צדיק ע
על בהמתו ר״ל כי הצדיק בעבור שלימותו ולהיותו מתדמה בדרכי ה׳ ית׳ שהוא חנון ורחום ונותן לחם לכל בשר
ומשביע לכל חי רצון הוא שיודע מה שבנפש בהמתו לאכול ומה הדבר שצריך לה ואיננה יכולה לבקשה בפיא
והוא ממציא לה טרפה והצריך לה כי אם ידע צדיק מה שבנפש בהמתו ולא ימציאנו לה אין בזה מעלה רק ח
חסרון ופחיתות אמנם הרשעים אין להם רחמנות ואפילו רק אכזריות והוא אמרו ורחמי רשעים אכזרי כלו
כלומר הרחמים של רשעים הם לב אכזרי כלומ׳ חלק הזמן להם האכזריות במקום הרחמים ואיפשר שמלת א
אכזרי אברית מם הרבים וכאילו אמ׳ אכזרים והוא תואר למלת רחמים או יאמ׳ כי הצדיק הוא מרחם על הבהמו׳
וכל שכן על האנשים אמנם אעפ׳ שהרחמנות היא מן המדות המהללות אין להשתמש בה עם הרשעים כי
הרחמנות עליהם אכזריות על הצדיקים ולפי׳ אמ׳ כי המרחם עליהם הוא אכזר או יאמ׳ כי הרחמנות שירחמו ה
הרשעי׳ על איש בשיחנוה הוא אכזריות ויש שפי׳ יודע צדיק מן ויודע בם את אנשי סוכות ואומ׳ כי הצדי׳ הוא
מייסר ומכניע הנפש הבהמי׳ אשר בו ומעביד לשכלו אמנ׳ הרשעי׳ שירחמו על נפש הבהמי׳ ולא יחסמו תאותם
היא אכזריו׳ על נפשם כי הם מעבידי׳ הם כל האלדי אל המלך זקן וכסיל אשר אין אכזרי׳ גדול מזה או יאמ׳ כי
הצדיק הוא היודע הדברי׳ ההכרחיי׳ אל נפשו הבהמי׳ ולא ימנע ממנ׳ כי התור׳ והשכל לא ימנעו הדברי׳ ההכרחי׳
אמנם הרשעי׳ שמרחמי׳ עלי׳ ביותר מההכרח הוא אכזריו׳ על נפשם כי הם טורדי׳ הנפש הזאת מהיו׳ עב׳

וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים אַכְזָרִי: עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע לָחֶם וּמְרַדֵּף רֵקִים חֲסַר לֵב: חָמַד רָשָׁע מְצוֹד רָעִים וְשֹׁרֶשׁ צַדִּיקִים יִתֵּן:

עובד אמ׳ כי האדם שהוא משתדל בזריזות בעב בעבודת האדמה שהיא מדרכה שתוציא תבואה רבה ובעלה ישבע לחם ולכן מן הזריזות הוא להיות הא האדם זריז וזהיר בעבודת אדמתו אמנם החסר לב בעת שראוי לעבוד אדמתו לא יעבדנו רק הוא רודף אחרי אנשי׳ רקי׳ משכל או אחרי דברי׳ רקי׳ ועניינים של ה הבל ומתוך כך אדמתו נשארת בלא עבודה לא תזריע ולא תצמיח ובעליה ירעב מן הלחם הפך עובד אדמתו ישבע לחם ובא מרדף במקום רודף כמו ימך המקרה על משקל מכסה וכן ממלא על כל גדותיו שענינו מ מלא ועל הדרך הנסתר יאמר כי מי שהוא עובד אדמתו׳ כלומר שהשכל אשר חננו ה׳ ית׳ הוא משתדל ל להעלותו יום יום במדריגות סולם החכמה כדי להתקרב אל ה׳ הנכבד עליו ועושה כל מה שהתורה מחייבת והש והשכל גוזר והוא משתדל בהשלמת נפשו כדי להגיע אל ההצלחה ולא יתרשל בזה בדמיון האדם שהוא עובד אדמתו ולא יתרשל מעבודתה הוא ישבע לחם כלומר לחם אבירים אשר היא החכמה העליונה אשר מצאה מצ מצא חיים ויפק רצון מה׳ ונקרא החכמ׳ לחם לפי שהוא מזון לנפש המשכלת

כמו שהלחם הוא מזון לגוף ואומר עובד אדמתו ולא אמר עובד אדמה כלומ׳ מי שהוא עובד האדמה המיוחדת לו ואין לזרים אתו והוא הנוטר כרמו ולא יטור כרם זולתו והעניין שיתעסק בדבר שהוא לו לבדו לצורך אדמתו שהיא גוייתו השכלי׳ אשר בה כתענגם ומרדף ר״ל האדם שאינו משתדל לצורך השלמת נפשו ר רק הוא רועה רוח ורודף קדים ויגיע עמלו בדברי׳ שהם תחת השמש הוא חסר השכל שהאיש שאינו עו עובד אדמתו ומרדף ריקי׳ ירעב ללחם והעניין כי חסרון השגה יהיה בער ועיניו אל הנפש המקברת כמו ש שהוא בער ועיניו הרעב לגוף והו׳ על דרך שאמר הנביא עה׳ הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו הנה העדר הש ההשגה אשר לנפשות המקברו׳ בדעת כי תשחרנ׳ בבער ובעיניו תמיד כנפשות אל ההשגה ואין לאל ידם והן דומות כעניין בן מלך שגרשם מהיכל מלך והוא מוטל באשפה שוטה וגווע רעב וצמא ומחכה נפשו למות ומ ואיננו כי אם היה יכול למות היה המות נחשב בעיניו לחיים כדי לבאת תאותו הבער והוא רואה רעיו וגואליו אוכלים ושותים ואוננים ושמחים בטוב לבב וירונו מרוב שמחה והגיל והוא צועק מכאב לבו ומשבר רוחו יי ייליל וכן עניין הנפש המקברת אשר היא בעת נכרתת מעולמה והיא בער ובעיניו תמיד ויודעת השגת שא שאר הנפשות ומעלתם והוא שאמר הנביא עה׳ הנה עבדי יאכלו ואת׳ תרעבו הנה עבדי ישתו ואת׳ תצמאו הנה עבדי ירונו מטוב לב ואתם תצעקו מכאב לב ומשבר רוח תיילילו חמד אומר כי האדם הרשע הוא רו רואה יום יום הרעים נשפטים הן למות הן לשרושי הן לענוש נכסין ולאסורין ועם כל זה לא ימנע מעשות הרעה כאילו הוא חומד להיות נלכד גם הוא במצודה שנאחזים בה הרעים ואומר על דרך הרחבת הלשון כאי כאילו הוא אוהב המצודה ההיא אמנם שורש צדיקים יתן פריו והוא הצדק שהשורש בלבותם יתן פריו ולא יחמוד מצוד׳ רעים רק יתרחק מן המצודה ההיא בכל כחו או יאמר כי האדם הרשע הוא חומד דבר שהיא מצודה ורשתו פר פרושה לפעמי הרעים כמוהו ושדבר הזה הוא הרע שחומד ומתאוה הרע לנפשו ולזולתו והרע הוא המצודה ש שיכשלו בה הרשעים והעניין שהרשע לא יתאוה כי׳ לעשות רע אמנם הצדיקים לא יאהבו הרע רק שורש הצ הצדיקים יתן פרי והעניין שהכח אשר בנפשם לבאת אל הפועל יתן פריו ויצא מן הכח האנושי אל הפועל ה האלקי׳ והוא המשל לצמיחת הפרי כלומר יגיע אל תכלית המכוון ממנו ויא׳ מצוד מן מצודת דוד. לשון חוזק ו ומבצר כלומר חמד להתגבר ברשעו ובגאון לבו כמו שמתגברים הרשעים כמוהו ואחר שזכר כי הרשע מר מרדף ריקים כאילו יאמר מצוד רעי׳ אמר לא די שפעולות הרשע הם גורמות נזק גדול אלא שפשע הרשע יב יבא עליו ועל זולתו מוקש רע והצדיק בצדקתו הוא יוצא מצרה כלומר לא תבואהו צרה ואם יהיה בתוך הצר הצרה יצא ממנה בסבת צדקתו כי דבר ראוי הוא שמפרי פי איש ישבע טוב ולכן יצא מצרה צדיק וגמול ידיו ישיב לו ועל כן בפשע שפתיו של רשע יבוא מוקש אל נפשו או ר״ל כמו שפשע שפתים יבא מוקש רע כן כש כשהיה הדיבו׳ טוב מפרי פי איש שיהיה טוב ישבע טוב ומשכלו׳ האויל והרשע הנז׳ שלא יבקשו עצה במעשיהם ואם יתנו להם עצה לא ישמעו רק דרך כל אויל הוא ישר בעיניו אמנם על דרך האמת מי ששומע לעצת הכ׳ חכם הוא חכם ולא די לאויל שהוא מגלה כסילותו בביתו בלילה אלא אפי׳ ביום יודע כעסו ויודע ויתפרסם שכ שכלותו ולא היה לו לפרסם סכלותו כי האיש שכוסה קלון ערום

ה נ

בְּפֶשַׁע שְׂפָתַיִם מוֹקֵשׁ רָע וַיֵּצֵא מִצָּרָה צַדִּיק׃ מִפְּרִי פִי אִישׁ יִשְׂבַּע טוֹב וּגְמוּל יְדֵי אָדָם יָשִׁיב לוֹ׃ דֶּרֶךְ אֱוִיל יָשָׁר בְּעֵינָיו וְשֹׁמֵעַ לְעֵצָה חָכָם׃ אֱוִיל בַּיּוֹם יִוָּדַע כַּעְסוֹ וְכֹסֶה קָלוֹן עָרוּם׃

בפשע   אמר אל יהי חטא הדיבור אשר ידברו האנשים קל בעיניך ותאמ׳ הלא דבר הוא ואין בו מעשה כי בפשע שיפשע האדם בחבירו בדיבור שפתיו יבא מוקש רע כי יש בוטה כמדקרות חרב׳ ודברי נרגן כמתלהמים והם ירדו חדרי בטן ופשע שפתים כולל מינים רבים ומכללם הוא מי שידריך האנשים בדרך רע כי הוא מכשול שיוריד האנשים לבאר שחת ׳ויצא מצרה צדיק ר״ל כי הצדיק בצדקתו ובשלמותו הוא ניצול מצרת מוקש דבור שפתים כי בעבור שלימות טבעיו לא יוכלו לדבר בו ואם ידברו בו לא יאמנו דבריהם ואם ירבו מסיתים להסיתו ולהדיחו מדרך ה׳ לא יאמין אליהם ואם יהיה אומ׳ בפשע שפתים מוקש רע שהאדם יביא מוקש רע על פשע שיפשע בשפתיו והענין שדברי פיו של אדם יביאו מוקש רע עליו והצדיק יהיה ניצול מזה כי לא ידבר דבר שיגרום לו היזק וישמור ממותרי הדיבור   מפרי   אחרי שאמ׳ בפשע שפתים מוקש רע אמ׳ לא תחשוב שכל מיני דיבור יביאו מוקשים על האנשים כי יש דברים מועילים תועלת זמני ותועלת רוחני והוא אומ׳ מפרי פי איש ישבע טוב וזה כולל כל מיני הדיבור הטובים או ואומ׳ כי מן הפרי שיעשו דברי פי איש ישבע האדם או העולם טוב כי בדבור טוב יתרצו בני האדם זה עם זה ויוכיחו בדיבור טוב הנערים והפתאים וכל מי שהוא צריך לתוכחה ויהיה בו הלימוד והזהר׳ מן הרע והערה אל הטוב ותפלה והודאה לאל ית׳ וכהם רבים מספר ׳ולכן אמ׳ מן הפרי שיעשה לפעמים פי האיש והוא כשיהיה השורש שהושרש בלבו טוב׃ ויראו סעיפיו בלשון ישבע האדם טוב וגדול לפי גדולת הדיבור ולפי גדולת המדבר כי אם יהיה הדיבור בהודאות ובהלל לאל ית׳ יאמ׳ כי ישבע טוב המדבר ואם יהיה הדיבור ללמד ולזרז אחרים ושבע טוב נפש המלמד ונפש הלומד גם כן ועל דמיון זה הסקם הדיבורים ואמרו   וגמול ידי אדם ישיב לו ר״ל דין הוא שבעבור דיבור הטוב ישבע האדם כי מדרכי ה׳ ית׳ להטיב גמול טוב לאדם על טובתו ואחרי שהוא מועיל לאחר בדברי פיו או שהודה והלל ה׳ ית׳ בתושבחות והודאו׳ כפי הראוי דין הוא שישבע טוב או יאמ׳ כמו שהדיבור טוב ינחיל טוב לאומרו כן שמעשה הטוב שיעשנו האדם בידיו ובגופו ינחיל טוב לעושהו בפי המעשה׃   דרך   אמ׳ כי האויל והוא האיש הסכל והחכמה היא לו לדמיון החולה שאינו מכיר בחלייו והוא חושב שיהיה בריא או לדמיון החולה אשר בעבור החולי ישוב לאכול המר מתוק והמתוק מר וזה שהוא דורך דרך מעוות ואיננו מרגיש בעוותו וחושב היות דרכו ישר ומתוך כך איננו שומע לעצת מי שירצה להדריכו בדרך ישרה אמנם מי שאינו בוטח בחכמתו והוא שומע לעצת יועץ חכם׳ הוא חכם׳ ובא זה הפסוק קצר והוא כאלו אמ׳ ושומע לעצה ראויה או לעצת בעל עצה כי אין לשמוע לעצת כל מי שיזדמן ויהיה ענין הפסוק כן האויל דרכו ואם הוא מעוות ישר בעיניו ומתוך כך לא יקבל עצת אחרים ויכשל אמנם מי שהוא שומע לעצת יועץ חכם הוא חכם׳   אויל   אמ׳ כי האויל בעת שידברו האנשים בקלונו או שיעשו דבר כנגד רצונו יחרה אפו ולא יזהר ממדת הכעס רק יכעס במקומות המפורסמות ואפי׳ ביום שירגישו האנשים כעסו אמנם האיש שהוא בעל ערמה אם יספרו בגנותו או יעשו דבר שלא כרצונו איננו מגלה כעסו רק הוא כוסה הקלון שב׳ עליו ומעלימו וזה מפאת ערמתו או אם יכעוס יביאהו הכעס לאלא הדר׳ הנכון ולדבר בגנות אחרים ודבתו לא תשוב מפני זה ויוסיפו לדבר בו עוד וי״מ ערום מן ובגדי ערומים תפשיט ואומר כי המתכסה בענייו קלון לא יחשוב היותו מלובש כי אז הוא ערום ועריה אמנם המתכסה בענין כבוד הוא אשר לבש מחלצות ואחרי שהודיע כי חכם הוא שומע לעצה והוא כוסה קלון ואיננו מפרסם כעסו בדברי׳ ומדרכי׳ החכם גם כן שהוא יפיח אמונה ויגיד צדק אמנם הרשע שדרכו ישרה בעיניו וביום יודע כעסו הוא עד שקרי׳ ועד מרמה ולא יחשוב בעת שיהיה עד שקרים ועד מרמה כי יש בוטה כמדקרו׳ חרב והבדל שיהיה בין הרשע הבוטה כמדקרות חרב ובין לשון חכמים היא שפת אמת תיכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר   יפיח   אמ׳ כי האיש שדרכו לדבר דברי אמונ׳ הוא לעולם לא יגיד ולא יעיד על אחר כי אם רע על הרע וצדיק על הטוב טוב כפי מה שיחייב הצדק אמנם עד שקרי׳ והוא האיש שירגיל לדבר שקר הוא יגיד דברי מרמה ומ״ת יגיד מפרע׳ באחרונ׳ גב׳ והוא כאילו אמ׳ ועד שקרי׳ יגיד דברי מרמה ׳וי״א כי זה הפסוק דבק עם הפסוק שלפניו שאמ׳ וכוסה קלון ערום ואמ׳ כי הערום הכן יפיח אמונה ויגיד צדק ולא יפיח דבר מגונה מפני ׃

יָפִיחַ אֱמוּנָה יַגִּיד צֶדֶק וְעֵד שְׁקָרִים מִרְמָה: יֵשׁ ב
בּוֹטֶה כְּמַדְקְרוֹת חָרֶב וּלְשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא: שפ
שְׂפַת אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד וְעַד אַרְגִּיעָה לְשׁוֹן שָׁקֶר:
מִרְמָה בְּלֶב חוֹרְשֵׁי רָע וּלְיֹעֲצֵי שָׁלוֹם שִׂמְחָה: ל
לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן וּרְשָׁעִים מָלְאוּ רָע: תו
תּוֹעֲבַת יְהוָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר וְעֹשֵׂי אֱמוּנָה רְצוֹנוֹ:

ואפשר שכיון לומר באומרו יפיח אמונה יגיד צדק
כי כשתהיינה ההקדמות אשר יעשו החכמים צודקות
אמיתיות וכאמנות רחוקות מן ההטעאה יגידו צדק
כלומ' דבר אמיתי וכאשר יערבו בהקדמות עדי שקר
והוא רמז אל דבר המטעה שלא תהיינה שתי ההקדמות
צודקות או שתולדה שתולד מהן מרמה ולא צדק
יש בעבור שהזכיר בפסוק הקודם ועד שקרים מ
מרמה אמר לא תחשוב שסגנת הדיבור ועד שקר הו
הוא דבר קל כי יש אדם שיבטא ודבריו הם כדקירות חרב
כלומ' מזיקו' על מי שיאמרו עליו ודברי' ההם כמו שיזיקו דקירות החרב ולשון האנשי' החכמים
כשימצאו באוזן הדברי שהם כמדקרות חרב ירפאו אותם הדקירות בדברי לשונם כי רפואת הלשון תועיל ל
למכת הלשון והענין כי בעת שישמעו איש ידבר ברעהו דברי' אשר לא כן יבאו הדברי' ההם וירפאם ויתקנו'
ויפייסו אצל האדם שנאמרו' עליו ויקבלו' הדברי' ולא יכבידו' סוף דבר יתקנום בענין שלא יכעוס הנעלב או יהי'
ולשון חכמי' מרפא דבר בפני עצמו ואמ' כי כמו שימצאו אנשי' שדבריה' מזיקי' כמדקרו' חרב וכן תמצא אנשי'
חכמי' שדבריהם מרפא כי הם ירפאו חולי הנפש' ידבריו לעול' הטוב ויזרו התועי' בדרך ישרה ויזהירו הרשעים
שפת אחרי שגנה פשע שפתי' ושבח דברי האמת אמ' שפת האמת תכון לעד כלומ' האדם שיש לו שפת אמת
שדבריו הם אמתיים הוא יכון לעד כי הטוב לא יתחבר רק עם האמת ועד ארגיעה לשון שקר ר"ל שדובר שק'
הוא כרגע כלומ' זמן קצר כי השקר אין קיום והאמת יעשה דרכו וסופו להתגלות ואפשר בעבור שהזכי' למעלה
מזה ועד שקרי' מרמה אמ' מהגדלת מעלת העדות האמתי כי שפת אמת והוא המעיד עדות אמתי העדות ההוא
הוא כן ושן יהיה לעול' ואפי' אם תשאלהו אלף פעמי' בכול' יהיה עדות מכוון אמנם לשון שקר המעיד מה ש' א
היה ולא כבר"א או שהיה בחילופו העדות ההוא לא יעמוד רק ברגע כי סוף האמת להתגלות וכל פעם שתשאלהו
תמצא עדות מוסיף או גורע ולא יהיה עדותו על מתכונת אחת או כיון באומר' שפת אמת תכון לעד לומר כש
כשתהיינה ההקדמות אמיתיות תהיינה התולדות גכ' אמיתיו' ועומדות לעולם בקיומ' אמנם
מי שיוליד תולדות מהקדמו' מטעו' לא תתקיימו ולא יהיה להם מעמד רק כרגע כי מיד ירגיש החכם בהטעאה
וידע כי אותם בגדו ועל כן בנים זרים ילדו ' ואחר שהזכי' כי יש בוטה כמדקרו' חרב ועד ארגיעה לשון שקר
אמ' כי מרמה תמידית יש בלב חורשי רע להזיק לצדיקים אך שלא יאונה לצדיק כל און כמה שיזכי'
אחר זה אמנם הרשעי' בעבו' המרמה שעושי' הם מלאו רע מרמה אמר כי האנשי' שהם חורשי רע
לבם מלא מרמה ובעבור המרמה שהושרשה בלבם הם לעולם עמוקי' לחשוב רע אמנם האנשי' שהם יועצי ש
שלו' יש בלב' שמחה ושלימות כי לא תמצא אמיתית כמ' בהם ומלת בלב מושכת עצמה ואחרת עמה ויהיה ענין
הפסוק כן מרמה קבוע' בלב חורשי רע ולפיכ' יעצו לעול' מלחמ' ומריבה ובלב יועצי שלו' קבועה חנה ועל כן
יעצו לעול' ש[ל]' כלומ' דברי' יב או שלו' לעולם לא אמ' כי לא יאונה לצדיק כל און כי אחרי שהו' צדיק אי'
ראוי שיגיע לו כא' טוב ויתרחק ממנו הרע אמנם הרשעי' מלאו רע ועל כן יאונה להם כל רע כי מדרך הרע ל
להתחבר עם רע או יאמ' אין דבר ראוי והגון שידוברו על הצדיק דברי און אמנ' הרשעי' שהם מליאי' מחשבו'
רעות ידברו על הצדיקי' בחמס ובגזל מה שאי' כן אמתי ואפשר שזה הפסוק דבק עם הפסוק שלפניו ואו' אנשי'
שמרמה תמידי' נמצא' בלב חורשי און להזיק לצדיק לא יאונה לצדיק כל און כי לא יסכים ה' ית' שיוכלו להזיקם
והמרות שיחשבו על הצדיקי' יחולו על ראשם ועל רשעי' במות' והו' אומ' ורשעי' מלאו רע ושבח זה הו' כי תועבת
ה' שפתי שקר ועל כן תחול עליה' רעת מרמת' ועושי' אמונה רצונו ועל כן לא יאונה לצדיק כל און וסמך אל
זה אדם ערום כוסה דעת אמ' ראה מה בין הערום והכסיל שהערום מכסה אפי' הדעת וכסילי' יקראו בקול גד
גדול האולת והערו' יצליח בחריצותו בערמתו והוא יד חרוצי' תמשול והכסיל בעבור היות לו יד רמיה כמו שהז'
שהזכיר מרמה בלב חורשי רע יהיה למס ומעלת החכם עוד שאם תהיה דאגה בלבו הוא ישחנה ובדבר טוב יש
ישמחנה כמו שנפרש תועבת אמר כי דברי שקר נתעבי' הם בעיניו ית' אמנם האנשי' שהם עושה אמונה
כלומר שדבריהם ומעשיה' הם באמונה רצויים לפניו או מלת ועושי אמונה הם עושי רצונו ה ד

אדם ערום כסה דעת ולב כסילים יקרא אולת׃ יד
חרוצים תמשול ורמיה תהיה למס׃ דאגה ב
בלב איש ישחנה ודבר טוב ישמחנה׃ יתר מרעה

אמנם לב כסילים הוא יקרא בקול ויכריז אמרי אולת
ולא יעלימנה רק יפרסמנה ואולת הוא כולל מיני ה
הפחיתיות והחסרונות ואומ׳ כוסה דעת ולא אמר
כוסה מוסר כי דברי המוסר צריך האדם השלם שיד
שידבר בם לעולם וקרא דעת במקום הזה ידיעת אמית׳
השכלות שהוא צריך להעלימו מרבי׳ ואיפשר שיבין לומ׳ כי האדם החכם הוא בעל ערמה הוא מתכס׳ ולובש
הדעת ואמ׳ כן על צד הרחבת הלשון אמנם הכסיל לובש בגדים צואים שהוא מדבר ומגלה חסרונותיו ופחיות
ופחיתיותיו ותמיד יביע ויקרא דברים של פחיתיות וחסרון יד אמ׳ כי האנשים החרוצי׳ והם הפקחי׳
והמשתדלים על ענייניהם בזריזות תמשול ידם כלומ׳ סופם להעשיר וימשלו על אותם שאינם חרוצים כי עש
עשיר ברשים ימשול אמנם יד העושה מלאכתו בדרך רמייה סופה להעני בעליה מפני שדרך האנשים לחזור
מן הרמאים ולא יחסרו עמם מצורף אל זה שיחול עליהם עונש אלהי ומתוך כך יהיה למס כי דלת העם והם
כושלי מכחם ונותני מס אל המושלים או יהיה ביאור למס כמס ונתינת בדבר הכמס ורמז גם כן באמרו יד חר
חרוצים תמשול כי מי שהוא חרוץ וזריז בקניית החכמה ובבקשתה ולא יתרשל ממה שתגבר יד שכלו ותמשול
על שאר כחותיו ומבית הסורים יבא למלוך כפי המכוון באמרו והוא ימשול בך ויעבי׳ גופו וכל כחותיו אליו וכל
כחות הגוף יהיו אליו למס ועבדוהו אמנם מי שאינו זריז בבקשת החכמה ולא יבקשנה במעלתה רק דרך רמ
רמאות לפרסם חכמתו או לרמות בה אחר על דרך ההטעאה או להכנים בלב אחרים דעת בלתי אמיתי׳ שכלו
יהיה למס והעניין שישוב השכל ההוא עבד אל תאוותיו דאגה אמ׳ עצתי היא שאם תהיה דאגה
בלב איש שיסיר אותה הדאגה מלבו כלומ׳ ישחה אותה כלומ׳ ישכיענה ודבר טוב ר״ל ואם יהיה בלב האיש דבר
טוב מענין שמחה ישמחנה כלומ׳ לא ישחה ולא ישכיע השמחה רק ישמח בשמחתה והסבה אשר בעבורה כתן
זאת העצה לא הזכיר הכתוב אמנם הסבה גלוייה וזה אם תהיה הדאגה על הדבר שכבר עבר הדאג׳ היא לבטל׳
ואם תהיה הדאגה מפחדו על דבר רע אם כן יבא הדבר ההוא בין שני איפשרים איפשר שיבא הדבר הרע ה
ההוא ואיפשר שלא יבא. וכמו שהוא ירא פן יבא דבר הרע כן יבטח בה׳ וישען באלהיו שלא יביאנו עליו ואם
תהיה הדאגה בעבור אבידת ממון או אבידת בנים וקרובים יעביר מעל לבו כי טוב העול׳ הזה וכל קנייניו וכל
רעותיו הם טובות מדומות או רעות מדומות. ולכן כשיתבונן המשכיל ויבחן העולם ידע כי כל העול׳ הבל
הבל ורעות רוח ואין יתרון תחת השמש לבד מעבודת ה׳ ית׳ ומי שמפסיד קנייני העולם לא הפסיד כלום ומי ש
שהרויחם הרויח הבל ורעות רוח לא העדיף שהרבה והממעיט לא החסי׳ כי מי שהרויח הרויח דמיון וכזב בלבד
ומי שהפסיד הפסיד מה שהוא חוץ מעצמותו וכמה פעמים יהיו הבנים והקרובים והקניינים סבה להפסי׳ הגוף
והנפש וכן אבידת הבנים ואבידת הממון לפעמים יהיו סבה להזכיר ולהכיר את בוראו ולהכניע נפשו ותהיה
נפשו צרורה בצרור החיים ולכן כשיבחן האדם החכם את העולם לא ישמח בטובתו ולא ידאג מרעתו ועוד כ
כי הדאגה על מה שיבא על האדם בגזירת בוראו ית׳ היא מדה פחותה ואינה מדת חסידים והשלמים הבוטחים
בה׳ והמשליכים כל יהבם עליו ית׳ ומוסרי׳ בידו נפשם וגופם וממונם ובניהם וכל ענייניהם כי האיש שהוא על
זאת הצורה שימסור ביד ה׳ ית׳ כל מה שיש לו בעת שישתנה עניינו ויגזור הבורא ית׳ במה שאינו מפיק רצונו ר
ראוי לו שיחשוב בנפשו אלו אדם אחד נתן לחבירו בית אחד או שדה במתנה ואח׳כ עלה בלב מקבל המתנה
להרסו או לבנותו על עניין אחר או לשנותו מעניינו הראשון היש מן הדין לנותן אותו שיאבל על מעשהו ו
וידאג על שנותו אותו מעניינו הראשון אחר שנתן לו הבית או השדה במתנה וכן ראוי לאדם אם התנדב בנ
בנפשו וממונו לאלהיו שלא יאבל על מעשהו כרצונו וכהנהגתו אותו כחפצו אעפ׳ שאינו טוב לו לפי הנראה
ממנו אבל ראוי לו שתנוח דעתו עליו ויסמך על הנהגתו המעולה וגזירת בית דינו ולא יחזר במה שנתן לו מ
משלו ולא ירצה שיעבר בעת גזר דינו עליו וכל שהוא מיצוריו והוא ית׳ יוצרו ומטריפו ומכניסו בטוב לו
בגלוייו ובנסתריו ואם הדבר נעלם ממנו ולכן זירז זה החכם את בני האדם ואמ׳ אם תהיה דאג׳ בלב איש עצתי
היא שישחנה וישכיענה ואם יהיה בלב דבר טוב ישמחנה משבח לשלימותו ומעלתו יניח השמחה על ענייניה
ולא ישחנה רק ישמח בה או יהיה ודבר טוב חסר בי״ת ועניינו ובדבר טוב ישמחנה ויהיה ביאור הפסוק כן כש׳
כשתהיה דאגה בלב איש עצתי היא שישחנה ובדבר טוב שיעלה בלבו מדברי חכמה ישמח האדם מהדאג׳ הנז׳

והענין שיהפך הדאגה לשמחה או יהיה מלת ודבר
האמורה באחרונה מסרסת בראשון כג׳ ואומר כשם
כשהיה דבר דאגה בג׳ בלב איש אותו הדבר של דאגה
ישחה נפשו שהוא לשון נקבה וכשי
ושיהיה בלב האיש דבר טוב ומשמח שהוא הפך הד
הדבר ההוא משמח נפשו

מֵרֵעֵהוּ צַדִּיק וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תַּתְעֵם׃ לֹא יַחֲרֹךְ
רְמִיָּה צֵידוֹ וְהוֹן אָדָם יָקָר חָרוּץ׃ בְּאֹרַח צְדָקָה ח
חַיִּים וְדֶרֶךְ נְתִיבָה אַל מָוֶת׃ בֵּן חָכָם מוּסַר אָב ו
וְלֵץ לֹא שָׁמַע גְּעָרָה׃ מִפְּרִי פִי אִישׁ יֹאכַל טוֹב

יתר אומר כי הצדיק והוא האדם השלם והישר יש לו יתרון על חבירו וזה יתרון הוא י
יתרונות מעלה כלומר שהו׳ עליון במעלה משאר האנשים כי אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול
מטה וכל מחשבותיו ופעולותיו אינם כא׳ לעלות במדריגות העליונים מעץ החיים למען סור משאול מטה ולא
ולהתקרב אל הבורא ית׳ קרבת מדע והדמות בדרכיו כי הוא ית׳ איננו גוף ולא כח בגוף עד שיתקרב אליו האד
האדם קריבת גוף ויריחק ממנו ריחוק מקום אמנם הרשעי׳ והם המקצרי׳ בעבודת ה׳ ובהשלמת נפשם על׳ דרך
הרע שהם דורכי׳ כלומר פעולותיה׳ הרעות והמגונות היא תתעה אותם מן העליה ותוריד׳ לבאר שחת ואפש׳
כי זה הפסוק דבק עם הפסוק שלפניו שאמר דאגה בלב איש ישחנה כלומר אם יש דאגה בל
בלב איש בעבור שלא הגיע לדמיון מכאב לב כלומר אל הטובו׳ המדומות ובעבור שנראה בעיניו ש
שהוא בענין רע בעבו׳ רעת העול׳ שהם בו שהם רעות מדומות עכ״ז היא שישחנה ודבר טוב ישמחנה כי הכ
הכסילים הם שיתפעלו בנפשו׳ בטובות המדומות וברעות המדומות אמנם הצדיק והוא השלם הוא יתר מרעהו
כלומ׳ מכיר חכמתו היתירה כי לא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו ופי׳ יתר מרעהו צד
צדיק מעלה יתירה וכסגולה יש לצדיק על ריעיו והם שאר האנשי׳ שנפשם לא תתפעל לדמיון מכזב אמנם הדר׳
שאוחזי׳ הרשעי׳ שחושבי׳ קנייני העול׳ הזה הצלחות אמיתיות הוא תתעה אותן מן הדרך הישר ולא יבינו ולא
ידעו כי לא יחרוך רמיה צידו הרשע כי יברח צידו מידו אמנם ההון שיקנה החרוץ בחריצותו הוא ההון היקר
שיעמוד לו כי ההולך באורח צדיק ויושר יחיה ובדרך כתיב הצדק אין שם מות וזה יקרה לדורך מפני שיהיה ב
בן חכם ששמע אל מוסר אביו אמנ׳ הלץ הרמאי לא יחרוך צידו בעבור שלא רצה לשמוע גערת אביו או מוכ
מוכיחיו ולכן הבן החכם ששמע מוסר מפרי פי של אביו יאכל טוב ונפש בוגדי׳ חמס לא את׳ דרך משל כ
כי הצייד שהוא צד שעופו׳ ברמאות לא ישר הציד בידו שיבא לידי חריכה ויאכלנו רק מידו ברוח יברח והוא מש
משל לאיש שעושה סחורותיו בדרך רמאות ואמר כי לא יעשר ולא יקים חילו שחבריו ירגישו ברמאותו ולא י
יחברו עמו שיענש עבור פשלותו שתחול עליו גזירת ה׳ על רשעו אמנ׳ האיש שהוא חרוץ כלומ׳ שאינו מהיר כ
במלאכתו הנכו יהיה יקר וכבד כלומ׳ הרבה והוא כאילו אמ׳ והון אדם חרוץ יקר כלומ׳ הממון של אדם בעת
שיה החרוץ ומשתדל יהיה ממון יקר וכבד או יאמר הממון היקר והנכבד שיהי׳ לאדם הוא להיותו חרוץ. או ה
הממון יהיה לאד׳ היקר בעת שיהי׳ חרוץ ומשתדל באורח אמ׳ כי באורח הצדקה והוא היושר והשלימות
יש חיי׳ והם חיי העול׳ הזה וחיי׳ נצחיי׳ חסר אין עמה׳ מות והענין׳ כי האיש הישר העושה כפי המכוו׳ ממנו שהוא
בבריאה כדי שיגיע מן האנושי אל השגת המלאכים ועשהו ה׳ ית׳ ישר ולא לבקש חשבונו׳ רבים. לא יהיה בכח לאשם
החוטא׳ מעץ הדע׳ טוב ורע הוא ישלח ידו ולקח מעץ החיי׳ ואכל וחי לעול׳ ולא ידע מות ואל זה כיון באומרו ו
ודרך נתיבה אל מות כלומ׳ הדורך דרך נתיבה של צדקה לא ימצא שם מות רק ימצא החיי׳ הנצחיי׳ בן אמ׳
כי הבן כשיהיה חכם ישמע מוסר אביו ויקבל עליו לעשותו והבן הלץ לא ירצה לשמוע גער׳ משו׳ אדם רק ילך
בשרירו׳ לבו ותהיה מלת בן משרתת במקו׳ שני׳ וכן מלת שמע ויהיה ענין׳ הכתוב כן בן חכ׳ שמע מוסר אב ובן
לץ לא שמע גערה ואם במקו׳ הזה רוצה בו האב הזמני והוא אבי׳ שהולידו והאב הרוחני והוא רבו שלמדו תורה
ושלימו׳ כי האב המוליד גופו ר״ל הוציא מהכח אל הפועל ונמצא שיש מעלה יתירה על הרב יותר מן האב כ
כמו שיש מעלה לצור׳ השכ׳ על הגוף ולכן נקראו תלמידי הנביאי׳ בני הנביאי׳ והנביאי׳ היו לתלמידיה׳ אבו׳ רוחנ
רוחני׳ כמו וזה׳ מבחין אבי אבי ואפשר שקר׳ השכל האב ואומ׳ כי המשתדל להגיע אל ההצלח׳ האמתי׳ ישמע מו
מוסר השכל ויתנהג על פי עצתו וימליכנו על שאר הכחות אמנם הבן הלץ לא ישמע גערת השכל מפרי
אומ׳ כי מפרי הטוב שיעש׳ דברי פי איש טוב יאכל טוב הוא וזולתו ונפש בוגדי׳ חמס ר״ל ומפרי הב בוגדי׳ כ׳
האנשי׳ חמס וזה׳ שילמדו מהם האנשי׳ פחיתו׳ המדות ומלת פרי משרתת במקו׳ שני׳ כאילו אמ׳ מפרי דברי פי

ונפש בגדים חמס נצר פיו שומר נפשו פשק שפ
שפתיו מחתה לו: מתאוה ואין נפשו עצל ונפש ח
חרוצים תדשן: דבר שקר ישנא צדיק ורשע יבא
יבאיש ויחפיר: צדקה תצר תם דרך ורשעה תס
תסלף חטאת: יש מתעשר ואין כל

ומפרי נפש האנשים הבוגדי' יאכל הוא וזולתו חמס
או יאמ' ונפש בוגדים תאכל חמס ואחרי שהזכיר כי
מפרי פי איש טוב יאכל האיש טוב וכן מפרי איש ר
רע יאכל האיש רע סמך אליו נוצר פיו שומר נפשו
פושק שפתיו מחיתה לו לרמוז שדברי פיו יהיו טובי'
לו ולזולתו שלא יביאו היזק עליו ועל זולתו ואם לא
ידע לדבר דבר שיביא תועלת ישתוק כי לפעמים י
יחשוב להזיק אחר ויגרום להזיק לעצמו וזהו אומר
נוצר פיו שומר נפשו וגו' והמחיתה שתגרום לו סכלותו היא רעה גופנית לגוף ורוחנית לנפש וכל זה גרם לו ס
עצלותו לקנות החכמה והוא מתאוה ואין נפשו עצל והוא העינוי שגדול אשר לנפש הרשע אחרי מות 'כענין
שנא' עבדי יאכלו ואתם תרעבו' ואמנם נפש החרוצים תהיה דשנה ורעננה והצדיק הוא ראוי לכל טוב בעבור
שהוא שונא השקר שהוא תועבה לפני ה' ית' ודובר שקרים לא יכון לנגד עיניו והרש' הוא יבאיש אור החכמה
ויחפיר ילדיו ונפשו וראוי הוא שהצדקה שדבק' בה תצור אותו בעבור היותו תם דרך וראוי גם כן שהרשעה ת
תסלף בעל החטאת נוצר אומ' כי האדם שיחשוך אמרי פיו ויזהר מותרי הדבור הוא שומ' נפשו
במעשה הזה מרעה שלא תבואהו אמנם מי שהוא פושק שפתיו כלומ' פותח שפתיו ומרבה לדבר הוא גורם לע
לעצמו מחיתה והוא השבר ופושק שפתיו כולל כל מותרי הדבור הם הדבורים האסורים והבטלי' שיהיו בעניני
העולם הזה הן במה שידבר האדם בעניני ה' ית' ובהיותו נודר לשמו ית' ובספור תהלתו על החיוב וכיוצא בזה
משגיאת הדבור וכן שומר נפשו כולל הגוף והנפש כפי הענין שיהיה מתאוה אמ' כי האד' העצל
והוא המתרשל בענייניו אחריתו להיות רש ומתוך כך נפשו מתאוה אל הענייני' שהצריכו' לו ואין לאל ידו א
אמנם נפש האנשים החרוצים והם הזריזים והמהירים במלאכתם תהיה דשנה ורעננה והוא כאלו אמ' עצל נ
נפשו מתאוה ואין. וכן העצל מקנין החכמה בבחרותו שהוא זמן הלימוד בהגיע ימי הזקנה תהיה נפשו מתאו'
אל ידיעת החכמ' ולא תהיה ידו משגת כי מטבע האנשים שיתאוו לדעת חכמה אמנם לא ירצו לטרוח בלימוד'
ולדעת הצעותיה ומופתיה ולפי' אמ' מתאוה ואין ואיכה מוצאה דבר מעניני החכמה נפשו של איש שהתרשל ב
בלימודה כי החכמה היא דבר שאין מגיעין אליה רק אחר הידיעה והשתדלות מרובה אמנם נפש המשתדלים
בקניית החכמה והשלימות תהיה דשנה ורעננה ותהול עליה נורת השכל על השלימות ומל' תדושן השכך תרעב
דבר אמ' כי האדם הצדיק הוא ישנא דבר שקר להיותו מתדמה לבוראו ית' שדובר שקרים לא יכון לנגד
עיניו והוא כאלו אמ' צדיק ישנא דבר שקר' אמנם הרשע לא ישנא דבר שקר אבן ידבק בו ולפי' יבאיש מעשיו
ויחפיר פני נפשו או יאמ' כי הצדיק ישנא השקר והוא יבאיש הרשע ויחפירהו והענין שיתננו לבאשה ול
ולדיראון בעיני האנשים ויכלימהו בכל כחו צדקה אומ' כי הצדקה והוא היושר והשלימות תשמור
בעליה שהוא תם דרך מכל היזק הזמני ורוחני והוא פחיתות המידות והקצור בעבודת ה' תעוות דרך האיש
שהוא בעל חטאת או תסלף דרך האיש ויביאהו לחטא יותר בטעם ושכר עבירה עבירה יש אומר
כי יש אדם שהוא מראה עצמו עשיר ויחשבו האנשי' בראות' מעשיו וכשומע' דבריו שיהיה עשי' ועל דרך האמת
אין לו דבר מהעושר כלל וכן יש אדם שהוא מראה עצמו שהוא רש ויחשבוהו האנשי' לרש ובאמת יהיה לו הון
רב ולדמיון זה תמצא אנשים תקח אוזנם מן החכמ' שמץ ממנה וישאר על שפתם שמות קצת דברי' הנזכרים
בספרי החכמ' ובעת שיהיה שם עם אלופי העיון וקצרי יד השכל ידברו בשמות ההם ויחשבו השומעים היותם
חכמי' גדולי' ועל דרך האמת אין בהם דבר מן החכמ'. וכן תמצא אנשי' בעלי חכמ' ועיון ומראי' עצמ' רשים
וחסרי' מן החכמ' במקו' שאין ראוי לגלות' כי לא יעשוה עטרה להתגדל בה וכשתבחן דעת' ושכלם תמצאם ש
שלמי' בחכמה ובמוסר או כיון באמרו יש מתעשר ואין כל כלומ' יש אנשי' חרוצי' וזריזי' במלאכת' ביו' ובליל'
ולא יעלה בידם לאנשי' בשום ענין וכן יש אנשי' שפעולותיה' הם כאלו ירצו להתרושש והענין שלא יתנהגו
בדרך חכמ' ובמוסר רק בשגעון יתנהגו בכל ענייניהם ולפי טבע העולם היה לאם להתרושש ועם זה יש להם
הון רב ולא הזכי' הסבה בזה ועל דרך האמת או יש סבה עליוני' מצד מחברת הכוכבים יחייבו זה או כאמ' כי זה
בגזירת החכמ' העליונ' ואמנם נסכל אופני החכמ' ההיא ולדמיון זאת תמצא אנשי' תהיה נפשם הנכה מוגית
רחוקה מטבע השלימות כל אשר יכוונו אל השלימות ואל הידיע' ימצאו עצמם רחוקי' ממנה'

מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב׃ כֹּפֶר נֶפֶשׁ אִישׁ עָשְׁרוֹ וְרָשׁ לֹא
שָׁמַע גְּעָרָה׃ אוֹר צַדִּיקִים יִשְׂמָח וְנֵר רְשָׁעִים ידע
יִדְעָךְ׃ רַק בְּזָדוֹן יִתֵּן מַצָּה וְאֶת נוֹעָצִים חָכְמָה׃
הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט

ותמצא אנשים לא יהיה להם השתדלו' ועסק ובמעט
זמן והשתדלו' מעט יגיעו אל יגיעה רבה וימצאו את
נפשם מוכנת אל כל חכמה ואל כל שלימות וזה לא
יהיה רק מסבה עליונית ומזג כוכביי ומולדתו יהיה
לו מזג שיש מוכן לקבל כל חכמה וכל שלימות ויקל
עליו הלימוד והעסק ובהפך זה תמצא אנשים ימנו
ימצאו עצמם רחוקים מכל שלימות בעבור מזג כוכביי וזמן טבע' להיות רחוק מכל שלימות והוא על דרך שא'
שא' אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו שוא לכם משכימי קום כן יתן לידידו שינה ואיפשר שזה הפסו'
דבק עם הפסוקי' אשר קדם וכרם שבח החכם בעבור רוב החכמה וגינה עצלות הכסילי' לקנותה ואמ' שהרש
מן החכמה הוא הרש האמיתי וכאשר הזכיר מה שהזכיר ממקרה החכמים וממקרה הכסילי' ויען שכל האדם
שישתדל לקנותה אמ' כי אין כל אדם מוטבע בשוה על קניית החכמה כי יש מתעשר ואין כל כלומ' יש אנשי'
ישימו כל השתדלותם לקנות דבר גדול מן החכמה ולא יעלה בידם אפי' דבר קטן ויש מתרושש כלומ' שא' יש
יש שדל לקנות חכמה ככל הצורך והוא מוכן להיות בידו דבר גדול ממנה או יאמ' יש איש ירא' שיש לו מן
החכמה שיעור גדול ואין בידו דבר של כלום ויש מראה עצמו כאלו הוא רש מן החכמה ועל דרך האמת קנה
ממנה בהפלגה מכל מקום ידעו בני האדם כי מי שהגיע אל עושר החכמה האמיתי' מצאה כפשו כופר כי היא
שבולת חיי עד ומי שהוא רש ממנה ולא רצה לקבל ולשמוע מוסר וגערת מוכיחיו ומייסריו ידע כי אור צדיק
צדיקי' ישמח ונר רשעים ידעך כלומ' הוד יפעת נפשם תוסיף ותהיה בשמחה תמידית ונר נשמת הרשעי' ידעך
ונכרת מארץ החיים כי בעבור היות פועל כל פעולותיו בזדון יבא עליו מצה ומריבה כלומ' משלחת מלאכים
רעים ועם היועצים שקבלו עצת מוכיחים תהיה החכמה קיימת לעדי עד ודין מעלת כל החכמי' שזה כי ההון
הנקבץ מהבל ימעט והקובץ על יד ירבה ר"ל כפי רוב החכמה והמעשים הטובים תהיה השמחה והתענוג אם
ימעט ואם רב כופר אמ' כי העשיר יסתכן לפעמי' בעבור רוב עשרו למות ואמת שימצא לפעמי'
שהעושר יהיה כופר ויצילהו מרעתו אמנם הרש לא שמע גערה כלומ' לא תמצא מי שגוער בנפשו ולא יקרה לו
דבר סכנה כמו שיקרה לעשיר שיסתכן בעבור עשרו ואיפשר שקרא רבוי החכמה במקום הזה עושר או יאמר
כי כופר הנפש המשכלת ופדיונה הוא עושר החכמה כי בה יפדה נפשו מרדת שחת כי אם אין ירא' אין חכמה
אמנם עני הדעת והוא רש לא ירבה שיגער השכל בתאוותו ולא ישמע לקול מוריו ולמלמדיו לא הטה אזנו ומ
ומתוך כך לא יגיע אל עושר החכמה שיוכל לפדות נפשו מרדת שחת אור אמ' כי האור והצלחה
של צדיקים יגדל וירבה כן שאור הצלחתם יגדל בעולם הזה והן שאור חכמתם יעדיף יום יום בעלותם בסול'
החכמה ביחסם שבעת שמות בזור המסך המבדיל שהוא החומר מעל פני הנפש תשאר ההשגה זכה וטהורה
תמצא הנפש בעצמה אורה ושמחה וששון ויקר כי החומר הוא מסך גדול ומחיצה מונעת מהשג השכל הנבדל
ולכן בסור מחיצת החומר מעל פני הנפש ירבה האור בה אמנם נר רשעים והוא כנפש כי נר אלהים נשמת
אדם ידעך כלומ' יכבה כי בהפרדה מעל גוייתה תשאר קודרת במחשך האולת והמכור בעבודת ה' ותהיה דומ'
כענין נר הכבה והמשיל נפש הצדיקים אל האור הבהיר והוא האור השמח ונפש הרשעים לאור הנר שהוא אור
אור קטן וערך לאור החיים אינו ואומ' ישמח הוא רמז אל תענוג נפש הצדיקים וקראו הנפש נר והוא על דר'
שאמ' ר"ל נר דלוק מונח על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שהוא משל אל השכל האנושי הנתן
בנפש האדם בכח להשכיל אמיתת הנמצאות רק אמ' כי שהאדם המתנהג רק בזדון כלומר שכל פ
פעולותיו הם בזדון ורשע יתן מצה כלומ' יחייב בפעולותיו מצה ומריבה אמנם עם הנועצי' והם האנשי'
שאין פעולותיה' בזדון תמצא חכמה הון אומ' כי ההון שיבא לאיש מהבל שלא יטרח ולא יעמול
בקניית ההון ההוא שיבא אליו בקלות כמו שתהיה נחלה מבוהלת או שירויח אותו בהערמה או בנבלות ש"א י
יקנהו ביגיעת אפו ילך הלוך וחסור מפני שלא טרח בו ומתוך כך לא יחוס לשומרו ולפיכ' ימעט אמנם האיש
שטרח בקניי' ממונו והרויח ביגיע' אפו יחוס ירבה לאביד' ממונו שקבצו מעט מעט והוא וקובץ על יד ומתוך כך
ירבה וכן יקרה בקניי' החכמ' כי מי שירב' ללמו' החכמ' בפעם אח' ויקרא מבלי טורח ויעבור עליה כעוברו על
ספרי משלי' וחידו' החכמ' ההיא ימעט אמנם מי שילמוד על הסדר וקובץ החכמו' על יד שלומד מעט היום ש
מעט מחר ויתבונן בעת לימודו התבוננו' רב החכמ' ההיא תדבק בבעליה ותרבה החכמ' ההיא

וְקֹבֵץ עַל־יָד יַרְבֶּה: תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלָה לֵב
וְעֵץ חַיִּים תַּאֲוָה בָאָה: בָּז לְדָבָר יֵחָבֶל לוֹ וִירֵא מ
מִצְוָה הוּא יְשֻׁלָּם:

גם כוכל לפרש הון מהבל ימעט בעניין זה כלומר
הממון ואפי׳ אם יהיה רב מדבר מועט שיחסר ממנו
יום יום הממון ההוא מתמעט והולך וכאלו אמר ה
הממון אפי׳ מדבר של הבל שמחסר יום יום ימעט ו
וכן הענין בהפך זה כי מי שהוא קובץ על יד כלומ׳ שהוא מקבץ מן הממון מדי יום יום ואפי׳ יהיה שיעור מה
שיוסיף עליו דבר מועט הממון ההוא ירבה ׳ולדמיון זה מי שיתרשל בלימוד החכמה יחסר מחכמתו יום יום ו
ואפי׳ יהיה שיעור מה שיחסר מחכמתו דבר מועט החכמה ההיא תלך הלוך וחסור ומי שמקבץ מן החכמה ומ
ומוסיף על חכמתו מדי יום יום אפי׳ אם יהיה מה שיוסיף על חכמתו שיעור קטן החכמה ההיא תרבה ותגדל ׳
או יהיה ביאור הפסוק בעניין זה ההון אם יקנה ממנו דבר של הבל כלומ׳ שמה שיקנה ממנו יהיה דבר מועט
הממון ההוא יהיה מתמעט אחר שאינו צריך לקנות ממנו הרבה אמנם מי שמקבץ ממנו שיעור גדול אלא ידו
ירבה מן הממון וכן הענין בבקשת החכמה שאם יהיה מה שילמוד ממנה האדם דבר של הבל ומועט הח
החכמה ההיא תהיה מעטה ׳אמנם מי שילמוד ממנה שיעור גדול תרבה חכמתו ואחרי שהזכי׳ הון מהבל ימעט
ונו׳ שענייננו שבפי ההשגה תהיה השמחה והתענוג פי׳ שעם ההשגה ובער הנפש שמקררת והיותה מגורשת מע
מעולמה ואומ׳ כי נפש הרשע אחרי פרידתה מן הגוף תהיה לדמיון האיש שהוא בעניין רע בהפלגה כוסף לש
לשוב אל עירו ואל מולדתו וכועק מכאב לבו והדרכים סגורים לפניו ויש לו תוחלת ממושכה ומחלה לב ואין
הפסק לצערה עד שתקבל עונש כפי חטאה ונפש הצדיק השלם הוא לדמיון תאוה באה׳ כי הכוסף אשר נכספה
וגם כלתה כשנו להברות ה׳ באה אותה התאוה ומאו הדבר אשר כוונה אליו והגיע אליו לבסוף הוא עץ החיים
אשר כל אוכליו יחיה לעולם והוא הדבקות בשכל הנפרד וסמך אליו ב לדבר יחבל לו כלומר הרשע בז לדברי
ה׳ ית׳ ולדברי מנ׳יחיו ולכן יחבל לו ויש לו תוחלת ממושכה מחלה לב׳ אמנם הצדיק שהוא ירא מה׳ ית׳ ועושה
מצותיו הוא יעמוד בשלום כי הוא הגיע אל אכילת עץ החיים אשר היא חיים למחזיקים בה ותומכיה מאושר ׳
וסמך אל זה תורת חכם מקור חיים כלומ׳ ירא מצות ה׳ ותורתו הוא ישולם כי תורת חכם היא מקור חיים לסור
ממוקשי מות כמו שיתא׳ אחר זה תוחלת או שהתוחלת והתקוה שתהיה לאיש אל דבר יתאוהו וי
וימשך הזמן ולא יבא אותה התוחלת ממושכה היא מחליאה הלב שהוא מקור כל הכחות הנפשיות אמנם התא
התאוה שהיא באה ואינה לא ימשכו היא לו לעץ החיים והוא כאלו אמ׳ וכעץ חיים היא התאוה הבאה בעתה ׳
בה או כי האדם המבזה הדברים הנאמרים לו הן דרך מצוה שיגוהו לעשות מצוה יקל בעיניו אותה ה
המצוה הן הדברים הנאמרי׳ לו דרך עצה הוא ראוי שיחבל כלומ׳ שיקבל עונש על בזותו המצוה או העצה ואם
הדבר שיבוז לו היה ממצות ה׳ ית׳ ומצות מורי התורה יהיה העונש שיקרהו זמכי ורואכי כשיעור המצוה שיבוז
לה וירא מצוה כלומ׳ מי שהוא ירא מן העונש והוא שומר המצוה שיגוהו מכאיגיו ומוריו וכל שכן מצות ה׳ הוא
ישולם כלומ׳ האיש שהוא על זה התואר ישולם לו גמול טוב ׳או יהיה פי׳ ישולם יעמוד בשלום ואיפשר שכיון
המחבר לומ׳ שלא יבוז האדם אל מצות שהם קלות בעיני דעתו הקלה והחסירה לפי שלא נוכל לדעת תכלית כ
כל מצוה ומצוה ואין לנו להביט לגדולת המצוה המצוה ית׳ שמו ולפיכך אמר בז לדבר כלומ׳ מי שיבא אפילו ל
לדבר שנראה בעיניו קל יענש על זה או הוא ראוי שיענש אמנם מי שהוא ירא ומקיים אי זו מצוה שתהיה ישו
ישולם לו גמול טוב או יעמוד בשלום בעולם הנשמות שכולו ש׳ או יאמ׳ בז לדבר אשר יחבל לו כלומר שיבוז
לדבר שיזיקהו ויתרחק ממנו ומוסף על זה שהוא ירא מצוה כלומ׳ מצות האל ית׳ ומורי תורתו הוא יהיה בשלום
או ישולם לו גמול מעשיו הטובים כי התורה שיורה החכם לאנשים הוא מקור חיים לסור ממוקשי מות והשכל
הטוב שילמוד האיש מן החכם יתן חינו בעיני ה׳ ית׳ והאדם והדרך של אנשים בוגדים היא דרך איתן כלומ׳ לא
סלולה וסמך אליו כל ערום יעשה בדעת כלומ׳ הסבה שהאיש הוא בעל שכל טוב יהיה הוא בעל חן שבעבור ע
ערמתו יעשה עניינו בדעת ׳ודרך בוגדים היא דרך לא סלולה בעבור שהכסיל שהוא הפך מערום הוא יפרוש
אולת ואם ישלחהו מלך או נגיד במלכותו יהיה מלאך רשע או יפול בדבר רע אמנם החכם הערום יהיה ציר
אמונים וגורם מרפא לו ולשולחיו ׳ובדין שיפול בעניין רע מלאך רשע כי רם ועלון ראוים אליו ולכל איש
שפורע מוסר ׳אמנם החכם שהוא שומר תוכחות יכובד׳

תורת חכם מקור חיים לסור ממקשי מות: שכל טוב יתן חן ודרך בגדים איתן: כל ערום יעשה בדעת וכסיל יפרש אולת: מלאך רשע יפול ברע וציר אמונים מרפא: רש וקלון פורע מוסר ושומר תוכחת יכבד: תאוה נהיה תערב לנפש ותועבת כסילים סור מרע: הלך את חכמים יחכם ורעה כסילים ירוע: חטאים תרדף רעה ואת צדיקים ישלם טוב:

תורת אומ׳ כי הלימוד שילמוד האדם לזולתו מן החכמה והיראה ודעת ה׳ ית׳ הוא מקור חיים שימשו׳ החיים ומכיים והחיים כנחיו׳ כא׳ יהיה הלימוד ההוא כלומ׳ דעת את העם ובסדר הכהנה׳ יהי׳ הלימוד שהו ההוא סבת חייהם בעולם הזה ואם יהיה בהייסור העם אל ההצלח׳ האמיתי׳ יהיה סבת חי הנפש ודעת׳ ברורים בצרור החיים לסור ממוקשי מות כלומ׳ למוד החכם והיסורים שיעשה לזולתו הוא מקור של חיים שהוא מורה האדם לסור ממוקשי מות בעולם הזה ו והמות הנצחי אחרי מות שכל אמר כי שהאדם שים לו שכל טוב שהוא יתן חן לבעליו בעיני בעליו בעול׳ הזה וגורם לו גב׳ להגיע אל ההצלחה האמיתית שהיא ידיעת אמיתת הנמצאות והדיבוק בה׳ ית׳ ואז ימצא חן בעיניו׳ ויהיה ענין הפסוק כן השכל טוב שיהיה לאיש גורם שיהי׳ לו חן בעיני אלקי׳ ואדם ודרך בוגדים איתן ר״ל האנשי׳ הבוגדי׳ היא דרך לא סלולה כמו אל נחל א איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע והענין שדרכם איננו דרך ואיננו ראוי לתקנ׳ העולם כל אומר כי כל אדם שהוא ערום יעשה ענינו בדעת ובחכמה ולא יוליך דבריו אלא אפי שהם דעת אמנם האדם שהוא כסיל מ מפרס׳ ומגלה לכל אפי׳ דברי אולת מלאך אומ׳ כי השליח שעושה שליחותו בדר׳ רשע יפול הוא והשולח אותו בענין רע אמנ׳ ציר והוא העושה שליחותו באמונת הוא מרפא לו ולשולחיו רש אומ׳ כי עוני וקלון יגיע לאיש שפורע מוסר כלומ׳ שמואס המוסר ואיננו רוצה שייסרוהו האנשי׳ ומלת ריש כוללת עניות הממון ו ועניות הדעת ואמ׳ כי חסרון החכמה וקלון וחרפה כמסך אחר מי שמואס המוסר שייסרוהו החכמי׳ לקרבו א אל ההצלחה כי הוא יש׳אר בחסרון החכמה ויהיה לו לקלון בשבתו עם אנשי חכמה בשע׳ ולא יפתח פיו ובמותו יהיה לו הקלון הגמו׳ בעת שיהיה כל העיר על נפשו ותאמרנה הזאת נעמי אמנ׳ מי שהוא שומר תוכחות מו מוכיחיו הוא יכובד בעול׳ הזה כי החכמי׳ יכבדו לעול׳ ונפשו במותו תכובד בעול׳ הנשמות ויתן לו ה׳ ית׳ מהלכי׳ בין העומדים האלה

ואחרי שהזכיר כי שומר תוכחת יכובד הזכי׳ הסבה ואמ׳ כי בעבור שמכניע תאותיו ושברם תאוה נפשו ערבות אמנם הכסילי׳ יתגאו ריש וקלון בעבור שדבקם לרע כי תועבה היא לכסילי׳ לסור מדרך רע ולא יתחברו רק עם החכמי׳ ולכן יתחכמו עוד שסמך אל זה הולך את חכמי׳ יחכם ורועה כסילי׳ ירוע תאוה אמ׳ כי תאוה נשברת מן כזייתי ונחלתי ואמ׳ כי כשישב׳ האד׳ תאוות נפשו ויכנעם הדב׳ שהוא יערב ויתוק לנפש המשכל׳ כי אז אפש׳ שירבה השכל עם דברי אתאו׳ כי לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושל׳ ואז׳ אכס׳ לשלימות הנ הנפש אלא עם חרבן הגוף כי אין אדם זוכה לשתי שולחנו׳ משל לשלימו׳ הנפש ושלימו׳ הגוף ותועב׳ כסילי׳ סור מרע ר״ל כי הכסילי׳ לא ישברו תאות לבם הזונה ולא יכניעוה ולפיכ׳ תועבה להם סור מרע ולשבר תאות שבבי המלוכה ואם יהיה פי׳ תאוה נהיה כמשמעו ר״ל התאוה וזה הדב׳ יקרה לכסילי׳ שהסרה מן הרעה היא תועבת להם הולך אומ׳ כי האיש ההולך את חכמי׳ ורגיל אצל׳ לקבל מוסר׳ וללמוד מחכמת׳ סופו שיחכם אמנם רועה כסילי׳ והוא המתחבר אליה׳ ועושה להם ריע רועה רוח כמוה הוא ירוע כלומ׳ ישבר כלומ׳ שילמד ממע ממעשיהם ויהיה מעמדו רעוע בעולם הזה ונפשו תהיה כנפשות המקבדים ויהיה פי׳ הפסוק כן האד׳ ההולך עם החכמים יחכם ולא ירוע אמנם המתחבר עם הכסילים ישבר ויאבד כי ראוי הוא שה״ש זה תרדוף אותם הר הרעה שעושים כמו שאומר אחריו חטאים אומר כי החטאים והם האנשים שהם בעלי חטא לא תחשוב שלא יענשו ע״ה רק דעתם רודפת אותם ונענשי׳ על יה בעולם הזה ורודפת אותם להענישם אחרי מות גב׳ אמנם הצדיקים ישלם להם ה׳ גמול טוב כלומר דבר שהוא טוב במוחלט והיא הטובה האמיתי׳ שהיא תע תענוג הנפש או יאמר נפש חטאים הוא תרדף רע כי לא די שהיא רודפת אחר הרעה לשדבק בה אלא שהיא מ מדריכה אחרים גב׳ לרדוף לעשות רע אמנם הצדיקים יש׳ להם ה׳ ית׳ גמול טוב כי האיש שטוב שהוא מכלל הצדיקים ינחיל בני בנים כמו שהזכיר אחר זה

טוב ינחיל בני בנים וצפון לצדיק חיל חוטא : רב
אוכל ניר ראשים ויש נספה בלא משפט : חושך
שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר : צדיק אוכל
יד לשבע נפשו ובטן רשעים תחסר : חכמות נשים
בנתה ביתה

טוב אמר כי האדם שהוא טוב ינחיל ממונו לבניו ולבני בניו אמנם החוטא לא ינחיל ממונו לבניו רק יהיה צפון ומעותד להיות לאדם שיצדק אצל ה' ית' י יכין וצדיק ילבש ואפשר שאמר גב' כי האדם הטוב וה השלם ינחיל מחכמתו ויאציל מהודו על הבנים ועל בני בנים והם התלמידים אשר ילמדם חכמה ממנו וה וצפון לצדיק חיל החוטא ר"ל כי כל כחות הנפש הם המתאוה שהם חיל חוטא שהוא היצר הם עובדים ל לשכל האלים כשיהיה צדיק והענין שהוא ישים תכלית כל כחותיו עבודת ה' ית' ואחרי שאמר וצפון לצדיק חיל חוטא אומר שהצדיק הנז' יהיה רב אוכל ויהיה מושל על הרשעים שיאחרו עניים מרוב רשעם או יאמר שיהיה מושל על הכסילים שהם העניים האמתיים ואעפי שעל הרוב הצדיקים הם המצליחים והרשעים יכרתו בעבור רשעם כי אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם יש נספה שלא נוכל להשיג דעת הגוזר היות כמו שיהיה וזה כולל עניני הרשעים והוא כענין שאמר החכם אין בידינו לא משלות רשעים אף לא מייסורי הצדיקים ואומ' אחר זה חושך שבטו ש שונא בנו כלומ' אחר שמעלת החכמה היא כל כך גדולה שהטוב ינחיל בני בני' וצפון לצדיק חילו ח חוטא והוא רב אוכל ניר ראשים א"כ מי שחושך שבטו מהכות בנו להטותו אל קניין החכמה הוא שונא את בנו ו ומי שאוהב בנו משחר אותו אל לימוד המוסר אחרי שיגיע באמצעיתו אל המעלות הנז' או יאמר ויש נספה של שלא כדרך הסבה אמנם יש לנו להאמין כי ה' ית' שהוא אב הרחמן יענה בנים לפעמי' לטובתם כענין שהסבה ב בעלמות מענייניו והוא שסמך אליו חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שיחרו מוסר רב אומ' כי האדם שהוא רב והעניין שהוא עשיר רב הממון מדרך הטבע שיהיה מושל ושליט על דלת העם יהיה שכל או חכ' ואם יזדמן שיהיה זה העשיר המושל חכם נודע להנהיג את העם בהנהגה טובה אמנ' לפעמי' יזדמן שהמנהיג יהיה סכל והנהגת העם איננה הגונה ולפיכך יש נספה בלא משפט כי יבא על ידו משפט מעוקל ואפשר שקרא רב אוכל האיש שהוא בעל חכמה רבה ונקרא ראשי השכלי' עניני הדעת ואומ' מי שהוא בעל חכמה רבה הוא יקר מרי מריעיו השכלי' והוא ניר ומשכיל וגדול במעלה על עניני הדעת אמנ' לפעמי' תמצא שהחכמי' גדולי' במעלה שק שקרא אותם ניר ראשי' נספי' בלא משפט כלומ' שתפסד עליהם אמונת אשר לא כדת כי הדין נותן שדברי הח החכמה יתקן עליהם אמונת וזה יקרה על צד הזרות לאותם שמרבי' לחקור בחכמה העליונה ולדע' מה למעלה מה למטה מה לפני' ומה לאחור ולפיכך אמ' ויש לפעמי' יקרה זה על צד הזרות חושך אומ' כי האדם ש שהוא מונע שבטו מבנו מרחם בפעולת' ואת כאילו שונא בנו ורוצה שיבטל אמנ' האוהב את בנו ורצה שיחכ' הו' מקדים לו המוס' ויעיר אותו בבקר בבקר לשמוע כלימודי' ואומ' ואוהבו ר"ל ואוהב את בנו אלים שהעירו בשחר ללמדו מוסר ואפשר שזה הפסוק דבק עם הפסוקי' שלאחריו ואמ' כי האיש האוהב שיהיה אוכל לשובע נפשו ב בלבד ויתרחק מן הזוללות ולא יענה את גופו ללא סבה מחוייב' לדמיון בטן רשעי' שיהיה בה החכמה

שמקיימת בניין הגוף לצורך הנפש ואולת היא הנפש שיהרסנו בידים ללא סבה כי האיש שהוא הולך דרך היושר שבכתב התורה הוא נקרא ירא ה' והאיש שהוא אוהב דרך כלה בדי לענות גופו ללא צורך הוא בוזהו בפי אויל חוטר של גאוה ל לבוזות אחרי' אמנ' שפתי חכמי' תשמר' והסבה שאני אומר שאין לענות הגוף ללא צורך והסבה מחוייבת היא של שאם הגוף לא יהיה חזק יוכל לקיים המצוות ולקבל עליו תורה והוא שאמר דרך משל באין אלפים אבוס בר כלומר אם הגופות לא יהיו חזקות לשאת עול מלכות שמים התכלית המכוון מן האדם יהיה בטל כי רוב תבואות הטובות יתבאו בכח שור וכן רוב המצות והחסידים יעשו באמצעות חוזק האברים ולכן כמו אולת היא שיה שיהרוס הגוף ללא צורך והשור הוא רמז לאיש המקבל עליו עול תורה ועול מלכות ועול דרך ארץ והוא שרוב התבואות יהיו בכחו צדיק אומר כי הצדיק יוא אוכל די מחסורו אשר יחסר וכשיעור מה שיספיק ול ולא יותר כמו שאחזו בולמוס אמנם הרשעים בסכלותם יאכלו עד שיקיאו את מאכלם ויבואו לידי חסרון ול לדמיון זה האדם השלם לא יתחכם יותר פן ישומם רק יקח מן החכמה מה שיסבול שכלו עד שלא יפסד עליו אמונתו

ואולת בידה תהרסנו: הולך בישרו ירא יהוה ו
ונלוז דרכיו בוזהו: בפי אויל חטר גאוה ושפתי
חכמים תשמורם: באין אלפים אבוס בר

וזה רמז באומרו צדיק אוכל לשובע נפשו כלומ׳ יקח
מן החכמה מזון לנפשו כפי כח שכלו ושישבע ולא
שישאיר נפשו רעבה לא רעב ללחם ולא צמא למי׳
כא׳ לשמוע דברי ה׳ רק יעמידנה כראוי ובענין זה
שלא תעבור הגבול אמנם הרשעי׳ יעברו הגבול ותפקד עליה׳ אוכלת׳ ויסאו רעבי׳ מן החכמה כמו הנה עבדי
יאכלו ואתם תרעבו או יאמ׳ הצדיק והוא האדם השל׳ לא יחסר דבר ויאכל וישבע אמנ׳ הרשעי׳ המאוים דבקה
בהם ולא ישליטם ה׳ ית׳ שהיה להם מה שיאכלו וישבעו רק יעמדו ברעבונם וכן הענין בקניי׳ החכמה כי הצדי׳
והוא השלם יקנה מן החכמה מה שישאר שבע כלומר שמשלי׳ שלמות האחרון אמנם הרשעי׳ לא יקנו חכמה ו׳
ויהיו רעבים ממנה   חכמות   אמ׳ כי כל מן הנשים החכמות היא בונה בית כלומ׳ מקימת ומעמד׳
סדר ביתה כי לא די שאינה מפזרת ממון הבית ומקלקלת בניין הבית אלא שהיא מתקנת סדר הבית אמנם
האשה בעלת אולת והיא הנקראת אולת   או בעלת האולת לא דיי שאינה מתקנת סדר הבית
אלא שהיא בידיה תהרס בניין ביתה כלומ׳ בפעולותיה המגונות ומפזרת ממנו ומקלקלת סדר בית ואפשר ש
שכיוון החכם במשל הזה באומרו כי החכמי׳ שפקחי׳ והחכמי׳ הם מקיימים בניין הגוף שהוא בית הנפש ולא יחד
יהרסוהו כאשר עושי׳ קצת הפרושי׳ שיענו גופם בכל מיני עינוי׳ ללא סבה מחייבת כאילו ה׳ ית׳ מצוה בהריסת בנ
בניין הגוף האוילי׳ בידם יהרסו הגוף וישחיתו בבניינו כי יאסרו עליו מה שלא אסר תורה ויכאיבו נפש ויענו
אשר לא כדת ואמרו בידיה תהרסנה שהם לבדם יזיקו לעצמ׳ לא שה׳ ית׳ צוה רק מידם היתה זאת להם ומי זה א
אמר ותשי ה׳ לא צוה ואמרו חכמות נשים ואולת בלשון נקבה לרמוז ולהעיד כי הנשים בסכלותם יעשו זה על
הרוב כי תגזורנה על נפשם דברי הנשמות ונעקתם או כיון באומרו חכמות נשים שהספקה שבאנשים בעל הנפ
נפש טוב ובעל נפש חכמה הוא משתדל לבנות בית בשמים כלומ׳ יתור לו מקום מנוחה שתנוח נפשו בו בהפר
בהפרדה מן העולם הזה והענין שיפעל פעלי׳ הכוש׳ ובזה יתן לו השם ית׳ מהלכים בין העומדים האלה אמנם
בעל נפש אולת לא דיי לו שלא יבנה בית בשמי׳ אלא אם עשה מעשים טובים בקצת זמנו והתחיל לבנות לו בי
בית מנוחה בפעולותיו הרעו׳ שעשה באחרית ימיו יהרסנה וכל צדקותיו אשר עשה לא תזכרנה לו בשובו מצ
מצדקתו ועשה עול   הולך   אומר כי האיש שהוא ירא ה׳ הולך בדרך הישר אשר כיוון ממנו כ
כי שהאלקי׳ עשה את האדם להיות ישר אמנם האיש שהוא נלוז מצד דרכיו שהם נלוזים הוא בוזה היושר אשר בו
כוונו ללכת בו אמנם מי שהוא מעוות דרכיו הוא בוזה מצות ה׳ ית׳ שהזהירנו מ״ה או יאמר הו״ך ביושרו שהוא ש
שהוא ירא השם ך ב ונדרו כי בפי האויל חוטר גאוה ולכן הוא בוזה להולך ביושרו וירא ה׳   בפי   אומר כי
בפי האויל יש מקל לא מעץ רק מגאוה שבו מזיק לו ולזולתו אמנם החכמי׳ לא די שדברי חכמה לא יזיקו אלא
שדבריה׳ שהם הו״א בענוה ובמוסר ישמרו בעליה׳ וזולת׳ מהזיק ובעבור שלא אמר ושפתי יהיה ענייננו ואמרית
או ודברית שפתי חכמים ישמר׳ וזה הפסוק יש לו דבקות עם הפסוק ש׳פניו שאומ׳ ונלוז דרכיו בוזהו ואומ׳ הם
הסבה שהוא בוזה ליושר או אל שדרך דרכו כי בפי האויל יש חוטר גאוה   באין   אומר כי במקו׳ שאין
שוורי׳ אשר עמהם יחרשו השדות אבוס בעליה׳ ואוכר התבואה הוא בר כלומר נקי וריקם מן התבואה ופי׳ בר נ
נקי או ר״ל אבוס הבר הוא בר ורוב תבואות בכח שור הוא כתיבת סבה כלומ׳ למה באין אלפי׳ אבוס בר לפי ש
שרוב תבואות הם בכח שוורי׳ וכמו שיקרים זה בענין עבוד האדמה יקרה זה בקניין החכמ׳ כלומ׳ במקו׳ שלא י
יהיה בו השתדלות רב ושקידה רבה על עסק קניין החכמה עליה והוא המשתדל לקנותה הוא נקי וקרח ממנה
כי החכמה לא תמצא רק בעמל גדול וזהו מה שביאר ורוב תבואו׳ בכח שור כלומ׳ דברי החכמה ימצא בכח המ
המשתדל והנושא עול התור׳ על צוארו לדמיון השור נושא העול כמו שאמ׳ ז״ל על זה המלכה זאת התורה אדם כי
ימות באהל אין דברי התורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה באהלי החכמ׳ ואפשר שאמרו ורוב תבואות
בכח שור רומז בו הבורא אשר באפודת הגלגל הנקרא מזל שור לפי שבהיות השמש במזל זה יגדלו התבואות
בארץ ישראל ויהיה ביאור הפסוק כן במקו׳ שאין שוורי׳ שהם עובדי האדמה מצויין ואוכר התבואה הוא ריק
אמנם אעפ״י שהשוורים הם סבה קרובה לשמצאות התבוא׳ יש גם סבה אחרת רחוק׳ ונעלמה והיא סבת הגלגל

וְרַב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר׃ עֵד אֱמוּנִים לֹא יְכַזֵּב וְיָפִיחַ
כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר׃ בִּקֶּשׁ לֵץ חָכְמָה וָאָיִן וְדַעַת לְנָב
לְנָבוֹן נָקָל׃

ואומ' כי רבוי התבואה יהיה בכח המזל הנקרא שו"ר
ואומר כי לא תספיק העבודה לבדה אם לא תעזור ג
גם הוראת הסבה עליונית גלגלית והזכיר על כך
המליצה השור בארץ והשור אשר בשמי' ובא לבאר

בפסוק זה ענין זכרנוהו לכבוד החכמה והוא שיש שלשה ענינים והם רכיבת הים ועבודת האדמה ורפואת החו
החולה אין תכליתם נמשך אחר הטוב ההנהגה בהם וזה כי אתה תרכב הימים זמן ראוי ועל ספינה ראויה וע
ועם כל דבר הצריך לרכיבת הים ועם כל זה לא יוליך ענין רכיבת הים אל תכלית טוב מפני שעם כל זה הוא
צריך אל סבה אחרת והוא עמידת הזמן על דבר נאות כי אם יתחדשו הרוחות ויהיה סער גדול בים תשבר הספי
הספינה ולא יועיל טוב הזמן שיהיה בעת רכיבת הים וטוב הנהגת המלחים ותוקף האניה מפני שהדבר שהוא
חוץ ממנה והוא הרוח יעות כל מה שתקנו יורדי הים בחכמתם וכן רפואת החולה אפשר שימצא שיכיר הרו
חולי החולה וידע רפואת דרך החולי ההוא ולא יחסר דבר מכל הצריך לרפואתו ועם כל זה שהחולה יהי'
נשמע למצות הרופא ולא ילך ענין רפואת החולי אל ענין טוב וזה עם כל אשר זכרנו צריך להיות ענין
אחר וזה שיהיה בגוף החולה מן הלחות שעיקרי אשר הוא לגוף כמו השמן בנר הדולק כי כמו שהנר ידלק ויאיר
בהיות השמן בנר כן בהיות מן הלחות שעיקרי בגוף האדם מטבעו שיחיה אם לא ימיתוהו מקרים חזקים׃
וכן הענין בעבודת האדמה שאתה תזרע האדמה בטוב העתים ותעבוד הקרקע כפי הענין הנהוג והצריך
ועם כל זה לא תלך ענין התבואה לפעמים לתכלית טוב וזה שיש סבות אחרות ישחיתו לפעמים ברגע התבו
התבואה שהיא העומדת לקצירה כמו הברד והשדפון וזולתם ואל זה הענין רמז באמרו ורב תבואות בכח שור
כלומ' לפי שטבע העולם במקום השוורים לעבוד את הקרקע או בעת שיעבוד האדמה על משפטו יהיה אוצר
התבואה אמנם לא תחשוב עבוד האדמה ועשותך כל הצריך בעבודתה יחייב שילך הענין אל תכלית טוב כי
עדיין יש סבה עליונית שמימית והוא שרוב גידול התבואות הוא בכח המזל הנקרא שור וכמו שיש מזג כוכביי
מועיל בעבודת האדמה כן יש מזג כוכביי מעותד להשחתת התבואה וכמו שבעבודת האדמה יועילו הסבות ה
הגלגליות ויזיקו לפעמים כן יקרה בכל קניני העולם ובקניין החכמה גם כן שבעת שלא יהיה השתדלות וע
ועסק ועמל גדול בקניין החכמה בעליה ישאר נקי וקרח ממנה אמנם עם כל ההשתדלו' והעסק צריך אתה לד'
לדעת כי יש מזג כוכביי מועיל בקניין החכמה שהוא יחדש במזג האדם הכנה טבעית ישרה וממוסכת מוכנת
לקבל כל חכמה וכן בהפך וזה ועל האדם שיש לו לבחור הטוב לו תלוי בבחירתו' ואחרי שהזכיר ורב תבואות ב
בכח שור שבח מדת הענוה ובלעדיה לא יגיע האדם אל תכליתו' וממעלת הענוה שאם יצטרך להעיד על דבר
הוא עד אמונים ולא יכזב או יאמ' שהוא עד אמיתי מעיד שעשה ה' ית' את האדם ישר ומי שירצה להגיע אל ה
המכוון ממנו ברשות בידו שהרי זה שדבק בענוה הצליח אמנם הכסילים יפיחו כזבים ויעידו עדות יאמרו כי
השתדלו ולא עלתה בידם ההצלחה והאמת הוא שהוא דבק בלצים ויתחבר אליהם בקש חכמה עם חברת הלצי'
ולא מצאה ׃ אמנם הדעת הנקל לנבון שיתרחק מחברת הלצים והם בעלי השיחות בטלות ולכן עצתי היא לך
מנגד לאיש כסיל כלומ' שתרחק מחברתו ואם לא תכיר אם הוא כסיל יהיה לך שפתי דעת כי החכמ' היא להיות
האדם ערום כדי שיוכל להבין הדרך שיצטרך בכל עניני' והאולת שהיא בכסילים פריה היא אולת גם כן ודרך
האויל להליץ אשם אמנם בין הישרים לא תמצא כי אם רצון כלומ' דבר רצוי לאלהים ולאנשים עד
אמ' כי העד שהוא איש אמונים מדבר דברים אמתיים הוא לא יכזב ולא יעיד כי אם אמת' אמנם האיש שהוא
עד שקר הוא ידבר לעולם דברי שקר' ואיפשר שכיון לומ' כי כשתהיינה ההקדמות אמתיות התולדה תהיה אמ
אמיתית כי ההקדמות שהם העדים כשיהיו עדי אמת אין מדרכם לכזב אמנם כשיהיה עד שקר כלומ' אפילו
הקדמה אחת כוזבת יפיח כזבים כלומ' תולדה כוזבת בקש אמר כי הלץ והוא האדם שלא השתדל
בשום חכמה והוא ריק אף מן החכמות הלימודיות והוא הפסיד זמנו בשיחות בטלות ובספור ענייני המלכים
שכבר עברו ומשלים וחידות אין תועלת וכשהוא מבקש שום דבר חכמה לא ימצאנה לפי שלא התעסק ללמוד
ההצעות הצריכות לכל מבקש חכמה אמנם הנבון והוא החכם בחכמות הלימודיו' יוכל להבין בשאר החכמות
בנקלה כי החכמו' הלמודיו' מחדדו' השכל והם סולם לעלות בם אל שאר החכמו' ולפי' אמ' כי הדעת כלומ' ידעת

לֵךְ מִנֶּגֶד לְאִישׁ כְּסִיל וּבַל יָדַעְתָּ שִׂפְתֵי דָעַת: ח
חָכְמַת עָרוּם הָבִין דַּרְכּוֹ וְאִוֶּלֶת כְּסִילִים מִרְמָה:
אֱוִלִים יָלִיץ אָשָׁם וּבֵין יְשָׁרִים רָצוֹן: לֵב יוֹדֵעַ ט
מָרַּת נַפְשׁוֹ וּבְשִׂמְחָתוֹ לֹא יִתְעָרַב זָר: בֵּית רְשָׁעִים
יִשָּׁמֵד וְאֹהֶל יְשָׁרִים יַפְרִיחַ:

בשאר החכמו' בנקלה כי החכמו' הלימודיות מחדדות השכל והם סולם לעלות בם אל שאר החכמות ולפי ולפיכך אמר כי הדעת כלומר ידיעת החכמו' הוא דבר נקל אל האיש הנבון וימ' ואין ודברי' של אין כלומ' שהלץ לסכלותו לא יבקש החכמה לבדה אמנם ירצה ללמוד החכ' ודברי' גב' ומתוך כך לא תתקיי' חכמתו ולא יקל בעיניו **לך** אמר אם יש אדם לנגדו ולעומת פניו האיש הכסיל והוא שיתחב' ממנו בלכתו ילך ובעומדו יעמוד לא ידע לעול' שפתי דעת כי ילמוד ממעשה הכסיל שמרחק תקנה וכן יתרחק מן האיש שלא ידע בבירור שיש לו ספק לדעת כלומ' שפתי פיו עד שתדע ענייננו ותבחן אם יש לך להתרחק מן האיש לגמורי ובל ידעת כלומ' בעת שלא ידעת אם הוא כסיל יהיו לך שפתי דעת ולפי הספרי' שכתו' בה ס ובל ידעת יאמר אם תלך מנגד לאיש כסיל שתתרחק ממנו בכל יכולתך לא תדע שפתי שקר כי לא תלמוד ממ ממעשיו והספר שקרא איש כסיל המלך הזקן וכסיל אשר לא ידע להזהר עוד ואמר כא' תשים יצר לעומת רעיונך ותפק מסאולתיו לא תדע לעולם שפתי דעת אי יאמר לפי הספרי' שכתוב שפתי שקר שאם תרחק מ ממנו בכל יכולתך ולא תתפתה אחר עצתו לא תדע לעולם שפת הבלי העולם רק תשיג החכמות האמיתיות **חכמת** אמר כי חכמת האיש כשיהי' ערום גורמת לו להבין דרכו כלומ' להתבונן בענייני הנהגתו וסחורתו ושיהיה מהיר במלאכתו ולא שישי' מגמתו להרויח על דרך מרמה אמנם האולת שהיא בלב הכסילי' גורמת להם שדרכו המתון לא בחריצות רק דרך מרמה ועקבה או יאמר כי חכמת האדם הערום תביאנו להבי' ולהתבונן על דרך הרחוקה והנסיעה הגדולה שיש לו לעשות בהאתו מן העולם לא ידע מתי אמנם הכסילי' אולתם היא תרמה אותם שלא תביאם לראות במה שיהיה אחריתם **אוילים** אמר כי כל אחד מן האוילי' יליץ אשם כלומר ידבר ויטען בדב' חטאת ואשם ומתוך כך לא תהיה ביניהם אהבה ורצון אמנם בין האנשים הישרים שלא יליצו אשם ימצא הרצון והאהבה או יאמר כי בין ישרי' תמצ' לעולם בדבר הרצוי לאל ית' ולאנשים בידע' מרירות בער נפש הרשעי' ושמחת נפש הצדיקים והוא שסמך אל זה לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר כלומר שכל המשכיל יודע בחיין בער הנפ' ימי' כל משתדלותו ככה ההצלחה האמיתית והמצליח יודע תענוג נפשו ובשמחתו לא יתערב זר בתוכה ויודע כי בית רשעים ישמד כלומ' שהגוף של רשעים שהוא בית נפשם י ישמד ואהל הישרים שהוא גוף הישרים יפריח כי יהיה לו תחייה אחרי מות וקרא גוף הרשעים בית מפני שהם ישתדלו שיהי' גופם חזק וימציאו תאוותיו לדמיון הבית וגוף הישרים קרא אהל שימשכוהו דירת עראי לדמיון האהל בערך אל הבית **לב** אמר כי לב האדם הוא היודע והוא המרגיש במרירות לבו ואין זולתו שירגיש במרירות לבו כמוהו וכן הוא מרגיש בשמחתו יותר מכל אדם ולא יתערב זר לדעת שמחתו כמהו **בית** אמ' כי בית האנשי' הרשעי' ישמד כי רשעם גורם להם שיכריתו מן העול' הן שהמלכי' והשופטי' ומנהגי המדינות יאבדום כי תועבת מלכי' עשות רשע וכן הבורא ית' יכריתם מן העול' אמנם אהל ישרי' יפריח במקום פועל עומד וענייננו יפרח כלומר יוציא פרח או יאמר ואהל י ישרים יפריחהו ית' והזכיר בעניין הרשעי' בית ובעניין ישרים אהל כלומ' אפי' הבית של רשעים עם גודלו ועוצם בנייננו ישמד והאהל שהוא דבר נקל וחלוש בערך אל הבית אם הוא אהל של ישרים יצמיח ויגדל במעלה והספר שקרא בית רשעים הגוף וכחותיו שהם כלי' והולכים אחרי מות וקרא אהל ישרים המשכלת וכחותיה שי שיש להם השארות אחרי מות **יש** בעבור שאמר הפסוק הקודם ואהל ישרים יפריח אמר לא תחשוב שה שהאדם יקרא ישר או יהיה ישר בעשותו היושר לפי ראות עיניו כי אין כל דבר שיראה יושר רק הדרך הישר הוא מה שצוה עליו בעל היושר ית' שמו ושכל הלשונות מסכימות ביושרו אמנם לפעמים יש דרך שהוא ישר ב בעיני האנשים רק לסמוך במה שיצוהו האל ית' ושהסכימה כל אומה על יושרו **גם** בעבור שזכר למעלה מזה יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות אמר גם בשחוק יכאב לב כלומר מי שישמ' בעניין השחוק גב' וזה שהשחוק הוא השמחה שיחשבוהו האנשים טוב גמור בסבתו יבא האדם לידי כאב לב ואחרית השמחה לבוא אחרית תוגה ועצבון ויהיה הסח שבמלת ואחריתה תחלת תיבת שמחה וכאילו אמר ואחרית השמחה תוגה וא

גם בשחוק יכאב לב ואחריתה שמחה תוגה: מד
מדרכיו ישבע סוג לב ומעליו איש טוב: פתי יאמ
יאמין לכל דבר וערום יבין לאשורו:

ואיפשר שכיון במלת שחוק השחוק שיהיה בפה שאו'
סגולת אדם ולפי שהשחוק הוא רעם ונעם מגידי ה
החזה שיסתער הרוח בהם כשירבה השחוק יכאב לב
בעליו וזה הדבר ידוע וזכר השחוק מבין שאר ענייני'
למשל והוא הדין כי כל דבר של תענוג וש' שמחה
יכאיב לב האדם לפעמים כי אם תהיה השמחה בקצ' ימי העולם לפעמים יאבד אותם האדם לטעתו ואחרית כ
כל שמחה זמנים להיות כמסכת אחרית התענג ואחרי שהזכיר יש דרך ישר לפני איש וכן בעניין השחוק יש ש
שחוק טוב ויש שחוק שיכאיב הלב נתן כלל אחד ואמ' יהיה האדם מי שירבה חכם או סכל בעינו סוף שישבע
מדרכיו ואע"פ שאיננו ידוע לסכל או לרשע כי הוא סוג לב ואין מי שידע מה בלבו סופו שישבע מדרכיו והאו'
שהוא טוב במוחלט כלו' למעלה ממדריגתו בעבור שלא יאמין לכל דבר רק יאמין הדברים שיתבארו במופ'
אמנם הפתי יאמין לכל דבר והערום הוא יבין כלומ' לרגל המלאכה אשר לפניו ובעבור שהוא חכם הוא ירא
מן הדברים שיראה ספק בעשייתם ובכן יהיה סר מכל רע שלא ידבק בו או יאמ' שבסבת חכמתו יסור מעשו'
הרע והכסיל מתמלא עברה ובוטח להסכל בלא אמצעות חכמה. מדרכיו ישבע אומ' כי האדם ש
שלבו מלא סיגים וזיופים עד שבעבורם ראוי שיתיחס אליהם ויקרא סוג לב ישבע מדרכיו כלומ' שזיופו ישוב
אל חיקו ומעליו איש טוב כלומ' ולמעלה מזה האיש שהוא סוג לב הוא האיש הטוב' והעניין שמעלת האיש הט
הטוב היא עליונה במדריגה ממעלת האיש שהוא סוג לב ישבע מדרכיו כלומ' יאכל פרי מעשיו והאיש הטוב י
ישבע מעליו כלומ' מן העלין שיצמיחו מעשיו ולא מפריו כי לא יאכל כל פרי מעשיו בעולם הזה ·והודיע בפ
בפסוק זה כי הטוב שיהיה לצדיקים בעולם הזה איננו תשלום כל גמולם מן הטוב שיעשו רק קצת גמולם ואמר
דרך משל כי האיש שהוא סוג לב אם יזדמן שעשה קצת טובה בעת מן העתים הוא ישבע טוב בעולם הזה ב
בעבור הטובה ההיא ולא יגמל בעולם הנשמות אמנם הצדיקים יחשב שיאכלו כל פרי מעשיהם בעולם הזה
כי הם אוכלים העלין בעולם הזה והקרן קיימת להם לעולם הבא פתי אמ' שהאדם שהוא בעל
פתיות וסכל הוא יאמין לכל דבר שישמע או שימצא כתו' על הספר ולא יבחן הדברים אם הם נכונים ואם ל
לא ·אמנם האדם הערום לא יאמין לכל הדברים אשר ידברו אמנם הוא מתבונן לאשורו של דבר ואם הוא ר
ראוי שיאמין ויראה מופת שיחייבהו יאמינהו ·ואיפשר שזה הפסוק יש לו דבקות עם הפסוקים הקודמי' שאמ'
יש דרך ישר לפני איש ואומ' כי יש קצת אנשים שהם פתאים ויאמינו בכל דבר ויש דרך שתהיה ישרה בעיניהם
שמשמעוה מפי אחרים ויאמינוהו שאחריתה דרכי מות ולפי' אמ' שהאדם שהוא סכל באמיתת המושכלות ואין
לו ציור טוב במושכלות ולא ידע להבחין בין האמת והשקר כשהוא ישמע דבר חכמה או אמונה או ימצאהו כ
כתובה בספרים יאמין הכל מבלתי בחינה והוא דומה לספוג שהוא סופג את הכל אמנם האדם הערום הוא מ
מבין לאשורו של דבר ומתבונן על הדברים שישמע או ימצאם בספר נכתבים ואם ימצא בהם אמת יאמינם
ואם ימצא בהם דעת בלתי אמתי סותר הדת או רחוק מן החכמה ירחק מהם בכל יכולתו ואיפשר
שהכיוני במלת לאשורו ישוב אל הערום כלומ' הערום איננו מאמין דבר שישמע או שיראה רק יתבונן
אנה ידרוך בהליכתו ולא ישים רגלו באי זה מקום שיזדמן מן הדרכים פן יכשל רק יתבונן ואם ימצא דרך
טוב ידרוך בה ואם ימצא דרך רעה יתרחק ממנה: חכם אמ' גם זה הפסו' יש לו דבקו' בפסו' הקוד' שאמ' וערום
ואמ' מי שהוא חכם כשיתבונן לאשורו ויראה דרך רע ומסוכן הוא ירא ללכת בדרך ההוא ומסיר עצמו מכל ס
ספק ומכל רע ·או יאמ' החכם ירא ללכת בדרך רע ומתוך כך הוא יסיר עצמו מן הרע שלא תבאהו אמנם ה
הכסיל לכסילותו הוא מתעבר ובוטח כלומר מתמלא עברה וזדון ובוטח ואיננו ירא פן יכשל והולך לבטח ל
לפי ראות עיניו ועל דרך האמ' אחרי' הדרך הוא מות' וכן החכם איננו מכניס עצמו להאמין בדבר בלתי אמ
אמתי ובדבר מסופק וכשישמ' או יראה דעות לא יתאמתו הוא ירחק מהם פן יכשל אמנם הכסיל שהוא פתי י
יאמין לכל דבר והוא מבטיח עצמו בכל מה שיבטיחוהו חלושי העיון במקריהם קצר אמ' כי האדם שהוא
קצר אפי' והוא הפך ארך אפים והעניין שהוא ממהר לכעוס בעבור מהירות כעסו הוא יעשה ענייניו בסכלות
יסכל ואיש מזימות והוא אדם שהוא בעל מחשבות רעות ישנא גם כן ·או יאמ' מי שהוא קצר אפים והאויל
יעשה אולת ואיש מזימות כל אחד מהם ישנא ואיפשר שהוא דבק עם הפסו' שלפניו שאומ' וכסי' מתעבר

חָכָם יָרֵא וְסָר מֵרָע וּכְסִיל מִתְעַבֵּר וּבוֹטֵחַ: קְצַר
אַפַּיִם יַעֲשֶׂה אִוֶּלֶת וְאִישׁ מְזִמּוֹת יִשָּׂנֵא: נָחֲלוּ פְתָא
פְתָאִים אִוֶּלֶת וַעֲרוּמִים יַכְתִּרוּ דָעַת: שַׁחוּ רָעִים
לִפְנֵי טוֹבִים וּרְשָׁעִים עַל שַׁעֲרֵי צַדִּיק: גַּם לְרֵעֵה
לְרֵעֵהוּ יִשָּׂנֵא רָשׁ וְאֹהֲבֵי עָשִׁיר רַבִּים: בָּז לְרֵעֵהוּ
חוֹטֵא וּמְחוֹנֵן עֲנָיִים אַשְׁרָיו: הֲלֹא יִתְעוּ חֹרְשֵׁי רָע
וְחֶסֶד וֶאֱמֶת חֹרְשֵׁי טוֹב: בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר ד
וּדְבַר שְׂפָתַיִם אַךְ לְמַחְסוֹר: עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁ
עָשְׁרָם אִוֶּלֶת כְּסִילִים אִוֶּלֶת: מַצִּיל נְפָשׁוֹת עֵד א

ובוטח ואמ' שהכסיל הוא קצר אפים כלומ' כעסן ול
ולכן מתמלא חימה ועושה אולת והוא איש בעל מח
מחשבות רעות וראוי שישנא ולא תחשוב שיניחו או
אולתם אחר זמן רק אולתם היא להם כנחלה עולמי'
וזהו שאמ' אחריו נחלו פתאים אולת אמנם הערומי'
והפקחים יכתירו דעת ויש יתרון לחכמים ולצדיקי'
על הרשעים כיתרון האור מן החושך כי שחו רעים
לפני טובים ותראה הרשעים שהם על שערי צדיק
כי יעני אותם ה' ית' בעבור רשעם וגם לרעיהם ישנ
ישנאו בהיותם רשים ואוהבי העשיר הם רבים או ק
קרא רש שהוא רש מהחכמה וקרא עשיר המופלג ב
בחכמה ואמ' כי גם אל השכלים כמותם יהיו שנואים
הרשעים כי אין חפץ בכסילי' ואוהבי המופלג בחכמ'
הם רבים כי הכל צריכים לאמרי חכמה · והמאושר שבאנשים הוא האיש שיבוז אל החוטא והעפ' שיהיה אוהבו ו
ורעהו ויהיה מחונן הענוים והוא שסמך אליו בז לרעהו חוטא וזה מפני שחורשי רע הם תועים מדרך היושר
ולכן ראוי שיבוזו לו האנשים וחסד ואמת יהיה דבק עם חורשי טוב כחלו אמ' כי הפתאים ירשו
האולת בנחלתם ותהיה להם לנחלה האולת אמנם הערומים יכתירו ראשם כלומ' ישימו כתר בראשם מן הדעת
והחכמ' והענין שהחכמה שיקנו היא להם להוד ולעטרת כי בעולם הזה יכובדו בעבור חכמת' ובעולם הנשמו'
יהיו יושבים ועטרותיהם בראשיהם או יאמ' וערומים יכתירו דעת כלומ' הם ישימו עטרת הוד בראש הדעת כי
הם יחשבו הדעת בעיני האנשים ויפארו אותם בחכמתם שחו אמר כי מן הראוי הוא שהרשעים יד
ידובאו וישחו לפני טובים ושהרשעים ימצאו על שערי הצדיקים לבקש מהם עוזר ועזר ולבקש מהם לחם וזה
והענין כי הרעים והרשעים בעבור רשעם ידבק הרע בהם וסופם להיות נכנעים בעבור סכלותם ולחזור על
פתחי הצדיקים כי כפירים רשו ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב׳ ואיפשר שכיון לומ' שהראוי הוא שהכחות
הגופניות והם שנקראים רעים יהיו נכנעים ועבדים אל הכחות השכליות שנקראים טובים ואמ' ורשעים על ש
שערי צדיק הוא כפל ענין ואחר שקרא הכחות הגופניות רעים קראם רשעים וקרא הכח השכלי מכחו' כנס
צדיק ואמ' שהראוי הוא שכל הכחות הגופניות יהיו לרקחות ולטבחות ולאופו' לחלק השכלי כי לו משפט הבכור'
גם אומ' כי האדם שהוא רש לא די שהרחוקים ירחקו ממנו ולא ירחמו עליו אלא לרעהו והם אותם שגדלו ע
עמו ישנא כי תמצא שהם צריכים תמיד להעניקו ולקבל ממנו עול ישנאוהו אמנם האדם שהוא עשיר לא די ש
שקרוביו יאהבוהו אלא אפי' הרחוקים יאהבוהו מפני שיקבלו ממנו תועלת או יראו שיהיו אוהביו לתקות קבל'
תועלת ממנו ואיפשר שקרא רש החלק השכלי שקראו בפסוק הקודם צדיק מפני שכל כחו' הגוף ישנאוהו לפי
שהוא מטבעו והמכוון ממנו לבקש המושכלות ולהרחיק התאוות וקרא עשיר המלך זקן וכסי' והוא יצר התאו'
ואמ' כי אוהביו רבים כי הוא ימשך כל כחות הגוף נמשכים אליו וסרים אל משמעתו · ובעבור שהזכיר בפסוק
הקודם שהראוי והמכוון הוא שכחות הגופניות יהיו עבדים אל הכחות השכליו' אמ' אעפ' שהמכוון הוא כן
אבן המציאות על הרוב אינו כן אלא שהרם והוא הכח השכלי שהמכוון ממנו הוא שימלוך על כחות הגוף הוא
שנוא מכל הכחות ואפי' רעהו ואיפשר שקרא כח המדמה רעהו · ואוהבי עשיר רבים ר"ל שמלך זקן וכסיל וה
והוא שקראו עשיר אוהביו הם רבים כי כל כחות הגוף סרים אל משמעתו ובמעשה הזה תהיה הנפש הבהמית
שהמכוון ממנה תהיה שפחה אל נפש המשכלת ושתהיה סגולה תשיב להיות בעולה ותירש גבירתה במלוך הע
העבד וישבע מתאוותיו הנבל · בז אמ' כי האדם שהוא מבזה ומכלים לרעהו הוא חוטא בעת שלא יה
יהיה רעהו ראוי אל הבזיון ההוא כי אם יהיה ראוי אל הקלון והוא שיחטא אל ה' ית' או לבני אדם בענינים שי
ראוי לקבל קלון אז לא יקרא חוטא מי שיבזהו וקרא חוטא המבזה מי שאינו ראוי אל הבזוי מפני שזה יבא מג
מגאות פחותה וסכלה שהוא חכם בעיניו ויראה כל האנשים שהם תחת מעלתו לפי ראות עיניו וזה לסכלות ג
גמורה ועוד שהחכם לא יביט לקצור זולתו רק יביט לקצורו ויתעדל לפרוע חובות ה' ית' עליו ויראה כל אדם י ב

עֵד אֱמֶת וְיָפִיחַ כְּזָבִים מִרְמָה׃ בְּיִרְאַת יְהוָד מִבְטַח
מִבְטַח עֹז וּלְבָנָיו יִהְיֶה מַחְסֶה׃ יִרְאַת יְהוָד מְקוֹר
חַיִּים לָסוּר מִמֹּקְשֵׁי מָוֶת׃ בְּרָב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ ו
וּבְאֶפֶס לְאֹם מְחִתַּת רָזוֹן׃ אֶרֶךְ אַפַּיִם רַב תְּבוּנָה
וּקְצַר רוּחַ מֵרִים אִוֶּלֶת׃ חַיֵּי בְשָׂרִים לֵב מַרְפֵּא ור
וּרְקַב עֲצָמוֹת קִנְאָה׃ עֹשֵׁק דָּל חֵרֵף עֹשֵׂהוּ

למעל׳ ממעלתו ואפי׳ אות׳ שאין להם יד ושם בזכות
כמוהו ויאמ׳ אני אולי אקבר בעבור ה׳ ית׳ יותר מהם
כי אני אם חכמתי יותר ממנו יותר אני ראוי אל הע
הענוגם בידיעת קיבורי בעבודת אלדי׳ ואדע מה שכת
שנתחיבתי לפרוע מחובות ה׳ ית׳ עלי ולא השתדלתי
לפרעם והוא עם שכלותו איננו מזיד כמוני ויראה
כל אדם במעלה יותר גדולה ממעלתו ומתוך כך ל
לא יבוה רעיו רק יכבדם בחשבו שהם גדולי המעלה

וזה שהוא מבזה רעיו הוא חוטא לה׳ ית׳ ולאנשי׳ ואוי לו ואוי לנפשו ואם לא כוזבי ויורה עליו אמרו אחר זה ומחו
ומחונן ענוי׳ אשריו והוא שאומ׳ כי מי שהוא מחונן הענוי׳ ולא יבוס אשריו או יאמר בו לרעהו החוטא בעת שי
שיחטא ומי שמחונן ענוי׳ אשריו וכן מי שמבזה יוכר הנקרא רעהו שהוא החוטא ומחונן הנחות השפליות ה
הנקראי׳ ענוי׳ אשריו והמפרש שבין לומ׳ כי הוא מגונה לאדם לבזות אדם אחד מחטא שהוא גם בו ואומ׳ כי מי
שיבוז רעהו מדבר שהוא רעהו באותו שחטא הוא חוטא גם ככון לומ׳ שיהי׳ אמרו בו לרעהו חוטא בלומ׳ יבוה א
אדם לגמרי המלך זוקן וכסיל אעפי שהוא משוכלי הרם כמו שאמר גם לרעהו ישנא רש ו׳ומי שאמר למעלה
מזה שרלוי הוא שיהיו הכחות הנפשיי׳ ככנעות ושחות אל החלק השכלי בא לומ׳ שעם כל זה אין לבזותו לגמרי
ולמנוע ממנו הדברי׳ ההכרחיי׳ והוא אומרו בו לרעהו חוטא אמנם לא תחשוב עם כל זה להתאכזר על הכחות
השפליות והוא שאמ׳ ומחונן ענוי׳ אשריו **הלא** אמ׳ כי האנשי׳ שהם חורשי רע ויבקשו הרע לעול׳ בפעול׳
בפעולותיה׳ להם ולזולת׳ יתעו מדרך ההצלחה ולא יגיעו אליה אמנם האנשי׳ שהם חורשי טוב יהיה חסד ה׳ עליה
בעבור צדקת׳ ויהיו קיימי׳ לעול׳ בעול׳ הנשמות והוא כאילו אמר וחסד ואמת אל חורשי טוב **בכל** אמר
בכל דבר שיעמול ויתעסק בו האדם יהיה לו יתרון ושבח בעסק ההוא אמנם הדיבור שידבר בו האדם
במה שאינו הכרחי׳ לא די שאין בו יתרון לאד׳ ושבח אלא שיש בו חסרון והפסד וזה מבוא׳ ובענו׳ שהזכי׳
חורשי רע שהם מעמיקי׳ בלב׳ לעשות רע ואחכ׳ יאמרוהו לזולת׳ או מגנה עצ׳ ית׳ ואמ׳ בכל עצב יהיה יתרון ודבר
שיאמרוהו חורשי רע אך למחסו׳ ובכל זה גרם להם היות׳ ענוי׳ ורמים מהחכמ׳ אמנה החכמי׳ עשר׳ והוא ריבוי ה
חכמת׳ הוא להם לעטר׳ תפארת׳ ואולת הכסילי׳ היא אולת ולא מעלה ובענו׳ שאמ׳ ודבר שפתי׳ אך למחסו׳ כי כל
דבור יהי׳ למחסו׳ כי לפעמי׳ יהי׳ דבור שהוא מציל נפשו והוא הדב׳ כשיעיד אמת ובעדותו יציל נפשו שהיו כפ
כפסדו׳ לולי עדותו אמנ׳ כשיהיה העד בעל מרמה יפיח כזבי׳ ועליו נאמר ודבר שפתי׳ אך למחסו׳ והעד הנז׳ שי
שיציל נפשות בעדותו בעבור יראת ה׳ שהיא על פניו היא לו למבט׳ עוז ולא לו לבדו כי גם לבניו יהיה מחס׳ כי
יראת ה׳ היא מקור חיי׳ כמשך ממנו חיי׳ והוא סבה לסור ממוקשי מות ובעבור היותה מקור חיים ומעלה האד׳
ממוקשי מות קבע אות׳ בלבו׳ המשכילי׳ כדי שיחיו הם ויחיו העם בדבריה׳ כי הוא ית׳ חפץ ביטובו של עולם ו
ולא יחפוץ במות המת כי ברוב עם הדרת מלך ובאפס לאום מחתת רזון **עטרת** אמ׳ כי החכמ׳ כשיודע׳
שיהיו עשירי׳ עם חכמתם העושר ההוא יהיה להם להוד ועטרת כי אעפי שהחכם יכובד עבור חכמתו אם יהיה
רש ממ׳ חכמת המסכן בזויה ולפיכך העושר הוא להם לעטרת תפארת מצורף אל זה עם העושר יוכל לק
לקנו׳ מן החכמ׳ מה שלא יוכל זולתו לקנות כי החכם אם יהיה עני לא יוכל לשקוד על דלתות החכמה כי הוא
צריך למצא מאכולת ביתו ואולת כסילים אולת ר״ל לא תחשוב שהעושר היא עטרת לכסילים כמו שהיא עטרת
לחכמי׳ כי האולת שהיא לכסילים תשאר באולתה כי לא יקנו עם העושר מן החכמה מה שתסור אולתם ואפשר
שקרא ריבוי החכמה במקום שזה עושר ואמר כי עטרת החכמים היא ריבוי חכמות כי כפי ריבוי חכמתם תה
תהיה מעלתם וקרבתם אל ה׳ ית׳ **מציל** אמ׳ כי העד בעת שיעיד האמת לא יחשוב שהוא עשה דבר קטן
ושהוא מציל בזה נפש אחד והוא נפש אותו שיעיד עליו כי לפעמי׳ בחושבו שהוא מציל נפש אחת הוא מציל נ
נפשות ביתו אשר חייהם תלויי׳ בחייו או הנפשו׳ שעתידות לצאת ממנו ולפיכך אמ׳ מציל נפשות ולא אמ׳ מציל
נפש אמנם העד שהוא בעל מרמה הוא יפיח כזבי׳ ומתוך כך הוא הורג הנפשות רבות׳ ומלת עד משרתת במק
במקו׳ שני׳ והי׳ ענין׳ הפסוק כן מציל נפשות והו׳ העד שיעיד על האמת ויעיד ו ידבר כזבי׳ העד שהוא עד מרמ׳
ואפש׳ שקר׳ במקו׳ הזה המופת האמתי׳ כשיהי׳ מופת חותך עד אמת והו׳ כשיהי׳ המופת מופת חותך הוא ראוי שי
שיאמן כי הוא יציל הנפשו׳ מהאמין הכזב אשר בהאמנת הכזב או אמנם כפסדת תפסד הנפש בעבורם

ומכבדו חונן אביון: ברעתו ידחה רשע וחסה ב
במותו צדיק: בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסי
לי׳ תודע: צדקה תרומם גוי וחסד לאמים חטאת

אמנם עד מרמה והם המופתים בלתי אמתיים יבאו
הנפשות להאמין הכזב והדעות הנפסדות שמאבדות
הנפש בירא׳ אמ׳ בעבור יראת ה׳ שתהיה
באיש הירא׳ ההיא תהיה לו למבטח עוז כלומ׳ בטחו׳
שיוכל האדם לבטוח בו כי אשר אין יראת ה׳ עליו הוא
הירא׳ אשר לא יבטח בחיים ובמות ולא די שיראתו תועיל לו בזה ובבא אלא שגם לזרעו יהיה ה׳ ית׳ למחסה
יראת אחרי שהזכיר בפסוק הקודם כי היראה שירא׳ האדם מאלדיו הוא לו למבטח עוז ולא פי׳ הבטחון יחז׳
ובאר כי יראת ה׳ מקור חיים כלומ׳ מקור שנמשכים ממנו חיי העולם הזה כי מתוך שירא׳ מאלדיו לא יוזק ולא
יוזק ולא יעשה מעשים שיענש עליהם מצורף אל זה שהשגחת ה׳ ית׳ תהיה עליהם תמיד וגם נמשכים ממנה חיי
העולם הבא וזה שבעבור היראה יפעל פעלים שתדבק נפשו בצרור החיים והיא כבה לסור ממוקשי מות והם
הפגעים והמקרים הזמניים והעונשים הרוחניים המעותדים לנפשות המקבדים ואיפשר שקרא העונות והם
והחטאים מוקשי מות לפי שהם מוקשים שיכשל בהם החוטא וימות ברב עם אמ׳ כי ברבוי העם הדור
המלך והענין שכבוד המלך תלוי בהיות לו עמים רבים שרים אל משמעתו ובאפס לאום ר׳ל ובעת שלא יהי׳
לו עם רב הוא מחיתת רזון כלומ׳ הוא שפלות האדון ׃ואיפשר שכיון הכתוב הזה באמרו כי שמגלת הבורא ית׳
את העולם לא היה בעבור צרכו לדבר מדברי העולם רק ברוב עם הדרת מלך כלומ׳ המציא העולם בעבור ש
שיראה חכמתו וגבורתו והדרתו לא שיצטרך במציאותו לאחד מהנמצאי׳ וכבר באר קצת מהחכמים כי הסבה
אשר בעבורה המציא העולם עתה מזמן קרוב ולא המציאו במה שלא סר הוא לגלות
אליכו כי הוא ית׳ היה מספיק במציאותו ומבלעדי שאר הנמצאות ולכן נקרא שדי כי הוא ית׳ המספק גמורה ׃ ׳
ואחרי שהזכיר המלך והרזון סמך אליו ארך אפים רב תבונה להודיע שהמלך הרזון המנהיגים העם צריכים
להיות בעלי אלו המדות והם להיות ארך אפים ורב תבונה כי לא תספיק האחת מבלתי האחרת׳ ואם יהיה ה
המושל או הרזון קצר רוח הפך ארך אפים הוא מרים קלון וחיי בשרים הוא כשהמלך או הרזון יש לו לב רפ׳
שלא יקנא בממון זולתו ורקב עצמות הוא כשהוא מקנא בטובת זולתו כי ישתדל לקח׳ ממנו׳ ואם יגיע מרשעו
לעשוק הדל הוא מחרף עושהו ומכבד ה׳ ית׳ הוא האיש האביון ואחרי שהוא מחרף עושהו בעשיקת הדלים יד
ידחה ברעתו אמנם הצדיק הוא חוסה במותו לקבור פרי מעשיו ואם בקשת להבחין בענין זה בין החכ׳ הפלס
ובין אותם שיחשבו חכמי׳ ואין הדבר כן תוכל להבחין בענין זה שבלב האיש הנבון תנוח החכמה אמנם בק
בקרב הכסילים שיחשבו חכמים תודע ארך אומ׳ מי שהוא ארך אפים שאינו ממהר לכעוס הוא ר
רב תבונה ׳וקצר רוח והוא הנקרא קצר אפים הוא מרים האולת מן הארץ ומניחה בראשו או יאמ׳ שהוא מעו
מעורר האולת חיי אמ׳ כי בסבת חיי האדם הוא לב מרפה כלומ׳ שיניח קנייני העולם ולא יקנא בהם
ואומ׳ כן כי המקנא לרוע טבעו על מחשבתו היא לקחת הטובה מבעליה ולפי׳ אמ׳ כי חיי בשר האדם הוא שיר
שירפא ממון זולתו ולא יקחנו בעיניו ובלבו ואמ׳ הסבה בזה ורקב עצמות קנאה כלומ׳ הקנא׳ היא ככ׳ דבר רע
ומזיק שהוא מבי׳ הרקב בעצמות האנשים כי לא די שירקב בשרו אלא אפי׳ עצמותיו יבאו לידי רקבו׳ וזה שהוא
מבאיבו מכל טובה שיראה לזולתו וכמו שהטובה תהיה לאנשי העולם הזה תמידית כן נערו וכאב לבו תהיה ת
תמידי עד שהקנאה תהיה סבת מות האדם אחרי שימיו כל ימיו מכאובים וכעס ענייכו עושק אמ׳ מי
שהוא עושק הדל בעבור שאין לו עוזרים כי דל מרעהו יפרד הוא מחרף עושהו כי אין לו עוזר כי אם ה׳ ית׳
וזה שהוא עושק אותו ואיכו מניח הענין בעבור הבורא ית׳ כביכול כאלו מחרף אותו ׃ואמר אחד מחכמים אי
איך לא תירא לגזול מי שאיכו מוצא עוזר לו זולתי הבורא ית׳ אמנם מי שהוא חונן האביון הוא מכבד הב
הבורא כי איכו עושה זה רק מאהבתו ית׳ ואיפשר שקרא דל החלק השכלי ואמ׳ כי מי שהוא עושק החלק השכלי
שגוזל ממנו לאם חוקו והם המושכלות הוא חרף עושהו כלומ׳ עבר על מצו׳ אלדיו שצוה לבכר את בן השנוא׳
על פני בן האהובה כי הוא ראשית אונו לו משפט הבכורה ומי שהוא חונן אביו׳ והוא החלק השכלי וימליכהו
ע׳ כחות נפשו הוא מכבד ה׳ ואיפשר שהכיכוי במלת עושהו שב אל האיש העושק ואמ׳ כי מי שהוא עושק החל׳
השכלי מכחות נפשו שהוא הדבר שהוא עצמותו והשלים צורתו והעושה אותו מה שהוא כי אין האדם אדם
מצד הכחות שישתתף בהן עם שאר בעלי חיים רק בחלק השכלי אשר בו נתעלם וכן הכינוי במלת מכבדו שב

רְצוֹן מֶלֶךְ לְעֶבֶד מַשְׂכִּיל וְעֶבְרָתוֹ תִּהְיֶה מֵבִישׁ ·
טו מַעֲנֶה רַּךְ יָשִׁיב חֵמָה וּדְבַר עֶצֶב יַעֲלֶה אָף׃ לְשׁוֹן
חֲכָמִים תֵּיטִיב דָּעַת וּפִי כְסִילִים יַבִּיעַ אִוֶּלֶת׃ בְּכָל
מָקוֹם עֵינֵי יְדוָד צֹפוֹת רָעִים וְטוֹבִים׃ מַרְפֵּא
לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים

אל האדם כלומ' הוא מוכבד עצמו ועצמותו מי שהוא
חונן האביון שהוא הכת הסכלי ברעתו אומ'
כי הרשע ידחה ברעתו מן העולם וגם יכרית מעול'
הנשמות וידחה לחרפות ולדיראון ע"ש אחרי מות
אמנם הצדיק הוא עומד בלב טוב ובטוח
בעת שיקרב למות כי הוא מצפה לקבור פרי מעשיו
הטובים ואיפשר שהכיונו' במלת במותו שב אל הרשע ור"ל שהצדיק חוסה ומקוה למיתת הרשע כי ידע כי נכון
בידו יום חשך או יש ה' אומ' ברעתו כענין בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל כלומ' באותה הרעה שחשב
הרשע לעשות לזולתו ידחה הוא בעצמו על דרך שקרה להמן שהכין העץ למרדכי ונתלה עליו או יאמ' בעבור
רעתו בידו של רשע בגרם שיביאהו לידי גמר ידחה מן העולם כטעם בטרם יבינו סירותיכם אטד כמו חרון
ישערנו אמנם הצדיק ישלמו לו תאוותיו כל ימי חייו והוכה ומקוה לקבור פרי מעשיו במותו' ואיפשר שקרא י
יצר לב האדם שהוא רע מנעוריו רשע ואומ' כי הוא ידחה ברעתו ואין קיום ומעמד אמנ' החלק השכלי והוא
שקרא צדיק יש לו השארות וקיום ומלאת אגב ארקיה קמ"ל והוא שאין לשומע בקול היצר הרע אשר היום הנ
הוא ומחר איננו והוא השונה צורף אל החלק השכלי כמו ותשק ערפה לחמותה אמנם טוב לשמוע אל החלק
השכלי לפי שהוא מחזיק מעמד אחרי מות עד ורות דבקה בה בלב אומ' כי בלב האיש הנבון תע
תעמוד החכמה במנוחה ובהשקט כי היא עומדת במקומה והוא איננו חושש לפרסם חכמתו ולהודיעם כי הוא
עוסק בה לשמה ולא להתגדל בה אמנם בקרב הכסילים החכמה תוודע והענין שאם ידעו שמץ דבר מן החכ
יגלוה ויפרסמוה אל הכל וזה יקרה להם בעבור שהחכמה איננה עומדת במקומה· וי"מ תודע מן ויודע בם
את אנשי סכות ואומ' כי בעבור החכמה שקנו היא מעטה ואיננה תמל' אלא קלל גופם עד שאל היא כאבנת לכ
לכאן ולכאן ומשמעת קול לדמיון מה שאמ' רז"ל איסתרא בלגינא קיש קיש קריא ואיפשר שקרא בעל חכמת
הלימודים תבונה שם החכמה האלהית כי הם מחדדות שכל האדם והם סולם לעלות ולהגיע אל שאר החכמות
ולכן יקבלנה שכל האדם בעל חכמות הלימודים על משפטו אמנם בקרב כסילי' והם אותם שסכלו הלימודיות
תוודע החכמה אך לא תנוח שם כלומ' לא ידעו ממנה שום דבר אך שתחול עליהם כדרך המושכלות על זולתו
לא יחשוב שחכמתו תעתק מנפשו בעת שנקרב הכסילים תודע כלומ' בעת שיודיענ' אל אותם שסכלו החכמה
קודם לכן כי חכמתו תהיה נחה בנפשו ולא תעתק ממנה בעת שיודיענה אל אותם שלא ידעוה· ואיפשר שרצה
להשכיל במעלות החכמה על שאר הנמצאות השכליות וכי היא דומה כעצמים הרוחניים וזה שאין במציאות
דבר אחד במספר שיהיו בשני מקומות מתחלפים בזמן אחד כמו החכמה שהיא תנוח בלב הנבו' ותוודע בקרב
הכסילים או יאמ' שכל דבר שיפעל באחר הוא יתפעל בעת שיפעל· אמנם החכמה תנוח בעת שתוודע בקרב
הכסילים וזה להדמותה בעצמים הנפרדים צדקה אומ' כי הצדקה והוא השלימות תרומם מעלת הח
החכמה וחסד לאומים כלומ' קלון וחרפה יהיה אל האומות בעת שיהיו בעלי חטאת ולשון חסד מן חסד הוא
שענייננו הקלון והחרפה או יאמ' כי העם כשהם מתנהגים בדרך הצדק והיושר ובעת שיחטא איש יענישוהו הן
למות הן לשרושי הן לענוש נכסין ולאסורין כפי החטא הנה הגוי ההוא יתרומם ויתגדל במעלה מפני שיזהרו הר
הרשעים מחטוא בידעם כי ילקח הנקמה מהם· אמנם אם לא יתנהג עם החוטאים בדרך הצדק להענישם' רק
שיתנהגו במדת החסד ויחמלו עליהם וימחלו עונם ולא די שלא יתרוממו אלא שיביאו עליהם חטאת ואשם כ
כי החסד והרחמנות על הרעים אכזריות וצריך לדעת כי זה הפסוק יש לו דבקות עם הפסוקים שלפניו·
וזה כי אחרי שהזכיר ענין המלך באמרו ברוב עם הדרת מלך והזכיר תארי המלך שיהיה המלך או הרזון לעצ
לעשות משפט מאי זה איש שיזדמן ולא יכיר פנים במשפט כקטן כגדול ישמע כי כשהמלך יעשה הצדק והיו
והיושר ולא יטה ממנו ימין ושמאל ואם יבקשו ממנו שיתנהג עם החוטאים בדרך החסד יביאו עליהם חטאת ו
ואחרי שהזכיר זה זירז האנשים הרוצים לעמוד בעבודת המלך ואמ' כי רצון המלך הוא בעבד שיהיה משכיל ו
ועברתו תהיה העבד המביש יולדיו או אדוניו

וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ: אֱוִיל יִנְאַץ מוּסַר אָבִיו וש
וְשֹׁמֵר תּוֹכַחַת יַעְרִים: בֵּית צַדִּיק חֹסֶן רָב ובתאב
וּבִתְבוּאַת רָשָׁע נֶעְכָּרֶת: שִׂפְתֵי חֲכָמִים יְזָרוּ דָעַת
וְלֵב כְּסִילִים לֹא כֵן: זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֲבַת יְדוָד ות
וּתְפִלַּת יְשָׁרִים רְצוֹנוֹ:

רצון אמ׳ כי המלך כשיהיה לו עבד משכיל ר״ל שיהי׳ בעל שכל ומצליח במעשיו יהיה רצוי אליו וכש וכשיהיה לו עבד מביש כלומ׳ סכל שהוא מבייש נפשו או המלך במעשיו לא יהיה לו רצון ימלא עברה על עליו ואפשר שקרא החלק השכלי מכחו׳ הנפש מלך לפי שהמכון ממנו הוא שימלוך ויתנהגו כחות הגוף על פי עצתו וקרא החומ׳ עבד לפי שהמכוון ממנו ה הוא שיהיה עבד נרצע אל החלק השכלי וסר אל מש משמעתו והו׳ כי כשיהיה החומר כאות והמזג טוב ככה ומזומן לקבל צורת האנושית על אמתיתו אז יהיה זה הדבר לרצו׳ על׳ שכח השכלי המולך כמצות ה׳ כי יקל עליו המעש׳ הטוב בהיות׳ ממוסך אמנ׳ בעת שיהיה החומ׳ מביש והענין שיהיה בלתי ממוסך ויהיה נוטה אל הקנוי׳ שהם רע או שכח השכלי ימלא עברה כי נכר עליו ל להנהיגו על פי עצתו והוא שנקרא זוג שני שקשה לזווגו כקריעת ים סוף מענה ואמ׳ כי המענה רך ישיב החימה אחורנית כי בעת שיכעס המלך או שופט או איש על איש והוא ישיב אליו דברי רכי׳ וערבי׳ ישיב אותו מ מרוגזו וישיב החמה שכבר התנועעה אחורני׳ ודבר עצב כלומ׳ אם ישיב אליו דברי׳ שיעציבוהו הוא גורם אליו שיכעס יותר ויותר ויזכיר הכעס במקו׳ אף לפי שבו יראה גם דרך הכעס להגביה אפו כשיגדל עליו כעסו ואפ ואפש׳ שזה הפסו׳ דבק עם הפסוק שלפניו שאמר רצון המלך לעבד משכיל כי המענה רך של עבד כשיהיה משכיל ישיב חמת המלך אחורני׳ והסבה שבעבורה יהיה העבד כשהוא מביש הוא כי דבריו שיהיו דברי עצבון יעלו כעס באף המלך כי לשון חכמי׳ תטיב דעת לכן יהיו לרצון אל המלך ופי כסילי׳ יביע אולת לכן יעלו אף ואם יהי׳ המלך הנז׳ באמרו רצון מלך לעבד משכיל מלך מלכי׳ הקב״ה יהיה ענין הפסוקי׳ ככה גם׳ בהם וסמך אליהם בכל מקום עיני ה׳ צופות הרעים והטובי׳ לתת לאיש כדרכיו או יאמ׳ כא׳ המלך לא יכעים על הכסילים שיביעו אולת יש עין רואה ואוזן שומעת כי בכל מקו׳ עיני ה׳ צופות רעים וטובים ולכן יש לכל אדם להזהיר בלשונו ולא יביע אולת כי מרפא לשון עץ חיים וכשיהיה סלף בלשון יגרום שבר ברוח בעליו לשון אומ׳ כי לשון חכמים תתקן הדעת ותייפהו והענין כי אפי׳ הדעת שידבר החכ׳ בלשונו יאמר אותו בתקון ובמליצה נאה עד שהוא ייפה הדעת ויתקנ׳ אמנם כי האנשי׳ הכסיל׳ יביע׳ אולת ואומר יביע כלומ׳ האולת לא יאמרו אות׳ בתקון ובנחות רק תהיה האולת נובעת מפיהם בדברים בכל אמר כי עיני ה׳ הם משל להשגחתו ית׳ ו וידיעת חכמתו המקפת אופני הנמצאות הם בכל מקום ואין חשך ואין צלמות להסתר שם פועלי און והעיני׳ ההם שהם משל אל חכמתו וידיעתו הם צופות רעים וטובי׳ האנשי׳ הרעי׳ וגם האנשי׳ הטובי׳ או צופות המעשים הרעים והטובי׳ והענין שאין דבר קטן וגדול נעלם מעיני ידיעתו ית׳ ואחרי שעיני השגחתו ית׳ הם בכל מקו׳ וצופו׳ כל המעשי׳ שיעשו אם טוב ואם רע מה מאד גדול חטא מי שלא יחוס על כבוד קונו ויעשה הרעות לפניו הם בכל מקו׳ וצופו כל המעשי׳ שיעשו אם טוב ואם רע מה מאד גדול חטא מי שלא יחוס על כבוד קונו ויעשה הרעות לפניו ית׳ ולא יבוש ממנו עם גדולתו ועוצם יכלתו והוא יבוש מאיש נבזה ויחדל איש׳ לחטוא בפרהסייא לפניו כל שכן שיבוש לחטוא לפני גדולי המעלה וכמ׳ שהוא כלימ׳ לעבור על מצות המלך בשר ודם ואיך לא י יבוש החוטא ולא תכסהו פלצות והמלך המשקיף על מעשיו ורואה נגליו ונסתריו והוא אלוף כל העול׳ אדון כל האר׳ אשר לו הים והוא עשהו ויבשת ידיו יצרו מרפא אמ׳ כי רפואו׳ הלשון והוא האזהרה ממותרי הדיבור הוא עץ חיי׳ לבעלה וכן רפואת הלשון שתדב׳ במה שיביא אל עבוד׳ ה׳ ית׳ ובהיישר׳ בני האדם לקרב׳ אל השלמ׳ · הדיבו׳ שהוא על זה התואר הוא עץ חיי׳ לבעל הלשון ואל אשר יקבלו התורה והחכמה ממנו והוצרך לומר זה ז מפני שהוא שבח השתיק׳ וגנות הדבור פעמי׳ רבות ולפיכ׳ בא לומ׳ כי הדיבו׳ בכלו הוא רע כי הדבו׳ הטוב והוא אשר ככה במרפא לשון הוא כעץ חיי׳ וסלף בה ר״ל כשהדיבו׳ לא יהיה הדב׳ טוב רק יהיה עוות בלשון הוא שבר ברוח הן ברוח בעל הלשון הן ברוח המקבל שוא ודבר כזב ממנו ואחרי שסלף בלשו׳ גור׳ שבר ברוח אויל והוא מי שינאץ מוסר אביו או רבו שהוא האמתי׳ השומ׳ סלף מלשונו והאיש שהו׳ שומר תוכחת מוכיחיו מורה ישתו ערו׳ והלשון הוא גדול ההיזק כי בבית איש צדיק תמצא שיהיה בו חוסן רב כלו׳ ממון גדול ובפעולו׳ איש רשע שיוליד בביתו ויהיה סלף בלשונו תבוא באותו הבית מכה נעכר׳ ולא כן שפתי חכמי׳ כי הם יזרו דעת אמנ׳ לב כסילי׳ לא כן ולא די הפעולות הרעות שעושי׳ האוילי׳ והרשעי׳ הם תועבת ה׳ אלא אפי׳ הזבח שמביאי׳ הוא ונ׳

תּוֹעֲבַת יְהוָה דֶּרֶךְ רָשָׁע וּמְרַדֵּף צְדָקָה יֶאֱהָב׃ מוּ
מוּסָר רָע לְעֹזֵב אֹרַח שׂוֹנֵא תוֹכַחַת יָמוּת׃ שְׁאוֹל
וַאֲבַדּוֹן נֶגֶד יְהוָה אַף כִּי לִבּוֹת בְּנֵי אָדָם׃ לֹא יֶאֱה
יֶאֱהַב לֵץ הוֹכֵחַ לוֹ אֶל חֲכָמִים לֹא יֵלֵךְ׃ לֵב שָׂמ
שָׂמֵחַ יֵיטִב פָּנִים וּבְעַצְּבַת לֵב רוּחַ נְכֵאָה׃ לֵב נ
נָבוֹן יְבַקֶּשׁ דָּעַת וּפִי כְסִילִים יִרְעֶה אִוֶּלֶת׃ כָּל יְמ

נתעב לפניו ית' ותפלת ישרים ישמע ה' וכש' שזבח
רשעי' כי תועבת ה' דרך הרשע אמנ' האיש שהוא מרדף
צדקה יאהב אותו ה' ואחרי שדרך הרשע הוא תועב'
ה' אין לתמוה אם ישלח מוסר רע לעוזב אורח הישר
שכתן לפניו ואחז דרך רשע ודין הוא שהאיש שהוא
שונא תוכח' ימות ׃ ולא יחשב להסתיר מעשיו מה' כי
שאול ואבדון נגד ה' אף כי לבות בני אד' ועם כל זה
לא יאהב לץ הוכח לו וגו' ויהיה בלב שמח ולא יתעצב
בעבור חטאים שקדמו לו וכאשר יחול עליו עונש אלהי' ויהיה בעציבת לב או יעמוד ברוח נכא' אמנם לב האי'
הנבון הוא לעולם יבקש דעת ופי כסילים ירעה אולת ולא יהיו לעולם שמחים בחלקם ועליה' כאמ' כל ימי עני
רעים וקרא האיש שאינו שמח בחלקו כי הוא עני באמת ׃ אויל. אמ' כי האויל יבזה המוסר שיסרוהו אביו
או רבו. אמנם מי שהוא שומר תוכחת מוכיחיו יקנה ערמה ואיפשר שקרא השכל אביו ואמ' כי האויל ינאץ מ
מוסר השכל ולא יתנהג עפ"י עצתו ׃ בית אומ' כי בבית הצדיק יש חוזק רב ובא בחסרון בית והעניין ש
שהשגחת ה' תהיה לו לבנה ולא יירא מפגע הזמן ובתבואת רשע רב' ובקנייני הרשע יש מכה נעכר' כי מארת ה'
תהיה בכל אשר לו בבית ובשדה ואיפשר שכיון לומ' כי לפעמים תמצא בית איש צדיק ויש שם חוסן רב שהוא
תוספת מטובה רבה ובפעולת אדם רשע יהיה מאחר ריב או שיהיה לאל ית' נעכרת תבואתו וטובתו ובראותו
זה תמצא אדם צדיק ושלם בעל מעשים טובים, ובפעולות היוצר הנקרא רשע נעכרת טובתו ופעולתו הטובה
או כפשו' גם איפשר שקרא גוף האדם בית צדיק לפי שגוף האדם וכל כחותיו איננו רק להיות בית ומעון לחל'
השכלי אשר בו נתעצם האדם ולפי שמזג האדם הוא המזג השוה משאר בעלי חיים ואומרו נקי כדי שיהיה מוכ
לקבל המושכלו' ושתחול עליו צורת השכל על אמיתה ככה אותה בחוסן רב כלומ' כמתח על תכונה חזקה לצור'
קבלת השכל ועם כל זה בפעולות רשע שהוא היצר הרע נעכרת נפשו ׃ שפתי אומ' כי שפתי החכמים יפזרו
וישפיעו דעת כמעיין הנובע או יזרו מעניין זר זהב כלומ' ישימו גבול של דעת או הוא משל על שמירת הדברי
בדעות מורכבות משוג והבדל עד הראוי או יאמ' כי שפתי החכמי' יכתירו הדע' ויפארוהו אצל בני אדם באמרם
פלו' שלמד חכמה ראיתם כמה הגונים מעשיו אמנם לב כסילים לא כן כלומ' לא ידעו לעשות זה ולא יעשוהו
או תהיה מלת כן מן כן בנות צלפחד ואומ' כי לב הכסילים והוא שכלם איננו נכון ואמתי ׃ זבח אמר כי
הזבח שיביאו הרשעים לכפרת עונם הוא דבר נתעב אצל ה' כי המכוון מן האדם שלא יחטא ואם יחטא יביא
קרבנו על חטאים והרשעים לא יכונו בעניין הזבח המכוונת מרעה והוא לסמוך ידיו עליו להדמו שהוא עומד
במקומו והראוי שישחט הוא וינתח וישרף בעבור חטאו אלמלא רחמי ה' אשר לקח ממנו תמורה שיעש לבהמ'
מה שראוי לעשות אליו גם צותה התורה שיעמוד על קרבנו כדי שיראה המעשה שיעשה בבהמה ירוע לבבו
ויתחנן לפני אלהיו ויקבל עליו שלא ישוב עוד לרשעו והרשעים לא יכוונו זה בזבח רק יהיה קרבנם ומעשיהם
מצות אנשים מלומדה ולפי' הוא תועבה ׃ ותפלת ישרים רצונו רל לא די שהזבח שיביאו הישרים הוא לרצון אל'
שתפלתם היא רצויה לפניו וזה שהם ישאו לבבם אל כפים אל אל בשמים ישוו כוונת לבבם עם דברי פיהם לא
לא כאשר יעשו הסכלים יכרעו בתפלתם ולבם בל עמם יבקשו טרפם מה' בשפתותיהם ולבם לא נכון עמו
תועבת אמ' כי תועבת ה' דרך האיש הרשע כי כל פעולותיו למראה עיני כבודו כי הוא לא יתקד' בעבודת
ה' ולא ייסיר בני אדם אל ההצלחה אמנם האיש שהוא רודף לעשות צדק לנפשו ומדריך בני אד' אל הצדק יאהב
אותו ה' ׃ מוסר אמ' כי מוסר אכזרי ראוי לבא לאיש שהוא עוזב הדרך הסלול או הדר' השכל ושונא תוכח
שיוכיחוהו מוכיחיו הוא ימות באין מוסר כי המוסר יציל האדם מדרך המות הזמני והרוחני ׃ שאול
אומ' כי השאול והאבדון עם היותם דברים נסתרים ונעלמי' הם נגד פני ה' והעניין שהאנשים שירדו לשאול ו
ואותם שאבדה תקותם הם גלויים וידועים לפניו כל שכן שבני אדם שהם בחיים ולא ירדו לשאול הם גלויים ו
וידועים לפניו ית'. ואיפשר שבעבור שאמ' בפסוק הקודם ושונא תוכחת ימות אמ' לא יחשוב מי שמת שכבר נ
נמלט כי אותם שהם בשאול אחר מותם ונאבדה תקותם ונגזרו מארץ חיים לא נמלטו מידו רק הם נגד ה' לק
לקבל פרי מעשיהם וכל שכן שלבות בני אדם חייבים לידע שהם נגד ה' הרואה מצפון לבותם

יְמֵי עָנִי רָעִים וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָמִיד: טוֹב מְעַט בְּיִרְאַת יְהוָה מֵאוֹצָר רָב וּמְהוּמָה בוֹ: טוֹב אֲרֻחַת יָרָק וְאַהֲבָה שָׁם מִשּׁוֹר אָבוּס וְשִׂנְאָה בוֹ: אִישׁ חֵמָה יְגָרֶה מָדוֹן וְאֶרֶךְ אַפַּיִם יַשְׁקִיט רִיב: דֶּרֶךְ עָצֵל כִּמְשֻׂכַת חָדֶק וְאֹרַח יְשָׁרִים סְלֻלָה:

לא   אמ׳ כי האיש הלץ שלא יתעסק בדברי אמת המביא אותו אל מעלה ושלימות הוא לא יאהב איש שיוכיחהו ויזרזהו על דבר מעלה כמו שהיה מן הדין רחובה עליו שיאהבהו וכל שכן שהוא לא יתעורר מעצמו ללכת אל החכמים ללמוד מהם חכמה

לב   אומ׳ כי כשיהיה לב האיש שמח מתוך שהלב הוא שורש הגוף ומקור כחותיו השמחה שהשורש בלבו יראהו שמחתו על הפנים ובעצבת לב רוח וכן כשיהיה הלב עצב תראה אותו ברוח נכאה כלומ׳ שאיפת רוח תהיה נכאה והוא האנחה שיתאנח כי האנחה הזאת תהיה בסבת ג׳ דברים האחת בעבור עיין דק שיחר האדם לשאוף האויר הקר ולהוציא החם ומתוך כך יצטרך להחזיר רוח רב בשאיפה אחת והיא האנחה והשני בעבור דאגה והשלישית בעבור שמחה כי תתקבץ הנפש לחוץ ויציאת רוח רב וצריך החזרת רבה או יאמ׳ כי בהיות רוחו נכאה שמקור הרוח החיוני הוא הלב לא ייטיבו פניו רק תראהו כעצב ודואג   לב   אמ׳ כי שכל האיש הנבון יבקש דעת והוא ידיעת אמיתת הנמצאות וידיעת דרכי האל ית׳ אמנם הכסילים שאין להם לב פיהם ירעה אולת כלומ׳ דברים של אולת גם רמז בו כי שכל הנבון בעברו על סתרי הנבואה שהם משל ומליצה לא יסתפק בנגלה לבד והוא מה שיובן מפשטי הדברים אבל רק יבקש בשכלו לדעת הסוד הנכון בקרבו ויסתכל בנקבי המשכיו׳ אשר על תפוחי המשל לראות הזהב אשר בקרבו כידענו כי הנגלה מן הכתובים הוא בערך הכסף אל הזהב אמנם כי האנשים הכסילי׳ ירעו הקליפה בלבד והוא הנגלה מפשטי הכתובים ולא יחושו להבין המכוון מהם   כל   ירצה לפי פשוטו שקרא עני במקום הזה מי שהוא צריך לאיש שהוא טוב לב ונטוב לב ידוע שהוא האיש השמח בחלקו והשמח בטבעו של הגדלתו הוא לשמוח ולראות טוב בחייו ויהיה אם כן עני שהוא מטבעו לאסוף ולכנוס לתת לטוב לפני האלהים ולא ישליטהו לאכול ממנו ואמ׳ כי האיש שהוא בהפך האיש השמח כל ימיו רעים כי הוא ישתדל בקבוץ הממון והוא בעמל ויגון כל ימיו ולא יהנה בדבר ממה שיעמול וכאלו תכלית עמלו לצורך זולתו ולא לצורך עצמו אמנ׳ האיש שהוא טוב לב ישתדל לשמוח ולראו׳ טוב בחייו במדות הן במה שהכינו לו אבותיו הן מה שקנה הוא ביגיעת כפו כענין כי מי יאכל ומי יחוש חוץ ממנו ובעבור שהזכי׳ כל ימי עני רעים והוא שאינו שמח בחלקו אמ׳ טוב מעט ביראת ה׳ וכו׳ וטוב ארוחת ירק ואהבה שם וגו׳ ורמז בו כי האיש שהוא שמח בחלקו לא יכוין אל המותר רק המעט עם המנוחה והשמחה ומספיק לו אמנם מי שאינו שמח בחלקו בעושרו איש חמה ויתקצף על מה שיראה לזו תו יגרה מדון והשמח בחלקו לא די שלא יגר׳ מדון אלא שהם ירגיע ריב בין אנשים ישקיטנו והאיש שיגרה מדון הוא בסבת עצלותו שהתעצל מקנות החכמה שנראה בעיניו כאלו דרך החכמה גדורה בקוצים ולא יוכל לעבור אמנם לישרים נראה הדרך סלולה   טוב   אמ׳ כי המעט שיקנה האדם מהממון ביראת ה׳ בו ושר הוא יותר טוב ויותר מועיל לו ולנפשו מהממון רב שיקנהו בעול ובתרמי׳ ומהומת ה׳ מובטח למהנה בו כי המעט שיקנהו ביושר הממון ההוא יעמוד לו ולבניו אחריו אמנם מי שיקנהו בעול לא ישאר לו כענין קורא דגר ולא ילד וגו׳ ואיבדו סכיון גם כן לומ׳ כי טוב שיקנה מן החכמה שיעור מעט מה שיספיק לו לפי שכלו ולא תטרידהו חכמתו מיראת ה׳ והענין שלא ישוטט בעבור רוב חכמתו ולא יטרידהו חקרו מה למעלה ומה למטה עד שתפסד עליו אמונתו׳ מאוצר רב ומהומה בו טוב לו זה משיקנה מן החכמה שיעור גדול עד שישוטט בעבורה לרבויה ותפסיד עליו אמונתו׳ עד אשר דרכו קנות מן החכמי׳ גדולי׳ שזכרו רז״ל שנכנסו לפרדס קצת מהם הציצו ונפגעו והענין כי לא יוכל לסבול עוצם השגת הענינים הנכבדים׳ וקצת מהם כשפסדה אמונתו כאחד שקצץ בנטיעות כלומ׳ שהכיח האמונות המעשיות ובו לאסו׳   טוב   אמ׳ לפי פשוטו כי יותר טוב לאיש שתהיה לו סעודה של ירקות ותהיה שם אהבה שבני הבית יתנהגו זה עם זה באהבה ורצון משור אבוס וסגלה בו כ׳ ומ׳ ממה שיש להם בסעודתם שור אבוס ותהיה שם השנאה והקטטה וזה והוא שיריבו זה עם זה ושור אבוס הוא השור העומד תמיד על אבוס בעליו לאכול ולא יחסר מאכלו וכמותו וכו׳ וברבורים אבוסים שענייננו שגורי׳ בתוך הכלוב והאבוס לפניהם תמיד לא שיהיו מפוטמי׳ ביד באשר יהשבו רב ס׳

בן חכם ישמח אב וכסיל אדם בוזה אמו: אולת
שמחה לחסר לב ואיש תבונה יישר לכת: הפר
מחשבות באין סוד וברב יועצים תקום: שמחה
לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב: ארח חיי
חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה:
בית גאים יסח יהוד ויצב גבול אלמנה:

ופרשתי טוב ארוחת ירק יותר טוב הוא לאיש שתהי'
לו ארוחת ירק מפני שטוב הוא לשון זכר וארוחה ל'
לשון נקבה כי אם היה טוב דבק עם ארוח היה אומ'
טובה ארוחת ירק וזה הפסוק דבק עם הפסו' שלפניו
שאמ' טוב מעט ביראת ה' ואומ' כמו שהוא טוב המעט
ביראת ה' כן הוא טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור
אבוס ושנאה בו' ואחרי שהזכיר השנאה הזכיר האיש
המסבב השנאה והמקשיט אותה ואמ' איש חימה יגרה
מדון וארך אפים ישקיט ריב ואיפשר שכוון במשל הזה לומ' כי הטוב והראוי הוא לאדם שרוצה לדרוך דרך
השלימו' שיסתפק במעט המזון ובמיעוט הכאת הגוף ויהיה תכליתו אהבת ה' ית' ויראתו וקנין החכמ' ולא שיבחר
לנפשו תאוות העולם הזה וקנייניו לשכח דרך ה' ולשכח החכמה ולומדיה. וזה המאמר דומה למאמרם ז"ל כך
פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה וגו' מפני שמיעוט הנאות העולם יכניע
גאון הלב ויביא כוחו בעבודת ה' והתאוות יביאוהו לבעוט כו' עד וישמן ישורון ויבעט איש אמר כי
האיש שהוא בעל חמה וממהר לכעוס יגרה ריב כי מתוך שהוא מרבה לכעוס תרבה המריבה בינו ובין זולתו
ובאילו הוא יחדהר הריב ויולידנו בפעולותיו. אמנם מי שהוא ארך אפים שהוא הפך שממהר לכעוס הוא ישקיט
הריב כי מתוך שלא ימהר לכעוס לא יריב עם אדם ומתוך כך הוא כאלו ישקיט הריב או יאמ' וארך אפים לא
די שלא יריב הוא עם אדם ולא יוליד ריב בין אנשים אלא אפי' אם יראה או ידע ריב בין אנשים ישקיטנו וישים
שלום ביניהם דרך אמ' כי דרך העצל והוא הדרך שצריך העצל לדרוך בו נראה בעיניו כאלו היא
גדורה בקוצים ושלוכים לא יוכל לדרוך בה על הדרך שאמ' אמר עצל שחל בדרך ארי בין הרחובות. אמ' עצל
ארי בחוץ בתוך רחובות ארצח. אמנם אורח האנשים הישרים שהם הפך העצל והם החרוצים והמהירים במלאכתם
היא דרך סלולה כי הם יעשו פעולותיהם בזריזות ולא יבקשו תואנה להתרשל ממלאכת' וכן האיש
העצל והמתרשל בבקשת החכמה תראה בעיניו דריסת החכמה מסופקת עבור שלא למד הכנעתיה ולא עסק
בה כראוי ולפי' יתבלבל שכלו ולא ידע הדרך לעבור בה. אמנם הישרים ימצאו דרך הכמ' סלולה מן הספקות
והמכשולות שילמדו החכמות על הסדר כפי המבוקש. ואחרי שהזכיר כי דרך העצל נראה בעיניו כמשוכת חדק
ואורח הישרים נראית בעיניהם אורח סלולה אמ' כי הבן החכם להיות אורח החכמה בעיניו אורח סלולה יקנה
מהחכמה דבר גדול בעניין שישמח בו אביו. אמנם הכסיל למאסו בחכמה הוא בוזה באמו וסמך אל זה אולת
שמחה לחסר לב להודיע כי האיש שהוא חסר לב האולת שיעשה היא נותנת בלבו שמחה כאלו עש' עניין גדול
ואמנם האיש שהוא איש תבונה הוא ידרוך דרך ישרה בן אמ' כי הבן החכם ישמח אביו ואמר גם
כן שמחת האיש יתירה בחכמת הבן אמנם הבן הכסיל הוא מבזה אמו ואביו גם כן אלא שרוב הוא לאם המב'
המצויים תמיד עמו כי לסכלותו לא יתחבר עם החכמים ועד' דרך הנסתר יאמ' כי הבן החכם יעביר מעליו
השכל הנקרא אב וימליכהו והבן הכסיל מבזה אמו הנקראת אם. או קרא החומר אם ואמ' כי בהיות האדם כסיל
נמשך אחר תאוותיו והתאוות ההם יהיו סבת השחתת גופו. ואיפשר שאמ' בוזה אמו לפי שהחומר הבן הסות יג'
מהחומר האם ובהיות הבן כסיל יורה על עכירות מזג האם אולת אמ' כי השמחה אל האיש שהוא חס'
לב והעניין כי הוא לא יבטער בחסרון החכמה ובהתעסקו בדברי העולם שהם אולת רק שיתענג ויתנהג ב
באהבת קנייני העולם עם היותם אולת אמנם האיש שהוא איש תבונה הוא יישר ללכת כלומ' יעשה הנהגת
פעולותיו על דרך היושר ויתענג בדברי החכמה ולא יתענג בקנייני העולם הזה שהם הבל ורעות רוח ואיפש'
שרמז באמרו ואיש תבונה יישר לכת כי האיש שהוא בעל חכמת הלימודים הנקראת תבונה הוא ימצא הליכתו
ישרה בחכמות הטבעיות והאלהיות ואחרי שהזכיר אולת שמחה אמ' הפר מחשבו' כי היא בסבת אולת האיש חסר
לב שלא יחזיק סוד אמנם ברוב יועצים שיהיו בעלי סוד תקום המחשב' הפר אמ' כי סבת הפרת המחשבו'
של מלאכים ומנהיגי הארצו' ושלא תבא מחשבת' אל הפועל הוא בעבור שאנשי סודו יגלו סודו ומתוך כך תופ'
עצתו אמנם בהיות רבוי האנשים חכמים ויועצים בעלי סוד תקום מחשבתם ולא תופר או יאמ' הפר המחשבות
כשתהיה סבתה גילוי הסודות והוא פי' באין סוד ובאין רוב יועצים תתקיים אותה ההפרה ומלת באין משרת
במקו' שני' ובעבו' שהזכי' וברוב יועצי' תקו' אמ' שמח' ליוע' בעת שיעב' לפואלין עצתו ואם יאמ' רב בעתו מה טו'

פי צדיק יהגה לענות ופי רשעים יביע רעות ר
רחוק יהוד מרשעים ותפלת צדיקים ישמע : מא
מאור עינים ישמח לב שמועה טובה תדשן עצם
אזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין :
פורע מוסר מואס נפשו ושומע תוכחת קונה לב :
יראת יהוד מוסר חכמה ולפני כבוד ענוה :

ובעבור שהזכי' דבר בעתו מה טוב שהם דברי היועץ
החכם אמר כי הדר' המשכיל הוא יעלה תמיד בסולם
החכמה שהוא אורח חיים למעלה למשכיל למען סו
סור משאול מטה בידעו כי שאנשי' הגאי' ביתם בית
יסח ה' ויצב גבול האלמנה ואפשר שקרא הגוף בית ג
גאים כלומר הצדיק יעלה בשכלו מעלה מעלה ולא
יחוש לתענוגי הגוף שהוא בית הכחות החמריות יכ
יאבד והנפש המשכלת שהיתה כאלמנה קודם שהת
שתתחיל עליה צורת השכל תשאר קיימת עדי עד והסבה שבית גאים יסח ה' כי תועבת ה' הם מחשבות האיש
הרע וטהורים הם בעיניו אמרי נועם והרע הנז' הוא עוכר ביתו בעבור היותו בוצע בצע ושונא מתנות יחיה ·
שמחה אמר כי מדרך האיש לשמוח בעת שהוא עונה לפי סברתו דברי' של טעם ולפעמי' יחשו' האדם
שהוא משיב דברי' של טעם ואין הענין כן ולכן אמר כשיהי' הדבר דבר בעתו כלו' בזמנו ובשעתו ול' א יעד
יעדיף ולא יחסיר מן שצריך מה טובו ומה יופיו אורח אמר כי יש במציאו' אורח אחד והוא אורח של
חיים והענוי' שכל דרכיו ימצאו חיי עד וזה הדרך הוא למעלה מן האיש המשכיל והוא הסולם · אשר ראה יע
יעקב אבינו ע"ה אשר מלאכי אלקי' עולים ויורדים בו וה' נצב עליו וכפי מה שיעלה המשכיל במדריגות זה הסו
הסולם יקרב אל ה' ית' וזה הדרך הוא טוב למשכיל שבעלותו בסולם החכמה הנזכרי' הוא יסור ויתרחק מרדת
שאול או יאמר אורח אחד שדרכיו ימצאו חיי עד וזה הדרך איננו יורד רק עולה למעלה וזה האורח הוא למע'
למשכיל כי לעול' תהי' מחשבתו והשקפתו על הענינו' הנפרדי' העליונים במעלה בעבור התאותו להסיר השקפ'
ועיוניו מהדברים התחתונים בית אמר כי דרך ה' ית' להרוס בית הגאים ולנותצו ולהציב גבול אלמנה ש
שאין למטה ממנה בשפלות ואמר זה להזכיר בני אדם שלא יתגאו כי שונא גאות ה' ולכנס השפלי' והענוים כי
מעודד ענוים ה' תועבת אמ' כי מחשבות האדם רע הם תועבה מפניו ית' אמנם מחשבות האנשי' הטוב
הטובים ודבריהם שהם אמרי נועם אינה תועבה לפניו רק הם טהורים ורצוי' לפניו ית' וכאילו אמ' תועבת ה'
הם מחשבות האיש הרע וטהורים הם לפניו אמרי נועם שהם הפך מחשבות רע עוכר אומר כי מי שהוא
בוצע כלומר גוזל ממון אחרי' הוא עוכר בני ביתו וזה כי חמת מלך מלאכי מות ואיד שירגישו איש ילכו לביתו
ואם לא ימצאו העושק בגוף ישללו ויבוזו כל אשר בבית ונמצא שבני ביתו הם עכורים בסבתו ושונא מתנות
יחיה ר"ל כי מי ששונא שיתנו לו אנשים מתנות וכש' שלא יגזול ממון אחרים הוא יחיה ואומר אחר זה לב הצדיק
הוא יחשוב הדבר טרם שיאמרהו ופי רשעים יביע בשפלנה הרעות והוא אמרהו ופי רשעים יביע בשפלנה הר
הרעות והוא אמרו לב צדיק יהגה לענות לב אמר כי הצדיק והוא האדם השל"ם כשיצטרך להשיב לדברי
זולתו איננו נבהל להשיב
רק הוא מחשב מה שיש לו להשיב כדי שתהי' תשובתו
נכונה אמנ' פי הרשעי' לא דיי שלא ישיב דבר מבורר אלא אפי' הרעו' שישי' ידבר בהם בלתי מחשבה ובהשתכל
ובריבוי מופלג לדמיון הנובע ממקור ורבי' חשבו כי מלת לענות הוא מן ראש ולענה ואמ' כי הצדיק יחשוב
לעול' בדברי' מרי' כלענה והם יום המות ויום הדין והענוש שיחול על הרשעי' בעול' הזה גב' הטע' לב חכמי' בבי'
אבל אמנ' הרשעי' לא יחשבו למרירו' המות ואל ענוש רק יביעו רעות ולכ' רחק ה' מרשעי' ותפלת צדיקי' ושמע
רחק אמ' כי ה' ית' הוא רחוק מן הרשעי' לא שהוא ית' יתרחק מהם ומן המכוונו' אליו אלא הסבה היא שהם
יתרחקו ממנו ית' בפעולותיהם הרעי' אמנ' הצדיקי' והם העושי' צדק לנפשם ולזולת הם קרובי' אל ה' ית' עד שמרו'
קרבתם אליו ישמע תפלת' אעפי' שהתפלה לא תהיה על דרך צעקה והשמע' הקול בחוזק ואמ' כן על צד הרחב'
שלשון אז תהי' מלת ותפלת משרתת בראשונ' ג"כ ור"ל רחוק ה' מתפל' צדיקי' ישמע ויהיה לשם מאור עינים ושמו
ושמחת לב ושמועה טובה תבוא שתדשן עצמ' בעבור שאזן שומעת תוכחות חיי' ומה גודל אשמת האיש שאין לו
אוזן שומעת תוכחת מוכיחיו כי האיש שהוא פורע מוסר מוכיחיו הוא מואס בנפשו והאיש שהוא שומע תוכחת
קונה לב ויגיע למדת הענוה יכובד והוא אומר ולפני כבוד ענוה מאור אומר כי מאור העיני' והוא א
כשיהי' אור עיני האיש זך וטוב הוא ישמח הלב וכן השמוע טובה והוא שיהיה חום השמועה שלו טוב תדשן
עצם או יהי' כשמעו כשתבא לאיש שמוע' טוב' מארץ מרחק תשי' עצמותי' דשני' ורעננים

טז לאדם מערכי לב ומידוד מענה לשון: כל דרכי
איש זך בעיניו ותוכן רוחות ידוד: גל אל ידוד מ
מעשיך ויכונו מחשבתיך:

אזן את' כי האזן האוהבת לשמוע התוכחות
שמביאו' לחיי העולם הזה והבא היא תלין בתוך אנשי'
חכמי' כלו' לא תמצא אזן על זאת התכונ' רק באנשים
חכמים ונלמוד מזה כי האזן שאינה שומע' תוכחות
תמצא בכסילים שהם הפך החכמי' או יאמ' כי האיש
שהוא בעל אזן תוכחת שומעת חיים הוא לא ילין לעולם רק אנשים חכמים לשמוע מהם תוכחות של חיים
פורע את' כי מי שהוא קץ ומואס המוסר שייסרוהו מוריו הוא מואס נפשו לפי שבפריעת המוסר ישאר
עייר פרא כמשל כבהמות נדמה ויפעול פעלים יתחייב העונש עליהם כפי גדולת החטא בזה ובבא כמצא שהו'
במעשה הזה פועל פעלים כאלו שונא נפשו ושומע תוכחת ר"ל האיש שהוא שומע באהבה התוכחת שיוכיחוהו
ויקבל עליו לעשותם ויעשם הוא קונה במעשה הזה לב ר"ל שכל יראת אמרו חכמים כי המוסרים
של חכמה יביאו האדם לידי יראת ה' והענוה תביא האדם לידי כבוד ותהיה מלת ולפני משרתת בראשונה גם
כן ואמ' לפני יראת ה' מוסר חכמה ולפני כבוד ענוה וזה כי המוסרים של דברי חכמה יכניע נפש האדם ויבי
ויביאנה לידי יראת שמים וכן הענוה תביא האדם אל הכבוד הזמניי והרוחני בעולם הנשמות אשר הוא היכל
ה' ובהיכלו כולו אומ' כבוד וסמך אל זה לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון כלומ' יהיה חכם האדם לרצונו וידע
לערוך בלבו הדברים שיחפוץ לאומרם מה' הוא מענה לשון ומהפך דעת האדם לרצונו ית' גול אל ה' מעשיך ו
ויכונו מחשבותיך ולא תבטח בחכמתך ובעבור שהזכיר ומה' מענה לשון ועל דרך איש זך בעיניו ותוכן רוחו'
ה' אמ' כי הוא ית' היכול על זה כי שברא הכל על צד רצונו הקדום ולא על דרך החיוב למען הראות תפארת ג
גדולתו ואין דבר נעלם מעיני ידיעתו והוא אמרו כל פעל ה' למענהו וגם הרשע שברא הוא מעותד ליו' רעה
כי תועבת ה' כל גבה לב ויד ליד לא ינקה בעבור עונותיו אמנם בחסד ואמת יכופרו עונותיו ובירא' ה' שתהיה
רבויה בעבודה יהיה ניצול מן הרע כי ברצות ה' דרכי איש גם אויבין ישלים אתו לאדם ר"ל יש יכול'
וכח לערוך בלבו הדברים שירצה לאומרם למי שירצה אמנם לא כל אדם ידע להוציא בפיו מה שערך וסדר
הדברים בלבו כי אין כל מזג מוכן אל זה ויש בלתי מוכן וזה רצה באמרו מה' מענה לשון יגם נוכל לומר כי ה
החכם הזה כיון לומ' כי ה' יהפוך דברי האדם בפיו וידבר כפי רצון הבורא ולא כפי שערך הדברים וסדר' בלבו
על דרך שעשה לבלעם והוא אמרו ולא אבה ה' אלדיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' אלדי' לך את הקלל' לברכה
והוא אחר זה כל דרכי איש זך בעיניו ותוכן רוחות ה' כלומ' כל אחד מדרכי האיש זך בעיניו ושכינו' במלת בע
בעיניו שב אל האיש ור"ל כי יש אנשים שהם חכמים בעיניהם וכל דרכיהם הם זכים ונכונים בעיניהם אמנם
יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות לפי' סמך אל זה ותוכן רוחות ה' כלומ' מי שהוא יודע חשבון הרוחו'
הטובות הוא ה' כי הוא יודע זה האיש שדרכו זכה בעיניו אם הוא זכה בעיניו אם לאו ואיפשר שמל'
בעיניו היא מעניין בעיניו עמד הנגע ור"ל שכל דרכי האיש שהוא איש ואינו בהמה על צורת איש הוא הזך במ
במראיתו ובנגלה כי האנשים על הרוב ישימו מעשיהם טובים וזכים לפי הנראה אמנם תוכן הרוחות והיודע
מצפון לבם הוא ה' כי הוא חופש כל חדרי בטן ובוחן כליות ולב ואיפשר שהכינוי במלת בעיניו שב אל ה' באמ
באמרו ומה' מענה לשון ואומ' כי כל אחד מדרכי איש והם פעולותיו היא זכה וגלויה וידועה לפניו כי הוא ית'
תוכן הרוחות ואיפשר שתהיה מלת זך תואר אל האיש ואומר כי כל דרכי האיש הזך הם בעיניו ר"ל בעיני ה'
מעניין שעיני השגחתו הם עליו ועל כל דרכיו לשם בה עד ואשימה עיני עליו ומלת ותוכן הוא פועל נגזר מ
מן ותוכן לבנים תתנו ר"ל והיודע מספר הרוחות הוא ה' ואיפשר שהוא נגזר מן תכונה המורה על תכונ' דבר
ותבניתו ואומ' ותוכן רוחות ה' היא כתיבת סבה לאומרו כל דרך איש זך בעיניו ויהיה ביאורו כן כי כל דרכי ה
האיש הוא גלוי וידוע אל הבורא כי הוא גזר והמציא תכונת הרוחות הנושאות הכחות ואחרי שהוא המציאם ב
בתכונה שיש להן הכחות והפעולות אין ספק כי הפעולות שהרוחות נושאות ידועות לפניו ידיעה זכה כעניין
הנוטע אוזן הלא ישמע וגומ' ואמ' אחר זה אחרי שכל דרכי האיש ידועות לפניו לא תחשוב להסתיר ממנו ותיך
ממנו רק גול אל ה' דרכיך וגו' כלומ' שים תכלית כל מעשיך ליראת ה' ואהבתו והזכיר הדבור בלשון גול והוא
מעניין גלגל וסבוב וזה כי כל דבר ה' שמתגלגל יתגלגל סביב דבר קיי' ואמ' דרך משל שים כל מעשי' מתגלגלי'
על קוטב אחד והוא ה' ית' או יהיה אמרו גול אל ה' כטע' השלך על ה' יהבך כלומ' לא תבטח בחכמת' שהי' תסביר
לך רק בטח בה' שהוא יבחר לך הטוב בכל מעשיך אם תרצה שיכונו מחשבותיך וכן

כָּל פָּעַל יְהוָה לַמַּעֲנֵהוּ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה: תע
תּוֹעֲבַת יְהוָה כָּל גְּבַהּ לֵב יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה: בחס
בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת יְכֻפַּר עָוֹן וּבְיִרְאַת יְהוָה סוּר מֵרָע:
בִּרְצוֹת יְהוָה דַּרְכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלִם אִתּוֹ:

ובעת בקשת דבר מאת ה' לא תאמ' עשה לי כך וכך כי לפעמים יבקש האדם מה' ית' מה שאינו טוב עבו עבורו רק תהיה שאלתך שה' ית' יעשה הטוב עבורך על הדרך שהיה חסיד אחד אומ' בתפלתו ואתה ידע' תקנתי ואופני הנהגתי ולא הודעתי' צורכי להעיר אותך עליהם אלא שארגיש בגודל חסרוני ובטחוני אליך ואם אבקש בסכלותי מה שאינו טוב ואבקש מה שאין בו תקנתי בחירתך העליונה טובה מבחירתי וכבר הנחתי כל ענייני אל גזירתך הקיימת והנהגתך העליונה וכן אמ' דוד המלך ע"ה לא גבה לבי ולא רמו עיני וג וגו' אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי כלומ' אם שויתי נפשי ושתקתיה מלשאול עשה לי כך וכך פן אבקש בסכלותי מה שאינו טוב לי רק אני מתנהג עם כבודך כענין הגמול המתנהג בע בעצת אמו וכענין הגמול הנז' נפשי משלכת עליך כל יהבה והיא מייחלת שתבחר לה הטוב בכל ענייניה ואי ואיפשר כי באמור גול אל ה' מעשיך כיון שיעשה האדם שמכוין המעשיות לשם שמים ובאמרו ויכונו מה שבו מחשבותיך כיון לומ' שיכונו בעשותו המעשיות הכוונות והאמונות התלויות בהם והזהיר שלא יספיק לאדם המעשה בלתי הכוונה ולא הכוונה בלתי המעשה גם יתכן לפרש שאמ' גול אל ה' מעשיך רמז בו כל חובות הא האברים ולא יקצר ממה שהוא חייב לעשות באבריו ובכל גופו בעבודת ה' ית' ואומ' ויכונו מחשבותי' העיר אל ח חובות הלבבות אשר רבו מספור והם הנזכרים בספר החסיד האלדי רבי' חיים **כל** אמ' כי כל מה שפעל ה' פעלו למענהו והכינוי למענהו שב אל הדבר הנפעל והענין כי כל מה שפעל פעל בעבור עצמו של דבר כי כל דבר יש לו סבה חייבתו שימצא וגם רשע ליום רעה כלומ' להרע לרשע כמוהו או למי שתגזור חכמ' הבורא ית' על דרך הוי אשור שבט אפי ומטהו בידו זעמי' בגוי חנף אשלחנו ועל עם עברתי אצונו או יאמר כל יש לו סבה חייבתו וגם מה שיאריך ה' ית' לרשע הסבה הוא שישאירנו ליום רעה ואין הדבר לטובתו רק שת שתחול עליו רעה גמורה כפי מה שתגזור חכמתו ית' **תועבת** אמ' כי האיש שהוא גבה לב הוא תוע תועבת ה' והוא ראוי שלא תנקה רק שיענש יד ליד כלומ' מיד **בחסד** אמ' כי האיש המתנהג בשתי ה מדות הללו והם חסד ואמת ראוי הוא שיכופרו לו עונותיו והענין שלא יתנהג בקו הדין עם האנשי' רק יתנהג עמהם במדת החסד שהוא מוותר להם מה שיתחייב הצדק והמשפט ואמת ר"ל שיהיה אמתי בכל דרכיו ויתרחק מהשקר וידבק במדת האמת ואיפשר שרוצה במלת האמת שתהיה האמונה אמיתית ואיש אשר אלה לו ראוי שיכופרו עונותיו כי אחרי שהוא עושה חסד עם הבריות הוא ראוי לחסד אלהית ואחרי שידבק באמת ויהיה א אמונה טובה ראוי לו שיתכפרו עונותיו וביראת ה' סור מרע ר"ל כשתהיה באיש יראת ה' גורמת לו שתהיה סור הרע ממנו ויהיה סור מקור וענין שלא יפול עליו בחייתו ירא ה' או יאמ' כי יראת ה' שתהיה באיש גורמת לו שיסור מעשות רע או יאמ' וביראת ה' סור מרע כלומ' לא תהיה מניעתך מעשות רע כדי להתרצות לאנשי דורך וכדי שלא יגיע לך רע מצד שופט או מלך או כדי לקרא חסיד ויבטחו בך אנשי דורך ויועילוך רק בעבור היות יראת ה' על פניך סור מעשות רע והענין שאם היה מזדמן לך לעשו' רע בלא עונש מושל ובלי שתפחד בו משאלתך סור מעשות הרע בעבור מורא ה' ית' המשקיף על הנסתר והנגלה ואיפשר שיהיה סור פעול כמו ו וסורי בארץ יכתבו ואומ' בעבור יראת ה' תהיה כיכול מן הרע שלא יגע בך כי ברצות ה' דרכי איש גם אויביו י ישלים אתו **ברצות** אמ' ברצות ה' דרכי איש והוא שיהיו דרכיו רצויים לפניו ית' אין לומ' שאנשי העולם בכלל יתנהגו עמו בשלום אלא אפי' אויביו ומבקשי רעתו ישלימם ה' אתו או יאמ' כי בעשיית האדם מעשים שי שיהיו רצויים לפניו ית' האיש שהוא על זה התאר הוא מסבב בפעולתו זאת שאויביו יהיו שלמים עמו כענין וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ואיפשר שכיון לומ' כי בהיות האיש שלם עד שדרכיו יה יהיו רצויים לפניו ית' לא די שהכחות השכליות יפעלו פעולות אנושיות אלא שאף אויביו והם הכחות חומרי' יהיו סרים אל משמעת השכל ותהיה תכלית כל פעולותיהם מה שיביא אל חכמה ואל שלימות ואחרי שהזכי' כי ברצות ה' דרכי איש בעבור צדקתו גם אויביו ישלים אתו אמ' טוב הוא לצדיק המעט שיהיה לו בקנות אותו בדרך צדקה מרוב תבואות שיהיו לו בלא משפט ולא יוכל האדם על רוב התבואות כי אם ברצון ה' ית' כי לב ה אדם יחשב דרכו וה' יכין צעדו ולא די שהאנשים בכלל הם תחת רצון ה' וגזירתו כי קסם כתון על שפתי מלך לומ' גזירה עליונה כתוב על שפתי המלכי' ברצון ה' להטות לדרך מסדרי' וברצותו לעשו' משפט לא ימעל פיו

טוב מעט בצדקה מרוב תבואות בלא משפט: ל
לב אדם יחשב דרכו ויהוה יכין צעדו: קסם על
שפתי מלך

כלו׳ לא יסור מן הרצון האלד׳ אם ישים לבו אליו
כי לפעמים כל אדם יפעול לפי בחירתו הכתובה לו
ולפעמים ישלול ה׳ ית׳ הבחירה מן האדם ויכונע הא
האדם לפי רצון האלדי והכל בחכמה ממנו ית׳ ולכח
ולכחנו כשכל אותכי החכמה ההיא והוא שרמז באמרו פלס ומאזני משפט לה׳ כלומר כל מה שתראה מפעולות
ה׳ ית׳ הם דברים שקולים בפלס חכמתו ובמאזני ידיעתו אשר כשנבו מהשיג דיעותינו אליה׳ והסבה שהוא ישכח
ברצונו בחירת האנשים ויוכל על זה כי מעשהו כל אבני כים כלומ׳ הוא אשר ברא הכל וסדר חכמותיהם אשר
בו יפעלו והכל תחת חכמתו ויכולתו ורצונו שהם בו דבר אחד ולא תחשוב שאחת מגזירותיו תהיה שלא בצדק
על צד הרצון בלבד כי הכל בצדק גמור אלא שלא נוכל להשיג אמיתת הצדק ההוא להפלגתו כי תועבת מלכי
שהם בשר ודם עשות הרשע בעבור שבצדקה יכון כסא כל שכן שהרשע הוא תועב׳ בחק המלך מלכי המלכים
ית׳ שמו אמן טוב אמ׳ כי המעט מן הממון שיהיה לאיש וקנאו בצדק ובויושר יותר טוב לו משיהין לו ר
רבוי תבואות בעול ובגזל ובלא משפט ואיפשר שכיון החכם הזה לומ׳ כי המעט מן החכמה שיקנה האדם ,וב
ובתנאי שיקח אותה על סדר בצדק ובויושר בהקדים הצעותיה ובלמידת מוכחיה והקדמותיה הוא יותר טוב ויו
ויותר מועיל מרוב תבואות בלא משפט כלומ׳ משילמוד רבוי החכמות ולא ילמדם על הסדר כי לימוד החכמו׳
בלתי סדר הוא סבה שלא תתקיים החכמה ההיא בו ולא ידעכה על אמיתתה כי קניית החכמה צריך תנאים לה
להקדים מה שראוי להקדים ולאחר הראוי לאחר וללמוד הצעות והמושכלות הראשונות אשר לכל חכמה מן
החכמות וזה מבואר ואיפשר שרל׳ טוב מעט בצדקה כלומ׳ המעט מן הממון שיהיה לאיש בציר או במדינה הנ
המתנהגת על דרך הצדק והיושר טוב משיהיה לו רוב תבואות בלא משפט כלומ׳ רבוי הממון באר׳ שלא ימצ׳
משפט ולא תלקח הנקמה מהרשעים כי המעט שיהיה לו בארץ בעלת צדק יתקיים בידו ורבוי הממון שיהיה
לו בארץ אשר שם אנשים רשעים ילקחו ממונו ואיפשר שיהיה הממון סבת מותו לב אמ׳ כי ראוי
שהאדם יחשב בלבו הדרך שהוא ראוי לדרוך בו וישתדל בכל מאמצי כחו ולא יתרשל ומן השמים יסייעוהו ל
להביא מחשבתו אל הפועל וכיון לומ׳ שאין ראוי לו לאדם להתרשל על עניין מחייתו ולומ׳ בלבו כי מן השמי׳
ימציאו טרפו אף אם יתרשל כי האדם חושב בלבו הדרך שהוא חושב לדרוך בו אמנם ה׳ ית׳ הוא המ
המכין צעדו וילך בדרך אשר ירצה ה׳ ית׳ ולא בדרך שכיון הוא ללכת וזהו משל כולל כל ענייני העולם כי ה
יכוון לעשות מעשה מן המעשים וסופו לעשות מה שיגזור ה׳ ית׳ וי״מ וה׳ יכין צעדו כי ה׳ ית׳ הוא אשר סדר ע
ענייני האדם וקשר אותם בכבלות השמים ואיך יתהלך איש בלכתם ילכו ובעמדם יעמדו ותהיה תנועת הם
השפלים כפי׳ מחברות העליונות ולכן כפי מה שהכין ה׳ צעדו של איש כן יצטרך ללכת בעניין השפלי׳ שתחת
השמש בלבד אמנם ביד כל אדם יש לו רשות לבחור הדרך הטוב והדרך הרע במעשיו ואין שם כופה שיכריח
אותו לאחוז אחד משני הדרכים רק הכל תלוי בבחירתו ולכן הוא מזומן אל הגמול והעונש קסם
דרך חכמי המזלות והרודפים אחר משפט הכוכבים כשירצו לכוין מלאכת׳ בעניין שלא יחטיאו כונתם יחקרו
בשכלם עם הכלים העשויים לכך לדעת המזל הצומח ובעל השעה והכוכב המושל ביום ובזה האופן יתבאר א
אליהם משפטי הדבר אשר יכוונו אליו וקרא החכם הזה המזל הצומח והכוכב המושל ביום ובעל השעה מלך
ואמ׳ כי הקסם והוא חכמת הכוכבים בעת שתעשה על פי המלך והוא המזל הצומח והכוכב המושל ביום שהוא
או בעל השעה ההיא או תורה ההוראה אמיתית בעת שתשפוט שהיא נעשית על דרך אמיתי׳ ולפי׳ באותו המש
המשפט שיגזור בעל הקסם לא ימעל פיו כלומ׳ לא ישקר על הרוב במה שיגזור והוא זה להוציא מלב הפתאים
שבודים מלבם קסמים בלתי אמתיי׳ וישפטו משפטי הכוכבים בעניינים כוזבים כגון אותם שחושבים שם ה
האיש ושם אמו ויאמ׳ מתוך הדבר שהוא מזל פלו׳ הוא כך וכן יארע לו מקרה פלו׳ וכן מלאכת הנקודו׳ שישפטו
כפי שורות הנורות השם והיא מלאכה כוזבת על הרוב וכיונה בשם או יהיה אומרו קסם על שפתי מלך בעני׳
הזה כלומ׳ כשיתחברו שני עניינים במשפט האיש האחד שיורה עליו הקסם׳ והשני שהמלך גם כן יגזור על
האיש כפי מה שיורה הקסם או הגזירה ההיא לא תמעל ולא תשתנה׳ ובא להודיע כי אם יגזור המלך במיתת א
איש ולא יגזור כן הקסם ר״ל משפט הכוכבים או ימעל ויכזב גזירת המלך והעניין שלא תתקיים גזירתו רק ב
בעת שיורה הקסם כן ויהיה על במקום הזה כמו עם או יהיה על כמשמעו ור״ל הקסם גרם ונוה על שפתי מ

בְּמִשְׁפָּט לֹא יִמְעַל פִּיו׃ פֶּלֶס וּמֹאזְנֵי מִשְׁפָּט לַיְדוָד מַעֲשֵׂהוּ כָּל אַבְנֵי כִיס׃

מלך שיגזור וכשיתחברו שניה׳ על משפט אחים לא יכזבו או יאמר כי שפתי המלך הם לדמיון משפטי הכוכבי׳ הנקראים קסם וכמו שיחול על האדם מה ש שנגזר עליו מפאת מערכת כוכבי מולדתו ולא ישק ישקר הקסם שהוא כן שפתי המלך והם דברי פיו הם קיימים וחזקים לדמיון הקסם וכשיגזור המלך גזירה על האיש לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה ׳וכאילו בא החכם הזה להזהיר בני אדם שלא יקניטו המלך כי מה שיגזור המלך עליה׳ יהיה קיים כאילו נגזר מצד הקסם ׳ואפשר שיהי׳ באור הפסוק כן אמ׳ לא תחשוב שהקסם ר״ל משפטי הכוכבים יהיה דבר זולת רצון ה׳ ית׳ כמו שהוא מלך מלכי המלכים כי הוא ית׳ צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם וגומ׳ וכל מה שיחייב הקסם הוא גזירת מסבב הראשון ית׳ ינהיג המציאו׳ כחפ כחפצו כי מעשה ידיו כולם ולפיכך אמר כי הקסם יתנהג עפ׳ מלך מלכי המלכים כי צבאות השמים הם משר משרתיו עושי רצונו ובכל משפט שיגזרו צבאיו השמים אין מעל פיו כלומר שיסכים רצון ה׳ ית׳ וימרה מצות פיו כי אם גלגלי׳ וצבאות ה׳ הם כלי ינהיג ה׳ ית׳ בו המציאות ולא יעשו רק מה שכיוון מן החכמה העליונה שאין להרהר אחריה פלס ידוע כי פלס ומאזני׳ הם שמות מונחים לכלי׳ שהם עשויים להעלות בהם הדברים הנעשקים במשא ומתן בני האדם והפלס הוא כמטיל ברזל שמתקני׳ אותו לשקול בו המשקלי׳ גדולים והמאזני׳ הוא כלי למשקלי׳ הקטנים ואבני כיס הם למכור כנגדם הדברי׳ הנמכרים שאדם מדקדק עליהם מהם ככר ומ ומהם חלק ככר מהם ליטרא ומהם חלק לטרא מהם חלק אנקייא וקראם אבני כיס כלומר אבנו׳ לדעת בהם השיעור והחשבון ויהיה ביאור כיס חשבון מן במכסת נפשות תכוסו על השה ולפי היושר הידוע בין בני האד האדם הוא זה שהמשיל בו זה החכם דרכי האדם והנהגת ה׳ ית׳ לברואיו שיחשבו עליה רבי׳ מעמי הארץ מה שה שהוא שקר לפי שמנהגו אבל בחינתם יתרון לזה על זה עד שיחשבו זה למיעוט השגחה אשר לרוע הנהגה אם לא להוסר ידיע׳ ואילו השיגו הענין לפי בחינת המלאכה הנמצא כולו ידעו שהכל נעשה על סדר והנהגה הן הדברי׳ הפעלים וזהו מה שאמר פלס ומאזני משפט לה׳ מעשהו כל אבני כיס רצה בו פלס משפט לה׳ מעשהו כל אבני כיס רצה בו פלס משפט ומאזני משפט לה׳ ובא משפט הנה במקום יושר כמו שבא יכלכל דבריו במשפט במק ובמקומו הנז׳ כאמרי׳ על חכמת ה׳ ית׳ שהוא רצונו שנגזר להיות שם נבראים שהם נזורות כפרדות ונבראים שהם מ מורכבי׳ מנושא וצורה והם קיימים ולא משתנו׳ והורכבים מחומר וצורה שהם משתנים מצורה אל צורה וכל נב נבדא מהם השיג לפי מה שהוא לפי טבע מציאותו הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו והכל מחסד ה׳ ית׳ ולרצונו וחפצו ממציא לכל כפי הראוי לו לפי חמדו ומה שחסר למי שחסר הוא לפי טבע ההעדר הדבק אל החומר המ המשתנה שנדבק אליו בזאת המציאו׳ ההוא ובבחינת האמת אין שם חסרון ומה שהעדיף המעדיף מהם אין ש שם רק דמיון גמור כי אין תוספת ההוא שלימות ואולי הוא לחסרון לשכלו׳ בעליו לא העדיף המרבה והממע׳ לא החסיר הכל יוצא כפי יושר הפלס והמאזנים הישרים שהם לה׳ ית׳ או כיון בפסוק הזה לומר כי לבורא ית׳ יש פלס ומאזנים עשויי׳ על דרך היושר כדי לשפוט בהם בני אדם ולשקול מעשיה׳ והענין שלא יחשבו האנשי׳ שלא יענשו בעבור רשעם כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע כדי לגמול טוב על מעשה הטוב ׳ואמר על דרך הרחבת הלשו׳ כי יש לה׳ ית׳ פלס ומאזנים והמכוון הוא שה׳ ית׳ ישפוט בני א אדם על קו המשפ׳ כפי מה שתגזור חכמתו ית׳ ואכחנו בשכל אופני החכמה ההיא ׳ואומר מעשיהו כל אבני כי כיס ר״ל כי הוא ית׳ גלוי לפניו חשבון המעשים הטובים והרעי׳ וכפי ערכם יהיה הגמול והעונש וקרא אבני כיס האבנים או הפרוטות אשר בהם יחשב האדם את חשבונותיו ולכ׳ אין ספק כי ידע לכוין חשבונו׳ המעשים הט הטובים והרעים ואמר כן על צד הרחבת הלשון יאמר מעשה ידיו הם המשקולות אשר ישימו בכף מאזנים לם לשקול כנגדם הדברים הנסתלים ולכ׳ לא נעלם מעיני ידיעתו סקילת הזכיות והחטאים

תּוֹעֲבַת מְלָכִים עֲשׂוֹת רֶשַׁע כִּי בִצְדָקָה יִכּוֹן כִּסֵּא׃
רְצוֹן מְלָכִים שִׂפְתֵי צֶדֶק וְדֹבֵר יְשָׁרִים יֶאֱהָב׃ חֲמ
חֲמַת מֶלֶךְ מַלְאֲכֵי מָוֶת וְאִישׁ חָכָם יְכַפְּרֶנָּה׃ באו
בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים וּרְצוֹנוֹ כְּעָב מַלְקוֹשׁ׃ קְנֹה
חָכְמָה מַה טּוֹב מֵחָרוּץ וּקְנוֹת בִּינָה נִבְחָר מִכָּסֶף׃

תועבת אמ׳ כי תועבת מלכים היא עשיית ה הרשע שעם הארץ יהרוס מלכותו כי בצדקה והוא ה היושר שהוא הפך הרשע יכון כסא ממלכתם ולכן הדבר החביב בעיניהם הוא הצדק ׳ והיפשר שקרא החכם הזה מלכים הכחות השכליות שהמכוון מהם הוא שימליכן וישעביד תחתם הכחות הגשמיות כי ל לא כמנהגו רק לרקחות ולטבחות ולאופות אל החלק השכלי. אמר בו כתעבם האדם ואמ׳ כי תועב׳ הכחות השכליות עשות הרשע ורשע כולל כל העמל שיעמול האדם בקנינים הזמניים שהם תחת השמש ונתן הסבה בזה ואמ׳ כי בצדקה יכון כסא כלומ׳ ביושר וזהו העמל שהוא למעלה מהשמש יכון כסא הכח השכלי כלומר ה היא סבת הצלחתו וקיומו שלא יכרת מארץ החיים רק יהיה כסאו כשמש נגד ה׳ ית׳ ובעבור שהזכיר כי בצדקה יכון כסא סמך לו רצון מלכים שפתי צדק רצון אמ׳ כי האיש שיהיו לו שפתי צדק ביושר וש ושלימות הוא רצוי ונאהב מן המלכים בהיות המלכים מתנהגים עם הצדק ומי שדובר דברים ישרים יאהב או אותו ה׳ ית׳ או כל אחד מהמלכים ובעבור שהזכיר כי דרך המלכים לאהוב דוברי ישרים יש לזרז האנשים להיו׳ ישרים סמך אל זה חמת מלך מלאכי מות להעיר האנשים שלא יביאו עליהם חרון אף המלך בסכלות׳ כי חמת מלך מלאכי מות כמו שיזכור חמת אמ׳ כי בזמן שיחרה אף המלך או השליט על איש מהאנשים ישלח משלחת מלאכי רעים והטעם שישלח ביד עבדיו להמיתו או לייסרו ויקרא המיתים או המייסרים במצות המלך מלאכי מות כלומ׳ שלוחים ומזומנים להמית ומזכיר זה החכם כי לפעמים תעלה חמת המלך עד שיגזור להמית איש ויזדמן שיהיה שם חכם והוא בחכמתו יכפר חמת המלך כלומ׳ ישפוך חמתו והכינוי במלת י יכפרנה שב אל החימה או תהיה חכמתו כופר מיתת האיש ההוא באור אחר שהזכיר חמת מלך מ מלאכי מות אמ׳ כמו שבעת חמת מלך ישלח מלאכי מות אמ׳ כי באור פני מלך ישלח מלאכי חיים ומלת באור מקור כמו כמות אדם רשע והטעם כי בעת שיאיר המלך פניו אל איש או ידמה אל האיש ההוא שמצא רצונו כעב מלקוש ר״ל בעת שיראה המלך רצון טוב אל איש הוא דבר רצוי ונאהב בעיניו כעב מלקוש אשר ייחלו לו בני אדם או המשיל כדבקת יד המלך לעב מלקוש ואחרי שהזכיר כי באור פני מלך חיים סמך אליו קנה חכמ׳ מה טוב מחרוץ כלומ׳ לקנות חכמה אשר באמצעותה האיר פני מלך אליך הוא טוב מחרוץ וקנות בינה נבח׳ מן הכסף כי באמצעות החכמה והבינה תהיה מסילת הישרים ישרה לסור מדרך רע ולא יקל בעיניך זה כי מי שנוזר דרכו בסורו מדרך רע הוא שומר נפשו ולא יהיה מכת עוזבי החכמה שיבטחו בגאותם הגורם להם שבר כי לפני שבר גאון קנה אמ׳ כי לקנות החכמה הוא טוב לאיש מלקנות החרוץ והוא הזהב היקר ולקנות הבינה הוא יותר נבחר מהכסף וזה כי בחכמה ובבינ׳ ימצא האדם הזהב והכסף וכל קנייני העולם ובהם יכובד האדם והם הסולם לעלות אל ה׳ ית׳ על אמיתתה כי אם אין יראה אין חכמה ואין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד ובהם ייטיבו בני האדם לעבודת ה׳ ית׳ מה שאין כן בקנייני הזהב והכסף כי הם כמעט ה סבה לאבדן הנפש והגוף לבד השרידים אשר ה׳ קורא אשר הזהב והכסף הוא כלי להם שיקנו בו החכמ׳ ועליה׳ כאמ׳ עטרת חכמים עשרם מצרף אל זה שהזהב והכסף וכל העמל שהוא תחת השמש הם הבל ורעות רוח ודית ודמיון כזב ואין להם השארות וקיום אמנם החכמה והבינה הם קניינים חזקים לא ישוללם שולל ובעבור הי היות החכמה רומזת אל החכמה האלהית והבינה רמז אל החכמות הלימודיות אמ׳ אל החכמה האלהית למעלתה שהיא טובה מן הזהב היקר. ועל חכמה הלימודית אמ׳ שהיא נבחרת ויקרה יותר מן הכסף לרמוז כי ערך חכמ׳ האלהית לערך חכמת הלימודים כערך הזהב אל הכסף או יאמ׳ קניית החכמה הוא טוב בהפלגה הפעולה הכי הנאותה לענות מן הזהב שיהיה לאיש החכמה ולא יקנה מהם קנייני העולם השפל וכן קניית הבינה הוא הד הדבר הנבחר מן הכסף כלומ׳ טוב הוא לאדם שישים תכלית כספו לקנות בו הבינה ולא זולתו מהבלי העולם. מסלת אמ׳ כי המסלה שידרכו הישרים בה הוא דרך טובה כי תמיד יכוונו לסור מדרך רע או מעשות ר רע ומי שרוצה לסור נפשו מרע הוא יבחן הדרך שהוא הולך בה ואם היא דרך טובה ילך בה ואם לאו יחדל. כענין חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך

מסילת ישרים סור מרע שמר נפשו נצר דרכו׃
לפני שבר גאון ולפני כשלון גבה רוח׃ חצי
טוב שפל רוח את ענוים מחלק שלל את גאים׃
משכיל על דבר ימצא טוב ובוטח ביהוה אשריו׃
לחכם לב יקרא נבון ומתק שפתים יוסיף לקח׃
מקור חיים שכל בעליו ומוסר אוילים אולת׃ ל
לב חכם ישכיל פיהו ועל שפתיו יסיף לקח׃

לפני אמר כי לפני בא שבר אל האיש יקדם לו ה
הגאוה כמו שאמר לפני שבר יגבה לב איש וטרם ב
בא המכשול יגבה רוח והטעם כי תכף היות הגאון א
אל האיש יבוא השבר אחריו ותכף היות בו גבה רוח
יבואהו המכשול והוא עונש ה' שיחל עליו ואחרי שה
שהזכיר כי לפני שבר גאון יקדם הגאוה אמר טוב
שפל רוח את ענוים מחלק שלל את גאים טוב
אמר כי יותר טוב לאיש להיות עניו ושפל רוח ולהת
ולהתנהג בענוה ובשפלות הרוח עם אנשים ענוים
מלעמוד בשררה וגדולה ולחלק שלל עם אנשי גאו'
והסבה ידועה כי עם החכמים הענוים ילמד החכמה והמוסר ויישירו אותו לעבודת ה' ויקרבוהו אל הטוב וירחי
ירחיקוהו מן הרע אמנם עם הגאים לא ילמד רק פחיתות מדות וקצור עבודת ה' ית' ובהיותו שפל רוח ומתנה
מתנהג עם הענוים הוא יהיה משכיל על דבר שיצטרך לעשותו ואם יהי' בוטח בה' אחריו כי לא יבצר להשכיל
על דבר כי הוא ית' יבחר הטוב לו ולחכם לב יקרא נבון ויהיה מפורסם בחכמתו ובעבור מתק שפתי' שיהיו לו
יוסף לקח והיה ויהי' מקור שימשך ממנו חיים ומוסר הכסילים הם מוסרים של אולת ומד
ומדרך החכם שהשכל שנסדר בלבו ישכיל פיהו ועל שפתיו יוסיף לקח והלקח טוב והשכל הנובעים הם צוף ד
דבש ואמרי נועם מתוק לנפש ומרפא לעצם וסמך אל זה יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות לרמוז ש
שלא יבטח האד' בשכלו ובחכמתו רק יבטח בשם ה' ויסכון באלקיו שיבחר לו הטוב בעולמו ובכבשו
משכיל אמר כי האדם שלא יעשה דבר עד שיתבונן וישכיל אם הוא טוב ואם הוא רע ואם יראה שהדב'
ההוא אשר ירצה לעשותו הוא טוב יעשהו ואם לאו לא יעשהו ימצא טוב כלומר מדרכו שימצא טוב ותבואתו מן
טובה מן שמעשה ההוא על הרוב אמנם מי שהוא המאושר על הכל שמעשהו יצלח לעולם הוא שבוטח בה' וזה
כי החכם שהוא מתבונן בחכמתו על מה שיעשהו לפעמים ובא לידי דבר מסופק שיש שם סבות מראות שהמע
שהמעשה ההוא הוא טוב ויש סבות מראות שהמעשה הוא בהפך ויעלם מן האדם הדרך
הטוב ולא יעשה מעשהו על השלימות אמנם הבוטח בה' שיבחר לו הטוב הוא המאושר אשר יצליח לעולם או י
יאמר מי שהוא מתבונן דבר שימצאהו טוב וראות כדי לעשותו ובוטח בה' ית' שיסייעהו ויסבב הדבר לידו אשר
אשריו ובא להודיע כי היות האדם מתבונן על הדבר בלבד לא יספיק לו אם לא יבטח בה' ית' לחכם
בעבור שהזכיר במה שקדם כי חכם לב יקרא מי שנכנס באלקיו ונבון יקרא בעל חכמות הלימודי' כצטרך בה
בהכרח לפרש הפסוק באופן זה לחכם לב כלומר להגיע אל מעלה רמה שיהי ראוי בעבורה שיקרא חכם לב ב
בעבור מה שהשיג מחכמת האלקי' הנקראת חכמה במוחלט צריך שיקרא נבון תחלה כלומר צריך שיהיה בקי
בחכמות הלימודי' הנקראת אמרי בינה והוא יקרא נבון והענין שצריך ללמוד תחלה הלימודיי' שמחדדין השכ
השכל והם סולם לעלות אל הטבעיות והאלהיות ומתק שפתי' יוסיף לקח ר"ל כי האדם הנכסף אל החכמה ויש לו
מתק שפתיים והוא ערבות השאלה מגדולי החכמים לשאול דרך מוסר ובענין שלא יקוצו בשאלתו הוא יוסיף
לקח כלומר יוסיף שכלו ליקח מן החכמה או יאמר כי המלמד שיש לו מתק שפתים ויודע להבין לתלמידיו דב
דברי החכמ' לרוב עריבות דבריו הוא מוסיף לקח בלב התלמידים מקור אמר כי השכל שיהיה ב
באיש הוא מקור שנובע ממנו חיים זמניים ונצחיים לו ולזולתו כי באמצעות השכל יפרע חובת ה' עליו וידבק
באלקיו וייסיר זולתו אל ההצלחה אשר היא חיים למוצאיה בזה ובבא והמשילו למקור המים חיים אשר לא יכז
יכזבו מימיו ומוסר אוילים אולת ר"ל כי אפי' המוסר של אוילים איננו מוסר של חכמה רק של אולת
לב אמר כי לב האיש החכם או הלב החכם מתוך שהלב הוא מקור הכחות כולם כשתשים החכמה נסדרת
נסדרת בסעיפיו בלשון וידבר דברי פיו בהשכל ובחכמה עם כל זה על שפתיו יוסיף לקח כלומר יעוררהו
ללמוד מן החכמה עד שידע לדבר גם עם אנשי החכמה ופי' לקח החכמה שהיא מלקוח החכמים ואומר נ

צוף דְבַש אִמְרֵי נֹעַם מָתוֹק לַנֶּפֶשׁ וּמַרְפֵּא לָעָצֶם׃
יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ וְאַחֲרִיתָהּ דַּרְכֵי מָוֶת׃ נפ
נֶפֶשׁ עָמֵל עָמְלָה לּוֹ כִּי אָכַף עָלָיו פִּיהוּ׃ אִישׁ ב
בְּלִיַּעַל כֹּרֶה רָעָה וְעַל שְׂפָתָיו כְּאֵשׁ צָרָבֶת׃ אִישׁ
תַּהְפֻּכוֹת יְשַׁלַּח מָדוֹן וְנִרְגָּן מַפְרִיד אַלּוּף׃ אִישׁ ח
חָמָס יְפַתֶּה רֵעֵהוּ וְהוֹלִיכוֹ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב׃

והוא' ועל שפתיו יוסיף לקח סובל שני פירושים עם
שיאמ' כי ישים בשפתיו מן החכמ' שיעור גדול ילמד
בה הראויים אליה אם שיאמ' ישים בשפתיו שואלי'
גדולי' המעלה ללמוד מחכמתם וזה מה שירצה באמ
באמרו יוסיף לקח כלומ' יוסי' ליתן להם זאת המעלה
וללמוד חכמה זולתם   צוף   אמ' כי שהאמרים ה
הנעימים שיאמרו בחכמה ובנחת ובנעימות הם
לדמיון צוף דבש שהוא מתוק לנפש ומרפא לעצם
כלומר הם תועלת לנפש ולגוף כי בדברים ערבים
תהיה היפרית בני אדם לעבודת ה' והלימוד בחכמות ועל זה אמ' מתוק לנפש וגו' זה מבואר שבדברים ערבים
הטוב חמת האנשים וידריכו בני האדם אל הטוב ומרחיקים אותם מהרע ואיפשר שענין הפסוק כן שהוא א
אומ' כי הצוף   שנוטף מן הדבש של אמרי נועם הוא מתוק לנפש ומרפא לעצם לא צוף הדבש   שיעשו
הדבורים   יש   אמ' כי לפעמים יהיה הדרך מן הדרכים ישר לפני איש ויבחרהו לדרוך בו כדי להתרחק מ
מן הרע וימצא לבסוף שאחרי הדרך ההוא מביא האדם למות' וכיון במאמר הזה להודיע שאין לו לאדם לסמ
לסמוך על דעתו בבחירת הטוב והרע רק יקבל עצה מחכמים כי החכם שבאנשים צריך לעצה או ר"ל שצריך
לאדם שלא ילך אחר דעתו וסברתו במה שאין השכל מגיע אל החקירה כי אמנם צריך שיסמוך אל הקבלה
ואל דברי התורה והנביאים בדברים שהם מעמד השכל כי יש סברה שתהיה ישרה לפני האיש העיון לפי קוצ'
שכלו וכשיתבונן המבין ימצאנה שהיא אמנה נפסדת וסברה כוזבת גורמת אבדון הנפש ובעבור שהזכיר למ
למעלה מזה לב חכם ישכיל פיהו וכן צוף דבש אמרי נועם אמ' מתוק לנפש ומרפא לעצם שהם שבח הדברים
הנאמרים למעלה דרך שכל וחכמה הזכיר עתה הדברים אשר לפתיותם גורמים היזק ואמ' כי כל העמל והם
וההיזק שיבא על האדם הוא במה שיחטא הוא בעצמו על נפשו בדברי פיו והוא אמרו נפש עמל עמלה לו במה
שיחטא עליו פיהו ומדרך איש בליעל שהוא כורה רעה ועל שפתיו דבריו שהם מזיקים כאש צרבת   וכן איש ת
תהפוכות ישלח מדון בדבריו ונרגן בדברי רכילות מפריד אלוף וכן איש חמס יפתה רעהו והוליכו בדרך לא
טוב ויש שיקרוץ בשפתיו ולא יוכיח הרע שבלבו בדבור והוא אמרו עוצה עיניו לחשוב תהפוכות   ולא שיושב
שהוא עושה היזק מעט כי הוא כולה רעה כלומ' בקריצת שפתיו לפעמים גמר הרעה עד תכליתה ואלה הם ד'
דרכי הרשעים שלא יחנו ומהם אמנם עטרת תפארת היא השיבה מפני שמורה דרך הצדקה   נפש
אמר אכף פועל הולך על משקל אכל ופי' המלה כמו חטא ויהיה ביאור הפסוק כן נפש עמל הוא גורמה לו הע
העמל כמו שחטא עליו פיהו כלומ' שהזיקו לו דברי פיו והוא דומה בענייני לפסוקי' הקודמים שהם מדברים ב
במה שגורם האדם לנפשו מן הטוב בשכלו ומן הרע בסכלותו ורוע דבריו באמרו לב חכם ישכיל פיהו ועל ש
שפתיו יוסיף לקח צוף דבש אמרי נועם וכהם רבים ופירשנו במקום הזה לפי הענין כי למלה הזאת ענינים
רבים ומהם זה   איש   אמ' כי האיש הבליעל לא די שהוא עושה הרעות הבאות לידו בלא עמל ויגיעה
אלא שהו' חוצב וחופר בקרקעות האדמה עד משל למצא הרעה הטמונה בקרבה והענין שהוא יחפש אחר ה
הרעה ויתחכם ויעמיק מחשבה לעשותה ועל שפתיו כאש צרבת רל' כי הדברים שידבר בשפתיו כמראה אלפי
אלפידים ילהיבו לב שומעיהם ופי' צרבת שריפה כמו ונצרבו בה כל פנים צרבת שאין היא. ואם יהיה כורה
מן ויכרה להם כרה גדולה יכרו עליו חברים אמ' כי האיש הבליעל מזונו הוא עשיית הרעה   איש   אמ'
כי האיש שהוא בעל תהפוכות שהוא מתהפך מדעת אל דעת תמיד שאין דעתו מיושבת או שהוא הפך מן הא
האנשים הטובים והישרים יגרה המדון והוא הריב בינו ובין זולתו וזה כי הפוך המדות שיהיה באדם יביאהו לר
לריב עם האנשים ונרגן מפריד אלוף רל' כי גם שיהיה האדם שלם במדותיו ולא יהיה איש תהפוכות שיהפוך
מדותיו יביאוהו לריב עם האנשים אם יזדמן שיהיה נרגן והוא המטיל מדנים בין   אחים בין אלוף לאלוף
כלומ' בין ריע לריע   איש   אומר כי האיש שהוא בעל חמס שחומס נפשו ויגרע ממנו שארה כסותה וע
ועונתה אלא שהוא מפתה ומסית רעהו ומוליכו בדרך לא טוב

עֹצֶה עֵינָיו לַחְשֹׁב תַּהְפֻּכוֹת קֹרֵץ שְׂפָתָיו כִּלָּה רָעָה
עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמָּצֵא׃ ט
טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר׃ י

כי כמו שלא יחוס על נפשו לא יחוס לזולתו ויקל לו
שדריכו האנשים בדרך רעה והוא הגדול שבחטאים
מפני   המעשים הרעים אשר יעשו אותם שיל
שילמדו הרע ממנו   עוצה   אומ׳ כי האדם שהוא
עוצה עיניו כדי להוציא מלבו ענייני העולם בעבור
שיוכל להתבודד להעמיק ולחשוב דברי תהפוכו׳ וכן האיש הקורץ בשפתיו ומודיע הדבר אשר איננו ראוי שיד׳
ברמז במקום שלא יוכל להודיע הדבר בגלוי ·כלה רעה כלומ׳ הוא עושה הרעה כולה ולא יחשוב בעבור שלא
דבר הדבר בגלוי שלא הגיע לתכלית הרעה ולפי׳ אמ׳ כלה רעה כלומ׳ השלים לעשו׳ הרעה וי״מ עוצה כמו קורץ
בעיניו וענייננו הרמז ופי׳ קורץ כמו קרץ מצפון בא בא שענייננו החתיכה והוציא הרמז בשפתים בלשון חתיכ׳
לפי שבעת שירמוז האדם בשפתיו הוא כוסך שפתיו בשניו או יהיה קורץ שפתיו הולך רכיל בשפתיו שהוא רו
רומז הרכילות בשפתיו וכן לא תלך רכיל תרג׳ לא תיכול קורצין   עטרת   אמ׳ השיבה אעפ׳ שימאסוהו
העלמות ובחורי הדור לפחיתותם היא עטרת של תפארת לבעליה מפני שהיא לא תמצא רק בדרך צדקה ושע
והענין שלא יגיעו לשני השיבה רק האנשים הצדיקים שעושים צדק לנפשם ולזולתם כי הרשעים שהם הפך
הצדיקים עבור רשעם לא יחנו ימיהם כי הם יפעלו הרע לנפשם ולזולתם ומתוך כך יהרגו מיד אויביהם או
יענשו המושלי׳ ומנהיגי המדינות ועם כל זה לא יהיה חל עליהם העונש האלהי ויאבדו מתוך הקהל ולא יגיעו
לשני השיבה ולפי׳ אמ׳ כי השיבה היא עטרת תפארת לבעליה מפני שהיא מעידה שבעלה הלך בדרך צדק ומב
מצורף לזה היות שני השיבה השנים אשר בהם יגעור האדם בתאוות הזמן ויתקררו תאוות הגופניות ויתקר׳
האדם אל האלהים ואל זה כיון גם כן באמרו בדרך צדקה תמצא כלומ׳ השיבה היא עטרת של תפארת לפיכך
ידריך האדם בדרך הצדק והיושר ולא ילך אחרי שרירות לבו וזה הפסוק דבק עם שבא אחריו ואמ׳ כי השיבה
נאוה ולא מכל לוכדי עיר אמ׳ טוב הוא בעל השיבה שהוא ארך אפים יותר מן הבחור שהוא מושל ברוחו בסבת
השיבה והיא מעלה יותר גדולה ממעלת האיש שלוכד עיר   טוב   אומ׳ הפסוק הזה כי מעלת הגבורה ת
תמצא באיש שהוא ארך אפים ולא ימהר לכעוס שלא תמצא באיש הגיבור וכן האיש המושל ברוחו והוא האיש
שימשול בתאוותיו והוא יותר גדול בעיניו משהוא   ילכוד עיר מגבר וזה כי הגבור בעת שידבנו לבו לא
להלחם עם אויביו הוא ימצא כל אבריו וחושיו יתעסקו להמציא לו עזר ועצה כנגד הנלחם עמו ולכן אומ׳ אין
להפליא אם ידבנו לבו להלחם או ילחם וינצח אמנם האיש שהוא ארך אפים שיאריך אפו ולא יכעס על דבר
שהיה ראוי לכעוס הוא יותר גדול במעלה ממנו מפני שבעת יקבל האדם נזק מחבירו או צער או בעת יחם ל
לבבו וכל אבריו וחושיו מתפעלים בכל כחם להנקם מן האיש ההוא וכשיגבר על כל כחות נפשו בשכלו ויאריך
אפו תגדל מעלתו וגבורתו ממעלת הגבור בעת שיתעורר לעשות גבורות או שיעשה הואיל ויש לו עוזר גדול
על זה שכל כחות גופו יעזרוהו וכן האיש שימשול ברוחו והוא האיש המושל על תאוותיו ויכניעם הוא יותר ר
ראוי שיקרא בשם גבור מן הגבור שילכוד עיר אחת וזה האיש שילכוד עיר ימצא ידיו ורגליו ועיניו ומחשבתו
ולבו ובכלל כל אבריו עוזרים לו וכולם יתפעלו לעזרתו במעשה ההוא ולכן אין להפליא אם תבא גבורתו אל
הפועל אמנם האיש שימשול בתאוותיו הוא ימצא במעשה ההוא כל אבריו וחושיו כנגדו כי הלב יחמוד תאות
העולם והעינים יראוש ברצון גדול כי תאוה הם לעינים והרגלים ירוצו אל הדבר החשוק והידים יתפעלו לא
להשיגם ובכלל כל האברים והחושים נכספים לתאות הגוף ובעת שיכניע האדם תאוותיו וימשול עליהם עם ה
היות כל כחותיו מתנגדים לפעולתו הוא יותר גדול במעלה ובגבורה מן האיש שלוכד עיר בגבורתו אחרי שיש
לו בלכידת העיר עזר גדול שכל אבריו מתפעלים לעזרתו ואחרי שהזכיר ענייני הכסיל   והמשכיל למד דבר
אחד להשבית מדנים בין החכם והכסיל כי לא ימצא נחת ביניהם בעניין אחר והוא כשיהיה ביניהם ריב בחי׳
יוטל את הגורל וטובה פת חריבה שתעלה לאיש בגורלו ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב מכל מקום החכמה היא
על הכל כי עבד משכיל ימשול בבן מביש וגו׳ ולא תספיק מבלעדי הכוונה הטובה כי הכל הולך אחר כוונ׳ הלב
וכמו שיש מצרף לבחון הכסף וכור לצרוף הזהב כן בוחן לבות וכליות הוא ה׳ ונמצא מרע מקשי׳ על שפת און
והוא גם שקר על לשון הוות ולועג לרש ושמח לאיד חבירו אין אחד מהם שינקה אחרי שהוא ית׳ בוחן לבות ו
וכליות   בחיק   יוטל את הגורל אמ׳ כי הגורל שיפילו האנשים בעת שלא יסכימו על   ז ב

לג בַּחֵיק יוּטַל אֶת הַגּוֹרָל וּמֵיְדוָד כָּל מִשְׁפָּטוֹ׃ טוֹב פַּת חֲרֵבָה וְשַׁלְוָה בָהּ מִבַּיִת מָלֵא זִבְחֵי רִיב׃ עֶבֶד מַשְׂכִּיל יִמְשֹׁל בְּבֵן מֵבִישׁ וּבְתוֹךְ אַחִים יַחֲלֹק נַחֲלָה׃

על ההוא יוטל בחיק האנשים והכרלה מעניינו הוא שיפול דרך מקרה והודיע החכם הזה כי עת לכל חפ חפץ ועל כל המעשה והע״פ שיוטל בחיק האנשים ת הוא משעת הגורל וזה סובל שני פירושים אם שיהיה עניינו ש״ה יסבב שהגורל יפול כפי מה שגורם חכמת י ידיעתו והנהגו נסבל אופני החכמה ההיא ואם שיהיה עניינו שה׳ ית׳ אשר סדר מערכות השמים וחלק אותם לכל העמים וכפי מה שנגזר מפי המערכת מפי הגורל הזה כן יקום ואין נפילת הגורל דבר מקרה כאשר יחש יחשבו האנשים ואיפשר שיהיה עניין הפסוק כן כי האנשים כשירצו לחלק דבר מן הדברי׳ ולא יהיו בהסכמה רק בחלוק הדין כותן שיפילו גורלות וב״ן תשקוטנה הטענות והגורלות שיפילו ראוי שיפילום בלא שום הער הערמה ואמרו ומה׳ כל משפטו ר״ל וה׳ הוא שסדר עניין הגורל כפלא תהיה הסכמה בין שני הטוענים והוא את אמרו על פי הגורל תחלק נחלתו והמכוין כי ה׳ ית׳ ראה בעצתו כי הפלת הגורל הוא דבר טוב ונאות להפסיק המחלוקת כשיהיה ריב בין אנשים וזהו פי׳ ומה׳ כל משפטו׳ טוב פת חריבה ושלוה בה אומר כי יותר טוב לאיש שתהיה לו פת חריבה והוא הפת לבד״ו בלא לפתן אחר למאכלו ותהיה לו שלוה שיתנהגו בני ה הבית בשלום זה עם זה ותהיה הסכמת שלום ביניהם משיזבחו צאן ובקר למאכלם עד שיהיה הבית מלא מן ה הזבחים ההם ויהיה ריב ביניהם וזה מבואר ואיפשר שיבין לומ׳ כי יותר טוב לאיש שתהיה לו ידיעה מועטה מה מסכמת לשכלו והידיעה ההיא תהיה זכה ונקייה מן הספקות וטהורה מסיגי הטעאה משיהיה לו בית מלא זב זבחי ריב כלומ׳ משתקיף ידיעתו על חכמות רבות ויהיו לו באותם החכמות בלבולים וספקות ולא ידע הדברי׳ על אמיתתם. גם נוכל לומר שהמשיל החכמה העליונה בפת חריבה מפני שהיא כדבר פשוט שאין ב׳ הרכבה והיא פשוטה בעצמה והחכמ׳ בדברים המורכבים דומה לבית מלא זבחי ריב וידוע כי דרישת החכמה ה״א לשני פנים האחד לטוב סדרה והע״פ שאין בנושאה מעלה יתירה כי הנפש תתענג בטוב הסדר והשני למעל׳ הנושא ואם אין הסדר טוב ושלם בידיעת חכמת הנפש והשמים ואשר למעלה והנפש תשבע ותתענג במעט השתכלו׳ בחכמה שנושאה יקר ונכבד וגבוה בהתנהגה בהשתכלות רב בחכמה שנושאה נבזה ושפל אם כן די למשתכל בדברים עליונים במעט דברים וזה רצה באמרו טוב פת חריבה ושלוה בה ונ״ג כי החכמה העליונה המשי׳ לפת חריבה מפני שהיא כדבר פשוט אין הרכבה בו והחכמה שהיא בדברים מורכבים המשיל לבית מלא זבחי ריב כי לרוב הרכבתם תהיה הריב ביניהם והוא סבת ההפסד והפך זה העליונים לפי פשיטותם עומדים בש״ו ואין ריב ביניהם כמו שנא׳ עושה שלום במרומיו וכן החכמה העליונה ההתבוננות והעיון וההתעסקות בה שלום והיא קיימת לעולם ולפי היא כמזון הפת הטוב לנפש ושאר החכמות הם להם כפרפריות

עבד משכיל ימשול בבן מביש א״מ כי העבד בעת שיתנהג על פי השכל עד שיהיה ראוי להקרא משכיל הוא בעבור שכלו ימשול בבן אדניו בעת שהבן לא יתנהג על פי השכל רק שיהיה מביש נפשו או נפש יולדיו ורב ת״ו וזה שהאדון בראותו שכל עבדו ימשילהו על בנו ויגיע העבד המשכיל אל מעלה רמה עד שבתו׳ האחי׳ ר״ל בתוך בני אדוניו שהם מעתה בחזקת אחיו הוא יקבל חלק הנחלה ויחלוק עמהם בגורל או יהיה פי׳ בתוך א אחים ב״ תוך אחי אדוניו כלומ׳ מתוך שהאדון ירים מעלתו על בנו אם יהיה אחים לאדון שלא חלק עדיין עמ עמהם נחלת אבותיו הוא יהיה חולק עם אחי אדוניו כמו בני האדון ממש ואיפשר שעניין הפסוק כי העבד כשיהיה משכיל ימשול בבן מביש כי האב ימשילהו עליו וירצה שיתנהג הבית על פיו ולא על פי בנו לא שירש בנחלתו עם בנו ואם יזדמן שיהיה לאדון בנים רבים כשיבאו לחלוק נחלת אביהם במיתת האדון יהיה העבד המשכיל הוא החולק להם נחלתם והמסדר אותם איש איש על נחלתו או שיחלו׳ הוא עם אחי האדון לתועל בנו

מַצְרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב וּבֹחֵן לִבּוֹת יְהוָה : מֵרַע
מַקְשִׁיב עַל שְׂפַת אָוֶן שֶׁקֶר מֵזִין עַל לְשׁוֹן הַוֺּת :
לֹעֵג לָרָשׁ חֵרֵף עֹשֵׂהוּ שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה : עט
עֲטֶרֶת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים וְתִפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם :
לֹא נָאוָה לְנָבָל שְׂפַת יֶתֶר

אא

מצרף   אמ׳ כי מצרף ידוע שהוא כור שבו יצרוף ו
הכסף ויבחן אם כסף נבחר   או סיגי׳ וכן יש כו
כור שבו יבחן הזהב הטוב מן הרע וכן יש כור ומצ
ומצרף שבו יבחנו בני אדם להכיר הטוב מן הרע ו
ומהו הדבר שבו יבחנו הלבבות הוא ה׳ ית׳ והענין ש
שה׳ ית׳ הוא בוחן לבו׳ וכליות. אלדי׳ צדיק וגלוי לפניו
הלב הטוב והרע וכל רז לא אניס ליה כי אחרי שהוא
ברא הלבבות והכין אותם בענין שיבינו וישכילו יש
לאמין שכל מה שיבינו וישכילו גלוי וידוע לפניו ית׳ ידיעה זכה וברה   מרע   אפשר שזה הפסוק דבק ל
לפסוק שלפניו שאמר ובוחן לבות ה׳ ואומ׳ שה׳ ית׳ מאזין מקשיב ושומע משאיש הרע האון שבשפתיו וכן מאזין
השקר הנמצא על לשון האנשי׳ בעלי הוות ואין דבר נעלם מעיני ידיעתו ית׳ כי הוא ית׳ הבוחן לבות וכליות ו
ובא מלת מזין בחסרון האלף ומשפטו מאזין ולפי זה הפי׳ יהיה מרע מאיש ומרע ואם יהיה מרע מן ויתכה לא
למרעהו אמר כי הריע שירצה לתת אזנו קשבת ומאזנת און הוא יהיה מאזין שקרים מפי אנשי׳ שישאו על לשונ׳
דברי הוות כלומר מביאים שבר ומחתה עליו ועל זולתו או יהיה מרע   מן עדת מרעים ואומר כי האיש
הרע יתן אזנו על דבר   שהוא און והדברי הרע יקרא און אעפי שלא יהיה שקר ומוסף על
זה שהוא יטה אזנו לדברי שקר הנשואים על לשון הוות כלומר לשון הרע או הדוברית הגורמות הוות לבעליה
ולזו׳ תו או פי׳ אים הוות   לועג   אומר כי האיש שהוא לועג לרש   כביכול הוא לועג מן הב
הבורא שעשאו רש או שגזר שלא ללעג עליו ושיעניקוהו מברכותיו וזה שהוא לועג מן הרש ושמח באידו וכן
כל איש שישמח בראות אדם ושבר על זולתו לא ינקה שלא יבואהו אד ואפשר שקרא הכח השכלי מכאות הנפש
רש בעבור שעל הרוב כל כחות הגוף שוכחים אותו ואומר כי מי שלועג לו ולא ימליכהו על כל כחות הגוף הוא
מחרף הדבר שנתעצם בו והיה מה שהיה כמו שבארנו למעלה בפסוק עושק דל חרף עושהו ומכבדו חונן אבי
אביון ואומר ושמח לאיד לא ינקה ר״ל כי מי שהוא בו לזה הכח השכלי והוא מתענוג ושמח בתאות העולם שהם
הבל ורעות רוח לדמיון האיד והענין לא ינקה וקרא תאות העולם איד כי כלה ענין וילך כן קנייני העולם אי
אין להם מעמד וקיום ואין יתרון תחת השמש ואחרי שהזכיר שה׳ בוחן לבות וכליות והאיש שהוא מקשיב על
שפת און ומאזין שקר על לשון הוות ומחרף עושהו ושמח לאיד אחרים לא ינקה אומר עטרת זקנים שרחקו
מכל המגונות שנזכרות וידבקו בכל המדות הטובות היא לראות בני׳ ובני בני׳ להדריכם בדרך טובה על הדרך
שאמר הכתוב כי ידעתיו למע׳ יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה׳ לעשות צדקה ומשפט וכן ממעלת
הבני׳ שלא יתאוו למיתת אבותם להיותם חפשי׳ דרך תפארתם היא כשיהי׳ להם אב ומנהיג ידריכם דרך הישרה
להם ולאבותם כאיש הגדולה ולדבר בדבר׳ חכמה אמנם לא נאוה לנבל שפת יתר כלומר לא נוה לאדם שהוא כ
כילי מחכמתו לדבר בענין החכמות שהם גדולי המעלה יתר שאת ויתר עז כי לא ילמד לבני אדם אפי׳ האמת
לכילותו יחשבו כי החכמה תחסר בלמדו אותה לבני אדם רק יניח החכמה אל הנדיבים שהם מתנדבים בה אל
הראויים אליה והנדיבים להשפיע אותה על זולתם רק שישפיעו על זולתם דברי אמת והוא אמר אף כי לנדיב
שפת שקר   עטרת   אמר שמחת הזקנים ותענוגם הוא לראות בני לבניהם
כי בעת שלא יראו בני׳ לבניהם ידאגו פן תהיה נכריתת שלשלת היחס מהם ויכרת שמם ותפארת בנים
אבות אמר כי הבנים תפאר׳ הם אבות כי בהיות אבות׳ בחיים אין להם עול מלכות ועול דרך ארץ ואחרי מיתת
אבותם יביאו בנוארם בעבודת הזמן ולא תעריב להם שמחה   לא   אמר שאינו דבר נאוה ומתקבל שיהיה
לאיש הנבל והוא הכילי   שהוא הפך הנדיב שפת יתר שאת ויתר עוז כלומר שידבר בגאוה ובגודל ל
לבב כי הוא לחרפתו וכלמתו מן הנבלות שלקח לו למנה ראוי שימנע דבריו ואם ידבר לא ידבר בגאוה או יהי
יתר יען כונתו חבם על יתר כלומ׳ לא נאוה לנבל שיהי׳ מורה חבי לטובו על זולתו ויהי׳ מעותד לירות חבי האמרין
אף כי לנ׳ יה ר״ל וכם שאינו ראוי שיהי׳ לאיש שפת שקר והוא שישקר בהבטחתו כשיאמר להתנדב   ז ג

אַף כִּי לְנָדִיב שְׂפַת שָׁקֶר: אֶבֶן חֵן הַשֹּׁחַד בְּעֵינֵי ב
בְעָלָיו אֶל כָּל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַשְׂכִּיל: מְכַסֶּה פֶּשַׁע מב
מְבַקֵּשׁ אַהֲבָה וְשֹׁנֶה בְדָבָר מַפְרִיד אַלּוּף:
תֵּחַת גְּעָרָה בְמֵבִין מֵהַכּוֹת כְּסִיל מֵאָה:

ואמ׳ אף שאיננו כל שכן מפני שחסרון המעלה בש
בשקר וזולתו הוא יותר מגונה בחק הנדיב שהוא בע
בעל מעלה טובה ונכבד׳ ממה שהוא שפת יתר בחק
הנבל שהוא בעל מדה פחותה ומגונה ואחרי שזכר
כי הנדיב והוא המלמד דעת את העם לא נאוה לו ש
שפת שקר אמ׳ כי שפת שקר אחת נמצא בלמוד הח
שחכמה שלעס׳ שאיננו דבר אמיתי מכל מקום אל כל אשר יפנה ישכיל והוא השחד כלומ׳ להדריך התלמידים של
שלמדם החכמה ועשיית מצות התורה תהיה על מנת לקבל פרס והוא אסר כנה באחד כי אין שכל כל אדם ש
סובל להיות עובד מאהבה ׳ אמנם כשתדריכהו בתחלת ענייננו שיעשה הטוב כדי שיזכה לגדל נעימות
ויקבל שכר גדול מה׳ יערב לו וישמח ואל כל אשר יפנה בין אם יפנה לעשות הטוב מצד שהוא טוב ולאהוב ה
החכמה מצד מעלתה כי בה יתאסף מן החכמות אל האלהיו׳ הכל טוב ולכן הוהר נכיון שבתחלת הלימוד עד ש
שיהיה חכם ומבין מדעתו ׳ ולכן שיעשה הטוב על מנת פרס ובזה הענין יהיה מכסה פשע שלא יפשע ואם יפ
יפשע יכסה במעשיו הטובים גם יוכל לבקש אהבה כלומ׳ אחר התבוננותו לאולי יגיע למעלת החסידים להיות
עושה מאהבה ויהיה משנה מה שעשה בראשית ענייננו ובתחלת לימודו ויפריד ממנו אלוף נעוריו והוא יצר ה
התאוה ויותר פעולת הגערה במבין ר״ל כשיתברר אליו שאם לא יעשה הטוב בעיני ה׳ תהיה גערת ה׳ בו ויבכל
ענייניו ויהיה נכרת מארץ החיים כמו שפעל בכסיל אם תאמ׳ אליו שאם לא יעשה המכוון ממנו יוכה מאה פ
פעמים׳ ולכן ראוי להכנס שיעשו הטוב על מנת לקבל פרס ויתרחקו מן הרע כדי שלא יתענו בענויים קשי׳
אבן   אמ׳ כי השחד הוא לדמיון אבן טובה נושאת חן בעיני המקבלו והוא שקרא בעליו ואל כל אשר יפנה
השחד יצליח כלומ׳ לאי זה ענין שירצה נותן השחד להטות לב השופט אם לטוב אם לרע ואמ׳ זה להעיר השו
ש׳א יתפתה לסכלותו לקבל השחד ואומ׳ בלבו אני אקבלנו ולא יטה לבבי כי ידע אל נכון כי אם יקבל השחד
ההוא יטה לבבו   מכסה   אמ׳ אחר שזכר׳ כי השחד הוא אבן חן בעיני המקבלו ויצליח בכל אשר יפ
יפנה אמ׳ עוד כי השחד גם אלה לו שהוא מכסה פשע כי אם יחטא איש לרעהו הוא יתקן מעוותו בשחד ויכס׳
פשעיו והוא גם כן מבקש אהבה כלומ׳ יבקש אהבת השר או נגיד ויתנהג בו והוא גם כן שונא בדבר שהדבר
שאין דרכו לעשות רק פעם אחד השחד יביא ש׳ כפל אותו הענין לתועלת הנותן אותו והוא מפריד אלוף ׳
שאם תהיה אהבה בין אלוף לאלוף כלומ׳ בין ריע לריע על ידי השחד יפריד האדם אותם הריעים מאהבתם ו
ואם זה הפסוק אין לו דבקות עם הפסוק שלפניו אומ׳ כי האדם שיחטא חבירו לו והוא מכסה ומעלים החטא
ההוא ולא יזכרנו הוא מבקש אהבה כי מתוך כך חבירו יאהבנו כראותו שהוא עושה עצמו כשוכח ממה שחטא
לו ׳ אמנם מי שהוא שונה בדבר כלומ׳ וזוכר שנית החטא שחטא לו חבירו הוא מפריד ממנו רעיו ואלופיו כי
בראותו שרעהו זוכר לו חטאו לא יבטח בו ויסתר בשנאתו אותו ׳או יאמ׳ מכסה פשע כלומ׳ שהוא יודע האדם
שפשע בחבירו והזיקו והוא בבדיקתו מכסה הפשע ההוא מאותו האיש שחבירו פשע לו כי הוא מבקש אהבה כל
כלומ׳ הוא גורם בפעולתו זאת פעולת אהבה ונתינת שלום ביניהם אמנם מי שהוא שונה בדברי כלומ׳ הדברים
ששומע ורואה שעושים בני דורם לחביריהם הוא הולך רכיל ומגלה אותם והוא גורם להפריד האלופים והמי
והמיודעים זה מזה   תחת   אמ׳ כי יותר פועלת ומכאבת גערה אחת שיגער האדם באיש המבין ויי
ויותר יוסר בעבור אותה הגערה ממה שפועלות ומכאיבות מאה הכאות לאיש הכסיל ולמדנו מזה המאמר כי
אינו צריך הכאות וייסורין כי תספיק לו גערה בלבד והכסיל לא יועילנו רק להכאות רבות או יאמ׳ כי גערה א
אחת פועלת במבין כי הוא לוקח מוסר ממה שרואה שיכו הכסיל מאה פעמים על כסילותו ׳ ואחרי שהזכיר ת
תחת גערה במבין סמך אליו אך מרי יבקש רע והוא נתינת סבה למה שאמ׳ כי אם תכה לכסיל מאה לא תועיל
ולא תביל׳ כי האיש רע לא יבקש כי אם למרוד ולכן ראוי שמלאך אכזרי ישולח בו   אך   אמ׳ כי האדם
הרע לא יבקש לעולם אלא המרי כלומ׳ למרות מצות אלדיו ומצות השכל ומצות שופטי הארץ ומלכי׳ ומנהיגיה
ולכן ראוי הוא שישולח בו מלאך אכזרי

אַךְ מְרִי יְבַקֶּשׁ רָע וּמַלְאָךְ אַכְזָרִי יְשֻׁלַּח בּוֹ׃ פגו
פָּגוֹשׁ דֹּב שַׁכּוּל בְּאִישׁ וְאַל כְּסִיל בְּאִוַּלְתּוֹ׃ מֵשִׁיב
רָעָה תַּחַת טוֹבָה לֹא תָמוּשׁ רָעָה מִבֵּיתוֹ׃ פּוֹטֵר
מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוֹשׁ׃ מ
מַצְדִּיק רָשָׁע וּמַרְשִׁיעַ צַדִּיק תּוֹעֲבַת יְהוָה גַּם שנ
שְׁנֵיהֶם׃ לָמָּה זֶּה מְחִיר בְּיַד כְּסִיל

והענין כי בעולם הזה ישולחו בו המלכים והשופטי׳ מה אחת מלאכי רעים ושפטוהו כפי חטאו ובעת ש מותו ישולח בו מלאך אכזרי לתת לו כדרכיו וכפרי מעלליו או יאמ׳ כי האיש שהוא בעל מרי יבקש רעה לעצמו או יאמ׳ כי הכסיל הנזכ׳ באמרו תחכות כסיל מאה להיותו איש מרי לא יבקש כי אם רע ולכן ראוי ראוי שמלאך אכזרי ישולח בו כי הוא מסכן כל איש שימצא בעת שיתנהג על דרך האולת והוא שאמר פ פגום דוב שכול באיש וגו׳ ומוסף על זה שאויל הנזכר הוא משיב רעה תחת טובה ולכן הוא ראוי שלא תמוש ר רעה מביתו והוא גם כן פוטר מים ראשית מדון שיעורר המריבות והמחלוקות לדמיון האיש שהוא פוטר מים ועכתי היא לכל מתחיל בענין ריב שיטשהו לפני התגלעו ואם יודמן בעת מן העתים שזה הכסיל יהיה לו מע מעלה יצדיק הרשע וירשיע את הצדיק ששניהם הם תועבת ה׳ והוא׳ החכם הזה למה זה יסבים ה׳ ית׳ שיהיה מח מחיר ביד כסיל שיוכל באמצעיתו לקנות חכמה אחרי שאין לו לב לקנותה פגום הא׳ כי יותר טוב לאיש שיפגשהו דוב שכול משיפגשהו הכסיל בעת שהוא עומד בסכלותו והטעם כי הדוב והדומה לו מהחיו׳ והבהמו׳ עם כל אכזריותם הם ערומים מן הערמה בערך אל האדם והאדם הכסיל עם כל כסילותו יש לו קנית חכמה וערמה והשכל שנתן לו לקנית החכמה ישתמש בו בהזק בני אדם ומצד כך יהיה היזקו יותר גדול מהזק חי ריות היער משיב הא׳ כי האדם שהטיבו לו בני האדם והוא לא די שלא יטיב להם טובה תחת טובתם אלא שיטיב להם רעה תחת טובה ויתאכזרו עליו בני האדם ולא ייטיבו עמו וישאר בעירום ובחוסר כל ולא תמוש רעה מביתו קללה שתקלל אותו המחבר ואיפשר שכיון זה החכם לומ׳ שאין ראוי לאדם במה שהוא אדם לשלם רעה תחת טובה אך יש לו לזכור שטובות שהטיב ושמטיב יום יום בעל הטובות ה׳ ית׳ לבני האד׳ ושהוא עולה מדריגת בני אדם וייסד מעט מאלהים בשכל אלדים שהכנס ובגיב שפתים אשר בהם נבדל מאשר בעלי חי חיים והרמשים עם כל אלה הטובות הם משלמים רעה תחת טובה וזה שהכוונה בהמצאת האדם היתה שיהיה אדם שלם בדיעותיו ובמדותיו ולא שיהיה בהמה בצורת אדם והם מעבידים השכל האלהי ושמוהו עבד נרצע אל הגוף ותאוותיו והחכמה והבינה אשר הוטבע האדם עליהם להשתמש בהם בידיעת האל ית׳ ישתמשו בהם במיני הפחיתות והדיבור אשר חננם ה׳ על שאר ברואיו כדי שישירו בו בני אדם זה את זה לעבודת ה׳ ושירו ושירו בו שבחיהם ויודו בו אשר המציאם ישתמשו בו במיני הלעג והבוז יבוזו בו בעלי המוסר והחכמה ישבחו בו חרפתם וכלימתם וידברו בו בחרפת זולתם ובדברי חשק ובשירי העגבים ובדברי שקרים וכזבים וכיוצא בהם. ואין ספק כי העושה זה הוא משיב רעה תחת טובה ועליהם ועל כיוצא בהם נאמ׳ וכסף הרביתי לה׳ וזהב עשו לבעל גם איפשר שכיון החכם הזה לאמר שראוי לדון לזכות כל מי שנודע בחכמה וביראת שמים ויחבר ס ספרים להועיל לו לזולתו ולא שיהיה משיב להם רעה תחת טובה כדרך המדברים סרה על אנשים חכמים וי וידועים שישימו כוונתם להטיב עליהם ולדחות דבריהם ובעבור זה אינם משיגים שבנת דבר מדבריהם אבל י יכשלו בם ויחזיקו בדיעות רעות ונפסדות ועליהם אמ׳ החכם משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו וז וזרעה היא אם הזיופים אשר בדיהם שהם מוכנים לרעתם ולצרתם פוטר הא׳ כי התחלת הריב והמדון הוא כקל מאד בראשיתו והמור באחריתו והוא דומה בענינו למי שפותח נקב קטן למים רבים המכו המכונסים שהנקב ההוא מתרחב והולך וכשהוא פותח אותו הנקב קטן נראה בעיניו שלא עשה מאומה וסופו להתרחב עד שיכלו בסבת הנקב ההוא כל המים וכן הוא התחלת המריבה תהיה לפעמים בעבור דבר כקל מאד ומצד אותו דבר הנקל ירבו הדברים עד שתגדל המריבה והקטטה ולכן אמ׳ החכם עצתי היא שלפני הת התגלע המדון כלומ׳ קודם שירבה ויגדל ויתגלה כטוש הריב ותהיה הה׳ במלת הריב הא הידיעה או יהיה הריב שם הפועל מענין הפעול מצדיק הא׳ כי האדם שהוא מצדיק בדבריו את הרש׳ והענין שיאמר כי הוא צדיק וכן מי שהוא מרשיע בדבריו הצדיק שיאמ׳ על הצדיק שהוא רשע תועבת ה׳ גם שניהם למה הא׳ בזה הפסוק כי ההון ההוא שהוא ביד החכמים הוא תועלת להם ולזולת׳ לפי שבו יקנו החכמות לנפשם ובו גם כן יקנו רב וחבר גם יקנו בהם ספרי החכמה ויועילו בהם לזולתם.

לקנות חכמה ולב אין: בכל עת אהב הרע ואח
לצרה יולד: אדם חסר לב תקע כף ערב ערבה
לפני רעהו: אהב פשע אהב מצה מגביה פתחו
מבקש שבר: עקש לב לא ימצא טוב ונהפך בלש
כלשנו יפל ברעה: ילד כסיל לתוגה לו ולא יש
ישמח אבי נבל: לב שמח ייטב גהה ורוח נכאה
תיבש גרם: שחד מחיק רשע יקח להטות ארחו
ארחות משפט:

אמנם הממון שהוא ביד כסילים הוא לדבר בטל כי
לא יכוונו בו לקניית חכמה מן החכמות ולכך אמר
למה זה מחיר ביד כסיל לקנות ספרי חכמה או שקנ
שקנאם אחרי שאין לו לב ללמוד בהם · גם איפשר
שכיון בפסוק הזה לומר כי האדם וכל כחותיו נראו
להיותם ראויים לקבלת החכמה והשכל על השלימות
והמכוון מן האנשים בכלל הוא שיהיו חכמים ושבע
ושפעלו פעולות שלימות ולא יכוונו אל התאוות הבה
הבהמיות ולכן בא זה החכם להתרעם מהכסילים ו
ולומר איך מלאם לבם להתרחק מהשלימות אחרי
שהם וכליהם כמכלו ראויים ונכונים לקבלת השכל
והשלימות והוא אמרו למה זה מחיר ביד כסי׳ כלומר
מדוע כמעלו לכסיל הכלים הנפשיים והמזג הנכון לקבלת השלימות ולחול עליו צורת השכל ושיוכלו לקנות ה
החכמה אחרי שאין להם שכל או אחרי שאין להם לב לקנות החכמה וכאילו אמר שמציאת הכלים ההם בהם ל
לבטלה אחרי שלא יכוונו אל המכוון בהם   בכל   אמ׳ כי בכל עתים הרע שיהיה לו לאחד הוא אוהב אותו
וזה יהיה בעבור שיחולו עליו הצרות והענין שבימי שלותו של אדם יאהבוהו ויראה אהבתם כאמנה עמו אמ
אמנם העומד לאדם בעת צרתו להצילו מרעתו הוא האח בלבד וכאלו יולד לו להיות עזר בצרתו ואיפש׳ שאח
במקום הזה כולל גם כן הקרובים או יאמ׳ בכל עת הוא אוהב הריע והוא האוהב הנאמן והוא אח גם כן להצי
להצילו בעת צרתו ואיפשר שזה הפסוק דבק עם הפסוקי׳ שלפניו ושל אחריו כי הוא אחרי שהזכיר קצת מדרכי
הכסיל והות׳ אחריהם למה זה מחיר ביד כסיל וגו׳ חזר להודיע עוד מדרכי הכסיל ואמ׳ כי הוא אוים וסופו להת
להתרועע והוא אמרו בכל עת אוהב הריע כלומ׳ שהכריע היא אחותו הקרובה אליו תמצא באמצאו והוא אדם
חסר לב שהוא מרבה לתקוע כף ועורב ערובה לפני רעהו ואוהב פשע אוהב מצה ומגביה פתחי פיו ומבקש ש
שבר והוא עקש לב ועל כן לא ימצא טוב והוא נהפך בלשונו ועל כן יפול ברעה ולכן כשיולד הכסיל ידע כי ש
יהיה לו לתוגה ולא ישמח אבי נבל והכסיל הנזכר ישתנה לפי רגע ממדה למדה כי ישעל אחד והוא ממדיר הב
הכסיל שפעם תראהו בלב שמח עד שייטב גהה ופעם תראהו בנפש נכאה תייבש גרמו ואם יהיה בענין מעל
הוא יקח השחד מחיק בעל דין רשע כדי להטות ארחות משפט וכמו שהמבין מטים לפניו ספרי החכמה כן
עיני זה הכסיל משוטטות מה שהיה ושיהיה בקצות הארץ והוא כעס לאביו זה הכסיל וממר ליולדתו ·   אדם
אומ׳ כי האדם שהוא חסר לב הוא מרבה לתקוע כף ולעשות ערבות   אוהב   אומ׳ כי מי שהוא אוהב מ
מצה כלומ׳ שהוא אוהב לריב עם בני אדם הוא אוהב להרבות פשעים וידוע כי בסבת הרי׳ והמצה ירבו הפשעי׳
כי בעת שיריבו האנשים זה עם זה יקללו זה את זה ויכו זה את זה ויהרגו זה את זה ויגזלו זה את זה ולכן מי ש
שהוא אוהב הריב הוא אוהב להרבות פשעים ומי שהוא מגביה פתחו והוא פתחי פיו ומדבר בגאוה ובוז על רעו
הוא מבקש שברון לנפשו · או יאמ׳ מי שמגביה בניין ביתו על בניין שאר אנשים ויגדל עליהם במעשיו הוא
מבקש שברון כי השברון ימשך אחר הגאוה כי שונא גאות ה׳   עקש   אומ׳ כי האדם שיש לו לב עקש
או שהוא עקש מחמת שיש לו לב עקש הוא לא ימצא טוב וזה שהעקשות היא מדה מגונה ביותר ובעליה הוא מ
מזומן לכל רע ונהפך בלשונו ר״ל והאיש שהוא מתהפך בדבריו הוא יכול לומ׳ דיבור אחד לבדו דרך הפיכות ה
הריע   יולד   אמ׳ כי האב של כסיל והוא היולד אותו לא יקרה לו מענין בנו מה שראוי שימשך אל האבות
מעניין בניהם והוא כי המכוון מן הבנים הוא שיהיו עוזר לאביהם בצרתם ושישמח האב בהם · אמנם הבנים ה
הכסילים יהיו סבת תוגת האב וכן לא ישמח אבי נבל כי הנבל לא יעשה מעשים שישמח בהם האב רק יעשה
מעשים שיתעצב לב האב בעבורם ·   לב   אומ׳ כי בעת שיהיה לב האדם שמח הוא ייטיב ויתקן צורת האד׳
ואור פניו כגהה כלומ׳ כאור הדבר המאיר שיגיה אורו ובהפך זה כשלא יהיה הלב שמח רק שתהיה רוח האדם
נכאה היא תייבש העצמות אחר שתייבש הבשר · שחד · אומ׳ כי השופט הרש׳ יקח השחד מחיק האד׳ ולהטו׳ משפט
זה השחד ממשפט אמ׳ · אומ׳ כי האד׳ המבי׳ בעת שילמוד החכמ׳ יפנה החכ׳ לנגדו תמי׳ ולא יביט הנה והנה אמנם
הכסי׳ לא יהיו עיניו ולבו אל החכמ׳ שהי׳ כנגד פניו רק עיניו למרחו׳ יביטו כלומ׳ רעיוניו בדברי׳ שה׳ עד קצ׳ ה

אֶת פְּנֵי מֵבִין חָכְמָה וְעֵינֵי כְסִיל בִּקְצֵה הָאָרֶץ: ה
כַּעַס לְאָבִיו בֵּן כְּסִיל וּמֶמֶר לְיוֹלַדְתּוֹ: גַּם עֲנוֹשׁ ל
לַצַּדִּיק לֹא טוֹב לְהַכּוֹת נְדִיבִים עֲלֵי יֹשֶׁר: חֹשֵׂךְ
אֲמָרָיו יוֹדֵעַ דָּעַת יְקַר רוּחַ אִישׁ תְּבוּנָה:

או יאמר כי המבין לא יחקו' איך היה דבר פלו' זה כ
כמה שני' ואלפי' ואיך היה ענין מלך פלוני עם פל
פלו' ושיחת הראשונים רק חקירתו תהיה תמיד החכ
החכמה ושיא תמיד בין עיניו לא יהג' כא' ברחובותי'
ולא ישתעשע כא' בסודותיה ולא ישגה כא' באהבת' אמ
אמנם הכסיל עיניו בקצה הארץ ורעיוניו משוטטו'
לדעת קורות הראשונים וספרי המלכים הראשונים וקורותיה' וכמו שיטריד החכם שכלו לדעת צפונות החכ
החכמו' כן הכסיל תכלי' השתדלותו בחקירת ענייני' שעברו ולא בארצותיו בלבד רק בקצה הארץ כלומר תק
מקומו' שהם בקצה הישוב או יאמר כי המבין בעת לומדו החכמה הוא לא ירצה לדעת מיד סוף החכמה ולהג
ולהגיע אל תכלית' רק ישתדל יום יום' לקנות ממנה כפי שכלו לרגל המלאכה אשר לפניו אמנם הכסיל בתחלת
לימודו הוא שואף לדעת תכלית' והוא על דרך משל כאדם העומד באמצע הארץ ורוצה להביט בעיניו בקצה
הארץ כעס אמר כי הבן הכסיל הוא סבת כעס אביו כי סבת סכלותו יהי' לאביו כעס וחרון אף ע
על עצמו ועל אחרי' שישמחו בשכלו' בנו וגם שבנו בעבור סכלותו יקניאהו ויכעיסהו והוא גב' ימרה פי' ליולדתו
וגם אפשר שיוון זה החכם לומר כי הבן הכסיל והוא האדם שאין לו שלימות מדו' ושלימות מעלו' הוא כעס ל
לאביו וקרא השכל אב ואמר כי הוא לא יתנהג עפ' השכל רק יעבידהו לתאותיו ואין כעס גדול מהיות הדבר ש
שהוא מכוון כוונה הראשונה להיות אדון ומנהיג ישוב להיות עבד כרצע אל התאוות הבהמיו' ואמר ליולדתו
גב' סבת אבדון החומר וזה לשתי סבות אם יתנהג כמנהגו כפי טבע האנושיות ויתקצרו ימיו בעבור רש
רשעו ואם סבת רבוי תאותיו יחולו עליו חלאים ועינוים ויבטער בעבורם בער רב ואחרי שהזכי' כי כעס לאב
לאביו בן כסיל וממר ליולדתו סמך אליו גם ענוש לצדיק לא טוב כלומר לכסילים ולרשעים ראוי העונש והגז
והגזירות הרעות אמנם לענוש גם לצדיקים עם הרשעים איננו דבר טוב וגם להכות נדיבים על יושר איננו טו
טוב כי הצדיק הוא חושך אמריו ויודע דעת והוא יקר רוח ואיש תבונות והאיש שהוא חושך אמריו היא מעלה
גדול' גם אויל' כשמחריש חכם יחשב ואוטם שפתיו יחשב נבון אמנם הכסיל אפי' כשיבקש ללמוד חכמה לא
ילמוד רק לפי תאותו מהיות נפרד בדיעותיו מדעות אנשי שכל ויכוון להגיע אל תכלית' רק בכל תושיה יתג
יתגלע אחת הנה ואחת הנה כי לא יחפוץ הכסיל בתבונ' כא' בהתגלות לבו ובבא רשע בא גם בוז במקומו' אנשי
החכמה והעוסק בה גם בוז כמו עם קלון וחרפה כי בכל תושי' יתגלע ולא יעמיק לבוא עד תכלי' כל חכמ' וחכמ'
הוא יתבו' בשבתו עם החכמה שילמוד האדם מן החכמי' כמי' עמוקי' וכנחל הנובע כן הוא מקור החכמה ואחרי'
היות' כמים עמוקים ונובעת תמיד כנבוע' רצופה בלי הפסק זה האיש שיתגלע בכל תושי' ושער שם לא יד
ידע ממנה שיעור שיכובד בעבורה רק יתבוזה ברצותו לגלות שמעט שידע ממנ' ואם יהיה ריב בענייני החכמו'
בין זה הכסיל הנו' וכן איש צדיק שהוא חכם אמיתי אין טוב לשאת פני רשע ולאמת טעותו ולהטות הצדיק מ
מטענותיו בעת שיהי' הדין ומשפט עמו ומדרך הכסיל להיותו טוען בדברי' מדברי החכמה ששפתיו יבואו בריב
שהוא טוען על דרך הניצוח ואם יוכל לנצח בדברי גאוה וכנוח יעשה ואם לאו פיו למהלומות יקרא וסוף סוף
פי כסיל מחתה לו ושפתיו מוקש נפשו שלפעמים יטעון טענה שהיא כנגדו ולסכלותו לא ירגיש גם
אומר בפסוק זה כי העונש ומיני הנזק יאותו לרשעים אמנם לענוש הצדיק העושה צדק לנפשו ולזולתו איננו ד
דבר טוב וכן להכות נדיבים על יושר בעבור מה שעשוהו מן היושר לא טוב ומלת לא טוב הסרת במקו' שנים
ויהי' ענין הפסוק כן גם ענוש לצדיק לא טוב ולהכות נדיבים על יושר לא טוב ולפי זה הפי' אין טעם למלת ג
גם ואפשר שכיון לומ' כי הצדיקים והנדיבים ראוי שירוחמו ואפי' בעת שיהיו נענשים לפי הדין ויהי' ענין ה
הפסוק כן גם ענוש לצדיק איננו דבר טוב ואפי' במקום שיתחייב היושר להכות ואפשר שקרא הנה השכלי צדיק
ואמר שאין טוב להשעבידו כלומ' להשעביד מלך כמוהו אל כחות הגוף אשר המכוון מהם שיהיו עבדיו וכן אין
ראוי להכות הנדיבים על יושר והם הכחות השכליות כלומ' להשעביד אל יצר התאוה הזונה מתחת ה' ית'
חושך אומר כי האיש היודע דעת הוא חושך אמריו בידעו כי חטא הדבור הוא גדול מאד

יח גם אויל מחריש חכם יחשב אטם שפתיו נבון:
לתאוה יבקש נפרד בכל תושיה יתגלע: לא
יחפץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו:
בבוא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה: מים
עמקים דברי פי איש נחל נבע מקור חכמה:
שאת פני רשע לא טוב להטות צדיק במשפט:
שפתי כסיל יבאו בריב ופיו למהלמות יקרא:
פי כסיל מחתה לו ושפתיו מוקש נפשו:

והאיש שהוא רב התבונה הוא יקר רוח יקר וכ-
ונכבד או ר"ל שהוא כבד להוציא הדברים מפיו ולא
ישליכם כמו שעשו הכסילים שיוציאו כל רוחם
גם אחר שהזכיר בפסוק שלפני' חושך אמריו יו-
יודע דעת אומר ממעלת השתיקה עוד שאם יהי' האד-
האדם אויל והוא מחריש כלומר שותק האנשים יחש-
יחשבוהו' חכם בעבור שתיקותו כי השתיקה סייג לחכמ'
והאיש שהוא אוטם שפתיו כלומר מרבה לשתוק יחי'
יחשב בעיני האנשים נבון או יהיה ענין הפסוק כן
גם אויל מחריש כלומר לא די שהאדם שהוא חושך
אמריו שהוא יודע דעת אלא אפי' אם יהיה אויל ויח-
ויחריש יחשב חכם ואם יזדמן שיהי' אויל ולא ישתוק
צריך לשתקו והאוטם שפתיו של אויל ומשתקו בנגדה בעת שלא ישתוק מעצמו הוא נבון והכינוי במלת שפת
שפתיו לפי זה הפי' שב אל האויל הנז' או יאמר גם מי שיחריש האויל וישתיקנו יחשב חכם והאוטם שפתיו של א-
אויל גב' יחשב נבון ומל' תירשב משרתת במקום שנים וכאילו אמר ואוטם שפתיו יחשב נבון לתאוה
אומר כי האדם שהוא נפרד בדיעותיו מן האנשים לא ילמוד את החכמה על הסדר שראוי להקדים ה-
ולאחר הראוי לאחר רק יבקש ללמוד אחת הנה ואחת הנה קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם לפ-
לפי תאותו ולא תהיה השקפת ידיעתו ועניינו בחכמה אחת ותהיה כוונתו לבוא אל תכלית מה שיוכל לדעת מ-
ממנה רק בכל תושיה יתגלע כלומר יתערב ויתעסק בכל תושיה כלומר ירצה לדעת מעט קט מכל חכמה וחכ-
וחכמה ונתן הסבה בו' ואמר לא כלומר זה שעושה הכסיל לבקש מן החכמה כפי תאותו וירצה ללמוד מכל חכ-
חכמ' מעט הוא בעבור שאינו לומד מן החכמה ואינו מתעסק בה להיות טובה באהבת' ואינו חפץ בה עבור מ-
מעלת' רק כדי שיתגלה חכמתו ויחזיקוהו האנשים בתורת חכם כי אם היה חפץ ללמוד החכמה על דרך ה-
הלימוד שאמתי היה לומד אותה על הסדר בבוא אמר בבוא האיש הרשע כבר בא הבוז והקלון דבקים
במעשיו בלכתם ילכו ובעומדם יעמודו וביאת הרשע תהיה עם קלון של חרפה או יאמר כי בבוא הרשע בא ה-
הבוז עמו ועם איש קלון תבוא החרפה ואמר גם כלו' בבוא הרשע לא בא הוא לבדו כי בא עמו גם הבוז ובא ע-
עם קלון וחרפה מים ר"ל בפסוק זה כי דברי החכמים הם שני מינים יש מהם לדמיון המי' העמוקים ש-
שלא יוכל אדם ליהנות מהם רק בערמה ובתחבול' והם דברים הנאמרים דרך חידה ומשל שיכוין האומרם לא
להעלימם ממי שאינו ראוי אליהם ולא יבינום כל רשעי' והמשכילים יבינו כענין' ואיש תבונה ידלנה ויש מדב-
מדברי החכמי' שהם לדמיון הנחל הנובע שיהנ' מהם כל אדם או כיון לומר כי בעת שיהי' דברי פי איש כמי'
עמוקים כלומר מעטים וטובים ונאמרים דרך העל' זה יורה כי אילו הדברים נמשכים מנחל שהוא נובע שת-
שתקורו הוא החכמה והעניין כי החכם לא ישתוק ולא ישים דבריו עמוקים ונסתרים רק בעבור היו' בלבו נחל
נובע מקור חכמה שאת אמר כי אין טוב לשאת פני' לרשע ולהטו' משפט הצדיק מן היושר בעמו
בעומדו למשפט עם הרשע ועל דרך הנסתר יאמר כי אין טוב לשאת פני א' המלך זקן וכסיל ולהעביד אליו
החלק השכלי הנקרא צדיק אשר המכוון ממנו הוא שימלוך כטעם לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן ה-
השנואה הבכור שפתי אומר כי הדברים שידבר הכסיל בשפתיו יבואו בריב כלומר בתחלת דבריו יבוא
הריב עמהם כי לא ידבר רק דברי ריבו' בשעריו ופיו למהלומות יקרא ר"ל שדברי פיו יקראו ויכריזו דברי מכות
ופצעים ומהלומות הוא שם מן הלמוני בל ידעתי את הולם פעם שענייכם המכות והפצעים או יאמר כי שפת
שפתי הכסיל יבוא ויתערבו בריב וכאילו בפיו קורא המכות והעניין שהו' גורם לעצמו שיוכה
שיופצע ויוהלם פי אומר פי האד' הוא לו למחית' והעניין שדברי פיו יביאו מחתה ושברון עליו בעבור ה-
היותם נאמרים דרך כסילו' וכפל העניין באומרו ושפתיו מוקש נפשו או כיון לומר שדבריו יביאוהו לידי מיתה
מיתה בעולם הזה בעבור מה שימשך מהם הריב וכן דברי שפתיו בעת שיהיו ממותרי הדבור כלומר מן הדב-
הדבור האסור והגמגם יביאו מוקש ועונש אל הנפש בעולם הנשמות

דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי בָטֶן׃ גַּם
מִתְרַפֶּה בִמְלַאכְתּוֹ אָח הוּא לְבַעַל מַשְׁחִית׃ מִגְדַּל
עֹז שֵׁם יְהוָה בּוֹ יָרוּץ צַדִּיק וְנִשְׂגָּב׃ הוֹן עָשִׁיר קרי
קִרְיַת עֻזּוֹ וּכְחוֹמָה נִשְׂגָּבָה בְּמַשְׂכִּיתוֹ׃ לִפְנֵי שב
שֶׁבֶר יִגְבַּהּ לֵב אִישׁ וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה׃

אז יאמ׳ כי פי הכסיל וזה רמז אל השכיל ואל השתיו׳
אשר לא תהיה כדת שיא מחיתה אל האים אשר היא
גורמת אבדון הנפש והגוף וכמו שמותרי השכילה ה
הם למחיתה כן חטאי שפתיו הם מוקש אל הנפש
ואחרי שהזכיר מותרי הדיבור באומרו שפתי כסיל י
יבאו בריב וגו׳ ופי כסיל מחיתה לו הזכיר דברי הנר
הנרגנין שהם ממיתים לרוב היזק הנמשך מהן ו
ואומ׳ דברי נרגן וגו׳ דברי נרגן פירוש רגן
והוא הרכיל כמתלהמים המלה הזאת אין לה דומה וענין המלה הוא׳ שחלקים הנעלמי׳ והיא דומה ללשון ערב
האומ׳ להמת כענין בלעת ואומ׳ כי דברי האיש הנרגן הם בקלות ובהבלעה והם מגיעים אל התכלי׳ מן הרע
וההיזק או יהיה כמתלהמים מענין הולם פעם והוא משפטו כמתהלמים ור״ל כי דברי הנרגן נראים כאלו הם
מכות קלות ועל דרך האמת הם דוקרים ומגיעים לחלל הגוף לרוב היזקם גם אמ׳ כי האיש שיש לו מלא
מלאכה יוכל לחיות ממנה והוא מתרשל מן המלאכה ההיא ולא יתעסק בה הוא חבר וריע לבעל משחית כי הו׳
משחית מלאכת׳ וממנו ומשחית עצמו ובני ביתו בהרפותו מלאכתו אשר הם תלויים בה וכיון לומ׳ שלא יי׳ טוב
המתרפה במלאכתו שהוא עושה דבר כאל כי חבר הוא לאיש שהוא הורג את עצמו מנורף אל זה כי בסבת הר
הרפותו ממלאכתו יהיה בבער ולא יוכל לבקש החכמה עם בוק הפרנסה ונמצא שהוא משחית נפשו ובא מל׳
מתרפה באלף במקום הא ואומ׳ בעבור שכבר הזכיר דברי נרגן ואומ׳ כי לא הנרגן בלבד הוא ענין רע ומזיק
אלא גם האיש שמתרפה במלאכתו הוא אח לבעל משחית וסמך אליהם מגדל עוז שם ה׳ לרמוז כי בהיות דברי
נרגן כמתלהמים הצדיק ירוץ אל ה׳ ית׳ שהוא מגדול עוז ויתגבר וינצל בו והענין שלא ישיב אל דברי הנרגן
ולא יתערב עמהם רק יפקיד רוחו ונפשו ביד ה׳ ית׳ ובענין זה ינצל מדבריהם׳ חצי הספר
מגדול עוז אמ׳ כי שם ה׳ הוא מגדל של עוז ושל גבורה והצדיקים בעת צרתם לא ירוצו לכספם ולזהבם
או לאלהי הארץ שיצילום רק ירוצו אל זה המגדל הנז׳ שהוא שם ה׳ ובכן ינצלו והזכיר שם ה׳ במקו׳ עצמותו ית׳
כמו ושמי ה׳ לא נודעתי להם ואיפשר שיבא עוז במקום עז כמו ומגדל עוז היה בתוך העיר להם חוס כיוס ה
הלקחו וסוד מלכים תינקי וכיוצא בהם ונראה שקרא חכם השכלי צדיק ואמ׳ כי חכם השכלי מדרכו שהוא עול׳
במדרגות הסולם העשוי מקורות עץ חיים אשר מלאכי אלהים עולים ויורדים בו בזריזות עד שיגיע לנסוף ה׳
נצב על ראש הסולם וידבק הון אחרי שהזכיר כי הצדיק ישים בטחונו בה׳ ית׳ ולא ירוץ בעת צרתו כי א
אם אליו אמ׳ כי העשיר איננו כן רק ממון העשיר הוא לקריית עוזו ולא יבטח כי אם בו להנצל מפגעי הזמן וא
ואותו הזמן ידמה לו כאלו היתה לו בחבירו ובחדרי משכיתו חומה נשגבה אשר בה ירוץ ונשגב כי הוא יבטח ב
ברוב עשרו ירוץ בהונו וכמו שקרא בפסוק הקודם החלק השכלי צדיק קרא היצר התאוה עשיר ואומ׳ כי
היצר ותאוותיו יסירו בטחון האדם מה׳ ית׳ וידמה אליו שקנייני העולם הזה הם קנינים גמורי׳ כאמתי המציאות
ויהיה להם השארות וקיום וסמך אל זה הפסוק לפני שבר יגבה לב איש כלומ׳ העשיר בעבור גובה לבו לא ירוץ
אל ה׳ ית׳ שהיה מצילו מכל רע ולפי׳ ישבר ואם היה עניו היה הכבוד נמשך אחר הענוה ׳ ומדרכי העשיר
גם כן שהוא לרוב גאותו הוא משיב דבר בטרם ישמע וזה הדבר הוא לו לאולת וכלימה והוא סבת חוליו ושברו
כי גאות רוחו גרמה לו לכלכל הדבר המחליא אותו והוא הסרת בטחונו מה׳ והתגברו בעשרו וחשבו אותו קריו׳
עוזו וכשיגיע אליו להיות רוח נכאה מי ישאנה כלומ׳ מי ישא מחלת גופו אמנם לב האים הנבון יקנה חכמה ו
ואזן חכמים תבקש דעת ואם יקנה מן הדעת מה שישפיע על זולתו אז טוב לו כי חכמתו תוסיף בזה והוא שם
שסמך אליו מתן אדם ירחיב לו לפני אמ׳ כי לפני בא השבר לאיש יגבה לבו והטעם כי מיד שיג
שיגבה לב האים בקרוב יבא אליו שברו וזה כי מי שהגיע מהשכלותו עד שיגבה לבו הודיע כי לא הבחין גודל מ
מעלת אלהיו ושרפיו ונבאות השמים ולא ידע שפלותו וערכו במציאות ומתוך כך הוא מזומן לעונש אלהי כד
כדי שיכיר שפלותו

משיב דבר בטרם ישמע אולת היא לו וכלמה:
רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה:
לב נבון יקנה דעת ואזן חכמים תבקש דעת: מ
מתן אדם ירחיב לו

אמנם האיש שהוא הפך זה והוא שיראה בו מדת הכ
הכנעה והענוה לאלהים הוא אות ומופת על הכירתו
בפלאות ה' וגדולתו ושידע מיעוט ערכו במציאות וה
וזה מזומן בעבור זה אל הכבוד כי ה' יעזר להשפיל
הגדולים ולהגביה השפלים ולפי אמ' ולפני כבוד ענ
ענוה כלומ' כשיראה מדת הענוה באיש תידע כי ה
הכבוד ימסך אחריו משיב אמ' כי מי שישיב דבר על דבר בטרם שישמעהו ויבינהו על אמתתו הת
התשובה ההיא שישיב היא לו לאולת וכלימה כי בעבור שהיא מדה של אולת יכלימוהו בני אדם עליה רוח
אמ' יכלכל שורשו כול וכמוהו ומי מכלכל את יום בואו כלאמי' כלכל ועניינם המשא והסבל ואומ' שחולי הנפש
קשה מחולי הגוף כי הגוף כשיחלה תסבול הנפש ותחזק לשאת אותו אבל בחלות הנפש אין הגוף יכול לסבול
חליו אך הוא נמס ואבד ואע"פ שכחות הנפש הולכות אחר מזג הגוף הנפש יכולה לסבול חוליי הגוף יותר ממ
משיוכל הגוף לסבול חוליי הנפש או יהיה עניין הפסוק כן רוח איש כלומ' יצר לב האדם גורם אל האדם לכ
לכלכל ולזון ולהשאיר הדבר המחליא אותו והעניין שהוא ימסך אחר תאותו ולא ישתדל להסיר הדבר הגורם
לו היזק והמחליא אותו רק בהמשכו אחר תאותו הוא יפרנס ויכלכל דבר המחליאו או יפרנס מחלותו ולא יח
יחשוב האיש העושה זה שעושה לעצמו היזק ותועלת כי החולי כשיתייאש בגוף מי יוכל לשאת טרחו או מי יוכל
להסירו ממנו וזה רצה באמרו ורוח נכאה מי ישאנה כלומ' כשיגיע החולי בגוף ויתייאש בגוף עד שתהיה הר"ח
נכאה וחלושה ונשברת מי ישאנה כלומ' מי יוכל לסבול טורח החולי ההוא
או מי יוכל לסבול המחלה ההיא ולהסירה מהגוף לב אמ' כי שכל האיש הנבון ישתדל בקניית החכמה וה
והיא ידיעת אמיתת הנמצאות וכן אזן חכמים תבקש דעת ר"ל לשמוע הדעת גם כן ואיפשר שיאמ' כי שכל
הנבון שהוא בעל חכמת הלימודים הוא יקנה הדעת מעצמו ר"ל יוכל לעמוד על ידיעת חכמת הלימודים וזה
כי חכמ' המספר והשיעור ימצא כל אדם מוטבע על ידיעתם מבלתי מלמד חלק מהם ומהם יעלה אל לימוד
שאר החכמות אשר הם כלי לעלות מהם אל הגמטריאה והיא התשבורת ואל חכמת הגלגל ואל חכמת הניגון ו
ואזן חכמים תבקש דעת ר"ל כי האזן של אנשים המשתדלים לקנות החכמה האלהי' היא תבקש לשמוע אמרים
ידיעה מונחת כי החכמה האלהי' צריכה לקבלה ולא יתעורר האדם אליה מעצמו ולא יועיל התעוררות אליה א
אם לא יקבלנה מאחר ולפי' לא אמ' לב חכמים תבקש דעת שיובן ממנה שהוא ימצא עצמו מוכן אל ידיעת רק
אמ' ואזן חכמים כלומ' אזן הרוצים לקנות חכמה האלהית היא תבקש לשמוע הדעת כלומ' תצטרך אל ידיעת
העניינים השכליים ההם מן מקבל מתן אמ' כי האדם שיתנדב מהונו לזולתו המתן ההוא ירחיב לבב
והעניין כי האנשים יכבדוהו עבור נדיבותו וירחיבו לו במושב וגם המתן ההוא ימליכהו והם המלכים ובעלי
הגדולה יבקשו שיעמוד עמה' וכמו שמתן האדם והוא נדיבות הממון ירחיב לו בעולם הזה ויניחנו לפני גדולי
כן מה שיתנדב האדם השלם לחון זולתו ממה שחננו ה' מן החכמה והשלימות הוא ירחיב לו כלומ' יוסיף על
חכמתו בלימוד החכמה ויכבדוהו בני אדם עבור חכמתו ובאותו המתן שעשה לזולתו בעולם הזה שהיישיר בני
אדם אל ההצלחה יקרב אותו למעלת האבות הקדושים ויתן ה' לו מהלכים בין העומדים ההם ואחרי שהזכיר
כי מתן אדם ירחיב לו אמ' צדיק הראשון בריבו כלומ' אם יבא האדם לחון על זולתו בענייני האמונות צריך
עיון גדול כי היו אמונות קודמות לקדמונים וחשבו שצדקו במה שאמרו הקדמונים וזייפו אמונתם וזה נרמז
באמרו ובא רעהו וחקרו' אמנם לא זה ולא זה הגיעו אל תכלית האמיתי רק התורה האמיתית היא נותנ' האמת
באמונת מציאות החדוש והתחדש הנפלאות והשגחה היא כללית ופרטית באחדות האל וכיוצא בזה נרמז בא
באמרו מדנים ישבית הגורל ובין עצומים יפריד וקרא חכימת התורה הדיעות האמיתיות בשם גורל להיות הג
הגורל באחד החלקים בין השותפים כן התורה מעמדת כל דבר על מכונה ומסיר כל ספק מהלבבות ואמרו
אח נפשע מקריית עוז ומדנים כבריח ארמון ר"ל ואם אומה או יחיד הוא נפשע מאמיתת האמונה או יהיו על
עליהם ספיקות ומדנים לדמיון מה שיקרה אל הארמון כשנפשע הבריח הסוגר את הכל או קרא האמונ' כולה
קריית עוז ויהיה פי' אחד ור"ל אם יפסיד אדם עיקר אחד מעיקרי האמונה הוא כאלו נפשע הבריח מן הארמון
או יהיה ביאור העניין כן שהוא אמ' מתן אדם ירחיב לו שענייננו בהיות איש משכיל ישפיע מברכתו על זולתו

וְלִפְנֵי גְדוֹלִים יַנְחֶנּוּ: צַדִּיק הָרִאשׁוֹן בְּרִיבוֹ וּבָא
רֵעֵהוּ וַחֲקָרוֹ: מִדְיָנִים יַשְׁבִּית הַגּוֹרָל וּבֵין עֲצוּמִים
יַפְרִיד: אָח נִפְשָׁע מִקִּרְיַת עֹז וּמִדְיָנִים ג
כִּבְרִיחַ אַרְמוֹן:

ירחיב לו אמנם יש מונעים לאדם משכיל והוא מה
שכבר החיוני אשר יצא ראשון מחרחר ריב בבקשו
ברכיו כי יבקש שיתרונו ורעהו שהוא החלק השכלי
שהוא אחריו הוא חוקר אותו ורוצה לקבל חלקו ויתע'
ויתעוררו מדני' ביניה' לזאת הסבה ולולי התורה הת
התמימה המושלת לגורל שהיא השבית המדנים במ
במנוע המותרות היה מתמיד הריב ביניהם ולפיכך סמך אליו זה אח נפשע מקריית עוז בעת שהכח ה
החיוני אינו מתרצ' בחלקו והוא נכנס בגורל הכח השכלי או תרא' מדני' כאילו הוסר הבריח מן הארמון ותשו'
בעיר פרוצה אין חומה צדיק אמר כשיבואו שני אנשים לדין הראשון שיספר טענותיו לפני ה
השופ' הוא מרא' שהוא שואל הצדק בטענותיו עד שישמע דברי חבירו הטוען שיש' לאל ידו או לא ירצה בע
בעיני השומעים שהראשון צדק במאמריו מכל וכל כי זה הטוען יבוא ויחקור וידקדק על מה שאמר בראשונה
ויש זור דבריו ואמר זה כדי שיתעורר הדיין ולא ישמע דברי הבעלי דינין זה שלא בפני זה כדי שלא יתיישבו
דברי הראשון בלבו ומתוך כך יצא משפט מעוקל מדיינים אמר כי הגורל ישבית ריב ומדיינין
וזה כי בעת שיריבו אנשים על דבר מהדברי' ולא יבואו לידי הסכ' ויפילו אחריכן גורלו' ויתנהגו על פי הגורל ה
ההוא הגורל ההוא הוא סבה להשבת' ריבות ומדנים כי מתוך שכל אחד מהם יכוין אל דבר לאחד בעצמו ואין
אחד ש בו! רצונו מפני רצון חבירו יבואו לריב ואם ישימו להפיל גורלות ולהתנהג עפ' הגורל יהי' הגור
הגורל ההוא סבה להפסק הריב ובין עצומים יפריד ר״ל ובין אנשים שכוחים שכל אחד מהם מתכוין לנצוח יפ
יפריד ועניין שלא יהיה הריבות והמדנים שיתחבר ואפשר שאמרו מדנים ישבית הגורל כנותן טע' לפקודי ה'
הישרים בהנהגת האד' במאכל ובמשת' ובמשג' ובכל לכל דרכי האדם לפי שידוע כי הגורל בורר חלק כל אחד
משותפי' ובירור החלקים הם ישבית הריב כדרך שאמר אברהם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך הלא
כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי וזה מטוב הנהג' שמתהלך בדרכי ה' ית' כי כל זמן שאין גבול
ידוע בין האחים והשותפים יתעורר ריב ביניהם לסבת' או לסבת אנשי בית' ולפי עניין זה התורה התמימ' נתנה
גבול לכל הנמשך לכח החיוני להשבית מדנים בינו ובין הכח השכלי ולהפריד ביניהם בסוף עד שלא יתעסק
השכל במריבת בעלי ריבו ובהתעצמות והוא שאמ' ובין עצומים יפריד כמו שנא' ודל מרעהו יפרד ולולי הנה
הנהגת התורה היה עסק רב ביניה' והיה צריך הכח השכלי להתעורר בכל עת לחקור דברי הכח החיוני שמתער'
ראשון לחרחר ריב בבקשו שיתרונו והוא שהקדים לזה ואמר צדיק הראשון בריבו וגו' ואמר גב' חכם בעיניו אי
איש עשיר ודל מבין יחקרנו ולפי החקירה הזאת היה מתמיד הריב ביניה' לולי התורה תמימ' שהשבית הריב וה
והמדנים במנוע שיתרונות אח אמר בשיזדמן שתהי' קריה חזקה בין אחים וימרוד אחד מהם ויג
ויגורש מהקריה בסבת פשעו הוא יביא מדנים על הקריה ואנשיה עד שיצטרכו לסגור הארמון עם הבריח בע
בעד נפשם והזכי' האח בעבור שהוא יותר מזיק לאחיו ולשכני' אחריהם כשיגורש ממה שאם יגרשו' רבים מן
הגרים היושבים בתוכם הגבור שהוא יודע מצפון לבם ומצפוני הקריה ויהי' ההיזק הבא לאחים מן האח בעב
בעבור זה רב או יאמר כשיקרה שיהיה אח נפשע מקריית עוז כאשר פי' ובזמן שיהיו בעולם או בינו ובין אחיו
או יהי' ההיזק הנמשך מזה לדמיון ההיזק ההוא כשיפסד בריח לארמון שהארמון יעמוד בעניין רע כי המונע
מהגיע ההזק לאשר בתוך הארמון הוא הבריח וכמו שבעת שיוסר הבריח מן הארמון הוא מעותד אל ההיז
ההיזק כן כשהאח שהוא נפשע מהקריה ומעורר מהקריה מדנים הוא להבריח הנפשע מהארמון ועל' דרך ה
הנס זר יאמר כי בשבת העיוני הוא נפשע כלומר שיפעל כפי טבעו והוא החוטא לשיאבון הוא קשה וחזק מג
מגבור עליו וממש! בו יותר ממשול על קריית עוז על דרך שאמר טוב ארך אפים מגיבור וגו' אמנם יש ת
תקוה על זה למשול ברוח אבל כשיעוה הטבע ויחטיא להנעים ולחרחר ריב אבדה תקותו כי כבר העיר סגורה
ומסוגרת והוא מה שאמר ומדנים כבריח ארמון

מִפְּרִי פִי אִישׁ תִּשְׂבַּע בִּטְנוֹ תְּבוּאַת שְׂפָתָיו יִשְׂבָּע׃
מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן וְאֹהֲבֶיהָ יֹאכַל פִּרְיָהּ׃ מָצָא
אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיָּפֶק רָצוֹן מֵיְהוָה׃ תַּחֲנוּנִים ידב
יְדַבֶּר רָשׁ וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוֹת׃

מפרי אמ' מן הפרי שיעשה פי איש תשבע בטנו
ואחר שהוציא הדיבור בלשון פרי שמדרכו שיאכל ק
קרא מה שיקרה בדיבור אכילה ואומ' כפי הדיבור כן
יקרנו אם יהיה טוב יקרנו טוב ואם יהיה רע יקרנו
רע ׳תבואת שפתיו ישביע ר״ל ומתבואת שפתיו ישב׳
כלומ' מן התבואה שיעשו שפתיו הדברים שיוציא ב
בשפתיו ישבע והוא כפל לשון ׳ואיפשר כי אומרו מפרי פי איש רמז אל האכילה ואומ' תבואת שפתיו ישבע ר
רמז אל האכילה ואומ' תבואת שפתיו ישבע רמז אל הדיבור על דרך שאמ' שומר פיו ולשונו שומר מצרו' נפשו
וזה הפסוק יש לו דבקות עם הפסוק שלפניו שאמ' מתן אדם ירחיב לו והזהירו שיזון אמונות טובות ולא דיעו'
קדומות ואמ' אחר כן סוף דבר מפרי פי איש תשבע בטנו כי אם יזון זולתו דיעות נכריות קדומות אוי לו ו
ואוי לנפשו כי מות וחיים ביד לשון כלומ' יוכל לזון זולתו דברים שיביאוהו אל המות ויוכל לזון אותו דיעות י
ידריכוהו אל החיים מות אמ' כי המיתה והחיים תלויים בלשון כלומ' ביד הדיבור שיעשה האדם בלשונו
כי האדם יוכל לדבר דברים יחייב נפשו למות וכן בהפך זה שהדיבור הטוב לפעמים מציל הלקוחים למות ומ
ומטים להרג יחשוך ולפי' אמ' דרך כלל ואוהביה ר״ל כל אחד מאוהביה יאכל פריה כלומ' הרגיל לדבר ויאהב הד
הדברים יאכל פרי דבריו כי אם יהיה הדיבור טוב הדיבור ההוא יועילנו ואם יהיה הדיבור יזיקנו ׳וכמו שהדיב
שהדיבור בדברי העולם הוא מביא אל המות ואל החיים הרוחניים כן בעולם הנשמות אחר המות וזה כי הדיב
הדיבור ביסור בני אדם והרחיקם מדרך הרע ויקריבם אל החיים ובלמד דעת את העם ובהתפלל אליו ית' וב
ובלימוד התורה והמצות הוא מביא בעליו אל החיים הנצחיים אשר אין עמהם מות ׳והדיבור ברכילות ובשוא
ובכזב ובקללות וגדופים ובהסיר האנשים מדרך ההצלחה והדריכם אל הדרך הרע והדומה הוא מביא אל העו
העונש הזמני ואל העונש הרוחני בעולם הנשמות ולפי' אמ' ואוהביה יאכל פריה כלומ' מי שאוהב הדיבור הוא
יגמול עליו אם הדיבור יהיה רע יגמול רע בזה ובבא כפי מה שתגזור החכמה העליונה ואם יהיה הדיבור טוב י
יגמל טוב בזה ובבא מצא יאמר לפי פשוטו כי מי שמצא אשה טובה שקור' אותה אשה שהיא מצא
לעצמו דבר טוב ופירשנו אשה טובה כי בעת שלא תהיה טובה תקרא אשת מדינים אשת כסילות אשת זנונים
והמוצא אותה לא מצא טוב אבל מצא מר ממות ׳וזות אחרי שהנשים רובן כסילות ואוילות ומטבע רע מי ש
שמצא אשה טובה הוא מצא דבר טוב והוא מן הנסים שהפיקו רצון מה' ואמ' מצא אשה לפי שלא תועיל לרו'
השתדלותו לבחור לו אשה טובה כי בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת ולפי' מי שיש לו אשה טובה כאלו
נזדמנה לו מציאה טובה לא כיון אליה ואמ' מצא טוב כי עם מציאות האשה הטובה ימשכו כל מיני הטובות ול
ולפי נסתרו יאמ' כי מי שמצא אומרו אומר טוב מוכן לקבל שלימות המדות וקבול התורה האמיתית על שלי
שלימותה ואמיתתה הוא מצא דבר טוב מפני שיקל עליו לימוד החכמות ועבודת ה' וקיבול השכל על אמיתתו
עד שיביאהו באחרית להפיק רצון מה' כי יביאוהו המעשים הטובים לאהבת השם הנכבד והנורא ולדבקה בו ׳
אמנם כשיזדמן שיהיה החומר בלתי נאות ירחק בעליו אל ההצלחה האמיתית ימצאוהו שומרי החומות יכוהו פ
פצעוהו נשאו רדידו מעליו אם יכון לכנס אל הגן והוא זוג שני שקשה לזווגו כקריעת ים סוף ׳וסמך אל זה
תחנונים ידבר רש כלומ' האיש שמצא אשה טובה כלומ' שיש לו חומר טוב נאות לכל שלימות שהוא רש מתע
מתענוגי העולם ולא ירדוף אחר המותרות שהוא המאושר אמנם מי שלא מצא אשת חיל והוא רודף אחר המות
המותרות ונקרא במקום הזה עשיר הוא יענה עזות תחנונים יאמ' לפי פשוטו כשיהיה ריב בין
דל ועשיר הרש ידבר דבריו בנחת ובשפלות ובהכנעה מפני שיכיר שפלותו ומורך עצמו והוא אמרו תחנונים
ידבר רש כלומ' בתחנונים ידבר הרש דבריו ובא בחסרון הבית או יהיה ענינו דברי תחנונים ידבר הרש ועשי'
יענה עזות כלומ' יענה לדברי הרש אמרות עזות כי ידבר בעזות פנים בדברים עזים כי לא יירא מפני כל יד
ידבר לפי גאותו וגאונו ורום לבבו ׳ואיפשר שקרא הכח השכלי רש מפני שכל כחות הגוף שנואוהו ואומ' כי ה
הוא ידבר תחנונים כלומר דבריו במשפט ותפלתו לא יהיה תועבה כתפלת הכסיל רק תפלתו היא השאת שלב
ושפה ברחמים ותחנונים לפני המקום אמנם העשיר והוא המלך זקן וכסיל הוא יענה אמרות עזות תהיה תפ
תפלתו תועבה רחוקה מה' ית' גם איפשר שכיון שהחכם בפסוק הזה להזכיר תכונת הענין הראוי והטובה

איש רעים להתרועע ויש אהב דבק מאח: טוב י״ט
רש הולך בתומו מעקש שפתיו והוא כסיל: גם
בלא דעת נפש לא טוב ואץ ברגלים חוטא:

גם אפשר שכיון החכם בפסוק הזה להזכיר תכונת
העיון הרעה והטובה
לכל מעיין להחזיק בה וכמו כן תכונ׳ העיון הפחות
כדי להרחיק ואמר כי האיש והוא הדורך הדרך הנכ
הנכון והיפך מדבר בדרך תכונו׳ כלומר שהוא מד
מדבר בפחד וביראה ומעט מעט יבקש לו אבל העשיר והוא הרודף אחר תאוות הדמיונות הורס ומעיין ועונה
עזות כלומר שמסתכל במה שאין ראוי לו להסתכל או במה שאין ראוי לאדם להסתכל בו והוא מדבר הנה וה
והנה כפי העולה על רוחו בעקשות ולזות שפתים   איש   אמר כי האיש   שהוא מחזר לקנות רעים ר
רבים סופו להתרועע ולהשבר והעניין מי שיפזר ממונו לרבו׳ האנשים כדי שיתחברו אליו ויהיו רעיו ישבר כי
יפול ממונו אמנם לפעמים תמצא אוהב נאמן שהוא דבק באהבת הריע יותר מדביקות אהבת האח אל אחיו וה
והאומר כי אעפ״י שלפעמים תמצא אוהב שהוא דבק יותר מאח את מי שיכוין שיהיו לו רעי׳ רבים הוא יתרועע
ואפשר שהוא דבוק לפסוק שלפניו שאמר ועשי׳ יענה עזות ואמר מוסף עליו שיענה עזות הוא גם איש רעי׳
וסופו להתרועע ואומר שעל הרוב איש רעי׳ יתרועע לפעמי׳ יש אוה׳ מאח וטוב רש שאין לו רעים והוא הולך
בתומו מעקש שפתיו והוא כסיל וגם בלא דעת נפש לא טוב כי אולת אדם תסלף דרכו וכו׳ בעבור שהזכי׳ איש
רעים אמר שהוא האיש המחזר שיש לו רעים הנה יוסיף רעים רבי׳ ודל מרעהו יפרד אפי׳ שלא יכוין לחזר שיה
שיהיו לו רעי׳ והדל אפי׳ מרעהו יפרד לפעמי׳ הנה בעבור עניותו והנה עבור עד שקרים שיעד עליו עדות שקר
וסוף העד שהוא לא ינקה ויפיח כזבים לא ימלט וכמו שהרש יפרדו ממנו רעיו עבור רישו כן יתחברו רבי׳ עם
הנדיבים עבור ממונ׳ והוא שאומר אחכ׳ רבי׳ יחלו פני נדי׳ וכל הריע לאיש מתן והבדל בין בעל ההון ובין הנד
הנדיב שבעל הממון אמר הון יוסיף רעים רבים ועל הנדיב אמר וכל הריע לאיש מתן אמנם כל אחי רש
שנאוהו כל שכן שריעיו רחקו ממנו בעבור שהי׳ מרדף אמרי׳ לא שהשתדל בחכמה ואם הוא זה הרש מרדף את
אמרי׳ קונה לב היה אוהב נפשו כי שומר תבונה סופו למצא טוב והסבה שרחקו ממנו ושנאוהו הוא בסבת עני
עניותו ובעבור עדות שקר שיעידו עליו כמו שהזכיר למעלה ולכן הזכי׳ שנית עד שקרים לא ינקה ויפיח כזב
כזבים יאבד ואפשר שאמרו מרדף אמרי׳ לא המה ר״ל שמרעיו רחקו ממנו בעבור שהעידו עליו שהוא מרדף א
אמרי׳   כלומר שאמרו אמרי׳ שאינו אמת שאמרם   טוב   אומר כי יותר טוב האיש שהו
שהוא רש והולך בתומו כלומר במדרגת השלימות והשלימות מכל חסרון מן האדם שהוא עקש בסבת שפתיו
שידבר דברי עקשות ואעפ״י שלא היה רש מן הממון רק יהי׳ עני בדעת והוא כסיל ואפשר שכיון באומרו טוב
רש הולך בתומו להעיר האדם שלא יהרוס בדרך העיון וידע ללכת אל עיר ובדמותו להתקרב אל עיר בבחור
לו הדר׳ שהיא קצרה בעיניו תארך לו הדר׳ במוכעי׳ מעבו׳ שם בהרי׳ וגאיו׳ והוא שאמ׳ טוב רש הולך בתומו ואין
כוונת החכ׳ למנוע העיון והדרישה למי שראוי לה כי אין מניעו׳ לנפש החכמ׳ בפועל מאין דרישה וחכמ׳ כמו
שאמ׳ אחר זה גם בלא דעת נפש לא טוב אמנ׳ הכוונה היא למנוע מן הכסיל שהוא עקש בשפתי׳ האנשים בעיונו
גם   אמ׳ כי האדם שהוא בלא דעת כלומ׳ בלתי ידיע׳ אמתי׳ והיא ידיע׳ המושכלו׳ בקושי תהי׳ לו נפש טובה כי אין
בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד ופעמי׳ רבו׳ יחטא הפתי והוא לא ידע שחטא וכמה כעמי׳ ישתדלו לשוב ולכפר
והם מחרפי׳ ומגדפי׳ ואפי׳ עשות׳ מצו׳ התורה יעשו׳ מצות אנשי׳ מלומד׳ לא יכוונו בעשיית המצוה הטובה
הטובה   המכוונ׳ מהם וזה הדבר אם הוא טוב ר״ל עשיית המצו׳ איננו טוב על השלימו׳ כי עשיית המצוה
ולכוון בהם הכוונה האמתית היא העקר והוא המכוו׳ באחד ולכן אמ׳ גם בלא דעת נפש לא טוב כלומ׳ מי שאין ל
לו ידיע׳ אמיתי׳ ואם נפשו מחוק׳ ולא טוב הי׳ זה או יהי׳ עניי׳ הנפש׳ כן גם בלא דעת נפש לא טוב ואץ ברגלי׳
חוטא ר״ל מי שהוא מהיר במעשיו איננו בטוח מן המכשול ומלת חוטא כמו אל השערה ולא יחטי והנ כי׳ שהוא
יחטיא כוונתו ולא ישיג אל הדב׳ אשר כיון אליו ואפש שעני׳ הפסו׳ כן גם בלא דעת כלומ׳ מי שלא יעשה עניינו
בזריזו׳ ובאחריכו׳ לא טוב כי מדרך הזריז להגיע אל מחוז חפצו אך לפעמים · מי שהו׳ אץ ברגלי׳ ר״ל מהיר במ
במלאכתו יחטיא כוונתו ולא הזכיר הכוונה הנה ואפשר מפני שהזכיר בפסוק הקודם שלא יהרוס בעיונו אמ׳ ג
גם בלא דעת כלומ׳ להיו׳ הנפש בלא ידיע׳ איננו דבר טוב אבל הנמהר במה שאיננו ראוי לו והוא האץ וחוטא ב
בסוף וכנה הסוף ברגלי׳ כמו שהתחלת הדבר מתואר בראש   אולת   אומ׳ בפסוק הזה כי הרעו׳ הגדולו׳ הנופלו׳
בין בני האדם מקצת׳ אל קצת׳ לפי הכונות ותאוו ואמונו׳ והרעו׳ בול׳ נמשכו׳ אחרי שהעדר

אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְעַל יְהוָה יִזְעַף לִבּוֹ: הוֹן מפני שהם כולם מחויבים לסכלות ר״ל מהעדר הח
החכמה כמו הסומא מפני שהוא חסר הראות ככסל
תמיד מחבל בעצמו ועושה תחבולות לזולתו שאין אבלו מי שיורהו הדר׳ כן כתות בני אד׳ כל איש לפי סכלותו
יעשה בעצמו ובזולתו רעות ואם יהיה שם חכמה יחסה לצורה האנושי׳ כיחס הכח הרואה אל העין היו כפסקי׳
נזקין כולם לעצמו ולזולתו כי בידיעת האמת תסיר הסכלה והקטטה ותתבטל היזק בני אדם קצתם אל קצתם
ואשר לא ישכילו אמיתת חסדי ה׳ על ברואיו ולא ירגישו במה שחטאו על עצמם יתרעמו על בוראם ועל הזמן
במה שיבואו בפעולותם עליהם מן הרע עד שיעלה בלב ההמון שהרעות הם בעולם יותר מהטובות ויאמרו
כי מן הפלא שימצא בזמן דבר טוב אמנם רעות רבות ומתמידות ויתמהו ממי שאכל מהמאכלים הרעים עד
שנצטער ויאמרו איך חלה בו זאת הרעה הגדולה ואיך נמצאת זאת הרעה וכן יתמהו ממי שהרבה המשגל עד
שכהו עיניו וקשה בעיניהם איך פגע זה בעוורון ומה שדומה לזה ויחשבו שמציאות האדם נקמה ממנו לרעה
גדולה לו אמנם על דרך האמת מציאות האדם הוא טוב לו וחסד מה׳ במה שיחדו בו והשלימו ורוב הרעות הנה
הנופלות באישיו הם מעצמם ר״ל מאישי בני אדם החסרים ומחסרונותיו בטבע ובבקשו עזר מן הרעות נעשה
אותם בעצמינו ובבחירתינו ונייחסהו לה׳ חלילה לו ממנו ואל זה רמז אומרו אולת אדם תסלף דרכו ועל ה׳ יז
יזעף לבו וביאור זה כי כל רע שימצא האדם ישוב אל אחד מג׳ מינים המין הראשון מן הרע הו
מה שקרה לאדם מצד טבע ההוויה וההפסד ר״ל מאשר הוא בעל חומר כי מפני זה יארע לקצת בני אדם מומי׳
גדולים וביטול אברי המתחדשים משנויים שיארעו ביסודות בהפסד האויר או הברקים או שקיעת מקומות וא
תמצא שהרעות אשר ימצאו בני אדם הם מעטים מאד ולא יהיו אלא לעתים רחוקים והמין השני מן הרעות
הוא מה שירע לבני אדם קצתם אל קצתם בהתגבר קצתם על קצתם ואלו הרעות הם יותר מרעות המין הר
הראשון וסבותם רבות עלינו בסבותינו כאיש שיתנכל על האיש להרגו או לגנוב ממונו וכיוצא בהם והמין
השלישי מן הרעות הוא מה שימצא כל אחד מבני אדם מפעולותיו בעצמו ואלו הרעות הם יותר מרעות המי
המין השני הרבה ומרעות זה המין יצעקו בני אדם כולם ולא ימצא מי שלא יחטא על עצמותו ואלא מעט והוא
שראוי לגנות בעל המאורע על מה שיארע לו באמת עד שאמר הנביא מידכם היתה זאת לכם ועל זה נאמר מ
משחית נפשו הוא יעשנה ועל זה המין אמר אולת אדם תסלף דרכו וגו׳ ועל זה המין גם כן מן הרעות
שהוא פעל האדם בעצמו אמ׳ זה מצאתי אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים והחשבונו׳
הם אשר הביאו עליו הרעות וזה המין הוא נמשך אחר המדות המגונות כולם ר״ל רוב התאוות במאכל ובמשת׳
ובמשגל ולקיחתו ביתרון או בהפסד סדר או בהפסד איכות המזונות ויהיה סבה לכל חלאים והמכות הגשמיות
והנפשיי׳ אמנם חליי הגוף הם מבוארים אבל חוליי הנפש מרוע זה הסדר מפני דברים האחד מהם השינוי ה
המשיג בהכרח לנפש מפני שינויי הגוף מאשר הוא גשמי כמו שהתבאר שמדות הנפש נמשכות אחר מזג הגוף
והדבר השני הוא היות הנפש מרגלת בדברים שאינם הכרחיים וישוב לו טבע חוזק להשתוקק למה שאינו הכרחי
לא בהשאר החיים ולא בהשאר המין וזה התשוקה הוא כענין אין תכלית לו ולא יסור מי שהוא
בכל רע המחשבה מהיותו בנער ובאנחה עד שלא ישיג לעשות מה שיעשהו אחת מן המותרות ויכניס עצמו ב
בסכנות עצומות כרכיבת הימים ועבודת האדמה ותכלית כוונתו בזה להשיג אל אילו המותרות אשר אינם הכר
הכרחיות וכשיארעו לו המאורעות בדרכים האלו אשר ילך בהם יתרעם מגזירת האל וממשפטיו ויתחיל לגנו׳
הזמן ויתמה ממיעוט דינו איך לא נגזר להגיע אל המותרות האלו ועל זה ועל כיוצא בזה אמר החכם אולת א
אדם תסלף דרכו ועל ה׳ יזעף לבו הון אמ׳ שהממון הוא מוסיף רעים רבים לאדם שלא היו רעיו עד ע
עתה והענין שבעבור עשרו יתחבר לו אנשים רבים כדי לקבל ממנו תועל׳ אמנם האיש שהוא דל לא די שלא
יקנה אוהב אלא אפי׳ מרעהו החביב בעיניו יפרד והטעם כי בעבור דלותו חבירו יפרד ממנו ולא יחפוץ בא
באהבתו כי אם יהיה רעהו עני ורגיל לקבל ממנו תועלת יניחנו עתה בראותו שהוא דל ולא יקבל ממנו תועל׳
ואם יהיה עשיר יניחנו כדי שלא להעניקו מברכותיו ועל דרך נסתר אמ׳ כי מי שהוא בעל הון והוא הש
המשביע יצרו ורודף אחר התאוות ההון ההוא יוסיף לבעליו רעים רבים כי כל כח וכח מההרגשות יבקש חשבו
חשבונות רבים ויעשה מהם כבא גדול כמו שאמ׳ רז״ל משביעו רעב אבל הדל והוא שלא יכוין אלא על עצמו י

יוֹסִיף רֵעִים רַבִּים וְדָל מֵרֵעֵהוּ יִפָּרֵד׃ עֵד שְׁקָרִים
לֹא יִנָּקֶה וְיָפִיחַ כְּזָבִים לֹא יִמָּלֵט׃ רַבִּים יְחַלּוּ פְנֵי
נָדִיב וְכָל הָרֵעַ לְאִישׁ מַתָּן׃ כָּל אֲחֵי רָשׁ שְׂנֵאֻהוּ א

יפרד מרעהו ושלא יהיה לו רעות וחבריה עם אחד מ
מהם כי לא יביט אליהם כלל גם האומר שהוא
חומר לשכל לא ישתמש באחד מהם רק לפי הצורך
הגדול ולא שיהיה הוא בהם עד שיהיה נמשך אליהם
ולפי זאת הבחינה יפרד מהם ורז״ל אמרו גם כן שי
שיצר הרע נקרא ריע במקומו׳ כמו שדרשו אל תאמ׳נו בריע ואל תבטחו באלוף זה יצר הרע וכשלא יאמין ה
הריע ההוא יפרד הדל ממנו עד אמ׳ כי האיש שהוא מעיד עדות שקר בחבירו סופו שלא ינקה מפני שטב׳
העולם האמת יעשה דרכו וסופו להתגלות ואפי׳ אם תסתירנו בתחתית ארץ כי אמת מארץ תצמח וכל שכן ש
שצדק משמים נשקף והוא הצדק האלהי המחייב העונש לעושה הרעה וזה שהעיד עדות שקר על חבירו ועב׳
על מצות אלהיו לא ינקהו ה׳ ויפיח כזבים לא ימלט ר״ל כי מי שמדבר כזבים אעפ״י שלא יזיק לרעהו בכזב ההוא
לא ימלט מפני שהשקר הוא שנאוי ומשוקץ בין אם יזיק בין אם לא יזיק מפני שאנו מצווים להדמות בפעול
בפעולותיו אל ה׳ ית׳ והוא האמת האמיתי ודובר שקרים לא יכון לנגד עיניו וכשתתבונן באותיות הנכנסות ב
במלת אמת תמצאם אותיות הראש והאמצע והסוף מן האותיות להורות ולרמוז כי בו קיום העולם ראשיתו
ואמצעיתו וסופו והשקר הם אותיות כנ׳ס זה אצל זה לרמוז כי יתאחדו העדים עדי שקר ולא יכוונו עדות׳ לא
יוכלו לכוון עדות אחת אמנם העדים אמתיים אפי׳ יהיה האחד במקום אחד והשני במקום אחר והשלישי במ
במקום אחר אחרי שכוונתם היא להעיד עדות אמיתי לא יצטרכו להאחד לכוון עדות׳ גם כשתתבונן באותיו׳
אמת תמצא תמונתם עשויים על דבר קיים ועומד והוא שאותיותיו יש בהם כפים ורגליים אמנם אותיו׳ שקר
אין להם רגלים ולא יקטן בעיניך הטעם הזה כי מי שיפקח עיני שכלו ידע כי לא כאותיות המצרי׳ העברי׳
כי בצורת אותיותינו נרמזים סודות גדולות ׳ וכבר ביארנו זה בספר חברנוהו מדבר על ביאור סודות צורות
האותיות והרוצה לעמול עליהם ידרשם משם רבים אמ׳ כי רבים הם אותם המחלים פני נדיב והמ
והמבקשים ממנו שיתנדב אליהם במתנת ידו וכל הריע כלומ׳ כל הרעים וכל החברים נמשכים אחרי האיש
שהוא מוכן בטבעו ליתן מהונו לזולתו וכמו שיקרה זה בקנייני העולם כן יקרה בקנייני החכמה כי כשימצא
איש שיכנו הטבע האלהי שיעור שהשלימו ועודף על שלימותו שיעור להשלים זולתו והוא יתנדב בחכמתו לה
להשפיע זולתו אל ההצלחה תמצא כל מבקשי החכמה יכוונו אליו ואליו גוים ידרושו כדי שיורה דרכיו ׳וכל הר
הריע לאיש מתן ר״ל וכל הרוצים לבקש דבר ה׳ יכוונו אל איש המתן והוא האיש החונן מחכמתו ומשכיל
מהוד יפעתו על זולתו ׳ו״מ וכל הריע לאיש מתן כלומ׳ וכל אדם הוא הריע אל האיש שהוא איש המתן
כל אחרי שהזכיר למעלה מזה הון יוסיף רעים רבים ולא הזכיר הסבה אשר בעבורה יפרד הדל מרעהו אזר
לסבות הדברים ההם ולזכור סבתה בזה וי׳ ואמר כל אחי רש שנאוהו כל אחי העני הם שונאים אותו כל שכן רע
רעיו שהם רחוקים יותר מקרבתו מאחיו לא די ששנאוהו אלא שיתרחקו ממנו יותר ויותר ׳וכל זה נזכר במה
שהזכיר למעלה ודל מרעהו יפרד אמנם חידש בפסוק זה נתינת הסבה ואומר הסבה של איש עני יפרדו ויתר
ויתרחקו ממנו היא שהרש מרדף אמרים לא המה כלומר דובר בפיו דברים והמה לא יהיו להם חפץ באותם ה
הדברים והדברים אשר ידבר הרש לא יחפצו בהם בבקשת מאכולת ביתו מהם ׳ אמנם הזכיר בכלל כי הסבה
שיתרחקו ממנו היא שדובר בפיו דברים אליהם והם לא יחפצו בדבריו ׳וכן על דרך נסתר יאמר כי כל כחות
הגוף ישנאו הכח השכלי והוא הרש ויתרחקו ממנו ומפעולותיו בכל יכולתם והסבה היא שכח השכלי הוא אומר
דברים והם לא יחפצו בו והעניין שכח השכלי תכלית פעולותיו הם לקרבה אל האלהים ולא תתכן זאת הקור
הקורבה אם לא יתרחק מתאוות העולם מרחק רחוק כי אין אדם זוכה לשתי שולחנות שהם שלימות הנפש ו
ושלימות הגוף ואחרי שפעולות זה הכח השכלי הם להרחיק התאות הגופניות אין ספק כי כחות הגוף ישנאוהו
תכלית השנאה לפי שהוא ישתדל בביטולם ויחפוץ במה שלא יחפצו הכחות החמריות וקרא הם אחי רש הכח ה
המדמה והכח המתעורר וכח ההרגש הכולל לחמש ההרגשות והוא כשורש והם כענפים׳ ח א

אַף כִּי מֵרֵעֵהוּ רָחֲקוּ מִמֶּנּוּ מְרַדֵּף אֲמָרִים לֹא הֵמָּה׃ קֹנֶה לֵּב אֹהֵב נַפְשׁוֹ שֹׁמֵר תְּבוּנָה לִמְצֹא טוֹב׃ עֵד שְׁקָרִים לֹא יִנָּקֶה וְיָפִיחַ כְּזָבִים יֹאבֵד׃ לֹא נָאוֶה לִכְסִיל תַּעֲנוּג אַף כִּי לְעֶבֶד מְשֹׁל בְּשָׂרִים׃

ואמ' כי כל אלה שנאוהו כי אורבי' המה לו לפי בטול
מלאכתם בטרדם מלאכת הרוח הגדול והם כעבדים
וכשמשים בשלו' וזה הפי' לפי מה שכתו' בספרים לא
המה באלף ואמנם לפי המסורת שכתוב לו קרי בוי"ו
יהיה ביאור הפסוק כן כלומ' הדל הוא מרבה דברים
אמנם דבריו אינם נשמעים וכל מה שירבה ומבקש
לאחרים דבריו הם נשארים עמו והענין שהדל הוא מאריך בדבריו אמנ' לא יעשו פרי כי עמו ישארו הדברי'
או יהיה פי' מרדף אמרים לו המה כענין כל אחי רש שנאוהו וכל שכן שרעיו רחקו ממנו מפני שהוא לא הש
שתדל לקנות הממון בימי חרפו רק היה מרדף אמרים כלומ' מתעסק בשיחות בטלות ובדברים בטלים אשר
לא יועילו ולא יצילו ולפי' אמ' על כך שלעג מי שאינו חרוץ במלאכתו ואינו עובד אדמתו רק הוא מרדף אמרי'
בטלים ומחזר אחר שיחות בטלות לו המה כלומ' השיחות הבטלות ישארו עמו והקנייה והעושר ישארו ביד הא
החרוצים או יאמ' זה קרה לו בעבור שהיה מרדף אמרים והם השיחות הבטלות ולא עשה כאשר עשו המה והם
החרוצים שיגעו לקנות הממון או יאמ' הוא היה מרדף אמרים אמנם לא המה כלומ' רעיו החרוצים לא עשו
כן להיותם רודפים אחרי הדברים בטלים ואחרי שהזכיר כי רבים יחלו פני נדיב, וגו' וכל אחי רש שנאוהו ה
סמך אליו קונה לב אוהב נפשו כלומ' הרש האמתי הוא הרש מהחכמה שהוא מזון לנפש המשכלת ומי שקונה
שכל מורה שהוא אוהב נפשו ומי שהוא שומר תבונה אוהב למצא טוב אמנם האיש שהוא עד שקרים לא ינקה
ואיש שיפיח כזבים יאבד ולא נאוה לכסיל תענוג וכל שכן שאינו דבר נאה למשול העבד בשרי' כי שכל אדם
האריך אפו ותפארתו עבור על פשע ואילו המדות לא תמצאנה בכסיל   קנה   אומ' כי האיש שהוא
קונה שכל הוא אוהב נפשו כי מראה אהבתו אותה בנותן לה לחם חקה כי החכמה היא מזון נפש המשכלת שו
שומר תבונה ר"ל כי מי שהוא שומר תבונ' בזכיר' ילמוד אותה ולא ישכחנה סופו למצא טוב בזה ובבא'
או יאמ' שומר תבונה אוהב למצא כו':   עד   ם הפסוק הזה נכתב פעם אחרת כיוצא בו אלא במקום ש
שאמ' ויפיח כזבים יאבד אומ' ויפיח כזבים לא ימלט ורצה לחדש בפסוק הזה שמי שמאבד הכזבים אעפ"י שלא
יזיק בהם לזולתו לא די שלא ימלט אלא שיאבד ומלת יאבד רצה בזה העונש האלהי שיחול עליו בזה העולם או
בעולם הנשמות כפי מה שתגזור החכמה האל' דית   לא   נאוה אמ' כי אינו דבר נאה ומתקבל שיהיה אל ה
הכסיל תענוג כי לא יכיר בדבר של תענוג ושל כבוד כי כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד אף כי לע
לעבד ר"ל וכל שכן שאינו ראוי שהעבד הוא מטבעו אוסף חרפת המרות והמעשים הרעים שיהיה הוא מושל ו
ומנהיג השרים הנכבדים ואמ' כי כל שכן בעבור המשלה שהזכיר בענין העבד כי התענוג יהיה דבר נקל ו
ואפי' דבר של תענוג מה שאינו ראוי אל הכסיל כל שכן שאין לאמ' שימשול הכסיל אמנם העבד אעפ' שאינו
כסיל אינו טוב שימשול על השרים מפני שהם מוטבעים במדות מגונות   ועל דרך האמת אמ' כי אינו ראוי
אל המלך זקן וכסיל תענוג ואחר וקראו עבד ואמ' כי אינו דבר הגון שימשול על כחות השכליות וקראו כסיל
לרחקו מן החכמה ושלימות ודביקותו במה שיביא אל פחיתות מעלה וקראו עבד כי המכוון במציאותו הוא לה
להיות עבד אל הכח השכלי כי בו ובאמצעיתו ובאמצעות כליו יקנה מעלה על מעלתו כי הוא יאחדם מופתיו ב
בתורנסות ומהם יעלה במושכלות הפשוטות מן ההרכבה החמרית ורצה באמרו   לא נאוה לכסיל תענוג ש
שאין הדבר הגון שיהיה לכח היצר והתאוה מעלה ושלטנות וכל שכן שאין ראוי שהדבר שהמכוון ממנו הוא
שיהיה עבד שימשול על הכחות השכליות ויעבידם תחתיו ויסירם אל משמעתו או לא נאוה לכסיל תענוג כל
כלומ' אינו נאה בעיני הכסיל והוא היצר תענוג עולם הנשמות ולא יחפוץ בו ולא יתאוהו וכן השכל הנקרא ע
עבד אינו טוב בעיניו למשול בשרים כלומ' לפעול פעולות נכבדות רצוניות למצא באמצעותם חן ושכל טוב ב
בעיני אלהים ואדם כי הם לא יתאוו כי אם רע ומלת לא נאוה משרתת באחרונה גם כן וכאלו אמ' אף כי לע
לעבד משול בשרים לא נאוה ואפשר שהפסוק דבק עם הפסוקים שאמ' שכל אדם האריך אפו ואמר כי אינו
דבר נאה ומתקבל שיהיה לכסיל מעלה או תענוג וכל שכן שימלוך וימשול על השרים   כי השכל שיהיה גורם
בדם שיאריך אפו ותפארת היא לו שיעבור על פשע ואילו המדות הם המיוחדות למלכים ואם ימלוך הכסיל
או העבד לא יאריך אפם ולא יעבירו על פשע ולכן לא נאה להם למשול בשרי' מגור' אל זה שזועף המלך ככפיר

שֵׂכֶל אָדָם הֶאֱרִיךְ אַפּוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ עֲבֹר עַל פָּשַׁע׃
נַהַם כַּכְּפִיר זַעַף מֶלֶךְ וּכְטַל עַל עֵשֶׂב רְצוֹנוֹ׃ הַ
הַוֺּת לְאָבִיו בֵּן כְּסִיל וְדֶלֶף טֹרֵד מִדְיְנֵי אִשָּׁה׃ בַּיִת
וָהוֹן נַחֲלַת אָבוֹת וּמֵיְהֹוָד אִשָּׁה מַשְׂכָּלֶת׃

הכפיר וכטל על עשב רצונו ואם יהיה העבד או הש
הכסיל מלכים מי יעמוד כנגד זעמם ואיך יהיה כט׳
על עשב רצונם והם כסילים ומסולקים אל כל רע
והבן כסיל הוא הוות לאביו וכל שכן לאחרים והוא
מקלקל הנהגת הבית לדמיון הדלף הטורד אחת הנ׳
ואחת הנה והוא מריב עם אנשי ביתו או עם אשתו ו
וכל שכן עם הזרים ׃ או יאמ׳ כי הבן כסיל הוא לדמיון הדלף הטורד ולדמיון מדיני אשה כשתהי׳ אשת מדיני׳
שכל אמ׳ כי השכל שיהיה באדם גורם לו שיאריך אפו כי לולי השכל שמאריך שמחופף עליו לא האריך
אפו ותפארתו של אדם הוא לעבור על פשע כי התכונה הזאת באה מנפש חשובה אשר שכחה כל גאה וגאון כ
כי מי שאינו עובר על פשע עושה זה לרוב גאותו שהוא חושב שלרוב גאותו אינו ראוי שיחטא לו האדם ויפש׳
בו והוא שבח אלדית לרוב מריו אמנם המשכיל יעבור על פשע כדי שה׳ ית׳ יעבור על פשעיו נהם או
אומ׳ כי המלך בעת שיזעף עם איש יראה על האיש כאלו נהם עליו הכפיר שאין בעל חי מפחיד יותר ממנו ו
וכטל על עשב רצונו ר״ל ומי שירצה לו המלך יכון טוב רצון שכיון אליו הוא לו תועלת ודבר של נחת רוח כמו
הטל שיורד על עשב ירווה הארץ ויולידה ויצמיחה כן אהבת המלך ורצונו הוא סבת חיי האיש ושוכי׳ זה הדבר
לענין גדול כדי שיתעורר האדם ויאמ׳ בלבו אם יזעף עלי מלך בשר ודם שהיום ישנו ומחר איננו אהי׳
בבהל׳ הנפ׳ שאם יכעוס עלי לא תבא מחשבתו אל הפועל כי פלגי מים לב מלך ביד ה׳ לכל אשר יחפוץ יטנו ו
ואפי׳ אם תבא מחשבת׳ עליו בפועל אבן יסורי עולם מנורף אל זה שאני יוכל להראות לו בפי מה שאין בלבי ו
ולא ידע רק עלום הוא ונפון לבי אין אתו ואם ארבה לברוח מפניו אבא ממלכותו ואהיה חפשי ועם כל זה ל
לבי בל עמי בעת שיזעף המלך עלי בעבור חטאתי אשר לא סרתי מהמרותו והוא אלדי האלדים ואדני האדוני׳
אשר עיניו פקוחות על דרכי איש וכל צעדיו יראה לא ינום ממנו כם ואין חשך ואין צלמות להסתר שם פועל
און הוות אמ׳ כי הבן הכסיל הוא הוות לאביו כי סכלותו יגרום לאביו נגע וקלון כי יפעל פעלים יענש
עליהם ואף אם לא יזיק לזולתו יכלם אביו מסכלותו ׃ ודלף טורד מדיני אשה ר״ל כי כשיהיה לאיש אשת מדיני׳
תריב עמו בכל עת והיא דומה לו בפעולותיה אל הדלף הטורד וזה כי כמו שגג הבית שלא תהיה מתוקן על הש
השלימות ירד המטר מנקבי הגג אחת הנה ואחת הנה ולא ירד במקום אחד מיוחד שיוכל האדם לקבוע עמיד
עמידתו במקום ידוע מהבית ׃ ויחוץ לבית לא יוכל ללכת מפני רבוי המטר כן יהיה ענין אשת מדינים לבעל׳
כי האדם בורח מטרדות העולם למצא מנוחה לכף רגלו בביתו ובעת שהוא חושב לנוח בביתו אז יטריד אותו
מדייני אשתו והוא לדמיון מי שינוס מן המטר לביתו ובביתו ממטי׳ גם כן זעיר שם זעיר שם וגם שם לא ינוח
לו מנורף אל זה שהוא לא יוכל להתחבר עם בני רעיו בלא סבת הגוף והנכם שאשתו שהיא אשת מדינים ת
מריבה עמו וזה לדמיון הדלף הטורד מבית ומחוץ ׃ ואיפשר שקרא התאוות הגשמיות מדייני אשה ואמ׳ כי כ
כמו שדלף הטורד מטריד האדם ומבלבל רעיוניו ובסבתם יחטיא כוונתו ולא יוכל להשלים מה שכיון להשלי׳
כן התאוות הגשמיות מונעות השכל האנושי מהשלים פעולתו לצאת מן הכח האנושי אל הפועל האלדי או ק
קרא מדיני אשה חומר האדם בעת שלא יהיה ממוזג טוב וממוסך והעניי׳ שלא תהיה הרכבתו וטבע מזגו מוכן
לקבל השלימות רק הוא מונע אל ההפך ואומ׳ כי כמו שהדלף הטורד מונע האדם מהשלים פעולתו כן המזג
הבלתי שוה יכבד על האדם לעשות כן מה שיעשה עם מזג שוה ונאות והמזג הבלתי נאות אל השלימות קראו
ד״ל זוג שני שקשה לזווג כקריעת ים סוף והוא האומ׳ אל השכל האלדי ומעורר אותו ואומ׳ פתחי לי רעייתי יו
יונתי תמתי ׃ פשטתי את כתנתי וגו׳ ואף אם יתעורר האדם ורוצה להכריחו ולדרוך אחר השכל ימצאוהו השו
השומרים הסובבים בעיר יכוהו ויפצעוהו ואם ימצאהו דודו לבסוף ימצאהו אחר ענויים גדולים ועל הרוב יהי׳
מגורש מגן עדן בית אחר שהזכי׳ דלף טורד אמ׳ לא תחשוב שיוכל האדם בשכלו לבחור לו אשה משכל׳ כי
הבית והממון יכולים האבות לבניהם אמנם היות לאיש אשה משכלת לא יוכלו האבות על זה כי לפעמים יב
יכוונו האבות לתת לבניהם אשה משכלת ויבא הענין בהפך כי הכל ברצון ה׳ או יאמ׳ כי האיש שתהיה לו אש׳
משכלת היא כאלת שדי ממרומי׳ וענין גדול ונכבד ׃ ואיפשר שכיון באמרו ומה׳ אשה משכל׳ החומר הטוב הכך
מדיני אשה ואומ׳ כי הבית וההון יוכלו האבות זה אמנם שיהיה לאיש חומר טוב מזומן אל המעלה והשלימות
זה לא יוכל׳ האדם עליו והוא מאת ה׳ מן השמים ׃

עַצְלָה תַּפִּיל תַּרְדֵּמָה וְנֶפֶשׁ רְמִיָּה תִרְעָב: שֹׁמֵר מִצְוָה שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ בּוֹזֵה דְרָכָיו יָמוּת: מַלְוֵה יְהוָה חוֹנֵן דָּל וּגְמֻלוֹ יְשַׁלֶּם לוֹ:

עצלה א״ת כי העצלות והוא מיעוט העסק והשתדלו׳ שיהיה לאדם על ענייניו תפיל תרדמ׳ על בעליה והתרדמה יותר קשה מן העצלות ר״ל כי יע יעתק העצל מענין רע אל ענין רע יותר ממנו כי אם יתעצל מעט תביאהו עצלותו להתעצל יותר ויו ויותר עד שיהיה דומה בענייניו לאדם הנרדם שהוא דומה למת ונפש רמיה תרעב ר״ל שהאדם שאינו חרוץ ו ומסיר במלאכתו וישתדל להרויח ברמאות ירעב כלומ׳ לא יעשיר ברמאותו כי לא יחרוך רמיה צידו אם שירח שירחיקו האנשים ממנו בעבור רמאותו ומתוך כך יעני ואם שיחול עליו העונש האלהי ויעני וכמו שיקרה זה בענייניים הגופניים וזה שהעצלות בבקשת החכמה וכן הקיצור בעבודת ה׳ יפילו תרדמה על האנשים והעניין שיישנו שינת עולם ולא יקיצו · ונפש רמיה תרעב ר״ל כי הנפש שעוסקת בחכמה שלא על הסדר או שלא לשמה והוא הרמאות הגדול תרעב כלומ׳ תשאר רעבה בחסרון החכמה אשר היא מזונה ממנה כי מתוך שלא יתעסק בחכמה לשמה לא יקח החכמות המועילות לנפשו רק יקח מה שיתפאר מהם אצל בני אדם ומתוך כך נפשו תהיה חסרה מהחכמה האמתית בעולם הזה וגם בעת שיבאו הנפשות אל השפע האלהי תענגנה על רוב שלום בעולם הנפשות והיא תרעב והוא אמרו על הנפשות המקבלות הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו וגו׳ · ובעבור ש שהזכיר ומה׳ אשה משכלת אמ׳ שאין להתנכל מהיות האדם משתדל אחר אשה משכלת כ״א שתהיה מאת ה׳ כי עצלות תפיל תרדמה · ועל דרך נסתר יקשרו הפסוקים בענין זה כלומ׳ אע״פ שאמרתי ומה׳ אשה משכלת לא תחשוב ש״מי שאין לו חומר ממוסך נאות לבקשת החכמה ראוי לו להתנכל מהדרוש מה שיוכל להשיג ממנו כי שעצלה תפיל תרדמה ואם לא יוכל האדם להגיע אל אמיתת עקרי התורה והאמונה לפחות ישמור המצות ועל זה יוכל כל אדם ומי ששומר המצות הוא שומר נפשו אמנם מי שבוזה דרכיו ש״לא יוכל להגיע אל המע המעלה הרמה ימות אלא יהיה חונן דלים ומעשה זה הוא מלוה ה׳ וגמולו ישלם לו · ולפי הנסתר יקשר בענ׳ זה והוא אמרו שיהיה שומר מצוה ובכן יהיה שומר נפשו ומי שחונן החלק השכלי הנקרא דל להמציא לו לחם חקו והם המושכלות אם רב ואם מעט כפי היכולת הוא מלוה ה׳ וגמולו ישלם לו · שומר מי שהוא שומר מצוה הן מצות ה׳ הן מצות המלכים והשופטים הוא שומר נפשו מרעות הזמן בעולם הזה ומרעות עונש הרוחני המעותד לנפשות המקולקלות אחרי מות · אמנם מי שהוא בוזה דרכיו כלומ׳ שיהיו פעולותיו בזויות וש שפלות ימות באין מוסר בעולם הזה ויכרת מצרור החיים בהיות מעשיו בלתי רצויים · או יהיה הכינוי במלת דרכיו שב אל ה׳ ית׳ או אל השופט ואם לא נזכרו ויהיה ענין הפסוק כן שומר מצות ה׳ או מצות השופט הוא ש שומר נפשו ומי שהוא בוזה דרכיו של ש׳ ושפט ימות · מלוה אומ׳ מי שהוא חונן אחים הדל ומעניקו מבר מברכותיו הוא מלוה ה׳ כלומ׳ כל מה שנתן אל הדל יחשב כמה שחננו ה׳ לא הפסיד רק מעלין עליו כאלו לוה לה׳ ומדרך הלוה להחזיר למלוה בריוח וגמולו הטוב ישלם לו ה׳ בעבור החנינה שעושה לדל אע״פ שלא נתן לו מש משלו כלום רק ממה שנתן לו ה׳ או יאמ׳ מלוה ה׳ חונן דל בעניין זה כלומ׳ אל יתהלל האיש שחונן דל בה בחשבו כי נתן לדל ממאמונו כי ה׳ הוא מלוה ממון לאיש כדי שיחונן בו הדלים כלומ׳ ה׳ הוא מלוה הממון אל ה האיש שחונן הדל והממון הוא בפקדון ביד האדם לעשות בו מצות ה׳ שצוה לחונן דלים יקבצנו וגמולו ישלם לו ר״ל עם כל זה רצה ה׳ שישולם לו גמול טוב אע״פ שאינו נותן ממשלו או יהיה הכינוי במל׳ וגמולו שב אל הדל ועניינו שהגמול שרצה ה׳ לגמול לדל עשאו על ידך ואתה שלוחו וזהו פי׳ וגמולו ישלם לו כלומר מה שישלם חו חונן הדל לדל כלומר מה שיתן לו ומה שיתכבד לו הוא הגמול והחסד שרצה ה׳ שזה הדל יסבב וסבב הגעתו א אל טרפו על ידך · או יאמר והחנינה שתעשה אתה לדל הוא הגמול הראוי לדל ההוא שה׳ הוא משלם לדל על ידך · או יאמר החכם מן התימה שהאל ית׳ הוא מלוה החונן אל האיש החונן הדל ומה שיעשה החונן עושה כמו כמו שליח מהאל ית׳ והדל ההוא הוא יחזיק לו טוב והוא בכל יכולתו משתדל לגמול טוב אל החונן ההוא והחונ׳ ההוא אינו נגבל באותו המעשה רק כשליח עושה מצות אדוניו׳

יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נפשך
גדל חמה נשא ענש כי אם תציל ועוד תוסיף :
שמע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך :
רבות מחשבות בלב איש ועצת ידוד היא תקום :

ואיפשר שקרא ד״ל הכח השכלי מכחות הנפש כי מי שחונן זה הדל ונותן לו לאש חוקו והם ההשגות ה השכליות הוא מלוה ה׳ והטעם כי הוא יעשה בזה הש הטוב והישר בעיניו כי כל דבר נמצא בגלל התכלית ותכלית זה הכח להעמיד כחות הגוף אליו ולצאת מן הכח האנושי אל הפועל האלהי ולכן מי שהשתדל ע על זה התכלית ה׳ ישלם לו הגמול הראוי לו יסר אומ׳ ראוי לו לאדם לייסר בנו ולהכריחו לקבל מוס׳ וחכמה כי אם ייסרנו יש תקוה בו שיחכם כי אולת קשורה בלב נער ושבט מוסר ירחיקנה ממנו ואומר כי יש תקוה ב בא להודיע שאם לא יקבל מוסר אביו בפעם אחת או בשתים שייסרנו ולא יתייאש ממנו רק ייסרנו יותר כי עדיין יש תקוה בו שיקבל מוסר ואל המיתו אל תשא נפשך ר״ל אעפ׳ שאמרתי לך שתייסרנו ייסרהו אך במש במשפט אמנם לא תייסרהו בענין שתמיתהו כלומ׳ לא תייסרהו במוסר אכזרי בענין שימות תחת השבט · ואומר אל תשא נפשך ר״ל להמית אותו לא תהיה נושא נפשך לעשות זה הענין או ר״ל לא תסבול נפשך זה הענ הענין ולפי׳ סמך אליו גדול חמה נושא עונש כלו׳ מי שכעסו גדול הוא נושא על גביו עונש כי הוא ראוי שיע שיענש כי אם תציל כלומ׳ לא תהרגנו בפעם אחת רק שתצילהו ותייסרהו פעם אחר פעם עוד תוכל לייסרו פ פעם אחרת אמנם אם תמיתנו בפעם אחת לא תוכל לייסרו עוד לעולם · או יהיה גדול חמה בענין קריאה כלומ׳ אתה האכזר שאתה גדול חמה וממהר לכעוס תהיה נושא עונש כלומ׳ אם בנך נתחייב בייסורים והם ל לקושי ערפו תהיה נושא ומוחל לעונשו כי אם תצילהו ולא תהרגנו תוכל להוסיף ולייסרו במה שיבא מהזמן וי וי״מ ואל המיתו מענין המו מעי לו כלומ׳ יסר בנך כי יש עו׳ תקוה אם תייסרנו ואם יצעק מייסוריו ויסלד בחי בחילה לא תחמול ולא תכסה עליו שמע בעבור שהזכיר יסר בנך שזרז האב להוכיח את בנו שב עתה ל לזרז הבן לקבל המוסר שייסרהו אביו או רבו · ואומ׳ שמע עצה כלומ׳ מי שלא הגיע מאהבתו אותך עד שיסרך רק שיתן לך עצה הוגנת בפעולתך שמע ממנו העצה ההיא וקבל עליך לעשותה כי אם תשמענה שמיעת הא האזן בלבד אין תועלת בזה והוא כד׳ אמרו שמע ישראל ה׳ אלהינו כלומ׳ שתקבל עליך להאמין זה הדבר וקבל מוסר ר״ל ואם יגיע מאהבת איש אותך עד שייסרך להסירך מדרך רע קבל המוסר ההוא ממנו באהבה ונתן הסבה ואמר למען תחכם באחריתך כלומ׳ שמיעת העצה וקבל המוסר יהיו סבת שתחכם לבסוף ואיפשר שר שרצה באמרו שמע עצה כלומ׳ שמע עצתי וקבל החכמה הטבעית הנקראת מוסר בשם כדי שתוכל לקבל החכ החכמה האלהית הנקראת חכמה סתם רבות אמ׳ כי מחשבות רבות יש בלב האיש כי יחשב לעשות בעני׳ פלו׳ כך וכך ולא יעלה בידו לעשות מה שחשב רק מה שיעץ ה׳ וגזרה חכמתו כן יקום והוא בענין מה׳ מצעדי גבר כוננו ואדם מה יבין דרכו · ואיפשר שזה הפסוק יש לו דבקות עם הפסוק שלפניו · שאמ׳ שמע עצה וקבל מוסר אמר לא תחשוב שכל מי שישתדל על החכמה והבינה יעלה בידו על השלימות כי לפעמים ישים אדם כו כוונתו ומחשבתו על דבר אחד מן בענייני העולם הזה בדרישת החכמה ולא יעלה בידו כי אם יהיה מזג גופו בלתי ממוסך ונאות לקבלת החכמה לא יוכל להגיע על השלימות כי מי יוכל לתקן את אשר עוותו ומי שהוא מעוות בטורח יוכל לתקן מעשיו כמי שנולד על מזג טוב וישר · וכן מי שהוא בעל חסרון בטבעו ובמערכת כוכבי מולדתו לא יוכל להמנות עם השלמים והוא אמרו רבות מחשבות כלומ׳ רבות מחשבות יש בלב האיש ל לפעמים להיישיר נפשו אל ההצלחה האמתית ואל החכמה מה שיעץ ה׳ ומה שחייבה חכמתו משנוי המזגים והרכבות היא תקום · ומי שמצא אשה כלומ׳ שעלה לגורלו חומר טוב ונאות מצא טוב ויפק רצון מה׳ ואחרי ש שהזכיר כי רבות מחשבות בלב איש וגו׳ ולא כל אדם יוכל להשיג אל החכמה ואף אם ישיג אל החכמ׳ מכל מקו׳ מה שעצת ה׳ ית׳ הוא יקום הזכיר דבר אחר מונע האדם מהשיג החכמה והיא תאות האדם שהיא מביאתו לידי קלונו וטוב הוא לאיש להיות רש מן התאוות מהיותו מבקש המותרות לפי התאוה והם להם כזבים ופירו׳ מאיש כזב מאיש ישתדל לקנות דמיון מכזב אמנם מי שיש לו יראת ה׳ ולא יסמך גם אל חכמתו היא מביאתו לקיים מלשון ושבע ילין בל יפקד רע · כלומ׳ לא יפקד לרעה רק יפקד לטובה ואינו מכת המתרשלים לקנות החכמה כמו העצל שהוא טומן ידו בצלחת וגו׳ ולכן ראוי לכל אדם להוכיח הלצים והפתאים המתרשלים והוא

תאות אדם חסדו וטוב רש מאיש כזב: יראת יד
ידוד לחיים ושבע ילין בל יפקד רע: טמן עצל י
ידו בצלחת גם אל פיהו לא ישיבנה: לץ תכה ו
ופתי יערם והוכח לנבון יבין דעת:

והוא שסמך אל זה לץ תכה ופתי יערים ואמ׳ להוכי׳ לנבון יועיל כי יבין דעת כי מי שאין לו דעת הוא מביש ומחפיר ילדיו וקרוביו הוא משדד אב יבריח אם ואינו מתאוה להם מן האיש שאינו חפץ בקניני העולם שהם כזב והעניין שאין להם העמדה וקיום רק הם כמוצא מים חיים אשר יכזבו מימיו תאות

אדם כי תאות רוב האנשים הוא שיסופר מהם חסד והעניין שהם יתאוו לספר בפיהם חסדם ויתפארו בין מה מחסד שעשו ובין ממה שלא עשו ויתאוו שהאנשים יספרו מהם חסד גם כן וטוב רש מאיש כזב ור״ל כי על דר דרך האמת יותר טוב הוא האיש הרש מן המהללים שלא יספר מנפשו חסד ולא יתאוה שהאנשים יספרוהו מ מאיש כזב והוא האיש המתהלל והמתפאר במה שאין בו מן החסד או יאמ׳ תאות אדם חסדו כלומ׳ התאוה שת שתהיה באדם מביאתו לידי קלונו ויהיה חסד מן חסד הוא וטוב רש כלומ׳ יותר תקנה יש למי שהוא רש מתאו׳ העולם וקניינו ואינו מתאוה אליהם מן האיש שהוא חפץ בקנייני העולם שהם כזב והעניין שאין לה׳ עמידה וקיום רק הם כמוצא מים אשר יכזבו מימיו יראת ה׳ אמ׳ כי ביראת ה׳ היא מביאה בעליה אל החיים הז הזמניים והם חיי העולם הזה ואל החיים הנצחיים והם חיי העולם הבא ועוד שהאיש שיש יראת ה׳ על פניו הו ילין שבע כי לא יהיה מעדת הנאמ׳ עליהם כפירים רשו ורעבו רק יהיה מכת הנאמ׳ עליהם יראו את ה׳ קדושיו וגו׳ ונפשו תהיה שבע מזיו עליון בעולם הנשמות ותהיה מן הכת הנאמ׳ עליהם הנה עבדי יאכלו שהוא כינוי א אל השגת השכל וכן כטל יראת ה׳ בל יפקד רע כי הוא לא יפקד בחיין לקבל עונש ומוסר כי מתוך יראתו לא י יחטא לאיש שיהיה ראוי אל העונש ומוסר וכל שכן שלא יחטא לאלהים שיפקד אחרי מות להביא עליו עונש רו רוחני או יהיה ושבע ילין ידבר בפני עצמו ויהיה עניין הפסוק כן יראת ה׳ היא מביאה בעליה אל החיים אמ׳ מי שהוא ילין שבע והשיג מן החכמות שבע שמחות ולא ידע דבר רע או יאמ׳ מי ירא ה׳ ולא יזון להשביע נפ נפשו מקנייני העולם הוא ראוי אל החיים הנצחיים והזמניי׳ אמנם מי שאין מחשבתו כי אם לשבוע כריסו מ מקנייני העולם הכלה ולא יחסר דבר רע ודאגה מלבו כי לפי רבות הקניינים תרבה הדאגה בהפקדם מצורף אל זה שעם רבוי קנייני העולם ישכח האדם את בוראו ויגבה לבו וימעול בו והוא ראוי מפני זה אל עונ׳ זמני ורוחני והוא אמרו בל יפקד רע מאשון ולא נפקד ממנו איש כלומ׳ לא יחם דבר רע לנפשו ולגופו טמן אמ׳ כי האדם עצל לרוב עצלותו הוא טומן ומסתיר ידיו בתוך הקדירה להוציא ממנה המזון וליתנ׳ בתוך פיו ומרוב עצלותו שימצא קורת רוח בהיות ידו בתוך הקדירה מפני החום המבערו לא יוציא ידו מן הקדירה ליתן המזון לתוך פיו וזהו גנות גדול ממנו שהוא לרוב עצלותו יתעצל מן האכילה שהוא סבת חיי גופו וכמו שיתרשל העצל בענייני הזמן כן העצלים האמתיים יתרשלו בקנות החכמה האמיתי׳ שהיא מזון לנפש המשכ׳ וימיתוה ברעב ובצמא מן השגה עד שלא תזכה אל החיים הנצחיים לץ תכה אין הכוונה באמרו לץ תכה שיש לך להכות לץ כדי שיקנה בסבת ההכאה ההיא ערמה אלא הפתי רק עניין ויאמ׳ כן בעת שתכה הלץ בעבור פתיות הפתי יקנה ערמה בראותו מכות הלץ והטעם כי רוב הפתאי׳ לא יתעוררו להטות פתיות׳ ולא יזהרו מעשות רע עד שיראו זולתם נענשים בעבור החטא ואז יתעוררו ויקנו ערמה ברעת זולתם ואמר ופתי יערים ולא אמ׳ ויחכם יערים כי החכמים יזהרו מעצמם מעשות רע והפתי לא יערים עד שיראה רע׳ זולתו הה דומה לאמר אחד מן החכמים שאומ׳ ראוי שיוסר האדם ברעת זולתו ולא יוסרו אחרים ברעתו ומי של שלא יוסר ברעת זולתו ייסר ה׳ בו אחרים ועל כיוצא בזה אמרתי בשירי קחה מוסר והוכיח לנבון יבין דעת דומה לאמרו תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה או יהיה עניין הפסוק כן תכה הלץ ותייסרהו להסירו מס מסכלותו ואם יהיה פתי מן החכמה בסבת ההכאות שתכהו יקנה מן הערמה והוכיח לנבון כלומ׳ וכן ראוי ש שתוכיח לנבון כי בסבת התוכחות יבין דעת כלומ׳ יבין לדעת או יאמ׳ כי אם יוכיח לנבון והוא בעל חכמת הל הלימודים ותעוררהו שלא ישאר לעולם במחשך ידיעת הלימודית שהם טוחות עמוקות הוא יבין דעת כלומר הוא יקח הלימודיות להצעות ויעלה מהם אל חכמת הטבע ואל ידיעת אמיתת הנמצאות שידיעתם דעת אמתי במו העצל שהוא טומן ידו בצלחת וגו׳ ולכן ראוי לכל אדם להוכיח הלצים והפתאים המתרשלים והוא

מְשַׁדֶּד אָב יַבְרִיחַ אֵם בֵּן מֵבִישׁ וּמַחְפִּיר: חֲדַל בְּנִי
לִשְׁמֹעַ מוּסָר לִשְׁגוֹת מֵאִמְרֵי דָעַת: עֵד בְּלִיַּעַל יל
יָלִיץ מִשְׁפָּט וּפִי רְשָׁעִים יְבַלַּע אָוֶן: נָכוֹנוּ לַלֵּצִים
שְׁפָטִים וּמַהֲלֻמוֹת לְגֵו כְּסִילִים:

משדד אמ' כי האדם שהוא רע בכל ענייניו עד שהוא ראוי להקרא בן מביש ומחפיר מפני שהוא מביש עצמו וזולתו במעשיו הרעים הוא משדד אב ו ומבריח אמו כלומ' לא די שהוא עושק וגוזל מי שיזד שיזדמן לעשוק מבני אדם שאין חובה עליו לכבדם וליראה מהם אלא שאפי' אביו ואמו שהיו שותפים לבו לבוראו ית' ביצירתו ובאמצעותם יצא לאויר העולם ואכל ושתה דמם ואלבם וסבבו מחייתו וחרדו עליו את כל החרדה הזאת שהיה לו להכנע אליהם וליראה מהם כמו ליראתו מה' ועם כל זה לא די שלא יכבדם אלא שהו' ישדדם ויבריחם והעניין שיבריחו מפניו מיראתם ממנו · או יהיה יבריח פועל נגזר מן והבריח התיכון והעניין שהיא תסתר בחדרי חדרים מיראתה ממנו והוא גורם לה שתשים הבריח בדלת · ואיפשר שקרא השכל במקום הזה אב והתורה שהיא ירושת החכמה מורשה קהלת יעקב קרא אם · ואומ' כי הבן שהוא מביש ומחפיר הוא גו גוזל השכל מחקו והטעם שימנע ממנו ההשגות השכליות שהם לאם חקו ובהתרשל מן ההשגה השכלית לא יד ידרוש מצות התורה והאמונה רק הוא מבריח אותם · גם איפשר שקרא החומר אם · ואומ' זה הפסוק כנגד ה האנשים שישימו כל השתדלותם לענות גופם בענויים המבהילים ויחשבו להתקרב במעש' הזה אל ה' כאלו הוא ית' בוה לאבד הגוף ולמחות שמו מתחת השמים ויניחו כל תורה וכל חכמה וכל דבר שכלי ולא ישתדלו רק בעני בעינוי גופם וקרא העושה זה בן מביש ומחפיר · ואחרי שזירז החכם או האב להוכיח הבנים והפתאי' הוא מזרז את הבן או זה תוכחת שיהיה מכל איש שיזדמן ובפרט כשיהיה המוסר שילמדוך מביא אותך לשגות מאמרי ד דעת ויש לך להזהר מערמת אנשים שייפו דבריהם בדברי כזב ומדיחים לכל שהם מדברים דברי משפט והוא שאמ' עד בליעל יליץ משפט כלומ' לפעמים העד הבליעל מראה בדבריו שמה שיליץ יליץ דרך משפט וכן פי הרשעים יאמרו האון בהבלעה ולא ירגיש האדם האון שבלבם והם בעבור רשעם מעותדים לשפטים רעים ו ולמהלומות והוא שסמך אליו נכונו ללצים שפטים וגו' חדל אמ' אע"פ שהזהרתיך פעם ופעמים לשמוע המוסר מן המייסרים אותך כוונתי שתשמע המוסר מהאנשים הטובים בעלי דעת ובעלי אמונה טובה אבל אין כוונתי שתשמע מוסר כל איש שיזדמן בעל אמונה נפסדת וזה רצה באמרו חדל בני לשמוע מוסר כלומר לא תשמע מוסר שיביאך לשגות מאמרי דעת או יאמ' אם תחדל בני לשמוע מוסר הטוב שייסר אותך זולתך הכחת המוסר יביאך לשגות מאמרי דעת או יאמ' כי בעבור שהחכם הזה קרא חכמת הטבע מוסר בא לומר א אע"פ שהחכמה הטבעית תתן מופת במה שיתחייב והוא הראוי שיאמן זה על הרוב אמנם במה שיבא המופת על המופתים והנפלאות כמו קריעת ים סוף ומעמד הר סיני ועמידת השמש בגבעון ופתיחת פי האתון וכיוצא בהן ממה שיכחישו המופתים הטבעיים וזה ממה שראוי שלא תאמין בהם כי הם למעלה מן הטבע ומי הוא מסדר הטבע כמו ה' ית' שצוה ונבראו וזה רצה באמרו חדל בני לשמוע לדברי חכמת הטבע הנקרא' מוסר בעת שיביאך לשגות מאמרי התורה והנביאים שהם דעת' עד בליעל · אמ' כי העד הבליעל והוא שעוני' השקר הוא בשקרו יליץ המשפט כלומ' יהפוך המשפט לדבר לץ כי הסבה לצאת המשפט מעוקל ופי רשעים והם עדי הבליעל יכסו האון ויעלימוהו ולא יעידו עליו ומתוך כך לא יענש בעל האון ומלת יבלע מעניין ולא יבאו ל לראות כבלע את הקדש או יהיה יבלע מעניין בליעה והטעם שעדי השקר יגרמו לאנשים שיבלעו האון כלומ' שיעשו חמס וקרא עשיית החמס בליעת האון ויהיה יבלע פועל יוצא לשני פעלים ואיפשר שקר' הקדמ' כוזבת עד בליעל ואמ' כי כשתהיה אחת מן ההקדמות כוזבת היא סבה שהתולדה שתוולד מהם תהיה כוזב' ר"ל המשפ' וקרא פי רשעים בעלי החכמה ההטעאה ואומ' כי בעלי ההטעאה גרמו לאנשים שיבלעו און כלומ' הם סבה ש שהאנשים יאמינו המטעות והכזב והוא הפך מן הכוונה מן חכמת ההגיון כי חכמת ההגיון נסדרה להודיע ה הדרך שבו יבחן האמת מן השקר כדי שיכוין האדם אל האמת ויברח מן השקר נכונו אמר כי השפטים הרעים הם מעותדים לענוש בהם הלצים והמהלומות והם המכות גם כן לחול על הגו של כסילים ומלת נכונו מורת במקום שנים ועניינו נכונו ללצים שפטים ונכונו המהלומות לגו כסילים והטעם כי הלצים והכסילים בעבור חסרו' שכלם יחטאו ויעברו על מצות המלך ושוטריו וכן יעברו על מצות מלך מלכי המלכים ה' ית' ומתוך כך הם נענשים יום יום

כ לֵץ הַיַּיִן הֹמֶה שֵׁכָר וְכָל שֹׁגֶה בּוֹ לֹא יֶחְכָּם׃ נַהַם
כַּכְּפִיר אֵימַת מֶלֶךְ מִתְעַבְּרוֹ חוֹטֵא נַפְשׁוֹ׃ כָּבוֹד ל
לָאִישׁ שֶׁבֶת מֵרִיב וְכָל אֱוִיל יִתְגַּלָּע׃ מֵחֹרֶף עָצֵל

ולריב התמדת חול העונשים עליהם ואמ' דרך משל כי לא נמצאו השפטים והם העונשי' והמהלומו' והם המכות רק בעבורם אמנם הצדיקים והחכמים אשר נתן ה' ית' חכמה בלבם ימחול עליהם העונשים רק הם ראויים לטובע שמחו' · לץ היין · אמ' על דרך הרחבת הלשון כי היין הוא לץ והשכר הוא הומה והטעם כי הוא יביא האדם השותה אותו להיות לץ והומה והו' כאלו אמ' לץ שותה היין והומה שותה שכר · כל שוגה בו לא יחכם כלומ' כל מי שהוא מתענג בשתיית היין לא יוכל לבא לידי חכמה כי השכרות יורידו מקניין החכמה : ואיפשר שקרא היין והשכר במקום התענוגים כול' ואמ' כי מי שמשקיע נפשו באהבת תענוגי העולם לא יחכים כי החכמה ותאות העולם הן כשתי צרו' כמו שאמ' אחד מן החכמים שתאוה והשכל כשתי צרות לא תרבה האחת אם לא תקטין השני' · ואיפשר שזה הפסוק דבק עם הפסוק שלפניו שאמ' נכונו ללצים שפטים ואמ' כי סבת היות האדם לץ הוא היין · כי לץ היין הומה שכר כל שוגה בו לא יחכם ויביאנו גם כן להתעבר ולכעוס עם המלך שאימתו היא כנהם הכפיר אשר המכעיסו ה מתחייב בנפשו וכל שכן אם יהיה המלך הנז' מלך מלכי המלכים ית' וכבוד הוא לאיש שבת ממריב כלומ' שלא יתעבר עם המלך · וכל איש אויל יתגלע ולא יפחד להריב עם המלך ולא יעשה מצותו ומתוך שיתעצל בימי ח חרפו לחרוש כשים אל אחר מותו פרי מעשיו לא ימצא כופר לנפשו · כי כמים עמוקים עצה בלב איש ומי שה איש תבונה ידלנה כלומ' יוציא לפועל מה שיש לו להוציאו ויש שיתעצל ולא דלה העצ' מלבו הוא שפשע בנפשו וגם האיש תבונה שידלנה פעם יהיה איש אמונים שיהיו מעשיו מרובים מחכמתו ויתפאר במעשיו וזה רצה ב באמרו רב אדם יקרא איש חסדו וגו' אמנם כשימצא איש אמוני' שיהיה תמיד בחכמתו ובמעשיו אשריו ואשרי בניו אחריו והבוחן לבות וכליות לדעת הזכים והטהורים הוא מלך מלכי מלכי המלכים והוא מזרה בעי' בעיניו הרעים והוא שאמ' מלך יושב על כסא דין מזרה בעיניו כל רע והסמוך אליו · והטע' שה' ית' בוחן לבות ו וכליות גם במעלליו של נער יתנכר וכל אדם לא יוכל להכיר אם זך ואם ישר פעלו · וגם לאדם לפקוח עיניו בדרישת החכמה והוא אמרו אזן שומעת ועין רואה ה' עשה גם שניהם ולכן אמ' דרך עצה אל תאהב שינה פן תורש רע רע יאמ' הקונה יש זהב ורב פנינים כמו שפירש אחר זה · נהם · אמ' כי האימה שיהיה לעב לעבד מן המלך כשיקצוף עליו הוא לדמיון מה שיקרה לאיש מן האימה בעת שינהום עליו כפיר אריות · שיש שישאג לקראתו ונהם כלומ' בעת שהוא מטיל אימה על עבדיו מתעברו חוטא נפשו כלומ' מי שהוא גורם שה שהמלך יכעוס עליו הוא חוטא על נפשו כלומ' גורם מיתתו · והזכיר זה להזהיר האנשים מהמרות לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא אלהים חיים אשר מקצפו תרעש הארץ ולא יכילו גוים זעמו · כבוד · א אמ' כי כבוד לאיש שישב ולא יעשה הריב והטעם שאם יריב אדם עמו לא תחשוב שבעת שישמע אדם חרפתו מאותו שיריב עמו או שיסבול בזמנו נזק ובעת שיהיה לו הדבר לחרפה רק כבוד הוא לו בעת שלא יריב כי הס הסבל הוא מן המדות המהוללות מבורך אל זה שהוא בעבור שתיקתו יכחם חבירו שגידף אותו ולא יוסיף לריב עמו עוד אמנם מי שיענה על כל דבר הוא גורם שישמע מן הדברים של בזיון כהם וכהם ולפי' השתיק גורמ' לאיש הכבוד אמנם האויל יתגלע כלומ' יפרסם עצמו על הריב ויתפשט בו ויריב שאמר בעניין הריב שהוא יכעוס מדבר אחד שישמע ושטותו גורם שישמע כהם וכהם · מחרף · אמ' כי האדם העצל מפחד ה הקור והחורף לא יחרוש אדמתו והאדמה תשאר שממה לא תזרע ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב ומתוך כך כשיבא זמן הקציר שבו יקצור האדם מה שזרע בחורף הוא ישאל התבואה מאותם שזרעו ועבדו שדותיהם בז בחורף ואין מי שיתן לו שאילתו וכמו שיקרה בעניין עבודת האדמה כן יקרה בכל ענייני העולם כי מי שלא י ישתדל לקנות הון בימי בחרותו כשיגיעו ימי הזקנה לא יהיה לו דבר שיתפרנס ממנו וכן יקר' בעניין החכמ' ובעבודת ה' ית' כי מי שיטרח בערב שבת והוא משל אל העולם הזה שהוא עולם המעשה יאכל בשב' כלומ' ימצא עונג ושמחה בשבת שהוא משל לעולם שכולו שבת שהוא עולם הנשמו' וקרא העולם הזה זמן הבחרות ·

לֹא יַחֲרֹשׁ וְשָׁאַל בַּקָּצִיר וָאָיִן: מַיִם עֲמֻקִּים עֵצָה
בְלֶב אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלֶנָּה: רָב אָדָם יִקְרָא אִי
אִישׁ חַסְדּוֹ וְאִישׁ אֱמוּנִים מִי יִמְצָא: מִתְהַלֵּךְ בְּת
בְּתֻמּוֹ צַדִּיק אַשְׁרֵי בָנָיו אַחֲרָיו:

שמעותד לקניין החכמה ולעבוד ה׳ ולעשות מצותיו
בחורף כי הם ימי הרפו ואמ׳ כי העצל והוא שמקצר
בעבוד׳ הא־ל ית׳ ולא יפרע חובת ה׳ עליו והוא ישאל
בימי קרבו בהיותו בעולם הזה שהוא עולם המעשה
בסבת רוב תאוותיו הגוברות · עוד מעט ובא עת ה
הקציר והוא המות שמעותד לקצור בו כל איש פרי
מעשיו אם טוב ואם רע והוא ישאל לקבל עונג ושמחת עולם הבא כאשר הככסות (?) שהשלמו ולא ימצא רק י
ימצא מר ממות   מים עמוקים   אמ׳ כי לכל איש ואיש יש דיעה קבועה בלבו וכח ההכנ׳ לקבל צורת
השכל אם יכוין אל זה אמנם תאות העולם גרמות לרוב בני אדם שלא יתעוררו אל זה ותהיה כח ההכנה בהם
לבטלה אמנם המצליחים מבני אדם והם שראוי לקראם אנשי תבונה והם משתדלים שכח ההכנה בהם לא ת
תהיה לבטלה והעצה והשכל והחכמה הנסתרת בלבם יוציאוה אל הפועל ודמה החכמה הנסתרת בלבם למים
עמוקים ונאתם אל הפועל שאלדי לדליית המים· או יאמ׳ לפי פשוטו כי החכמה שתהיה בקצת אנשי׳ אשר בה׳
יתנו עצות נאותות לעצמם ולזולתם היא בלבם לדמיון המים העומדים בבור עמוק לא יוכל האדם עליה׳ רק
בתחבולה לדלות אותם עם הדלי ובעניין אחר לא יוכל עליהם וכן גם כן העצה היא קרובה בלבות החכמים ו
ומי שירצה להשתמש בה לצורך עצמו או לצורך זולתו יעמיק מחשבתו ושכלו והוא דלה ידלה אותם ויועיל לו ו
ולזולתו או יאמר כי העצה היא בלב החכמים כמים עמוקים והוא בהכנות לתת עצה למי שישאלנה ממנו וא
ואם יצטרך לעצת אדם חכם שהוא ראוי להקרא איש תבונה הוא ילך וידלה העצה מלב החכם והעניין שהוא
ישאל עצה מן החכם ויקבל את עצתו ולא יעשה כמעשה הכסיל שלא ישאל עצה על מעשיו ואמ׳ החכ׳ שז עתן
שבאנשים צריך לעצה· ואיפשר שקרא איש תבונה שבעל חכמת הלימודים ואמ׳ כי כל איש יש לו כח ויכולת לא
להעמיק שכלו ולהמציא תחבולות על כל דבר של חכמה אמנם מי שהוא מבעלי החכמות שהוא מוציא זה הכח
יותר אל הפועל הוא בעל חכמות הלימודים כי הוא יעמיק בחכמת המספר והתשבורת וימצא בשכלו עניינים
שהם במעט מעמד שכל ומהם יעלה אל חכמת הגלגלים וכוכביהם ואל ידיעת תנועותיהם ועובי גרמיהם וכי
וכיוצא בהם ואל זה כיון באמרו ואיש תבונות ידלנה כלומ׳ בעל חכמת הלימודים הוא דולה בשכלו הערמה וה
והתחבולה ומוציאה אל הפועל   רב אדם   כנ״ר מן רבי המלך ועניינו האדם הגדול במעלה ואמר
כי האדם הרב הוא גדול במעלה על כל איש ואיש מבני אדם יקרא ויכריז גדולתו וחסדו והעניין שהאנשים יפ
יפארוהו ויספרו ממנו חסד לפחדם ממנו בעבור גדולתו יהיה איש חסד או לא יהיה אמנם איש שיהיה בעל א
אמונים כלומ׳ נאמן רוח ודבריו אמתיים וכאמנים שיספרו האנשים ויכריזו על חסדו ושלימותו למעל׳ חכמתו
ולא מפני יראתם ממנו מי ימצא כלומ׳ בקושי ימצא זה ולעתים רחוקים כי מעטים הם שימצאו על זה התאר
או יאמ׳ כי רוב אנשי העולם יקראו כל איש ואיש מהם חסדו ויכריזו עליו והעניין שהם יתפארו בחכמה אשר
קנו ולא ירבו בקניין החכמה למעלתה רק שיתפארו בה אצל בני אדם ואמנם איש אמונים שיאהב החכמה לא
למעלתה ויקרתה כדי לקנות אור לנפשו המשכלת ויהיה נאמן רוח מכסה דבר הפך מאותם שקוראים חסדם
בפיהם· ואם יהיה חסדו מעניין חסד הוא שהוא עניין הבוז והקלון ואמ׳ כי רוב האנשים מה שיאמרו ויעשום
הוא חרפתם וכלימתם והטעם שישימו תכליתם חוש המשוש אשר הוא חרפה לו מפני שבו נשתתף עם שאר ב
בעלי חיים בלתי מדברים ויחמדו קנייני העולם הזה אשר הבל וריק יעזורו אמנם איש אמונים שיהיה נאמן ל
לעשות מה שכיון ממנו מי ימצא כלומ׳ אינני נמצא רק לעתים רחוקים · ולכן המכוון מן האדם שיהיה אדם
היה מן הראוי שיהיה היותו אדם יותר קל עליו מהיותו נוטה למדות שאר בעלי חיים שלא כוון ממנו זה אמנ׳
כאשר נסתכל בעניין המציאות אנו מוצאים זה העניין ר״ל היות האדם אלדי דבר זה רחוק מכל ריחוק כי כוון
לעלות מן הבהמיות אל האלדות וסבת זה אהבת קנייני העולם והתענוגים הגשמיים המחשיכי׳ אור פני השכל
וזה רמז באמרו ואיש אמונים מי ימצא   מתהלך   אמ׳ כי הצדיק והוא האדם השלם העוש׳ צדק לנפשו
ואינו חומס אותה מחוקה וגם עושה צדק לזולתו בצדקו כפם ההולכים אחרי עצתו הוא מתהלך בתומו · ויחס
לו התור׳ כאלו לא נמצא התור׳ כא׳ בעבורו ומתוך שהוא הולך אחר שלימותו המכוון ממנו אשריו ואם לא בונ״ד
ולא די שהוא מאושר בזה ובבא אלא שגם בניו או אותם שילמדו חכמה ממנו אשריהם·

מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִין מְזָרֶה בְעֵינָיו כָּל רָע: מִי י
יֹאמַר זִכִּיתִי לִבִּי טָהַרְתִּי מֵחַטָּאתִי: אֶבֶן וָאֶבֶן א
אֵיפָה וְאֵיפָה תּוֹעֲבַת יְדוָד גַּם שְׁנֵיהֶם: גַּם בְּמַעֲלָל
בְּמַעֲלָלָיו יִתְנַכֶּר נָעַר אִם זַךְ וְאִם יָשָׁר פָּעֳלוֹ: אֹזֶן
שֹׁמַעַת וְעַיִן רֹאָה יְדוָד עָשָׂה גַם שְׁנֵיהֶם:

מלך יושב. אמ׳ כי בעת שיהיה מלך דורש מש
משפט ומהיר צדק שיהיה מתכוין להוציא האמת לא
לאמיתו וזה רצה באמרו יושב על כסא דין ויהיה מו
מואס ברשעים ובעושי הרע עד שהוא מפחידם בר
בראיית עיניו והטעם שהוא מביט אליהם בעין האי
האיבה עד שבראיית עיניו מבריחם מפניו ומפזר או
אות׳ בכל פיאה מי יאמ׳ כלומ׳ בעת שיהיה
המלך על התאר הנז׳ מי מבני אדם הרשעים שיאמר
זכיתי לבי ואני טהור ממה שיחשבו האנשים עלי לחטאת והטעם כי יראו ממנו בראותם שהוא קץ באנשי הר
הרשע ומרחיקם וכאלו יחשבו שהמלך ידע צפון לבם ולפי׳ יפחדו לומ׳ בפניו בפיהם דבר שאינו בלב׳ ביודעם
כי היות האדם אחת בפה ואחת בלב היא תועבת ה׳ ותועבת שמלכים העומדים בארץ במקומו והוא אמרו אבן
ואבן אבן וקרא האדם שהוא אחת בפה ואחת בלב והוא הרשע שאומ׳ זכיתי לבי טהרתי מחטאתי אבן וא
ואבן איפה ואיפה כלומ׳ הוא לדמיון האיש שיש לו בכיסו שני משקלות גדול וקטן וישתמש באי זה מה׳ שירצה
או יהיה אמרו אבן אבן פסוק כפרד ואין לו דבקות עם הפסוקי׳ אשר לפניו ואמ׳ כי מי שיהיו לו שני משקלו׳
מלא וחסר ויקנה במלא וימכור בחסר תועבת ה׳ גם שניהם ואומ׳ גם לרמוז כי לא הגונב והגוזל בלבד הם תוע
תועבת ה׳ כי גם אבן ואבן איפה ואיפה הם תועבת ה׳ ובאמרו מלך יושב על כסא דין רמז גם כן שיתעורר ה
האדם בראותו ויחשבו שאם יזדמן שמלך בשר ודם ישב על כסא דין ויהיה מזרה בעיניו כל הרעים לא יהיה מ
מן הרשעים שיאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי כל שכן וכל שכן מלך מלכי המלכי׳ הקב״ה ית׳ לעד ולנצח כב
כבחים שהוא כגב לריב ועומד לדין עמים ובמשפט יבא עם זקני עמו ושריו ואת כל המעשה יביא במשפט על
כל גלוי ועל כל נעלם אם טוב ואם רע׳ דינא יתיב וספרין פתיחו כורסייה שביבין דנור גלגלוהי נור דליק וז
והוא מואס ברשעים ומשליכם מעל פניו מי זה ילוד אשה שיוכל לומ׳ לפני בוחן כליות ולבבות אלדים צדיק ז
זכיתי לבי טהרתי מחטאתי ואם תאמ׳ אין רשע בעולם שלא פעל מן הצדק ועסק במצות עם התחברו עם ה
הרשעי׳ והמשכו אחר תאוות העולם זה המעשה איננו מן המכוון ממנו ית׳ כי הוית האדם יחט׳ לרצונו ויעשה
מצות בוראו לרצונו בעת בריאותו והנלחת גופו יעסוק באהבת העולם ובעת נרכו יצעק לאלדיו ויעשה מן ה
העבודה ושמרי כפי בחירת יצרו ותאוותיו אין המעש׳ הזה רצוי כי הוא דומה במעש׳ הזה למי שיש לו ב׳ משקל׳
אחד גדול ואחד קטן בעת שיהיה תועלתו להשתמש בגדול ישתמש ולפי׳ אמ׳ תועבת ה׳ גם שניהם גם אמר
כי בפעולות שיפעל הנער בנערותו יוכל להבחין האדם אל אי זה דרך יטה במה שיגדל אם לדרך טוב אם לד
לדרך רע וזה שאתה תראה רוב האנשים כפי מה שתראה ענייגם בימי הנערות כן ילך על הרוב בימי הבחרו׳
והזקנה והוא כאלו אמ׳ גם במעללים שיעשה הנער ב׳מי הנערות יוכר אם יהיה זך ויושר פעלו בעת שיגדל׳ או
תהיה מלת יתנכר מענין ויתנכר אליהם כלומ׳ אעפ׳ שעל הרוב יראו הנערים בנערות׳ מה שעתיד להיו׳ מהן
לבסוף לפעמים תמצא שהם מתנכרים כלומ׳ שהם מראים בנערותם הפך ממה שיהיה ענייגם לבסוף · וזה ש
שאתה תמצא נערים תראם חרוצים ובעלי שכל טוב וכאשר יגדלו יהיו חסרים ופחותים וכן בהפך · ולפי זה ה
הפי׳ יהיה טעם למלת גם כלומ׳ אעפ שעל הרוב יראו הנערים מה שיהיה מענייגם לבסוף גם תמצא נערים ל
לפעמים מראים בנערותם ההפך ממה שיהיה ענייגם באחרית אזן הומ׳ כי האזן שהיא נעש׳ על תכונה
שהיא מקבלת הקול המדובר עד שהיא שומעת הקולות ומבחנת הדברים ההם וכן העין שהיא נעשית על תכו
תכונה שהיא מקבלת הדברים הנראים ומבחנת הדברים הנראים הבורא ית׳ עשה שניהם ואחרי שהוא ית׳ עש׳
על תכונה השם רואים ושומעים יש לנו להאמין אמונה שלימה כי הוא ית׳ רואה ושומע כלומ׳ שגלויים וידועים
לפניו כל מעשה בני אדם ותוכרך לומ׳ זה כנגד האומרים לא יראה יה ולא יבין אלדי יעקב ולפי׳ אמ׳ זה
החכם אזן שומעת ועין רואה ה׳ עשה גם שניהם על הדרך שאמ׳ דוד ע״ה הנוטע אזן הלא ישמע אם יוצר עין
הלא יביט אל אמ׳ כי אין ראוי לאדם להתרשל בעשיית מעשיו מפני שההתרשלות במה שצריך האדם ל
להשתדל בעולמו מביא האדם לידי עניות ואומ׳ אל תאהב שינה אין המכוון בשינה לבד רק ההתרשלות במה
שצריך קרא שינה

אַל תֶּאֱהַב שֵׁנָה פֶּן תִּוָּרֵשׁ פְּקַח עֵינֶיךָ שְׂבַע לָחֶם׃ רַע רַע יֹאמַר הַקּוֹנֶה וְאֹזֵל לוֹ אָז יִתְהַלָּל׃ יֵשׁ זָהָב וְרָב פְּנִינִים וּכְלִי יְקָר שִׂפְתֵי דָעַת׃ לְקַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר וּבְעַד נָכְרִיָּה חַבְלֵהוּ׃ עָרֵב לָאִישׁ לֶחֶם שָׁקֶר וְאַחַר יִמָּלֵא פִיהוּ חָצָץ׃ מַחֲשָׁבוֹת בְּעֵצָה

והזכיר השינה מפני היות השינה מקור הדבק בעצל ואמ' אין ראוי לך שתתרש' רק פקח עיניך ושבע ל לחם כלומ' פקח עיני שכלך וראה מה שצריך לך וה והשתדל עליו ובכן תשבע לחם כלומ' ובענייין זה ת תמצא מחייתך ומכולת לביתך ורמז גם כן שאם יתר יתרשל האדם ולא ידרוש החכמה בזמן הראוי אל זה הוא מביאו אל העניות הגמור והוא עניות החכמה נ ואמרו פקח עיניך שבע לחם ר"ל פקח עיני שכלך ו ותשבע מן החכמה שהיא לחם הדברים הראוי למאכל אדם ולא תאכל מאכל הבהמות רע רע אומר כי הקונה בעת שהוא עומד לקנות הדבר שהוא רוצה לקנות כדי שימכרהו אליו המוכר בז בזול ואחרי קנותו הדבר וילך לדרכו אז יתהלל ואומ' שהדבר שקנה שוה יותר ויותר ובחכמתו קנאו בזול יש זהב אומ' כי האדם יוכל לקנות זהב ורבוי פנינים והם האבנים היקרות הנסגרות לפני ולפנים וכל אילו ד ויוף אם הם יקרים ומועילים יש דבר יותר נכבד ויותר מועיל מהם והוא שפתי דעת כלומר הדיבור שידבר בו האדם בחכמה ובשכל ויהיה ענין הפסוק כן יש זהב כלומ' יוכל האדם לקנות זהב ורבוי פניני' אמנם מי הוא הכלי היקר הוא הכבוד וזה שהדברים הנאמרים בדעת יועילו יותר מהזהב והפניני' ואיפשר שזה הפסו' יש לו קשירה עם הפסוקים שלפניו אשר התחלתם הוא אזן שומעת ועין רואה ויהיה ענין הפסוק כן שהעין שרואה הדברי' הנראים ונעשת על תכונה נאותה לראות והאזן שהיא שומעת הקולות ונעשת על תכונה נא נאותה לשמוע ה' עשה כל אחד הנמצאות או שעשאם כאחד בבעלי חיים עשה גם שניהם בכוונה ורצון יותר נבונים באדם כדי שישיגו באמצעותם בחכמה העליונה ונפלאותיו ית' ואחר שהוא ית' המציאם באדם להגיע אל זה התכלית אין ראוי לאדם להתרשל מחקור מעשיו ית' כפי השגתו ולכן סמך אל זה אל תאהב שינה פן תו תורש כלומ' אחר היות עין רואה ואזן שומעת אל תאהב שינה אשר בו תחשכנה האורות ותכבדנה האזנים מ משמוע כלומ' לא תתעצל מקנות החכמה רק פקח עיניך הרואות באורות ותשבע לחם כלומ' תקנ' מן החכמ' בשופע לשבעה ופקח עיניך ר"ל עיני שכלך כי העינים הם פקוחות לעולם. ואמ' אחר זה רע רע יאמר הקונה כלומ' בהיות מדרך האדם מתעסק ללמוד החכמות בעת קנותו אותם אמנם אחרי קנותו אותם קניין חזק וי ויתיישבו דברי החכמה בנפשו ולא יצטרך להצטער או ידע שיעור מה שהועיל לנפשו ויתהלל ויאמר יש זהב ו ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת כלומ' אך עשרתי מצאתי און לי כי יש לי זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי ד דעת או יאמ' יש בעולם זהב ורב פנינים והכלי יקר על הזהב והפנינים הוא שפתי דעת שהגעתי אליו בטורח לימודי לקח בגדו אומ' מי שעשה ערבות לאדם זר סופו שילקחו בגדיו ממנו למשכנו בעבור הערבות ה הערבות ההוא ובעבור שערב לנכרי או שהוציא ממונו ושנג בזרה סופו שחבולתו ישיב והרי אומ' בפסוק הזה כמנוח קח בגדו של הלו' כי עשה ערבות לזר ובעבור ששגה בזרה קח המשכון ממנו ואיכשר שקרא היצר ותא ותאוותיו זר ונכרי מעצמות האדם וקרא הנכריה הבהמית תירש גבירתה ואומ' כי מי שיתפתה אל היצר וימלי נ מלינהו עליו והשפחה היא הנפש הבהמית תירש גבירתה שהיא הנפש המשכ' סופו שישולחו בו משלח' מלאכי רעים ויפסיד ממונו בסבת לכתו אחרי תאוותיו וגם אחרי מותו הוא מעותד אל העונש הראוי לו כפי קיבורו בעבודת ה' ערב אמ' כי השקר הוא ערב בעיני האדם שיאמרהו ולא ירגיש בהיזק שיגיע לו ו ולבוזלתו ממונו ואחר כלומ' וגם פי' הענייין ירגיש מה שיגיע לו מן ההיזק בעבירו והוא אמרו, ואחר ימלא פיהו חצץ ובעבור שאמ' לחם שקר על צד הרחבת הלשון אמ' ואחר ימלא כלומ' הוא כבור שפיהו מ"א לחם והענייין שיגיע לו תועלת שקר לא כי פיהו מלא חצץ ולא לחם ופי' חצץ שברי כלי חרס או אבנים מן ויגרס בחצץ שני כלומ' לא יגיע מן השקר כי אם היזק מחשבות אמ' כי כל אחד מן המחשבות שיחשוב אדם לעשו' בדבר מענייניו המחשבה ההיא תגיע אל הפועל בשלימות כשיעשה בעצת יועץ חכם ורמז כי אם לא יעשנה בעצה לא יגיע אל תכלית טוב ובתחבולו' עשה מ' חמ' כלומ' ברצות להלחם עם זולת' והוא יערך או עם אחרים עשה המלחמ' הה"א בתחבול' ובצרמ' כי התחבו' תועי' ותעמוד במקום שלא יעמו' כי טוב חכמ' מכלי קרב

תכון ובתחבולות עשה מלחמה: גולה סוד הולך
רכיל ולפתה שפתיו לא תתערב: מקלל אביו ו
ואמו ידעך נרו באשון חשך: נחלה מבהלת בר
בראשונה ואחריתה לא תברך:

ואיפשר כי עצה מוסף עצמו ואחר עמו והוא כאלו
אמ' מחשבות עצה בעצה שתכון רצה כן הוצא מחש
מחשבתך למעשה בעצה שתכון וזה ראוי לכל עסק
שהוא בין בני אדם ואומ' המלחמה הכרחית להעיר ע
המלחמה הנסתרת היא מלחמת האדם בעצמו ע
בעבור יצרו הרע שהוא נמסך לטבע האדם הצריך
לעמידת הגוף ולקיום המין ואי איפשר לגרשו כולו והאדם בו על מחשבות בזה שימסך אחריו ובמה שלא ימ
ימסך אחריו וצריך האדם להתייעץ בתורה ובעת שיבא המלך זקן וכסיל וגדול וסבב העיר ללכדה ולהרסה י
יקום הילד המסכן וחכם כנגדו וימלט את העיר בחכמתו ובתחבולותיו ומעט מעט יגרשנו ואז יכנע לבבו הע
הערל גולה איפשר שזה הפסוק יש לו דבקות עם הפסוק שלפניו שאמ' מחשבות בעצה תכון וגו'
ובא לומ' בפסוק הזה כי מן התחבולות והעצות הטובות הוא לגרש הרכיל או שמוציא דבריו בשפתיו מפני אף
שלא יתכוין לעשות רכילות כי אם תגלה מחשבתך תוציא אל הפועל הטוב וכן אם תרצה לנצח מלחמתך איננו
ראוי שיהיה עמך איש רכיל מגלה סוד מפני שהוא יפרסם סודך ויגלה מחשבתך לבעל ריבך ולא תוכל לו ופי'
פותה שפתיו כמו פותה שפתים כלומ' שמוציא בשפתיו דברים בפתיות ולכן אמ' הרכיל מדרכו לגלות הסודו'
וכן האיש המוציא דברים מפיו דרך פתיות לא תתערב עמהם ולא תעמידם על סודך או יהיה הפסוק הזה ע
עומד בפני עצמו ואומ' לגולה סוד הולך רכיל ולפותה שפתיו לא תתערב מפני שהם יגלו סודך ותהיה מלת ג
ג לא חסרת למד ועניינו לגולה סוד או שלמד אסר במלת ולפותה משרתת גם בראשונה או יהיה ענין הפסו'
כן מגלה סוד הוא ההולך רכיל בחבירו ולכן לא תתערב עמו ואם לא נזכר וכן ולפותה שפתיו אל תתערב גם
כן ואיפשר שקרא הולך רכיל מי שסובר שיהיה סוד בכל דבר ואפי' בדברים שאין בהם סוד רק ספור דברים
שקרא כך או איפשר שקרא גולה סוד מי שמגלה סתרי התורה למי שאינו ראוי והגון לעמוד עליהם והמצות
המעשיות שאנו צריכים לעשותן כמשמען והוא סובר שיהיה להם פי' אחר ואין צורך בעשייתם וקרא פותה
שפתיו מי שהוא בהפך זה והוא האדם הסובר שאין פנימיות ותוך לדבר מהדברים ולא יקחו מן הדבר רק הנ
הנגלה המפורסם ממנו כי שתי אילו הקצוות מגונות ומסוכנות וראוי להרחיקם בתכלית הריחוק מקלל
אומ' מי שקלל אביו או מי שקלל אמו אי זה מהם שיקלל הוא ראוי שיכבה נרו בעמדו באישון לילה ואפלה והו'
במלת ואמו היא תמידית או כמו ומכה אביו ואמו כי על כל אחד מהם ראוי שיענש וכן יקרוה עורבי נחל ויא
ויאכלוה בני נשר שענייני יקרוה עורבי נחל או יאכלוה בני נשר. ואומ' מקלל אביו ר"ל מי שמקלל או מבזה יו
יולדיו שהוא חייב בכבודם שנשתתפו עם בורא' ביצירתו וסבלו בו טורח ועמל ידעך נרו באישון חשך כלומ'
ראוי שתסור נר השגחת הבורא מעליו בעומדו בעמק היגונות והצרות ולא ימצא שום חנינה בהיותו בצרתו
ואיפשר שאביו הוא השכל ואמו קרא התורה ואומ' כל מי שיבוז למצות השכל ולמצות התורה תכבה נרו והוא נ
נשמתו שנ' נר אלהים נשמת אדם ביום המיתה הנקרא אישון חשך והעניין שנפשו תכרת מצרור החיי' ולא
תהיה מכת הנאמרת עליהם והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וגו' רק נשמתו תהיה קודרת מעותד אל העונשי'
הרוחניים בהיות' במחשך המית' ואיפשר שאמ' ידעך נרו היא קללה שקלל החכם את החוטאי' האל' בנפשותם גם
איפשר שהוא דבק לפסוק שלפניו הולך רכיל מגלה סוד והמגלה סוד ופותה שפתיו מקלל אביו ואמו ויאסוף
סודותם והוא ראוי שידעך נרו ואם תהיה נחלה מבוהלת בראשונה סופה שלא תבורך בסוף נחלה א
אמ' כי הנחלה שתגיע בבהלה בתחלת ענייניה שלא טרח בה רק שירשה מאבותיו או מצא אבידה או אוצר וכיוצא
בזה מקניית ממון שלא קנאו ביגיעת אפו סופו על הרוב שלא תבורך שממון ההוא רק יחסר יום יום וזה יהיה
מפני שבעליו לא יחוס על הממון ההוא מפני שלא עמל בו עד שבזמן מועט הממו' ההוא יאבד. מצורף אל זה
שבעבור שממון ההוא שיגיע אליו בפתע פתאום יסיר בטחונו מה' ויגבה לבו ומתוך כך תסור השגח' ה' מעליו
ויהיה מעותד לכל רע וכמו שיקרה זה בקניינים הזמניים כן יקרה בקניין החכמה כי מי שיתכוון בתחלת קנין
קנייתו החכמה לקנות ממנה חלק גדול ולא ישתדל שיתיישב החכמה בלבו מעט מעט ושילמוד ממנ' חלק אחר
חלק והלימוד שהוא בזה התואר לא יתקיים בידו ואיפשר שזה הפסוק דבק עם הפסוק של אחריו ויהיה ענייננו
אם תבא לך נחלת אחרים פתאום דרך בהלה

אל תאמר אשלמה רע קוה ליהוד ויושע לך : תע
תועבת יהוד אבן ואבן ומאזני מרמה לא טוב : מ
מיהוד מצעדי גבר ואדם מה יבין דרכו : מוקש א
אדם ילע קדש ואחר נדרים לבקר :

אהו' שנפה רע אם שאחרית' לא תצטרך שתלקח ממך
לא תאמר אשלמה רע למי שלקח ממך אחרי שלא
עמלת בקניי' הממון רק באה לך דרך בהלה פתאו
רק קוה לה' שיקח נקמתך מאותו שלקח ממך או ק
קוה לך שישלח לך ריוח והצלה ממקו' אחר והוא יוין
יושיע אותך אם תקוה אליו אל אמר אם הזי
הזיקך אדם לא תעורר ליקח נקמתו ממנו ותאמר בלבך אשלמה רע אליו כמו שהוא הזיקני
ואפשר שכיון לומ' באומרו אל תאמר אשלמה רע כי אחרי שה' ית' הוא עמך ויכוננך והמביא בך חכמה היודע'
להכיר נפלאותיו ולהדמות בדרכיו כפי היכולת והטיב עמך כל הטובות אשר לא יספרו מרוב ואל תאמר אשל
אשלמה רע להפעיל כאותך ויצריך אשר המביאם לפעול בהם אלדעת לפעול בהם פעולות בהמיות קוה לא
כ ומר אל תקוה להשכל מן הרע או להגיע אל הטוב בחכמתך ובהערמתך רק השלך על ה' יהבך וקוה אליו
שהוא יבחר לך הטוב והוא יושיע את נפשך ובעניין זה תהיה נושע תשועות עולמי' ובעבור שאומר קוה לה' וי
ויושע לך סמך אליו תועבת ה' אבן ואבן כלומ' קוה אליו בכל לב ובכל נפש ולא תהיה אחד בפה ואחד בלב כי
תועבת ה' אבן תועבת אמר כי תועבה היא לפני ה' ית' מי שיש לו בכיסו אבן ואבן כלומ' ב' משקלות אח'
מלא ואחד חסר ויקנה במלא וימכור בחסר וכן שיהיו לאדם מאזני מרמה כלומ' משקלות מוכנו' לרמות
בהם האנשים אינו דבר טוב ואפשר שקרא החכם אבן ואבן מי שיש בלבו דבר אחד ומראה בפיו דבר אחר
וקרא מאזני מרמה דברי' שהטעה או המופתי' הנעשי' בחכמות נעשות על ידי הקדמות הסטעיות והקדמות
ההם קרא מאזנים לפי שבהם ישקלו הדברים ויבחנו האמת אתם ובהתאמנה ההקדמות מוטעות ומרמות נקראו'
מאזני מרמה לפי שההקדמות עומדות להבחין האמת מן השקר ובעל הטעה יקדים הטעות נקראות מאזני
מרמה ומולידות שקר ואפשר שכוון באומרו ומאזני מרמה לא טוב כי צריך לאדם שיהיו לו
מאזני צדק והוא ששקול בפלס בינתו כל דבר מוסר ובעת שלא ישקול הדב
הדברים בצדק קורא פלס בינתו ומאזני חכמתו מאזני מרמה ואחרי שהזכיר שיהיו פיו ולבו שוים כי תועבת
ה' היא לה ות אחד בפה ואחד בלב אמר מה' מצעדי גבר כוננו ולכן קוה אליו בכל לבך שיבחר לך הטוב בכל מ
מעשיך מה אמר כי מה' כוננו מצעדי גבר והענין שחכמתו העליונה מסבבת הדרך שידרוך בה האדם
בעניני עולמו ואחרית הדבר ההוא כפי מה שתגזור החכמה העליונה ואחר שהדבר כן שאדם מה יבין דרכו
כלומ' איך יוכל להבין ולומר זה הדרך רוצה ללכת אחרי שהוא יתעלה מכין צעדו והוא דומה לאומר לא לקל
לקלי' המרוץ ולא לגבורים המלחמה וכל זה כאמר בעמל האדם שיעמול תחת השמש לא נשלול הבחירה מן הא
האדם לכוון מהטוב ו סור מהרע כי בחירת האדם באה מכח האלהי אשר באדם שהוא למעלה מהשמש ואם
ואפשר שאמ' הוי ראוי לאדם שלא ישען בבחינתו להנצל ממקרי העולם רק שיבטח אל ה' בכל לבו והו' ית' יב
יבחר לו הטוב ולא יהיה מכת נסילים שבעת צרתם לא יתנו בטחונם בה' ית' רק ידרו נדרים אם ה' יושיעם כ
כאדם שרוצה ליתן שוחד לאחד שיסיר מעלי' הנזק ומה יתן לה' שהכל שלו ומוסף על זה שאחרי שנדר נדרו
נכולל יתחרט ויבקש מי שיתיר לו ולא ידע ה' ית' שהוא מלך חכם הוא מורה הרשעים ומשיב עליהם און פורי
פורענותם מוקש אמ' כי מוקש יהיה לאדם בעת שיהיה מהיר להקדים ממונו ולומר
זה יהיה קודש ומלת ילע קודם רוצה בו הדבור מן ושמת סכין בלועך בעבור שיהיה הדבור וכאילו
אמר מוקש הוא לאדם בעת שידבר זה יהיה קודש לפי שאחר שנדרת לה' הוא יבקרנו וידרשנו מעמך ואם לא
תתן כאשר נדרת בפיך יהיה בך חטא או יאמ' מוקש הוא מומ' זה יהיה קודש ומה אחר נדרים לבקר כלומר א
אחרי אשר נדרת תבקר באיזה ענין היה הנדר והשגדל לשלמו או יאמר מוקש הוא לאדם שיקדים נכסיו ויאמ'
זה יהיה קודש וכן הוא מוקש מי שהוא הולך אחר נדרים לבקר כלומר שהוא מחכם ורגיל לעשות נדרים או
ויהיה ענין הפסוק כן מוקש אדם כלומר נסיגת מכשול ומוקש לאדם הוא יקרא לאלהיו וידור נדרים כלומר
בעת מוקשו לאמור זה יהיה קודש ואחר שיצילהו ה' הוא יבקר ויחפש אמתלאות כדי שלא לשלם נדרו או יאמ'
מוקש הוא לאדם שיאכל בלועו או שיהנה עמה שיקדים לשמי' ושאחרי הדבר שהפרים עצמו יבקר ליהנו' מה'

מֽוֹרֶה רְשָׁעִים מֶלֶךְ חָכָם וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אוֹפָן: נֵר
יְדוָד נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן: חֶסֶד וֶאֱמ
וֶאֱמֶת יִצְּרוּ מֶלֶךְ וְסָעַד בַּחֶסֶד כִּסְאוֹ: תִּפְאֶרֶת בח
בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה: חַבֻּרוֹת פֶּצַע ת
תַּמְרוּק בְּרָע וּמַכּוֹת חַדְרֵי בָטֶן: פַּלְגֵי מַיִם לֵב מ
מֶלֶךְ בְּיַד יְדוָד עַל כָּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַטֶּנּוּ:

מזרה אמ׳ כי המלך שהוא חכם הוא יודע בחכמתו כי הרשעי׳ אינם מתעסקים בישובו של עולם ואז ה העולם נשחת בהשחתתם אכן באבדן רשעים רנה ושמחה ו ולכן הוא מזרה אות׳ כלומ׳ מפזרם לכל רוח ומגרש׳ מפניו וכן הם יברחו מפניו בידעם שאם יבואו תחת רשותו אחת דתם להמית וישב עליה׳ אופן ר״ל הוא מגלגל עליהם סבות להתגולל ולהתנפל עליה׳ ויטיב פעולת׳ אל חיקם ובא להעיד כל זה בחוק מלך בשר ודם כשיהי׳ חכם כש״כ וכש׳ מלך מלכי המלכי׳ הקב״ה ש
שהוא מזרה הרשעים וישיב עליה׳ אונם וברעת׳ יצמית׳ ואפשר שרמז בפסוק הזה כי הרשעים מגורשי׳ מה׳ ית׳ מ
מסולקים מהשגחתו הסך מן ואשים׳ עיני עליו ואמר ויסב עליה׳ אופן ר״ל שהניחם תחת המקרה ותחת תנועת
הגלגלים שהם כאשר יהי׳ האופן בתוך האופן כי נר ה׳ שהוא נשמת ה
המלך הנו׳ היא חפשת כל חדרי בטנם של רשעים ובידעו רשעם הוא מזרה אות׳ והוא עושה חסד ואמת לעול׳
בהיותו מזרה הרשעים ומדרך האמת והחסד שינצרו המלך וסעד בחסד כסאו נר אומר כי נשמת האדם
הוא נר אלדי שנתנו ה׳ ולאורו נלך חשך ולזה רמזו רז״ל באמר׳ נר דלוק מונח על ראשו וצופה ומביט מסוף ה
העולם ועד סופו ואמר כי זה הנר רמז לנפש המשכלת הוא נר דולק ומאיר שאדם רואה וחופש כל חדרי בטן
ר״ל כל סתר וכל עמוק וכל מסותר שיהי׳ וקרא בטן המקו׳ שיסתרו בו הדברים וכוון לומר כי נר ה׳ ית׳ שהוא הנ
הנפש הוא חופש כל סתר שהוא בתוך בטן התורה ובטן החכמה ובכלל הוא חפש כל סתר בכל מקום שהוא נ
נסתר חסד אמר כי החסד שיעשהו המלך והיא המלכות הטובה אפי׳ למי שאינו ראוי לה וכן האמת שיהי׳
אמתיי בדבריו ויאהב האמת וידבק בו שני הדברים האלה ישמרו המלך מכל נזק וסעד בחסד לבדו שיעשהו ה
המלך יסעד ויתמוך כסא מלכותו והענין כי החסד שיעשה יהי׳ סבה שיתקיי׳ מלכותו ואחר שהזכיר כי המלך
החכם הוא מזרה הרשעים בעבור שהחס׳ והאמת ינצרו מלכותו אמר לגנות מעשה הרשעים כי תפארת בחורים
כחם לעמול בעבודת אדמת׳ ולהביא צורכם בעבודת ה׳ ית׳ ולא לגזול אחרי׳ ולמות ביד השופטים והשרים והמל
והמלכים והדר הוא לזקנים להגיעם לימי השיבה ולא יחיו מכלל אנשי דמים ומרמה אשר לא יחצו ימיה׳ אמנ
אמנם החבורו׳ והפצעים הם תמרוק ורפואה לרעי׳ וכן מכות חדרי בטן ר״ל שיגיעו לחדרי בטן רפואה לרשע
ואחרי שהזכיר כי המלך החכם מזרה הרשעים ואומר כי חסד ואמת ינצרו מלך אמ׳ פלגי מים לב מלך ביד ה׳ א
אל כל אשר יחפוץ יטנו ולא לב המלך לבד׳ אלא לב כל האדם והכל גלוי לפניו ואעפ״י שכל דרך איש ישר בעי
בעיניו תוכן לבות ה׳ והוא יודע מצפון לבם ומה שכיון ה׳ ית׳ מן האנשי׳ הוא עשיית הצדקה כי עושה צדקה ה
ומשפט נבחר לה׳ מזבח כי להיו׳ לאדם רום עינים ירחב לבב וניר רשעים הוא חטאת ועון אז יהיה פי׳ דבר שיח
שיחטיא בעליו כוונתו כי הם ענייני׳ בלתי נכונים לאם תפארת אמר כי הבחורים יתפארו זה על זה
כפי כחם כי הכח הוא תפארת לבחור וכמו שהכח תפארת אל הבחורים כן השיבה מפני שהם יכולי׳ להתפאר
מרשעם להיו׳ מכת הרשעים אנשי׳ דמים ומרמה לא יחצו ימיהם רק החיים הארוכי׳ הם ברכו׳ האל ית׳ ולכן ה
השיבה טוב להם מצורף אל זה שסבו מלחמת הזמן ושככה חמת יצרם ונתקררה רתיחת הבחרות׳ והגיעו אל
השנים אשר ישוו ה׳ לנגדם תמיד ולא ידברו כא׳ בשבחיו ולא יזהירו כא׳ מן הרע ולא יטו כא׳ אל הטוב ולא ימ
ימנעם רתיחת הטבע והמיית הבחרות לזנות תאוו העולם ומתקרבים אל ה׳ ית׳ כפי היכולת חבורות
אמר כי חברות פצע והתמרוק והוא הסבר והרצון שימכאו וכן הם נמכאים ב
ברוב איש הרע וכן מכות חדרי בטן המכות המגיעות לחלל הגוף עד החדרי׳ שבתוך הבטן ראויים גב׳ לאיש הר
הרע והכוז׳ או יהיה ביאו׳ תמרוק רפואה ותחבוש׳ מן ונתן תמרוקיהן ובתמרוקי הנשים ואומ׳ כי החבורות הנ
הנולדו׳ בסב׳ פצע או החבור׳ והפצעי׳ הם רפואו׳ לאנשי׳ הרעי׳ והענוי׳ שלא ייוסר׳ בדברי׳ ולא תסור מעליה׳ אול׳
רק בשבט יוסר וכן המכו׳ המגיעו׳ לחדרי בטן הם תמרוק ורפוא׳ לאיש הרע גב׳ פלגי אמ׳ כמו שפלגי מי׳ והם
כנוסי המי׳ וקביציה׳ יוכל אדם להטות׳ על דר׳ שירצ׳ ולפי הדר׳ שיוסר בו כן ילכו המי׳ ההם כן הוא לב המל׳ ביד
ה׳ ית׳ יטה לב המלך לכל אשר יחפוץ ואמ׳ לב המלך הה׳ לכל לבות בני אדם ואמ׳ זה להודיע שלא יתלה האדם
בטחונו במלכים ובסגנים

כָּל דֶּרֶךְ אִישׁ יָשָׁר בְּעֵינָיו וְתֹכֵן לִבּוֹת יְדוָד׃ עֲשֹׂה כ״
צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַידוָד מִזָּבַח׃ רוּם עֵינַיִם ד
וּרְחַב לֵב נִר רְשָׁעִים חַטָּאת׃ מַחְשְׁבוֹת חָרוּץ אַךְ
לְמוֹתָר וְכָל אָץ אַךְ לְמַחְסוֹר׃

כי לא די שלא יוכלו לעזור אחר אלא אפי׳ לבם הוא
מסור ביד ה׳ ויטהו לכל כד אשר יחפוץ דומ׳ לאומ׳ א
אל תבטחו בנדיבי׳ וגו׳ אשרי שאל יעקב בעזרו וגו׳
כל   דרך אי׳ כי כל דרך איש ואיש הוא ישר בעני
בעיני ה׳ ית׳ הנז׳ בפסוק של פניו והענין שהוא גלוי
לפניו ביותר וכפי האמת ואין להפלא על זה כי הוא
בוחן לבות וכליו׳ כי תוכן לבות הוא ה׳ ית׳ כלומר הוא עשה תכונת הלבבות והוציא על התכונה אשר הם עליו
הכ׳ מחשבות הלבבות וג׳ו׳ הם לפניו או יהי׳ כמו ותוכן לבני׳ תתכנו ר״ל כי הוא ית׳ יודע מספר הלבבות ומספר ה
המחשבו׳ או יאמר כל הדרכים והפעולו׳ האדם ישרים הם בעיניו ולפעמי׳ יש דרך ישר לפני איש ואחרית׳ דרכי
מות   אמנם היודע דרכי הלבבו׳ ותוכנם ובוחן לבות וכליו׳ הוא אלהי׳ צדיק   עשה
אמר כי לעשות האדם הצדק והוא היושר והמשפט הם נבחרים לה׳ יותר מזבח וזה שזבחי׳ לא כוונו מה׳
כוונה ראשונה על דעת החכמי׳ האמתיים רק כדי להרחיק אמונה כוזבת כאמר ולא יזבחו עוד את זבחי
זבחיהם׳ לשעירי׳ אשר הם זונים׳ על פני השדה והביאום לה׳ ועם הרחקת הדעות הבטל נתנו לכפרת חטא׳ ויותר
הוא דבר רצוי אל ה׳ ית׳ שלא יחטא האדם לעולם ולא יביא קרבן ממה שיחטא ויביא קרבן על חטאתו כמו שיז
שיזכור אחר זה זבח רשעים תועבה אף כי בזמה יביאנו כי הוא יביא הזבח בעבור זמה שעשה והוא שאמר הנב
הנביא ע״ה הירצה ה׳ באלפי אילי׳ ברבבו׳ נחלי שמן וגו׳ הגיד לך אדם מה טוב ומה ה׳ דורש ממך כי אם עשות משפ
משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך ואומר הנה שמוע מזבח טוב להקשי׳ מחלב אילי׳   רום   אומר
מי שיש לו רום עיני׳ ומי שהוא רחב לב וניר רשעים ר״ל שגאוה והגדולה אשר תהי׳ לרשעים כולם חטאת וזה כי
רום עיני׳ והוא הגאוה היא מן המדות המגונות ובעליה יבוז זולתו ולא יכיר חסרונו וכן מי שהוא רחב לבב לא
יסתפק בדבר מועט ויבקש המותרות אשר לא ישבע מהם לעולם ומתוך כך יקצר בעבודת בוראו ית׳ וכן הנגד
הגדול׳ כשתהיה לרשעי׳ יתנהג העולם ע״פ רשעם וירבו הרשעי׳ במכשול אדם רשע ולכן אמר על שלשתן כי כו
כולן חטאת ואפשר שקרא רום עינים המשתכל במה שלא יוכל להשיג כגון החוקר בשכלו מה לפני׳ ומה לאחו
לאחור׳ או קרא רום עיני׳ מי שיחשו׳ שאין עיני ה׳ ית׳ משוטטו׳ בכל הארץ׳ ואו׳ מהבט אל הנמוכו׳ השפלו׳ ושכח כי
רם ה׳ ושפל יראה ורחב לבב הוא שיגביר תאותו על שכלו וניר רשעי׳ הוא שימליך הכחות החומדיין על השכל
השכליו׳ ואומר כי כולם חטאת ואחרי שהזכיר כי רום עיני׳ ורחב לבב וניר רשעים הם דברי׳ יחטיאו כונת בעל
בעליה׳ והזכי׳ כי מחשבות החרוץ לא יחטיאו כא׳ אך למותר אמנם שאיש החרוץ שהוא נמהר במעשיו הוא אך ל
למחסר וכן פועל האוצרות הנעשה בלשון שקר הוא הבל נדף ובעליו הם מבקשי מות כי השוא שעושי׳ הרשע
הרשעים יגרום לבסוף שימותו בעבור שמאנו   לעשות משפט   מחשבות   אומר כי מחשבות האיש ה
המהיר במלאכתו אך   למותר כלומר לעולם ימשך אחריו מעלה ויתרון או יאמר כי מחשבות החרוץ הם לאן
להוסיף על מה שיש לו מן הממון ומשאר קנייני החכמה גב׳ כי הזריז והפקח והמשתדל בהשלמת נפשו הוא יו
יום ישתדל לפרוע חובות ה׳ עליו וכל השקפת שכלו איננ׳ כא׳ להוסיף חכמה על חכמתו ומעלה על מעלתו ואין
הרצון מחרוץ שיהי׳ נמהר במעשיו רק שיהי׳ פקח ומשתדל ועושה ענייניו בזריזות בלי התרשלות וכל אץ אך ל
למחסור ר״ל והאיש מהיר ונמהר ולא יהי׳ בן התבונות והתשכלו׳ במה שיעשה ענייניו הולך אך למחסור כי הר
הרוכב על סוס המהירות איננו בטוח מהמכשול או יאמר כי כמו שמחשבה היא לעולם להוסיף על מה שיש לו
כן מחשבות הנמהר הוא לעשות מעשים יחסר ממונו וכן מחשבות הכסילים אשר טבעו ביון התאוות הם על
קנייני העולם ועל תענוגי גופת׳ ומתוך כך הם הולכי׳ הלוך וחסר כי חכמתם תקצר והם מקצרים בעבודת ה׳
ית׳   פעול   אומר כי פעולת האוצרות שתעשה בלשון שקר והענין שלא יהי׳ קניין הממון ההוא בדרך
אמת וצדק לא יהי׳ לו קיום ומעמד רק הוא   כקש וכמוץ נרדף והאנשים שהם מקבצי׳ ממון על זה ה
הדרך הם מבקשי׳ למות כי כשיתפרסם חטאם למלכות יחוייבו מית׳ בעבור שחרם

פעל אוצרות בלשון שקר הבל נדף מבקשי מות:
שד רשעים יגרם כי מאנו לעשות משפט: הפכפ
הפכפך דרך איש וזר וזך ישר פעלו: טוב שבת ע
על פנת גג מאשת מדינים ובית חבר: נפש רשע
אותה רע לא יחן בעיניו רעהו: בענש לץ יחכם
פתי ובהשכיל לחכם יקח דעת:

ואיפשר שקרא פועל אוצרות בלשון שקר החכמה ש
שתעשה על דרך ההטעאה ואומ׳ כי התולדה שתוולד
מהקדמות כוזבות היא הבל נדף כלומ׳ דבר שאין לו
מעמד וקיום כי האמת יעשה דרכו וסופו להתגלות
והאנשים בעלי ההטעאה הם מבקשים מות והענין
שיתכו אמונות כוזבות ודיעות נפסדו׳ ישחיתו נפש
ונפש זולתם   שוד   אמ׳ כי השוד והוא ה
הגזל והעושק שעושים הרשעים יבא עליהם מגור כ
כי מאנו לעשות משפט ובחרו לשדוד ולגזול אחרי׳
ולפי׳ השוד שעושים סופו להביא עליהם מגור מסביב או יהיה הגולם שבתלת יגרם תמורת השורק מן לא יג
יגורך רע שענייננו לא יגור עמך רע ויהיה ענין הפסוק כן הרשעים השוד יגור עמהם לא יעמדו בלעדיו כי
לא ישנו אם לא ירעו וגו׳ ואחרי שהזכיר כי שוד הרשעים יגורם בעבור שמאנו לעשות משפט אומ׳ כי כל אחד
מהרשעים דרכו הפכפך וזר אמנם האיש הזר הוא בהפך זה שר׳ל צלו הוא פועל ישר   וכמו שהרשעים הם הפכ
הפכפכים וזרים כן קצת אנשים חברתם רעה ומסוכנת וטוב לשבת על פנת גג בלא אשה   מהיות לאיש אשת
מחרחרת ריב ומדנים בהיות ביתו בית חבר שתהיה לו סבה לריב עם אחר ואחרי שהזכיר הרשעים והאשה שה
שהיא אשת מדינים אמ׳ נפש רשע אותה רע כלומ׳ ראה זכות הרשעים שהם מרגישים בפחיתו׳ רעיהם   ומגנים
בהם המדות הדבקות בהם כאלו לא ירגישו בפחיתות עצמם ומרגישות הפחיתיות עצמ׳ בזולתם והוא אמרו כ
נפש רשע אותה רע לא יוחן בעיניו רעהו ׳והרשע הנז׳ שלא ירגיש לפחיתות עצמו לפעמים יוסר ברעת זול
זולתו והוא אמרו בענוש לץ יחכם פתי וכן החכמים יקנו החכמה בראות חכמה ברעיהם והוא אמרו ובהשכיל
לחכם יקח דעת ׳וכן הצדיקים יקחו מוסר מאשר יראו פורענות לרשעים והוא אמרו משכיל צדיק לבית רש׳
והוא רואה שה׳ ית׳ מסלף רשעים לרע וניתן אל לבו שלא להדמות אליהם   ובדין הוא שה׳ מסלף הרשעים לרע
בעבור היותו אוטם אזנו מזעקת דל ולכן גם הוא יקרא ולא יענה ומתן בסתר שיהיה לעני הוא כופף אף הש׳
ית׳ שלא יחול עליו כמו שיזכיר אחר כן   הפכפך   אמ׳ כי דרך האיש שאינו זך הוא דרך הפכפך ו
וזר אמנם האיש הזך ישר פעלו כלומ׳ פעולותיו הם צדק ויושר   טוב   אמ׳ כי יותר טוב לאיש לשב׳
בלא אשה ושידור במדור ובמכון על פנת גג מאשר תהיה לו אשה ותהיה אשת מדינים או שיהיה בית גדול ור
ורחב ויהיה בית חבר כלומ׳ שישתתף אחר עמו בלותו הבית ויהיה ענין הפסוק כן טוב לשבת על פנת גג מא
מאשת מדינים וטוב פנת גג מבית חבר ובא זה הפסוק עד המגביהי לשבת בשמים המשפילי לראות בארץ וכ
וכהם רבים   נפש   אמ׳ כי נפש האדם רשע לא תתאוה כי אם רע לו ולזולתו כי הוא כמש׳ אחר תענוגי
גופו ואחר קנייני העולם הזה אשר השעדר דבק בהם וכן יחמוד להביא הרע על זולתו בהסיתו אחרים ובאום
ובחושבו אותם בעבותות אהבת הזמן ויסירם מן הדרך הטוב אשר הוא דרך עץ החיים ולא יוחן בעיני רעהו
ר׳ל כי אחרי שהוא מתאוה הרע לעצמו ולא יחום על נפשו כל שכן שלא יוחן בעיני רעהו ולא יחום על זולתו ו
ולא ישתדל בעשיית נפשות ואיפשר שקרא רעהו הכח השכלי ואמ׳ כי הרשע הוא מתאוה להפיק תאות יצרו
הרע אמנם רעהו והוא הכח השכלי מגורש מעולמו ואינו מוצא חן בעיניו ׳ גם איפשר שזה הפסו׳ בא לומ׳ עני
ענין נכבד והוא שתמצא אנשים יתאוו לעולם הרע והם בעלי מדות מגונות מאד ועם היות לו המדות המה
המגונות לא ימצא חן בעיניו מי שיהיה רעהו כלומ׳ בעל מדות כמוהו וירצו בזה שעבדיהם ואמהותיהם יהיו ר
בעלי מדות טובות ולא יבושו שיכירו רוע המדות בעבדיהם ולא יכלמו ממדותיהם המגונות וזה רצה באמרו ג
נפש רשע אותה רע כלומ׳ אותה רע לעשות הוא הרע ולא ימצא חן בעיניו מי שיהיה רעהו במדות וירצו שע
שעבדיהם יהיו גדולים במעלה מהם   בענש   אומ׳ כי בעת שיענוש השופט הלץ עבור חטאתו מי
שיהיה פתי ולא נזהר מעשות הרע עד היום מהיום ההוא כראותו ייסורי הלץ יקנה חכמה ויוסר ברעת זולתו
כי לקצור שכלו ובתייותו לא יוסר מעצמו ולא יתעורר בהכחת השכל ועושק עד שיעירהו על זה מה שיראה
מרעת זולתו דומה למה שאומר לץ תכה ופתי יערים ׳ובהשכיל לחכם יקח דעת ר׳ל כי החכם יתעורר מחמת
שכלו אפי׳ בלא ראות עונש זולתו ויהיה ענין הפסוק כן ובהשכיל החכם האחרונות ובחושבו מה שיהיה לבסו׳

לבסוף מן הענין שיעשהו יקח דעת כלומר יקח דעת
לעצמו או יאמ׳ כי כמו שיקרה שהפתי יקנה חכמה ב
בראותו ענישת הלץ כן יקרה שהחכמים בראותם
שחבריהם קבלו מן החכמה שיעור רב בסבת השתד
השתדלותם ישתדלו גם הם לקנות חכמ׳ ויהיה ענין
הפסוק כן ובהשכיל לחכם כלומ׳ בעת שיראה החכם

משכיל צדיק לבית רשע מסלף רשעים לרע: א
אטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה:
מתן בסתר יכפה אף ושחד בחק חמה עזה: שמ
שמחה לצדיק עשות משפט

שחכם אחד יקנה שכל או יתן שכל לאחר גם הוא יקח דעת   **משכיל**   אמ׳ כי האדם הצדיק הוא מתבונן ומ
ומשכיל ומשקיף בעיני שכלו לדעת מה אחרית בית רשע והוא רואה שה׳ ית׳ הוא מסלף ומעוות דרכי הרשעים
כדי שלא יבחרו הדרך הטוב כדי שתהיה אחריתם לרע וזה יקרה לאותם שהגיע מרשעם שהם ראויים שתמנע
מהם דרכי התשובה לרוב חטאתם כענין שכ׳ השמן לב העם הזה ואזניו הכבד׳ וכאמ׳ כי הקשה ה׳ אלהיך את
רוחו ואמץ את לבבו ורבים כהם או יאמ׳ כי רשעים מסלף דרך הרשעים עד שיגיע להם הרע ואיפשר שיאמר
כי הצדיק הוא מתבונן לדעת אחרית הרשע ובית עולמו אחרי מות מכל מקום הוא יודע כי ה׳ הוא מסלף דר
דרכי הרשעים להביא עליהם דבר שראוי שיקרה רע במוחלט   **אטם**   אומ׳ כי האדם שהוא אוטם אזנו כדי
שלא ישמע זעקת הדל בעת שיתחנן אליו שיעניקהו מברכותיו גם הוא יקרא כמו שקרא הדל גם הוא יקרא וי
ויתחנן לאחר ולא יענה כי ה׳ הוא נותן הממון ביד המתחננים דלים באמרו לחונן דלים יקבצנו   ואם האדם
לא ירחם על הדלים ה׳ יקח ממונו ויתן ביד אחר שיחונן דלים והוא ישאר עני ויקרא לאנשים שירחמוהו ולא
יענוהו וזהו עונש אלהי שיגזור ה׳ ית׳ שיקרא ולא יענה   מצורף אל זה שהאנשים שידעוהו לאכזר יתאכזרו עליו
ולא ירחמוהו   או קרא אוטם אזנו האיש שהדל צועק לפניו תמיד עד שאזנו מלאה ואטומה לרוב קול הצעקה
הנכנסת באזניו מזעקת הדל ועם כל זה לא ירחם עליו גם הוא יקרא ויסבים ה׳ שיקרא אחרים שירחמו עליו ו
ולא יענה בעת שירנחם ואיפשר שקרא דל הכח השכלי מכחות הנפש   ואומ׳ כי מי שאוטם אזנו מזעקת זה ה
הדל ולא יעניקהו דרך חוקו ואם המושכלות סופו באחרית יכסוף אל אורח החיים ויכיר אמיתת ההצלחה האמ
האמתית ואין בו כח לקנותה אחרי שהתרשל מקנות החכמה בזמן הראוי כטעם מחורף עצל לא יחרוש וגו׳ ו
ואיפשר שזה הפסוק דבק עם הפסוק הבא אחריו ואומר כי האוטם אזנו מזעקת הדל גם הוא יקרא ולא יענה
ואם יתן מתן בסתר לדל שלא יתבייש יכפה אף ה׳ ית׳ מעליו והוא יכפה האף לדמיון השחד שיתן האיש לדיין
שיכפה חמה עזה שיש לדיין עליו   **מתן**   אומ׳ כי בעת שיקצוף השופט על איש והאיש ההוא יתן לו מ
מתנה בסתר כדי שיסיר קצפו מעליו המתן ההוא כופה או מעליס אף השופט ממנו ומסי׳ אותו מעליו ואומר
בסתר כי אם יעשה הדבר הזה בגלוי יהיה בזיון לשופט וירבה הקצף עליו ומלת יכפה מורגלת במקו׳ שנים או
יאמ׳ בעת שתתן המתן והוא השחד יכפה האף אמנם בעת שתחזיק השחד בחיקך ולא תתנהו אל השופט הח
החמה שיש לו עליך תהיה עזה וחזקה ובעבור שהזכיר כי ה׳ ית׳ מסלף רשעים ושופט שיקראו ולא יענו אמ׳ כי
עשיית המשפט והנקמה שיעשה ה׳ ברשעים היא להם שמחה ותענוג אמנם המשפט היא מחיתה לפועלי און ו
ודין ומשפט הוא שהאדם הרשע שהוא נוטה מדרך השכל ינוח בקהל רפאים כי בעבור היותו אוהב שמחה וכ
ונמשך אחר התענוג יהיה איש מחסור כי אוהב יין ושמן   לא יעשיר וראוי שיהיה הרשע כופר לצדי׳ כלומ׳
שיקבל הוא הרעה ולא הצדיק כי הרשע תחת ישרים בוגד   **שמחה**   אמ׳ שעשיית המשפט בכלל הן שת
שתלקח נקמה מן החוטאים הן לעשות היושר והצדק איש לרעהו ובכלל כל משפט   שמחה לצדיק מפני שהצ
שהצדיקים והם העושים צדק לנפשם ולזולתם אפי׳ אם הזהיר מן הדברים שהיא מזהרת ואפי׳ לא יזהרו מן ה
העול המפסיגים והשופטי׳ הם ביושר לבם יזהרו מרוב מה שהזהירה ממנו התורה באמר׳ על אברהם אבינו ע״ה
עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו׳ וזה היה קודם נתינת התורה ולפי׳ עשות המשפט והיושר בכל המעשים הוא
שמחה לצדיק וכן עשיית המשפט מהרשעים היא שמחה מפני שהם סבת השחתת העולם כי אם לא יעשה מש
משפט ברשעים הם ישחיתו הצדיקים ולפי׳ תהיה שמחה לצדיקים בהשפטם ומחתה לפועלי און ר״ל עשיית המ
המשפט לרשעים שהוא שמחה לצדיקים הוא מחתה ומשכה שברון לפועלי און כי לא נעשה המשפט כי אם ל
להעניקם והם ברצון נפשם היו חפצים שלא יעשה משפט לעולם.

ומחתה לפעלי און: אדם תועה מדרך השכל ב
בקהל רפאים ינוח: איש מחסור אהב שמחה א
אהב יין ושמן לא יעשיר: כפר לצדיק רשע ותחת

ולא ימצא צדק ויוסיף בדבר מאדברי' כל מה שתכוה
התורה מהכחת העול והעושק ומניעת מסגל האסור
ומניעת המאכלים כולם הם עונש ובער ומכאוב ל
לרשעים מפני שהם לא ירצו כי אם העול וללכת א
אחר תאותם והתורה שמנעם מזה היא להם למחתה

ואפשר שקרא שכח השכלי משאר כחו' הנפש שצדיק ואומ' כי הכח השכלי שמחתו והשתדלותו הוא עשיי' היושר
והצדק בכל ענין ולעשות משפט ונקמה ולהכניע הכחות החמריות שכל השתדלותם הוא בבקשת המותרות ו
ועשיית המשפ' הוא להם למחתה כי הם רחוקים בטבעם מכל יושר ומכל צדק   אדם   אמ' כי האדם שהוא
תועה מדרך השכל בכל ענייניו התעייה היא גורמת לו המיתה והוא אמרו בקהל רפאים ינוח כלומר ישכב ב
במשכב המתים ונקראו המתים רפאים עבור חולשתם ורפיותם וזהו מבואר כי השכל יביא האדם לעשות עב
ענייניו בחכמה ויחיה בעבור זה החיים שכנחיים ומי שלא יעשה מעשיו על פי השכל השכלות אשר דבק בו יב
יביאהו אל המות וכן האדם שהוא תועה מדרך השכל והוא השכלת המושכלות ולא ישתדל בעבודת בוראו ובה
ובהשלמת נפשו תכון נפשו בעת מותו בעת שעומדות שם נפשות המקברות   איש   אומ' כי האדם שהוא
אוהב שמחה כלומ' רודף אחר תאות העולם ולראות טוב בחייו סופו לבא לידי מחסו' כי מתוך שהוא רודף אחר
תאוותיו וכל אשר ישאלו עיניו לא יאציל מהם סופו שממונו יחסר ואחר שהזכיר שמחת קנייני העולם הזכיר
תאות הנפש הבהמית מאכילה ושתייה ואם לא תחשוב שקנייני העולם לבדם יביאו האדם לידי מחסו' והאכיל'
ושתייה לא תזיק אין הדבר כן כי אוהב יין ושמן לא יעשיר ויין כולל השתייה   והשמן כולל אכילת משמנים
או הסבה שתהיה הסבה משמנים ריקחיים ואומ' היוכל איש שיהיה בעל תענוגים ורודף אחר אכילת משמנים ו
ושתות ממתקים לא יוכל להעשיר מפני שההוצאה הזאת היא הוצאה גדולה מכל ההוצאות כי אם ילבש אדם ש
שש משי ורקמה הוא ע"פ הרוב לא יחדש בגדים רק פעם אחת בשנה לפי המנהג שנוהגי' וכל עת שיהיו הבגדי'
יקרים ונחמדים יהיו יותר חזקים ואף בעת שיבלו יהיו הבלאות שוים ענין גדול   אמנם האכילה והשתייה היא
תמידית פעמים ביום לכל הפחות ומי שינהג עצמו על אכילת המשמני' יתן מעדני מלך ולא יספיק לו מעדן
אחד רק ירבה מהם וכל אשר יחשוב להשביע יצרו ימצאנו יותר רעב ולזה אמ' אוהב יין ושמן לא יעשיר או י
יאמ' איש מחסור אוהב שמחה כלומ' האיש העושה לעצמו מחסור שיסתפק בדברים ההכרחיים   ולא ירדוף את
אחרי המותרות הוא אוהב שמחה כי מתוך שלא יפזר ממונו ולא ישבע יצרו מתאוותיו   סופו לבא לידי שמחת
העושר אמנם מי שהוא בהפך איש מחסור והוא האיש אוהב יין ושמן שהוא זולל וסובא לא יעשיר   וכן האיש
שיחסר מתאוותיו ולא ירדוף אחר תענוגי הגוף ואחר קנייני העולם והוא הדבקות בה' שהוא השמחה האמיתי'
אמנם מי שהוא רודף אחר התענוגים הגופניים הוא לא יעשיר כלומ' לא יקנה מן החכמ' מה שיקרא בעבורה
עשיר רק ימצא עצמו חסר מכנה והוא דומה למאמר פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה וגו'   או יאמ' איש
מחסור כלומ' איש מחסור יהיה מי שאוהב שמחה מי שירדוף אחר שמח' העולם ותענוגיו סופו לבא לידי חסרון
השכל   כופר   אומ' כי הרשע יתכחן ה' ית' כופר לצדיק כטעם צדיק   מצרה נחלץ וגו' ותחת יש'
ישרים בוגד ר"ל ותמורת הישרים יבא הבוגד לקבל הרעה שהיו מפחידים' מהכה והענין שאם תחול הרעה כפי
המשפט האלדי או גזירה כוכביית על מלכות או מדינה יסבב ה' ית' הצלת הצדיקים והישרים שדבקו בו והרע
על ראש רעים יחול ולפי שמערכת העליונה לא תסור כי אם בתת הכופר אומ' כי הרשע יהיה כופר לצדיק ו
ותמורת חול הרעה על הישרים תחול על איש בוגד ובעבור שהזכיר ענין הרשע   רמז כי אין להתחתן עם ה
הרשעים כי הפרי ידמה אל השורש וטוב לשבת בלא אשה ובארץ מדבר   מקחת אדם לאשה אשת מדיינים בת
רשע ויהיה לו כעס תמידי עמה   ואמ' עוד מהפלגת הרשע שיהיה אוצר נחמד ושמן בנוה חכם וכסיל אדם ש
שיולד לו מאשת מדינים או שיולד בביתו ישחית האוצר ההוא כאלו נבלע ממקומו   אמנם האיש שהוא רודף
צדקה וחסד הוא ימצא חיים צדקה וכבוד בחכמתו מה שלא עשה הגיבור בגבורתו והוא אמרו עיר גיבורים ע
עלה חכם ויורד עוז מבטחה

יְשָׁרִים בּוֹגֵד׃ טוֹב שֶׁבֶת בְּאֶרֶץ מִדְבָּר מֵאֵשֶׁת מד
מִדְוָנִים וָכָעַס׃ אוֹצָר נֶחְמָד וָשֶׁמֶן בִּנְוֵה חָכָם וּכס
וּכְסִיל אָדָם יְבַלְּעֶנּוּ׃ רֹדֵף צְדָקָה וָחָסֶד יִמְצָא ח
חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד׃ עִיר גִּבֹּרִים עָלָה חָכָם

טוב אמ׳ כי יותר טוב הוא לאיש שישב לבדו ב
בלא אשה בארץ מדבר משתהיה לו אשת מדינים וי
ויהיה לו עמה כעס תמיד והמכוון מהמאמר הוא ש
שטוב לאיש שיהיה בטבעו כעדר התאוות הגשמיות
לדמיון המדבר שממה ויהיה בטבעו מתרחק בתאוו
בתאוותיו בתכלית ההרחקה ואפי׳ מן הדברים ההכר
ההכרחיים לו מלהיות לו אשת מדינים כלומ׳ חומר רע רודף כל רע וכל מרי ומוכן אל המותרות מביאים אותו
לבא עליו חרון ה׳ ית׳ אוצר אמ׳ כי בנוה החכם ימצא שם אוצר נחמד והוא קנייניו נחמדים וי
ויקרים ואומ׳ שמן ר״ל משמנים וממתקים וכסיל אדם יבלענו ר״ל והאדם הכסיל לא די שלא יאצור אוצרות עד
שימצא בנוהו אוצר נחמד ושמן אלא אפי׳ אוצרות אבותיו ואבות אבותיו הכסיל בכסילותו יבלע וישחית הכל·
ורצה בזה כי החכם בחכמתו יקנה קניינים לא היו לו ולאבותיו לשעבר ולא די שיקנה מהם לצור׳ מחייתו אלא
שאוצר מהם לעת רעה ולבניו אחריו אמנם הכסיל לא די שלא יקנה מה שיספיק לו וכל שכן שלא יאצור לבו
לצורך עת רעה או לבאים אחריו אלא שהוא אם ימצא מה שאצרו אבותיו יבלע וישחית הכל · ואיפשר שרמז
גם כן כי האדם החכם והשלם הוא יאצור לנפשו מן המעשים הטובים ומן הידיעה עד שתזון מהם נפשו והא
והאוצר מהם לעולם שכולו ארוך אמנם האדם הכסיל והוא המקצר בעבודת ה׳ ובהשלמ׳ נפשו הוא בפחיתותו
ישחית כל מעשה שיעשהו ואפי׳ צדקות הדיין והוא מה שאצרו אבותיו לא תזכרנה לו לפי שאינו מן הכלל הכ
הנאמ׳ עליהם ועושה חסד לאלפים לאוהביו ולשומרי מצותיו רק הם מכלל הפושעים אשר פועל ה׳ לא הביטו
ומעשה ידיו לא ראו ואיפשר שכיון באמרו ושמן מה שהזכירוהו בני החכמה והוא שהשמן הוא מיוחד ללמוד
בו החכמה בלילה לפי שאין רנה של תורה אלא בלילה ור״ל כי בנוה החכם ימצא השמן והוא
מה שידלוק ממנו בלילות לצורך הלימוד אמנם בנוה הכסילים ימצא תמורת השמן יין וכוונא בהן מן התענג
התענוגים הגופניים דומה למה שאמרו הפלוסופים בחידותיהם שאלו לפלוני למה חכמת יותר מחבירך השיב
בעבור שהוצאתי בשמן יותר ממה שהוציאו חבירי ביין ·ואיפשר שאמ׳ יבלענו הוא במקום יבלענו על משקל
ביהאל ימאכנו ובא ע״ד והוא ממלא על כל גדודיו שעניינו מלא ור״ל שהחכם יאצור השמן להדלקה לצורך ק
קניין החכמה אמנם הכסיל יבלענו כלומ׳ יאכלנו ולא ישתמש בו לצורך העסק בחכמה כלל או יכוה להפעילו
בעניין המאכל ויהיה יבלענו פועל יוצא רודף אמ׳ כי האדם שהוא רודף לעשות צדק והוא היושב
בכל ענייניו ועם כל זה יפליג בחסד והוא שיעשה חסד אפי׳ למי שאינו ראוי הוא · ימצא בעבור זה חיים והם ח
חיי העולם הזה כי לפעמים יבקש היושר והוא החק הראוי לו ימצא נגע וקלון כי המחוייב לתת לו החק ההוא א
אם אין לו לשלם וירא שחבירו נוגש אותו ואין לאל ידו ישתדל בכל עוז שיוכל להסיר נזק המלוה מעליו וא
ואפי׳ בעשות לו קלון בממונו או בגופו אמנם בעשות האדם לחבירו היושר ועם כל זה יעשה עמו חסד ה׳ ולא
ידיקנו ויעשה ויתור ממונו הוא ימצא חיי העולם הזה וגם בשכר זה חיי העולם הבא וצדקה כלומ׳ ימצא שכר
ותשלום הצדק השוה שיעשה וכבוד בעולם הזה שיאהבוהו בני אדם ויכבדוהו על שלימות מדותיו וגם יכובד ש
שיתן לו ה׳ מהלכים בין העומדים בעולם הנשמות עיר אמ׳ כי האדם יעשה בחכמתו מה שלא יעשה
הגבור בגבורתו כי הגבור לא יוכל לעלות עם כל גבורותיו הוא לבדו בעיר שאנשיה כולם גבורים כי י
יעמדו כנגדו וכל שכן שלא יוכל להוריד עוז בטחונ׳ אמנ׳ החכ׳ בחכמתו יעלה אל עיר אנשים גבורים ויכניעם
תחתיו בחכמתו וישפיל גאון עוזם שהיו בוטחים בו וזה מפורסם אין חולק על זה כי כמה חכמים בחכמתם ה
הגיעו אל מחוז חפצם בסבת חכמתם והשפילו אנשי גאוה · ואיפשר שרמז גם כן כי השכל האלהי אשר באיש
המשכלית הוא יעלה עיר גבורים והעניין שהוא יכניע הגוף ותאותיו שהם הגבורים אשר מעולם ויוריד עוז מב
מבטחם ויסירם אל משמעתו ובאמרו עלה חכם רמז כי המשתדל בזה עד אשר הצליח והכניע כחותם כולם
לעבוד השכל האלהי הוא שיקרא חכם ופעולתו היא העלייה ר״ל עליית מעלה ומדרגה ומי שקצר בזה ולא עלה
עיר גבורים ולא הוריד עוז מבטחה הוא בהפך החכם והוא ראוי להקרא בשם אויל ופעולתו היא ירידת מעל׳
ואיפשר שקרא עיר גבורים עולם השכלים הנפרדים שהם גבורי כח עושי דברו

ויורד עז מבטחה: שמר פיו ולשונו שמר מצרת נפשו: זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון: תאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות. כל היום התאוה תאוה וצדיק יתן ולא יחשך: זבח

ואמר כי החכם והוא שהשיג אל החכמ' האלהי' הנקר' שנקראת חכמ' סתם הוא יעלה שם כלומ' ישיג הגבור' הקדושות ההם ואמר ויורד עוז מבטחה ר"ל שהוא כולל פעולו' באותות אשר בסבתם ירד השפע ה אלהי' דרך שם ויחול עליו ויקרא עוז מבטח השפע ההוא לפי שהוא העוז שבוטחי' בו הצדיקי' ומקוי' אליו ואחרי שהזכי' עיר גבורים על החכם סמך לו שומר פיו ולשונו השיג אל זה בעבור היותו שומר פיו ולשונו ובנ ובעניין זה הוא שומר מצרה נפשו. ואמנם הכסיל שהוא בהפך החכם הוא זד ויהיר ולץ שמו והוא עושה מעש בעברת זדון ולא ישתדל בעבור אדמתו והוא מתאוה אל קניין החכמה ואל קנייני האומנוי' ולא ישיגם ותאותו תמיתנו והוא אומרו תאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות כל היום התאוה תאוה וצדיק יתן ולא יחשוך וכל מעשה הרשעים הם תועבה ואפי' זבח הרשעי' הם תועבה וכש' כשיביאוהו בעבור זמה שעשו שמר אמר כי האדם שהוא שומר פיו מאכילת המאכלי' הרעים שיזיקוהו הם אותם שיחליאוהו והם אותם שיהיו סבה לבטל מעסק חכמתו כגו' המשכרות ואכילת המעדני' אשר לא תתכן עמהם דרישת החכמה והם אותם שיביאוהו לידי ר ריס בקשת המותרות וכן מי שהוא שומר נפשו ממותרי הדבור ולא ידבר כ"א במה שמביא אל תועלת ואל חכמ' לו ולזולתו או במה שהוא חובה עליו כמו למידת התורה וללמוד אות' לאחרים הוא שומר נפשו ומביא עליה כו צרות גשמיין או רוחניין כפי השגה זד אומר כי האדם שהוא זד כלומ' בעל זדון ויהיר ראוי הוא שיקרא שמו לץ לפי שהוא לא יעשה מעשיו כפי מה שתגזור החכמה רק כפי מה שתגזור העברה שיש לזדון אשר על נפשו ואמ' עושה בעברת זדון ר"ל שהוא עושה מעשיו בעברת הזדון השוכן בתוך נפשו או יאמר לץ יהיר ולץ הוא שמו של אדם שהוא עושה מעשיו בעברת זדון תאות אמ' כי העצל לא ישתדל לקנו' מאכולת לביתו ודי מחסו' אשר יחסר לו בסבת עצלותו ומתוך כך בבוא העת שרעיו יקצרו פרי מעשיהם הוא רעב ונמאת נפשו בו תתעטף ותאו' שים לו הוא תמית אותו וסבת מיתתו הוא מאנו ידיו לעשות כלומ' שהוא מתרשל לעשות מה שצריך לו ולביתו בעת שחביריו השתדלו על זה ומתוך כך כל היום התאו' כלומ' שתאותו לא תסור עם חסרונו רק תרבה ותגדל כל היום הוא מתאוה אל קנייני העולם ולא יוכל להגיע אליהם אמנם הצדיק הוא יתן לנפשו ולזולתו מה שראוי כי הוא יתן לנפשו כל הצריך לה וגם יתן ויחון לזולתו כפי היכולת וכמו שיקרה בקנייני ה העול' כן יקרה בקניי' הרוחניי' כי מי שיתעצל בקנות החכמה אעפ"י שהוא מתעצל בזה עם כל זה יש לכל אדם כוסף טבעי אל ידיעת תכלי' החכמה אמנם אם יטריח בו ללמוד הצעותי' ומופתיה הוא יתרשל מהם בקשת ות ותשאר התאוה עומדת במקומה והוא אומרו תאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות כלומ' כי הוא התרשל מ מקנות החכמה על הסדר כפי המבוקש ממנו והתאוה ההוא לא תסור והוא אומר כל היו' התאוה תאוה כלומר שהוא על טבעו כוסף לידיעת תכלי' החכמה והוא לא יכול להגיע אליהם או יאמר כי הסבה בהיו' תשוקתו תמי' אותו הוא שלא ישתדל במה שיניח התשוקה ההי' אבל ירבה תאוות' ולא זולת זה ויקוה למה שאין כלי אבלו להש להגיע אליו והניח התשוקה ההיא היות' יותר טוב לו ואומרו וצדיק יתן ולא יחשוך ר"ל הצדיק בבני אדם הוא א אשר יתן לכל דבר חוקו כלומ' שיתן זמנו כולו לדרישה ולא ימנע מזמנו דבר לזולת זה' כאילו אמר וצדיק יתן זמנו לחכמות ולא יחשוך מהם זבח אומר כי הזבח שמביאין אותו הרשעים והוא הקרבן אשר יקריבו על חטאתם לא די שאינו לרצון לפני ית' אלא שהוא תועבה ועניין שהם לא יצטרפו עם הקרבן העניינים הראויי' להמצא עמו כמו התשובה והחרטה והתקרב אל ה' ית' וכיוצא בה מההכנעה והשפלו' מפני שיביאוהו במחשבה רע רעה והיא הזמה או יאמר כי מה שיקריבו הרשעים מן הקרבנות ואפי' מן השלמי' שאינן באין על חטא הם תועבה לפני ית' לפי שאפשר שהם יכוונו בהשיית הקרבן דבר שיפסד עליהם אמונתם וכש' בעת שיביאו הק הקרבן בעבור זמה שעשו כי המכוון הוא שלא יחטא האדם ואם יחטא שישוב אליו ואז יעתר אל אלהים ויר ירצהו וכדי שתתכן אליו התשובה יעשו במעשה הקרבן ועל התכלי' ישירו אותו אל הכניע והחרט' והרשעים מתוך כסילותם אפי' בעת שלא יחטאו רק שיביאו שלמים ונדבות הם תועבה לפני ית' מפני שאעפ"י שמעשיה' קרבני' אי' כונת' רצוי' וכש' בעת שיעשו העבירו' ויביאו בעבור' קרבנו' שהם למטה ממעלת המתנדבי' מעצמם

רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה אַף כִּי בְזִמָּה יְבִיאֶנּוּ: עֵד כְּזָבִים א
יֹאבֵד וְאִישׁ שׁוֹמֵעַ לָנֶצַח יְדַבֵּר: הֵעֵז אִישׁ רָשָׁע ב
בְּפָנָיו וְיָשָׁר הוּא יָבִין דַּרְכּוֹ: אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּ נ
תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד יְהוָה:

ואיפשר שקרא זבח רשעים הענין שכיון שהכסיל הזה
בסבר קבלת שמשל הזבח הוא משל לנתינת דעתם
האדם לפי עיונם במה שאין שם מופת הנתך והוא׳
הנה כי נתינת האיש הרשע דעתו וסברתו בעניינים
האלהיים הוא דבר נתעב כי יש לשתוק ולהאמין אחר
הקבלה במה שאין השכל מגיע וכל שכן שהוא יאחז
בדעתו דברים ויביא סברתו בזמה כלומ׳ לפי מחשבתו הרעה והכוונה הנתעבת הנכרתת בלבו והענין כי הם
הסברא ונתינת הדעת שהוא יאחז ימשך בה אחר טעות דעות נשרשות בלבו ואחרי שהזכיר זבח רשעים תו
תועבת ה׳ סמך אליו עד כזבים יאבד כלומ׳ הרשע הנזכר הוא עד כזבים וסופו שיאבד נעביר שיעיד מה שלא
שמע אמנם האיש השומע הדבר לנצח יוכל לדבר ומה שמעיד בשקר הוא מעיד בעזות והוא אמרו העז איש
רשע בפניו אמנם הדיין הישר הוא ידון כי בשקר יעיד אמנם הדיינים לא יבינו לפעמים על דבר כי יעלם
מהם דבר המשפט אמנם מהאל ית׳ לא יוכל אדם להעלים דבר והוא אמרו אין חכמה ואין תבונה ואין עצה ל
לנגד ה׳ כי בידיעת עצמו ית׳ ידע הכל ויכול על כל דבר כי לו היכולת והגבורה ובידו להושיע למי שירצה והוא
כסמך אליו סוס מוכן ליום מלחמה ולה׳ התשועה עד׳ אמ׳ כי האיש שהוא מעיד עדות כזב בחבירו הנ
הוא יאבד כי סוף האמת יעשה דרכו ויתגלה ויתפרסם שקרו ומתוך כך יאבד וזה שכל דת יענים המעיד שקר
ואם לא יאבדהו השופט יאבדהו ה׳ ית׳ ואיש שומע לנצח ידבר הם דברי המחבר והוא כמזכיר לכל אדם ואומר
מה לאנשים לחטא בעצמם ולא יזהרו ממותרי הדבור שאם יוציא אדם דבר קטן מפיו לא יוכל להשיבו ואם
האיש יאהב לשמוע ולא יאהב לדבר כמה גדלה מעלתו וזה שהוא לא הפסיד בשתיקותו מאומה כי לעולם יוכ׳
לדבר ולומ׳ הדבור ששתק ממנו ואיכשר שזה הפסוק דבק עם הפסוק שלמעלה ממנו שאמ׳ זבח רשעים תועב׳
ואמ׳ נתינת הרשעים זבחם והוא משל אל חדשם סברה ונתינת דעתם האדם הוא תועבה כי הם יעידו עדות
שקר בנתינת דעתם האדם ומתוך כך יאבדו כלומ׳ תאבד תקותם וטוב להם להמשך אחר קבלת התורה במה
שאין השכל משיג לתת שם מופת כי איש שומע והוא האיש הנמשך אחר קבלת התורה לנצח יוכל לדב׳ דברי י׳
ולהאמין דברי תורה לעולם יהיה שם מופת או לא יהיה וזה רצה באמרו לנצח ידבר ויהיה אמרו ואיש שומע כל
כלומ׳ עד כזבים יאבד אבל אם ראה או שמע לנצח ידבר ויוכל להעיד כך שמעתי וכך ראיתי העז
זה הפסוק דבק עם הפסוק שלפניו שאמ׳ עד כזבים יאבד ואומ׳ מעזות האיש הרשע שהוא עד כזבי׳ ומעיז פניו
ומעיד עדות שקר לאדם בפניו כי אם תהיה מעיד על אדם שלא בפניו היה חלק מחלקי העזות. וישר הוא יבין
דרכו ר״ל ואם השופט הוא ישר ויחפש בסתרו שיתגלה היושר הוא מתבונן על דברי העד הרשע לחקור עדותו וי
וימצא האמת ולא יעמיד בעדות כל מי שיזדמן או יאמ׳ כי הרשע הוא מעיז פניו להעיד על איש עדות שק׳
בפניו אמנם העד הישר לא יעיז פניו להעיד שקר רק יתבונן על מה שיש לו לעשות והדרך שיש לו לדרוך
בעדותו ואיפשר שאמ׳ העז איש רשע רמז כי האיש הרשע והכסיל ההורס לתת זבחו כלומ׳ לאדם סברה ולתת
דעתו האדם בעניינים האלהיים הוא מעיז פניו לחבוב דבר או לשלול דבר מדבר על פי סברתו בעזות ולא ע
על פי השכל ואמ׳ בפניו ר״ל העז איש בעזות פניו אשר בפניו אמנם האיש הישר הוא יבין דרך שהתורה שם ל
לו לדרוך ולא יאחז דעת לפי סברתו במה שאין השכל מגיע ולפי זה הפי׳ סמך אל זה אין חכמה ואין עצה וגו׳
כלומ׳ ראוי לאדם להזהר בעניינים האלהיים שלא לגזור כפי מה שיחייב האדם בתחלת דעתו במה שאין שם
מופת אין אמ׳ כי כל חכמה וכל תבונה וכל עצה שיביאו לחשוב או לעשות דבר שיהיה כנגד מצות ה׳ אין
לשמוע אליהם ואיכשר כי חכמה רמז אל חכמה האלהות ותבונה רמז אל חכמת הלימודים ועצה רמז לחכמ׳
הטבע והמדינית ואומ׳ כי כל המופתי׳ם ולדו מהם שיביאו לחשוב דבר או להאמין דבר שיהי׳ כנגד מצות ה׳ אין
לשומע׳ או כיון בזכרו הזה שאין שום חכמ׳ ותבונ׳ ועצה שתהי׳ באדם שיוכל להעיד בהם שינצח מאשר יסבב ה׳
שיגיע אליו וכולם מעותדי׳ אל מה שגוזר חכמתו ית׳ ולרמוז זה הענין אמ׳ אחר זה סוס מוכן ליום מלחמ׳ וגו׳ גם
איפשר שכיון לומ׳ אחדו׳ האל ית׳ הוא אחדות גמו׳ ואין לו תואר חוץ מעצמותו רק הוא ועצמותו אחדו׳ גמורה
ובל התארי׳ שבספרי נביאי׳ אין בהם דבר יוצא מעצמותו ובעבור שה׳ בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה
בתבונתו מחץ רהב ובן עצת ה׳ לעולם תעמוד וכיוצא בהם

כב סוס מוּכָן לְיוֹם מִלְחָמָה וְלַידוד הַתְּשׁוּעָה׃ נִבְחָר
שֵׁם מֵעֹשֶׁר רָב מִכֶּסֶף וּמִזָּהָב חֵן טוֹב׃ עָשִׁיר וָרָשׁ
נִפְגָּשׁוּ עֹשֵׂה כֻלָּם ידוד׃

אם לא תחשוב שהחכמה והתבונה והעצה המיוחסות
אליו ית׳ יהיו ענייניס נמצאים חוץ מעצמותו כי אי׳
חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה׳ כלומ׳ עומדים
לנגדו דרך משל שיהיה להם מציאות חוץ מעצמותו

כי הוא ית׳ וסברתו ועצתו אחת אחדות גמורה ופי׳ לנגד כמו שויתי ה׳ לנגדי תמיד ותלך ותשב לה מנגד שעניי
שעניינו לנוכח רחוק ממנו סוס או׳ כי הסוס יהיה מוכן בעבור יום המלחמה ומדרך העולם הזה שמי
שיש לו סוס דוהר הוא מנצח למי שאין לו סוס או שיש לו סוס חלש ממנו אמנם על דרך האמת לא תחשוב ש
שהנצחון הוא תלוי בגבורת הסוס רק לה׳ היא התשועה כלומ׳ ה׳ יושיע מי שיחפוץ או יאמ׳ ולה׳ התשועה כלומר
ולמי חכמת ידיעתו ית׳ שתהיה התשועה כפי מה שסידר העתים ומערכות צבאות השמים כן תהיה תשועת הכו
הכונה דומה למה שאמ׳ בקהלת שבתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה כי עת ו
ופגע יקרה את כולם ולא יועיל שחכם בחכמתו ולא הנבון בתבונתו ולא היועץ בטוב עצתו להכין סוס טוב ל
לנצח מלחמתו כי לא תועיל החכמה והתבונה והעצה לנגד חכמת ה׳ ית׳ ואחרי שהזכיר הרשעים ושזבחם תו
תועבה ונכונת עד כזבים ושהוא מעיז פניו בפני מי שמעיד עליו בשקר אמר כי גדלה אשמת מי שיביא עצמו ל
לידי בזיון ולעשות פעולות מגונות כאלו כדי לקנות ממון והלא נבחר הוא השם מן העושר הרב ומן הכסף ו
והזהב נבחר שם טוב והעושר והרש הם ביד ה׳ וזה שסמך אליו עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה׳ כי ה׳ מוריש
ומעשיר ולפי׳ יעני האדם בחסרון שכלו ונסבת פתיותו וזהו אמרו ערום ראה רעה ונסתר ופתאים עברו ונ
ונענשו אמ׳ בשכר הענוה ויראת ה׳ יגיע האדם לעושר ולכבוד ולחיים ׃ והצנים והפחים הם נמצאים בדרך הע
העקש ומי שירצה לשמור נפשו יוכל להתרחק מהן בחכמתו ולכן חנוך לנער על פי דרכו כי העשיר והוא שק
שקנה מהחכמה דבר גדול על עניי הדעת ימשול ועבד לוה לאיש מלוה ׃ לא תהיה כונתך להעשיר בכל ענין
שיזדמן כי מי שזורע עולה יקצור און ושבט עברתו יכלה ה׳ ית׳ עליו אמנם מי שהוא טוב עין ולא ירצה להעשי׳
בחמס וסוד הוא יבורך כי לא די שלא ירצה לגזול אחרים אלא שנותן הוא מלחמו לדל להיותו טוב עין
שהוא הפך מרע עין ולכן ראוי לגרש הלצים המתחכמים לגזול ממון אחרים ובכן ישבתו הריב והמדון ויסבו׳
דין וקלון והם הטענות אמנם האיש שהוא אוהב הב דיעות והוא טהור לב ובשפתותיו הונק חן הפך עד כזבים ׃
ועיני השגחת ה׳ הם נוצרים האיש שהוא איש דעת וזהו מסלף דברי בוגד שמתחכם לקחת ממון אחרים בכזב
ומרמה בעבור עצלותם שלא ירצו לעמול ולעבוד ו׳ ודמתם ומוצאים להם אמתלאות והוא אמרו אמ׳ עצל ארי
בחוץ ונותן אמתלאות כי לא קנה החכמות בעבור שהם דברי מינים וחכמות זרות והוא אמרו שוחה עמוקה
פי זרות וזעום ה׳ יפול שם וזו היא לדמיון האולת הקשורה בלב הנערים או יאמ׳ וזאת היא אולתם שגדלו עליה ו
ימי נעוריהם ושבט מוסר ירחיקנה ממנו כי מי שירצה לעשוק דלים ולהוסיף על ממונו הוא גורם לו שתחזור
העושר שיקנה להעשיר ילך הלוך וחסור ׃ ולכן אתה בני הטה אזנך ושמע דברי חכמים וחידותם ואל תגזול דל
כמו אילו הרשעים הנז׳ כי דל הוא ודי לו דלותו נבחר אמ׳ כי השם הטוב שיהיה לאדם והעניין ש
שיהיה לו שם שהוא טוב וישר ונדיב ויתפרסם טבעו הטוב בעולם יותר נבחר וטוב לו זה השם מהיה לו תמו
תמורתו עושר וזה שאם יהיה לו עושר רב ולא יהיה לו שם טוב לפעמים יאבד העושר בעניין רע ומתוך שאין
לו שם טוב לא יאמינוהו בני אדם על ממונו אמנם האיש שיש לו שם טוב על מדותיו אם לא יהיה לו ממון יא
יאמינוהו בני אדם וסופו להעשיר מכסף ומזהב חן טוב רל׳ וכן נבחר יותר מן הכסף והזהב שיהיה לאיש חן
טוב רל׳ שיהיה נושא חן בעיני כל רואיו ומלת נבחר משמשת עצמה ואחרת עמה וכן מלת טוב תשרת גם ברא
בראשונה ויהיה עניין הפסוק כן נבחר שם טוב מעושר רב ומכסף ומזהב נבחר הוא טוב החן שיהיה לאיש וה
והוא כאלו אמ׳ ומכסף ומזהב הוא טוב החן עשיר אמ׳ כי העשיר והרש לפעמים הם נפגשים זה בזה
וזה הולך בגאוה ובגודל לבב בעבור עשרו וזה דכא ושפל רוח מפני עניותו ועושה כולם ה׳ כלומ׳ מי שעושה
זה העשיר ברוב עשרו וזה העני ה׳ הוא שסבב זה ׃ ואיפשר שרמז בזה כי אחרי שה׳ ית׳ הוא אשר סבב העושר
לזה והעוני לזה הוא יכול לסבב העוני לעשיר והעושר לעני ולא יתגאה השמ׳ בעשרו ולא יתייאש העני בעניו ׃

עָרוּם רָאָה רָעָה וְנִסְתָּר וּפְתָיִים עָבְרוּ וְנֶעֱנָשׁוּ׃
עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת יְהוָה עֹשֶׁר וְכָבוֹד וְחַיִּים׃

או רבה בעושה כולם ה׳ כלומ׳ לא תחשוב מזה שהו
שהוא עשיר הוא סבב לעצמו העושר הזה וזה שהוא
עני הוא סבב בעבור התרשלותו כי שניהם ר״ל עוש׳
זה ועוני זה לכוונה מה ר״ל כי אלו העתים כפי מה ש
שחלק ה׳ ית׳ לכל העמים אשר תחת כל השמי׳ ומה שגזרה חכמתו ית׳ אל עליה כי לא לחכמים לחם ולא לנבונים
עושר כי עת ופגע יקרה את כולם   ערום   זה הפסוק יש לו דבקות עם הפסוק שלפניו שאמר שהעשיר
והרש אלו עליהם גזיר׳ ה׳ ית׳ כפי אשר חלק לכל העמים אשר תחת כל השמים והודיע החכ׳ בפסוק הז׳ כי גזרת
ה׳ ית׳ ומה שחלק לכל העמים לפי מערכו׳ צבאו׳ השמים יש מהן פרטיות מיוחדות לכל איש ואיש כפי מערכת
כוכבי מולדתו ויש גזירו׳ כוללות על עיר או אומה או מדינה או על אקלים והודיע החכם בפסו׳ זה כי כשתהיינה
הגזרות כלליות על עיר או על אומה או מדינה או אקלים מי שהוא ערום כלומ׳ שהוא חכם במשפטי הכוכבים
וידע הגזירה טרם בואה הוא מסתתר ובורח מן המקום שידע שיחול עליו הדין האלדי ואם ידע כי עיר פל׳
תחרב יברח ממנה ויכנס אל מקום אחר או ירוץ אל מגדל עוז שם ה׳ אשר בו ירוץ צדיק והוא ית׳ יסבב הצלתו׳
אמנם הפתאים ואות׳ שסכלו ידיעת אמיתת משפטי הכוכבי׳ ושגיע מפתיות׳ של׳ דבקו בה׳ אשר הדבקים בו
הם חיים עברו במקום שאינו טוב לעבור בו ונע׳ו העונש וזה העונש יחול אפי׳ על אותם שלא היה להם לסע
להענש לפי מערכת כוכבי מולדתם ויקרה להם זה מצד שהם פוגעים וכמנהג׳ שם בעת שחול הגזרה הכוללת
המחייבת להכרית הכלל היא נוצחת הכח הפרטי שיש לאדם שאינה מחייבת מערכת כוכבי מולדתו למות או נ
וימות בתוך שאר אנשי המדינה אך אותם שדבקו באלדיה׳ סבב הצלתם ויצילם מתוך ההפיכה כאשר עשה
ללוט והוא מה שאמר זה החכם גם בס׳ קהלת כי עת ופגע יקרה את כולם כלו׳ הסבה אשר בעבורה לא יועיל ל
לקלים המירוץ ולגבורים המלחמה הם סבות רעות והפגע ושעת מה שיורו עליו מערכות אלדים חיים והם צב
צבאות השמים והפגע הוא כשלא יורו כוכבי מולדתו שימות ויפגע במקום שיורו צבאות השמים כי אותו המקו׳
בכלל יחרב כי אע״פי שלא היה מזיק לו דעת המיוחד יזיקהו היות כפגע במקו׳ שצבאו׳ השמי׳ יגזרו על איבודו בו
הכלל ויכנס הפרט ומתוך כך יאבד עמה׳ כי לא יהי׳ שם עוזר אלד׳ ואם אין לפסוק זה דבקו׳ עם הפסוק שלפניו
ואמר כי האדם שהוא ערו׳ כשהוא רואה דבר שעמידותו בדבר ההוא תבוא עליו רעה הוא מסתתר אם אינו יכ
יכו׳ לברוח משם אמנם הרשעים בראות׳ דבר שגורם להם הזיק לא יחושו עליו רק יעבורו במקומו׳ מסובכי׳ ול
ולכן יקבלו הזק ולרמיון זה הערום כשהוא דורש בחכמו׳ ואל יפגע בחכמה הגורמת רע לבעליה ולדורשיה הו׳
מסתתר ומונע עצמו ממנה אמנם הפתאים בכל תושיה יתג׳עו ואפי׳ בחכמו׳ הגורמות נזק ורע
ורע וידרכו איזה דרך שיזדמן ומתוך כך הם נענשי׳ ואפי׳ בחכמו׳ האמיתיות החכם רואה ומרגיש הנזק שיגיע
מן ההריסה ולעבור הגבול והוא מסתתר שירא מהביט אל האלדי׳ על דרך ר׳ עקיבה שנכנס בשלו׳ ויצא בשלום
והפתאי׳ הם עוברי׳ הגבול ומתוך כך הם נזוקי׳ על דרך בן זומא שהציץ ונפגע בן עזאי הציץ ומת ואחר קצץ
בנטיעות   עקב   אומר כי בשכר מדות הענוה שתהיה באדם יגיע שיהיה לו יראת ה׳ ית׳   וכבר בארנו
כי מדת הענוה לא יגיע באדם אלא אחרי שהוא מכיר ערך עצמו ושפלותו בערך אל הנמצאו׳ העליונות ואחרי
שיבחן האדם ערכו ושפלותו כנגדם יהי׳ עניו ושפל וירא אלדיו בהכירו כי הוא ברי׳ קטנ׳ ושפלה איננו ראוי ש
שתחשב לכלו׳ לשפלותה לולי גודל רחמי ה׳ ית׳ עליה ומתוך שיגיע אל ירא׳ ה׳ תהי׳ ברכת ה׳ בכל אשר לו ויעשיר
ומתוך שעשיר ויהי׳ ירא ועניו יכובד אצל בני אדם כי מדרך בני אדם שיכבדו גדולי המעלה גם ימשכו אחר
אחריו חיים   כי לא יהי׳ מכת הרשעים הכבלי׳ חכמ׳ עליה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך רק יחיו החיים הט
הטבעיים בשלו׳ ובהשקט ׃ ואפש׳ שקרא עושר הריבוי מן החכמ׳ דבר גדול כי לא ירבו להשפיל גאותם אל מל
מלמדי החכמ׳ ויבוזו לשכל מליהם לסכלותו ולפיכך אמר כי עם מדת הענו׳ תמשך יראת ה׳ והעושר והוא ריב
ריבוי   החכמה והכבוד שיכובד בחייו בעבור מעלתו ונפשו תאבד אחרי מותו עם נפשות החסידים והחי׳
הם חיי העולם הזה וחיי הנפש המשכלת והיות׳ צרורה בצרור החיים את ה׳ ואפשר שיהיה ענין הפסוק עקב ענו
ענוה ועקב יראת ה׳ יגיע לאדם עושר וכבוד וחיי׳

צנים פחים בדרך עקש שמר נפשו ירחק מהם :
חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממ
מנה : עשיר ברשים ימשול ועבד לוה לאיש מל

כלומ׳ עקב ענוה יגיע לעושר ולכבוד ועקב יראת ה׳
יגיע לחיים וזה כי בעבור מדת הענוה שתהיה לאד׳
יכובד מאנשי החכמה שמכירים מעלת מדת הענוה
ויגיע אל העושר מצד שיהיה שמח בחלקו ולא יבק׳
היתרונות ומצד שלא יזיק אחר ולא יוזק לא בגופו ו
ולא בממונו יגיע אל עושר שלא יגיע אליו מי שלא הגיע אל מדת הענוה ובעבור ירא׳ ה׳ שתהיה על הכיון שלא
יחטא יגיע אל חיי העולם הזה כי יראת ה׳ תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה ויגיע אל חיי העולם הבא
צנים אמ׳ כי דרך האדם העקש הוא דרך מלא צנים והם הקוצים כי פח יקום על כל דרכיו ור״ל כי ה
העקשות הוא דרך רע מלא מכשלות ופחים גם איפשר שהעקש הוא תאר אל הדרך לא אל האדם וכאלו אמר
צנים יש בדרך העקשות ולפי׳ הרוצה לשמור עצמו מצרה ירחק מן העקשות ומתוך כך ירחק מהם ר״ל מן הצ
הצנים ומן הפחים או יהיה עקש שם ובא על דרך סמך את הק׳ו׳ אם כשאת נשא לכי תחלת דבר ה׳ בהושע ׳
חנוך אמ׳ במוסרו המוזרז ומזהיר בני אדם על הנערים לחנכם ואמ׳ ראוי לך שתחנוך לנער בתחלת ענ
ענייניו על פי הדרך הטוב והיושר שתרצה שתהיה נמשך אחריו כל ימיו שמתוך שתחנוך אותו בתחלת ענייניו
על הדרך הטוב אף בעת שיזקין לא יסור מאותו הדרך ואומ׳ חנוך לנער ולא אמ׳ חנוך לאיש לפי שהלימוד בי
בימי הנערות הוא כחקיקות על האבן שכל מה שחקק בדמיונו יהיה קיים כדיו כתובה על נייר חדש והלימוד ב
בימי הזקנה הוא כחיקות על החול שהוא קרוב להפסד הרושם ההוא והוא דומה לדיו כתובה על נייר מחוק ׳
או יאמ׳ בענין זה אם תניח הנער שיתנהג על פי עצת חכם בתחלת ענייניו כשיבא לעת זקנותו לא יוכל לסור
מאותה ההנהגה כי יהיה הקניין שרגל בנפשו קניין חזק ויקשה להפכו מעניין לעניין והסבה שיזכור האדם
הרבה ממה שהרגיש בנערותו זכרון טוב הוא בעבור ש׳ ש׳ בנערותו חוזק החשק לצורות אשר יעבורו ומתוך ש
שהוא חוזק התאוה אליהם יצריך קיומו אליהם והעמדתם יטיב ויקשה הסרתם והזכרון הטוב מן האנשים הוא
שמתאחר התנועה אשר יקיים בנפשו מה שיעבור בו מן המוחשים והוא שמזג אחורי מוחו מחזיק בצורה המג
המגעת וזהו אשר יגבר על מזג המקור שהוא ממנו היובש יותר מתגבורת הלחות כי היובש מדרכו שתתקיים ב
בו ויחזיק בה זמן ארוך בחלוף הענין בלחות ולכן היו האנשים אשר מזג מוחם הזה זכרונים טובים כי טוב ה
הזכרונות אמנם יהיה רושם הצורה הנחתמת בכח המדמה ואמנם מי שיגבר המקור הזה מהם הלחות הנה הם
לא יזכרו הדברים לקטנות קיום הצורות בלחות אבל הם ירשמו מהר לקלות קבל הלחות הצורה ולכן מי שיה
שיהיה רב היובש מעט ההבנה רב הזכרון ויהיה רב הלחות מהיר הרשימה רב השכחה קשה לזכור והממוצעים
במזג הזה יתקבץ בהם טוב הרשימה וטוב הזכרונות ולכן טוב הזכרונות מיוחס לזמן הבחרות בטבע ולכן יצוו
החכמים שיהיה הלימוד בזמן הבחרות ואל זה כיון חנוך לנער על פי דרכו וגו׳ וכיון באמרו כי יזקין לא יסור
ממנה לומ׳ שאם יהיה הלימוד בזמן הנערות שאז הוא חשק לצורות ואפי׳ אם יזקין שאז הלחות המקרי גובר
על הזקן וגורם השכחה לא תסור הרשום ממנו הנעשה בזמן הנערות כי ידוע כי הזקני׳ טובים הזכרונו׳ כאשר
לא יגבר על מזגן זה הלחות המקרי וזה כי המזג הטבעי לזקן אמנם הוא מזג היובש ולכן ימצ׳ הזקן זכרן ולא
יהיה שומר ומבין ׳ ואולם הקטנים ימצאו מבינים יותר ממה שימצאו זכרנים בעבור תגבורת הלחות הטבעי
שבהם ואולם הבחורים הם אשר ימצאו להם שוים הענינים יחד ההבנה והזכירה ולכן אמ׳ חנוך לנער על פי
דרכו וגו׳ ואיפשר שזה הפסוק דב״ק לפסוק שלפניו ואומ׳ אחרי שהצנים פחים הם בדרך העקש והאיש שהוא ר
רוצה לשמור נפשו יש לו להתרחק מהם ח״ש כן חנוך לנער על פי דרכו כלומ׳ על הדרך שתיטב שידריך בו ל
להתרחק מן הצנים פחים אשר בדרך העקש כדי שבעת שיזקין לא יסור מן הדרך ההוא עשיר אמ׳
אמ׳ כי האדם שהוא עשיר מדרך העולם שהוא ימשול ברשים לפי שהרשים מקבלים תועלת ממנו או יוכלו ל
לקבל תועלת ממנו ולכן הם סרים אל משמעתו וימשול עליהם ונתן הסבה בזה ואמ׳ ועבד לוה לאיש מלוה וא
ואחר שכן העניין ראוי שהעשיר שהוא המלוה ימשול ברשים שהם הלוים ׳ ואיפשר שקרא עשיר מי שקנה מן
החכמה קניין רב שימשול על הרשים וזה אשר לא השיגה ידו שכלם להגאל מפתיותם ונתן הסבה ואמ׳ ועבד
לוה לאיש מלוה וקרא החונן חכמה לזולתו ומאצילה אליהם מלוה

מַלְוֶה׃ זוֹרֵעַ עַוְלָה יִקְצָר אָוֶן וְשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ יִכְלֶה׃
טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל׃ גָּרֵשׁ ל
לֵץ וְיֵצֵא מָדוֹן וְיִשְׁבֹּת דִּין וְקָלוֹן׃ אֹהֵב טְהָר לֵב
חֵן שְׂפָתָיו רֵעֵהוּ מֶלֶךְ׃ עֵינֵי יְהוָה נָצְרוּ דַעַת ויסל
וַיְסַלֵּף דִּבְרֵי בֹגֵד׃ אָמַר עָצֵל אֲרִי בַחוּץ

וקרא המקבלי׳ החכמ׳ ממנו מלוי׳ ואומר כי לפי ריב
ריבוי החכמה שתהי׳ באיש תהי׳ רבוי מעלתו אבל בכי
אדם אשר לא עלו אל מעלתו והעבדים הם אות׳ הל
הל וים לקבל החכמ׳ מהם זורע אומ׳ כי האדם
שהוא זורע עולה והוא משל למי
שהוא חורש און ופועל רע הוא יקצו׳
לבסוף פרי מעשה הרע והענין שישולם לו גמולו ו
וישוב עמלו בראשו ועל קדקדו חמס ירד ואומר על
דרך הרחבת הלשון זורע עולה יקצר און כי העולה לא תזרע והאון לא תקצר ושבט עברתו והענין׳ שישלח ע
עליו כל עברתו או יהי׳ הכינוי במלת עברתו שב אל הזורע כלומר שבט עברתו של זה האיש שהוא זורע עולה
הוא יסוף ויכלה לבסוף כי אחרית עדי אובד טוב אומר כי האדם שעינו טובה בשל אחרים והוא חונן ו
ומטיב לא תחשוב שחכונתו לאחרים תביאהו לידי מחסו׳ רק יהי׳ מקורו ברוך כי ה׳ ית׳ יכו אתו את הברכ׳ בהם
באסמיו ובכל משלח ידיו בעבור שנתן מלחמו לדל ׳ואפשר שקרא טו׳ עין מי שחכנו השפע האלדי מן החכמה
מה שהוא עודף אל השלמתו שיעור להשלי׳ זולתו ואמר כי האד׳ השלם שהוא על זה התואר לא תחסר חכמתו
באח ׳ילו׳ ממנה לזולתו רק יבורך כלו׳ תרבה ידיעתו ותוסיף כמו ומתלמידי יות׳ מכולם וקרא
דל מי שהוא חסר מן החכמה ומקבל אות׳ ממנו ואומר כי חכמתו תרבה בעבו׳ שהוא נותן ממנה לאנשים שהם
דלים ורשים גרש לץ כלומ׳ גרש האד׳ הלץ ממושב האנשים ומיד בצאתו יצא עמו המדון והוא ה
הריב סבת המדון ובסור הסבה יסור המסוב׳ וגם אם תגרשהו ישבות הדין והקלון לפי שהלץ הוא סבה אל
המדון ואל הדין והקלון והטע׳ כי הלץ יחרחר ריב ומתו׳ כך צריך השופט להחזיק דין בין אנשי׳ וא
ואם לא יהיה הלץ כמבא אין צורך או יהי׳ פי׳ דין הטענות ואפשר שיהיה מדון שם תואר לאדם שהוא בעל מ
מדני׳ ואומר האנשים הזה גרש הלץ ותעשה שיצא האיש המדון מביניכם ומתוך כך ישבות הטענות והקלון שהם
מסבבי׳ אותם אהב אמ׳ כי האיש שהוא אוהב את הבריו׳ ולא יסנא׳ והוא טהור לב שהאהבה שהוא מרא׳ ל
לאנשים בפיו לבו טהור גכ׳ שתוכן כברו והנה חן בשפתותיו שדבריו גכ׳ הם רצויים באמרי׳ בעריבו׳ במבחר ה
שהאמרים מי שהוא על זה התכונה הוא ראוי למלוך והוא אומ׳ רעהו מלך כלומ׳ רעהו והוא האד׳ שהוא חבירו
בע׳ין האילו ולפיכך מי שנמצא בו גכ׳ מן אילו המדות ראוי הוא שימלוך לנועם המדות האילן והסיבות או יה
יהי׳ הפ׳ אוהב טהור לב כלומ׳ שהוא אוהב האנשים שהם טהורי לב ויש חן בשפתותיו רעהו מלך כלומ׳ האיש
שהוא על זה התואר ראוי הוא שיתחבר אל המלכים כי המלכי׳ לא יאהבו רק דובר אמת ומי שהוא ראוי לחברת
המלכי׳ כי הם ׳לבי׳ יבטחו בו לטהרת לבו ובעבו׳ שחן שים לו על שפתיו מן הדיבו׳ הערב הוא ראוי לעשות שליח
שליחות המלכים ׳ולד בר בתקותם עיני אמ׳ כי עיני ה׳ והוא משל לה׳ שגחתו ית׳ הם שומרי את האי׳
האיש בעל הידיעה אמיתי׳ לבל יכש׳ ומדריכי׳ אותו בדרך החיי׳ וכמו שהם מדריכים האדם שיודע הרע והטו׳
בן לפעמי׳ יגיע מרשע ית׳ האיש החוטא שתגזור חכמתו שעליונ׳ לסלף ולעות דרכו ולמנוע ממנו דרכי הטובה
פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב׳ ורפא לו או יאמר כן עיני ה׳ נצרו דברי איש דעת שה׳ ית׳
ית׳ דבר בפיו כי ממנו ית׳ מע׳ יה לשון ויהי׳ עם פיו ויורנו את אשר ידבר וכן הוא מעוות דברי פי איש הבוגד ו
ויכריחנו לדבר הפך ממה שיכוין על הדרך שאמ׳ הכתו׳ ולא אבה ה׳ אלהי׳ לשמוע אל בלעם
ויהפוך ה׳ אלדי׳ לך את הקלל׳ ית׳ לברכ׳ וגו׳ אמר אמר כי העצל עבור עצלותו הוא מרא׳ אמתלאות
כי קצורו בחכמ׳ והתרשלותו מלומדו הי׳ עבו רישול ועצלות ממנו אכן סבה עצמי׳ יש אשר בעבורה התרשל מה
מהתעסק בה והניח לימודה והוא אומר אמ׳ עצל ארי בחוץ כלומ׳ הוא כוהג בזה הענין ויאמרו לו לך אל השדה
לעבוד אדמתך והוא אומר פגעתי שם הארי או׳ פגעתי שוכה בדרך ואם אלך חוץ מביתי לא די שיהרגוני אם
ימצאוני חוץ לעיר אלא אף תוך הרחבה של עיר ׳ורבה וכן הענין בעצמו מי שהתרשל לקנות החכמה שהוא ו
ירבה להראות כי הניחו החכמה היא לסבה ויאמ׳ לשואלין אני הנחתי החכמה מפני הסכנה שיש בלימודה כי
ונמאתי כתו׳ בה דבר פלו׳ או שהחכמו׳ הטבעיות והאלקיו׳ כתו׳ בהן דבר פלו׳ והוא כנגד דברי רז״ל ונביאנו ויביא
ראיין רשועות יראה בה׳ שקיבר בלמודי׳ וש יש׳ האדם רק מהם היא מעלה מפני שלפי דע׳ ים בהם דבר ממינ

בְּתוֹךְ רְחוֹבוֹת אֲרַצֵּחַ: שׁוּחָה עֲמוּקָה פִּי זָרוֹת זְע
זְעוּם יְהוָה יִפָּל שָׁם: אִוֶּלֶת קְשׁוּרָה בְלֶב נָעַר שֵׁב
שֵׁבֶט מוּסָר יַרְחִיקֶנָּה מִמֶּנּוּ: עֹשֵׁק דָּל לְהַרְבּוֹת ל
לוֹ נֹתֵן לְעָשִׁיר אַךְ לְמַחְסוֹר:

והוא אמר ככה לארי וכן בתוך הרחובו׳ ארצח כלומ׳
בהתהלכי ברחובו׳ החכמה ושוטטי ברחובותי׳ אבא לי
לידי מיכות ויביאו דאיו׳ מאנשי׳ חלושי העיון רצו לע
לעלו׳ במעלו׳ החכמ׳ וכשלו ויאמר פלו׳ התעסק בחכ
בחכמו׳ ויבא לידי תרבות רע והוו אמת כי החכמה הא
החמיתי׳ תזיק לחלושי העיון ולסכלים כאשר יזיק ה
הלחם הנקי והבשר הטוב והיין הישן לבעלי החלאי׳ החדים כי אין ספק כי המזונות האילו הם טובים ונאותים
לבריאים והם בלי ספק ימיתו בעלי הקדחות החדות לא מפני היותם מהכלים רעים רק בעבו׳ חולם׳ המקבלי׳
ותנייס הדבק בהם ואין ראוי שירחק האדם הבריא מן הלחם והבשר והיין בעבור שרבה שהמיתו אדם חולה ו
וכן אין ראוי להניח החכמה בראותינו אויל בכל תושיה יתגלע יבא לראות הקדם בבלע ויקיא חיל בלע כי ו
זה יקרה לאולשת שכלו והוא מסכלותו עבר הגבול או למד חכמה בלתי הבעותיה והקדמותיה ומונחיה וכאשר
יחשוב ללכת אל החכמה בחוץ עדיין בן זומא מבחוץ ולפי׳ קרא האדם המראה אמתלאות שהניח החכמה בע
בעבור שמצא בה דבר פלו׳ או ששמע שקרא כך וכך שהתעסק בה׳ עצל כלומ׳ עצלו׳ גרימול הוא ממנו וכל מה
שמביא אמתלאות להראות הפך זה הם טענות רעועות אשר אין בהם ממש שוחה הומ׳ כי פי הנשי׳
הזרות שוחה עמוקה הוא כלומ׳ חלקות שפתותיהם הוא אל המות ידמה להם לקבר עמוק אשר היורד בו לא יע
יעלה׳ זעום ה׳ יפול שם מי שיתפתה אחר דבריהן ויכשל הוא הגבר אשר זעם ה׳ ית׳ ובעבור שקרא פי האשה הז
הזרה שוחה עמוקה קרא הניסת אחריה נופל באותה השוחה ואיפשר שקרא זרות הכשם הנומח והנפש הבהמי׳
שהם זרות לאדם ושעניין שאן חוץ מעצמותו כי האדם לא יתעסק בהם רק בחלק השכלי כי הוא לבדו עצמו׳
האדם וקרא אותם שוחה עמוקה כי הנמשך אחריהם הוא נופל בבאר שחת והוא זעום ה׳ גם איפשר שקרא זר
זרות החכמות והאמונות הכוזבות והדעות הנפסדות המושכות האדם למינות ואומ׳ כי מי שיכשל באותם הדב
הדברים שהם זרים ויטים כל עסקו ועיונו בהם הוא זעום ה׳ גם איפשר שקרא זרות מי שיעמיק מהשבתו
ויטים כל עיונו בחכמות הלמודיות ויפסיד כל זמנו בהם זעום ה׳ וקרא חכמת הלימודים שכוללת החכמות הי
הידועות והם החשבון והתשבורת וחכמת הגבר ודומיהן זרות ואומ׳ שוחה עמוקה פי זרות כלומ׳ שוהו עמוקות
יש ועניינים עמוקים ודקים בפי החכמות הלמודיות ובחכמת המספר או חכמת התשבור׳ ויכול אדם להפסיד
כל זמנו בהם ואפי׳ יחיה ק׳ שנים ומי שיכלה כל זמנו להעמיק באותן העניינים הנקראות שוחות עמוקות הוא
זעום ה׳ כי הראוי הוא שיקח האדם מאילו החכמות מה שיספיק לו לעשות מהם מופתים והתחלות לעלו׳ בהם
אל הטבעיות והאלהיות ומי שכלה כל זמנו בהם בחשך בא ובחשך ילך וקראם זרות כי החכמות המכוונו׳ הם
הטבעיות והאלהיות וקרא מי שכלה כל זמנו בחקירת כל המסתעף מהם ובחקירת אותותיה׳ זעום ה׳ כי יפסי׳
בהם כל זמנו וישאר חסר מן החכמות האמתיות גם איפשר שזה הפסוק יש לו דבקות עם הפסו׳ שלפניו והם
דברי העצל שאמ׳ ארי בחוץ וגו׳ כלומ׳ דבר מבוכן יש בתוך ספרי החכמות ואם אלמד אותם ימיתו נפשי ובתו
ובתוך רחובות החכמות שהם ארצח והטעה שיפסידו עלי אמונתי׳ והוא אמרו גם כן לגנות ספרי החכמות שהם
ודבריהם הם שוחות עמוקות והם זרות כלומ׳ נכריות וזרות מאמונתינו ומי שיתעסק בהן ונופל באותן השו
השוחות העמוקות והמכשלו׳ הכתובים באותן הספרים הוא זעום ה׳ ואין לתמוה אם יתרשלו האנשים מקנות
החכמה וימצאו אמתלאות להתנכל בזה כי אולת קשורה בלב כל נער בטבע ושבט מוסר ירחיקנו ממנה
אולת הומ׳ כי האדם בתחלת עניינו כמשל כבהמות נדמה ועיר פרא אדם יולד ואלו אולת קשור׳ בלב
כל הנערים ואין דבר שירחיק אותה האולת מלב הנער רק שבט מוסר שהוא יסיר אותה האולת מלבו ע
עשק הומ׳ מי שעושק וגוזל מן הדל המעט שנשאר לו כדי להרבות ממו׳ לעצמו הוא ילך הלוך וחסור או
קרא מי שמונע חסד מן הדל עושק דל ואומ׳ מי שמונע החסד מן הדל כדי שירבה ממונו הדבר הזה נותן ל
לעשיר שהוא עושק הדל דבר רע שיהיה עניינו אך למחסור כלומ׳ שילך הלוך ו׳ סור ושעניין שהוא חושב שב
שבמונעו החסד מן הדל ירבה ממונו והדבר ההוא שעושה נותן למי שהוא עשיר

הַט אָזְנְךָ וּשְׁמַע דִּבְרֵי חֲכָמִים וְלִבְּךָ תָּשִׁית לדע
לְדַעְתִּי: כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ יִכֹּנוּ יַחְדָּו
עַל שְׂפָתֶיךָ: לִהְיוֹת בַּיהוָה מִבְטַחֶךָ הוֹדַעְתִּיךָ. ה
הַיּוֹם אַף אָתָּה: הֲלֹא כָתַבְתִּי לְךָ שָׁלִישִׁים כמוע
בְּמוֹעֵצוֹת וָדָעַת: לְהוֹדִיעֲךָ קֹשְׁט אִמְרֵי אֱמֶת לה
לְהָשִׁיב אֲמָרִים אֱמֶת לְשֹׁלְחֶךָ: אַל תִּגְזָל דָּל כִּי
דַל הוּא וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַשָּׁעַר: כִּי יְהוָה יָרִיב רִיב
רִיבָם וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ: אַל תִּתְרַע אֶת ב
בַּעַל אָף וְאֶת אִישׁ חֵמוֹת לֹא תָבוֹא: פֶּן תֶּאֱלַף אר
אֹרְחֹתָיו וְלָקַחְתָּ מוֹקֵשׁ לְנַפְשֶׁךָ: אַל תְּהִי בְתֹקְעֵי
כָף בַּעֹרְבִים מַשָּׁאוֹת: אִם אֵין לְךָ לְשַׁלֵּם לָמָּה
יִקַּח מִשְׁכָּבְךָ מִתַּחְתֶּיךָ:

החסרון שילך הלוך וחסו׳ הפך כוונתו שהיא להרבו׳
ואיפשר שקרא דל הכח השכלי שמעבידו ומה שהיה
ראוי ליתן אל הדל הוא יתן אל הכח הבהמי והוא ש
שקרא עשיר הוא ילך הלוך וחסור כי המכוון מן הא
האדם הוא שיעביד כחותיו כולם לשכלו וזה שהוא ע
עושה הכח השכלי מן הכח והגדולה הראוי׳ לו ונותן
הגדולה לכח הבהמי ומעביד אליו כחתיו כולם ימצא
לבסוף שהוא לא נטר כרמו המיוחד לו וטרח בעבור
דבר שהוא נכרי מעצמותו ושגה בזרה והניח אילת
אהבי׳ ויהיה חסר מן החכמה שהוא החסרון שאין ל
למעלה הימנו   הט   אמ׳ הט אזנך ושמע דברי
חכמים שחברו בחכמות ולבך תשים גם כן לאמ׳ שא
שאני מדבר לך מן החכמה   כי   אמ׳ כאלו ונת
ונתקבל הוא שתשמור דברי שאר החכמים ודברי ג
בבטנך כלומ׳ לא תספיק לך מן החכמה שמיעת הא
האזן בלבד רק תשמור אותם בלבך ואומ׳ בטנך במ
במקום הלב. יכונו יחדיו על שפתיך כלומ׳ אעפ׳ שהכ
שהכוונה היא שיהיו הדברים שמורים בלבך מכל מקום מעלה היא שיהיו הדברים החקוקים בלבך שגורי׳ בפי׳
להגיתם ולהועיל בהם זולתך והוא אמרו יכונו יחדיו על שפתיך כלומ׳ שיהיו הדברים שתלמוד מן החכמה נכו
נכונים ומזומנים על שפתיך לא כפי שישאלו אותו על דבר ויצטרך לראות תשובת הדבר ההוא בספר
להיות כלומ׳ אני הודעתיך היום שיהיה בטחונך בה׳ ולא תבטח על בינתך והוא אמרו בטח אל ה׳ בכל לבך ואל
בינתך אל תשען ׳אף אתה׳ עשה מה שהוריתיך ותבטח בו   הלא   כלומ׳ אני כתבתי לך פעמים רבות
ופי׳ שלישים שלשה פעמים והוא רמז אל הרבוי או קרא הדברים הנאמרים על שלימות שלישים ואף אני כת
כתבתי לך דברים נכבדים מדוברים במועצות ודעת כדי להודיעך קושט אמרי אמת   להודיעך כלומר
להודיעך אמיתות אמרי אמת וכדי שתדע להשיב אמרי אמת לשולחיך והם השואלים או השולחים אותך להת
להתבונן על הענין או יהיה שולחך השולחים אותך ממש ואומ׳ כשישלחוהו על דבר מהדברים יהיה זריז כאמ׳
לשולחיו וישיב אליהם דברי אמת ואומ׳ הלא כתבתי לך כמה פעמים שתהיה זריז כאמן לשולחך ותתרחק מן
השקר וזה הוא אמת כי הזהיר על זה פעמים רבות   אל תגזול דל   אמ׳ אין ראוי לך שתגזול את ה
הדל כי הוא דל ודי לו דלותו ולא יתחברו אליו הגזילה שתגזלהו והדלות ואל תדכא עני בשער העומד לפני בי
ביתך לבקש ממך אל תענה אותו לא בדבור ולא במעשה   כי ה׳   הוא יריב ריבם של דל ושל עני ׳וקובע את קו
קובעיהם נפש כלומ׳ יגזול את גוזליהם גזילת נפש והענין שיקח נפשם או יהיה את במקום הזה תמורת מן ו
ויהיה ענינו ויגזל את גוזליהם נפשם ואיפשר שקרא הכח השכלי דל ואמ׳ שלא יגזו׳ ממנו לחם חוקו והוא השגת
המושכלות וכן קראו נפש עני ואומ׳ כי חוקו יגזול מן החלק השכלי לחם שיגזול את נפשו   ואחר שהזכיר אל
תגזול דל כי דל הוא סמך לו אל תתרע את בעל אף כלומ׳ אם תרצה להתרחק מן הגזל ומכל דבר מגונה אל ת
תתחבר עם איש בעל אף ועם איש חמות אל תבא פן תאלף ארחותיו אם תלמוד אותם תקח מוקש לנפשך
אל   אמ׳ לא תתחבר עם האיש שהוא בעל כעס ולא יהיה לך רגילו׳ עם איש בעל חמות כי תקח מוקש לנפש׳
כי המדות המגונות   הם מומים בנפש האדם והם לו למוקש ואיפשר שקרא הנפש המתאוה והמרגש׳
בעל אף ואיש חמות ואמ׳ כי אין טוב שתחברנה שתי נפשות שהן המתאוה והמרגשת כי בהתחבר האילו תחלש
הנשמה ולפי׳ אמ׳ אין ראוי לך שתהיה מאותם הרגילים לתקוע כפם לעשות ערבות בהלוואת אחרים   כי יכול
להיות שתצטרך לפרוע הערבות שתעשה ואם לא יהיה לך ממה לשלם סופו שיקח מה שימצא בביתך ואפי׳ לא
ימצא כי אם המצעות שים במצעך יקחם ולפי׳ אמ׳ אל תעשה הערבו׳ לכל מי שיזדמן

ר״ל ווצו קנה השכל זכר

אל תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך : חזית א
איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בל יתיצ
יתיצב לפני חשכים : כי תשב ללחם את מושל ב
בין תבין את אשר לפניך : ושמת שכין בלעך א
אם בעל נפש אתה : אל תתאיו למטעמותיו והוא
לחם כזבים : אל תיגע להעשיר מבינתך חדל :
התעיף עיניך בו ואיננו כי עשה יעשה לו כנפים

אמר שאי׳ ראוי לו לאדם שיחזיר אחורנית ויסיג הג
הגבול הקדמון אשר גבלו קדמונינו וכן אין ראוי ל
לו לאדם לפרוץ הגדרים ולשנות המנהגות והתורות
אשר תקנו הראשונים׳ לעשות סייג לתורה וכן בלומדו
החכמו׳ ילמדו׳ אותו על הסדר ועל הדרך אשר סדרו
גדולי החכמים ולא יהרוס לחכמת האלהו׳ מבלתי ש
הקדימו הבנותיה על הסדר כי בענין זה יהי׳ בטוח
מן המכשול וההריסה ואפשר שזה הפסוק יש לו דב
דבקו׳ עם הפסוק אשר לפניו ושל אחריו והוא שאמר
אל תהי בתוקעי כף כא׳ אי׳ לך לשלם יקחו משכבך ו
ואם ירדת ממונך בענין שתקע׳ לזר כפך וערבת לרעיך אל תסג גבול שבינך ובין רעיך להוסיף על ממונך
רק שתדל לקנות הון בחריצותך כי החרוץ יקנה הון והוא שאמר חזית איש מהיר במלאכתו וגו׳ ואחרי שהזכ
שהזכי׳ לפני מלכי׳ יתייצב אמר אם תתייצב לפני מלכי׳ בעבור היות מהיר במלאכתך תשוב לאכול לחם לפניו
בין תבין אשר לפניך ואומ׳ אחכ׳ אל תיגע להעשיר כי הממון יאבד לשעתו וסמך אל זה אל תלחם את לחם ר
רע עין כלומר כמו שהזהרתיך שלא תאכל כלל עיקר לחם רע עין חזית אמר אם ראית אדם שהוא ח
חרוץ ומהיר לעשו׳ מלאכתו ולא יתרשל בה האיש שהוא על זה התואר ראוי לעמוד עם מלכים כלומ׳ לעבוד
עבודת המלכים ואינו ראוי להפסיד חכמתו וזריזותו לעמוד עם אנשי׳ ם עצלי׳ ההולכים בחשך ואפשר שכיון
החכם בזה לומ׳ כי האדם הפקח והזריז והמה׳ר בדריסת החכמו׳ הלימודיו׳ אשר אין בהם רק להיות הבנות וה
והתחלות אל החכמות האחרו׳ רק דריסתו העיקרית תהי׳ בדריסת החכמ׳ האמיתי׳ שהיא חכמ׳ האלהי׳ המחקר׳ על
מציאות האלה׳ ית׳ ומלאכיו הקדושים והוא שרמז באומרו לפני מלכים יתיצב ולא יתייצב לפני חשוכים כלו׳ ול
ולא יפסיד עיונו להעמיק בלימודיות אשר אין להם סוף כי אמר כי הצעת שבא׳ ללחום לחם כלומר לסע
לסעוד עם אדם נכבד לא תהיה אכילתך הנה בכל מקו׳ מהשלחן כמו בביתך שתקח מאיזה מקו׳ שתר
שתרצ׳ רק התבונן ושים מגמתך לאכול ממה שהוא לפניך ולעומתך ולא תשלח ידך לקחת ממקום אחר
ושמת כלומר אם תתאוה לקחת דבר שאינו לפניך תשים סכין בגרונך ותמית נפשך קודם שתשלוט אות׳
לקחת מדבר שאינו עומד לפניך ואומרו אם בעל נפש אתה ר״ל אם אתה בעל תאוה או יהי׳ אומר בין תבין את
אשר לפניך כלומ׳ התבונן וחשוב מי הוא העומד לפניך והוא המושל שאת׳ סועד אצלו ואם תתאוה לעשות ל
לפניו דבר שאינו ראוי קודם תשים סכין בלועיך והבית׳ באלת בלועיך סימום ואמר אחר זה אל תתאו למטע
למטעמותיו של מושל לפי שמטעמותיו לא תאכל מהם למחר ואם תאכל מהם מחר לא תאכל מהן מחרתו ול
ולפניך אמר אחרי זה שזה הענין לא יתקיים לך רק ימי מספר אל תתאוה אליו ואפשר שקרא המלך זקן וכ
וכסיל מושל בכסילים ואומר אם יעל בלבך להיו׳ סר אל משמעתו ולהמשך אחר סכלותו בין תבין אשר לפניך
והוא ה׳ המספיק צרכיך ונגליך מלא כל הארץ כבודו ושמת שכי׳ בלועך כלומר קודם תהרוג עצמך ותענה
חומרך בכל מיני עינוי אם תרא׳ עצמך בעל נפש כלומר בעל תאו׳ או יאמר ושמת סכין בלועיך אם אתה ח
חושש לנפשך המשכלת כן תאבד ואל תתאו למטעמותיו והוא לחם כזבים ר״ל אל תתאו׳ בעניני
הגשמיי׳ שאין להם מעמד וקיום׳ רק תהי׳ תאוותך אל תענוגי השכל אשר לא יכזבו מימיו אל כלו׳ אל תי
תיגע עצמך לקנות ממנו יותר מכדי צורכך ומזאת הבינה שים לך כלו׳ מזאת המחשבה להרבית העושר יותר מ
מדי חדל לך והמנע מהמחשבה הזאת ונתן סבה בזה ואמר כי העושר והוא רבוי קנייני העולם הוא דבר כלה ו
ואובד לשעתו והוא אומרו התעיף עיניך בו ואיננו כלו׳ אם תסגו׳ מעט עיניך כהרף עין ההוא לא יהי׳ נמצא כ
כי ועוף יעשה לו כנפי כלו׳ יסבב ה׳ ית׳ סבות ויקח מזה ויתן לזה כפי מה שגזור חכמתו ית׳

בְּנֶשֶׁר יָעוּף הַשָּׁמָיִם׃ אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע עָיִ
עָיִן וְאַל תִּתְאָו לְמַטְעַמֹּתָיו׃ כִּי כְּמוֹ שָׁעַר בְּנַפְשׁוֹ
כֶּן הוּא אֱכֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר לָךְ וְלִבּוֹ בַּל עִמָּךְ׃ פִּתְּ
פִּתְּךָ אָכַלְתָּ תְקִיאֶנָּה וְשִׁחַתָּ דְּבָרֶיךָ הַנְּעִימִים׃

וזה ידוע ומפורסם כי רבים ישכבו בלילה בעשרם ו
וישכימו בבקר והם חסרי כל · ומלת תעיף עיניכם
תכפול כי תרגו׳ וכפלת ותעיף וקרא סגירת עין בזה
הלשון כי העפעפיים הם ככפלות בסגירת העי׳ וי״מ
מבינתך חדל בענין זה כלומ׳ אל תיגע להעשיר כי
כי אם תיגע להעשיר תחדל מבינתך ואיפשר שאמר
אל תיגע להעשיר בא לזרז על התלמיד שלא יקל בגרסא במה שילמוד מרבו ואעפ״י שהוא נבון לב ביותר והוא
מדמה בנפשו שאין לו להקפיד אם ישכח מה ששמע מרבו לפי שידע אותו בעבורו על הדבר ההוא לרוב התב
התבוננותו וזכות עיונו כי זה יגענו להשיג העושר ההוא ויאבד זמנו עליו ואלו היה גורס כראוי לא היה צריך
ליגיעה ההיא והיה לו פנאי ללמוד מה שלבו חפץ ועל זה הענין העיר באמרו אל תיגע להעשיר כלומר אחרי
שאתה יכול להגיע אל עושר החכמה בלא יגיעה אל תיגע להעשיר ויכול לחיות שאם תשכח מה ששמע׳ מרבך
שלא תגיע אל השגתו לעולם ואל זה רמז באמרו התעיף עיניך בו ואיננו אל תלחם אמר אין ר
ראוי לך שתאכל מאכל אדם שהוא רע עין ועינו רעה בשל אחרים ואל תתאו למטעמותיו כי כמו שאמר ומי
ומי׳ שער בנפשו שיספיק לו ולבני ביתו מן המזון כן הבין וזימן ממנו ולא יותר ואפי׳ אם יאמ׳ לך אכול ושתה
הוא יאמ׳ לך בפיו בלבד אמנם לבו איננו טוב עמך ואם תאכל מטעמותיו סוף שתרבה שהיית מקיאם בהתברר
לך רעונו הכמוס בחדרי לבו ׳או יאמ׳ פתך אכלת תקיאנה קללה שקילל בעל הספר האוכל מלחם רע עין יהי
רצון שיקיאנו ׳ושחת דבריך הנעימים כלומ׳ ואם דברת עמו בשבתך על שלחנו דבר נעים מחידה ומשל לא
תחשוב שנכנס מהן דבר באזנו רק דבריך שספרת ואינו שומע אותך כי לרוב דאגתו מאכילתך לא ישים לבו
לדבריך והפסדתם גם איפשר שאמ׳ פתך אכלת תקיאנה הם דברי האיש רע עין שהוא אומ׳ לו בפיו אכול וש
ושתה והוא מקללו בלבו ואומ׳ פתך אכלת תקיאנה כלומ׳ יהי רצון שתקיאנה ואומ׳ בלבו גם כן כל דבר שאמ׳
לי הפסדתי כי לבו בל עמך וי״מ כי כמו שער בנפשו הוא בענין זה כלומ׳ אל תלחם את לח׳ רע עין כי כל מה
שאמ׳ ושיער בנפשו האדם ושאמ׳ מכפם שהוא רע עין כן הוא כלומ׳ לא תחשוב שאנשים שיזכרוהו לרעה וי
ודברו בו בוז וקלון שהוא לשון הבאי וגוזמא רק כל מה ששיער האדם ושאמר בלבו מגנות האיש שהוא רע
עין כן הוא האמת וים מפר׳ פתך אכלת כלומ׳ כשתחשוב אתה שאכלת הלחם של רע עין תמצא שאכל׳ פתך
ולא פתו וסוף שתקיא מה שאכלת משלו כי הוא לא יחשוב רק להוציא בלועך מפיך ויקח ממך בכל אופן שיו
שיוכל כפליים ממה שאכלת משלו אלא גם כן הפסד שאכלת לשעבר תקיא ושחת דבריך הנעימים שדברת לש
לשעבר אם תפול בדבר מגונה כזה לאכול לחם איש רע עין גם נכון לפרש פתך מן כי יפתה איש נער שהוא
מענין פתוי והסתה ובעבור שאזכיר למעלה מזה אכול ושתה יאמ׳ לך אמ׳ החכם הזה אל האיש האוכל
מלחם רע עין דרך תימה מה זאת עשית שהתפתית לדברי האיש רע עין האומר לך אכול ושתה בפיו ואם פ
פתה אותך האיש רע עין בדבריו ואכלת מלחמו יהי רצון שתקיאנה ומוסף על זה ששיחת יפעתך ודבריך ה
הנעימים שדברת לשעבר או על שולחנו ׳ודע שאמרו אל תלחם את לחם רע עין בא להזהיר את התלמיד ש
שלא ישב לפני הרב ואעפ״י שהוא נודע בחכמה בספרי החכמה הוא מונע בר ומדמה בלבו שיחסר לו מה שילמדו
ממנו ולכך הוא מקנא בתלמידים ומי שהוא רע עין כזה הוא מאבד תלמידיו ומבטל זמנם בדברים בטלים וי
ויסיאם מדבר לדבר עד כלו ׳ויטיגו מן החכמה והוא גם כן חכמתו תלך הלוך וחסור כמו שדמה בנפשו אם
היה מלמדם כראוי אז טוב לו כי היה מוסיף חכמה בכל יום כמו שאמרו ז״ל בענים קטנים שמדליקים את
הגדולים ולא כן ידמה הוא בנפשו אלא כאלו ילקחו התלמידים לחם חקו וימות הוא ברעב ולפי הוא שומר את
חכמתו שמירת הכילי בממונו שהוא מונע טוב מבעליו וחושבו וכמם שאין ראוי להתאכסן אצל הכילי לפי ש
שהאכסני לא ישבע והכילי ישוב כאלו הוא כנגע ומוכה מדאגתו על חסרון לחמו וימות כמו שמת נבל בבא ג
אליו עבדי דוד כן אין ראוי לתלמיד שישב לפני רב כזה

בְּאָזְנֵי כְסִיל אַל תְּדַבֵּר כִּי יָבוּז לְשֵׂכֶל מִלֶּיךָ: אַל
תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם וּבִשְׂדֵי יְתוֹמִים אַל תָּבֹא: כִּי גֹ
אֲלָם חָזָק הוּא יָרִיב אֶת רִיבָם עִמָּךְ:

והוא שאמ׳ להעיר על זה ואמ׳ אל תלחם את לחם רע
עין רבה בו כי אתה לא תועיל לעצמך בישיבה הזו׳
ותזיק לאיש ההוא כפי אשר דמה וכמו שהעיר החכ׳
הזה התלמיד בדבריו אלא כן העיר את הרב גם כן
שלא ישמור חכמתו שמירת הכילי   באזני

בא החכם הזה להעיר הרב שישמור חכמתו שמירת הנדיב שהוא מכלכל ונותן לאנשים הראוי להם ומונע מה
מאשר אין ראוי לתת לא שיתן לכל אדם בשופע כי המרחיב מתנתו לרעים הזונים והשכורים מאבדי ההון ל
לא יקרא נדיב אלא מפזר ואבדן שהוא משחית הממון וגורם רע לאיש השכור ההוא או הזונ׳ ולפי׳ ראוי לנדיב
שימנע לחמו והונו מאיש הזונה והשכור וכן אין ראוי לרב שילמוד לתלמיד שאינו הגון כי אז הוא החומס ה
החכמה וגורם שם רע עליה ומביא התלמיד להרוס ולעלות במקום שאינו ראוי לו ויפול מטה מטה ועל זה הע
הענין אמ׳ פתך אכלת תקיאנה ׳באזני כסיל אל תדבר וגו׳ ועל ב׳ ענייניס הנזכרים אמ׳ אחד מן החכמי׳ אל
תמסרו את החכמה למי שאינו ראוי לה פן תחמסוה ואל תמנעוה מאנשיה פן תחמסו אותם ׳ וכמו כן ראוי ח
לחכם שישיג דבר שלא נכתב שיכתבנו כדי שלא יחמוס הדבר מאנשי דורו או מאנשי זמן אחר ולכן טרחו רא
הראשונים לעשות ספרים וכן ראוי לו שיתוב בדרך שלא ישיג כל אדם המכוון בספר ההוא פן ישחית דברין
הנעימים ויבוז השכל לשכל מליו לפי שהאמיתות אינם נאותות לעם כבל ואלו יפרש הדבר בספר יבאו רבים
לדבר בו וישיתו דברים כלפי מעלה והיה הנביא או החכם שהיה כותב הדבר ההוא מפורש מעיר הכלב הישן ש
שיקום עליו ואיפשר שזה הפסוק יש לו דבקות עם הפסוק שלפני שאמ׳ ושחת דבריך הנעימי׳ כ׳ ואמ׳ אם דברת
עם האיש רע עין הפסדת דבריך הנעימים ואין לך לאכול עמו ולדבר עמו מדבר חכמה כי הוא כסיל ועל כ
כן הוא רע עין ׳ ואחרי שהזהירך באזני כסיל אל תדבר ואעפ׳ שהזהרתיך לדרוש החכמה הזהר שלא תעבור
הגבול לדרוש מה למעלה מה למטה והם ענינים שהם מעמד השכל והוא שאמ׳ אל תסג גבול עולם ואל תאל
בדברי הראשונים שסבר מתו והוא אמרו ובשדה יתומים אל תבא כי גואלם חזק רק שביאם למוסר לבך ׳ ואל
תמנע מנער מוסר וגו׳ אתה בשבט תכנו וכנפשו משאול תציל ׳ אל אמ׳ כי אין ראוי לאדם לשנות
הגבולים אשר גבלו הראשונים וגם הזכיר שלא ילך אדם בשדה היתומים לגזול קצירם ותבואתם בעבור שאין
להם עוזרים ונתן הסבה בזה ואמ׳ אילו שתראה אותם בלא חוזק ובלא עוזר גואלם הוא חזק והוא ה׳ ית׳ והוא י
יקח נקמתם ממך ואיפשר שאמ׳ אל תסג גבול עולם שלא יהרוס האדם מעבור הגבול בדרישתו בחכמות הא
האלהיות וזה שיש דברים שהם מעמד השכל ואלו רעיוני בני אדם ליכנס באותם הדברים וקצרו המחשבות
מהשיג עליהם וכאלו יש גבול לא יוכל השכל האלהי לעברו ועל זה אמ׳ אל תסג גבול עולם כלומ׳ הגבול אשר
לא יוכל השכל האנושי לעברו לא תהרוס אותו דומה לאומרו אל תתחכם יותר למה תשומם ׳ ואחרי שאמר כי
אין טוב לאדם שיכנים עצמו בדברים עמוקים מאד אמ׳ לא תחשוב שהשתדלות בלמוד החכמות הוא דבר נ
נאות ומכוון רק יש לך להזהר שלא תעסוק בכחות השכליות והם הנקראים יתומי׳ ולא תמנע מהם להם חקם
וזה רבה באמרו ובשדה יתומים אל תבא כלומ׳ לא תבא בשדה היתומים לגזול מהם תבואת׳ או לא תמנע מהם
עבודת אדמתם המיוחדת להם ונטירת כרמם שהוא ידיעת אמתת הנמצאות והדבקות בה׳ כפי היכולת ואומר
כי גואלם חזק כלומ׳ הגואל של אילו הכחות השכליות הוא ה׳ אשר המציאם כדי להגיע אל זה התכלית ומי ש
שימנע מהם המושכלות ויעבידם אל המלך הזקן וכסיל ידע כי ה׳ ית׳ יקח נקמ׳ ממנו ויענישהו כפי מה שתגנו׳
חכמתו או כיון באמרו ובשדה יתומים אל תבא שלא יקל האדם בדברי החכמים הראשונים שסבר מתו וסמך
זה לאמרו אל תסג גבול עולם שהכוונה שלא יהרוס במה שלא יוכל להשיג ואומ׳ שאם תמצא הראשונים שדברו
בסתרי תורה ובענייניס עמוקים בחידות וברמזים בדרך קצרה ובדברים נבוכים אין להקל בדבר מדבריהם
או להלעיג עליהם מפני שמחברם אינו קיים שיודיע טעם לדבריו כי זה עון ׳ורז״ל היו מזהירים על זה והוא ש
שאמ׳ אין משיבין את הארי לאחר מיתה כל שכן שראוי להזהר על זה על דברי הנביאים והכתובי׳ וכל שכ׳ על
דברי תורה וזה אמרו אל תסג גבול עולם וגו׳ ׳וקרא ספריהם ספרי יתומים לפי שמתו מחבריה׳ שהם האבות ׳

הביאה למוסר לבך ואזנך לאמרי דעת: אל ת
תמנע מנער מוסר כי תכנו בשבט לא ימות: א
אתה בשבט תכנו ונפשו משאול תציל: בני אם
חכם לבך ישמח לבי גם אני: ותעלזנה כליותי
בדבר שפתיך מישרים: אל יקנא לבך בחטאים
כי אם ביראת ידוד כל היום: כי אם יש אחרית
ותקותך לא תכרת:

אמר הביאה למוסר לבך בעבור היות לב האדם שובב נמשך לפי טבעו אחר תאות העולם ומתרחק מהמוסר מהמוסר ולפיכך אמר אם תטה לבך מדרך תאות ה העולם ותביא אותו אל הדרך הטוב והישר והענין שתרגילהו לשמוע אל המייסרי' אותו להסירו מדרך רעה אל הדרך הטוב וכן תביא אזנך לאמרי דעת ר' כלומ' תסיר מלשמוע שיר כסילי' וכיוצא בו מהדברי' הבטלי' ותרגיל לשמוע אמרי דעת ר"ל אמרי של ידי ידיע' והוא כולל ידיעת אמיתת הנמצאו' אשר הוא ה התכלי' המבדילם מן האדם והבהמה שכיון באומרו ה הביאה למוסר לבך לחכמת הטבע הנקראת מוסר וקרא אמרי דעת המופתי' הענינים שהם בשכל ובדבור בלבד אל אמ' אין ראוי לך שתמנע מנער מוסר ולחמול עליו רק ראוי להכותו ולייסרו ולהסירו מדרך רע א אל דרך טוב וכי תכנו בשבט לא ימות בעבור זאת ההכא' ויכול להיות שאם לא תכנו ותסירנו מדרך הרע ש שאמ' תסבב מיתתו ולכך אמ' את' בשבט תכנו וכו' ונפשו משאול תציל כלומ' בסבת הכותך אותו בשבט לייסרו ולי ולהסירו מדרך הרע את' תצילנו משאול והו' כינוי אל הקבר שהוא המיתה הזמני' ואל העונש הרוחני והטעם כי בסבת המוסר שיקבל על ידך לא יגנוב ולא יגזול ולא יעשה דבר שיתחייב עליו מית' בעול' הזה וגם יזהר מהמרו ה' ית' וישתדל בעבודתו ומתוך כך תחשוך נפשו מני שחת לאור באור החיים ורמז בזה שאם לא תייסרנו אתה ג גורם שימות מיתת הגוף ונפשו מעותדת אל העונש הרוחני המעותד לנפשות המקברי' בפי' אם חכם פועל עבר לפיכך נקוד קמץ ופתח כדרך כל עבר ואומ' אם חכם לבך ישמח לבי גם אני בחכמתך וזה רצה ב באמרו גם כי כשם האדם ישמח בחכמתו ולבך אמ' אם חכם לבך ותשמע את' בחכמת' ישמח גם' לבי שהייתי סב סבת חכמתך בדבר שפתיך מישרי' ר"ל דברי משלי' כלומ' דברי' של יושר אל כלומ' אם תראה חטאי' בעלי ה חטאי' הצולחי' אחר שרירו' לבם וכל אשר ישאלו עיניה' לא יאצלו מה' אל יקנא לבך לעשות כמעשיהם כי אח אחרית' הוא להכרית ואם לא כזכר אמנם ראוי לך שתקנא לבעלי החכמ' והמוס' ובעלי ירא' ה' ותבחר להיות במ במדריגת' ונתן הסב' בזה ואמר כא' יש אחרית ותקותך לא תכרת כלו' אל תקנא בחטאי' כי סופם להיות נכרתי' מארץ החיים והוא עולם הנשמות אמנם ראוי שתקנא לירא' ה' ותדבק ביראתו כל היום כלומ' בתמידו' אם יש אחרי' כלומ' אם יש גמול' ועונש בעולם כמו שהוא דבר מפורסם שיש דין ויש דיין ואית עלם אחרן ואית אגר ט טוב לצדיק' ואית פורענותא לרשעייא לא תהי' מכת החטאי' שהם נכרתי' רק תקותך לא תכרת ויש לדעת כי יש הכי גלל מן הכרית הוא אשר נפשו ברורה בברור הקיו' ונפש הרשע היא הנכרתת מעולמ' ונפרשת מן הקשר ש של שאר הנפשות ולא תחשוב שלמה המלך ע"ה היה לו ספק בענין השארות הנפש באומרו אם יש אחרי רק דבר כלשו' בני אדם כלו' אם הוא אמת הדבר שכבר התפרס' מהשארו' הנפשות או כמו שהוא אמת ואמיתי קיו' הנפשו' והשארות' כן תקותך לא תכרת או יהי' אומרו כא' יש אחרי' ותקותך לא תכרת כלו' אם תגיע אל האח האחרית והוא התכלי' מירא' ה' ית' תקות' לא תכרת וזה הפסוק דבק עם הפסוק שלפניו כי אחר ש. ירז האד' של שלא ימנע מהנער מוסר ויכנו בשבט אם צריך וירז הבן ואמ' בני אם חכם לבך ישמח לבי כלומ' אם יש לך ל לב חכם לקבל החכמה וקל עליך ללמוד בחכמות אחרי שאתה מוטבע בידיע' ותשמח בזה וישמח לבי גם אני ותעלוזנה כליותי בדבר שפתיך מישרי' אמנם לא יספיק לך היו' לך לב מוכן אל ידיעתה ובהכרח צריך משר מישרי' רק שמע החכמה את' בני וקבל מוסר מא' ומדיה בענייני' שתהי' חכם ואשר בדרך לבך ר"ל ותדריך לבך בד בדרך החכמ' ולא תהי' בכלל סובאי יין בזוללי בשר למו כי זולל וסובא וגו' ושמע לאביך וגו' ואתה זקנה וגו' ובכן ישמח לבי ותעלוזנ' כליותי כי גיל יגיל אבי צדיק וגו' ולכן עשה פעולו' שישמח בך אביך ואמך וגו' ואם תחפוץ להסיר ממך המידות המגונו' תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצורנ' כי המסיתי' אות' מדרך הטוב הם רבים ואב ומכללם האשה הזונ' והיין הנגר' שיכרו' שהם סבת כל מרי והוא שאמר כי שוחה עמוק' זונה ובוגדי' באדם תוסי' ואחרי שזכר' ענין הזונה הזכיר היין ואמר למי אבוי למאחרים על היין לבאי' לחקור וגו' אל תרא יין כי יתאד'

שְׁמַע אַתָּה בְנִי וַחֲכָם וְאַשֵּׁר בַּדֶּרֶךְ לִבֶּךָ : אַל תְּה
תְהִי בְּסֹבְאֵי יַיִן בְּזֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ : כִּי סֹבֵא וְזֹלֵל יִו
יִוָּרֵשׁ וּקְרָעִים תַּלְבִּישׁ נוּמָה : שְׁמַע לְאָבִיךָ זֶה יְל
יְלָדֶךָ וְאַל תָּבוּז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ : אֱמֶת קְנֵה וְאַל ת

והוא דרך החיים והטוב ולשון ואשר הוא מן ואל ת
תאשר בדרך רעים שענייננו תהלך והוא פועל כנגזר
מן תשה אשורי באשורו אחוז רגלי · גם איפשר שת
שתהיה הא׳ במקום יוד וכאלו אמ׳ ויישר בדרך לבך
כי אותיות אהוי מתחלפות ואם הוא מן קמו בניה ו
ויאשרוה ופיס בפעולותיך לבך מאושר בהדריכך א

אותו בדרך המכוון אל הצלחתך   אל תהי בסובאי יין   הם המרבים לשתות יין עד שיסירו מדעתם
בזוללי בשר למו הם האוכלים בשר רב והוא הדין לכל אכילה גסה יוצאת מסדר הנהגת העולם ובשתייה כלל
כל דבר משכר ונתן הסבה בזה ואמ׳ כי סובא וזולל יורש כלומ׳ שתיית היין ואכילת הדברי׳ הע״פ שהם מאכלים
טובים ומתמידים בריאות האדם הרבוי מהם יביא האדם לידי עניות · וקרעים תלבים נומה ר״ל גם השינה ה
הנמשכת אחר אכילה גסה ושתייה אשר לא כדת תלביש לבעליה בגדים קרועים כלומ׳ שירד מנכסיו ולא יהי׳
לו לחם לאכול ובגד ללבוש ואיפשר שהמשיל החכמה אל היין והבשר שהם מזונות טובים להתמדת בריאות ה
האדם ואומ׳ כי כמו שהיין והבשר עם היותם מזונות טובים ומועילים לבריאות הרבוי מהם מביא בעליהם אל
החסרון כן רבוי מן החכמה במה שיעבור הגבול הוא רע ומזיק כי הנכנס אל הפרדס ראוי לו שיכנס בשלום
ויצא בשלום ולא יעשה על דרך בן זומא שהציץ ונפגע ובן עזאי שהציץ ומת ואחר שקצץ בנטיעות · והמשילו
האנשים שלוקחים מן החכמה יותר מדאי והורסים הגבול לסובאי יין וזוללי בשר ואומ׳ יורש לרמוז כי מי ש
שיתחכם יותר מדאי ישומם וישאר רק מן החכמה לגמרי ע״ד דבש מצאת אכול דייך פן תשבענו והקאותו וא
ואחר שהזהיר מהרבו׳ מן החכמה יותר מדאי אמ׳ לא תחשוב שהעצלות מן החכמה טוב אחרי שהרבוי ממנה
מזיק אלא הראוי הוא שידרוש מן החכמה כפי כח שכלו מה שלא ישומם בעבורה ואל זה רמז באמרו וקרעים
תלבים נומה כלומ׳ התנועה שהיא השינה שהוא משל אל העצלות והתרשלות מדרישת החכמים היא תלביש ל
לבעליה קרעים כלומ׳ חסרונות ופחיתיות ובא לומ׳ בפסוק הזה כי שתי הקצוות בדרישת החכמה רע והדרך הב
הבינוני טוב ומועיל   שמע   אומ׳ שראוי לאדם שישמע לאביו והוא המולידו או לקול מוריו ומל
ומלמדיו והם האבות האמתיים שהולידו כלמו ודמותו והם שהוציאו הכח השכלי מכח׳ כפטו שהוא הדבר אשר
בו נתעצם מן הכח האנושי אל הפועל האלדי בעת שיוכהו אל הדרך הטוב ולסור מדרך הרע ואומ׳ כמו שראוי
לך לשמוע לדברי אביך ולקבל מצותו כן ראוי לך שלא תבוז לאמך ולדבריה · ובעבור שהאשה מטבעה היא
חסרת שכל היא יועצת אותו לכוונה טובה ואיפשר שקרא השכל אב ואומר שיתנהג אחר עצתו ואחר שבזה שי
שיתנהג בעצת השכל אמ׳ לא תחשוב שכוונתי היא שתתרחק מן החומר לגמרי ותמנע ממנו הדברים ההכרחיי׳
אינו כן רק עצתי היא שלא תבוז אל החומר והוא הנקרא אם ולא תמנע ממנו ההכרחיים ואמ׳ אל תבוז על ד
דרך שכותה התורה לא תתעב אדומי כי אחיך הוא · וכן אחרי שהנפש הוא כגר והגוף הוא כארץ אל הגר אין
ראוי לתעב הגוף אחרי שהנפש גר בו   גם איפשר שקרא התורה ומצותיה וחוקותיה אם׳ לפי שהיא השורש וה
והעיקר ואומ׳ הע״פ שאני מצוך לרדוף אחרי השכל הזהר שלא תבוז אל התורה והמצות   בעבור שיש זמן גדול
שנכתבו בם כי התורה לא תדמה לשאר החכמות שהאחרונים ידעו בחקירתם ממנה יותר ממה שנגלה ממנה
לראשונים כי זו יקרה בחכמות מפני שדרישתם וקניינם הוא על דרך הדרישה והחיפוש ועשיית המופתים וה
והאחרונים יעמיקו בראיות הקדמונים ויוציאו הדבר לאמתו ויתגלה להם מה שלא נתגלה אל הראשונים אמ
אמנם התורה נתנה מ׳ גבורה ובחוכה לא יכחישוה המופתים אינה צריכה לראיות כבר צרפה ובחנה הבוחן
לבות וכליות ה׳ ית׳ שמו ואיפשר כי באמרו לאביך רמז אל אבינו שבשמים ואומ׳ שנשמע למצותיו ולא נבוז ל
לתורתנו הקדושה   אמת   אמר ראוי לאדם שידבק במוסר האמת ויחזיק בה אע״פ שיקנה אותה
כלומר אע״פ שיזיקהו האמת ולא יכזב האמת אע״פ שימכרהו כלומ׳ אע״פ שיקבל תועלת בהכחשת האמת והוא ש
שכנה בלשון מכירה ובא לומ׳ כי האמת כל כך דבר טוב ונכבד שאין ראוי לו לאדם שיכזבהו אע״פ שיזיקנו וכ
וכן אין ראוי לאדם שיכזב האמת אע״פ שהכחשתו האמת תועילהו ואע״פ שהזהיר על האמת שידבק בו בין אם י
יועילהו בין אם יזיקהו

תמכור חכמה ומוסר ובינה: גיל יגיל אבי צדיק
ויולד חכם ישמח בו: ישמח אביך ואמך ותגל יו
ולדתך: תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה:
כי שוחה עמוקה זונה ובאר צרה נכריה: אף הי
היא בחתף תארב ובוגדים באדם תוסיף: למי א
אוי למי אבוי למי מדינים למי שיח למי פצעים
חנם למי חכלילות עינים:

חמת קנה ואל תמכר זכר נגד את הרמב״ם של כל בינה עולם האמנו

אמ׳ חכמה מוסר ובינה כלומר כמו שהזהרתי׳ לאחוז׳
במדת האמת כן אני מזהירך בחכמה ובמוסר ובבינה
שיתנהג כל אחד מהן על הדרך הזאת שתחזיק בהם
אעפ׳ שיראה בהם שמזיקך לא תפרד בהם אעפ׳ ש
שיראה בעיניך שיגע לך תועלת בהניחם או יאמר
אמת קנה כלומ׳ ראוי לך שתקנ׳ בכספך מדת האמת
ואל תמכור כלומ׳ אל תניח המכירה הזאת בשום ענין׳
והמשיל הנחת החכמה למכירה כאדם שהוא מוכר ד
דבר שלבו פונה מן הדבר ההוא וכן חכמה ומוסר ו
ובינה כלומ׳ ראוי לך לקנותם ויהיו לנפשך קניין א
ואל תמכרם ר״ל שלא יהיו קניין רגע שימחו מזיורך ותפסידם ואיפשר כי באמרו אמת קנה בין לבו אל מדת
האמת רק באמת קנה קניין חזק ולא תפסיד קניין החכמה והמוסר והבינה וכאלו אמ׳ קנה קניין אמתיי ולא
תפסידם והזכיר בפסוק זה ג׳ חכמות לפי מעלתם כמו שהזכירם בתחלת הספר באמרו לדעת חכמה ומוסר לה
להבין אמרי בינה וכבר ידעת כי המכוון ממלת חכמה היא חכמה האלהית והמכוון ממלת מוסר היא חכמה
הטבעית ובינה היא חכמת הלימודית וכוה החכם הזה לקנות אילו הג׳ חכמות בענין שלא יפרדו מנפשו גיל
אמ׳ כי מדרך העולם שאביו של צדיק ישמח על צדקת בנו ויתפאר כמו שיתעצב וידאג על כסילותו ועל רשעו
והצדיק הוא האדם השלם במדותיו העושה הצדק לנפשו ולא יתפרד בהצלחתו ואבי הצדיק הוא אביו אשר ילדו
ויולד חכם הוא רבו אשר למדו חכמה ישמח בו גם כן ורמז בזה הפסוק שני מיני האבות שהם האב והמלמד
שנקראים בקראים בשם אב ואמ׳ כי מטבעם שניהם ישמחו בחכמת הבן או התלמיד ודומה למאמר ככבד הא
האומ׳ בכל אדם מקנה קנין מבנו ותלמידו ואחרי שדרך האבות לשמוח בחכמת בניהם אומ׳ דרך עצה לכן יש
ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך כלומ׳ עשה שתלמד מן החכמות עד שבעבורם ישמחו או יהיה ענין הפסוק
כן גיל יגיל אבי צדיק בין יהיה זה האב שכל או חכם הוא יגיל בצדקת בנו אמנם אם זה היולד והוא האב הוא
חכם הוא ישמח יותר ויותר והשמחה יותר מסגולה. תנה אמר אתה בני אל תתן עיניך משוטטות
בתאוות העולם ולהביט הנה והנה אחר מחמדי הזמן אשר הם תאוה לעינים רק תתן לי לבך ועיניך והענין׳
שלבך הוא כיכוי אל המחשבה ועיניך לא תתעסקנה רק במה שאני מזהיר ומצוה כי אם לא תסיר אל משמעת׳
ולא תכניעם בעבודתו יש בזמן מפתים ומסיתים ומסירים אותך מעבודתו והם תאוות העולם וכלל אותם ב
בגלות זונה ובאמרו כי שוחה עמוקה זונה כלומ׳ דבר שלא ישבע לעולם כי כל אשר תשבעהו תמצאהו רעב ול
ולכך המשילו לשוחה עמוקה שאינה לא תתמלא לעולם או יאמ׳ כי שוחה עמוקה זונה כלומ׳ שהיא תגרום אל ה
האדם לרדת שחת ואל באר צרה נדחקה אשר היציאה ממנה קשה או כמנע׳ ובאר צרה נכריה כלומ׳ שהנכריה
היא באר של צרה ונוקה ומדרכה של זאת הזונה שהיא תארוב אל האדם ותחטפהו ותוסיף אנשים בוגדים בא
באדם ולפי הנמשל יאמ׳ תן לי לבך והעינים שלא יתעסקו כי אם בעבודת ה׳ ובדרישת החכמה כי יש מסיתים
ומדיחים מעבודת ה׳ והוא החומר ותאוותיו שהם שוחות עמוקות ואורבים לחטוף האנשים ולגרום להם להיו׳
בוגדים בבוראם ית׳ ואיפשר שקרא זונה ונכריה דרך המינות וכינה אותם בשוחה עמוק׳ או באר של צרה בעבור
שכל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים או קרא החכמות החיצוניות חוץ מהטבעיות והאלהיו׳ זונה ובאר
צרה וכינה אותם בשוחה עמוקה לפי שהרוצה להעמיק באחת מהן יכלה בה כל שנותיו ורמז לאדם שלא יכלה
בהן יכלה בהם כל זמנו למי אמ׳ למי יתחברו האוי והאבוי כלומ׳ למי תחול הצרה אשר בעבורה
יאמר אוי ואבוי ולמי מדינים ר״ל למי יהיה ריב ומדון ומצה עם האנשים למי שיח כלומ׳ למי יחולו עליו
טענות ודברים למי פצעים חנם ר״ל מי הם אותם שיוכפצו מבלי עשות היזק לאחרים והזכיר הפצעים בעבור
שהשכור יפול ויופצע ויכנף בעבור שכרותו מבלי סבה אחרת תחייב להם הפצעים ההם רק השכרות שיפיל או
אותם לארץ ויופצעו בנפילה ולכן קראם חנם כי אם יהיה הפצע בעבור סכלותו שיעשה ולא בסבת שכרותו
לא יקרא חנם למי חכלילות עינים כלומ׳ מי הם אותם שיאדימו עיניהם ויתקלקלו העינים בסבתו׳

לַמְאַחֲרִים עַל הַיָּיִן לַבָּאִים לַחְקוֹר מִמְסָךְ׃ אַל
תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם כִּי יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵ
בְּמֵשָׁרִים׃ אַחֲרִיתוֹ כְּנָחָשׁ יִשָּׁךְ וּכְצִפְעוֹנִי יַפְרִישׁ׃
עֵינֶיךָ יִרְאוּ זָרוֹת וְלִבְּךָ יְדַבֵּר תַּהְפֻּכוֹת׃ וְהָיִיתָ כְּ
כְּשֹׁכֵב בְּלֶב יָם וּכְשֹׁכֵב בְּרֹאשׁ חִבֵּל׃ הִכּוּנִי בַל חָ
חָלִיתִי הֲלָמוּנִי בַּל יָדָעְתִּי מָתַי אָקִיץ אוֹסִיף אֲבַקְ

למאחרים רל׳ אותם שאין די להם שהם ש
שותים מן היין לפרקים רק שהם עומדים כל היום
על היין ומאחרים לעמוד עד סוף היום. לבאים לח
לחקור ממסך רל׳ לאותם שהולכים בדרישה וחקירה
לדעת אנה ימצאו היינות המשובחים אומ׳ כי האוי ו
והאבוי והמריבות והפצעים והחכלילות עינים כולם
הם נמצאים לאותם שהם מאחרים על היין ולאותם
שהולכים לחקור היינות ואחר שהעניין כן אומ׳ דר׳
עצה אל תרא יין כי יתאדם כלומ׳ אל תרא אותו ואל
תביט בו בעניין ההידור עבור היותו אדום ובעבור שיתן בכוס עינו רל׳ מראיתו ובעבור שיורד בגרון דרך ישר
ויהלך אל רל׳ כי בסוף והוא שעה אחר השתייה כאיב השותה ככאב נשיכת הנחש וכצפעוני יפריש
רל׳ וכצפעוני כן יכאיב וקרא הכאב בלשון פרישה בעבור שהכאב הוא הפרשת הדבקות כמו שיקרה מן החתו
החתוכים והפצועים שבעבור הפרדת דבקות חלקי הבשר יהיה הכאב ואף במקום שלא יהיה שם פירוד כראה
תהיה שם הליחה מפרדת אחר הפירוד הנעשה בסבת הליחה ההיא גורם הכאב ולפי׳ אמ׳ יפריש במקום יכאיב·
אן רצה באמרו יפריש כלומ׳ הוא יעשה באדם חבורות כנשיכת הנחש וכצפעוני שהוא עושה חבורה גדולה מכ
מנשיכת הנחש כן יעשה היין ואומ׳ יפריש על חבורת המכה כשהיא גדולה וכבדל הבשר הבדל ואמ׳ דרך משל
כי שכורי היין מיבטומכת׳ וראש׳ יכאיב כאלו הם נשוכי׳ מנחשי׳ צפעונים וזה הדבר נגלה ומפורסם בשכורים
עיניך רל׳ על כן אני מנוך אל תרא יין כי יתאדם כי אם תמשך אחר שתייתו עיניך יראו מראות זרות
וזה בעבור עלות האדים מן היין בראשם יראה אליהם כאלו יראו מראות זרות ונכריות מאותם שהם לנוכח
עיניהם כי הם לא יראו הדברים שהם לנוכח עיניהם לפי מה שהם· ולבך ידבר תהפוכות רל׳ ולבך יחשוב תהפ
תהפוכות כלומ׳ דברים שהם הפך האמת וקרא ההגה הפנימי דבור כמו דברתי אני עם לבי׳ או יאמ׳ ולבך יהי׳
סבה שפיך ידבר תהפוכות ויראה לך בעבור שכרותך שמקום מכבך יכוע כאשר יכוע הספינה לדמיון השוכב
בספינה כשהיא עומדת בלב ים שהיא איננה עומדת על מתכונה אחת ולא על מצב קיים רק היא מתנועעת ו
ומתהפכת אחת הנה ואחת הנה וזה ידוע ומפורסם שהשכור יראה בעיניו כאלו הבית נוסע והחלקים ממנה ע
עולים והעליונים יורדים כפי עלות האיד וירידתו והסתערו בגופו׳ וכשוכב בראש חבל רל׳ בראש הספינה ות
וקרא הספינה חבל בעבור שכל עסקה תלוי בחבלים והוא שם נגזר מן ותורידם בחבל· וית׳ חבל דבר העשוי
מחבלים בים כשמעגנין הספינות ובו ידעו מקום העגון ועל מקום העגון נאמ׳ וכשוכ׳ בראש חבל ואין הכונ׳
שעם כל הצער שיקרה לך בסבתו לא תקוץ בו ולא תמאסנו רק תאמ׳ ממעלת השכרות שהכוני הלמוני בעת
שכרותי והלמוני ולא הרגשתי ולכן נראה בעיני אלף פעמים שיהיה עת הקיצה והתעורה והעניין שיאור היום
שאוסיף לבקש אותו עוד ואחרי שהזהיר הבן מן הזונות והיין המשכר שהם סבת כל רע וכל מרי והשחית קניני
האדם סמך אליו אל תקנא באנשי רעה שכל מחשבותם היא על הזונות ועל היין ואל תתאו להיו׳ אתם כי בסב׳
הזונות והיין סוף יהגו לבם וגם שפת׳ הריסת ביתם רק השתדל על החכמה שבה יהיה בניין ביתך וקיו׳ עניניך
כי בחכמה יבנה בית וגו׳ ולכן השתדל בה כי החכמה יקרה היא מכל דבר כי טובה חכמה מגבורה ויהיה אדם
גבור לרבונו אם יהיה בן דעת או מאמץ כח ובעניין אחר לא כי במציאות תחבולות בחכמתך תעשה לך מל
מלחמה ותשועה תגיע לך ברוב יועץ שיועצים הם בעלי חכמה ולכן אני מיעצך להדבק בחכמה ולא תהיה
מכת האוילים שיתרשלו מקנות החכמה שהחכמות הם רמות בעיניהם כמנעות מהשיג אל דעת׳ החסר ובהיות
בין החכמים בשער המקום המיוחד לשבת שם הזקנים לא יפתח פיו כי לא ידע מאותות החכמ׳ והסכל האלדי
שנתן בקרבו לא יפעלהו בדבר מועיל רק הוא מחשב להרע עד שיקרא בעל מזמות רעות· ותחשוב כי פיזי
פיזיות האויל קטן כי זמת אולת חטא׳ ותועבה היא לאדם שיהיה לץ ולכן לא תתרפ׳ מקנו׳ החכמ׳ כי אם תת
התרפית מקנו׳ החכמ׳ ביום צר ימצא כחך צר ולכן הצל בני בית׳ וחברי׳ שהם לקוחי׳ למו׳ אם לא תקנ׳ החכמה ו
והעניין כי לפעמי׳ יחולו על אדם מקרי׳ רעי׳ וסבות ממיתו׳ וירחיק׳ האדם מעליו ומעל אחרי׳ בחכמתו ואם לא
תהיה לו חכמ׳ שיכלו בעבור׳ ימותו בסכלות׳ ולכן תקנה מן החכמה בעבורם ובעבורך

אֲבַקְשֶׁנּוּ עוֹד׃ אַל תְּקַנֵּא בְּאַנְשֵׁי רָעָה וְאַל תִּתְאָו לִהְיוֹת אִתָּם׃ כִּי שֹׁד יֶהְגֶּה לִבָּם וְעָמָל שִׂפְתֵיהֶם תְּדַבֵּרְנָה׃ בְּחָכְמָה יִבָּנֶה בָּיִת וּבִתְבוּנָה יִתְכּוֹנָן׃

כי אם תאמר הן לא ידענו זה כלומר מה לי ולצרה הזאת לטרוח בקניית החכמות כדי להציל אנשים לא ידעתי הלא תוכן לבות הוא יבין שהיית נכון לקנות החכמה בעבורך ובעבור זולתך ודמם מידך אבקש

ולכן אכול בני דבש כי טוב ונופת מתוק אל חכך כן דעה חכמה לנפשך אם מצאת ויש אחרית וגו׳ אל תקנא אמר שאין ראוי לו לאדם שיקנא באנשי העושי׳ הרע ולא יתאוה להתחבר עמהם לא ילמד מהם כי אם רע כי לבם לא יחשוב כי אם שוד כלומר לשדוד אחרים ולקחת הון זולתם ודברי פיהם אינם כי אם עמל וכו׳ ורק על בעליהם ולא יגיעו אל מבוקשם כפי מחשבתם רק יגיעו אל היגעה העצומה או יאמר כי הם מדברים והמחשבי׳ להביא עמל על זולתם ואחרי שמחשבתם ודבריהם אינם כי אם לעשות רע אין ראוי להתחבר עמהם והנה מקרא בבעלי התאוות הגשמיות ובעלי המחשבות בעניני הטרדות וקניין העולם אנשי רעה למה שיקשו ך מתע ממעשיהם הרע לגופם ולנכסם והאחר שאין ראוי לאדם לקנא בהם ובמעשיהם ולא יתאוה להיות אתם כלומר להגיע לבכוף אל מדרגתם כי כוו יש יהגה לבם כלומ׳ כל מחשבותם היא לשדוד החלק השכלי ובאותיו ממושכליהם שהוא להם הקש ומכל מה שישיג רק עמל ויגיעה בקנייני הומניים וכיהוא האחרים כבעלי נטותיהן ולאנשים יעמודו במקומם בחכמה אומר כי האיש הנכנס בחכמתו הוא יבנה ביתו ובהב כתו מכונן ומעמיד בניין ביתו על הסדר ובדעתו וגו׳ הוא קונה מן ההון עד אשר ימלא חדרי ביתו כל הון יקר ונעים ואחרי שהודיע כי זה יעשה הנכנס בחכמתו יש וכן להבין שבניין הכסיל ילך בהפך זה והם לא נזכר הם כי הוא בסכלותו יהרוס ביתו שהי׳ בנוי ויקלקל סדר כני עניניו ויפסיד נכסו ולכן תמן זה הנכנס הטכס יעמיד גופו שהוא בית נכסו על הבריאות והתוקף כדי שיוכל ל לקנו׳ החכמה כי עם חלשת הגוף והריסת בניניו לא יתכן קניין החכמ׳ וגם יתכן סדר הכהנת מיד ותיין לבחור בכוגם דרך השלמות ולהזה ר הדבור מותרי הדבור וישתע והראות ומכל מותרי החוטים ולא ישתמש בהם ר רק במה שמביא אל ההבלחה האמתית ושוח ממלא שכלו מן ההשגות הרוחניית אשר יוסיפו באור שכלו ויראה אור באורים גם אמר שהלמ׳עה בא להעיד נפש קיים הלא עניין גדול ולכתוב כהן אמונת ועת קדוש כפ כבסד שהיו אומרים כי העולם בכללו כמנח מעצמו ולא היה לו ממציא ולכן בא הו׳עה לס לסתור דעם ברמייה נבונה אומ׳ תחתנו רוצי׳ כי בית אחד לא יבנה מעצמו ולא ימצא על התכונה אשר הוא ע עליו מבגנות וחדרים ועליות מרווחים וחלונות ואולמות וכולמות וכיוצא בהן אלא בבוונת הכס יבול ורנה בכ בנה הבית ההוא ככי מה שהית׳ צורת הבית ההוא חקוקה בלבו וגם כדרי׳ בתיקוניו והנהגתיו לא יהיה רק מתכנו מתכונות או ס חכם יכשיג סדר הבית כפי מה שיתפון וגם מלאו הבית מן ההון והסבר והנכסים לא כמצאו ב בבית על כד מקרה רק בגוון כיון כל דבר ודבר נסבה ואין דבר שלא כיון ממנה תכלית והבית כמו שיון עת ה הוא חלק מן העיר והעיר הוא חלק מהגליל והגליל הוא חלק מהאיקלים חלק מהיישוב חלק מגדור הארץ וכו׳ הארץ חלק מד׳ יסודו׳ וסד׳ יסודו׳ וכל מה שהורגב מהם כנקודה בתוך עגולה בערך אל הגלגלי׳ כופאי הבורות הנכבדות והם נבאות השמים ואם בית אחד שאין לו ערך ודמיון כנגד המציאות כיון ממנו התכלי׳ בכל חלק מחלקיו הקטנים ולא נמצא מהכנו דבר רק ברצון האדם הבונה אותו אשר כיון עשיית התכלי׳ אחד ועשיית כל חלק מחלקיו אל התכלית אשר חפץ ובזמן אשר חפץ כש׳וכש׳שהעולם בכללו יש שם ג׳חלקים ומה שאנו רואים כי מן הסדר ומההנהגה והחכמ׳ כמנאים משפיעים וכמנאים מקבלי׳ השפע לא יעבור אח אחד מהם גבולו ואין בהם משנה סדרו שאין להם ממציא המציאם והעמידם בז שאין להאמין בזמן אשר רבה המציאות שנשבע מהודו רק יש לנו להאמין אמנה אמיתי שכל הנמצאות נמצאו ממציאות ה הכמבא האמתי הראשון ית׳ שמו וזה שאנו כשנסתכל בעולם כמצאהו מחובר ומורכב אין א חלק מחלקיו מבלי חבור וסדור כי אנו רואים אותו בהרגשותינו כבית הבנוי אשר זימן בו כל הצריך השמים ממעל הם לדמיון התקרה והארץ שטוח׳ לדמיון השבע והכוכבים כתוני׳ בגלגלי׳ ומסודרים כמו הנרות וכל הגנ הגנוזות אצורות בו במכמנים כל דבר למה שצריך לו והאדם הוא בעולם לדמיון בעל הבית ומשתמש בכל

וּבְדַעַת חֲדָרִים יִמָּלְאוּ כָּל הוֹן יָקָר וְנָעִים׃ בכל אשר לו ומיני הבהמ׳ אשר לתועלתו ומיני החיו׳
להשתמש בהם להנאתו וסדר זריחת השמש וביאתו ל
להשמיד עתי היום והלילה ועלותה וירידתה להמציא הקור והחום והקיץ והחורף ועניני הזמנים ותועלותיה׳
על סדר אחד מבלי הפסק וסביבת הגלגלים אשר תנועותיהם מתחלפות והכוכבים והמזלות אשר יתב
יתנהגו על ההנהגה המשוערת וסדר מכוון ולא ישתנה הכוונה בכל דבר מהם כוונת תועלת ותקנה למדברים
לפי אחת הדעות וגם לפי הדעת השני והוא דעת האומ׳ כי כל דבר כיון לעצמו לא בגלל דבר אחר מכל מקום
נמשך תועלת ותקנה מכל הדברים הנז׳ ואין זה מקום העניין ונשוב למקומינו בזכרון שכלות הדעת הקדום
והוא דעת מי שהיה חושב כי העולם נהיה במקרה והחכם שלמה ע״ה תמה איך יעלה בדעת אדם לחשוב זה וא
אלו היה השכל חושב זה שומע אדם שאומ׳ במאמרו בגלגל אחד של מים שהוא מתגלגל להשקות חלקה אחת
של שדה או גנה וחשב כי נתקן מבלי כונת אומן שטרח בחיבורו ובהרכבתו ושם כל כלי מכלין לצורך התועלת
היה לו להפלא מזה ולהיות הדבר זר בעיניו ולחשוב אותו בתכלית המניעות וימהר להכזיבו ולדחות מאמרו ו
וכיון שידחה המאמר ההוא בגלגל קטן ופחות ונבזה שעשה בתחבולה קטנה איך יתיר בעצמו לחשוב
במחשבה בגלגל הגדול הסובב את כל הארץ ואת כל אשר עליהם מן הברואים בחכמה תקצרנה דיעו׳ כל בשר
ושכלי המדברים להשיג הויתן והוא מוכן לתועלת כל הארץ וכל אשר עליה ואיך יוכל לומ׳ שיהיה מבלי כונ׳
מכוון ומחשבת חכם בעל היכולת ומן הידוע כי הדברים הנעשים מבלי כוונת מכוון לא ימצא בדבר מהן סי
סימן לחכמה וליכולת והנה אם ישפיך אדם דיו פתאום על נייר חלק אי אפשר שיצטייר ממנו עליו כתב מ
מסודר ושיטות נקראות כמו שיהיה בקולמוס ואלו אדם לפנינו כתב מסודר ממה שאי אפשר להיות מבלתי
אמצעות קולמוס ואמ׳ כי שפך הדיו על הנייר ונעשית צורת הכת׳ עליו מעצמה היינו ממהרים להכזיבו ולהעב׳
שאינו כמלט מכוונת מכוין וכיון שזה בעניינו דבר שאי אפשר להיות בצורות ושמירות בהסכמ׳ דעתינו איך
נוכל לומ׳ בדבר שמלאכתו יותר דקה ותקונו יותר רחוק ועמוק בעיונו לאין תכלי׳ מבלי כוונת מכוין וחכמת
חכם ויכולת יכול ולפי׳ אמ׳ החכם הזה בית אחד שאנו רואים אותו בנוי ומסודר יורה שכלינו בחכמ׳ חכם שכיון
לבנותו כנבה וכן החדרים המלאים מטמונים וחפצים יורונו כי בדעת ובכוונה נמצאו על התכונה אשר הם
עליה כל שכן וכל שכן העולם ומלואו שיורונו על מציאות ה׳ ית׳ וזה מבואר ולפי הסדר אשר אנחנו בביאור
הספר הזה שפירשנו כי חכמת האלהות נקראת חכמה וחכמת הלימודים נקראת תבונה וחכמת הטבע נקראת
מוסר ודעת גם כן לפי שהיא תלוי ידיעת אמיתת הנמצאות השפלות נוכל לומ׳ כי שלמה המל׳ ע״ה כיון בפסוקי׳
האלה לומר כי החכמה האלהית היא היסוד והעקר מכל החכמו׳ ולפי׳ הוציאה בלשון בניין כלומ׳ בה יהיה הבית
בנוי כי התכלית המכוון מן האדם וכל שאר החכמות הם הצעות לה ומדרגות לעלות אליה ובה נשלם בניין
הבית וזה רצה באמרו בחכמה יבנה בית ובתבונה יתכונן אמ׳ כי סבבת הגלגלים ומרחקם מהארץ ועוביים
ושיעור כל כוכב וכוכב מהם ושיעור מרחקם זה מזה וזמן סביבת כל אחד מהן הן התנועה היומית והסחרית
והן התנועה הטבעית והרצונית וידיעת זמן עלייתם וירידתם ולקיותם וחיבורם ופרידותם וידיעת שיעור הא
הארץ ר״ל שיעור קטנה ושיעור כדוריתה ותשבורת גופה ומרחקה מכל גלגל וגלגל וכיוצא בהן מן המדות וה
והשיעורים כל אלו והדומים להם והנמשך מהם יוודע בחכמת הלימודים אשר קראה בספר הזה אמרי בינה ות
ותבונה וזה רצה באמרו ובתבונה ובאמרו ובדעת חדרים ימלאו וגו׳ בא לרמוז כי ידיעת הסבות הפועלות והנפ
והנפעלות והתנועה והמניע והמתנועע והחומר והפועל והצורה והתכלית ובכלל ידיעת החומרי׳ והצורות ומ
ומקריהם וטבעיהם נודע מחכמת הטבע אשר קראה דעת ומוסר וזה כיון באמרו ובדעת חדרי׳ ימלאו כל הון
יקר ונעים ובא לרמוז כי ידיעת הסבות הפועלות והנפעלות זו התנועה והמניע כלומ׳ עם הדעת והיא החכמה
הטבעית ימלאו חדרי השכל מידיעת כל דבר יתאוהו השכל האנושי להשיג מידיעת טבע הנמצאות גבור
אמ׳ כי הגבורה לבדה במקום שאין שם חכמה לא תועיל ולא תציל כי טובה חכמה מגבורה אמנם כשיתחברו
באיש החכמה והגבורה אז תלך עניין הגבורה על השלימות והוא מה שכיון באמרו גבר חכם בעוז כלומ׳ כשיו
כשיודמן שימצא גבר שיהיה חכם ויהיה לו עוז בגבור שהוא איש דעת ר״ל חכם הוא אמיץ כח לא בגבורה בל
בלבד ונתן הסבה בזה ואמ׳ כי בתחבולות תעשה לך מלחמה כלומ׳ מה תועיל הגבורה לבדה יהיה אדם גבור ל

גֶּבֶר חָכָם בַּעוֹז וְאִישׁ דַּעַת מְאַמֶּץ כֹּחַ׃ כִּי בְתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה לְּךָ מִלְחָמָה וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ׃ רָאמוֹת לֶאֱוִיל חָכְמוֹת בַּשַּׁעַר לֹא יִפְתַּח פִּיהוּ׃ מְחַשֵּׁב לְהָרֵעַ לוֹ בַּעַל מְזִמּוֹת יִקְרָאוּ׃ זִמַּת אִוֶּלֶת חַטָּאת וְתוֹעֲבַת לְאָדָם לֵץ׃ הִתְרַפִּיתָ בְּיוֹם צָרָה צַר כֹּחֶכָה׃

לדרכנו אם לא תהיה לו מן החכמה שיעור שבה יוכל לעשות תחבולות לנצח הנלחמים עמו לא יוכל אליהם בגבורתו כי המנהג הוא שבתחבולות תעשנה המלחמות ותשועה ברוב יועץ ר״ל והתשועה תהיה כפי טוב העצה שיקבלו מיועץ חכם או מיועצי רבי׳ ויתנהגו על פי העצה ההיא או יאמ׳ גבר חכם בעוז כלומ׳ האדם נראה בעיניו שהוא חכם בעבור היות לו עוז והעניין שהוא יחשוב כי העוז יספיק לו מבלעדי החכמה אמנם האמת והנכון הוא כי איש דעת הוא אשר מאמץ כח ובא מאמץ במקו׳ אמיץ כמו והוא ממלא את כל גדותיו שעניינו מלא או יהיה מאמץ כמשמעו ר״ל כי הדעת הוא מחזק הכח ונותן לו אומץ כי בתחבולות ר״ל שאנו רואים כי ניצוח המלחמה תלויה בחכמה ולא בגבורה ראמות אמ׳ כי האויל לכסילותו לא ילמד החכמות להיות החכמות ראמות וגבוהות בעיניו ויחשוב כי לא יוכל שכלו להגיע אליהם וזה יקרה להם בעבור שלא למדו הצעות החכמה והקדמותיה ומתוך שהרגמו׳ ראמות בעיניו לא יגיע אליהם בשבתו בשער עם זקני ארץ והחכמים לא יפתח פיו כי לא ידע מן החכמה שיעור שיוכל בעבור לדבר אחודותי׳ עם החכמים מחשב להרע ר״ל כי הכח שים בו ובכל אדם להשיג המושכלות לא ישתמש בו בעניינו׳ השכליים אמנם ישתמש באדם הרעות והזיוק לבני אדם והוא אמרו מחשב להרע ומתוך כך יקראהו האנשים בעל מזימות כלומ׳ בעל מרמות ועקמות רעות והנה תמורת היותו חכם ושיקרא בפי האנשים חכם יקרא ערום לא להרע או חכם להרע עד חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו ׳ויא׳ כי ראמות מן ראמו׳ וגבים לא יזכר כלומ׳ דברים כפלאים וכשגבים הם החכמות בעיני האויל יחשוב שלא יוכל להשיגם כאשר לא ישיג האדם לקנות האנשים היקרות ליוקרם ולחשיבותם וי״מ שאמ׳ ראמות לאויל חכמות הוא עצות שנותן בעל הספר לאויל ואו׳ עצתי היא אל האויל שבעת שיהיו החכמות ראמות בעיניו שלא ידעם ישתוק ולא יפתח פיו בשבתו עם זקני ארץ כי אויל מחריש חכם יחשב זימת אמ׳ לא תחשוב שהסכלות מן החכמה הוא דבר קטן רק זמת האולת כלומ׳ חרפת הסכלות מן החכמה הוא חטאת גדול בעבור שהסכלות מן החכמה שבה להתרחקו מה׳ ית׳ אשר הדבקות בו ית׳ הם חיים הנצחיים והסכלות גם כן יגרום להזיק לעצמו ולזולתו ותועב׳ לאדם לץ קרא לץ לאדם ההמוני שבטל והמתרשל מקניין החכמה והוא מתעסק בשיחות בטלות ובספרי דברי הימים והמלכים ואומ׳ כי תועבה היא לאדם להיות לץ כי המכוון מן האדם הוא שיתגדל בהשלמת נפשו ובא מלת ותועבת סמוך במקום מוכרת כמו ושבת לנשיא התרפית אמ׳ אין ראוי לאדם להתרפות מקנות מן הממון הצריך וכן אין ראוי מקניית החכמה ולקצר בעבודת ה׳ כי מי שהוא מתרפה ר״ל שהוא מתרשל מקניין ההון והשלמת נפשו אם תבא צרה בעולם תבא עליו ויהיה כחו צר כי תקצר נפשו מדחו׳ הנזק מעליו וכן בבא יום הצרה הידועה אשר בו יפרד האדם מקרוביו וגואליו ורעיו ומכל מחמדי העולם אשר גדל עליהם ובו יום המות יהיה כחו צר והעניין שלא יהיה עליו מלאך מליץ אחד מני אלף לאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כופר ימצ מצאתי דבר ראוי שיכופר בו עונו או כיון באמרו התרפית ביום צרה שלא יבהל האדם לקורות הזמן ויכין לו לב אמיץ לעמוד כנגדם ולא יתרפה בבוא עליו הצרות ולכן אמ׳ אם התרפית בבוא עליך הצרות ולא זימנת לב אמיץ ולב בוטח בה׳ לעמוד כנגדם יצר כחך ולא תוכל בסוף העניין לעמוד כנגדם אחרי שבתחלת העניי׳ התרפית כנגדם ומהלוך בלב רכה וחלש או יהיה הפסוק הזה דבק אל הפסוקים של אחריו והוא אמרו הצל לקוחים למות ומטים להרג אם תחשוך כלומ׳ אם התרפית ועמדת מנגד ושבת בין המשפתיי׳ לשמוע שריקות עדרים ביום צרה ר״ל בבוא הצרה על אחרים ולא מהרת להושיעם צר כחך כלומ׳ בבא עליך צרה ונוקה ויהיה כחך צר והעניין שהאנשים יעמדו מנגד ולא יושיעוך כאשר עמדת אתה מנגד בבא עליהם צרה ונוקה ולא הושעתם ומתוך כך לא תמצא עוזר ועצה בצרתך יהיה כחך צר כי לא יספיק כחך להושיעך מצרתך ולכן העצה הנכונה שלא להתרשל בבוא הצרה על האנשים ולכן סמך אל זה הצל לקוחים למות כלומ׳ ראוי לאדם

הַצֵּל לְקֻחִים לַמָּוֶת וּמָטִים לַהֶרֶג אִם תַּחְשׂוֹךְ: כִּי תֹאמַר הֵן לֹא יָדַעְנוּ זֶה הֲלֹא תֹכֵן לִבּוֹת הוּא יָבִין וְנֹצֵר נַפְשְׁךָ הוּא יֵדָע וְהֵשִׁיב לְאָדָם כְּפָעֳלוֹ: אֱכָל בְּנִי דְבַשׁ כִּי טוֹב וְנֹפֶת מָתוֹק עַל חִכֶּךָ: כֵּן

להציל מן המות האנשים הלקוחי׳ למות על לא חמס בכפם כי אין לאמין שלמה המלך בא בפסוק זה לחלוק על מה ש כתו׳ ונוה ונוה וסכה וסכה ושלם לא להכרית הרשעי׳ באמרו ובאבוד רשעי׳ רנה ובדומה לו רק בא לומ׳ שראוי להציל לקוחי׳ למות על לא חמס בכפיה ומטי׳ להרג אם תחשוך ר״ל האנשי׳ שהם

מטים והו׳ לשון רבים מן ובדיק מט לפני רשע והענין שהם נכנעי׳ ואסורים ולקוחים להרג תחשוך אות׳ ומלת אם בתקון הזה לאמת הדבר כמו אם רחץ ה׳ אם כסף תלוה כלומר אות׳ שהם מטים להרג תחשוך אות׳ מ מן המות כי ר״ל אם יעלה בלבבך לומ׳ מה לי ולצרה ולהציל ממות האיש הלז׳ שלא ידעתין מעולם ולא ידע ידעתי׳ אם הוא ראוי אל זה ומה תועלת אקוה מזה המעשה שלא תוכן לבות הוא יראה פעולתך ומשקיף על כ כסתריך וגגליך והוא ית׳ שהוא נוצר נפשך כלומ׳ שומר נפשך מכל רע הוא ידע ולא תפסדית פעולתך כי היא גלויה לפניו ויסיב לך ולכל אדם כפועלו וכמו שאת׳ מסבב הצלת האיש שהוא לקוח אל המות או יאמר הצל ה האנשים הלקוחים למות והמטים להרג תחשוך אות׳ מן ההרג כא׳ תוכל להצילם ותעלים עיניך מהצלת׳ ולא ת תצילם ותכבל לפני בני אדם ותאמר שאם הייתי יודע הדבר הייתי מצילם אמנם לא ידענו זה כלומ׳ לא הרגשנו בזה הדבר ולכן לא השתדלנו בהצלת׳ ותוכל להתעלם בדבריך מן בני אדם לא תוכל להתעלם

מן ה׳ ית׳ והוא אמ׳ הלא תוכן לבות הוא יבין כלומ׳ אתה המתנכל ידוע יהי׳ לך כ מי שהוא ברא ויצר לבות בני אדם ויש לו מספר ותוכן הלבבות והכל גלוי לפניו הוא ידע את הדבר שאתם מ מתנכל בו אם הוא אמת והוא היודע אם הרגשת וידעת באיש שהיה לקוח למו׳ והתעלמת ממנו אם היה אמת שלא הרגשת בדבר ואם אמת שהרגשת בדבר והעלמת הוא ית׳ יסיב לך כפועלך ואם לא הרגשת או השתדלת בדבר ישלם לך גמול טוב אכול אמר ראוי לו לאדם שכמו שיאכל בחכו המזונות המתוקים והערבים כ כדבש והנופת וכיוצא בהם מאכילת המשמנים ושתית המתוקים וכמו שיהנה באכילתם ויערבו לחכו וישמח בהם על הדרך ההוא תהיה דרישת החכמה וידיעתה ערבה ומתוקה לנפשו כי כמו שהמזונות הערבים והחשוב החשובים הם מזון נפש המשכלת והוא אומר אכול בני דבש כי טוב כן דעה חכמה לנפשך כלומר אכול מה מתתקים ותתנאה לגופך המזון הנאות לה ופי׳ הפסוק הזה מאו המזון המיוחד לה ואמר שהוא החכמה והוא אמר כן דעה חכמה לנפשך כלומר לצורך מזון נפשך ואומר אחרי כן אם מצאת ויש אחרית כלומר אם השגת מהחכמה כאשר הוא המכוון ממך ויש אחרית והשארות ותקוה לנפשות הצדיקים כמו שאמר ותקותך ל לא תכרית וכבר בארנו למעלה כי שלמה המלך עליו השלום לא היה מסופק בהשארות הנפש רק דבר בלשו׳ בני אדם דרך הרחבה ואומר אתה לא תפסיד בקנין החכמה כלום כי הוא כמו שכל העולם מאמין וגלוי לכל בעל שכל שיש השארות וכחות לנפשות הצדיקים בעולם הנשמות ואפילו לדברי המקנרים והחנטאים הנכשו בנפשותם ימחה זכרם האומרים שאין לנפש השארות אחרי המות אתה לא הפסדת דבר כי אפילו בעולם הזה יש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך כי החכם עיניו בראשו והכסיל בחשך הולך ורצה ש שלמה להראות יפעת החכמה ומעלתה שהיא לדברי הכל בין לדעת אנשי החכמה יקנה בה עולם הנשמות וג ולדעת הכופרים לא הפסיד מאומה כי הרויח בה לפחות העולם הזה או יהי׳ אומר אם מצאת ויש אחרי׳ בענין זה כלומר אם השגת מן החכמה ובאת עד אחריתה כלומר עד תכלית תקותך לא תכרית רוצה לומר התקוה שיש שיהיה מהשארות נפשך לא תכרית רק תבא אל הפועל או קרא נפש המשכלת תקוה ואמר אם השגת החכמות ובואך עד תכליתם תיגע אל מעלת החכמה ותהיה נפשך צרורה בצרור החיים עם נפשות הצדיקים ולא תכרי׳ אותו הצרור כנפש הרשע שהיא נכרתת מצרור החיים ומגורשת מעולמה ואחרי שיען החכם שיעזוב הרשע מלעסוק בחכמה באומר אכול בני דבש כי טוב כן דעה חכמה לנפשך אמר אם לא השגת לדעת החכמה לצורך נפשך ונשארת ברשעך אל תארוב אתה הרשע לנוה איש צדיק ואל תשדד רבצו כי אם שבע יפול צדי

כן דעה חכמה לנפשך אם מצאת ויש אחרית ות
ותקותך לא תכרת׃ אל תארב רשע לנוה צדיק
אל תשדד רבצו׃ כי שבע יפל צדיק וקם ורשעים
יכשלו ברעה׃ בנפל איבך אל תשמח ובכשלו א
אל יגל לבך׃ פן יראה יהוה ורע בעיניו

צדיק הוא יקום אמנם הרשעים שאינם מכללם יכש יכשלו ברעה אחת ואם לא תהי' מהמזיקים לאחרים בנפול אויבך ע"י אחרים ובהכשלו אל יגל לבך

אל אמר אל האיש הרשע אל תארוב אתה הרשע לנוה צדיק כדי להזיק לו ואל תשדד רבצו כלו כלומר ולא תגזול ביתו שהוא המרבץ שלו כי שבע יפול צדיק וקם כלו' לא תוכל להשמידו כפי מחשבת מחשבתך כי הצדיקים אעפ"י שלפעמים תחול עליה עליהם צרה מצרות הזמן לא יקרה להם כמקרה הרשעים שהם בחול עליהם צרה אחת יכריתו לגמרי רק ה' ית' מייסרם כפי קיבורם מעט מעט כאשר ייסר איש את בנו ולא יעשה עמם כלה והוא אומר כי שבע פעמים הן הוא יקו' ויכשל אמנם הרשעים יכשלו ברעה אחת ואפשר שכיוון באומר כי שבע יפול צדיק וקם אל שבעה כוכבי לכת ואמר כי הצדיק אפי' אם יורו קצת מז' כוכבי לכת או כל שבעה אשר במערכת מולדתו ע על השפילה מהגוף או מהממון הוא יכשל לפי שכבר היא למעלה מהזמן כי ה' ית' אשר דבק בו הו' יכבב הצלתו אמנם הרשעים יכשלו ברעה שמעתדת להם לפי מעשם ואפשר שקרא היצר הרע רשע וקרא הכח השכלי צ צדיק ואמ' אתה יצר הרע אל תארוב שהצדיק להכריתו ולגרום אבודו כי הכח השכלי ואם יפול ממעלתו ויקבר בעבודת בוראו אחרי שובו כיום ואחרי הודעו יספוק על ירך ויבוש מחטאות נעוריו ואפי' אם ירבה קיבורו ש סוף סוף הרשעות כתוכה בידו ויכלתו לשוב לאלהיו ותהי' לו תקומה אמנם הרשעים והשכחות הטבעיות לא י תהי' להם תקומה רק יאבדו באבדון הגוף גם אפשר שאומר כי שבע יפול צדיק וקם רמז אל שבע החכמות לא הלמודיות הנקראות זרות ונכריות ושחות עמוקים ואומר כי האיש השלם אם יפול בהם ויעמיק בם מחשבתו סופו שיקו' כי יכיר בשכלו כי הם השבעות אל הטבעיות והאלהיו' ולא יכלה זמנו בהם אמנם הפתאים יכשלו בר ברעה אחת כלו' יכלו בחכמה אחת כל ימיה' ולא יעלו ממנה אל החכמות האלהיות שהם אמיתיות

בנפול אומר בראותך אויבך נופל ממעלתו לא תדע מה ילד יום ובהכשלו בא בחסרון הממון ומשפטו ובהכשלו והזכיר בפסוק זה שלא ישמח האד האדם בנפילת אויבו מפני שהוא מן המדות המגונות כי על דרך החכמה ודרך מנות התורה צריך אדם להיות עובר על פשע ועו' איך ישמח האדם בנפילתו ואיך יתגאה בו ולא הפילו הוא וכמו שנפל אויבו ברבות שכלותו או בסבת חטאו לא יוכל לנפול הוא ואין מדרך חכם לשמוח על דבר כזה ואומר אחכ' פן יראה ה' ורע בעיניו והסי' מעליו אפו ירצה שמלת פן במקום זה היא במקום אולי כמו ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ש שענינו אולי ואומר הדבר הזה בנפול אויביך אל תשמח כי זה אשר הוא אויביך ואתה שונאו בעבור חטא שח שחטא לך והזיקך בדבור או במעשה אולי יבא זמן שירא' ה' לומר ישוב מחטאתו ויכיר בוראו וישוב ויכיר הבור' ויתבונן הדברים שהם רעים בעיני ה' ויתרחק מהם ומתוך כך הוא משתדל שאלף והחיו' שרבא עליו בכלות בכלותו הן הן האף ה' ית' והן אף האנשים שחטא להם ישובבו מעליו כלומר שהוא ישתדל לתקן כל המעוות מן מה שחטא והמרה עיני כבוד ה' ית' הן פירצה ויפיים עשוקיו כדי שישוב אף ה' ית' ואף אויביו מעליו ואת ש שאתה מכלל אויביו תהי' מן המרוצים׃ ויש מפרשים פן יראה ה' כלו' פן יראה ה' ית' זה שאתה שמח במפלת חבור חבירך וישיב אפו מעל אויבך וישם לו שלו' וזה הפי' רחוק מן האמת כי אמר שלא תשמח בנפילת אויבך פן י יראה ה' ורע בעיניו ועו' איך יאמר שה' ישיב אפו מעל האדם בעבור ראותו ית' שישמח אויבו מן הדבר ההוא ו והוא דבר רחוק משכל כי ה' ית' יקצוף על האדם בעבור חטאו והוא ראוי לענש אפי' אם ישמח כל העולם מזה לא ישוב ה' ית' מעליו אפו כי הוא ית' יעשה מה שיגזור חכמתו וכיוצא בזה אין לומר בחק הבורא ית' כחק האנשים שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם׃ וזה הפסוק דבק לכוין שאמר ורשעים יכשלו ברעה ואמר לא

והשיב מעליו אפו׃ אל תתחר במרעים אל תקנ
תקנא ברשעים׃ כי לא תהיה אחרית לרע נר ר
רשעים ידעך׃ ירא את יהוה בני ומלך עם שונים
אל תתערב׃ כי פתאום יקום אידם ופיד שניהם
מי יודע׃ גם אלה לחכמים

לא די שלא תזיק אלא שלא תשמח אם יזיקו אחרים
או אמ׳ כשיכשלו הרשעים ברעה שתשמחם אל יגל ל
לבך פן יראה ה׳ ורע בעיניו ואל תתחר במרעים כי
לא תהיה אחרית לרע רק יראת ה׳ בני ומ׳ך ועם שונ
שונים אל תתערב לשמוח בהכשלם וברעתם אל
אמ׳ אין ראוי לאדם שיתחבר במרעי׳ ולהיות במרעי׳
ולא יקנא בטובת הרשעים ויחוש מה שיראה בענייניהם
שיצליחו זמן ידוע סוף סוף לא יהיה להם אחרי׳ טוב
רק נר רשעים ידעך ויכבה והוא דומה לאמרו היום בער לא ידע וכ
וכסיל לא יבין את זאת בפרוח רשעים כמו עשב וגו׳ ורמז גם באמרו לא תהיה אחרית לרע שנפש הרשע תה
תהיה נכרתת ונענשת כפי חטאה ולא תהיה צרורה בצרור החיים כנפש הצדיקים ולפי אמ׳ בהם ונר רשעים י
ידעך כלומ׳ נר אלדים שהוא נשמת האדם והוא נר שרמזו רז״ל באמרם ונר דלוק מונח לו על ראשו וצופה מ
ומביט מראש העולם ועד סופו שמוסם בו כדי שהוא חופש בו האדם כל חדרי בטנו של תורה ידעך כלומר ש
יכבה ולא יבא אל הפועל רק הכח שימצא בו ימצא לבטלה והעניין שנפש הצדיק תהיה מאירה ומזהירה כזוהר
הרקיע וככוכבים לעולם ועד ותהיה בו תענוג במה שהשיגה אמנם נפש הרשעי׳ תהיה בחשך ואפלה כידוע
כפי חטאה ירא אמ׳ ראוי לאדם שיירא מה׳ ית׳ והוא מלך מלכי המלכים הקב״ה וגם הוא ראוי שי
שיירא ממלך והעפ׳ שהוא מלך בשר ודם ועם שונים ר״ל ועם אותם שהם משנים ועושים חלוף מצות ה׳
ית׳ ומצות מלך עמהם אל תתערב כלומר לא יהיה לך רגילות עמהם גם אפשר מלת שונים יאמר בן שוטים
והוא דומה ללשון לעז ר״ל ועם הכסילים שלא יראו ה׳ ית׳ ולא ייראו מלכם לא תתערב עמהם ונתן טעם בזה
ואמ׳ כי פתאום יקום אידם כלומ׳ האיד והעונש שיגזור ה׳ ית׳ ומ׳לך על אותם הממרים רצונם שאיד שהוא יקום
פתאום לשעתו ואם תאמר איך ענשם גדול ואמר פיד שניהם מי יודע כלומ׳ הפיד והצער שישלח ה׳ ית׳ ומלך
על הממרים רצונם מי יודע העונש שהוא וריבויו ואומ׳ מי יודע להפליג שעניין כלומ׳ מי הוא זה שיוכל לשער
ריבוי העונש או יהיה אמרו כי פתאום יקום אידם אומ׳ הסבה שאני מזהירך שלא תתערב עם השונים ואם
שמשנים דברי ה׳ ית׳ והמלך היא ששונים פתאום יקום אידם והעניין שהוא ית׳ והמלך יענשם בעבור המרות
רצונם ויש לאל ידם להענישם בכל עת שירצו ולכן אמר כי פתאום יקום אידם והכ׳ כי במלת אידם שב אל
השוטים ופיד שניהם מי יודע ר״ל והפיד שיגיע אליהם בעבור היותם שונים ר״ל כסילים או משנים מצות ה׳
ית׳ והמלך מי יודע אותו וי״מ ועם שונים מן ושונה בדבר כלומ׳ ועם אות׳ שהם אומ׳ כי רכיל מגלה סוד ואומרי׳
שנית הדבר ששומעים מאחרים אל תתערב ואפשר שקרא הכח השכלי מכחות הנפש מלך לפי שהוא הראוי
והמכוון שימלוך על שאר כחות הנפש לא המלך זקן וכסיל אשר לא ידע להזהר עוד ואומ׳ שראוי לאדם שיירא
מה׳ ית׳ וגם יירא מהשכל האלדי אשר נתנו ה׳ ית׳ להמליכו באמרו והוא ימשול בך וקרא הכחות הגשמיות כול׳
שונים כי בחשך באו ובחשך ילכו והוא׳ שלא ישליטם האדם עליו כי הם זרים ונכריים מעצמות האדם ואין ל
להם השארות והוא אמרו כי פתאום יקום אידם ובאמר ופיד שניהם מי יודע רמז אל הנפש הצומחת והנפש
המרגשת ואומ׳ מי יודע הפיד שיגיע לשניהם והוא הכליון שיחול עליהם בעת המות ולא יהיה השארות רק אל
החלק השכלי אם ילוה אליו עזר אלדי גם ר״ל גם אלה המשלים כמו אלו לחכמים אחרי׳ וחברום עם
המשלים שחבר שלמה המלך ע״ה והם י״ב פסוקים עד גם אלה משלי שלמה יורה כי אילו הי״ב פסוקים אינם מ
ממשלי שלמה׃ וי״מ מפרשים גם אלה לחכמים

הכר פנים במשפט בל טוב· אמר לרשע צדיק א
אתה יקבהו עמים יזעמהו לאמים: ולמוכיחים
ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב: שפתים ישק מש
משיב דברים נכחים: הכן בחוץ מלאכתך

גם אלה המשלים אני שלמה אומר אותם לחכמים ו
והם שופטי הארץ שבעת המשפט לא יכירו פנים ב
במשפט והטעם שלא יחלקו כבוד לאיש על איש בע
בעמדם במשפט או לשאת פני אדם נכבד או רשע
והטות המשפט בעבורם ותהיה מלת הכר מקור כנו
כלומר להכר פנים בדבר המשפט איננו דבר טוב
כי השופט ראוי לו שיהי׳ כנכרי ומתנכר כאילו לא יכיר אחד מבעלי הריב כי מדרך העולם שיחלוק אדם כבוד
למי שמכיר וסמך אל זה ואמר לרשע צדיק אתה כלו׳ מי שהוא אומר בעת הפסק דין אל הרשע צדיק אתה יק
יקללו אות׳ העמים ויזעמו עליו לאומים כלו׳ מטבע העולם שבני אדם יספרו בגנותו ויבזוהו ויקלו׳ והו בס״ר א
אם לא יקללו אותו בגלוי או יהיה שאומר יקבוהו יזעמוהו לאומי׳ קללה שמקלל אותו המחבר ואמר לרשע צדיק
אתה יהי רצון שיקבוהו בחרבם או בחצי קשתותם עמים ויהיה יקבוהו מן ויקוב חור בדלתו וענייננו יעשו בו נ
נקב מפולש ויזעמו עליו לאומי׳ שילכו אליו העמים בזעם להשמידו מתחת שמי ה׳ אמנם הדיינים הצדיקים הם
אשר לא יכירו פנים במשפט רק יוכיחו הרשעים על רשעם ינעם להם כלו׳ יהיה נועם ה׳ עליה׳ ועליה׳ תבא בר
ברכת טוב ר״ל ברכת של טובה או ברכת א״ש טוב שמברכה של אדם צדיק תחול וקצת פי׳ שם תוספת טובה וגולי ם
שסתירה אסרים זה האמנו אומר׳ כי הכר פנים הוא גנוי והיה ענינו עשה שתכיר פנים במשפט איש שלא יהיה
טוב וסמך לו אומר לרשע צדיק אתה כלו׳ הדיין ההוא מזכה בדין הרשע אע״פי שבאותו ענין הוא צדיק יקבוהו
עמים יזעמוהו לאמים אמנם אע״פי שאין להצדיקו ראוי להוכיחו ולהיפך כמך אליו ולמוכיחי׳
ינעם ואפשר שרמז באילו הפסוקים שלא ישא האדם פני זקן וכסיל ולא יחלוק לו כבו׳ בעבור שכל כחו׳ הגוף
שרים אל משמעתו ולא יכבד אותו בעבור היותו בן המחוב׳ רק ראוי שיכיר בן הטנוא׳ לתת לו משפט הגבורה
וקרא המלך זקן וכסיל רשע ואומר אות׳ לרשע צדיק את׳ כלומר מי שיאמר למלך זקן וכסיל כי הדרך הרע א
אשר בחר הוא דרך צדק ויושר יקבוהו עמים ויזעמו עליו לאמים אמנם המוכיחים אותו ומסירים מדרכי הרע
יהי נועם ה׳ עליה׳ תבוא ברכת טוב
ואפשר שיהי׳ ענין הפסוק ולמוכיחי׳ הרשעים ינעם יהי נועם ה׳ עליהם ועליה׳ תבוא ברכת
טוב ותחול עליהם הברכו׳ שיברכו׳ האנשים בעבו׳ היות׳ מוכיחים אות׳ כי השפתיים שישיבו דברים נכוחי׳
ויוכיחו כל הולך בדרך לא טוב ראוי שישק אות׳ האדם ולכן סמך אל זה שפתיים ישק שפתים אומר כי הא
האיש שאינו נבהל להשיב רק יחשו׳ על הדבר ובעת שישאלוהו לא יפתח מיד פיו להשיב רק שפתיו סגורו׳
ונושקות זו את זו חוברות אחת אל אחת והוא משל אל השתיק האיש שהוא פעל זאת התכונה בעת שישיב י
שואלין דברי׳ נכוחים והטעם כי בעבור שפתק ולא היה נבהל להשיב הוא ישיב דברי׳ אמתיי׳ ונכוחי׳ או יאמר ש
שפתיי ישק כלומ׳ מי הם השפתיים הראויות שינשוק אות׳ האדם הם השפתיי׳ של איש שהוא יודע להשיב לשוא׳
לשואלין דברים נכוחי׳ או יאמר האיש שהוא משיב דברים נכוחי׳ הוא נושא חן בעיני השומעים ונרא׳ לה׳ כאילו
נשק שפתותיה׳ כל כך תערב להם תשובתו או יהי׳ ישק מן על פיך ישק כל עמי כלומר צריך לזיין ולזרז שפתי
מי שרוצ׳ להשיב אמרי נכוחי׳ והענין שהוא צריך אל שמירת דיבורו שלא יחטא בשפתיו ורמז שלא ישלי
ישלים האדם שפתיו על איזה דבור שיזדמן רק צריך זריזות כדי שיש ב אמרי׳ נכוחים ואמר אחר׳ מורו האדם
במה שיש לו לעשות בעולמו מענייני מחייתו הכן בחוץ הכן אומר כי הראוי לאדם בתחלת ענייניו שיכי׳
המלאכ׳ אשר לו חוץ והיא עבודת האדמה לפי שהיא דבר הכרחייתו כי במעט׳ ההוא ישבע לחם ולא יתרשל בת
בתחלת ענייניו שיכין המלאכה אשר לו בחוץ לבנות בית לשבתו לפי שבניין הבית הוא׳ גדולה וכוי הב
הבית האדם ריעיו אינם הכרחיי׳ ולפיכך הכן מלאכתך חוץ לעיר והיא עבודת האדמה ועתדה בשדה לך ל״ד
זמנה והכנה כנודמן העידים עודר לגיתן כמלך עתיד לכידור והכינו במלת ועתדה שב אל המלאכה וענייננו
הכן מלאכתך בשדה שהוא שלך

וְעָתְדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ׃ אַל תְּהִי ע
עֵד חִנָּם בְּרֵעֶךָ וַהֲפִתִּיתָ בִּשְׂפָתֶיךָ׃ אַל תֹּאמַר כַּא
כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִי כֵּן אֶעֱשֶׂה לּוֹ אָשִׁיב לָאִישׁ כְּפָעֳלוֹ׃
עַל שְׂדֵה אִישׁ עָצֵל עָבַרְתִּי וְעַל כֶּרֶם אָדָם חֲסַר ל
לֵב׃ וְהִנֵּה עָלָה כֻלּוֹ קִמְּשֹׂנִים כָּסּוּ פָנָיו חֲרֻלִּים יג
וְגֶדֶר אֲבָנָיו נֶהֱרָסָה׃

או יהיה ביאור לך בעבודך ולצורך מחייתך · אחר ו
ובנית ביתך כגזר ען ולא אחר הכע׳ שעניינו העכוב
ר״ל׳ התעכב ובנה ביתך או התעכב לבנות ביתך או י
יהיה עניינו ואחר זה תבנה ביתך ואיפשר שכיון הח
החכם באמרו הכן בחוץ מלאכתך שיתגדל האדם
תחלה על השלימות הראשון והוא שלימות הגוף הר
הראוי להקדים אותו לשלימו׳ הנפש וקרא אותו חוץ
בעבור שזה השלימות איננו לדבר לו לעצמו רק
הוא לאברים ולזרים מעצמותו ואומ׳ ועתדה בשדה לך כיון אל שלימות האחרון והוא אשר יהיה ולא יגיע אל
אליו האדם רק אחר שלימות המדות ותקונם גם כוכל לומ׳ שאמרו הכן בחוץ מלאכתך ר״ל׳ שיתעסק תחלה
בלמודיות וקרא הלימודיו׳ כן מפני שהן הככות והצעות בלבד על דרך שאמ׳ רז״ל עדיין בן זומא מבחוץ ובה
בהתעסקו בלימודיות ואומ׳ מלאכתך מפני שהן כמלאכות בנפש האדם בלבד כי אין לנקודה ולקוים הנזכרי׳
במלאכת השיעור מציאות חוץ לנפש ולא לדברים הנז׳ במלאכת ההגיון אבל הטבעיות הם נזכרו׳ בכל המעשי׳
ולפי׳ המשילם לשדה באמרו ועתדה בשדה לך וכשיחרוש אותו האדם והוא שיחרוש אותו כראוי יוציא תבואה
עם שאר מיני עשבים ואח״כ יבנה ביתו כי שם תעמוד נפשו ולפי׳ ובנית ביתך ולא אמ״כ על השדה כי הוא
עושה הבית ולא השדה ואל זה רמז גם כן באמרו לעבדה ולשמרה כי העבודה היא בטבעיות והשמירה היא ב
באלהיות כי הם שמירת הכל כדרך הבית שהכל נשמר בו · וכאשר שתכלי׳ הבית הוא להגין מקור ומחום ומרוח
וממטר ולשבת שם ולנוח כן תכלית החכמה היא להגן מכל הספקים ולהתלונן בצלה לעד או רצה באומ׳
הכן בחוץ מלאכתך שיעיין ויבחן במדות שאר בני אדם והוא הכנת מלאכתך ואחר כן יצמיח מדותיו ושם ה
השדה ואחר זה ראוי לבנות הבית והוא קניין החכמה ואחר שיזרז אותו להכין בחוץ מלאכתו ולהכין השדה ל
לקראת העבודה ולבנות ביתו אומ׳ אל תהי עד חנם ברעך כלומר השתדל בעב׳ דת אדמתך לצורך מחייתך ולא
תהיה עד חנם ברעך ואפי׳ אם הזיקך האיש ההוא אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו אשיב לאיש כפעלו
אל והפיתית מעניין פתות אותה פתים והעניין הסבר והחיתוך והביצוע ומלת והפיתית מורכבת מבניין
הפעיל ומבניין הדגוש כי על דרך בניין הפעיל היה לו לומ׳ והפיתות על משקל ואתה הסיבות ועל דרך בניי׳
הדגוש היה לו לומר פתית על משקל ברית׳ כל משבריך עבית שלא הנה והפיתית משני בניינים יחד ואומ׳ אל
תהי עד חנם ברעך כי אם תעשה זה תפתה אותו ותשבחנו בלשונך כלומ׳ לא יקל זה המעשה בעיניך כי אתה
בזה המעשה תסבר אותו גם יתכן כשיתמשו העברים בפתיתה בעניין השחיטה כמו שיתמשו בו הערב בע
בעניין השחיטה שלא יחתך את הסימנים ועל הדרך הזה יתכן שכפרם והפיתית בשפתיך תהרגנו בשפתיך ו
ודמה פעולת עד שקר כאשר יעיד על אחד לפעולת השוחט בשחיטה שימתינה מבלי שיחתוך הסימנים כלומ׳
אתה בהעידך עליו עדות שקר תהרגנו מבלי חתוך הסימנים אך בלשון בלבד ואפי׳ אם חטא לך האיש ההוא
לשעבר אל תאמ׳ כאשר עשה לי כן אעשה להזיקו בלשוני ואשיב לאיש כפעלו אשר עולל לי או והפיתית מן ו
וכי יפתה איש נערה בתולה ועניינו ואם תפתית ואומר אל תהי עד חנם להעיד עדות שקר ברעך לבקשת א
אדם אחר ואע״פ שאתה פתית כבר האדם ההוא שאתה עושה העדות ההוא לבקשתו ולכן סמך לו אל תאמר כ
כאשר עשה לי כן אעשה לו כלומ׳ כאשר עשה לי אותו האיש שאני מעיד עדות שקר עליו לבקשתו אשיב לו כ
פעלו ואחרי שזרז האנשים להכין בחוץ מלאכתו ולעבוד אדמתו ושלא יהיו עדי חמס ברעיהם הזכיר גנות א
אנשי העצלה ואמ׳ על שדה איש עצל עברתי וגו׳ והנה עלה כולו קמשונים ואחזה אנכי אשית לבי · ועצתי היא
מעט שינות ובכן יפרד העניות ממך על אומ׳ החכם הזה לזרז האנשים אל מדת הזריזו׳ להרחיק׳ ממדת
העצלות שהוא עבר על שדה איש עצל כלומ׳ שהוא עבר מדרך הכרם של אדם חסר לב וראה והנה עלה כולו
קמוש׳ כ׳ם והו דרך השדה שלא יעבד ולא יזרע שיעלה קוץ ודרדר וכן דרך הכרם שלא יזמר ולא יעדר לעלו׳
שמיר ושית וראה גם כן שהגדר משתבכים שעושים האנשים לשדות ולכרמים שלא יהיו למשלח שור ולמרמס
שנהרסה

וְאֶחֱזֶה אָנֹכִי אָשִׁית לִבִּי רָאִיתִי לָקַחְתִּי מוּסָר׃ מְעַט
מְעַט שֵׁנוֹת מְעַט תְּנוּמוֹת מְעַט חִבּוּק יָדַיִם לִשְׁכָּב
וּבָא כְמִתְהַלֵּךְ רֵישֶׁךָ וּמַחְסֹרֶךָ כְּאִישׁ מָגֵן׃ כה
גַּם אֵלֶּה מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעְתִּיקוּ אַנְשֵׁי
חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ כְּבֹד אֱלֹהִים הַסְתֵּר דָּבָר
וּכְבוֹד מְלָכִים חֲקֹר דָּבָר׃

ואמ' זה החכם כי הוא ראה זה הדבר בעוברו עליה' וכאלו אמ' לא הרגשתי בענייניס עד שראיתי כך וכ וכך ' ואמ' כן דרך משל כי אם יעמוד אדם בחדרי חדרים עובר שכלו ורואה בעין לבו אשר לשדות ול ולכרמי האנשים חסרי לב ואיפשר כי בעבור שהזכי' השדה והכרס שעל השדה אמ' והנה עלה כולו קמשו קמשונים כסו פניו חרולים ולא הזכיר בו גדר לפי שמדרך השדות שאין להם גדר אבנים לפי שהם רח רחוקים מן הייסוב ואין הניזק מכוי שס וגם שבעבור גודל השדה יתיילם האדם מעשות לו גדרי אבנים כי לא יספיק עשרו אל זה ואמ' על הכרם וגדר אבניו נהרסה כי מדרך העולם לעשות גדר אבנים לכרמים בעבור שהם קרובים לעיר וקרובים לחזיק ולכן נהגו לעשות להם גדר של אבנים ודרך האנשים ליטע בהם עץ כל פרי וחמלת האדם על ממונו כחמלתו על גופו ויוכל האדם לעשות גדר לכרמו מפני שהכרם הוא קטן בערך אל השדה ואחזה אנכי אשית לבי אמ' החכם כי ראה מה שקרה לעצל ולחסר לב בעביר עצלותם וסכלותם ו ונתן אל לבו לבלתי הדמות אל מעשיהם ולקח מוסר לנפשו בהפסד זולתו ואמ' מעט שינות מעט תנומות מ מעט חבוק ידים לשכב כלומ' לקחתי מוסר ממה שראיתי שקרה לעצל ולכסיל בעבור שהם מספיקים הטעות ז זו אחר זו טעה אחת בשינה טעה אחת בתנומה וטעה אחת בחיבוק ידים לשכב ומתוך כך הזמן חו' ף והולך לו ובא כמתהלך רישך רל' אני רואה שאם תתנהג אתה כמעשה העצל ותפסיד זמנך חלק בשינה וחלק בתנומה וחלק אחד בחיבוק ידים לשכב יבא עניותך קל ברגליו וגם ימהר יחיש אלי' החסרון במהירות לבת האיש רוכב בסוס שירון עם רומח בידו והמגן בכתיפו גם נוכל לומ' כי אמרו מעט שינות אינו סיפור שיספר החכם במעשה הכסיל והעצל רק היא עצה שנתן החכם לבני אדם ואמ' אין ראוי לאדם שיעש' ככסיל והעצל שהם נשקעים בשינה ושינתם חזקה וגדולה רק ראוי לבני אדם הוא שיישן מעט הוא שינת הלי' הלילה וינום מעט והיא שינת היום ומעט חבוק ידים לשכב והוא מעמד המנוחה בלא שינה והעניין שתהיה השינה והתנומה והמנוחה מעוטה והשתדלות והעסק רב ובהיות הנהגת האדם על זה העניין אם עני הוא ע עניותו יפרד ממנו וילך לו מהרה ומחסורו יפרד ממנו וילך לו ויהיה עניין ובא מעניין ובא השמש וטהר ואיפשר שקרא שלמה עצל וחסר לב האיש המתרשל בהשלמת נפשו והמקצר לפרוע חובת ה' עליו וקרא שדה הנהגת האיש בכל פעולותיו עם שאר בני אדם והנהגת גופו וקרא כרס הנפש ואמ' כי הוא כיון לחקור ולד ולדרוש ולראות הנהגת המקצרים וחסרי לב בכל ענייניהם הן מהנהגת גופם והן מהנהגת נפשם ורואה הנה הנהגת גופם וכל אודות עסקיהם הולך על סדר בלתי נאות ואמ' מה שנספר שראה שדה העצל והנה ע עלו קמשונים כסו פניו חרולים אשר הנמשל ממנו הוא שראה תכונותיו ופעולותיו תכונות ופעולות נשחתות ומדותיהם מדות מגונות והמשיל הגנות והחסרון והפחיתות שהרגים בפעולותיהם ובמדותיהם אל הקוצי' ואל החרולים כי כמו שהקוצים והחרולים הם סבת השחתת הכרם והשדה כן פחיתות המדות הם סבה להשחית גוף האדם ולהשחית נפשו המשכלת שהם כרם ה' צבאות נטע שעשועיו ומעשה ידיו גם התבונן על כרם של הם חסרי השכל שהוא משל אל נפשם וראה אותה שהיא עומדת בלא גדר ובניין שהיא משולחת אל התאוות ואל העונות כעיר פרוצה אין חומה והעניין שבא עליה הכחש והטיל בה זוהמא וכראותו בעין שכלו מה שיקרה לעצלים ולכסילים בעבור התרשלם משלימות הגוף והנפש לקח והשתדל בהשלמת נפשם גם אלה משלי שלמה יראה בו כי מפסוק גם אלה לחכמים הם משלים חברום שאר חכמים וכתבו בתוכו מעלת הדברים ההם עם דברי שלמה ואמרו אשר העתיקו אנשי חזקיהו מלך יהודה יורה כי הספר הזה לא היה בימי חזקיהו מחובר מראשו לסופו כאשר הוא אצלינו עתה רק נראה שמתחלו אילו המשלים מהנה ועד סוף ה הספר מפוזרים אחד הנה ואחד הנה והם אספו המשלים האילו וחברום עם המשלים שקדמו בזה הספר וחברו כל זה הספר כאשר הוא בידינו היום והביאו עמהם ממשלי שאר חכמים שהיו ידועי בחכמ' כמו דברי למואל ו ודברי אגור בן יקא כבוד יאמר לפי פשוטו בעת שיחטא האדם אל ה' ויענש בעבור אותו החטא כבוד ה' הוא להסתי' הדבר עד שנותה התורה לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא וגו'

שָׁמַיִם לָרוּם וָאָרֶץ לָעֹמֶק וְלֵב מְלָכִים אֵין חֵקֶר׃ כי בזאת תורה שלא תלין נבלתו שהוא סבה לשאול למה נתלה זה ויהיה מענה כי ברך ה׳ ית׳ כי דבר מגונה ומבהיל להעלות על לב שיהיה אדם בעולם שיעלה בלבו לחטא חטא כזה · וכבוד מלכי׳ חקור דבר ר״ל
כי מלך בשר ודם שדרך החכם לקבל׳ בסתר או ברמז כבודם הוא לחקור דבר כדי ליראם ולבהלם מעשות כזה
ואמ׳ אחר זה שמים לרום וארץ לעומק בלומ׳ שגובה השמים ועומק הארץ אין להם חקר כן לב מלכים אין לו
חקר והענין שידיעתם מקפת על ענינים רבים אין להם קץ והוא כאלו אמ׳ רום השמי׳ ועומק יש להם חקר
ונודע שיעורם ב׳ איות אמתיות או יהיה ענין הפסוק כן שמים לרום וארץ לעומק יש להם חקר אמנם לב מ
מלכים אין לו חקר ולא יהיה אמרנו כי רום השמים ועומק הארץ יש לו חקר נפלא בעיניך כי אלו הענינים
וכיוצא בהם שתאמתו בראיות ברורות ועומק הארץ והוא קוטב כדור הארץ נודע מענין שני הכוכבים שהם
שני הגלגל הנקראים קטבים אשר האחד מהם בקצה הדרום והשני בקצה הצפון ואין להם תנועה כלל וכל
חלקי הגלגל מתנועעים סביבותיהם ומי שהיה עומד בגובה כדור הארץ היה רואה שני הקוטבים האלה לא עו
עולים מן הארץ ולא יורדים ואם היה הולך האדם כנגד אחד מאלו הקוטבים היה מוצא הכוכב שהוא הולך
לנגדו ומתקרב אליו עולה והכוכב השני שהוא מתרחק ממנו יורד ונסתר מעיניו ונסו החכמי׳ כי בעת שיסדר
האדם מהלכו וילך לנוכח האחד הקוטבים וילך דרך ישר ולא יטה למזרח ולמערב הוא ימצא בכל קי״ג מלין ו
נ״ו מיל מאלפיים אמה המיל הקוטב שהוא עולה לנגדו עולה מעלה אחת מן המעלות שהגלגל נחלק אליה׳
ואחר שידענו כי מעלה אחת ברקיע אוחזת בהקף הארץ קי״ג מלין ושלים מיל נוכל לדעת היקף כל הארץ ר״ל
אורך הקו המקיף גובה כדור הארץ וזה יהיה אם נרצה שם שהם מעלות הגלגל על קי״ג מיל ושלים ויהיה לפי ז
זה החשבון אורך הקו המקיף את גובה כדור הארץ ארבעים אלף ות״ת מיל ואם נרצה לעמוד על קוטב הארץ
והוא עומק הארץ נחלק הקו המקיף הארץ לכב׳ חלקים ונחסר מהם א׳ חלק מכב׳ והנותר נחלק לשלים והוא יש
יהיה שיעור קוטב הארץ וביאור זה כשנחלק מ׳ אלפים ות״ת מלין לכב׳ חלקים יהיה החלק האחד אלף ותתכד׳
מלין וו׳ חלקים מי״א חלקים במיל ואם נפחות אותם ממ׳ אלפים ות״ת חלקים ישארו לח׳ אלפים ותתמה׳ מלין ו
וה׳ חלקים מי״א מיל ואם נחלקם לשלים יהיה השלים י״ב אלפים ותתקמח מלין וי׳ חלקים מלג׳ במיל הם תתק
תתקסט אמות ונג׳ חלקים באמה ואחר שידענו שיעור הקו המקיף את כדור הארץ ושיעו׳ קוטב הארץ יהיה
תשבורת שטח הארץ ידוע משניהם וזה אם נרצה כל הקו המקיף שהוא מ׳ אלפים ות״ת על כל הקוטר שהוא י״ב
אלפים ותתקמח׳ אלפים מלין וי׳ חלקים מלג׳ במיל יעלו תקנח אלפי אלפים ורנח אלפי׳ וקפא מלין יש חלקי׳
מי״א במיל והוא תשבורת שטח הארץ מכל צדדיה גם אם נרצה לדעת תשבורת שטח כדור הארץ באורך ו
וברוחב ובעומק תקנח אלפי אלפים ורנח אלפים וקפא מלין וט׳ חלקים מי״א במיל על שתות הקוטר שהוא א
אלפים וקנח מלין וב׳ חלקים וד׳ שתיות מד׳ חלקים מלג שהם ח׳ חלקים מצט׳ במיל יהיה העולה מהמספר הזה
תשבורת כל כדור הארץ באורך וברוחב ובעומק הנה הראינו דרך קרוב ידענו בו עומק הארץ הע״פ שלא י
יגיע שם ראות עינינו ולא נוכל להתחכם בידיעתו עם השכלים הנעשים לסדרי׳ הראות ולייושרו על דבר הנרא׳
ולדעת בו שהחזיקים כל שכן שנוכל לדעת רום השמים עם גובהם עם השכלים והתחבולות העומסים על זה הע
שענין אשר בהם יוודעו המרחקים ואיפשר כי כיון שהחכם הזה באמרו כבוד אלהים הסתר דבר לומר כי ה
הדרישה ממהות ה׳ ית׳ והעמיק בענין אופני הנהגתו הוא דבר נסת׳ ונעלם אין יכולת לשכל האנושי להשיג ד
דבר זה על אמיתתו וראוי למבינים להסתיר זה הדבר ולא לגלותו פן יפתיתוהו אמנם החקירה בענין השכ
השכלים הנפרדים והצורות הנפרדות והוא שקרא אותם בלשון מלכי׳ ראוי לאדם לחקור עליהם ולהשיג מהם
כפי היכולת גם נוכל לפרש כי כיון החכם הזה לומ׳ כי ידיעת ה׳ ית׳ היא על שני דרכים האחת ידיעת מהותו
ית׳ והוא שרצה באמרו כבוד אלהים הסתר דבר והענין שזה נמנע והשני ידיעתו ית׳ מצד פעולותיו והוא שרצ׳
באמרו וכבוד מלכים חקור דבר והענין שזה הוא איפשר וראוי ופי׳ אחר כן ואמ׳ מה שאמרתי כבוד מלכים
חקור דבר הוא שמים לרום וארץ לעומק ר״ל ידיעת אמיתת הממנהות עליונים ותחתונים ומה שאמרתי כבוד
אלהים הסתר דבר הוא לב מלכים אין חקר בלומ׳ ידיעתו ית׳ מצד עצמותו ומהותו ויהיה קשר הפסוקים ה
האלה עם הבאים אחריהם בענין זה

הגו סיגים מכסף ויצא לצרף כלי: הגו רשע לפ
לפני מלך ויכון בצדק כסאו: אל תתהדר לפני
מלך ובמקום גדולים אל תעמד: כי טוב אמר ל
לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב אשר ראו ע
עיניך: אל תצא לריב מהר פן מה תעשה באח
באחריתה בהכלים אתך רעך: ריבך ריב את
רעך וסוד אחר אל תגל: פן יחסדך שמע ודבת
ודבתך לא תשוב: תפוחי זהב

כבו' אלדי' להסתיר הטחא שיחטא החוטא כנגדו ית'
אחרי שיקובל העונש מן החטא ההוא כי אין לפרסם
לפרסמו כדי שלא ידע הדבר אות' שלא ידעוהו פן
ילמדו לעשות כדבר הרע הזה וכבוד מלכי' הוא לחק
לחקור הדבר כדי להטיל מורא על בני אדם וכל דבר
לא יכחד מן המלך כי לב מלכי' אין חקר כמו
שהשמים לרום וארץ לעומק אין להם חקר וצריך ל
להסיר הרשעי' מפני המלכי' ובכן יכון בצדק כסא' כ
כמו שצריך להסיר הסיגי' מן הכסף ובכן יצא הכלי
לצרוף הצורף והוא שסמך אל זה הגו סיגים מכסף ה
הגו רשע לפני מלך וג' ואחר שהזכי' ענין המלכים
אמר אל תתהדר לפני מלך ולא לפני מלך בלבד הז
הזהירך אלא אף במקום גדולי' אל תעמוד כי טוב אמור לך עלה הנה ואם ישפילך אל תצא לריב עמהם מהר
פן מה תעשה באחרית המריבה בהכלי' אותך רעך ואם יכלימוך ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל פן יח
יחסדך שומע הגו אמר כי הסרת הזיופים והם הסיגים מהכסף נקי וצרוף יצא הכלי ממנו מ
מתחת ידי הצורף על שלימות ענייני ותקונו כפי מה שכוון הצורף ממנו ולא יחטיא כוונתו וכן הסרת הרשעי'
שהם הסיגים והזיופי' מן המין האנושי מתחת יד מלכו' המלך אז תלך הנהגת המלך על השלימות ויכין בצדק
כסאו כי הרשעים הם סבת השחתת המלכות ולכן כמו שראוי שיוסרו הסיגים מן הכסף ויוצרפו בכור כן ראוי
למלך שיצרף הרשעים ממלכותו ויכרית' ואפשר שקרא רשע החוט' הזקן וכסיל ואמר כי בעת שיכניעהו הא
האדם ויעבידהו אל השכל שהוא המלך הנמשח בשמן קודש אז יהי' תכלי' המלך הזה על השלמות אל את
אמר כי בעת היותך לפני מלך או אדם נכבד אל תתהדר לפניו והענין שלא תחזיק עצמך בגאוה וגאון ותחל
ותחלוק את' כבו' לעצמך כאשר יעשו גדולי המלכות רק תחזיק עצמך שפל כי זה ממה שירדם על החזיקך מעל
מעלת המלך רמה ונשא' ואפי' במקום שאין שם מלך ויש שם שרי' נכבדים אל תבחור לישיבתך ולמקומך מק
מקו' האנשים נכבדי' ההם רק תשב בשפל המקומו' ונכבדי' ההם בראות ענוותנך יכבדוך לנועם מדותיך וי
ויאמרו לך עלה הנה ויושיבך במבחר המקומו' מאשר תחזיק בגאות ותשב במבחר המקומו' במקו' הגדולי' והם
בראות' חסרון שכלך יצוך לרדת ממקומך ותשפל ממעלת' בפני האנשים שאינם מכירי' אותך או יאמר ש
שאין ראוי אף לגדול להתגדל ולהתהדר לפני מלך אחד שהוא נבחר למלך וכן אין ראוי לעמוד לפני הגדולי'
הידועי' אף כי ידמה בנפשו שהשיג למעלת אות' הידועי' כי אחר שלא נודע ולא התפרסם כמותם צריך לחלוק
להם כבוד ולא תאמר איך אשפיל עצמי ואחלל כבודי לפני מי שאני טוב כמוהו או טוב ממנו לפי שאם אתה
טוב ממנו יאמר לך בסוף עלה הנה ואותו הכבוד שוקל יות' ויותר ממה שהשפלת את עצמך לפני אותו הנדיב
המפורסם אשר ראו עיניך אל את' כי אי' ראוי לאדם שיצא אל המריב' מהרה כדי להריב
ואמרו לריב הוא פועל כמו להריב ואם היה שם היה אומר פן מה תעשה באחריתו ולכך יהי' ענין הפסוק
אל תצא להריב מהר פן תעשה באחרית' של מריבה בעת שיכלימו' אות' רעיך בעבור שעזרת אשר כנגדו' ואפש'
שאומרו מהר הוא בווי וענינו אל תצא לריב רק תמהר ותחזור לאחוריך פן לא תדע ותעשה באחרי' המריב' אם
יכלי' אותך רעך ריבך אמר דרך עצה בעת שתריב עם אדם לא תעשה כמעשה הסכלי' שיניחו טענותיה'
וישתדלו לספר בגנות השוענים עמה' ולספר דבותיה' ודבות קרוביה' רק הריב שלך תריב את רעיך ותאמ' טענו
טענותיך וסוד אחר אל תגל כלו' גנות שתדע ממנו או מקרובו וגואליו ורעהו לא תגלהו פן כלומ' פן ה
השומעי' יספרו ממך גנו' גם על דרך חסד הוא שענינו החרפ' והקלו' ודבת' לא תשוב כלו' והדבה שיספרו ממך
לא תשוב אחורני' רק תתגלה ותתפרס' או יאמ' ודבת' לא תשוב כלו' לכן אני מנוך שלא תגלה סוד אחרי' כי הד
הדבה שתאמ' מאחרי' לא תוכל להשיבה אחר שתגלנה ולכן טוב לשתוק מהדב' שלא תוכל להשיבו לעול' או יא
יאמר מה בצע אם תספר בגנות אחרי' לא תסור הדבה שדברו עליך בעבור שתספר גם את' בגנות' תפוחי
משכיות הם התפוחי' המשובצי' ר"ל אמר בהם מקומו' תפוחי' דקי' הצבי' אחד כמעשה הצורפים וקראו כן מפני
שיעבור בהם הראות תרגו' ויסקף ואיסתכי

במשכיות כסף דבר דבור על אפניו: נזם זהב וח
וחלי כתם מוכיח חכם על אזן שמעת: כצנת ש
שלג ביום קציר ציר נאמן לשלחיו ונפש אדניו י
ישיב: נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במת
במתת שקר: בארך אפים יפתה קצין ולשון רב
רבה תשבר גרם:

ואומ' כי משל תפוח הזהב במשכית כסף דקות הנקבי' אחד הוא הדבר הדבור על אופניו ורצה מה כפלא זה המשל בתאר ענין הנמשל המתוקן וזה שהוא א אומ' שהדבר הוא על שני פנים ר"ל שיש לו גלוי ונס ונסתר צריך שיהיה נגלהו טוב ככסף וצריך שיהיה תוכו טוב מנגלהו עד שיהיה תוכו בערך גלויו כערך הזהב אל הכסף וצרי' שיראה בו מה שיראה המתבונ' על מה שבתוכו כמו התפוח של זהב אשר במשכית כ כסף דקות הנקבים מאד וכשיראה מרחוק או בלתי התבונ' טוב הרואה סובר שהוא של כסף וכשיסתכל בו היטב טוב שימות ההסתכלות טובה יתבאר לו מה שבתוכו וידע שהוא זהב. כן בהם משלי הנביאים ע"ה בנגליהם חכמ' מועלת בדברים רבים מכללם תקון ענייני הקבוצים האנושיים כמו שיראה מנגלוי זה הספר ומה שידמה להם מן הדברים ותוכם חכמה מועלת באמתת האמת על אמיתתו ואיפשר ש"ה הפסוק דבק עם הפסוקים של פניו שאמ' ריבך ריב את ריעך וגו' והענין אל תגלה סודות אחרים ושתוק מהדברי' המביאי' היזק ודבור הדבור על אופניו כלומ' על הפנים הראויים והמכוונים מדבור האדם כי לדבור הטוב מעלות נפלאו' כי לדמיון נזם זהב וחלי כתם כן הוא כשיהיה המוכיח חכם על אזן שומע' וכצנת שלג ביום קציר כן הוא הנאמן לשולחיו כשם אדניו ישיב בדבריו והפך זה כשיהיה הדבור בשקר ושדומה לו מן הדבור בלתי ראוי כי לדמיון הטב שיהיו בו נשיאים ורוח וגשם אין כן הוא האיש המתהלל במתת שקר ויש מעלה גדולה לדבור הלשון כי כשיהיה כך לקצין ארך אפים שלא יחתוך המשפט בעתו יפותה קצין בדברי המדברים אליו להסירו מעשו' המשפט ולשו' ולשון רכה שתהיה למדברים אליו תשבור עצמיו של קצין נ"ס אומ' כשיהיה האדם המוכיח או קהל או נער חכם ואיש הנוכח או האנשים הנוכחים תהיה להם אזן שומעת ושמעו תוכחתו ויקבלו עליהם ל לעשותו הוא דבר נאה ומתקבל מן המוכיח והנוכח לדמיון מפני הנזם של זהב ותכשיט הכתם הטוב שיתקשט בו האדם או מאשה והענין כי כמו שנזם הזהב וחלי הכתם הטוב הוא תכשיט ונוי אל הגוף כן התוכחת וקבל' התוכחת הוא יופי אל המוכיח ואל הנוכח כצנת אמ' כי כמו שיערב אל האיש ביום הקציר קרירות דומה לקרירות השלג בעבור שהקור ההוא ישיב רוח האדם המתפשט הנה והנה לקצות הגוף ויערב לו הקור כן הציר והוא השליח כשיהיה נאמן אל השולחים אותו ישיב נפש אדניו והוא השולח אותו כי נפש השולחים ת תעמוד מבוהלת ברגעים שיתבאר להם ענין יתאוהו תאוה גדולה ונפשם עומדת טרודה ונבהלת יבוא ושוב ו ובבא השליח הנאמן שיאמינוהו במה שיאמ' תתישב נפש' ותעמוד בנוח נשיאים הם האדים העולי' מן הארץ שהם חומר המטר והרוחות וזהו שהאדים הם שני מינים האחד קר ולח והשני חם ויבש והוא הנקר' קיטור והאד שיהיה קר ולח הוא חומר המטר כי בעלותו למעלה בהגעו בקרירות האויר האמצעי יתקבץ ויהיה מטר והאד החם והיבש יתפעל באויר והוא הרוח לא שיהיה הרוח תנועת האויר כאשר חשבו רבים ונקראו כם נשיאים בעבור שינשאו על הארץ ויתרחקו ממנה מאד כמו שהתבאר כי שעור עלותם מן הארץ הוא חמשים ואחד מיל והוא עד מקום תכלית התהפכות כינון השמש החוזר אחורנית בפגעו בארץ ואומר כי האיש שהוא מתהלל ומתפאר ואומ' מחר אתן לך כך וכך ולעת פלו' אעשה כך וכך הוא מתהלל בשקר ש"א יעשה מה שית שיתפאר שיעשהו הוא דומה בענייננו אל הזמן שיעלו בו האדים וישבו בו הרוחות שעל הרוב הם סבת למטר ו ויקוו בני אדם שימטיר ולא ירד מטר הוא לשתי סבות עם שניכון השמש יגנגם בחומו ואם שהרוח יפזרם וית וימטירו בארץ אחרת בארך אפים אמ' כי בסבת ארך אפים שיהיה לקצין והוא המושל שלא ימהר לכעוס ולא יחתוך הדין על הרשע מיד שיחייבהו הצדק ארך אפים הוא סבה שיפות' ולא יעשה משפ' מן הרשע ואומ' הסבה בזה ולשון רכה תשבור גרם כלומ' חלקות לשון אכנסי' יש בה מן הפתוי והסת' כל כך עד שאעפ' שהיא רכה ואין בה עצם יש בה מן היכולת והעצמה שהיא תשבר הגרם ור"ל כי הלשון רכה והם הדברי' הרכי' והחלקים שיהיו לאותו הרשע המחויב להענש או לשון קרוביו וגואליו ואכסי' עצתו ישברו עצמו' המושל כלו' ישבו חמתו ויביאו אותו שלא יחתוך הדין וכנה שבירת חזקו ותקפו כשבירת העצם.

דבש מצאת הפסוק הזה הוא מבואר הפסוקי׳ **דבש מצאת אכל דיך**
הצריכים לנו בדורינו זה ולכן ראיתי לפרשו בו הם
המאמר ולזכור בו ענינים גדולי המעלה ולכן צריך לנו להקדים דברים בפסוק זה והוא שצריך לדעת כי יש
לשכל האנושי השגות בכחו ובטבעו שישיגם ובמציאתם כמלאים ענינים אין בטבעו שישיג בשום פנים ולא
בסבה מן הסבות אבל שערי השגתם נעולים לפניו ובמציאות ישכיל מהם ענין וישכל ענינים ואין היותו
מתחייב שישיג כל דבר כמו של הוסיף השגת ולא ישיגם על אי זה מרחק שיזדמן ואי זה שיעור שיקרה וכן
אחר הכחות הגופניות שהאים על דרך משל אע״פ שהוא יכול לשאת ב׳ ככרים אינו יכול לשאת עשרה ויתרון
אישי המין הזה על זה באילו שהשגת החושיות ושאר הכחות הגופניות מבואר נגלה לכל אדם אלא שיש לו ג
גבול ואין העניין הולך על אי זה מרחק שיזדמן ואי זה שיעור שיקרה וכן הדין עצמו בהשגת השכליות אחר
האנושיות יש יתרון לאישי המין הזה על זה בהם יתרון רב וזה היתרון גם כן אינו בעל תכלה אבל לשכל ה
האנושי גבול בלא ספק יעמוד אצלו ויקרה בהשגת השכליות מפני שהן נתלות בחומר דבר למה שיקר׳ להשג׳
החושיות והוא שאתה כשתעיין בעיניך תשיג מה שבכח ראותך שתשיגהו וכשתכריח עיניך ותפליג בעיון ו
ותכרח לעיין על דוחק גדול יותר ארוך ממה שבכחך לעיין בדוחק או תסתכל בכתיב׳ דקה מאד או פיתוח דק
שאין בכחך להשיגו ותכריח ראותך לראותו לא יחלש ראותך מזה אשר לא תוכל עליו לבד אבל יחלש גם כן
ממה שבכחך שתשיגהו ויחלש ראותך ולא תראה ממה שהיית יכול להשיג קודם הפלגת ההבטה וההטרחה וכן
ימצא כל מעיין בחכמה מן החכמות עניינו בעניין המחשבה כי אם ירבה המחשבה ויטריח כל רעיוניו יבהל
ולא יבין אז אפי׳ מה שדרכו להתבונן כי עניין הכחות הגופניות כולם בזה העניין עניין אחד וכיוצא בזה יק
יקרה בהשגת השכליות והוא שאתה אם תעמוד על הספק ולא תונה את נפשך להאמין שיש מופת במה שאי׳
עליו מופת ולא תתחיל לדחות ולגזור להכזיב מה שלא בא מופת על סותרו ולא תשתדל להשיג מה שלא תוכל
להשיגו כבר הגעת אל השלימות האנושי ותהיה במדרגת ר׳ עקיבא שנכנס בשלום ויצא בשלו׳ בעיינו באילו ה
הענייניים האלהיים ואם תשתדל להשיג למעלה מהשגתך או תתחיל להכזיב הענינים שלא בא מופת על סן
סותרם או שהם איפשריים ואפי׳ באיפשר רחוק תהיה כאלישע אחר ואינו שלא תהיה שלם אבל תשוב יו
יותר חסר מכל חסר ותתיחדם לך אז תגבורת הדמיוני ונטות אחר החסרונות והמדות המגונות ואחר הדיעו׳
הנפסדות לטרדת השכל ולהכבות אורו כמו שיתיחדם בראות מן הדמיונים המכזיבים מינים רבים עם הולם״
הרוח הרואה בחושים וכאשר יפגרו בעיון לדברים שמאירים או לדברים הדקים והעניין דבש מצאת אכול ד
דייך וגו׳ וכן הביאוהו רז״ל משל על אלישע אחר ומה נפלא זה המשל שהוא דמה החכמה במאכל וזכר הערב ש
שבמאכלים והוא הדבש והדבש בטבעו כשירבו ממנו יעיר האסטומכא ויביא הקיא וכאלו אמ׳ שטבע זאת הסם
החכמה עם עצמותה וגדולתה ומה טבה מן השלימות אם יעמדו בה אצל גבולה וילכו בה בשמירה יהפך לא
לחסרון כאוכל הדבש אשר אם יאכל בשיעור יזון ויערב לו ואם יוסיף יאבד הכל לא אמ׳ פן תשבענו וקאת בו
אלא והקאותו ואל זה העניין גם כן רמז באמ׳ אל תתחכם יותר למה תשומם ואל זה רמז גם כ׳ באמ׳ ולא הלכתי
בגדולות ובנפלאות ממני ואל זה כוונו רז״ל במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשית
התבונן ואין לך עסק בנסתרות ר״ל שאתה לא תשלח שכלך במה שאי איפשר לאדם להשיגו כי העניינים אשר
אין בטבע האדם להשיגו העסק בו חזק אחד ואין הסכנה באילו אשר אמרו הנביאים והחכמי׳ ז״ל לסתום שער
העיון לגמרי ולבטל השכל מהם ג׳ מה שאיפשר להשיגו כמו שיחשבו הפתאים והמתרשלים אשר ייטב להם
שישימו חסרונם ופתיותם שלימותם ושלימות זולתם וחכמתם חסרון ויציאה מן הדת שמים חשך לאור ואור
לחשך אבל הכוונה כולה להגיד שיש לשכל האנושי גבול שיעמוד אצלו ומי שיהרוס וירבה לעבור הגבול נקר׳
מקצץ בנטיעות ובעבור שיעדתי לבאר במקומות רבים בפירושי עניין קצץ בנטיעו׳ ראיתי לפרשו בו שמאמר
לרוב התועלת שיהיה לאנשי דורינו בזה הפי׳ ואומ׳ כי זה המאמ׳ שזכרו רז״ל באלישע שקצץ בנטיעות סוב׳ פי׳
רבי׳ האחד מהם בעת שנכנס לפרדס כלו׳ שנכנ׳ לעיין באלהיו׳ הוא לא נכנס כדרך שיש הראוי לדרו׳ בו כי הוא
בכל סדרי החכמו׳ והשחי׳ ערוגת החכמ׳ האלהית ונטעיה ובשמיה ובעבור שרז״ל המשילו החכ׳ האלהי׳ לפרדס

פן תשבענו והקאתו: המשילו החכמ׳ לפרדס מלא עץ כל פרי קראו מקצץ
בנטיעות הפרדס והענין שהרס הגבול ולא נכנס אל
גן החכמות הדרך הישר הראוי לדרוך בו שלא למד הבעות החכמות ולא הקדים מה שראוי להקדים ולא איחר
מה שראוי לאחר ומתוך כך נתבלבלו דעותיו ונטה דעת בלתי אמיתי והפסיד עבור זה כל מה שקנה מן החכ
החכמות ושב חסר מכל חסר וכמו שהיה לו ליהנות מכל עצי הפרדס ולהשתעשע בו כן הוא השחית וקצץ נטי
נטיעות הפרדס גם נוכל לומ׳ כי אמרו קצץ בנטיעות ר״ל כי הוא השבילו המושכלות והוא הכניסו בפרדס ו
וראה כל המצות המעשיות הם מפני שהדיעות והכוונות שיקח השכל מהם הניח המצות המעשיות בחשבו כי
המספיק הכוונה בזה וחטאו גדול מאד מפני שהדעות והאמונות והכוונות אם לא יהיו להם שרשי׳ והם מעשים
אשר בעבורם יזכור האדם הכוונות ההם לא יהיה להם מעמד וקיום וזה מבואר כי בעשות האדם המעשה ו
והיא המצוה המעשית יחשוב בלבו מה הסבה אשר בעבורם נצטוה עליה ומתוך כך האמונות והדעות יתקיימו
בהיות להם שרשים והם המצות המעשיות כי בשמריננו השבת בכל שבוע יתקיים נפשינו וזה דעת אמונ׳ חדוש
העולם וכיוצא בזה מכל מצוה מעשית ובעת שלא יהיו המצות המעשיות כמכאות הדעות והאמונות לא תעל
תעליכה על לב ואלישע אחר שכאמ׳ עליו שקצץ בנטיעות ר״ל שהניח המצות המעשיות שהם נטיעו׳ הפרדס
ר״ל שהם שרשי הדיעות והאמונות כי הדיעות כמשלות אל הפרי שהוא התכלית המכוון מן הנטיעה והמצות
המעשיות כמשלות אל הנטיעות אשר תכליתם להוציא הפרי וכמו שהפירות לא ימצאו רק באמצעו׳ הנטיעו׳
כן הדיעות והאמונות לא יתקיימו ולא ימצאו כי אם בהיות להם מעשים וקיומים וכבר ידעת שהחכם שחבר
הספר הזה נכשל בכיוצא בזה והוא שאמ׳ אני ארבה מן הסוסים אע״פ שצותה תורה שלא ירבה מהם המלך ולא
ישיב את העם מצרימה וכן אני ארבה מן הנשים אע״פ שהזהרנו מזה ולא יסור לבבו ובזולם נכשל שהוריד ה
העם מצרימה למען הרבות סוס ולעת זקנותו נשים הטו את לבבו ואם קרה זה בחק חכם כמוהו כל שכן שי
שיקרה בזולתו ממשיגי החכמה ולפי קללה התורה בעלי הדעת הזה ר״ל מניחי המצות המעשיות ואמ׳ פן יש ב
בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פונה היום מעם ה׳ וגו׳ והיה בשמעו את דברי האלה הזאת וה
והתברך בלבבו לאמר וגו׳ כלומ׳ הרשע הזה יאמ׳ שלום יהיה לי ובשרירות לבי אלך ארבה למניח המעשיות ות
ותספיק לי הכוונה בהם בלבד והוא אמרו למען ספות הרוה את הצמאה קרא הכוונה הנמשכת מענין המצו׳
רוה כלומ׳ שלימה ושביעה לפי שהמעשה בלתי הכוונה לא יספיק ובהיות המעשה והכוונה יחד אז יהיה הדבר
על שלימותו ובעבור שהכוונה היא תכלית מן המצות קראה רוה וקרא המעשה צמאה בעבור שאיננו התכלי׳
ואם שהוא הוא להגיע אל התכלית ואמרו ספות הוא נגזר מן למען ספות חטאת על חטאת ויהיה ענין הפסו׳
כן כלומ׳ הרשע יאמ׳ בשרירות לבי אלך ואסתפק בכוונה ואניח המצות המעשיות בעבור שהוא רואה שיש הם
חסרונות ותוספת מעלה אל הכוונה והיא הנקראת רוה על המצוה המעשית והיא הצמאה וגם יהיה ספות מן
ספו׳ תמו פן תספו ויהיה ענין הפסוק כן שהוא יאמ׳ אלך בשרירות לבי בעבור חשבו שהרוה והיא הכוונה תכ
תכרית ותשמיד הצמאה והיא המצוה המעשית כלומ׳ בלעדיה תספיק ואין צריך אל המעשית ולפי שהענין
הזה והוא הנחת המצות המעשיות הוא דבר מביא להשחית האדם בכוונה כמו שישחיתו הפירות בקציצת הנטי
הנטיעות קללה התורה בעלי הדעת הזה ואמ׳ לא יאבה ה׳ סלוח לו וגו׳ ואומ׳ הענין הזה בסוף הפרשה הנסתרו׳
לה׳ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם כלומ׳ אע״פ שהנסתרות והם הדיעות והכוונות שהם נסתרו׳ ונרמזו׳
מן המעשיות הם לה׳ אלהינו כלומ׳ אן מה שכוון מהמצות המעשיות לה׳ אלהינו מכל מקום הנגלו׳ לנו והם
המעשיות לנו ולבנינו מוטל עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת כלומ׳ אין לנו להניח המצו׳ המעשיו׳
בעבור שלא נצטוינו עליהם אלא בעבור הדיעות והכוונות שכוונו מהם רק אנו ובנינו עד עולם חייבים לע
לעשותם לפי שהם השרשים והנטיעות נושאי פרי הכוונות והדיעות האמתיות ולפי׳ אחר שהניח המצות המע
המעשיות נקרא מקצץ נטיעות הפרדס נושאי פרי הדעת והכוונות גם נוכל לומ׳ כי אומרו קצ׳ שנבל פי׳ אחר
זה הוא נכשל במה שנכשלו בו אצילי בני ישראל הנאמ׳ עליהם ויראו את אלהי ישרא׳ ותחת רגליו כמעשה לבנ׳
הספיר וגו׳ וזה שהם השיגו השכל הפועל שהיא המעלה התחתונה ממעלת השכלים הנבדלים והוא הנקרא
אישים מפני שמעלתה קרובה ממעלת האישים או בעבור שהוא חותם תבנית נותן צורה לכל הפרטים השכלים
למגדול ועד קטן לפי אחת הדיעות ולפי׳ נקרא שר העולם כלומ׳ שר העולם השפ׳ כי במו שנמסך מכל אחת

הֹקַר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ פֶּן יִשְׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ׃ מֵפִיץ וְחֶרֶב וְחֵץ שָׁנוּן אִישׁ עֹנֶה בְרֵעֵהוּ עֵד שָׁקֶר׃

אחת ממעלת השכלים הנבדלים גלגל אחד עד שבת שנמשכו ט׳ גלגלים מן התפשט מעלות של שכלים הנבדלים כן נמשך שהומר הראשון וד׳ יסודותיו וכל מה שהורכב מהן מזה השכל העשירי ולפי דע׳ קצת הפילוסופים זה השכל העשירי פעולתו היא להוציא שכל האדם מן הכח אל הפועל בלבד ׳ ויש לדעת כי כל הדיעות הנבדלות אין אחד מהן סבה ראשונה לדבר מהדברים שהם מסובביהם רק הכל בהשתלשלות מה מהסבה הראשונה ולפי׳ נקראו המרתי ה׳ עושי רצונו וטעות אנילי בני ישראל ואחר שקנן נקרא אחר שהם ב בראותם בעין שכלם השכל הפועל העשירי נותן צורות כל השפלים מצמח ובעלי חיים ואדם חשבוהו שיהיה סבה אל החומר הראשון וד׳ צורותיו וכל מה שיורכב מהם והמשילו זה הדבר לאדם שהוא מקנן בנטיעו׳ כלו׳ מקנן הענפים מגוף האילן וזה כי הדבר ידוע הוא כי הענפים נושאי הפרי אינם הם לבדם סבה למציאות הפ הפרי רק הענף הוא חלק קטן יונק מגוף האילן ומי שהוא מפריד במחשבתו הענף מן האילן ויחשוב שיהיה הענף דבר נפרד בפני עצמו והוא לבדו מבלעדי דביקותו בגוף האילן ויניקתו לא יפעל רק במה שינק מגוף האילן וכן הדיעות הנבדלות בכללם יעשו מה שיעשוהו מתת המציאות אל אשר ימשך מהם מציאותם ב במה שיקבלו מן השפע והאצילות מן הסבה הראשונה אל מה שיקנה מציאות בהמצאותם ולפי׳ נקרא אחר מ מקנן בנטיעות הפרדס כלומ׳ שהנטיעה שאינה פועלת דבר מעצמה רק בהשתתפותם אל גוף האילן ויניקתה הכח ממנו קצץ אותם והפשיטם במחשבתו ושם אותם דבר בפני עצמו פועל מעצמו ושיהי׳ הוא סבה ראשונה אל החומר הראשון ואל מה שיורכב ממנו ולא שיהיה הכח הנמשך ממנו נמשך ונשפע מן הסבה הראשונה א אשר כל שפע וכל אור וכל מציאות וכל חיים משם. ואמנם לזה כוונה התורה באמרה לא תשתחוה לאל אחר והרים במלת אחר בסיכוי לרמוז שיתעורר האדם ולא יחשוב האלוה אשר כיון אחד באלהותו ודע זה העקר ו והתבונן אלין שהארכנו הדברים האלה לפי שהם פינות דתינו וראוי להעיר בני אדם עליהם שלא יכשלו בהם. ונחזור אל באור הספר וזה הפסוק יש לו דבקות בפסוק שלפניו שאומ׳ בארך אפים יפותה קצין ולשון רכה תשבר גרם ואומ׳ כשיהיה הקצין ארך אפים ואתה תתמיד לעמוד בביתו כדי לפתותו עכתי היא שתעשה הדבר במדרגה שלא יקוץ בך מתוך התמדתך בביתו ואומ׳ כאן שאם מצאת דבש יש לך לאכול דייך פן תשבענו ממנו יותר מדאי והקאותו כן הוקר רגלך מבית רעיך ושל שכן מבית הקצין פן ישבעך ושנאך והוסר גם כן שהעיד עדות שקר ברעך בסבת היות הקצין מתפתה בדבריך כי מפיץ וחרב וחץ שנון כן העונה ברעהו עד שקר ול ולא תבטח באהבת הקצין אחרי היותו בוגד ומתפתה בדבריך כי כשן רועה ורגל מועדת כן הוא מבטח בוגד ביום צרה וביום הגיע צרתך לא תחשוב שיועילוך פיתוייך עוד כי לדמיון מעדה בגד ביום קרה חומץ על נתר כן השר בשירים על לב רע כלומ׳ בעת שתהיה לב הקצין רע כנגדך ׳ ואתה כי האי׳ שתכוון להזיקו בהמצאות הקצין הוא שונאך ומתוך כך תרבה להזיקו עכתי היא שאם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים וכמו שרוח צפון יבכיע הגשם ויסירנו מלפניו כן פנים נזעמים שיראה לך הקצין יגרשו אותך מלפניו ברב ברכותך לסכות רעך בסתר הוקר אומ׳ שאין ראוי לו לאדם שירגיל לעמוד בבית רעהו או ש שירגיל לבקש ממנו הדברים לו ואע״פ שהוא רעהו אשר כנפשו ונתן הסבה בזה ואמ׳ פן ישבעך ושנאך ומל׳ ישבעך היא מלה קצרה ועניינה פן ישבע ממך כמו פן יאמ׳ אויבי יכלתיו יכולתי אליו או יכולתי ממנו וכן א אל תיגע בי כי קדשתיך קדשתי ממך ורבים כהם ור״ל אע״פ שהוא אוהב אותך כנגדו מדרך האדם שיקוץ בד בדבר שיתמיד ויתאוהו לכל דבר שיראהו לפרקים ולפי׳ אם תרגיל לעמוד בבית רעך ישבע דמיונו ממך וי ויקוץ בך ׳ ואיפשר שזה הפסוק יש לו דבקות עם פסוק של פניו שהזכיר בו דבש מצאת אכול דייך שענייננ שלא ירבה מהחכמה מה שבגבורה יעמוד משומם ויטוב חסר מכל חסר וסמך אליו זה הפסוק ואמ׳ הוקר רגלך מבית רעך וקרא רעו השכל ואמ׳ אין ראוי שתסים דרישתך החכמה כל כך תמידית רצופה בלי מנוחה שיקוץ השכל ולא יוכל לסבול כי כמו שילאו איברי האדם מרוב הטורח מאד כן יחלש השכל מרוב העיון ואין לו מ מנוחה בעת מן העתים יכאיבהו רוב הטורח לקנן בחכמ׳ ולבוא אל המושכל׳ מפיץ אמ׳ לא תחשו׳ שזה שדיבור אע״פ שברא׳ בתחלתו חטא קטן שלא יהי׳ סב׳ להזיק גדול רק היות הלשון גדול יותר מאד בהזיק המעט ודמה אותו לגודל שיזיקו אל הכלים הידועי׳ ברוב היזק והם המפיץ וחרב וחץ שנון ׳ ומפי׳ כלי משחי׳ כמו מפץ

שן רעה ורגל מועדת מבטח בוגד ביום צרה: מ
מעדה בגד ביום קרה חמץ על נתר ושר בשרים
על לב רע: אם רעב שנאך האכילהו לחם ואם
צמא השקהו מים: כי גחלים אתה חתה על רא
ראשו ויהוה ישלם לך:

אתה לו כלי מלחמה ואולי כי כקרא מפץ בעבור שי
שיפוצו האבני' מפניו וחרב ידוע וחץ שנון הוא הח
שהם מעותדים להזיק ויזיקו במקום אשר יושמו שם
מגמת פניהם כן איש עונה ברעהו עד שקר ר"ל עדו
שקר כי העדות שיעידו לו בשקר יסבב לו הענוש וה
במו שיסבבו המיתה המפץ
והחרב והחץ שנון וכא עד במקום עדות ויע
ויעקב קרא לו גלעד שהוא דומה אל התרגו' שאומר יגר שהדותא וכן לא תענה ברעך עד שקר שתירגו' סהדותא
דשקרא ולא אמר שהיד קשר שן אומ' כי הבטחון שיבטח האדם בעת צרתו באיש שאינו נאמן רק הוא
בוגד ברעיו והוא דומה אל הבטחון שיבטח אדם בשן רעועה בעת שהוא אוכל כי מדרך האדם שהוא בוטח ב
בשניו ואוכל לבטח ובעת שיזדמן שיהיה לו שן רעוע ומדי אכלו יפגע המאכל בשן ההוא ויאחזהו מכאוב וזה בא
כאב הוא מפני שבטח בו וכן הענין ברגל מועדת והוא הרגל שמעדו קרסוליו שדרך בני אדם לבטוח עליה'
ולהשען עליהם הגוף ובשיזדמן שיהי' לאיש רגל מועדות וישען עליו ולא יעמוד בו כן הוא הבטחון שיבטח ה
האדם בעת צרתו על האיש שהוא בוגד באהבתו או יאמר כמו שלא יוכל האיש לבטוח על רגל מועדת כן מב
מבטח בוגד ביו' צרה כלו' שלא יוכל לבטו' האיש הבוגד ביום שתחול עליו הצרה כי אין לו מעשים טוב' שיליצו ע
עליו או קרא יום צרה יום הצרה הגדולה והוא יום המיתה ואומר כי הבטחון שיש לאיש הבוגד ביום המית' הוא
בטחון דומה לשן רעועה ורגל מועדת מעדה אומר כי איש שהוא לבוש בגד עדים והם הבגדים הבלוי'
הבלויי' ואין חום לו וכן מי שהוא נותן חומץ על נתר שהוא משחית מעשהו הם דומי' בפעולת' זאת לאיש שהו'
שר בשירים על לב המתאבל על דבר רע קרהו שלא יועיל במעשהו כמו האיש שלבוש בלויי הסחבות כבוא קר
קרה וכמו שאיש שהוא שם חומץ על נתר ואחר שאומרו מעדה בגד ר"ל מסיר הבגד כלומר הוא פושט בגדיו
ביום קרה והוא כגזר מתרגו' והסיר שהוא ויעדי או יהיה מעדי כגזר מן ועדית עדי את עדים אחר חורב שענינו
שענינו הלבוש ואומר כי השר בשירי' על לב רע יצליח במעשהו ויסיר דאגת המתעצב אל לבו לדמיון האיש
לובש עדיו ובגדיו ביום קרה שהוא יצליח במעשהו ויסיר הקור מעליו ולדמיון האיש שנותן חומץ על נתר שי
שיוסיף בפעולתו והשר בשירים על לב רע יצליח מעשהו כמו והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלהי' וכגן בי
בידו וטוב לך ודומיה וזה כי הניגון יפריד בין האדם ובין מחשבותיו ולא יניח הנפש להיות שוקעת ומעמקת
על המחשבה מכורח אל זה כי הניגון ישמח הנפש אם אם תראה שונאך רעב ואין לו מה יאכל האכילהו
לחם ואם במא השקהו מים והה' אם תראהו צריך לדבר מהדברים אל תאמר אשלמהו רע רק תן לו די מחסרו
אשר יחסר לו ונתן העלה בזה ואמר כי גחלי' את חותה על ראשו כלו' זה החסד שתעש' עמו היא הנקמה הגדול'
שתוכל לעשות מאחר כי הוא יתעצב אל לב ויאנח בראותו שהוצרך לבוא אל ידך ורואה עצמו בשפלותו וכי יש
גאל ידך להנקם ממנו ונעלית מן המדות הפחותות ותדמות אל הכסילים כמוהו ויבחן קונך שכלו ממעלת'
מכורח אל זה כי ה' ית' ישלם לך גמול טוב בעבור זה המעשה שעשית לקיים מצותיו שזה לא תקום ולא תטור
ואהבת לרעך כמוך וביוכח בהם ותהיה מתדמה בפעולותיו ית' שהוא נושא עון ופשע ארך אפים ורב חסד ור
ור"מ שאם רעב שונאך והוא היצר שהוא שונא עצמות האדם והוא השבל האכילהו לחם והשקהו מים כלו' אם
תמצא יצרך רעב וצמא אל תאות קנייני העולם תסיר אותו מאות' הדרך של רעב אל תשביעה ולא תמלא חפצו
מכל אשר ישאל כי לא ישבע וכל אשר תחשוב להשביעהו תמצאהו יותר רעב וצמא ככסף אל תאות העול' רק
בחר הקנה האחד ויספיק לך ברכיו ההכרחיי' בלבד אשר אי אפשר לעמוד בלעדו וזה הלחם והמים אשר הם
במאכלים במעט עמל כי גחלים אתה חות' על ראשו כלומר בזה הענין תכניע לבו הערל ותסיר מלחמתו מע
מעליך וה' ית' ישלם לך גמול טוב בעולם הזה ובבא או ישלימהו עמך על דרך והיה כל העם הנמצא בה יהיו ל
לך למס ועבדוך או קרא לחם ומים התורה והחכמה על דרך שדרשו רז"ל באמרם בני אם פגע בך מנוול זה
זה מושכהו לבית מדרש אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ שנ' הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטי'
יפוצץ סלע ר"ל אם תראה יצרך מתגבר עליך ומבקש לטרדך מן העולם תדבק בחכמה שהיא אילת אהבי' ותסיר

רוּחַ צָפוֹן תְּחוֹלֵל גָּשֶׁם וּפָנִים נִזְעָמִים לְשׁוֹן סָתֶר׃
טוֹב שֶׁבֶת עַל פִּנַּת גָּג מֵאֵשֶׁת מִדְיָנִים וּבֵית חָבֶר׃
מַיִם קָרִים עַל נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וּשְׁמוּעָה טוֹבָה מֵאֶרֶץ
מִרְחָק׃ מַעְיָן נִרְפָּשׂ וּמָקוֹר מָשְׁחָת צַדִּיק מָט לִפְנֵי

רוח אמ׳ כי הרוח הצפוני תבריח הגשם ותגרשנו
כלומ׳ תבטלהו ותמנעהו ולדמיון זה הפנים הנזעמי׳
שיראה האדון או השופט או מלך אל הרכילי׳
והמכים רעהו בסתר ימנעו ויבטלו ויחוללו לשון הר
הרכיל והוא המדבר דברי רכילות והכה רעהו בסת׳
ומלת תחולל עומדת במקום שנים ור״ל רוח צפון ת
תחולל גשם והפנים הנזעמים יחולל לשון סתר או יאמ׳ כמו שרוח צפונית תבטל הגשם ותמנעהו כן לשון סתר
והוא כשידבר האדם אל המושל בסתר וירצהו באבן חן אשר הוא השחד יבטל וימנע הפנים הנזעמים
שיהיו לשופט עליו ואשר פירשו תחולל תוליד הגשם יפרשוהו הפך הנכון והפך המציאות כי ידוע כי רוח
צפוני קרה ויבשה ומדרכ׳ שהי׳ לעוצ׳ תמנע הגש׳ ויבטלהו ולכן לא נצרכנו ל. רש תחולל בענייני הליד׳ כא שנכנעל
לבניהם שער הפירושים האם ובעבור שזירז האדם שלא להכות את רעהו בסתר כי יבא אליו היזק מזה ואמ׳ אם
רעב שכלך האכילהו לחם הזכיר שני ענינים שהם גורמים לרוב השנאה והקטטה שיהיה בין איש לאיש והם
אשת מדינים ובית חבר והעניין שהמריבות הבאות בסבת הנשים הידועות וכל שכן כשתהיינה נשי מדיני׳ ובית
חבר והוא שני אנשים או יותר בבית אחד על הרוב יתחדש ביניהם מריבה והוא שאומ׳ טוב לשבת על פנת גג.
מאשת מדינים ובית חבר וסמך אליו מים קרים על נפש עיפה וגו׳ · הזכיר שני ענינים ששניהם לא יערבו כ
כמו שיערבו בבאם מארץ מרחק והם המים הקרים והשמועה כי הדבר ידוע כי המים אשר יבאו מהמקומות ה
הרחוקים יהיו יותר טובים כי הנובעים במקומם הם פגום ויזיקו וכל אשר ילכו יותר על פני הארץ יוסיף טוב׳
ובלבד שילכו במקומות טובים וכן השמועה הבאה ממקום קרוב והזכיר זה לומ׳ כי בית חבר הוא עניין רע ו
ומזיק אף לשני האוהבים כי בעמדם יחד תתחדש המריבה ביניהם אמנם בהיותם רחוקים זה מזה כשיפגשו זה
בזה תגדל שמחתם ותערב יותר וגם בעת שלא יתחברו ותבא שמועה מן האחד אל האחד תהיה להם לתשיב
נפש לדמיון המקרים על נפש עיפה אמנם בהיות הרעים מתחברים בבית אחד הנקראת בית חבר אז הוא
הפך מן המים הקרים הבאים מארץ מרחק כי הם לדמיון מקור המים שאינו נובע רק עומד במקומו
שהמים ההם מבאישים בעבור שאינם נובעים ורצים על פני הארץ והוא שסמך אליו מעין נרפש ומקור מש
משחת וגו׳ בא לרמוז שאם תתחדש מריבה ביניהם יהיה צריך שהצדיק יהיה מט לפני רשע ויתרחק ממנו כי
הצדיק לא יתמכר לעשות הרע כמו שיעשה הרשע ולכן צריך להרחי׳ האדם שלא יהיה לו בית חבר · ולכן סמך
אליו אכול דבש הרבות לא טוב כלומ׳ אף אם יהיה חבירך מתוק כדבש האכילה מן הדבש בריבוי לא טוב וכן
חבירה עם האוהב תמ׳ דית איננה טובה אמנם לחקור כבודם לנעמים הוא דבר של כבוד טוב זה
הפסוק כנזכר למעלה ופירשנו בו שיותר טוב לאדם לישב לבדו בלא אשה מהיות לו אשת מדיני׳ וכן יותר טוב
לאדם שתהיה לו פנת גג והוא חלק קטן מבית שיספיק לו במנוס מהיות לו בית מהות ועליות מרווחים ובית
חבר כלומ׳ שידור איש נכרי בבית אחד עמו והטעם מבואר מים אומ׳ כי השמועה טובה שתבא לאד׳
מארץ מרחק שיתאוהו תערב לו ותהיה לו משיבת נפש לדמיון המים הקרים שישיבו נפש הגוף והרוח שהוא
מתפשט בקצות הגוף ישובוהו אל הלב הן בשתותו המים הקרים הן כשירחץ בהם ואומ׳ מארץ מרחק אעפ׳
שכל שמועה טובה בין קרובה בין רחוקה משמחת הלב מפני הדבר שיתאוהו האדם והוא מאד רחוק ממנו יה
יהיה חשקו עליו יותר עצום מעיין אומ׳ כי כמו שהמעיין שדרכו שיהיו מימיו נובעים ויהיו בני
אדם שותין בו ועתה נפרש שיגרשו מימיו רפש וטיט וכן המקור שהוא מקור חיים שדרכו הוא שלא יכזבו מי
מימיו ועתה הוא מקור משחת שנשחת לסבה מן הסבות ושב להיות מי אכזיב כן העניין בעת שהצדיק שהוא
נובע מקור חכמה הוא מט ומתמוטט לפני רשע שהוא מתגבר עליו כי כשיתגבר הרשע על הצדיק לא יוכל ה
הצדיק להראות חכמתו ולחון בה זולתו רק יהיה דומה בענייננו למעיין נרפש ולמקור משחת ואיכשר שקרא
צדיק הנה השכלי׳ וקרא רשע היצר התאוה ואמ׳ כי בעת שיעביד האד׳ שכלו ליצרו ושב השכל האלדי מט לפני
היצר הוא דומה בענייננו למעיין נרפש ולמקו׳ משחת כי המכוון מן השכל שהוא יהיה נחל נובע מקור חכמ׳
ורודף אחר השגת המושכלות ובעתם שישוב נעבד אל המלך זקן וכסי׳ יהי׳ דומה למקור נשחת שהוא לא ישפה
שהמכוון ממנו יא ב

רָשָׁע׃ אָכֹל דְּבַשׁ הַרְבּוֹת לֹא טוֹב וְחֵקֶר כְּבוֹדָם פ
כָּבוֹד׃ עִיר פְּרוּצָה אֵין חוֹמָה אִישׁ אֲשֶׁר אֵין מַעְצ
מַעְצָר לְרוּחוֹ׃ כַּשֶּׁלֶג בַּקַּיִץ וְכַמָּטָר בַּקָּצִיר כֵּן לֹא
כ״ו נָאוֶה לִכְסִיל כָּבוֹד׃ כַּצִּפּוֹר לָנוּד כַּדְּרוֹר לָעוּף כֵּן
קִלְלַת חִנָּם לֹא תָבוֹא׃

אכול אמ׳ כי הדבש עם היותו מזון טוב ונאות וע
וערב מכל דבר וזולתו האכיל׳ בריבוי ממנו איננו דבר
טוב ומלת הרבות הוא שם על דרך הרבות גנותיכם
שעניינו הריבוי או יהיה הרבות מקור ויהיה ענייננו
אכול דבש והרבות ממנו לא טוב וכן חקר כבודם ש
של ידיעות הנבדלות מחומרי והידיעות הנעלמות ואם
לא נזכרו לא כבוד כלומ׳ אעפ״י שהחקיר׳ בהם וכיוצא
בהם טוב ונאות הריסת הגבול והוא בהשגתם איננו כ
כבוד ומלת לא משרתת במקום שנים ור״ל אכול דבש הרבות לא טוב וחקר כבודם לא כבוד · או יאמ׳ וחקר כבו
כבודם של ידיעות הנבדלות צריך להיות דרך כבוד כלומ׳ בענין שלא יהרוס הגבול והוא דומה לאמרו אכול
דבש הרבות לא טוב וכן חקר כבוד צריך להיות דרך כבוד ולא להרבות החקירה בהם במה שריבוין מזיק ואיפ
ואיפשר שזה הפסוק דבק בענייננו עם הפסוק שקודם לו שאמ׳ מעיין נרפש ומקור משחת צדי׳ מט לפני רשע
שענייננו שהוא דבר נאה ומתקבל שיהיה הכח השכלי נמשך אחר יצר התאות ולא ישיג המושכלות ולפיכ׳ אמר
לא תחשוב שהכוונה מאתי שהשכל האנושי צריך שיכלה כל עתותיו במושכלות עד שיעמוד בעבורם משומם
לא כי אכול דבש הרבות לא טוב ·אמנם חקר כבודם והיא החקירה לשים כל אים ואים מהם על מקומו וכבודו
הוא כבוד כלומ׳ שטוב והנאות הוא לתת לכל כח מכחות הנפש והגוף חלקו לא יכבד האחד ויבזה האחר ללא
סבה מחייבת ואחר שהזכיר כי צית חבר ענין רע אמנם לחקור כבוד החושבים לעתים רחוקות הוא דבר של
כבוד והזכיר הסבה ואמ׳ כי כל אדם חכם כשיוצא אנשים שחברתם רעה מזיקה ומסוכנת ולדמיון עיר פרוצ׳
אין חומה כן תמצא איש שאין מעצור לרוחו וכל רוחו יוציא כסיל ולא תתערב בחברה עמו ואם יכבדוהו לא
יועיל ואין דבר ראוי כי כשלג בקיץ וכמטר בקציר כן לא נאה לכסיל כבוד עיר אמ׳ כי כמו שהעיר
שהיא פרוצה ר״ל שאין לה חומה וכל המכוון אליה יוכל להכנס בה והיא מפני זה מוכנת לכל רע ולכל היזק
כן האיש אשר אין מעצור לרוחו והענין שהוא לא יוכל להתאפק ולמנוע עצמו מכל דבר שיתאוהו שהוא מ
מפני זה מוכן לכל רע ולכל מרי כי בהיות לעיר חומה והוא משל אל הנפש בהיות גן נעול מעיין חתום שאינ
שאיננה נפתחת לנכחם והוא דומה לאמרו אם חומה היא נבנה עליה וגו׳ כלומ׳ ששומרה עצמה אז היא ראויה לנו
לטירת כסף כלומ׳ לתענוג השכל כששבים אליו אמנם בהיות עיר פרוצה אין חומה דומה לאומרו אם דלת היא
והענין שפתיחה אל הנכחם שהטיל בה הזוהמא איננה ראויה לטירת כסף רק ללוח ארז והוא דבר כלה ובלתי
קיים כשלג אמ׳ כי כמו שלא נאה שיהיה שלג בקיץ וכמטר בעת הקציר כן לא נאוה שיהיה לכסיל
לא כבוד ואני אלא כבוד רואוני כי הוא איני ראוי אלין את הפסוק דבק עם הפסוק שאמ׳ איש
אשר אין מעצר לרוחו ואומ׳ כי האיש ההוא הוא כסיל ולא נאוה לכסיל כבוד כי כשלג בקיץ וכמטר בקציר אי
איננו נאה כי איננו דבר בעתו כן הכבוד אל הכסיל איננו נאה ולא דבר בעתו וכצפור שהוא נד מקנו וסופו חוז׳
למקומו כן קללת חנם לא תבא אבל הקללות שיקללו האנשים את הכסיל אליו יגיעו הקללו׳ האם כי הוא ראוי
אל הקללות ואל המכות כי כמו שצריך ורואה השוט לסוס ומתג לחמור כן ראוי וצריך לו השבט לגו חסר לב
ואמ׳ עוד אם מכותך אותו בעבור אולתו ידבר כנגדך דבר נבלה אל תען כסיל באולתו פן תשוה לו גם אתה
ולפעמים אתה צריך לענות אותו באולתך כן יהיה חכם בעיניו וסמך לו מקצה רגלי׳ חמס שותה שולח דברי׳
ביד כסיל כלומ׳ הכסיל לא יצלח לכל ואם תשלח דברי׳ בידו יזיק וכמו שראוי להמצא שוקיי׳ מכווני׳ אל ההליכה
לפסח כן רחוק להמצא משל של חכמ׳ בפי הכסילי׳ · וכצרור אבן במרגמה שאינ׳ ניכר כן הוא הנותן לכסיל ב
כבוד והרב שהוא מחולל כל ומוכר כסיל למלאכתו הוא סוגר בעד האנשים עוברי דרכי׳ או יאמ׳ הגדול שים בי
בידו להכניע הכל הוא סוגר בעד הכסיל ועם כל זה לא יועיל כי לדמיון הכלב ששב על קיאו כן הכסיל שונה
באולתו כצפור אומ׳ כי כמו שהצפור בעת שיגדל יעזוב מקנו והוא הקן שנולד בו ושמה לא ישוב
וכן הדרור והוא שם עוף כמו ודרור קן לה שהוא יעוף הנה והנה כן הקללה שיקללו האנשי׳ זה את זה על חנם
לא תחול הקלל׳ ההיא במקולל ולא ידענו טעם למל׳ חנם אלא שהקלל׳ אם תהי׳ חנם לא תחול · גם חול הקללה
במקולל לא ידענו על אי זה דרך יהי׳ והוא מן הדברי׳ הנעלמי׳ ורבו׳ יחשבו שהקללה מטבעה שתזיק בכל ענין

שוט לַסוּס וּמֶתֶג לַחֲמוֹר וְשֵׁבֶט לְגֵו כְּסִילִים: אַל
אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן תִּשְׁוֶה לּוֹ גַם אָתָּה: עֲנֵה
עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן יִהְיֶה חָכָם בְּעֵינָיו: מְקַצֶּה
רַגְלַיִם חָמָס שֹׁתֶה שֹׁלֵחַ דְּבָרִים בְּיַד כְּסִיל: דַּלְיוּ
שֹׁקַיִם מִפִּסֵּחַ וּמָשָׁל בְּפִי כְסִילִים: כִּצְרוֹר אֶבֶן בְּמַ
בְּמַרְגֵּמָה כֵּן נוֹתֵן לִכְסִיל כָּבוֹד:

פין על חנם בין לא על חנם כענין החן המושלך
אשר מדרכו שלא ישוב אחורני׳ אמנ׳ הקב׳ שאמ׳ קלל
קללת חנם לא תבוא היא על דרך הפלא שה׳ ית׳ ישי׳
הקללה מן המקולל כשתהי׳ על חנם ולפי מה שכתו׳
לו בוו׳ אומר כמו הצפור שהוא כד הנה והנה ולבסו׳
יחזו׳ אל קינו באומרו גם צפור מצאה בית ודרור ק
קן לה כן ה׳ א׳ הקללה שאעפי שהיא על חנם תחול ב
במקולל והזכי׳ זה כדי שימנע מלקלל אחרי׳ בודעו כי
הקללה תעשה רושם במקלל אחרים

וזה על דעת החושב שהקללה תחול על המקלל גם אפש׳ כי אומרו לו בוי׳ תשוב אל המקלל
ואמ׳ כי כמו שהצפור הוא כד הנה והנה וסופו לחזו׳ על קינו כן הקללה בהיות׳ על חנם תחזו׳ אל המקו׳ אשר
כשבה ממנו והוא גוף המקלל והענין שתשא׳ עם המקל׳ ולא תחול על המקו׳ ואפש׳ שקרא קללו׳ חנם כל הקלל׳
כש לא תהלכ׳ מפי חסיד או קדוש או נביא ורמז בזה כי הקללות והוא הדין הברכו׳ גב׳ כשתהכנה מפי חסד וקדו׳
יהיו׳ לו והסבה כי הנביאי׳ והחסידי׳ למעלת דומים אל העצמיי׳ הרוחניי׳ הפועלי׳ בציור וזה יקרה להם בהתבוד׳
והתעלו׳ כפש׳ ודבקות׳ באלהיו׳ שוט אמ׳ כי השוט והוא המקל וזולתו ממה שיכ׳ בו על הסוס כמנא גנורך
הסוס כלו׳ להכותו בו והמתג והוא המושם בפי החמור באמרו ושמתי חחי באפיך ומתגי בלחייך והוא כמנא
לנורך החמור וכמו שהתכלי׳ המכוון מן השוט והמתג הוא להדריך הסוס והחמו׳ בדרך אשר יחפון כן השבט ו
והוא שבט המוסר כמנא לנורך הכסילי׳ להכות בו על גוס להסירם מדרך הרע ולהדריכ׳ בדרך החיי׳ אל
תע׳ אין ראוי לך לענו׳ אל הכסיל כפי דברי האול׳ שאמ׳ הוא בפיו לך רק תניח לו שיאמ׳ כפי אולתו ואת׳ תשאר
בחכמת׳ ולא תענהו כפי מה שתחייב אולת שיענה ונתן הסבה בזה ואמר פן תשוה לו גם את׳ כלו׳ הוא שהתחיל
לומ׳ כנגדך סכלות׳ שגרם לו לדבר בדברי׳ ההם ואין מדרך החכמ׳ להטו׳ דבר סכלו׳ ולפיכ׳ אם תשיב על דבריו
שאמרו דרך סכלותו ולא בא לומר שישתוק האדם ולא יענהו כלל רק אמר שלא יענהו דברי אולת כאולתו
רק ישיבנו דברי חכמ׳ ולפיכך אמ׳ אל תען כסיל סתם והוא אומ׳ פן תשוה לו גם אתה כלומ׳ אם תשיב לו דברי
אויל כמוהו לא ישיב לך בדרך חכמה לא ישוה לו רק יעדיף עליו מעלה ואמ׳ אחר זה ענה כסיל באולתו כלומ׳
אעפי שהמכוו׳ מן האדם החכם הוא שלא יענה לכסיל דרך אולת לפעמי׳ צריך לנהוג עם קצת האכשי׳ במדה
אחרת והיא לענות הכסיל דברי אולת כאולתו פן יהי׳ חכם בעיניו ורז״ל אמר כתו׳ אחד אומ׳ אל תען כסיל בא
באולתו וכתו׳ אחד אומ׳ ענה כסיל כאולתו לא קשיא הא במילי דשמייא ובאחור זה כי אמרו אל תען כסיל באו
באולתו הוא במקו׳ שלא יביאו דברי הכסיל אל בוז התורה ולענה או על בוז מוריה או לדברי עון והטאת צריך
לענות׳ ולשתק׳ מקצה שורשו קצה ואקיצוי הוא כריתת הפיאו׳ והקצוו׳ והשאיתם כי הסוף והפיאה יקרא
קצה ונבר נודע כי הרגלי׳ הם קצות הגוף ואומ׳ כי האיש השולח הכסיל לעשות צורך מצרכיו הוא נדמה
במעשיהו זה כמי שיכרות רגליו כאשר לא ילך בעצמו לצורכו וישלח עליו כסיל ישסידהו עליו כי הכסיל רוצה
להועיל והוא מזיק ומי שיסמוך עליו ולא יתעסק בצורכי נפשו דומה לשותה החמס כי מי שישלח הכסיל לא יה
יהי׳ כא׳ חמס כמו שמסבב עליו הכסיל ואומרו חמס שת׳ הוא על דרך העברה כמו מי גבר כאיוב ישת׳ לעג כמי׳
דליו היוד בו תמורת הכפל וענייכו כמו דללו והרבו יאורי מצו׳ ואומר כמו שדללו והרבו שוקי הפסח ולא יבלא
בהם כן דלל והרב המשל בפי הכסילי׳ והענין שלא ימצא מתוק אל ההליכה לפסח וימ׳ גבהו כמו בבל ד ליותיו
והם השעכפי׳ הגבוהו׳ והנטאי׳ ואומר כמו שגבהו ונשאו מהמצא שוקיי מפסח גם גבהו המשלי׳ ונעלו מהמצא
בפי הכסילים ואפשר שהפסוק דבק לפסוק שלפניו שאמר מקצה רגלים חמס שות׳ וגו׳ וכאילו זה הפסוק הוא
כתיכת סבה כלומ׳ מה שאמרתי חמס שות׳ שולח דברי׳ ביד כסיל הוא מפני שלא ימצא בפיהם דבר מתוקן ומש
ומשל מסודר כמו שלא יהיו רגלי הפסח מתוקנים אל ההליכה ואחר שלא ימצא בפיהם דבר של חכמה אכ׳ השו
השולח דברים על ידיהם ראוי הוא ששותה חמס כצרור אמר כי כמו שלא יזכר הצרור והוא שבר קטן מש
משברי כלי חרש דומה לאומר מסיר צרורות במקום מרגימה והוא ככוס גדול מאבנים כנזר מן רגו׳ אותו באב
באבנים כן לא יזכר שיתן האדם אל הכסיל כבו׳ כי הוא אינו ראוי לכבו׳ רק לקלון ולחרפה ולפיכך יאג

חוח עלה ביד שכור ומשל בפי כסילים: רב מח
מחולל כל ושכר כסיל ושכר עברים: ככלב שב
על קיאו כסיל שונה באולתו: ראית איש חכם ב
בעיניו תקוה לכסיל ממנו: אמר עצל שחל בדר
בדרך

ולפי׳ אמ׳ כעמידת צרור האבן במרגמה כן עמידת
הכבוד לכסיל שלא יכיר בו או יאמ׳ שיצרור האדם א
אבן טובה וישליך אותה במקום מרגמה והוא מקום
האבנים ואבני הבניין שהאבן ההיא למעלתה איננה
עומדת במקומה והיא מדרכה לעמוד במקום נכבד
ולא במרגמה כן הענין במי שנות׳ כבוד אל הכסיל

כי הכבוד לא יעמוד במקומו כי מקומו הוא באנשי החכמ׳ חוח אמ׳ כמו שהשיכור בעת שכרותו יקח
בידו חוחים וקוצים ולפעמים יכאיב בהם האנשים כן הסכל ילמוד לפעמים משל אחד וידבר בו ומכאי׳ בו לב
שומעיו והטעם כי הוא לא ידע מן החכמה ומן המשלים דבר כמו שהזכיר למעלה מזה דליו שוקים מפסח וגו׳
או יאמ׳ כמו שהשיכור בעבור שכרותו יכנס החוח בידו והוא הקוץ ויכאיבהו כן המשל והוא דבר החכמה יכאי׳
פי הכסיל בהגיעו בה והענין שהוא ישגה החכמה עד שאם ידבר בה ידמה לו שהוא יכאיב פיהו בעבורו כמו
שיכאיב יד השיכור בהכנס הקוץ בידו ואומ׳ ביד שיכור לפי שדרך השיכורים שיקרה להם ככה בעבור היותם ב
במחשך השכרות מעשיהם כי בהיותם בדעתם ישמרו מן הקוצים המכאיבים ואיספר לפרש הפסו׳ כן ידוע
אצל בעלי הטבע כי יש אחד ממיני הקוצים שהוא מסיר השכרו׳ בנגעו או בסגול׳ שבו׳ ואומ׳ הכת׳ כמו שיזדמן
לפעמים שהחוח ביד איש שיכור מסיר השכרות דרך מקרה ויחשב מן החכמים כן ועלה דרך מקרה משל או
דבר חכמה בפי הכסילים ויחשבו חכמים בסבת המשל ההוא רב אחר שזכר הכסיל אמ׳ רב מחולל כל כ
כ׳ ומ׳ הרב והוא הגדול הוא מכניע הכל כסיל ועוברים כלומ׳ העוברים על דבריו ופי׳ רב מחולל הגדול הוא הכ
הכונה הכל ומשפילם ומחוללם׳ ושוכר כסילים אומ׳ כי הוא שוכר הכסיל ושוכר העובר על דבריו כלומ׳ שהוא
שהוא שוחק ולועג לכל אדם ומכה אותם והם כמשכים אחר רצונו כעבדים או כשכירים ופירשתי רב גדול מ
מלשון רבי המלך ומחולל מכה ומכניע ועוברים ממרים והממרה הוא העובר על הדבר ואחר שזכ׳ כי הרב
שוכר הכסי׳ ומכניעו אומ׳ ככ׳ב שב על קיאו כלומ׳ לא תחשוב שהכניעך אותו פעם אחת או שתים תסור מע
מעליו אולתו כי לדמיון הכלב ששב על קיאו כן הכסיל הוא שונה לעשו׳ אותו האולת עצמו ׳ותמצא איש שאינו
אויל ויהיה חכם בעיניו ואינו חכם על דרך האמת ויותר תקוה לכסיל ממנו ככלב אומ׳ כי הכסיל מ
משנה האולת ובעת שיגערו בו לא יניח האולת ההיא אלא עושה אולת אחר אולת ודומה במעשהו לכלב שאחר
שהקיא מאכלו יחזור ויאכל בו פעם אחר פעם וכמו שהוא דבר נתעב אל הגוף אכילת האדם מה שכבר הקיא
כן הוא דבר נתעב אל הנפש לעשות אולת כלל וכל שכן לעשות האול׳ פעם אחר פעם ראית אומ׳ כי יות׳
תקוה יש לכסיל שיתחכם באחרית או שיקבל מוסר מוכיחיו ממה שיהיה באיש שהוא חכם בעיניו כי הכסי׳ והוא
מי שסכל מהחכמה הוא יתאוה החכמה ומתוך שהוא מכיר סכלותו ואינו חכם בעיניו יכול להיות שהוא ילך אל
החכם ויתחכם ואם לאו ישמע לדברי החכמה אמנם האיש שהוא חכם בעיניו אין תקוה בו שיתחכם כי איך יבק׳
החכמה והוא יחשוב שהוא חכם והמם במלת ממנו תחת יותר ור״ל יות׳ תקוה יש מן הכסי׳ יותר ממה שי׳ ממנו
והכינוי במלת ממנו שב אל החכם בעיניו או יאמ׳ חכם בעיניו אין בו תקוה ויש תקוה למי שהוא יותר סכל מ
ממנו כשלא יהיה חכם בעיניו או יאמ׳ כשימצא איש שיהיה חכם בעיניו נקוה ממנו שיהיה כסיל והעניי׳ בעבור
שהוא חכם בעיניו לא נקוה ממנו שיתחכם אמ׳ גם אילו ד׳ פסוקים יש להם דבקות עם הפסוקים שלפניהם
ואמ׳ זה שהוא חכם בעיניו התעצל מקנות החכמה ומצא לו אמתלאות ואמ׳ שחל בדרך ארי בין הרחובו׳ כלומר
יש סבות עכומות בקניית החכמה וכמו שהדלת תסוב על צירה כן הוא לא ישתדל לעלות בסולם החכמה
רק המטה אשר תקן למנוחתו והוא העצלות ולכתו בשרירות לבו שם ׳שכב והוא חכם בעיניו יותר משבעה מ
משיבי טעם ׳ונחזור לביאור הפסוקים אמ׳ כי העצל והוא המתרשל והמתרפ׳ במלאכתו מדרכו שימצ׳
אמתלאות יתנצל בהם אצל בני אדם ובעת שישאלוהו למה לא הלכת אל השדה לחרוש ולקצור ישיב תשובתו
שחל בדרך כלומ׳ מנעני מלכת שם כי ראיתי או שמעתי׳ או אני ירא שיש שם שחל ואפגע בו׳ וכן ארי בין הר
הרחובות כלו׳ בעשיית דבר פלו׳ יש שם סכנה פלו׳ וכן יקרה למתרשלים בקנין החכמ׳ שהם יראו שלא התרשלו
מקנייתה רק בעבור מה שראה מן הסכנה והוא אמרם שחל בדרך כלומר איך אעסוק בחכמת הטבע ואני מ
מתנה בדרכם שאל שהן דברי מין ואפיקורוס לא יאמין כלל לדת כו׳

אֲרִי בֵּין הָרְחֹבוֹת: הַדֶּלֶת תִּסּוֹב עַל צִירָהּ וְעָצֵל עַל מִטָּתוֹ:
טָמַן עָצֵל יָדוֹ בַּצַּלָּחַת נִלְאָה לַהֲשִׁיבָהּ אֶל פִּיו:

ואיך אבקש ללמוד ההגיון או אשוטט ברחובותיו והו
והוא בנוי להטעות האנשים ולעשות מופתים כוזבי׳
והם יאמרו מכל דבר חכמה שהם יתרחקו משם בעב
בעבור היותם דברי אריסטוטלוס ודברי האנשים ש
שלא האמינו לדתינו ולא ידעו הפתאים ההם כי אנו צריכים לקבל האמת מכל מי שיאמ׳ אותו וכל ספרי החכ
החכמות שהפתאים המתדמים קוראים אותם ספרים חיצונים הם לפני ולפנים וכולם היו נמצאים בלשוני
חברו אותם חכמינו אלא שבעונותינו שרבו שהפסדנום בגלותינו ומכל ספרים שחבר שלמה המלך ע״ה שנ׳ עלי׳
וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף וידבר על העצים ועל האבנים מן הארז אשר בלבנון ועד
האזוב אשר יצא בקיר לא נשארו בידינו כי אם שלשת ספרים והם זה הספר הנקרא משלי ושיר השירי׳ וקהלת
וכל שאר ספריו ודברי חכמותיו בשבע הנמצאות הפסדנום בעת הגלות כי מי שהוא יוצא בגלות וידיו אסורות
ורגליו לנחושתים הוגשו ובתיו ושדותיו שרופות אש עם כל הנמצא בהם לא יוכל להוליך ספריו אחריו ויש לנו
להאמין שמלכי האומות וחכמי היונים כולם היו הולכים לשמוע חכמותיו בחיין מפיו וגם אותם שהיו אחר
מותו לדעת החכמות ההם העתיקו מספריו ונשארו חכמות שלמה נמצאות וידועות אצל חכמי האומות ואנחנו
הפסדנום בגלות ומן הטימה מן העשרים וארבעה ספרים איך נשארו בידינו בעבור רוב התפלות שעברו ע
עלינו והם שירדא מן החכמות המדברות על טבע הנמצאות ובחכמות האלהות ומתייחסות על שם אפלטון ו
ואריסטוטלוס ודומיהן יש לנו להאמין כי היתה להם התחלה בחכמות ההם מדברים כנמצאו אצלם מחכמת ש
שלמה וכבר ידענו כי חכמת הניגון והיא חכמה ומלאכה נפלאת ונעלמת היתה כולה נמצאת באומותינו והם
ומשתדלים בלימודה היו אסף והימן וידותון ודוד ושמואל וכיוצא בהם מאנשי הנבואה והיום אין ממנו אתנו
יודע ממנה דבר של כלום והיא כולה ביד הנוצרים וההגיון שיאמ׳ המתדמים כי הוא להטעות השכל ולהראו׳
חילוף האמת הוא בחלוף ממה שיאמרו עליו כי הוא בנוי להיישיר השכל בענין שיבחין בין האמת והשקר וש
ושלא יטעה האדם בעשיית המופתים ושידע האדם להזהר מדבר המטעה והוא סולם לעלות בו אל כל החכמות
ולכן כל מי שימצא אמתלאות ויאמ׳ שהוא מתרשל מקנות החכמה בעבור כי הם ספרים חיצונים וכי הם דברי
אפלטון או דברי אריסטוטלוס שהיו חוץ מאמונתינו הוא מכת העצלים שאמ׳ כי התעצל מעבודת אדמתו כי
שחל בדרך ארי בין הרחובות ואמ׳ אחר זה הדלת תסוב על צירה כלומ׳ כמו שהדלת תסוב הנה והנה והיא עומ
עומדת על הציר ולא יצא מן הציר חוצה אלא שילך הנה והנה כן יקרה לעצל בשוכבו על מטתו שהוא יתנועע
הנה והנה ורוצה לקום לעשות מעשהו ולא ימלאהו לבו לרדת מעל מטתו רק יתנועע אחת הנה ואחת הנה ומ
וממטתו לא ירד והציר הוא החקק שבמפתן אשר הדלת עובם עליו או יאמ׳ הדלת תסוב על צירה כי כל בני ה
הבית קמו לעשות מלאכתן ומי פותח הדלת לצורך מן הצרכים ומי נועל אותה וזה יוצא וזה בא והעצל עדיי׳
שוכב במטתו והמשכל כי הוא רואה החכמים ישתדלו לעלות בסולם החכמה ופותחין ספרי החכמות וכופלין ו
והוא יעמוד כשוקע בתרדמות ולא יש בדל להיות מבני העלייה ואומ׳ אחר זה חכם בעיניו כלומ׳ המתרשל בקני׳
הקנין ובעבודת אדמתו הוא חכם בעיניו יותר משבעה טובי העיר שהם משיבי טעם כלומ׳ נותנים עצה לשוא׳
לשואליהם ר״ל כי העצל מראה בדבריו כי לסבה עצמית התרשל והוא מראה שהוא חכם יותר ממה שהם חכמי׳
והזכיר שבעה כי כן היו נוהגים אז למנות מנהיגי העיר על זה המספר או הזכיר שבעה לריבוי ואיפשר שקרא
הם השבע חכמות הלימודיות הידועות שבעה משיבי טעם ואומ׳ כי העצל והוא מי שמתעצל מקנות החכמה
האלהית והטבעית הוא יש ספק בלימודו השבע החכמות הנז׳ לפי שבהן יראה חכמתו לכל ולא ישים מגמת פניו
לדרוש החכמה האמתית אשר השבע החכמות לא נמצאו כי אם להיות סולם לעלות אליה ואומ׳ כי העצל הוא
יראה בעיניו שיהיה חכם מפני שבע החכמות שקנה מחזיק אומ׳ כי האדם שהוא עובר נגבול הדע׳ והוא
מתעבר כלומ׳ מתמלא עברה על ריב שיש בין אנשים ואין לו עסק בריב ההוא דומה לאדם שהוא מחזיק
באזני כלב הישן ומעוררו שינשכהו ואיפשר שקרא יצר התאוה בשמו שהוא ככלב ולא ישבע וגם בשמו העונ׳ ז
אשר בו כמו והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה כי היצר כל אשר תשביענו תמלאנו יותר רעב מתאוות העוה׳
ואומ׳ כי מי שהוא מעורר יצר התאוה ב׳ דבר מן הדברים הוא עובר ומתעבר על ריב לא לו כלומ׳ פועל פעולות
לא כוונו מאתו כי המבוא׳ מן השכ׳ הן שבעבור שיתעורר השכ׳ מעצמו אחב׳ קניני העוה׳ שידע שמחשב׳ יש ד

חָכָם עָצֵל בְּעֵינָיו מִשִּׁבְעָה מְשִׁיבֵי טָעַם:
מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי כָלֶב עֹבֵר מִתְעַבֵּר עַל רִיב לֹּא לוֹ:
כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיֹּרֶה זִקִּים חִצִּים וָמָוֶת: כֵּן אִישׁ רִמָּה אֶת רֵעֵהוּ וְאָמַר הֲלֹא מְשַׂחֵק אָנִי: בְּאֶפֶס עֵצִים תִּכְבֶּה אֵשׁ וּבְאֵין נִרְגָּן יִשְׁתֹּק מָדוֹן: פֶּחָם לְגֶחָלִים וְעֵצִים לְאֵשׁ וְאִישׁ מִדְיָנִים לְחַרְחַר רִיב: דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי בָטֶן:

הזה׳ ויעריך שכלו בדבר מדברי החכמ׳ עד שתסור ה
החכמה ההיא מלבו כש׳ הראוי שיתעורר האדם יכר
יברו בדבר מן הדברים גם אפש׳ שיהי׳ ענין הפסו׳
כן ׳מי שהוא מחזיק כלב ומעוררו הוא עובר וגורם
שיבא עליו ריב שלא היה בא עליו אלמלא מעשיהו ו
זה׳ וכן מי שמעורר יצר תאותו על דבר מתאות מע
העולם גורם רע לנפשו שלא היה חל עליו אלמלא מ
מעשיהו זה שסבב לנפשו זה ׳גם אפשר שיון זה ב
באומרו מחזיק באזני כלב כלו׳ כי הדיבור בביאור ע
ענייני הסודו׳ הוא כמעי׳ הכלב הישן ועוב׳ ומתעבר
על ריב לא לו ותועבה הסתיק׳ ממנו כי מעט הם שיקשה להם ענין מענייני המציאו׳ ודומה לזה אמ׳ אחכ׳ באפס
עצים תכבה אש ובאין נרגן ישתוק מדון ונקרא כלב האדם הנרדם מהבלי הזמן כמשך אחר תאותיו בלבד
והמעוררו על סוד מהסודות מחזיק באזני כלב וזה הפסוק יתדבק עם הפסוקי׳ שלפניו יגנה בהם מעשה הסכ
הסכל ואומר שהתעצל מקנות החכמה להיותו חכם בעיניו הוא מחזיק באזני כלב עובר ומתעבר על ריב לא ל
לו והוא לרמות רעיו והוא האיש המתלהלה היורה זיקים חצים ומות כן הוא האיש שרמה את רעהו ואומר ה
הלא משחק אני ואין ראוי לשחוק חבירתו על היותו נרגן ומעורר מדנים כי באפס עצים תכבה אש וכמו שה
שהפחם הוא באות לגחלי׳ ועצי׳ לאש כן איש מדייני׳ לחרחר ריב ודברי האיש הנרגן הם כמתלהמי׳ וה׳ ירד׳ חדר
בטן ולדמיון כסף מצופ׳ על חרש כן הם שפתי׳ דולקי׳ ולב רע וזה יהי׳ כשיהי׳ רע בלבו ובדברי פיו ולפעמים
בשפתיו יכיר השונא ונראה שהוא אוהב ובקרבו ישים מרמה וזה אינו ראוי לחניפה כי אין אדם יכול להשמר
ממנו ולכן כי יחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו כי כשתכסה שנאה במשאון כלומ׳ שמכסה דעתו
בלבו ואורב לחברו להביא עליו שואה ומשואה סוף שיתגל׳ ויטוב עמלו בראשו כשיתגלה מצפון לבו והוא אמרו
כורה שחת בה יפול וגולל אבן אליו תשוב   כמתלהלה   שורשו להה והוא כפול על משקל כמתעתע ובאי
וכחירק תחת השי׳ ובדגשות הת׳ והוא מן ומתעתעי׳ בנביאיו ולמד הפועל נאבדת עם הכפל הזה׳ ופי׳ כמת
כמתעלם הנמהר וכן פי׳ ותלה ארץ מכרים כלאה ויגעה וכמהרה ויתכן להיות כמתלהלה רביעי׳ ואו׳ כי האיש
שהוא מרמה רעהו בערמתו ואו׳ הלא משחק אני כלומ׳ לא כתבוכתי להביא   עליו זה הנזק הוא דומה אל הא
האיש המתעלם שהוא יורה זיקים חצים ומות   באפס   אומר כי כשיכלו העצים יכבה האש לפי שהעצים ה
הם סבתו כי אלחות אשר בעצים היא מזון השלהבת ובסור הסבה יסור המסובב כן באין נרגן כלו׳ בעת שלא
יהיה הנרגן במצא והוא הרכיל ישתוק מדון והוא הריב לפי שדברי נרגן כמצא שהוא הסיבה ובהסיר הסיבה
לא ימצא הריב שהוא מסבבו גם אפשר שמדון הוא תואר אל האיש המריב ולפיכך אומר עליו ישתוק כי על הר
הריב הוא אומר יחדל הריב או כיוצא בו אמנם כיון לומר כי כשלא ימצא הנרגן שהוא מעורר המדנים האדם
שדרכו להריב ישתוק ולא יריב כי הנסרה הסבה אשר בעבורה יריב ׳ואפשר שזה שאמר דומה למה שאומר מ
מחזיק באזני כלב המדבר בביאור בענייני הסודו׳ או מי שמעורר אדם בלתי הגון עליהם ולפיכך אמר באפס ע
עצים תכבה אש כלו׳ בעת שיחדל מלדבר   בביאור בענייני הסודו׳ אז תכבה המחלוקו׳ והטענות ובאין נרגן
כלומר בעת שלא תהיה נרגן לגלו׳ מסתרי התורה והחכמ׳ לאוילים או לעוררים׳ עליה׳ ישתוק המדון ואש הם
המחלוקות   פחם   אמר כי כמו שהפחם והוא הגחלת הכבה והוא מוכן להעשות ממנו גחלת דולקות וכמו
שהעצים הם מוכנים להעשות מהם אש כן האיש שהוא מזומן לחרחר ריב כלומר לעורר ולסבב הריב
דברי   אומר כי דברי הנרגן והוא הרכיל הם כמתלהמים ונרגן הוא שם כגזר מן ותרגנו באהליכם והנרגני׳
הם הרכילים שמסכסכין בין בני אדם כמתלהמים ענין המלה כחלקים הנעלמים
והוא דומה ללשון ערב שאומ׳ לאמת מענין בלעת וכאילו אמ׳ דברי נרגן הם בקלות ובהבלעה וה׳
ירדו חדרי בטן ר״ל והם מגיעי׳ התכלי׳ מן הרע והנזק או יהיה כמתלהמי׳ הפך מן הולם פעם כלומ׳ הם מרחי׳
שיתלמו הלבבי׳ הנאמרי׳ עליה׳ אות׳ הדברי׳ ונמצ׳ שאינ׳ מכו׳ כקלו׳ רק מכו׳ ירדו׳ חדרי בטן   כסף   אמ׳ כי וכ

כסף סגים מצופה על חרש שפתים דלקים ול״ב
רע : בשפתיו ינכר שונא ובקרבו ישית מרמה : כ
כי יחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו :
תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל : כרה
שחת בה יפל וגולל אבן אליו תשוב : דבר שקר

לשון

כסף אמ׳ כי יש אנשים שלבם רע ושפתותיה׳
חלקו מחמאות ויש שלבם טוב ושפתותיה׳ לא נרכן
ידברו מן הרע מה שלא ידבכו לעשותו אמנם כשיז
כשיזדמן שיהיה הלב רע מעיקרו והשפתים יהיו בג
בוערי׳ כאש מתלקח׳ זהו תכלי׳ הרע והוא דומ׳ לחרש
שאין בו ממש והוא מצופה מכסף סיגים שגם הצפוי
לא יועיל ויהי׳ פי׳ דולקי׳ בוערי׳ ואם יהיה דולקי׳ מענין
הרדיפה והשטנה כמו כי דלקת אחרי יהיה ענינו ש
שפתים דולקים השפתים שלא ידברו בענייני הריב רק שיפתקו השפתים הנושקים זה את זה בעת הכתי׳
שם ניקה דולקים בעבור שהם רודפים זה את זה והשיגו זה את זה ואו׳ כי כשיהיה הלב רע בפנים והלב שותק
ואינו מראה הרע הוא דומה לחרס שאין בו ממש והוא מצופה מכסף סיגים שעם היותו כסף סיגים יחשבו בני
אדם כי הוא כסף נבחר וכן זה הענ׳ שהוא מזוייף מתוכו שלבו רע הוא מרא׳ בשתיקתו שאינו רע בשפתיו
אמ׳ כי שאים שהוא שונא לאיש אחר לא יוכל להעלים מומי לבבו כי בשפתיו יראה שהוא נכרי מאהבתו ויחנן את
משלומו וגם בלבו ישים מרמ׳ כלומ׳ יחשוב מרמ׳ בלבו כדי להזיקו ולפי זה הפי׳ אין טעם לאמרו אח׳ זה כי יחנן
קולו אל תאמן בו ולכן הפי׳ הנכון הוא שהשונא יתעלם משנאתו ולא יגלה אותה והענ׳ שבתוך לבו ישית לו את
מרמה הוא בדברי שפתיו היותו נכרי ממה שהוא על דרך האמת. והענין שהוא שונאו ומראה בדבריו שהוא א
אוהבו ולכן סמך לו כי יחנן קולו אל תאמן בו כלומ׳ אחרי שהתבדר לך שנאותו אותך לא תתפת׳ לדבריו ולא
תבטח בו כי יש בלבו מרמ׳ מה שלא יגלה אות׳ בפיו תכסה אומ׳ כי בעת שתכסה השנאה במשאון
סוף שה׳ יגלה אות׳ בקהל ומשאון שרשו נשא והוא שם דומה לאמרו הרימה פעמיך למשואות שענינו הביאה
שבריך על אויביך ממרו׳ בעבור תרבו נשא או שוממות נשא ואומ׳ תכסה שנאה במשאון ר״ל מי שמכסה שנ
שנאתו ואורב לחבירו להביא חורב ושממ׳ עליו ה׳ ית׳ יגלה רעתו בקהל או יאמ׳ מי שמכס׳ שנאתו בהצפינו אותה
סופו שתגלה רעתו בקהל ר״ל מי שמכס׳ ומעלי׳ שנאתו הוא כאלו הסתיר שנאתו במקום ריק וזה שה׳ ית׳ סבב ש
שתגלה רעתו בקהל כרה אומ׳ כי פעמי׳ רבי׳ ראינו שהאי׳ אשר כרה שחת בה יפול והוא הביר׳ וכן ראינו
שהאיש שהוא משליך האבן חורק אותה למעלה שתשוב אליו והוא משל ואומ׳ כי האנשים שיפעלו הרע כדי ל
להזיק בו זולתו יוזקו הם בעצמם ברע ההוא וכן מי שגולל האבן להגיעו למקום אחר כלומ׳ שהוא מסבב להגי׳
הרע לזולתו והרע ההוא ישוב על ראשו ועל קדקדו חמסו ירד והורה זורק אבן גולל מפני שההליכת האבן מ
מכח הזריקה באויר השמים היא מתגלגלת והולכת וכמו כן יקרה שיחדש מיני היזקים ונפכיים להזיק זולתו ש
שהוא יוזק בהיזק ההוא כן הענין במי שהוא מכשיל רעהו ומדריכו בדרך רעה נותן לו דעת בלתי אמיתי שה
שהוא נעכש מתעשה ההוא והוא חושב להפיל חבירו בשחת ולא ידע כי בנפשו הוא כי כמו שהדבר הגדול ההוא
עשיית הנפשות ויפול סברו הטוב כפי כפל המעשים הראויי׳ שיעשו אותם שלמדו ממנו כן החטא הגדו׳ הוא
להסגות היושרי׳ כי יכפול חטאו כפי חטאת שיחטי׳ בסבתו ולפי׳ אומ׳ כורה שחת כלומ׳ כל מי שחושב להפי׳ חבירו
בבאר שחת בכותבו לו דעת נפסד ואמונה כוזבת הוא יענש בסבת החטא ההוא וכן מי שחושב לזרוק אבן על
חבירו והוא משל בכתיבת טעם בלתי אמיתי בלבו עליו ישוב העון ההוא ואחרי שהזכי׳ ההיזק המתחדש מפאת
הדבור הרע בפסוקי׳ הקודמי׳ כמתלהלה היורה זיקי׳ והבאי׳ אחריו אמ׳ לא תחשוב שהדבור הרע יהיה כשיספר
רעת מחבירו כי גם מי שישבח אנשי׳ בשקר הוא בשנאתו אותם ישימ׳ נדכאי׳ בסבתו אות׳ והוא שאמ׳ אליו לשון
שקר ישנא דכיו וכן מי שדבר לרעהו חלקות הוא דוחה אותו מן הטוב אל הרע והוא אמ׳ ופה חלק יעשה מדחה
לשון אומ׳ כי האיש שיש לו לשון שקר הוא יעיד השקר בעבור שהוא ישנא האנשי׳ אשר חפץ דכא׳ וקרא
האנשי׳ המדוכאי׳ באמרו פין דכיו כלומ׳ המדוכאי׳ בסבתו ולא שישנא אותם אחר שדכא׳ רק השנאה קודמת וב
ופה חלק יעשה מדחה ר״ל ומי שחלק פיו ואינו מוכיח בעלי המעשי׳ הרעי׳ גורם להם שידחו מדרך החיי׳ או יהיה
ענין הפסוק כן כלומ׳ מי שהוא מבטיח האנשי׳ על שקר ואינו מוכיחם הוא בשנאתו אותם יעשה זה כי אלו ה
היה חפץ בטובת׳ לא היה מבטיח אות׳ על שקר ולכך כמך לו ופה חלק כלומ׳ הפה חלק שירא׳ להם בשקריו גורם
להם שידחו מארץ חיים ובענין שאי׳ שמסבב רעהו בשקר ומחליק לו בדבריו הוא מזיקו היזק גדול אמר כמו׳

כז ישנא דכיו ופה חלק יעשה מדחה: אל תתהלל
ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום: יהללך זר ו
ולא פיך נכרי ואל שפתיך: כבד אבן ונטל החו
החול וכעס אויל כבד משניהם: אכזריות חמה
ושטף אף ומי יעמוד לפני קנאה: טובה תוכחת
מגלה מאהבה מסתרת: נאמנים פצעי אוהב וג

כמו שאינו טוב בעבור שיהלך אחר במה שאין בך
וכן אל תתהלל אתה ביום מחר כי לא תידע מה ילד
יום ותעשה שיהללך זר על האמת ולא יהללך פיך וי
ויהללך נכרי ולא יהללך שפתיך כי אם תתהלל אתה
יקנאו בך האוילים אמר כובד יש לאבן ונטל לחול ו
וכעס אויל כבד משניהם ויש לו אכזריו' חימה ושטף
אף ומי יעמוד לפני קנאה שיקנ' בך האויב כשתתהל'
ולכן מי שמהללך במה שאין בך הוא שונאך כמו ש
שאומ' לשון שקר ישנ' דכיו והוא טוב מאותו שמהלל'
במה שאין בך מי שיוכיח אותך כי טוב תוכח' מגלה מאהבה מסותרת ולא די שהתוכח' היא טובה אלא שהאמנ"
הם פצעי האוהב שיעשה בחבירו דרך תוכחת. ונשיקות השונא הם נעתרות אלא שנפש שבעה תאות העולם
תבוז נופת התוכיחה ובנפש רעבה ונמאה אל החכמה כל מרירות פצעי אוהב יחשוב למתוק. בידעו כי כל אי'
מוכן אל המיתה ומי שהרנית החכמה הבליה והוא אומרו כצפור נודדת מקנה כן איש נודד ממקומו אל
אומ' אין ראוי לך שתתהלל ותאמ' מחר אעשה כך וכך כי לא תדע מה שיוליד היום והוא הזמן מן המקרים א
ויכול להיות שיתחדש מקרה ימנעך מעשות מה שזימנת לעשות ואמ' מה ילד יום על דרך הרחבת הלשו' כאלו
הימים הרו ויולידו המקרים יהללך אמ' אל תתהלל אתה על טוב עשית' או על מעלה קנית' אותה רק
הנח שיהללוך הזרים ולא יהללך פיך וכן טוב שיהללך איש נכרי במה שיראה בך מן החכמה ולא יהללו' שפתי'
או יאמ' אתה האיש המתהלל בפיך מה לך להתהלל בדבריך וסוף שיהללוך אחרים ואין צריך שתתהלל אתה ב
בדבריך או יאמ' יהללך זר כלומ' עשה מעשים וקנה מעלות שבעבורם יהללוך האנשי' שלא תהיה מכת האנשי'
שלא יהללום אחרים בעבור כי אינם ראויים אל המהללה ומתוך כך יהללו את עצמם כי אין מי שיהללם
וכן עשה שיהללוך הנכרים ולא יהללוך שפתיך כבד אומ' כובד יש לאבן ונטל יש לחול כלומ' סבל ומש'
והכעס שיש לכסיל בעת שיכעס הוא יותר כבד משני העניינים הנזכרים אכזריות אמ' כי אכזריו'
גדול יש בעניין החמה ועם כל זה יוכל האדם לסגר בעדה ולעמוד בפניה ואם לא נזכ' וכן ושטף אף כלומר
מיעוט האף כמו בשצף קצף הסתרתי פני אמנם הקנאה מי יעמוד לפניה הודיע כי הקנא' הוא הדבר הרע על
הכל על דרך שאמ' ורקב עצמות קנאה או יהיה זה הפסוק דבק לפסו' שלפניו ומי זה שיוכל לעמוד בפני קנאה
שיקנא האויל אל ההולכים בדרך החכמה טובה אומ' יותר טובה היא התוכחת שיוכיח האדם את חבירו
בגלוי ויותר מועילה לו מן האהבה שיאהב אותו ויכסה פשעיו ויסתירם כי עם התוכח' שיוכיחהו יביאהו לחזו
עד נעם הסתירו פשעיו יגרום לו שלא ישוב מהם. או יאמ' כי התוכחת שיוכיח האדם בה את חבירו ואפי' בגלוי
היא טובה ומועילה בעבור שהיא באה מאהבה מסותרת כי לולי האהבה שהיא נרשמ' במוחו לא הוכיחו או יאמר
טובה היא התוכחת המגולה בזמן שהיא באה מאהבה שהיא נעוצה לו בלבו כלומ' שתהיה סבתה אהבה מסותר'
לא שיתכוין לביישו כי או היא תוכחת רעה נאמנים אמ' כשיהיה איש אחד אוהב לחבירו עד שיהיה
בחזקת אוהבו אפי' אם יזדמן שיפצעהו כל שכן שיגרום לו היזק קטן הוא בעבור אהבתו אותו
יחשוב הפצעים ההם ואעפ' שיהיו פצעי' רבים ולא יחשוב כי בשנאתו אותו פצעהו ובהפך זה אומ' ונעתרות נש
נשיקות שונא כלומר אם יהיה איש שונא לרעהו וישק אותו שדרך הנשיקות הוא להראות האהבה הנטוע' בלב
יחשבם האיש ההוא נשיקות נעתרות כלומ' דבר יקר והם ללא תועלת או יאמ' כי האוהב יהיו הפצעים שיפצע
בחבירו כדי להוכיחו פצעי' גדולי' ונאמני' על דרך מכות גדולו' ונאמנו' וגו' שענייני גדולים וקיימי' ור"ל מי שלא
יאהב רעהו כנפשו יוכח אותו תוכחה קלה אמנם האוהב פצעיו הם גדולים ונאמני' ואמ' ונעתרות נשיקו' שונ'
ר"ל כי השונא את חבירו לא יוכיחנו אלא ינשקנו נשיקות נעתרות ר"ל רבות ואיפשר שקר' החלק השכלי מכחו"
הנפש אוהב וקרא יצר לב האדם שונא ואומ' כי החלק השכלי יוכיח כחות הגוף ויסירם ויבער' בראותו
שימנעו פעולותיו בידיעת המושכלות בסבת תאותם כי בראותו כחות הנפש נוטות לקנה האחד והוא רע הוא
יטה אותם אל הקנה האחר וזה מה שכנה בפצעים גדולי' אמנם השונא והוא המלך זקן וכסי' רבי' הם הנשיקו'

והפיתויים והטעטוע שים בינו ובין כחות הנפש וזה
הנפש יש לו דבקות עם שפנו שלפניו ועניכו לא די
שיא טובה שתוכחת המגולה אלא אפי׳ הפנעי׳ שהם
יותר מתוכחות בפה הם נאמנים כלומ׳ אות׳ שהם מ
מאהב׳ נאמנות

ונעתרות נשיקות שונא: נפש שבעה תבוס נפת
ונפש רעבה כל מר מתוק: כצפור נודדת מן קנה
כן איש נודד ממקומו: שמן וקטרת ישמח לב וב

נפש אומ׳ כי האיש בזמן
שהוא שבע ומלא תאותו מן המאכל והמשתה הוא יבוז אל הנופת כלומ׳ ואפי׳ הנופ׳ והוא המתוק מכל דבר לא
יעבר זולתו אבל האיש הרעב בעבור רעבונו אפי׳ הדבר המר שמדרכו שלא יאכל יהיה בעיניו מתוק ומלת ת
בוס הוא מגזרת ועל הרי אבוסנו ואבוס עמים באפי ר״ל ידרוך על הנופת ולא יחשבנו לכלו׳ ורמז בזה כי הנ
הנפש השביעה מתאוות העולם וכל אשר ישאלו עיניה לא אצל מהם והיא תבוז אל החכמה הנמשלת אל הנו
הנופת כי לא תמצא החכמה עם קנייני העולם אמנם הנפש הרעבה מקניני העולם ר״ל שנעדרו ממנה קנייני
העולם לא שתהיה רעבה וכוספת אליהם היא תמצא הדברים שהם מרים בעיני הנפש השבעה והם קנייני ה
העולם למתוק לנפשה ולמרפא לעצמה ואיפשר שקרא נכם שבעה נפש האדם בעת שתהיה שבעה מהחכמה
והענין שהשיגה ממנה קניין גדול ואומ׳ כי הנכם בעת שהשיגה ממנה שיעור גדול עד שתהיה בעבור זה ראוי
ראויה להקרא נפש שבעה היא תבוז למחמדי העול׳ והוא אשר קרא אותה נפש נופת עבור עריבותם על האד׳
ואומ׳ כי נפש החכמה היא תבוז אל הקניינים הזמניים ביודע׳ כי הם טובות מתדמות ודבר בלתי קיים והם הונ
מעצמותם ותדבק בחכמה ובסודותיה אשר יהיו לה לבדה ואין לזרים אתה אמנם הנפש הרעבה והיא שדבקה
באהבת קנייני העולם בזה תכלה והיא ראויה שתקרא רעבה מכני שלא תשבע לעולם כי לא תתבונן בחכמה
המתוקה מדבש אלא הדברים שהם מרים על דרך האמת והם התאוות הגופניות והמדות המגונות והפחיתיו
וכל דבר כוזב הם מתוקות ונחמדות בעיניה ובהם תדבק כצפור אומ׳ בפסוק הזה שאין ראוי לבטוח
על העולם ואם יראה האדם עצמו על תכונה טובה מצבו חזק וקיים הן מגופו הן מממונו הן מבנין ידע כי ה
הוא מוכן אל הנסיעה כי העולם הזה אין קיומו בו לדבר מהדברים וטובותיו ורעותיו הם טובות ורעו׳ מדומו׳
כאשר יחכו כן ישעו והוא אמרו כצפור נודדת מקנה וגו׳ ובא להעיר האדם שיכין לו כלי הנסיעה ויכין לו מן
הצידה מה שיספיק לו בדרך הרחוקה ויחשוב אנה יכין חנייתו בעת שיסע מן העולם הזה ומה הם המעשים א
אשר ילווהו ואמ׳ כמו שהצפור שהוא נודד מן הקן שלו בפעם הראשונה שיתחיל לעוף או שיגורש מן הקן שלו
וילך נודד אנה ואנה ולא ידע אנה ילך ולבו מטורף כן הוא האיש שנודד מעיר מולדתו שיאבדו עשתונותיו ו
ואם יקרה זה לאיש בהיותו נודד ממקומו אל מקום אחר קרוב עם היותו מוצא אנשים בדמותו בצלמו ידע טב
טבעם ועניינם איך יהיה ענין האיש בהשבו אל הסוף והוא העת אשר יסע מן העולם ילך ולא ידע אנה ולא
ידע מי ימצא ומי יסגור בעדו יודע מה שקדמו לו מן העונות וחובות ה׳ ברורות בנפשו והוא איננו שוגג כי הת
התורה ביד כל נביא וכל חוזה וידע כי אם יקבר בחובת האל ית׳ עליו כפי היכולת יענש מה גדלה אשמת מי
שלא יתעורר על זה ואחר שהזכיר טובת תוכחת מגולה מאהבה מסותרת ונאמנים פצעי אוהב אמ׳ כי עריבות
גדול הוא לאיש כשיהיה לו מוכיח ויועץ אותו הטוב לו בכל לבו ובכל נפשו והוא שסמך אל זה שמן וקטרת יש
ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש ואחר שהדבר כן אם יהיו לך רעים נאמנים אל תעזבם והוא אמרו רעך ור
וריע אביך אל תעזוב ובית אחיך אל תבוא ביום אידך אלא שתקבל עצה גם משכניך והוא אמרו טוב שכן קר
קרוב מאח רחוק ולכן חכם בני ושמח לבי כדי שאוכל להשיב חורפי דבר לשעבר בעבור שכלות׳ כי אתה מעט
חכם כי אם תהיה חכם תועיל לך חכמתך כי האיש שהוא חכם בעבור היותו ערום ראה רעה ונסתר אמנם הפת
הפתאי׳ עברו דרך מכוון ונענשו ובסבת פתיותם עושים ערבות לזר ומחבקים חק נכריה ולכן לקח בגדו כי
ערב זר וגו׳ ואיפשר שקרא זה יצר התאוה וקרא נכריה הנפש המתאוה והענין שנתפתה אחר יצרו וסמך אל
זה מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם וגו׳ וקרא רעהו הכח השכלי ואומ׳ כמו שיש לגנות מי שערב לזר כן יש
לגנות מי שיעורר שכלו במושכלות בימי הבחרות והוא שכנה בבקר השכם קללה תחשב לו בעבור שיקח או בד
בדמיונו דעות נפסדו׳ שמן אומ׳ כי השמן הטוב וכן הקטר׳ שיעשה מן העצי׳ המשובחי׳ הבאי׳ מאר׳ הודו
שמיוחדי׳ לקטר בהם הבתים ולזכך האויר ישמחו הלב כי הלב ישמח וכחותיו יתפשטו אל הריח הטוב׳

וּמֶתֶק רֵעֵהוּ מֵעֲצַת נָפֶשׁ׃ רֵעֲךָ וְרֵעַה אָבִיךָ אַל
תַּעֲזֹב וּבֵית אָחִיךָ אַל תָּבוֹא בְּיוֹם אֵידֶךָ טוֹב שָׁכֵן
קָרוֹב מֵאָח רָחוֹק׃ חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי וְאָשִׁיבָה
חֹרְפִי דָבָר׃ עָרוּם רָאָה רָעָה וְנִסְתָּר פְּתָאִים עָבְרוּ
נֶעֱנָשׁוּ׃ קַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר וּבְעַד נָכְרִיָּה חַבְלֵהוּ׃
מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ

גם אפשר שכוון במלת שמן אל האור הנאות שפתי
בפתילה הכתוכה בשמן טהורה זך והאור מתוקן וט
טוב לעינים ׳ויא׳ שמן אכילת משמנים ומתק רעהו
מעצת נפש רל׳ בעבור מה שהגיע לו מן הטובה בע
בעבור העצה הטוב׳
שיתן לו בכל ענייניו הא׳ ריעך וריע אביך אל תעזו׳
רעך הא׳ שאין ראוי לאדם לעזוב ריעך שקדומי׳
אשר גדלו עמו וכן ריע אביך והענין שלא יפרד מ
מאהבתם וידרוש שלומם וטובתם כל הימים ונתן סבה בזה ואמ׳ בית אחיך כלומ׳ אם תעשה שלא תפרד מאהב
מאהבת ריעך וקרובך וגואלך ושלא תפדד גב׳ מאהבת ריע אביך בבוא אליך יום איד כלו׳ בחול עליך צרות
מקרות הזמן לא תצטרך לרוץ לעזרה לבית אחיך מודעך וריע אביך יהיו לך במקום אב ואם ככוכים לעזרת׳
טוב שכן קרוב מאח רחוק רל׳ יותר טובה תגיע אליך מן השכן שיהיה קרוב אליך ממה שיגיע לך מן אח בע
בעת שיהיה רחוק ממך ולפיכך יהיו לך רעים ולא תסמוך על הקרובים בלבד או יהיה אומרו ובית אחיך בלב׳
אל תבוא ביום אידך כלומ׳ לא יספיק לך לעזרתך אחיך לבדם רק יהיו מן המרעי׳ שיושיעוך בעת צרתך טוב
שכן קרוב מאח רחוק כלומ׳ על כן יעצתיך להשתדל בקניית הרעים כי לפעמי׳ ירחק ממך אחיך ואם לא יהיו
לך רעים לא ילכו עניניך אל השלימו׳ ויותר טובה תגיע לך מן השכן שהוא קרוב אליך ממה שיגיע לך מן ה
האח שיעמוד רחוק ממך ׳ועל דרך כסתר כאמ׳ שריעך וריע אביך קרא השפע השכלי אשר הוא דבוק בין ה׳
ית׳ ובין השלימו׳ ועת נר הוא זמן שצריך לקיום החומר׳ יום איד שאז הוא צריך שיעזור כאח ועל אותו הזמן א
אמר ובית אחיך רל׳ בו ש׳לא יכנס שם בדרך שיעזוב ריעו כי בכל עת צריך שיטי׳ מחשבתו בריע ההוא השוכן
אצלו והיא השכינ׳ שאמר׳ ז״ל שהיא למעלה מראשותיו כי הוא הקרוב לו באמת והאח הוא הרחוק בפיוכה אבל
השכינ׳ ועל זה אמר טוב שכן קרוב מאח רחוק והוא המכוון באומרו ויש אוהב דבק מאח ואפשר גב׳ שעל זה
הענין אמר בכל עת אוהב הריע ואח לצרה יוולד חכם זוהו מבגיין השכל על משכל בלא רכב ולכן בקו
בקוד החית בחטיף פתח ואומר קנה חכמה אתה בני ומתוך כך לבי ישמח בעבור חכמתך וגם אוכל להשיב ד
דברי׳ אל המחרפי׳ אותי עבור שיותך עתה שכל מן החכמ׳ תעשה לו שני תועלו׳ לבד ממה שתועיל בזה לנפשך
האחד שישמח לבי בעבור קנותך החכמה והשני שאוכלי׳ להפא כאשר תרפוני עד כה בעבור סכלותך יהיה לי
פתחון פה להשיבם כי אינך כאשר חשבוך רק את׳ חכם ערום אמר כי האד׳ שהוא בעל וגרמה
וערמה הוא בראותו דבר שיהיה ספק ומפחד פן תחול עליו הרע בסבתו הוא יתרחק מן הדבר ההוא ולא יעם
יעשנה וכן ישמור לעשות כל דבר רע ומחכמם בדבר רע ומתוך כך לא יענש ואם לא כזכר אומם הפתאי׳
ראו רע ולא חששו ועברו ומתוך כך נענשו ואפשר שקרא ערום במקום הזה המבין בחכמת משפטי הכוכבים
גוזרת חול רע על מקו׳ מהמקומו׳ הוא יסתר מהרע׳ ההוא שלא יבואו תגמ׳ על דרך משל שאם יראה שהמערכ׳
תגזור לחיות גובר חום באותו הזמן יכין לו מקום ומזון יועילוהו כנגד החו׳ ההוא וישמרהו בכל יכולתו וכן אם ר
ראה חבור גוזר על השחתת עיר או גליל ושיהי׳ חרב פוסטת באותן המקומות הוא יברח משם אל מקו׳ אחר או
ירוץ אל מגדל עוז והוא שם ה׳ אשר בו ירוץ צדיק ונשגב אמנ׳ הפתאי׳ והם אשר סכלו זה והם מכת האנשים א
אשר לא תלו בטחונ׳ בה׳ ית׳ שיסבב הצלחת׳ הם עוברי׳ לתומת׳ ויד ה׳ הית׳ בם להומם ׳ ואפש׳ שקרא ערום החכ׳
והזריז בהצלת נפשו ואמר כי הזריז והוא הפקח בבוא יום רעה יסתר בסתר עליון ובצל שדי יתלונן והו
והוא יצילהו מפח יקוש ומדבר הוות ׳ אמנה הפתאים אשר לא ירוצו אל מגדל עוז שם ה׳ הם עוברי׳ בקרב הבו
הכרות ומקבלי׳ העונש והרעה קח אומר כי מי שיעשה ערבו׳ לאיש זר או שתפסיד ממונו ונעשה חוב ב
בעבור אהבת נשי׳ נכריות ראוי הוא שיבואו לביתו ואם לא ימצא׳ דבר יפשיטוהו את בגדיו ויקחום בעבור החוב
שעשה ושי׳ חבליהו יקח משכונו ואפשר שקרא זר המלך זקן וכסיל וקרא הנפש המתאוה נכרי׳ לפי שהם זרים ו
ונכריו׳ מעצמות האדם ואומר כי הנמשך אחריהם ראוי שיסוללו ממנו כל הטובות מברך או׳ כי מי שיב
שיברך רעהו או שיהללוהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו מפני שהרואי׳ והשומעי׳ יביאו לספר בש
בשבחו ואפשר שקרא רעהו הנה השכלי

ואומ׳ כי מי שיעוררהו שכלו לחקור במושכלות בימי
הבחרות בעוד שהכחות הגשמיות חזקות והוא שכנה
בבקר השכם הוא דבר בלתי ראוי כי יקח דמיונו די
דיעות נפסדות להולשת שכלו ותוקף תאוותיו ואחר
שהזכיר גנות הרשעים והאוילים זכר גנות הכסילים ה
הסכלות ואומ׳ דלף טורד וגו׳ דלף אמ׳ כי

בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו: דלף
טורד ביום סגריר ואשת מדינים נשתוה: צפניה
צפן רוח ושמן ימינו יקרא: ברזל בברזל יחד ואי
ואיש יחד פני רעהו: נצר תאנה יאכל פריה

הדלף הטורד ביום סגריר ואשת מדינים שניהם שוים בענין אחד ודלף שטורד יקרא הדלף בעת שלא יפול ב
במקום אחד מיוחד אלא אחת הנה ואחת הנה או יקרא טורד בעבור שיטריד האדם בנפילתו עליו ואמרו ביום
סגריר ר״ל בעת שירד מטר סוחף שכל אדם נסגר בביתו וזה הדלף בעבור שהוא נופל אחת הנה ואחת הנה לא
יוכל האדם לכוין עמידתו במקום מכוון ונוכח לביתו לא יוכל ללך בעבור שהוא יום סגריר · וכן יקרה אל ה
האדם בעת שיהיה לו אשת מדינים כי הוא לא יוכל לנוח בביתו מפני מדיני אשתו׳ ואחר הכתים ים בהם מן
הסכנה והעונש מה שאין הפה יכולה לדבר או יאמ׳ כי כמו שדלף טורד האדם ממחשבותיו כן האשה שהיא
אשת מדינים טורדת האדם מכל מחשבותיו צפניה אמ׳ מי שרוצה להצפינה ולהסתירה כאלו הוא רו
רוצה לצפון הרוח ולהסתירו שלא יוכל להסתירו והענין כי מי שרוצה לצפון ולכופה האשה ש״לא תעש׳ נבלה
דומה במעשהו לאיש שירצה לאסוף הרוח בחפניו לפי שאינה מוכנת להסתר אל הצפון לדמיון השמן הטוב ש
שקורא ומכריז על עצמו הע״צ שהוא תחת היד או בתוך הכלי וזהו אמרו ושמן ימינו יקרא כלומ׳ איננה אוחזת
במדת הצניעות רק מכרזת בעצמה על מעשיה לדמיון האיש שמוליך השמן הטוב בימינו וריחו נודף והולך ר
רכיל וקורא ומכריז על עצמו וי״מ ושמן ימינו יקרא שהנמשך אחר האשה הוא יוכה ויופצע עד שימינו יקרא
שמן שמן לרכך מכתו ולפי זה הפי׳ היה לו לומ׳ תקרא לשון נקבה או יאמ׳ הוא לדמיון הדלף הטורד שהוא לא
יפול במקום מיוחד רק יטריד מקומותיו אחת הנה ואחת הנה וכן ענין האשה הזונה לא תעמו׳ בירכתי הבית
רק בחוץ פעם ברחובות וגו׳ · ואחר שהזכיר גנות הכסילים וזרז על קבלת המוסר והתוכחת אמ׳ לא
יקל בעיניך ענין המוסר והתוכחת כי כמו שהברזל האחד יחדד פני חבירו כן לא יתוקן עוות האיש כי אם
בתוכחת שיוכיחהו איש אחר וכמו שנוצר התאינה יאכל פריה כן האיש השומר מצות אדניו המוכיחו יבא לידי
כבוד ברזל מלת יחד סובלת ב׳ פירושים אם שיהיה ענינו מן וילכו שניהם יחדיו ואם שיהיה שרשו ח
חדה ובא על׳ משקל ויתחו בניין עיניכו שמאל בעשותו ולא אחז מן חזה וכן יחד הראשון לפי שהוא באתנח ולא
אמרנו שהוא מן חדד כאשר יחשבו רבים מלשון יחדו ואבי ערב תחתיו חדודי חרש לפי שאם יהיה יחד מ
מן חדד היה אומ׳ ברזל בברזל יחוד על משקל יסוב תחוג לי בשנה את אשר תירון אף יחום ויאמר האח· אמנם
אם היה שרשו חדה לפי אחד מהפירושים הוא בענין חדד ויהיה הה״א מומרת מאחד הכפלים כאשר שיתה הא
שנה תמורת ג׳ שנג ויהיה ענין הפסוק כן כמו הברזל בעת שתחדדהו על ברזל אחר יחדד ויתקן כל אחד מהם
רעהו כן הענין באנשים שהאחד יבין ויחכם בסבת רעהו כי יותר יבין האדם בהיות לו חבר שיתעסק עמו ב
בקניין החכמה משיעמוד האדם לבדו וישקוד עליה׳ וכן יהיה הפי׳ גם כן אם יהיה יחד מענין יחדיו כלומר כ
כשיתחבר הברזל עם הברזל יתחדדו יחדיו זה בזה יהיה בזה תקונם · וכן בהתחבר איש עם רעהו יעמדו יחדיו
או יהיה פירושו כענין אף נבת בנבת עשויה כלומ׳ לא תוכל לעשות מן הברזל פעולה מתוקנת אלא עם כלי
של ברזל וכן האדם לא ישכיל כי אם זה מזה והענין אחד נוצר אומ׳ כי דרך העולם הוא שהאי׳
שהוא טורח בעבודת האדמה ובאשר התאינה הכמה פנים הוא שומר אותה מכל דבר שיזיק לה הוא לבסו׳ יאכל
אותה ולא הפסיד הטורח והעמל שסבל בה וכן הענין במי שטרח בשמירת אדניו ויעמול בו הוא יכובד ר״ל
שהגיע בשכרו שאדנו יכבדהו בעבור מה שסבל מן הטורח בעבורו ואיפשר שכיון לומ׳ שני ענינים האלה
להעיד על דבר אחר יותר נכבד ואומ׳ הנו רואים שמי שישתדל בדבר מן הדברים לא הפסיד השתדלותו כי א
הנו רואים שנוצר תאינה יאכל פריה וכן הנו רואים ששומר אדניו יכובד ומהם נלמוד ואם לא נזכר כי מי שי
שיטרח בעבודת אלהי האלהים ואדני האדנים שיכבדו אתו ופעולתו לפניו ואיפשר שקרא אדניו השכל הא
השכוון ממנו שיהיה אדון כענין שנ׳ ואל איסך תשוקתך והוא ימשול בך׳

וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד׃ כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב ה
הָאָדָם לָאָדָם׃ שְׁאוֹל וַאֲבַדּוֹן לֹא תִשְׂבַּעְנָה וְעֵינֵי
הָאָדָם לֹא תִשְׂבַּעְנָה׃ מַצְרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב

ולומ׳ כי מי ששומר אותו מן הדברים שמטרידים את
אותו לעשות פעולתו הוא יגיע לבסוף אל ההצלחה ה
האמיתית ויתכבד הכבוד המתכברות בו נפשות הכד
הצדיקים בעולם הנשמות כעת שיהיו הצדיקים יום
יושבים ועטרותיהם בראשיהם ואחר שהזכיר כי שו
שומר מצות רבו יכובד אמ׳ כמו שהמים יראו פנים בפני המביט בהם כן לב האדם המשכיל יראה לב נבון ו
ומשכיל באדם אחר אמנם יש מונעים רבים והם עיני האדם שלא תשבענה לעולם וזהו אמרו שאול ואבד׳
לא תשבענה ועיני האדם לא תשבענה כמים אמ׳ כי כמו המעשה שיעשו המים שהפנים שאתה
מראה אליהם יראו הם לך אותם הפנים בעצמם מפני שסבתם הוא התהפך הצורה הנחקקת במים ותראה או
אותה בעצמה כן הענין באנשים שהלב שיהיה לך על איש מן האנשים יהיה לו עליך דומה למאמר רז״ל מה
דבלבך על ריחמך בלביה עלך ועל דרך נס׳ כמים הפנים לפנים הוא שזו עת שלמה המלך ע״ה שכמו היות
המים ספירים ומקבלים הצורות והמראות כן קיבול רוחני בלב האדם ר״ל השכל בקיבול מתואר וזה כי הפני׳
והצורות הנחקקות בהם הם אותות ורשמים לפנים האמתיים באדם הנחקק בשכל שהוא אות ורושם לאדם ה
האמתי ביאור אחר הוא הודעת שלמה המלך ע״ה כי המים להיותם ספירים ומקבלים הצורות קבול רוחני כן
לב האדם ר״ל כח הנפשיי בקבלת המתוארת בהיות הפנים דבקים לפנים בחלק אחד מהמים וקבלת פנים א
אחר או קבלת צורה אחרת בחלק אחד עצמו כמו שישיג בקלות הענין ועל כן ידבק האדם הרמוז אליו בכח
הנפשיי וקבלת הכח הנפש המתואר פרטי אחד איננו מונעת קבלת פרטי אחר כמו שהתבאר במקומו ביאור
אחר על שזה שהמתואר הוא הודעת היות המים ספירים ומקבלים הצורות קבלה רוחנית בלב האדם ר״ל בכח
השכלי בקבול המתואר וזה כי כל צורה וכל מראה הנחקק במים מתאחד למראה אחר הנחקק בהם ושבים בו
צורה אחת ומראה אחד עצמו כן לפי קצת מן החכמים שהאדם הרמוז אליו מתאחד לאדם אחר בשכל ושבים
צורה אחת פי׳ אחר הוא הודעת שלמה ע״ה היות המים בלב האדם להיות כני המים ומראים לפנים ולמראים ה
החיצונים הנחקקים בהם באדם הפנימי לאדם החיצוני בשכל וזה כמו שמראה המים מתהוו׳ מהמראה החיצוני
ואין להם מראה אחר כן האדם הפנימי שהוא האדם המושכל מתאחד ומתהוה מאדם החיצוני בשכל ואיננו מ
מוטבע בו בלתי נקנה מחוץ באמת לדעת קצת מהקדמונים ביאור אחר הוא הודעת שלמה ע״ה היות המים הע
העליונים ולא המים התחתונים בתוארים הקודמים שהם הפנים והצורות לכל הפנים ולכל הצורות העלול׳
ועצמותם בלב האדם ר״ל השכל לאדם להיות עצמותו ופניו האמתיים שאול אמ׳ כי שאול והוא ה
הקבר והאבדון והוא הפסד ההויות שני אלה הענינים לא ישבעו לעולם וכן עיני האדם לא תשבענ׳ מקנייני
העולם והזכיר העינים בעבור שהם הרואים והם מגידים הדבר אל הלב והלב חומד אותם על דרך שאמ׳ וכל
אשר שאלו ע כי לא אצלתי מהם ואחרי שהזכיר כי עיני האדם לא תשבענה אמ׳ אם תרצה לבחון הכסף אם
חכם הוא באמת כי כמו שיש מצרף לבחון הזהב כן יוכל לבחון האדם אם הוא חכם והוא לראות אם יתהלל ה
הוא או אם יהולל מכל האנשים בכלל והוא אומ׳ מצרף לכסף וכור לזהב וכן אם תרצה לבחון אם הוא סכל ב
באמת תוכל להכיר אותו בענין זה שמדה אחת דבקה בו והוא אם תכתוש אותו במכתש בתוך הריפות בעלי
לא תסור מעליו אולתו ואמ׳ אחר זה ענייני היא שתהיה מכת החכמים שנותנים לב על ענייניהם והוא ידוע ת
תדע כני באוכך שית לבך לעדרים כי לא לעולם חוסן גלה חציר ונראה דשא אמנם הרשעים שאינם משגיחי׳
בענייניהם הם בעיניהם רע ונסים לפעמ׳ ואין רודף אותם אמנם הצדיק ככפיר יבטח או יאמר כי כמו שתוכ׳
להכיר הכסיל במדה הזו שאם תכתוש אותו במכתש לא תסור מעליו אולתו כן תוכל להכיר הרשע במדה הזא
הזאת שהיא דבקה בו שהוא מיראתו מהרע שידע שעשה יעמוד לעולם בפחד ורעדה ונס לעולם ואין רודפו ו
ובסתירתו שהם יעמוד ברעדה ונס ואין רודף יש לאמין שהוא רשע וכן תוכל להכיר הצדיק שהוא עומד
נבטח ולא יירא מפחד פתאום והוא אמרו וצדיקים ככפיר יבטח מצרף אומ׳ כי מצרף היא כלי שבו
יצרף הכסף ויבחן אם הוא כסף סיגים או כסף נבחר ומקום שבו יצרוף הכסף נקרא מצרף וכן יש כור שבו י
יבחן האדם אם הוא אדם בצורתו האמתי׳ או אם הוא בהמה בצורת איש ומה הוא הדבר שבו יבחן האדם הוא
לפי מהללו תראה איך יהללוהו האנשי׳ כי אם תראה שהאנשי׳ יספרו בשבחו ויהללו פעולותיו אז תדע שהו׳ שלם׳

ואיש לפי מהללו׃ אם תכתוש את האויל במכת
במכתש בתוך הריפות בעלי לא תסור מעליו או
אולתו׃ ידע תדע פני צאנך שית לבך לעדרים׃
כי לא לעולם חסן ואם נזר לדור ודור׃ גלה חצ
חציר ונראה דשא ונאספו עשבות הרים׃ כבשי
כבשים ללבושך ומחיר שדה עתודים׃ ודי חלב
עזים ללחמך ללחם ביתך וחיים לנערותיך׃ נ
נסו ואין רדף רשע

ואם תראה שלא יהולל תדע שלא הגיע אל השלימות הראוי שיהולל בעבורו ׳או יאמר איש לפי מהללו כ כלו׳ והאיש תוכל לבחון שכלו לפי מה שתראה ממנו שהוא יהלל את עצמו שאם תראה שהוא יהלל עצמו תדע שהוא חסר ולא

הגיע אל השלימו׳ ומפני שהשיג מעלות ה׳ ית׳ ומעלת מלאכיו עוצם רבונו והבחין קטנות ערכו במציאות לא יתהלל בדבר מן החכמה כי כפליים לתושיה וגם לא יתהלל במעשיו כי ידע חסר אלדי׳ על ברואיו ומ ומתוך זה תבחין בין השלם ובין הבלתי שלם כפי מ מה שתראה שיתהלל וזה מבואר אם המכתש הו הוא שם כלים והוא שכותשין בו הבר וזולתו הריפות היא החטה הכתושה וקראת כן לפי שהיא כתושה ונשברת מן עמודי שמים ירופפו ׳בעלי שרשו עלה והוא י יד המכתש ובלשו׳ רז״ל הוא בוכנא וקרא עלי בעבור שמכין בו מעל ואומר אם תכתות האיש שהוא אויל תוך המכתש בתוך החטוי הכתושות עם העלי והענין שתרבה לייסרו ולהוכיחו לא תסור מעליו אולתו ולא בא זה הפסוק לומר שיש להתייאש מן התוכחת כי לא יועילו המוסר והתוכחת רק אמר כי לפעמי׳ ימצא איש שהגיע מסכלותו שאם תוסיף לייסרו ולהוכיחו לא תסור מעליו אולתו ׳ואפשר שקרא המלך זקן והכסיל ואות׳ כי טבע המציאות כן יחייב ידע אמר ראוי לך שתדע פני צאנך אם יש לך צאן ותשית לבך לעדרי׳ ואם ע עדרי הצאן והבקר ודומיהן והענין שתפקוד אתה בעצמך צאנך ועדרך והוא הדין לכל מה שיהיה לך מקניני העול׳ ולא תתלה כל בטחונך ביד אחרי׳ רק אתה בעצמך תפקוד אותם כדי שלא יוכלו המשתדלי׳ בעניניך וגם שאתה תראה בעניניך ותחמול עליה ותשתדל בכל הצריך אליו יותר מזולתך וכתן הסבה בזה ואמ׳ זה שאני מ מיעצך לדעת אתה בעצמך עניניך ולפוקדם ולשית לבך לכל אודותיה הוא כי לא לעול׳ חוסן כלומ׳ הזמנים משתני׳ והזמני׳ שהם נוכחי׳ למצא קניני העולם לא יעמדו קיימים אל האיש רק יכול להיות שישתנה ותכונה לתכונה לא ידרכו עניניך על דרך ההצלחה ומפני זה אם יהיה לך מן החוסן מה שיספיק לא יכאיב אותך כל כ כך הם תכונת הזמן שאם היום יש לך עבדי׳ ומשרתים לפקוד ענייניך ואינך צריך להשתדל עליהם יכו יכול להיו׳ שהיום או מחר בהשתנות הזמן לא יהיו לך משרתים ותצטרך לעשות הדברי בעצמך ולכן טוב שבעת הצלחתך תפקוד אתה ענייניך בעצמך שאם יבוא זמן שתצטרך לעשותם אתה לא יכבד עליך ׳ואומרו גלה חציר ונראה דשא ר״ל שקניינים הזמניים אינם נצחיי׳ רק הם כחציר נגות בבקר י יציץ וחלף לערב ימולל ויבש כלומר עניין קנייני העולם הוא כמו החציר וכמו שהחציר הוא מתגלה ומתרא׳ עד קץ ידוע ובסוף גידולו ייבש והוא אומרו וכאשר עשבות הרים כן הוא העניין בקניינים שקונה האדם עם עמל וטורח בעולם הזה כי הין ישנם ולאחר אינם ׳או יאמר ידוע תדע פני צאנך שית לבך לעדרים וכן רא ראוי להתבונן החציר ועל עשב השדה לאסוף אותם בעד הבהמות וכן כבשים ללבושך לצורך מלבושך ושכר השדות והעתודים כלומ׳ להתחכם על העתודי׳ הצריכים להשאיר מהם רע ועל הראויים להמכר או לש לשחוט אותם לצריך אכילה וכן די חלב עזים ללחמך כלו׳ ויספיק ויהיה די חלב עזים בעבור מאכלך ולמאכל בני ביתך ולצורך חיי נערותך והם שפחותיך ורמז באילו המאמרים שראוי לאדם לפקוד מדותיו אשר הם רב רבויות בעניני ה׳ ואז׳ וישי׳ על לבו לפרוע חובות ה׳ עליו ויירא׳ ויחשוב אם הכין הצדה מה שיספיק לו לצורך הנסיעה הגדולה אשר הוא מעותד אליה וסוף דבר יחשוב במה שכוון ממנו שיעשהו בהיותו בעולם המע המעשה׳ כי לא לעול׳ חוסן כלו׳ לא תחשו׳ שתחיה לעולם רק צריך את׳ לחשלו׳ בלבבך כי כל ימיכו עלי ארץ ולכן אין להתעצל מהמעשה הטוב אם נוייתה עליו בהיותך בעולם המעשה כי בעולם הגמול תקבל כפי מעשיך נסו אמ׳ כי הרשעי׳ הם בפחד בעבו׳ רשע׳ כי הם יודעי׳ מה שפעלו מן האון והעונ׳ הראוי לחול עליה׳ בעבור רשע׳ ולכן פחד הוא תמידי ולפעמי׳ הם נסים בראות אנשי׳ יבאו לנגד׳ והאנשי׳ ההם הולכי׳ לפי תומם והרשעי׳ יחשבו כי בעבור׳ יבאו והם נסים לרוב פחד׳ ואין מי שירדפ׳ ׳וזהו ראוי שיאמ׳ נסו ואין רודף רשעים

וצדיקים ככפיר יבטח׃ בפשע ארץ רבים שריה ו
ובאדם מבין ידע כן יאריך׃ גבר רש ועשק דלי
דלים מטר סחף ואין לחם׃

וצדיקים ככפיר יבטח ר״ל אך הצדיקים הם בהפך מ
הרשעים כי הם כמו הכפיר אשר יבטח כלומ׳ יעמוד
לבטח ולא ינוס ובא בחסרון מלת אשר או יאמ׳ כל
אחד מהצדיקים הוא יבטח לדמיון הכפיר או יהיה
אמרו נסו ואין רודף רשע בעניין זה בעת שתראה א
אנשים שינוסו ואין מי שירדפם תדין שכל אחד מהן הוא רשע ותדין שהיו צדיקי׳ בעת שכל אחד מהם יבטח
ככפיר ׳ורמז גם כן בפסוק זה כי הצדיקים הם עומדים לבטח ולא יראו מצרות הזמן והם לא יוזקו עד שיפח
שיפחדו כן יוזקו וגם בעת המות יבטחו בה׳ שהוא יגמלם טוב בעבור שישמרו חקיו ותורותיו יכבודו׳ ואחרי ה
זה הפסוק בא לומ׳ כי זה העניין יהיה בעת שילך הנהגת הארץ על אופן טוב והוא שיהיה המלך או המושל מ
מנהיג את העם ביושר ובצדק אמנם לפעמים יהיו מנהיגי הארץ רבים ולא תלך הנהגת הארץ בצדק ולא יע
יעמדו לבטח הצדיקים ולכן תאחוז רעדה לחנפים וזה יסבים ה׳ ית׳ בעבור פשעים שפשעו עם הארץ ועל כן
תגזור חכמתו שיהיו שרים רבים שילך ענייני הארץ ההוא מרעה לרעה והוא אמרו בפשע ארץ רבים שריה א
אמנם אם ימשול עליהם אדם מבין יודע בעניין זה יאריך ה׳ ית׳ שלותם בפשע אומ׳ כי בעבור הפ
הפשע שפשעו אנשי הארץ סבב ה׳ ית׳ בעבור עונם שיהיו שרים רבים כדי שלא יבא ענייניהם אל תכלית טוב ו
וזה כי בעת שיהיו מנהיגי הארץ רבים ירצה האחד חלוף מה שירצה האחר ולפעמים יסכימו זה על זה הנהגה
מן ההנהגות עד אשר בעבור זה תהיה השחתת העיר ואבדתה כי העסקים והמלאכות אשר לא יוחדו האנשים
כל אחד ואחד על עסק אחד מהם לא יגיעו אל תכלית טוב כי יסכימו זה על זה ולפי׳ כוונה התורה מסורר שם
שיער וטוער שיירר חייב מיתה ובאדם יודע כן יאריך ר״ל כי בעת שתהיה הנהגת העיר על יד אדם אחד וב
ובתנאי שיהיה מבין ויודע שידע להנהיגם הנהגה הראויה להם יאריך ה׳ שלותם ושלומם מפני שהוא ישים ע
עיניו ולבו להנהיגם בטובה שבהנהגות ולכן ילך ענייניהם אל תכלית טוב ויהיה יאריך פועל עומד ואם הוא כן
פועל יוצא אומ׳ שהאדם המבין והיודע יאריך לעם העיר ואפש׳ כי בעבור היות הכח השכלי אחד והוא הראוי
ומוכן בהנהגת גוף האדם קראו אדם מבין ויודע ובעבור היות כחות הנפש רבים קראם שרים רבים באומ׳
רבים שריה ואמ׳ כי בעבור פשע שיהיה באדם יסבב ה׳ ית׳ שימשלו הכחות הגופניות ותהיה הנהגת הגוף ופעו
ופעולותיו על פיהם וזה כי הם לא יבקשו לעולם רק הקנינים הזמניים שאינם נצחיים אמנם בעת שית
שימשול הכח השכלי מכחות הנפש שהוא עצמות האדם וינהיג הגוף וכליו ופעולותיו על פי רצונו הוא יאריך
שלות הגוף והנפש מפני שהוא יפעול לעולם פעלים יעמיד הגוף על בריאותו ויתן לכל חלק מחלקי הנפש חו
חוקו ויש׳תדל להגיע אל ההצלחה האמיתית ובכן יאריך ימים לעולם שכולו ארוך ואחרי שהזכיר כי בפשע
ארץ רבים שריה וגו׳ הזכיר גבר רש עושק דלים כלומ׳ לפעמים שלהשחתת העם ימשול עליהם גבר רש והוא ה
האיש שלא ישבע לעולם מן העושר ואפי׳ אם יהיה לו הון רב הוא חושב היותו רש ומתוך כך כמו שהיה לו לש
לשפוט הדלים משפט צדק ולשומרם מן העושק ומהגזל הוא עושק אפי׳ הדלים או יאמ׳ עושק שכר הדלים הם
שוכרים עצמם במלאכת אחרים והוא דומה לענייננו מטר סוחף כן המושל כשיהיה רש בעיניו עושק הדלים
אע״פ שמכוון מהמושל להסיר עושק מבני אדם ועוזבי תורה יהללו זה המושל אמנם שומרי התורה יתגרו בר
ברשעי׳ והסבה היא כי אנשי רע לא יבינו משפט כלומ׳ מעלת המשפט וע״כ יהללו העושק הדלים ומבקשי
ה׳ יבינו כל ולכן יתגרו בם גבר אומ׳ כי האיש שהוא רש והוא משתדל לעשוק הדלים כדי שיעשר לא ה
הרויח מאומ׳ כי ההון שיקנה האדם לא יצלח והוא דומה אל המטר להמציא לחם מן הארץ בעבו׳ היותו סוחף
לא יעשה תועלת באדמה ולשון סוחף כמו מדוע נסחף אביריך ואומ׳ אחריו לא עמד כי ה׳ הדפו מורה שהוא ע
עניין נופל וכן מטר סוחף ר״ל נופל ובדברי רז״ל סחיפה שדה זקפה אסיר ועניין סחיפה שפילה ואם נדמה
שתי אלו המלות האילו ללשון ערבי שאומ׳ שיקפה הרוח את העבים כשירצו לומ׳ דחה אותם והעבירם שיקפתי
השיער מן העור כלומר גרדתי והפלתיו יהיה נכון גם כן ויהיה על עניין הזה ביאור נסחף אביריך נדחה ה
ויהיה עניין מטר סוחף גורף ומוליך כל זרע וצמח

עֹזְבֵי תוֹרָה יְהַלְלוּ רָשָׁע וְשֹׁמְרֵי תוֹרָה יִתְגָּרוּ בָם׃
אַנְשֵׁי רָע לֹא יָבִינוּ מִשְׁפָּט וּמְבַקְשֵׁי ידוד יָבִינוּ כֹל׃
טוֹב רָשׁ הוֹלֵךְ בְּתֻמּוֹ מֵעִקֵּשׁ דְּרָכַיִם וְהוּא עָשִׁיר׃
נוֹצֵר תּוֹרָה בֵּן מֵבִין וְרֹעֶה זוֹלְלִים יַכְלִים אָבִיו׃ מ
מַרְבֶּה הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְתַרְבִּית לְחוֹנֵן דַּלִּים יִקְבְּצֶנּוּ׃
מֵסִיר אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ תּוֹרָה גַּם תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה׃ מש

ואפשר שכיון באומרו רש ועושק הכחו׳ השכלייות ו
ולא יתן להם לחם חוקם הוא לא יצלח במעשיו ופ
ופעולותיו לא יבואו אל השלימות כמטר הסוחף של
שלא יצא בסבתו לחם מן הארץ   עוזבי   אמר
כי האנשים שהם עוזבי תורה עוזבם התורה גורמת
להם שהם יהללו הרשע ופעולותיו כא׳ היו אנשי׳ טוב
טובים מקיימי׳ דברי התורה ומצותיה ופעולותיה הם
מואסים הרשע וקני׳ בו ובפעולותיו
אמנם האנשי׳ שהם בהפך עוזבי התורה והם האנשים שומרי התורה לא די
שהם לא יהללו הרשע אלא שהם יתגרו עם עוזבי התורה שמהללים הרשע וכמ׳ שיתגרו ברשע או יאמ׳
יתגרו בם כלו׳ ברשע ובמהלליו ׳ואפשר שכיון לומ׳ עוזבי תורה יה יהללו המל׳ הזקן וכסיל וימליכוהו׳
ויהיו סרי׳ אל משמעתו
ונמשכי׳ אחריו   אנשי   אמר כי האנשי׳ המוטבעי׳   על מעשה הרע לא יבינו מה
משפט כלומ׳ לא ימצא בפעולותיה׳ דבר הולך על הצדק ומשפט רק יתנהגו עפ׳ תאותם אמנם מבקשי ה׳ והם הא
האנשים החשובים המבקשי׳ להדמות אל אלהיהם כפי היכולת יבינו כל מה שיצטרך להם להבין או יאמר יש
ושימו השתדלות׳ להשכיל ידיעת כל הנמצאי׳ הם   יעזרם ה׳ על זה או אומ׳ אנשי רע לא יבינו משפט כלו׳ הא
האנשי׳ הרשעי׳ ישתדלו בעשיית הרע   ולא יבינו כי על כל מעשיה האלהי׳ יביאם במשפט אם שלא יבינו המ
המשפט כלל ולא ידעוהו   אם שידעוהו ויעלימו עיני׳ ממנו כאילו לא יבינוהו אמנ׳ מבקשי ה׳ הם יבינו כל
שצריך וידעו על טוב ועל רע ישלם ה׳ גמולם ואחרי שהזכי׳ כי מבקשי ה׳ יבינו כל ולכ׳ יתגרו ברשעי׳ ולא   יהיו
מכת שמהללי׳ הרשע הנזכר שהוא רש בעיניו   ועושק דלים   אומ׳ טוב רש הולך בתומו מהיות עקש
דרכי׳ והוא עשיר כזה הרש בעיניו שהוא עושק דלי׳ כל זה גרם לו לעשו׳ הדלי׳ היותו רועה זוללים והוא במעשה
הזה יכלים אבותיו מרבה הונו בנשך ותרבית כי לא יספיק לו המעט בהיותו רועה זוללי׳ ובהיותו מרב׳ הונו בנש׳
ומרבית ישכים ה׳ ית׳ שהממון ההוא ירשנו איש שיהי׳ חונן דלים הפך מה שכיון הוא לעשוק הדלים ולהסיר ר
ריבו כמו שאמר גבר רש ועושק דלי׳   טוב   אומר כי יותר טוב הוא לאיש שיהי׳ רש ויהי׳ הולך בדרך התמי׳
התמימו׳ והשלימות אשר כוון ממנו מהיותו עשיר ויהי׳ עקש בפעולותיו וזה כי הרש בתמימות פעולותיו נקוה
ממנו שיעשיר וגם אם לא יעשיר לא יחסר כל טוב כל ימי חייו כי מתוך היות כל פעולותיו רצויות יתחברו ע
עמו האנשי׳ מנהדף אל זה שתהי׳ ברכתו בכל אשר יש לו אמנם העשיר שהוא עקש דרכי׳   ירושש בעבור ע
עקשותו   נוצר   אומ׳ כי הבן כשיהי׳ מבין הוא ישמור תורת אלדיו וישמור גכ׳ מה שיורו אנשי החכמ׳ אמ
אמנם הבן כשלא יהיה מבין הוא יתחבר ויהיה נמשך אחר הזוללים ומתוך כך יכלי׳ אבותיו כלו׳ גורם שאבותי׳
יקבלו כלימ׳ בסבתו ואפשר שקרא רועה זוללים האדם הנמשך אחר תאות הגוף וקרא השכל אב ואומר כי הא
האדם שהוא נמשך אחר תאוות הגופניות הוא יגרום כלימה אל השכל שיעבידהו אל הגוף ותאוותיו   מרבה
אומר כי האיש שהוא מרבה הונו בקחתו נשך ותרבי׳ הסכים זה הדבר ה׳ על ידו כדי שיבוא זה הממון בידי האדם
שיחון הדלים או יאמר מי שהוא מתכוון להרבות הונו בנשך ותרבי׳ כדי לחון בו הדלים אז יסכי׳ ה׳ ית׳ על ידו
שיקבץ מן ההון שיעור רב ואפשר שזה הפסוק יש לו דבקות עם הפסוק שלפניו שאמר ורועה זוללים יכלים
אביו ואומר הכלמה שיכלים אביו הוא בעבור זולתו לא יספיק ממנו אליו ומתוך כך ישתדל להרבות הונו בנ
בנשך ותרבית ולא יועיל בזה כי לחונן דלים יקבצנו והוא מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה   והוא
המשגה ישרים בדרך רע בשחותו הוא יפול ׳אמנם התמימי׳ ינחלו טוב ובעבור שהזכי׳ למעלה טוב רש הולך   בת
בתומו מעקש דרכי׳ והוא עשיר או יאמר גבר חכם בעיניו האיש העשי׳ כשאמרתי גבר רש ועושק דלי׳ ודל מבין
שעושק ממנו שאמרתי עליו ודל מבין יחקרנו כלו׳ היה יודע לחקור אותו שצריך האדם הטוב להסתיר בזמן ממ
ממשלת הרשעי׳ העושקים הדלי׳ כי כמו שבעלוץ צדיקים רבה תפארת כן בקום רשעים יחופש אדם

משגה ישרים בדרך רעה בשחותו הוא יפול ות
ותמימים ינחלו טוב: חכם בעיניו איש עשיר וד
ודל מבין יחקרנו: בעלץ צדיקים רבה תפארת
ובקום רשעים יחפש אדם:

מסיר אמ׳ כי האדם שהוא מסיר אזנו משמוע תו
תורת אלדיו או תורת הוריו ומלמדיו ויעמוד ויתפלל
ללא תורה וללא אלדי אמת לא תחשוב שיהי׳ מעשהו
רצוי כי מתוך שלא למד תור׳ ולא שמע לקול מוריו
ולמלמדיו לא הטה אזן הוא לא ידע בתפלתו מה יש
וממי ישאל ולפי׳ אמ׳ גם תפלתו תועבה כלומ׳ לא די
שהוא כתעב ופעולותיו בהמיות כתעבות אלא אפי׳ תפלתו שיתפלל בה אל ה׳ ית׳ היא תועבה לפניו כי אין בור
ירא חטא ותפלתו היא מן השפה ולחוץ ולא יכוין בלבו מה שיוצא מפיו ועל הרוב בעת שיתפלל יחשב על ז
זנותיו ופעולותיו המגונות משגה אומ׳ כי מי שמשגה החכמים הישרים ומסיר אותם מן הדרך הטובה
ומדריכם בדרך רע והענין שיתן להם אמונה כוזבת ודעת בלתי אמתי בשחותו הוא יפול רל׳ בשח׳ אשר כרה
לישרים והפילם בו או שכיון להם להפילם בה הוא יפול בשחת ההוא ורל׳ הוא חשב לאבד נפשות הישרי׳ במה
שבדה להם מלבו והוא יענש בעבור זה ויכשל עצמו בהבל הקטה שיעשו הנמשכים אחר דעותיו אמנם הם
החכמים התמימים והם השלמים אשר ירבו לשלם הטוב להם ולזולתם ינחלו הטוב באותה שצפון ליראי ה׳ ול
ולחושבי שמו חכם אמ׳ כי האיש העשיר בעבור עשרו יהי׳ חכם בעיניו כלו׳ יאמ׳ בכח ידי עשיתי
ובחכמתי כי נבונותי אמנם אם יזדמן שיהיה שם איש דל מבין הוא יחקרנו כלומ׳ יוכיח עליו חרפתו ויראה כי
איננו חכם על דרך האמת כמו שחשב בעלוץ אמ׳ כי בעלוץ צדיקים והוא בעת גדולתם שיתנהג הע
העולם על פיהם תרבה תפארת והענין שיהיו פעולת האיש מפוארות ורצויות אמנם בקום רשעים רל׳ בעלו
בעלותם אל מעלת הגדולה ושררה ויתנהגו בני אדם על פי עצתם יחופש אדם כ׳ ומ׳ יחופשו החכמים ולא ימ
ימצאו כמו אחפש את ירושלים בנרות אם שיחופשו בעבור שהרשעים יתנכלו עליהם ויחכמו אחריהם כדי לא
להעליל עליהם ואם שיבריחו עבור ממשלת הרשעים כענין שכ׳ מי יתנני במדבר מלון אורחים וגו׳ ומתוך כך
מי שידרוש אותם בעבור חכמתם צריך לחפש אחריהם כי לא ימצאם במקומם הידוע כי כבר ברחו כדי שלא
לראות העול הנעשה בארץ ואם יהיה יחופש מן התחפש ובא במלחמה אומ׳ כי בקום הרשעים למשול צריך ה
האדם השלם שלא ירבה לעשות כמעשיה׳ שיתחפש כלומ׳ שישנה מלבושיו כדי שלא יוכר כי אם יוכר יענישוהו
או יבריחוהו מן העולם ואיפשר שקרא הכחות השכליות צדיקים והכחות הגשמיות רשעים אמ׳ כי בעלוץ הכ
הכחות השכליות והוא בעת שתגבר יד השכל ויתנהגו כחות הגוף על פי עצתו ירבה התפארת וההוד והענין
כי הם מפעלותיהם לא יצא דבר כי אם מפואר רצוי וטוב בעיני אלדים ואדם ומפני זה ירבה התפאר׳ בסבת׳
בעולם הזה כי בעלי המדות החשובות ישובחו ויפוארו וגם בהפרד הנפש מעל גויתו תכובד בעולם הנשמות ו
ויתנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה אמנם בקום רשעים והמה הכחות החמריות במלוך הזקן וכסי׳
יחופש הכח השכלי שהוא עצמות האדם ואיננו או יחפש אחרין כחות הגוף להעבידו אליה׳ או יהיה בהא׳ יחופ׳
ויתחפש והענין כי במלוך הכחות החמריות הכח האלדי אשר בנו ממנו התכלית הטוב וההצלחה האמי׳ ישכח
בפעולותיו והענין שהוא יתעמם במיני הפחיתיות והאמונות דיעות בטלות וזה רצה באמרו יחופש אדם ואחרי
שאמ׳ זה הפסוק סמך אליו מכסה פשעיו לא יצליח כלומ׳ בקום הרשעים ויחופש בעבור האנשים להזיקם מי ש
שכיון לכסות פשעיו לא יצליח כי כל דבר לא יכחד מלפני המלך ומדרך העולם שהאיש שהוא מודה ועוזב יר
ירוחם מת׳ אין לסמוך על זה לעשות הרע ולהודות אותו אחר כן כי אשרי האיש שהוא מפחד תמיד והאיש ש
שהוא מקשה לבו יפול ברעה מפני שהוא מושל על עם דל כשיהיה רשע יהיה לדמיון ארי נוהם ודוב שוקק וה
והנגיד והוא המושל הנז׳ הוא חסר תבונות ורב מעשקות לפעמים נוטה לקבל שחד ולפעמי׳ יאריך בממשלתו
ולכן אשרי אדם מפחד תמיד ולא יקשה לבו אפי׳ לדבר קל פן יפול ברעה אמנם אם יגיע מהרשע להרוג נפש
אין לו תקנה עולמית שנ׳ אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו ומי שהולך ולא יזיק את אחרי׳ לא
בגוף ולא במעשה תמים יושע ומי שהוא נעקש דרכי׳ יפול באחת ולכן יש לכל אדם להמנע מהזיק לזולתו רק
יש דל בעבוד׳ אדמתו כי האיש שהוא עובד אדמתו ישבע לחם ומי שרודף אחר הרקים ישבע ריש ומוסף על
זה שאמרתי שישב׳ לחם והוא שאם יהיה איש אמונו׳ יהי׳ רב ברכו׳ כי יצליחנו ה׳ בכל דרכיו׳ אמנם מי שהוא אץ
להעשיר בדרך גזילה וגניבה לא ינקה כי יענש

מְכַסֶּה פְשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ וּמוֹדֶה וְעֹזֵב יְרֻחָם׃ אַשְׁרֵי
אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד וּמַקְשֶׁה לִבּוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה׃
אֲרִי נֹהֵם וְדֹב שׁוֹקֵק מוֹשֵׁל רָשָׁע עַל עַם דָּל׃ נָגִי
נָגִיד חֲסַר תְּבוּנוֹת וְרַב מַעֲשַׁקּוֹת שֹׂנְאֵי בֶצַע יַאֲרִי
יַאֲרִיךְ יָמִים׃ אָדָם עָשֻׁק בְּדַם נָפֶשׁ עַד בּוֹר יָנוּס
אַל יִתְמְכוּ בוֹ׃ הוֹלֵךְ תָּמִים יִוָּשֵׁעַ וְנֶעְקַשׁ דְּרָכַיִם
יִפּוֹל בְּאֶחָת׃

מכסה אמ׳ כי האדם שהוא מעלים הפשעים שעשה מבני אדם או שלא יתודה מהם לפני בוראו י ית׳ ולא יעזוב פשעיו ולא יצליח כלומ׳ הוא לא הרויח מאומה בהעלימו פשעיו כי כבר הם גלויות וידועות לפני בוחן לבות וכליות אלהים צדיק או יהיה אמרו לא יצליח כלומ׳ לא יכופרו פשעיו אחרי שהוא מעלימם ולא יבקש המחילה עליהם ומכסה ומי שמודה פשעיו לפני בוראו ומקוה ממנו הסליחה ועוזב פעו פעולותיו הרעות ולא ישוב לעשותם הוא ירוחם או הוא ראוי שירוחם אשרי אמ׳ אשרי אדם ש שהוא מפחד תמיד בכל עניניו ואינו מתעבר ובוטח כי מתוך שהוא מפחד אינו יכניס עצמו בדבר מסוכן ומ וכוונת המאמר הוא שיבחן האדם כל המעשים אשר יעשה ואם שום בהם דבר שראוי שיפחד בעשותו המעש׳ ההוא פן יבואהו עונש או יקציף במעשה ההוא שום אדם ימנע מעשות המעשה ההוא ובהיות האדם על זה הת התאר לא יפעל דבר שיבא אליו היזק בסבתו וכל שכן שאחריו אם ירא ויפחד תמיד מאלהיו ויזהר מהמריותו ויכוין להיות מן הכוכבים לקיים בירושלים של מעלה ומקשה האיש שמקשה לבו לא יפחד מדבר ולא ירא הא האחרונות הוא יפול ברעה כלומ׳ בגזירה רעה או ירצה שיפול עליו גזירה אחת ויכריתהו לגמרי ארי אמ׳ כי כמו שיפחדו האנשים בעת שינהום עליהם הארי וכמו שיראו בעת שקיקת הדוב והוא השמעת קולו כ כן ירא העם במשול עליהם מושל רשע כי המכוון מן המושל הוא שינהיג את העם בהנהגה כלומ׳ דרך חסד ורחמים על הטובים ויבחר להם הטוב בכל עניניהם וירחיק מהם הרע בכל יכלתו לדמיון הרועה הטוב שהוא יחזק הנחלות וירפא החולות ויחבוש הנשברת ובזרועו יקבץ טלאים וגו׳ ומכס במשול על העם מושל רע הוא יעשוק ויגזול ויחמוס וידמה להם בעת שיראוהו כאלו יראו ארי נוהם ודוב שוקק בא עליהם כי הוא אכזרי ולא יחמול עליהם וידמה להם כאלו הוא ארי נוהם ודוב שוקק והם אשר נתנו להם לאכל׳ או אמ׳ כמו שארי הרעב שהוא ינהום ויאחז טרף וכמו הדוב הבהמה שכבטו שוקקה שהם בעבור רעבם וצמאם ישקיטו כל אשר ימצאו זה יעשה המושל הרשע כשימשול על עם דל ויקרא יתר התאוה במולכו מושל רשע וקרא החכמות השכליות עם דל ואמ׳ כי כמו כן יעשה בכחות השכליות ויורידם לדמיון מה שיקריד ארי נוהם ודוב שוקק הבעלי חיי׳ שיוכלו עליהם גם אפשר שקרא דוב שוקק הדוב המתאוה אל המשגל שהוא כופה כל הנמצא בפניו בפגעו ב בו נגיד אמ׳ כי הנגיד והוא המושל או השופט אם יזדמן שיהיה חסר תבונות הסרון תבונתו יביאהו להיות רב מעשקות כלומ׳ לגזול ושהאנשים שיבאו למשפט לפניו יהיו עשוקים במשפט כי יבא אותו משפט מעוקל ומתוך שהוא גוזל ועושק לא יאריך ימים ואם לא נזכר ומכס אם הנגיד יהיה נבון או בעל תבונות ש שלא יהיה עושק וגוזל רק שיהיה שונא בצע ולא יקח שחד להטות המשפט הוא יאריך ימים או ירצה הנגיד אש יתקבצו בו שתי החסרונות האלה אעפ׳ שהם חסרונות גדולות מאד והוא שיהיה חסר תבונות ורב מעשקות אם יהיה בו זאת המדה טובה לבד והוא שיהיה שונא בצע ר״ל שלא יקח שחד להטות משפט איש הוא יאריך ימים על ממלכתו ואמ׳ כן להפליג רוע מדת לקיחת השחד מפני שידוע ענינו שהוא אל כל אשר יפנה ישכיל האדם אמ׳ כי האדם שהוא עשוק והענין שהוא אסור ונענש בעבור שהוא חטא והרג את הנפש והוא מעותד לקבל העונש עד בור ינוס אל יתמכו בו כלומ׳ לא תחשוב שיהיה זה מבת חכמת׳ עליה׳ הכל לקוחי׳ למות רק זה הביאהו ועד בור ינוס כלומ׳ הנה לו שינוס אל הסריג ולא יהיה מי שירחם עליו או יהיה עשוק פעול מקום עומד ויהיה ענינו אדם עושק בדם נפש ובא על דרך חן שחוש שענינו מן שוחט כולם אחוזי חרב שענינו שוחט אל איש לבוש הבדים ענינו לובש הבדים גם אפשר שקרא אדם עשוק מי שנתן אמנה כוזבת והפסיד בה נפש זו זולתו ואמ׳ כי העונש זה אינו ראוי לרחמים ולחנינה רק אל שאול תרד לא יתמכו בו מה שפעל מן המעשים הטובים כי החטא הוא גדול מאד ויכפל לעולם בהכפל המעשים שיעשה האיש הנמשך אחרי אמונתו הולך כי האיש ההולך בתמימות והוא השלימות והענין שיכוין בכל מעשיו שיהיו תמימים הוא יושע מכל הזמן ומכס מי שהוא עקש בפעולותיו הוא יפול באחת כלומ׳ ואם יכנע בדרך מן העשקיו שיעש׳ סופו שיפול באחת

עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע לָחֶם וּמְרַדֵּף רֵקִים יִשְׂבַּע רִישׁ׃
אִישׁ אֱמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת וְאָץ לְהַעֲשִׁיר לֹא יִנָּקֶה׃
הַכֵּר פָּנִים לֹא טוֹב וְעַל פַּת לֶחֶם יִפְשַׁע גָּבֶר׃ נִבְ
נִבְהָל לַהוֹן אִישׁ רַע עָיִן וְלֹא יֵדַע כִּי חֶסֶר יְבֹאֶנּוּ׃

עובד אמ' כי האיש שהוא משתדל בעבוד' אדמתו
ולא יתרשל בה והוא שישתדל על כל דבר שצריך בו
שידול הוא ישבע לחם כלומ' הוא יגיע לטובתו במה
שיעשהו אחר שיעשהו בזריזות אמנם האיש שלא יש
ישתדל בעבודת אדמתו רק בעת הראוי לו שיעבוד
שיעבוד אדמתו הוא רודף אחר האנשים הרקים לא
להדמות במעשיהם או שהוא רודף אחר דברים רקים ושטות בטלות הוא לא ישבע לחם רק ישבע ריש והוא מ
העוני והמ' ישבע ריש על דרך מרחבת הלשון כי הריש הוא העדר הממון ולא ישבע אדם ממנו ואפשר שכי
שכיון באמרו עובד אדמתו ישבע לחם לומ' כי האדם שמשתדל בעבודת האדמה שהיא מיוחדת לו לא שיעבו'
אדמת זולתו ושיהיהו נוטר כרמי זולתו ולא כרמו הוא ישבע לחם אבירים והוא משל יגיד כי המשתדל בהשל
בהשלמת נפשו המשכלת אשר היא לבדו ואין לזרים אתו הוא ישבע לחם אבירים לחם שמלאכי השרת אוכלי'
אותו והוא משל אל ההשגה השכלית ואל התענוג הרוחני אמנם האיש שיניח השלמת נפשו המשכלת והוא מר
מרדף רקים כלומ' שהוא מרדף אחר התאוות הגופניות והוא חסר לב כלומ' חסר שכל ולא ישבע לחם רק ירעב
מן ההשגה והוא עונש הנפש המתקרבת או יאמ' מי שהוא עובד אדמתו ויש לו מן התבואה לשובע עד שהוא ת
תמיד ישבע לחם ולא יעניק מברכותיו לדלים ולרקים מכל טוב אלא ירדפם ויגרשם הוא ישבע ריש כלומר יע
יעניקהו ה' בעבור אכזריותו שישבע מן העוני ויצטרך לזולתו איש אומ' כי האיש שהוא איש אמונות ש
שימצאת טרפו ולא יהיה אץ להעשיר הוא יהיה רב ברכות והענין שה' ית' שלח עליו בטחונו יצו את הברכה ב
באסמיו אמנם מי שהוא אץ להעשיר ולא יבטח אל ה' בכל לבו לא יהיה נקי שלא יענש או יאמ' מי שהוא איש
אמונות ורב ברכות ואץ להעשיר כלומ' משתדל בכל עוז להעשיר לא ינקה נקי מנכסיו מפני שיתחברו בו האמו
האמונה והעושר והזריזות · או יאמ' אם יהיה האיש איש אמונות ורב ברכות והיה אץ להעשיר לא ינקה שלא י
יענש כי אחרי שהוא רב ברכות הוא דבר מגונה לו שיהיה אץ להעשיר · ואחר שהזכיר כי אץ להעשיר לא ינק'
סמך אליו הכר פנים במשפט לא טוב והוא אזהרה לדיין שלא יהיה גם כן אץ להעשיר ' להכיר פנים במשפט
בעבור שחד שיקבל מבעלי הריב הוא שאמ' ועל פת לחם יפשע גבר כלומ' על דבר קטן שיקבל יטה הריבות
ואיננו דבר ראוי שעל פת לחם יפשע גבר להטות הדין כי זה הוא דרך רע עין שהוא נבהל להון ולא ידע כי
חסד יבואנו לבסוף ולכן אמר שלמה הוכחתי בזה החכמים ומי שיבא אחרי מן הנגזמים אז ימצא יותר מאות'
שיחליקו להם לשונם ולא יוכיחום מן העושק ומן הגזל הנז' ובעבור שהזכיר דברי הגניבה והעושק סמך א
אליו גוזל אביו ואמו ואומ' אין פשע כלומ' תמצא אנשים שגוזלים לאביהם ולאמות ולא יחשבו שאין פשע בזה
ועל דרך האמת חבר הוא לאיש משחית כי כל עושק וגוזל יבא אליו מתוך נפש רחבה ולא יסתפק במעט וי
ויכוין אל המותרות ומתוך כך יגזול ומתוך שיגזול יעורר על עצמו המריבים ולכן סמך אל זה רחב נפש יגרה
מדון · אמנם מי שלא יעשוק ויגזול ובוטח אל ה' שיטריפנו לחם חקו הוא ית' יעמידנו דשן ורענן אמנם מי שה
שבוטח בלבו להעשיר באי זה ענין שיוכל הוא כסיל והולך בחכמ' הוא ימלט ולא די שהוא לא יגזול את אחרי'
אלא שהוא נותן לרש בידעו כי לא יחסר ממונו בעבור שיתנדב ממנו לזולתו כי המעלי' עיניו מהתנדב הוא
רב מארות כל שכן כשיגזול אחרים הכר אמ' אין טוב להכיר פנים במשפט בעבור שיקבל הדיין ועל פ
פת לחם יפשע גבר דל וזה גדלה אמתת מי שימכור נפשו בעבור דבר מועט שיקבל מן הממון שהוא ימכור
היקר בנקלה והנקלה ביוקר נבהל אומ' כי האיש שהוא רע עין הוא נבהל לקנות הממון ולהרבות ממונו
ולא ידע כי אפשר שירבה לקנות ממונו יאבד העושר שהוא בענין רע או יאמ' שהאיש שהוא רע עין הוא נבהל
לקנות ההון ולא ידע לקנותו ונתן הסבה בזה ואמ' כי חסר יבואנו כלומ' הסבה אשר בעבורה לא יגיע לקנות מ
מן הממון האיש שהוא רע עין כי הוא יבואנו חסרון שלב ויפוג לבו בעת עשיית הסחורות ולא יחליט עצמו ל
לדבר גדול ומתוך כך לא יעלה בידו לקנות מן הממון דבר גדול · וביאור זה כי האדם הנדי' והשוע שהוא רחב
לבב לא יירא להכניס את עצמו וממונו בדברי' מסופק ומתוך כך ירויח הסחורות וירויח דבר גדול אמנם ה
האיש שהוא רע עין מפחדו פן יפסיד ממונו יכניס עצמו בדבר מסופק ומתוך כך לא ירויח דבר גדול

יהא

מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון · גוזל אביו ואמו ואמר אין פשע חבר הוא לאיש משחית : רחב נפש יגרה מדון ובוטח על יהוה ידשן : בוטח בלבו הוא כסיל והולך בחכמה הוא ימלט : נותן לרש אין מחסור ומעלים עיניו רב מארות : בקום רשעים

מוכיח אמ׳ שלמה בפסוק זה אני אוכיחנו בזמני כפי מה שראיתי שצריך אמנם מי שיבא אחרי להוכיח האנשים אחרי לבתי לבית עולמי חן ימצא כלו׳ גם ר הוא ימצא חן ולא יחשוב שאם יוכיח האנשים ושנאו ישנאוהו ובעבור זה לא ימצא חן בעיניהם׳ כי יותר ימצא חן בעיני האנשי׳ אם יוכיחם ממה שאם יחליק להם דברי חלקי׳ בלשונו ולא יוכיחם אז יהיה ביאור אחרי המפכף שהוא הולך אחורנית במדותיו ואמר כי מי שיוכיח האיש שהוא המפכף חר הוא ימצא יות׳ חן בעיניו ובעיני הרואים יותר ממה שאם יחליק אליו בלשונו ויוכיחהו גוזל אומר כל מי שהוא גוזל אביו ואמו ואומר אין לי פשע בדבר הזה מפני שאיני גוזל אחרים רק אני לוקח מה שהוא שלי אחרי שאני היורש אותם חבר הוא לאיש משחית כלומ׳ הוא דומה בפעולותיו זאת לאיש משחית כלומ׳ אל הגוזל מפני שהוא מקנה לנפשו מדת הגזלנות וגם שהממון ההוא בהיות אביו ואמו בחיים הוא חוקם ואינו חקיו ואיפשר שכיון בזה כי האדם שהוא גוזל שכלו הנקרא אביו והעניין שלא יקנה בשכלו המושכלות שהם מזון נפשו והוא גוזל אמו גם כן שלא יפיק תאוות החומר והעניין שהוא לא ישתדל להוציא שכלו מן הכח אל הפועל וגם לא ימשך אחר תאוותיו הגשמיים׳ ואומר אין קיבור למעשי אחרי שלא אתפתה ליצרי ואתרחק מהתבונני חבר הוא לאיש ה משחית כלו׳ חבר הוא למשחית נפשו במשפטים הרעי׳ כי המכוון מן האדם שיתרחק מן הרע ויכוין אל הטוב ו ואם לא זכה להשלי׳ נפשו נשאר עם קצורו ולא הגיע אל התכלי׳ המכוון ממנו · גם אכם׳ שקרא גוזל אביו ואמו ה שהוא שגוזל משכלו המושכלו׳ והוא מסגף עצמו ומענה גופו ללא סבה מחוייבת ואומ׳ כי אינו זה התכלי׳ המכוו׳ מן האדם רחב אמר כי האדם שהוא רחב נפש בעבור גאותו יש לו נפש רחבה יראה את נפשו העליונה׳ לפי חסרון דעתו ורואה את כל האנשי׳ למטה ממעלתו ומתוך כך הוא יתחרחר ריב ומדון ויתגרה עם האנשים ויעשה עמהם ריב ומדייני׳ אמנם האיש שבוטח באלהיו הוא דשן ורענן כי הוא יתנהג על האנשים ולא יריב ע עמהם ומתוך שלא יריב עם אדם יהי׳ שאנן וש׳׳ו ויהיה שמן ואם יהי׳ ידושן מעניין ודשנו את הדשן אומר כי האדם שהוא בעל נפש רחבה והוא מחרחר ריב והוא בוטח עם היותו בתכלי׳ הרע שה׳ ית׳ יושיעהו הוא ראוי ש שיהיה בעל מדות טובות בוטח אומר כי האיש שהוא בוטח במה שיתנדב לבו לעשו׳ ולא יכלכל דבריו במ במשפט ולא ילך במעשיו על דרך חכמה קרא כסיל ומתוך כך לא ימלט והוא האיש שילך בפעולותיו על דרך החכמ׳ ולא יעש כפי מה שיתנדב לבו בתחלת הענין הוא ימלט מכל נזק נותן אומ׳ מי שיתן מהונו לר לרש הוא לא יבא לידי חסרון בסבת שמתנ׳ ההיא כי בגלל הדבר ההוא יברכיהו ה׳ ית׳ אמנם מי שהוא מעלי׳ עיניו מן הרשים ולא יחון אותם מברכותיו יהי׳ רב מארות כי ה׳ ית׳ ישלח בו את המארה ואת המגער׳ ואפשר שכיון לומר כי האיש שהוא נותן לרש והוא החלק השכלי מכחו׳ נפשו אשר כל כחות הגוף שכאוהו לאם חוקו והוא השבת המושכלו׳ אשר בחון ממנו הוא לא יחסר דבר ומעלי׳ עיניו והוא המעלים עיניו מן החלק השכ׳לי ומונע ממנו המושכלו׳ הוא ימנע ממנו הדברים שהם עצמיי׳ לו או יהי׳ רב מארות שה׳ י ית׳ ישלח בו את המארה ואת המגערת או יהי׳ רב מארות כלו׳ בעל חסרונות רבות כי המעלי׳ עיניו מן החלק ה השכלי מונע ממנו המושכלו׳ הוא ימנע ממנו הדברי׳ שהם עצמיי׳ לו ואחר שהזכיר מדות הרשעים בא ואמר ש שהרשע הוא רחב נפש יגרה מדון והוא בוטח בלבו ומסיר בטחונו מה׳ ית׳ והוא מעלי׳ עיניו מן הרשי׳ אמר שב עכשיו ש״א שבקום הרשע יסתר האדם ועל כן בקום הרשעים מסתתרי׳ בני אדם ובאבד׳ ירבו הצדיקי׳ כי הרשע הוא איש שתוכחות כלו׳ שצריך להוכיחו תמיד ולא יוסר באחת ושתי׳ והוא מקשה לבו עורף ועל כן פתע ישב׳ ואין מרפא אמנם ברבות מעלות הצדיקי׳ ישמח העם כמו שבמשל רשע יאנח עם בעבו׳ שלא יתנהג בחכמ׳ ובדעת ובכשרון כי כמו שהאיש בהיותו אוהב חכמה ישמח אביו כן המושל הרשע הנז׳ להיותו רועה זונות יאב׳ הון והמלך הוא צריך שבמשפט יעמיד ארץ ובהיותו מושל רשע יהי׳ איש תרומות ר״ל לקח ממון אחרים ולכן יהרסנה בקום אמר כי בעת שימלכו הרשעים על בני אדם ושתרו האנשים הצדיקים ובאיבוד הרשעים ירבו הצדיקים כלומ׳ יגדלו הצדיקים במעלה וימ׳ בקום רשעים עכשיו הוא שיסתר האדם אמנם לא יתכ׳ זה הפי׳

יסתר אדם ובאבדם ירבו צדיקים : איש תוכחות
כט מקשה ערף פתע ישבר ואין מרפא : ברבות צדי
צדיקים ישמח העם ובמשול רשע יאנח עם : אי
איש אהב חכמה ישמח אביו ורעה זונות יאבד הו
הון : מלך במשפט יעמיד ארץ

לסוף הפסוק ואיפשר שקרא רשעים הכחות החמריות כי כשימשלו הכחות החמריות בגוף האדם יסתר השכל שהוא עצמות האדם ולא יראו פעולותיו הטובות ובאבוד החמריות בעת שיכניע האדם ולא יניחם על רהבם רק שיעבידם אל ה׳ ית׳ ואל השכל כפי המכוון או שיתקררו הכחות השכליות ותראנה פעולותיהן הנכבדות ואיפשר שרמז בקום רשעים יסתר אדם שבעת ממשלת הכוכבים המזיקים צריך אדם שיסתר על הדרך שפירשנו בפסוק ערום ראה רעה ונסתר ׃ ובאבדם כלומ׳ אחרי שתסור ממשלתם יהיו הכוכבים המולידים הטובה וההצלחה רבים וזה דבר מבואר כי הכוכבים הרעים הם שבתי ומאדים וכאילו בא לומ׳ דרך ענוה שיסתר האדם ויניח פעולותיו בעת ממשלת הכוכבים המזיקים שהם מעט מהרבה כי אחרי שת תסור ממשלתם ירבו לממשל כוכבים מורים על ההצלחה והטובה איש אומ׳ כי האיש שיוכיחו מוכיחיו ועם כל זה יקשה ערפו ולא ישמע לקול מוכיחיו פתע ישבר ואין מרפא כלומ׳ פתאום ישבר בענין שלא תהי לו רפואה והענין שקושי ערפו יורידהו לבאר שחת או יאמ׳ האיש שהוא איש תוכחות שהוא מוכיח האנשים ש שישובו מדרכם הרעה והוא כאלה דורש ואינו כאלה מקיים שהוא מקשה ערפו ואינו נוכח במה שיוכיח את אחרי׳ פתע ישבר ואין רפואה לשברו או יאמ׳ האיש שהוא צריך תמיד לתוכחות תוכחות תוכחת אחר תוכח׳ לרוב קושי ערפו ולא יוסר בתוכחות אחת פתע ישבר ואין מרפא ברבות אמ׳ כי ברבות גדולת הצדיקים ויתנהגו ב בני אדם על פי עצתם ישמח העם בעבור שהנהגתם תלך על הטוב שבעניינים כי הם יבחרו אל הטוב בכל ע עניניהם אמנם במשול אדם רשע על העם יאנח העם מפני שהנהגתו לא תהיה מסודרת ואיפשר שיאמר כי בעת שימשלו הצדיקים והם הכחות השכליות ישמח העם כי תהיה הנהגת הגוף כולו על הטוב שבעניניו אמנם במשול הרשע והוא המלך זקן וכסיל יאנחו כחות הגוף כולם מפני שפעולותיו יביאו לאבד הגוף והנפש ׃ גם נוכל לומ׳ כי החכם הזה קרא צדיקים הכחות הגלגליות בעת שיורו על הצדק ובאמרו ברבות צדיקי׳ כיון לומר כי בעת שיתחברו כחות רבות גלגליות בעת התקבץ עם בנין עיר או מדינה מורות על הטוב ועל הצלח׳ העם ההוא או המדינה ההיא אז ישמח העם ההוא כלומ׳ יגיעו מצלת הכחות הגלגליות ההם טובות והצלחות יב העם ההוא לידי שמחה כי ידוע כי השמחה האמיתית לא תהיה רק עם ההצלחה והגעת הטובה ומה שאמ׳ ברבו׳ צדיקים הוא בעבור שמבע הטובה והצדק׳ יהיו יותר בעת שיתחברו סבות רבות ממה שיהיו סבות מועטות או בהיות הסבה אחת בלבד ובאמרו ובמשול רשעים ר״ל בעת שימשול על העיר או מדינה או על עם מושל רשע והוא שהאנשים ההם התקבצו להיות עם אחד ובעת ממשלת אחד מן הכוכבים המורים על כליון והשחתה או אם בנו עיר או מגדל במזל מתהפך או כוכב חוזר אחורנית או תחת שפלות מזל נוטה וכיוצא באילו מהדברי׳ המורים על הרע ילך ענייניהם מרע אל רע עד שבסבת אול עליהם הרע מצלת הכוכב הרע המושל בתחלת ענ ענייניהם שנקרא רשע בהיותו מורה על ההיזק והרע יאנח העם וזה מבואר כי האנחה לא תהיה רק עם האבל ו והצער איש אומ׳ כי האיש שהוא חושק בחכמה הוא במעשהו זה משמח אביו והאיש שהוא רועה ז זונות כלומ׳ שהוא נמשך אחר הזונות יאבד הונו ויקרא רועה זונות או אמ׳ שמזונותיו רעייתו הזונות שהוא רועה עצמו מן הזונות ואיפשר שמלת זונות כולל הכיאוף והוא היות האדם זולל וסובא כי מלת זונה סובלת שני בי ביאורי׳ והיא המבשלת והמוכרת פירות והמזונות ויהיה לפי זה הפי׳ ורועה זונות מי שנמשך אחר התאוות וא ואיפשר שכיון לומ׳ כי האיש שהוא אוהב החכמה האלהי׳ ומשתדל לקנות הוא ישמח אביו כלו׳ הוא מעדיף אור שכלו׳ ורועה זונות ר״ל מי שלא ישים עיונו בחכמ׳ האלהי׳ אלא שיסתפק בחכמו׳ הלימודי׳ הנקראו׳ זונות לפי ש שהן מוסכו׳ לב האדם הוא יאבד הון כלו׳ בחשבו שקנ׳ מן החכמ׳ שבה אבד הון גדו׳ והוא מה שלא למד מחכמ׳ הטבע ומחכמ׳ האלהי׳ מלך אומ׳ כי המלך שינהיג עמו בדרך המשפט הוא יעמיד על הטוב שבענייני׳ אמנ׳ אם המלך יקח תרומו׳ מבני אדם הוא יהרוס הענ׳ במעשהו ואחר שהזכיר כי המלך במשפט יעמי׳ ארץ וגו׳ או׳ גבר מחליק על רעהו וגו׳ כלומ׳ האיש שהוא מסית המלך הרשע להתעולל ברשע על רעהו ויהיה מתחכ׳ אליו לא יחשב ב שעשה מעשה מועט כי הוא כאלו פירש רשת על פעמיו ותפש האיש ונתנו ביד שונאיו

וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יֶהֶרְסֶנָּה׃ גֶּבֶר מַחֲלִיק עַל רֵעֵהוּ ר
רֶשֶׁת פּוֹרֵשׂ עַל פְּעָמָיו׃ בְּפֶשַׁע אִישׁ רָע מוֹקֵשׁ וְצַדִּי
וְצַדִּיק יָרוּן וְשָׂמֵחַ׃ יֹדֵעַ צַדִּיק דִּין דַּלִּים רָשָׁע לֹא
יָבִין דָּעַת׃ אַנְשֵׁי לָצוֹן יָפִיחוּ קִרְיָה וַחֲכָמִים יָשִׁיבוּ
אָף׃ אִישׁ חָכָם נִשְׁפָּט אֶת אִישׁ אֱוִיל וְרָגַז וְשָׂחַק וְא
וְאֵין נָחַת׃ אַנְשֵׁי דָמִים יִשְׂנְאוּ תָם וִישָׁרִים יְבַקְשׁוּ
נַפְשׁוֹ׃ כָּל רוּחוֹ יוֹצִיא כְסִיל וְחָכָם בְּאָחוֹר יְשַׁבְּחֶנָּה׃

ויהי פי׳ מחליק מחליק שלרך כדי שהדבר יפול על ר
רעהו ויתאמת בזה המסבב ביאת הרעה על חבירו והסכ
והסיכוני במלת פעמיו שב אל רעהו כלומ׳ רשת פירש
על פעמי׳ רעהו או יהיה הכינוי במלת פעמיו שב אל
המחליק כלו׳ זה חושב לסבב את הרע ולהביאה על ר
רעהו והוא מסבב אות׳ אל עצמו כי מתוך דבריו ית
יתחכ׳ המלך לקחת ממונו וכו׳ ובפשע איש רע מוקש
כלו׳ ובפשע שיפשע הרשע לסבב ביאת הרע אל רע
רעהו יבא עליו רע מוקש אמנם הצדיק שלא יחשב
להזיק לא יוזק ולכן ירנן ושמח כי יודע צדיק דין דל
דלים ולא יסבב שיעשקו מן המלכי׳ ומן השוטרי׳ הרשעי׳ אמנ׳ הרשע לא יבין דעת ויזיק לזולתו ויוזק וכל מה ש
מחשבת אנשי שלצון להפיח קריי׳ כלו׳ להביא עליה׳ מפח נפש אמנם החכמי׳ הם ישיבו האף אחורים כשיהיה
כשבט את איש אויל שהחכם ירגז והכסיל ישחק לסכלותו ואין נחת ולא השכמה ביניהם והסבה שאין נחת והש
והסכמ׳ ביניה׳ היא שיש שנאה טבעית בין החכם והכסיל והוא אומרו אנשי דמי׳ ישנאו תם ואומרו וישרי׳ יבקשו
ר״ל אנשי דמים שונאי׳ הא״ש התם כמו שהישרי׳ יבקשו להתחבר עמו על מעלת נפשו ואיך יוכל להיות נחת וה
והסכמ׳ ביניה׳ והכסיל בהשופטו עם החכ׳ יוציא כל רוחו ומתוך כך החכם לא יוכל להשיב רק באחרונ׳
בעבור שהכסיל רוצה להוציא כל רוחו אמנם החכ׳ ישים כל טענותיו משובחות אעפ״י שישיב באחרונ׳ ומדרך הע
העולם להיות צדיק הראשון בריבו גבר אמר כי האיש שאינו מוכיח רעיהו רק הוא דובר אליו דברי חלקות
לא יחשוב כי הוא יעשה מעשה קטן כי הוא במעשהו זה פורש רשת על פעמיו וגורם לו שיכשל והענין שהוא
גורם לו שיהי׳ שוגה באולתו כא׳ יוכיחהו אולי יוסר ולא ישוב לעשות כדבר הזה בפשע אומ׳ כי בסבת פש
פשע שיפשע האיש יבואהו מוקש רע לנפשו ולגופו אמנם הצדיק שלא יעשה וידבק בשלימות לא יבואהו מוק׳
אמנם תדבק בו השכלה׳ המחייבת הרנה והשמחה ולפיכך ירנן ושמח יודע אמר כי האדם הצדיק יודע
דין דלי׳ ויעשהו ולא יתרשל מלראות בעניני׳ ובעבור היות׳ דלים אמנם הרשע לא יבין דבר של דעת ומתוך כ
כך לא יתעסק בענין הדלים ואפשר שקרא כחותיו השכליות דלים ואמר כי האיש השלם הוא יודע דינם והמכ
והמכוון מהם ויודע כי דינו הוא למלוך וימליכהו על כל כחות הגוף אמנם הרשע הנמשך אחר תאוותיו לא י
יבין דעת כלו׳ לא יתן אל לבו להבין ידיעת אמיתת הנמצאות שהוא דין דלי׳ כלומר דין הכחות השכליות
אנשי אמ׳ כי אנשי הלצון יביאו מפח נפש על אנשי שקריה אמנם האנשים החכמי׳ אם יהיה חרון אף בעיר
הם בחכמתם ישיבו האף אחורני׳ ויסירהו איש אמ׳ כי החכם הוא עומד במשפט ומתווכח עם האויל
ולא ישיבהו לעולם לידי הסכמ׳ כי החכם ירגז ויכעס בראותו האויל מתווכח עמו ויטעו׳ טענות הבל
והאויל ישחק בחשבו אין נחת ביניהם כלו׳ לא יבואו לעולם לידי הסכמה אנשי אמר כי אנשי דמי׳ ישנאו
ישנאו האדם שהוא תם ר״ל תמים ושלם בעבור שיוכיחום על מעשיהם או בעבור שלא יתחבר עמהם לעשות
כמעשיהם אמנם האנשי׳ הישרים שהם בעלי יושר וצדק יבקשו נפשו של תם כלו׳ ישוטטו אחריו כדי להתחבר
עמו וללמוד ממנו ויהי׳ באור נפשו עצמו ואפשר שקרא כחות הנפש שהיה אנשי דמי׳ ואומר כי הם ישנאו התם
שהו׳ החלק השכלי אמנם הכחות השכליות והם אשר קרא ישרים יבקשו הכח השכלי וימליכוהו עליה׳ או יאמר
כי אנשי דמי׳ ישנאו האד׳ שהוא תם ואם ימצאו אנשי ישרי׳ יבקשו לקחת נפשו של אחד מהם כל אמר כי
בעת שיתווכחו יחדיו החכם והכסיל הכסיל הוא ירבה דברי׳ ואומר בפעם אחת כל אשר בלבו לא יניח דבר של
שלא יאמרהו מן דברי׳ הצריכי׳ לו על הענין ההוא מן דברי׳ אחרי׳ לא יצטרך אליהם אמנם החכם לא ירבה דב
דבריו רק אחר שישלים הכסיל להוציא כל רוחו הוא ישיב הרוח ההוא כלו׳ ישפילהו ויכניסהו מן משביח שאו
שאון ימי׳ בשואו גליו אתה תשבחם כלו׳ בדבור אחד שידבר באחרונה יכניע וישבור טענות הכסיל או יאמר
וחכם באחרית דברי הכסיל יאמר טענתו ויפארנה וישימנה משובחת או מלת באחור מקור מבניין הדגש וב
ובא על דרך ואחר עד עתה מלאתך ודמעך לא תאחר שעניינם העכוב ור״ל שהכסיל ימהר ל
להוצי׳ כל רוחו אמנ׳ החכ׳ בעיכובו ובאיחורו לומ׳ טענותיו הו׳ משביח טענותיו לפסוק ר״ל כי איחור יב ב

מֹשֵׁל מַקְשִׁיב עַל דְּבַר שָׁקֶר כָּל מְשָׁרְתָיו רְשָׁעִים׃
רָשׁ וְאִישׁ תְּכָכִים נִפְגָּשׁוּ מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם יְדוָד׃
מֶלֶךְ שׁוֹפֵט בֶּאֱמֶת דַּלִּים כִּסְאוֹ לָעַד יִכּוֹן׃ שֵׁבֶט וְתוֹכַחַת יִתֵּן חָכְמָה

ענותו שבה להיות שענתו מטובחת ובעבור שהזכיר
למעלה מלך במשפט יעמיד ארץ וגו׳ · אמ׳ מה גדלה
אשמת המלך והמושל בשיהיו רשעים שאף אם לא י
יהיה המלך רשע אלא שהיה מקשיב על דבר שקר גם
גורם שכל משרתיו יהיו רשעים ואם הרשים ואם הד
הדלים והצדיקים ואנשי תככים שהם אנשי רמיות ו
ומרמה תראם נפגשים זה בזה ויכינו הרשעים לגזולם ולעושקם יהיה שבה לשניהם שיאיר עיני שניהם ה׳ הרש
יבטח בהש״י שלא יפחדו מאיש תככים והאיש תככים לא יוכל לגזול הרש מה שאין לו ואז אולי יתן אל לבו עונו ש
שנעשקים וישוב מדרכו הרעה מושל אמ׳ כשיהיה האדון מטה אזנו לשמוע דברי שקר שיוכיח ה
הרשעים על אנשים צדיקים כל משרתיו ילמדו ממנו ויהיו רשעים כמותו גם כן ובאלו יאמ׳ מה גדלה אשמת
המושל בהיותו מקשיב אל אנשים ידברו השקר שהוא במעשהו זה גורם לכל משרתיו שיפעלו השקר ושיהיו ר
רשעים ויכפל ענשו בהכפל חטא משרתיו שילמדו ממנו או שיעשו הרשע במצותו · או יהיה ביאו׳ הפסו׳ בענין
זה כבר ידעת כי כוכב מז׳ כוכבי לכת למשלת היום המיוחד לו הע״פ שהתייחדו השעה הראשונה מן היום ומן
הלילה והשעה השנית גם כן עם כל זה הוא מושל ושליט כל היום ההוא או כל הליל׳ ההוא אע״פ שישתתפו עמו
בממשלתו שאר כוכבי לכת כל אחד בשעתו עם כל זה הממשלה האמיתית היא לבעל היום או הלילה וקרא הח
החכם הזה הכוכב שמתחיל למשול בתחלת הלילה או בתחלת היום מושל לשאר הכוכבים המשתתפים עמו בה
בממשלתו בשאר שעות היום או הלילה קרא משרתיו ורצה באמרו מושל מקשיב על דבר שקר לומ׳ כי בעת ש
שיהיה הכוכב המושל בתחלת היום או בתחלת הלילה מקשיב על דבר שקר כלומ׳ שיהיה מן הכוכבים הרעים
כמו שבתי ומאדים או שיהיה על פחיתות מדה או מניעת פעולה טובה יחשוב ששאר הכוכבים הטובים שי
שישתתפו עמו בממשלתו יקראו רשעים כלומ׳ כי אין יכולתם למנוע הזיזק שיורה עליו המושל ביום ההוא כ
כי אז בזמן ממשלתם יורו על הרע ועל החסרון שיורה עליו הכוכב עם היותם כוכבים טובים רש
אומ׳ כי הרש והאדם שהוא איש תככים כלומ׳ בעל מרמות ותוך בעת שמתחברים זה עם זה יהיה זה הדבר סבה
שיאירו עיניהם ממחשך הסכלות וזה כי הרש בהתחברו עם איש תככים לא יוכל ליהנות ממנו ומתוך כך לא
ישים בטחונו באלהיו שירחם עליו וישתדל לפעול פעולות יצא מעניותו כי לא יבטח בחבירו שהו׳ איש תככי׳
שיתנדב לו מממונו וכן האיש שהוא בעל תרמו׳ ותוך׳ בעת שיזדמן שיתחבר עם איש רש יהיה סבה שיאירו עי
עיני שכלו וזה כי הוא לא יוכל לגזול הרש מה שאין לו ומתוך כך יתייאש מן הגזילה וגם בראותו עוני חבירו
וחסרונו יהיה סבה שיתעורר וימנע מחטא עוד כן ירופשהו האל ית׳ בעבור רשעו מלך אומר כי
המלך בעת שישפוט העם והדלים באמת שלא יטה משפט בעבור היותם דלים בהיותם נשפטים לפניו עם ה
הגדולים מהם רק שינהיג לאור משפטם וישפטו אותם משפט אמת׳ כסאו לעד יכון רל׳ ממלכתו תכון לעד ו
וזה שהעם יאהבוהו בעבור שופטו אותם משפט אמת וגם תחול עליו ברכת ה׳ בעבור יושרו ואחרי שאמ׳ שמה
שהמלך השופט באמת הדלים כסאו לעד יכון אמ׳ שבט ומוסר יתן חכמה כלומ׳ שבט ותוכחה שלמלך הכוכ״
בהכות הרשעים בשבט פיו יתן חכמה באנשים כלומ׳ יגרום שינהגו אנשי מלכותו בדרך חכמה כי בהיות הא
האנשים משולחים לעשות איש ואיש כפי תאותו וילכו בשרירות לבם יהיה סבה לכל רע ולכל מרי והוא אמרו
ונער משולח מביש אמו · ולכן צריך שהמלך יוכיח אנשי מלכותו בשבט פיו ובמוסרו פן ירבו הרשעים כי בר
ברבות הרשעים ירבה פשע והצדיקים יראו עצמם בענין רע כי בראות הרשעים תהיה מפלת הצדיקים והוא
אמרו וצדיקים במפלתן יראו שבט אמ׳ כי שבט מוסר והתוכחת הם יתנו לנער חכמה כי עיר פרא
אדם יולד ואם לא יוכיחו הנער בנערותו להסיר אולתו הקשורה בלבו ישאר בער כמשל בבהמות נדמה ולכך
אמ׳ כי השבט והוא המוסר שיהיה על ידי מעשה בהכות הנער ובייסרו והתוכחת והוא שיהיה על ידי הדיבור ולי
ולימוד ונערים הם יסירו האולת הקשורה בלב הנער ויתנו לו חכמ׳ אמנם המשולח והוא ההולך בשרירות לבו ו
ולא יוכיחנו מוכיח ולא ייסרנו הוא יגרום בושת וכלימה לאמו ודם לדעת כי הוא מבים אביו גם׳ ועוד פרו׳ הכב״
דומי׳ לאחי האם בעבור שהם ואמו נולדו בבטן אחד ואם הם דומי׳ לאחי האם כל שכן שידמו לאמם·

וְנַעַר מְשֻׁלָּח מֵבִישׁ אִמּוֹ׃ בִּרְבוֹת רְשָׁעִים יִרְבֶּה פ
פָּשַׁע וְצַדִּיקִים בְּמַפַּלְתָּם יִרְאוּ׃ יַסֵּר בִּנְךָ וִינִיחֶךָ
וְיִתֵּן מַעֲדַנִּים לְנַפְשֶׁךָ׃ בְּאֵין חָזוֹן יִפָּרַע עָם וְשֹׁמֵר
תּוֹרָה אַשְׁרֵהוּ׃ בִּדְבָרִים לֹא יִוָּסֶר עָבֶד כִּי יָבִין
וְאֵין מַעֲנֶה׃ חָזִיתָ אִישׁ אָץ בִּדְבָרָיו

כי בניין גופם הוא מדמי האם כי כבר שהתבאר בחכ
בחכמת הטבע כי הוולד הוא מדם האם וזרע הזכר
הוא פועל בדם האשה ונכנס בו ופועל בו לצייר את
האברים לדמיון מה שיפעל הרוח של זייג והוא האו
האומן העושה כלי זכוכית הנמס והוא נוקב אותו ונפ
ונפועל בו ומוכן כלי למעשהו ולכן אחרי היות גוף
הבן מזרע האם אם יזדמן שיהיה הבן רע הוא יורה
שאומרו שהוא מדם האם הוא חומר רע ובלתי כאות
ועל זה הענין יהי' מביש אמו שהוא יגלה חרפת רוע מזג אמו מלבד מה שיגרום לה בשת במעשיו הרעים
ברבות אומר כי ברבות הרשעי' והוא שיהיו משם רבי' בעיר אחת או שתרבה גדולת הרשעי' ירבו הפשעי' כי
הם לא יפעלו ולא יחשבו כא' הרע וצדיקי' במפלת' יראו ר"ל כי האנשי' הצדיקי' יראו במפלת הרעים הנז' ור"ל כי
ברבות הרשעים אז הצדיקי' יראו מפלת עצמן כי הרשעי' מתחכמי' להרע לצדיקי' ואחר שאמר כי ברבות הר
הרשעי' ירבה פשע אמ' ייסר בנך שלא יהיה מכת הרשעי' ומוסף על זה שיניחך ויתן מעדנים לנפשך ולכן הוא
טוב לייסרו בדברי תורה ובמוסר כי באין חזון יפרע עם ושומר תורה אשריהו וזה שאמרתי לך לייסר הבן בד
בדברי תורה ובמוסר לא תחשוב שיחשוב כן לעבד כשיהי' משולח לייסרו בדברים כי בדברים לא יוסר עבד כי
יבין ואין מענה וצריך לייסרו בשבט מוסר ובעבור שהזכיר שצריך ליסר הבן בדברי' והעבד בשבט מוסר
אמ' אם יעלה בלבך להוכיח שאר האנשי' ויהיה איש שיהיה אץ בדבריו הזהר מהוכיחו כי אין בו תקוה שיקבל
תוכחותך כי יותר תקוה יש להשיב הכסיל מכסילותו מלהשיב ממדתו המגונה מי שהוא אץ בדברי' ואחרי שהזכי'
בדברי' לא יוסר עבד כי צריך להוכיחו בשבט מוסר אמ' כי האיש שיפנק מנוער עבדו ולא ייסרנו בשבט מוסר
באחריתו יהיה העבד האדון לו ומדרך העבד שהוא איש מגרה מדון ובעל חימה ורב פשע מרוב גאותו ומדרך
העולם שגאות האדם תשפילנו והאיש שהוא בהפך זה הוא שפל רוח יתמוך כבוד שהוא הפך השפלו' ומדרך הע
העבד שהוא גנב וכשיבוש אז יפחד לגנוב הוא בעצמו הלא חולק עם הגנב ושונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד
כלו' ידע אלות שהתורה האלות על הגנב ולא ימנע מחלוק עם הגנב עבו' זה וזה יורה כי חרד מאד ויר' מעונש
האנשים והמושלים יותר ממה שהוא חרד מה' ית' אשר הזהירו על הגניבה והגזל ולכן אמ' חרדת אדם יתן מוקש
כלו' חרדה שתהיה לחולק עם הגנב כדי להעשיר יהיה תולה בטחונו בה' ובעבו' שהזכי' חרדתם הם מבקשים
פני מושל להעביר על עונשם בשחד שיתנו לו אמנם מה הוא משפט האנשים לא יבינו זה רק הצדיקים ש
שמעשה הרשעים ואנשי עול הם תועבה בעיני ה' וכמו שתועבת הצדיקי' איש עול כן תועבת הרשע הוא ישר
ייסר אמר ראוי לך שתייסר בנך ותדריכהו בדרך טובה ובכן יניח לך שתייסר בנך
ובכן יניח לך מעצבך ומרוגזך כא' תייסרנו עד שיקנה דרך חיי' הוא, לעת זקנתך יהיה עוזר בצרתך ויתן לך
מנוחה והענין שתעמוד במנוח' והוא ימציא טרפך גם תעמוד במנוחה
ובהשקט מענייניו שלא יטריד לבך במעשיו כי לא יפעל כא' הטוב ויתן מעדנים לנפשך ר"ל והוא יעשה מע
מעשי' שיתעדן בו נפשך באין אומ' כי משיתנהג העם ללא תורה וללא אלהי אמת והוא באין חזון י
יפרע עם כלו' יהיה פרוע לשמצה בקמיו והוא שהתורו' והחקי' והנדרי' הם תפארת האומה ומעלת' כי בהיו' הא
האדם משולח לפי טבעו ולפי תאותו הוא דבר רע עד מאוד ולפיכך אמ' ושומ' תורה אשריהו והאשור הזה הוא
כולל אשור הגופי והרוחני כי מי שהוא שומ' תורת ה' ומנהיגיו אשריו בעול' הזה כי לא יקבלו עונש ומכי כי לא
ידע דבר רע ומי שהוא שומ' תורת ה' אשריו בעול' הזה וטוב לו לעול' הבא בדברי' אומ' כי העבד מטבעו
הרע שהוא לא יקבל מוסר בעבור דברי' שמדבר' אליו רק צריך לייסרו בשבט ואם לא נזכר כי יבין ואין מענה
ר"ל כי יבין מה שתאמ' וישתוק ולא יענה ולא יוסר בעבור דבריך או יאמ' כי יבין כלו' ומגודל קושי ערפו שלא
יוסר בדבריך אעפ"י שיבין מה תאמ' לו ואעפ"י שאין לו מענה כנגדך חזית אמ' אם תראה איש נבהל להשי'
ולא יתבונן במה שיש לו להשיב לא תקוה ממנו טוב ויותר תקוה יש לאיש כסיל בדבריו באם שים ממנו או יא
ויאמר אם תראה איש שיהי' נמהר בדבריו, יותר תקוה יש לנו במי שלא הגיע למעלתו

תִּקְוָה לִכְסִיל מִמֶּנּוּ׃ מְפַנֵּק מִנֹּעַר עַבְדּוֹ וְאַחֲרִיתוֹ
יִהְיֶה מָנוֹן׃ אִישׁ אַף יְגָרֶה מָדוֹן וּבַעַל חֵמָה
רַב פָּשַׁע׃ גַּאֲוַת אָדָם תַּשְׁפִּילֶנּוּ וּשְׁפַל רוּחַ יִתְמֹךְ
כָּבוֹד׃ חוֹלֵק עִם גַּנָּב

ויש לו מן הכסילו׳ יותר ממנו ושתף האיש שהוא אץ
בדבריו בעניין הכסילות כי הוא ונמעטה הכסילות
או יהא׳ אם ראית איש שיהיה כמהר בדבריו תקוה מ
ממנו שיהיה כסיל מפנק הוא׳ כי השי׳
שהוא מענג ומעדן עבדו בעת נערותו סוף שהעבד
ההוא לא יהיה נשמע אליו רק יהיה לו במקום בן ו
ומלת מפנק אין לו ראיה בלשון עברי ואנקלוס תרגם והוא יתן מעדני מלך תפנוקי מלכן · והענוג מאד ודמ
ודמפנק לחדא ושבע ודשן וישבעון ויתפנקון וכמו שעניין המלות האלה הוא עניין העדון והענוג והדשנות
וכן עניין מפנק מנוער עבדו שמענגו והמדשנו ומלת מנון שרשו נין מן ולניני ולנכדי · נין ונכד רל׳ מי ש
שלא יכנים העבד תחת שבט מוסרו ולא יטיל עליו ירחם בתחלת ענייננו הוא לא יירא ממנו באחרית רק ישת
ישתעשע עמו ויתנהג עמו כעניין הבן עם האב · ואיפשר שקרא יצר התאוה עבד לפי שהמכוון ממנו שיהי׳
עבד כרצון אל החלק השכלי והעניין שבאמצעיתו ובאמצעות כלין יבנה האדם התחלות ודמיונות מהמורגשו׳
ועליהם יבנה מופתים להשיג המושכלות גם המכוון ממנו שהוא וכאתיו יהיו סרים אל משמעת השכל ואו׳ כי
מי שהוא מענג ומעדן הכח הבהמי וממלא כל תאוותיו סופו שהוא יעמוד במקום הבן כלומ׳ שיעמוד במקום
הכח השכלי וימלוך במקומו כי המכוון ממנו הוא שימלוך השכל לא שימלוך המלך וזהו וכסיל
איש או׳ כי האיש שהוא איש אף רל׳ בעל כעס וממהר לכעוס יחרחר ריב ומדנים ומוסף על זה שהוא בעל
חימה יהיה מרבה לפשוע כי הכעס מבלבל את הדעת ויביא האיש להשחית נפשו ולהזיק לזולתו ונכה למעל
גאות או׳ כי הגאוה ש יהיה לאדם היא תגרום השפלתו וזה שבעבור שהוא מחזיק בחזקת גאה ורם לא יעזר׳
בעבודת אדמתו ועסקיו ומתוך כך הוא מתרושש וגם האנשים ברואתם אותו אשר יתגאה שלא כדת ישפילוהו
גם ה׳ יעזן להשפיל גבוהים ולהגביה שפלים גם בעבור גאותם ידברו בגאוה וגאון ובדרך רע ופי תהפוכות ומ
ומתוך כך יענשו והאנשים יתכוונו להשפילם או יאמ׳ גאות אדם תשפילנו כלומ׳ הגאות שתהיה לאדם הוא שם
מורה על שפלות מעלתו כי הגאוה לא תהיה רק בבעלי נפש שפלה שלא תכיר עצמה ושפלותה ובעבור זה תש
תשפל מעלתו בחיין ונפשו תהיה שפלה ועם נפשות המקבריים אמנם מי שהוא שפל רוח יתמוך כבוד והעניין
שהוא ראוי שיכובד כי שפלות רוחו מורה על השיגו אמתת הנמצאות ובחינת גדולת ה׳ ית׳ ומלאכיו הקדושים ו
ורוממות גלגליו ורואה בל זה העולם השפל כנקודה קטנה כתונה בתוך הגלגלים ורואה מין האדם לבדו וכל
שכן עצמו דבר נבוה ושפל ומפני זה תשפל רוחו ותקטן מעלתו בעיניו ומתוך זה יירא מאלהיו ויתרחק מה
מהמרותו ויפרע חובת ה׳ עליו ובעבור זה יכובד בין האנשים ונפשו תכובד בעולם המלאכים וזהו אמרו ושפל
רוח יתמוך כבוד׳ ובעבור שהתבאר כי שפלות הרוח והוא הכנעה והענוה כשתהיה כפי מה שיחייב אותה השכל
היא המעלה המהוללה שבכל המעלות ובהיותם בעניין אחר היא מן המדות הפחותות והבהמיות יש לנו לבאר
גדר השפלות ובאי זה עניין תהיה מעלה ובאי זה תהיה שפלות וחרפה ונאו׳ כי הכניעה היא שפלות הנפש ומי
ומיעוט ערכה אצלה והיא מדה ממדות הנפש וכאשר תתיישב בה יראו אותותיה בלשון רכה ובל
ובלשון כמוך והענות בעת הכעס ומיעוט הנקמה אחר היכולת עליה והכניעה תחלק לחלקי׳ ואחד מהם כולל
את האדם ורבים מאינו בעלי קיים שאינם מדברים והיא דלות הנפש ושפלה שהזיק שתהיה יכולה לדחותו מפ
מפני שפלותה באופני דחייתו וזה יהיה מן הכסילים שבבני אדם ועמי הארץ מפני מיעוט ידיעתם ואליסות ה
הכרתם את נפשותם וערכיהם וזה נקרא כניעה על דרך העברה ועל דרך האמת הוא דלות הנפש ועוורונה
בשפלות הנגבר׳ עליה מראות מה שיש בה תקנתה עכ׳ את׳ כי לבם נבנת משכל על כן לא תרות׳ אבל הכניעה
היא אשר תהיה אחר רוממות הנפש והתנשא׳ מהשתתף עם הבהמו׳ במדות המגונו׳ וכאשר יהיה לה כניע׳ הנפש
ושפלותה אז תהיה מדה משובחת אבל זולת זה איננו נכנס במדות המשובחות ובעלות הנפש אך במגונו׳ שבהן
כי ענייננו בזה העניין כעניין הבהמו׳ חולק או׳ כי האדם שהוא חולק עם הגנב שונא נפשו אעפ׳ שלא
יגנוב הוא הדברים בעצמו הוא שונא את נפשו וזה כי הוא ישמע הקללות שיקללוהו האנשי׳ שנגנב מהם הדבר
ההוא ואו׳ כך וכך יחול על ראש מי שגנב ממני דבר פלו׳ ועל מי שידע או ראה או שמע אם לא יגיד והנה א
אחר ששמע הקללה והוא יודע שהקללה תעשה במקולל ועם כל זה הוא לא יגיד׳

שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד: חרדת אדם ית
יתן מוקש בוטח ב יהוה ישגב: רבים מבקשים פ
פני מושל ומיהוה משפט איש: תועבת צדיקים אי
איש עול ותועבת רשע ישר דרך: דברי אגור
בן יקא המשא נאם הגבר לאיתיאל לאיתיאל ו
ואוכל: כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי:

הוא מרא׳ שהוא שונא נפשו או יהי׳ אומרו חולק עם
גנב בענין זה כלומר מי שהוא גונב נפשו המשכל׳
וימנע ממנה חוקה והיא השכלת המושכלו׳ ועסק או
אותה מן החכמ׳ ועבודת האלדי׳ שהיא מזונה והמכוו׳
ממנה הוא חולק עם גנב כמו שיקרא גנב מי שיקח
הון זולתו ויגנוב ממון חבירו כן יקרא גנב מי שגונב
שגונב נפשו המשכלת מן הדבר הראוי לה ומן הש
התימה שהענשה זה איננו שוגג אמנם הוא מותרה ו
ועומד מהר סיני ורוא׳ ושומע התורה המזהי׳ על זה
שהכריתו בה כמה כריתות ואלות ועם כל זה לא ישמר מזה או יהי׳ אומרו אלה ישמע ולא יגיד כלו׳ יודע העונש ו
והיא האלה שיש בעשיית זה הדבר ולא יגיד אל לבו לאמ׳ אני רוצה להשמר מזה הדבר בעבור מה שיבואני מה
העונש בסבתו   חרדת   אומ׳ כי החרדה   היתירה שתהיה לאדם מכל דבר שיתפחד וגם שיפחד מכל
דבר שיעשהו פן לא ילך ענייננו אל השלימות תביא מוקש על בעלה וזה שרבוי החרדה ימית לבו בקרבו ולא י
יעזור וגם אם יבוא האדם לחוש על המקרים שיוכלו להתחדש על כל דבר ודבר לא יבוא האדם לעשות דבר מ
מהדברי׳ לעולם כי אין דבר שלא יפול עליו ספק ולפיכך יהיה התרשלותו רב ותהיה החרדה זאת מוקש לנפשו
גם הזכירו החכמי׳ האלדי׳ שהחרדה שתהיה לאדם כן יקרהו חולי ידוע אעפי׳ שלא   יהי׳ מוכן אל אותו החולי
החולי ומזג גופו עומד בשווי המחשבה והחרדה שתהיה לו מין החולי ההוא פועלת בגופו ויחול עליו החולי ההו׳
דומה למה שאמ׳ רז״ל המחשבה פועלת באדם ׳ולפי שהמחשב׳ היתירה שתהיה לאיש תהיה לו למוקש צריך מאד
שיבטח בה׳ ית׳ בכל מעשה שיעשהו והוא יסבב הצלחתו והוא אומרו ובוטח בה׳ ישוגב ואמ׳ הפילוסופי׳ דומה לכם
לפסוק הזה המאמר לא ידאה מה שנגזר   רבים   אומ׳ כי רבים הם אותם המבקשי׳ מן המושל שיתנהג בהם
במשפט איש איש כפי רצונו והם חושבי׳ שפעולת׳ תועיל או תזיק ועל דרך זה הוא משפט איש כלומ׳ כפי מה ש
שנגזר האל׳ ית׳ ושדר׳ שיבואו העניני׳ אל הפעול׳ כפי אחד מן התכלית כן יקום וכן ממי שירנה   בחילוף
מה שנגזר כפי המערכת בענין הצדיקי׳ גמורי׳ שהם למעלה מהזמן כן יקום ׳ואפשר שכיון באומרו רבי׳ מבקשים
פני מושל בענין זה כלומ׳ רבי׳ הם אות׳ שמשוכי׳ מעשיה׳ כפי משפטי השוכבי׳ ובעבור שצריך שהאדם המכון אל
אליה׳ לידע המזל הצומח בעבור היות הוא המושל וצריך לדעת גב׳ אם הכוכב בגביהותו או בשפלותו וכיונא ב
בזה קרא המזל הצומח והיות הכוכב בגובה הרום פני מושל ויכוונו במעשיה׳ לעשות אחר שיחקרו מי הוא המזל
הצומח ואם הכוכב שיכוין אלי׳ הוא בגביהותו ויחשבו שידיעתם ממשלת הכוכב והמעלה הצומחת תספיק להם
אמנם על דרך האמת הוא גבוה מכל הגבוהים אשר זה ונבראו ויעמידם לעד לעולם הוא משפט האיש וכת
וכי׳ שר הגזור חכמתו כן יקום ואמר משפט איש ולא אמ׳ משפט אנשים לרמוז כי ההשגחה היא גב׳ בפרטים מ
מן המין האנושי   תועבת   כי האיש שהוא פועל עולה הוא נתעב   בעיני צדיקים מפני שהצדיקים יודעים
דעת אמיתי׳ כי העול הוא בהמה בצורת אדם והוא יותר נתעב מן הבהמה מפני שהבהמה לא כיוון ממנה שת
שתהיה רק בהמה אמנם האיש העול כיוון ממנו שיהיה אדם אלדי והוכנו כל הכלי׳ שיחול עליו צורת השכל ע
על השלימות והוא בעבור דרך העולה אשר אחז לעצמו יתהפך מן האלדו׳ אל הבהמות לפיכך היא תועבה לפ
לפני הצדיקים כן הצדיק שהוא ישר בפעולותיו הוא נתעב בעיני הרשע מפני שיוכיחנו על הרע שיעשהו או
חוץ מכוונתו ולא יתחבר עמו לעשות רע כמותו ואפשר שכיון לומ׳ כי המלך הזקן וכסיל והוא איש עול הוא
נתעב בעיני הכחות השכליות הנקראי׳ צדיקי׳ וכן הכח השכלי והוא שקרא ישר דרך הוא נתעב בעיני המלך זק
זקן וכסיל והוא שקרא רשע אמר כי אלה המשלים שיבואו בזה הפרש׳ הם דברי אגו׳ בן יקא׳ והו׳ שם חכם נודע
ומפורסם בימי׳ ההם ובעבור היו דבריו נאמרי׳ עד המשלי׳ הקודמי׳ חברן עם משלי שלמ׳ ואומר כי זאת המשא
והם הדברים שיבואו באלה המשלים הם דברי אגור בן יקא נאם הגבר לאיתי׳ אל לאיתיאל ואוכל ירא׳ לפי פש
פשט המקרא׳ שהי׳ איש   אחד בדורו של אגו׳ הנז׳ שהיה שמו איתיאל ששאל מאגור ענייני׳ עמוקי׳ ואגו׳ השיב
על שאלתו אילו הדברי׳ שיבואו בזאת הפרש׳ נאום הגבר לאיתיאל ר״ל אומר אני הגבר ומשיב לאיתיאל הסר מ
שאל ממני מה ששאל בענין זה לאיתיאל ואוכל כלו׳ איך תשאל ממני עניי׳ עמוקים כאלה והלא אל   איתיאל
החכמו׳ ואני היודע הבל ואיך אוכל להשיב על דברי׳ כאלה כי בער אנכי מאיש כלו׳ כמשל לבהמ׳ נדמה   יב ד

וְלֹא לָמַדְתִּי חָכְמָה וְדַעַת קְדֹשִׁים אֵדָע: מִי עָלָה
שָׁמַיִם וַיֵּרַד מִי אָסַף רוּחַ בְּחָפְנָיו מִי צָרַר מַיִם בַּשׂ
בַּשִּׂמְלָה מִי הֵקִים כָּל אַפְסֵי אָרֶץ

מאיש אנכי בער מהדמות בשכלי אל חכמת השלמים
ולא בינת אדם לי כלו' אין לי חלק מהבינה כאשר ל
לשאר האנשים עד שאחשוב ראוי להקרא אדם או ר"ל
בער אנכי מאיש כלומר בער יותר משאר אנשי' ולא
למדתי חכמה כלו' שאדע להשיב על דברים כאילו וא
ואחרי שלא למדתי חכמה והיא חכמת התולדות שנקראת חכמה סתם איך אוכל להשיג ידיעת הידיעות הנבדלו'
והם המלאכים קדושי עליון · או יאמר ולא למדתי חכמה ולא דעת קדושים אידע מי עלה שמים כלו' איך תש
תשאלני ענייני עמוקים כאלה ומי הוא מאנשי החכמה שיוכל לעלות אל זאת המדרגה שידע להשיב על ענייני'
עמוקים כאלה מי הוא שעלה לשמים וראה וחקר והשיג מה הם ומה בהם וירד בארץ והודיע לאנשי העולם ה
הדברים ההם עד שיוכלו אנשי העולם לדעתם והאלו הם' הענינים אשר אתה שואל לא יוכל לדעתם כי אם מי
שעלה בשמים וראה הדברים ההם בעיניו או יוכל לעמוד עליהם או מי שידע הדברים ההם ממי שעל' בשמים
וירד משם והודיעו האמת והנכון ואחר שהענין כן מי הוא זה שעלה שמים וירד והודיע הדבר הזה לבני העו
העולם עד שנוכל לעמוד על שאלתך ואשר שאלתני מעניין הרוח ענין פלו' ופלו' מי אסף רוח בחפניו עד ש
שידע להשיב על הענין אשר שאלתני והזכיר הרוח במקום יסוד האויר וכן מי צרר מימי העולם בשמלתו ע
עד שיגיע אל תשובת שאלתך אשר שאלתני מעניין יסוד המים' ומי הוא אשר הקים כל אפסי ארץ והם גבולי
הארץ עד אפס מקום שיוכל להתבונן מעניין ששאלת מכדור הארץ מה שמו של אותו שעלה שמים וירד וש
ושאסף רוח בחפניו ושצרר מים כשמלה ושהקים כל אפסי ארץ הגד אם ידעת ואם תאמר כבר היה האיש הזה
אשר היה על זה התאר היה לעולמים אשר היו מלפנינו מה שמו ומה שם בנו אחריו שתאמ' שידעת אותו או ש
שתדע אותו כלו' דבר כמנע הוא שימצא איש שיהיה על זה התאר ולכן עצתי היא להניח אילו הענייני' הנעלמי'
אחרי שלא יוכל האדם לעמוד עליהם ולאחוז בדברים התוריים והם אמרות צרופות ואין צריך להביא עליהם
מופתים לאמיתם כי לא יכחישם מופת והוא אמרו כל אמרת אלוה צרופה והם כחזיק באמרות ה' אמרו' טהורו'
שהם ככסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים יהיה מגן בעדינו כי ה' ית' הוא מגן הוא לחוסים בו ואין לנו ל
להוסיף על דבריו ולחקור במה שלא צוה לחקור פן יבא במשפט עמנו על השתדלינו לחקור במה שלא צוה ו
ואם נאמר כי הוא ית' צוה בזה והוא אומ' תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת או יהיה אמ' מי עלה
שמים וירד מעניין זה כלו' אתה שאלתני על דרך חכמה נעלמת ואני לא למדתי חכמה ודעת קדושים אדע ו
ואינני יחיד בדורי שלא השגתי אל מעלת החכמות רק ראיתי רבים שחשבו לעלות בשמי שמי החכמ' והם ירדו
והענין שהחטיאו כוונתם ויש אנשים שישתדלו לקנות מן החכמה ואספו רוח בחפניהם ויש כת אחרת כוונו
לעלות בסולם החכמה ובחשבם שהגיעו אל מעלת החכמה דימו בעניינם אל האיש שצורר מים בשמלה שהמי'
יצאו ממנה לפי שעה וכן קרה לכת הנז' שהם בחשבם שקנו מן החכמה שיעור גדול דמו לצורר מים בשמלה
שלא ימצא להם שום מים בשמלה שהיא צרופה כן לא ימצא להם מקניין החכמ' דבר ומי הקים כל אפסי ארץ
כלו' ויש מהם שבינו לקנות מן החכמה שיעור גדול ונמשך בסוף אחר התאוות הנצפרי' שאן אפס ותוהו ורמז
כי כל כתות האנשים אשר ראה שהתעסקו בקניין החכמה לא הגיעו אל תכלית' ושבו כליהם ריקם יבאו על גי
גיבי החכמה ולא מצאו מים ואם תאמ' ידעתי אדם שסחר סחרי החכמה והצליח מה שם אותו האדם ואת הלך
לו לעולמו ואני מכיר בנו מה שם בנו אחרי שאתה אומ' כי תדע אותו ואיפשר שכיון בפרשה הזאת לרמוז על
היות במציאות ענינים עמוקים והם מעמד שכל ובאמ' ולא למדתי חכמ' וגו' הודיע קיצורו בחכמת התולדות ו
ובידיעת השכלים הנבדלים הנקראים קדושים ואחרי כן הודיע קיצורו בסדר הגלגלי' ואמ' מי עלה שמים וירד
כלומ' מי הוא שיודע סידור גלגלי הכוכבים ומפני מה היה שסדרם בזה הסדר שבתי למעלה מצדק וצדק למעל'
ממאדים וכן השאר וקרא גלגל עליון בלשון עליה וקרא הגלגלים התחתונים בלשון ירידה וכאלו אמ' מי הוא
היודע אם תנועת הגלגלים היתה בסבת השכלים הנפרדים וככה תנועת הגלגלי' בעליה ובירידה אעפ"י שהוא
בסבוב מי הוא שיודע סבת תנועת הגלגלי' וא"ת מי עלה שמי' וירד רמז על יסוד האש וכאלו אמר מי שיודע יסוד
האש שהוא יסוד העליון שהוא דבק אל שטח גלגל הלבנה וחומו יורד דבק אל כינון השמ' מי אסף רוח בחפניו
כלומ' מי שיודע טבע יסוד האויר והוא שומר גבולו ועומד בחפניו'

והכינו במלת בחכמיו שב אל הרוח והענין שהוא ע
עומד בגבולו ולא יעברנו ׳וכן מי צרר מים
כשמלה רל׳ מי היודע יסודות המים שהוא עומד במ
במקומו שומר לסדורו כאלו שמלה פרושה מקפת או
אותם ושומרת אותם צרורים ומי הקים כל אפסי ארץ
רל ומי היודע יסוד הארץ הוא יסוד קיים בלתי מתנו
מתנועע ויסובו הגלגל יש סביבו והודיע שחכם הזה
הקיצור שיש בידיעת סבות היסודות ומה שנמשך מ

מה שמו ומה שם בנו כי תדע׃ כל אמרת יהוה צ
צרופה מגן הוא לחוסים בו׃ אל תוסף על דבר
דבריו פן יוכיח בך ונכזבת׃ שתים שאלתי מאת
מאתך אל תמנע ממני בטרם אמות׃ שוא ודבר
כזב הרחק ממני ריש ועשר אל תתן לי הטריפני
לחם חקי׃

מהם ׳גם איפשר שאמרו מי עלה שמים מי אסף רוח מי צרר מים מי הקים כל אפסי ארץ רל׳ מי הוא היודע ת
תנועת אילו הגלגלים והיסודות וכחות האדם אם נתחייבו בעבור קצת מן הדיעות הנבדלות הנזכרות במלת
קדושים או בעבור אחד מהם בלבד ואם אותו שחייב הוא בעבור אחד מהם מה שמו כלו׳ מה שם שכל הנבדל
שהוא פרטי לו ומה שם בנו כלומ׳ ומה שם אותו הנפעל בעבורו כלו׳ הגלגל העובד לאותו השכל הנבדל המני׳
או היסוד שהוא כעבד אל המניע לו והות׳ אחר זה כל אמרת אלוה צרופה וגו׳ ואם השגחתו מגעת עד האדם ו
ואיכו מתנועע כי אם בכווי קו׳ שההשגחה הוא יותר ויותר בנמצאים העליונים ואם תרצה לדעת מה היתה הכ
להיות׳ שידורש כן אל תוסף על דבריו כלומ׳ עד כאן יש דמות לדבר ולא יותר ומלת תוסף מורכב׳ משני שרשי׳
מהפעלים שהפא שלהם יוד ומהפעלים שלמד שלהם הא רל׳ מן יכף ומן ספה והחולם חסר בין התיו והו״ו מ
מראה כאלו היה רל׳ תוסיף על משקל תוריד על דרך הפעלים שהפא שלהם יוד והשבא חסר גם ובפא מראה
כאלו הוא מהפעלים שהל׳ שלהם הא עד ויסת מן היין ויבך עליו וירד מיעקב ושני השרשים באו בענין אחד
והוא שתוספה שתים נראה שזאת הפרשה היא מדברי אגור בין יקא והוא כאלו מדבר על דרך ת
תפלה אל ה׳ ית׳ ואמ׳ שתים שאלתי ממך ועדיין אני שואל אותם מאתך אל תמנעם ממני קודם מותי או יאמר
שתים אל תמנעם ממני ואם תמנעם ממני קודם תסבב שאמות כלומ׳ אני חפץ יותר שתמיתני משתמנע מת
ממני שתי השאלות האילו ושני הענינים שאל האחד מהם הוא שוא ודבר כזב הרח׳ ממני והשני ריש ועשר
אל תתן לי הטריפני לחם חקי ׳ואמרו שוא ודבר כזב רל׳ שירחיק ממני ה׳ מותרי הדבור ואם השוא והכזב וקר׳
שוא השיחות הבטלות אשר לא יועילו ולא יצילו ׳וכן ארז״ל אכון דמשתבע על תרין דאיכון תרין לקי משום
שבועת שוא וכן אמר לא תשא את שם אלהיך לשוא שתי כעמים רל׳ שלא תעלנו על שפתיך במה שלא תביא
אליו הצורך וכן כל דבור שאינו צריך לדבר מהדברים ולא יועיל ולא יזיק יקרא שוא ׳וכזב הוא הדבור שידוב׳
על דבר בחילוף ממה שהוא יקרא כזב שהוא מכזב במה שיאמר ושני אילו המינים מן הדבור הם מותרי הדבו׳
ושניהם רע ולפי׳ התפלל אל ה׳ שירחיקם מעליו והשאלה השנית אשר שאל הוא ריש ועושר אל תתן לי שואל
מה׳ שלא יתן לו ריש וגם שלא יתן לו עושר ואומר עד הרחבת הלשון נתינה על הריש אעפ׳ שהריש לא ינתן
כי הוא העדר קניית הממון והקניין אלא יתכן שיהיה רש כלו׳ עני ביותר וכן לא יסכים שיהיה עשיר ביותר ר
רק שיטריפהו לחם חקו והוא שיהיו לו כל צרכיו ההכרחיים שלא יצטרך לבריות ונתן הסבה במה שאל ריש
ועושר אל תתן לי ולא נתן הסבה על ראשון ראשון רק נתן סבת העושר תחלה ואח׳ הסבה שאני שואל שלא
יתן לי עושר והוא רבוי הממון פן אשבע מן הממון או פן אשבע בסבת הממון הרב שיהיה לי ויביאני לכחש
ולומ׳ מי האל ואבטח על ההון בכל מעשי ולומ׳ מי ה׳ כלומ׳ מה לי חפץ בו שיש לי הון רב בלעדו וגם אם אשבע
בסבת הממון הרב שיהיה לי יביאני השובע ההוא להטיח הדברים כנגד מעלה והסבה שאני אומ׳ שלא תעשני
לגמרי רש הוא פן אורש ונגנבתי כלו׳ פן אתרושש יותר מדאי ומתוך כך אצטרך לגנוב ולעבור על מצות אלהי
או מתוך עניותי אטרח ה׳ ומזונותיו להיותי טרוד בעסקי מחייתי ואצטרך למצא מכולת לביתי בין על דרך אכז
בין על דרך מותר ומתוך כך לא ישאר לי מעניין האל ומזונותיו רק שאחזיק בידי לבד שם אלהי ׳ או יהיה אמ׳
ותפשתי שם אלהי שמתוך עניותי אגנוב וכאשר יתביעוני השופטים ויגישו ספר תורה לפני ואתפוש הספ׳ בידי
ואשבע על האזכרות שלו לשקר כדי שאוכל שלא ימכרוני בגניבתי אחר שאין לי לשלם ואיפשר שכיון באמרו
שוא ודבר כזב וגו׳ לומ׳ שירחיק ממנו ה׳ שיאמין בענין האלהות ובשאר הנמצאו׳ שוא ודבר כזב רל׳ שיאמין ב
באן חילוף מה שהן ואמר ריש ועושר אל תתן לי רל׳ בענין הריש העניות והחסרון מן החכמה׳

ואש לא אמרה הון : עין תלעג לאב ותבוז לקהת
אם יקרוה ערבי נחל ויאכלוה בני נשר : שלשה
המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתים : דרך
הנשר בשמים דרך נחש עלי צור דרך אניה בל
בלב ים ודרך גבר בעלמה :

ושתי בנות הב הב שתי איכיות הנפעלות שהן הלחו'
והיובש ואמרו הב הב הם שנים הפועלים והם הקור
והחום · שלש הנה לא תשבענה רמז לחלולים מזה ו
ומזה ע"י ביכוני כי חלול המים לאש הוא על יד האוי'
או הארץ וחלול האויר לארץ ע"י האש או המים · אר
ארבע לא אמרו הון ר"ל שארבעתם בכלל ישתנה ק
קצת מהן אל האחר · עין · אומ' כי העין אשר
תלעג לאב ותבוז שלא תסור אל משמעת האם יקרו'
עורבי נחל או יאכלוה בני נשר ויהיה הוין במלת ויאכלוה תמורת או כמו ומכה אביו ואמו שענייננו ומכה אביו
או מכה אמו כי על כל אחד מהם שיכה יתחייב מיתה וכן זה · ואין המכוון שיקרוה העורבים ויאכלוה בני הנ
הנשרים · וית' יקרוה עורבי נחל ויאכלוה במהירות כאכילת בני הנשר שהם חשים לאכול במהירות · יעופו כנשר
חש לאכול · ואיפשר שקרא השכל אב לפי שאליו תיוחס הנהגת הבית וקרא התורה והמצוה אם לפי שהיא הנר
הצריכה בתחלת העניין האדם כמו שצריכה האם בגידול הנולד ואמ' שעין אשר תלעג לשכל ולא ישיג את כ
כחות הגוף על פי עצתו וכן העין אשר לא תסור אל משמעת התורה ומצותיה יקרוה עורבי נחל · ויאכלוה בני
נשר · שלשה · אמ' החכם הזה כי ג' ענינים הם מכלל הדברים שנפלאו ממנו ונעלמו מעיני שכלו ואם
תחבר עמהם דבר רביעי יהיו ארבעה וכל אילו הארבעה הם ענינים נעלמים לא נודעו אלינו והדבר הראשון
הוא דרך הנשר בשמים ר"ל כי הנשר בעופפו על פני רקיע השמים יפלא בעיני האדם לדעת אי זה הדרך עב'
בעופפו כי לא יניח רושם באויר שיוכר אחר שילך העוף וילך לו והזכיר הנשר והוא הדין לשאר העופות · או
הזכיר הנשר בעבור שיגביה לעוף עד שיסתר מעיני האדם לרוב הגובה ולפי' יעלם מהאדם הדרך אשר יעוף ב
בו · דרך הנחש עלי צור כלומ' בעת ילך הנחש על הצור לא יעשה בו רושם ניכר שיוכל האדם לכוין מקום ה
הליכתו ולומ' זה הדרך הלך בו ולכך הזכיר הצור שהוא קשה להתפעל ולא אמ' עלי ארץ כי הארץ ממהרת לאת
להתפעל יותר מן הצור והלוך הנחש יעשה בה רושם ניכר והזכיר הנחש והוא לשאר בעלי חיים הקטנים אשר
לא יעשו רושם גדול במקום אשר ידרכו בו ואולי כי הזכיר הנחש לב' סיבות אחת שהוא לא ידרוך ברגלין כי
אין לו רגלים לפי שדרך הבהמות ושאר בעלי חיים לעשות היכר בפרסות רגליהם במקום אשר ידרכו בו אמ
אמנם הנחש עבור היותו נעדר הרגלים לא יעשה רושם בהילוכו · והסבה השנית אשר בעבורה הזכיר הנחש ע
עבור היות הליכתו הליכה מעוקלת בלתי ישרה אחת הנה ואחת הנה אפי' בעת שתלך על הקרקע כל כך תהיה
מעוקלת שלא יוכל אדם לכוין איך היתה תכונת הליכתו באותן הרשמים וכשתחבר עם העיקול קושי המקום
אשר ילך עליו והוא שילך על הצור יתחברו שתי סבות שלא יוכל האדם לכוין מקום הליכתו וזה שעל הצור ל
לא יעשה רושם ניכר ואפי' אם ירשום רושם קטן יהיה הרושם ההוא מעוקל ונפתל שלא יוכל אדם לכוונו · ד
דרך אניה בלב ים אומ' כי האניה בעת שתלך על פני המים אעפ' שהיא עושה רושם גדול במים וכשתרוץ הא
הספינה בחוזק על הים תשאיר אחריה מקום עמוק בעמק מה שתטבע מן הספינה במים מכל מקום יתפשטו
המים ולא ישאר במים שום רושם ולא יוכל האדם לכוין אי זה דרך עברה הספינה ואלה הג' ענינים אשר הז
הזכיר החכם שנעלמו ממנו לא תחשוב שיהיה ענין המאמר שהוא חקר לדעת אותם ונעלמו מעיניו כי איך
יאמ' שכל אחד כדברים האלה כי הוא בקש לדעת הדרך מן האויר אשר עבר בה העוף והדרך שעבר בו הנחש
שעובר' על הצור והדרך שעבר בה האניה בעברה על הים כל שכן וכל שכן שלא יאמ' חכם אחד כיוצא באילו
הדברים אך ענין המאמ' כן הוא כי כמו שנעלמו הענינים האילו מעיני האדם ולא יוכל לדעתם כן הוא כ
נעלם מן האדם לדעת דבר הרביעי שיזכור אחריהם והוא דרך גבר בעלמה כלומ' כשוכב האדם עם האשה
שלא תהיה בתולה ויכוונו שניהם להעלים העניין יהיה דבר רחוק להכיר שדבר היה · כי לא יעשה בה רושם
שיוכר אחר שעה ולפי' סמך אל זה אשה מנאפת כלו' כהעלם הדברים הנז' כן העלם האשה המנאפת וזה שהיא
אוכלת והוא כינוי אל מעשה הניאוף ומחתה פיה שענינו שהיא מקנחת עצמה ואחר כן אומר' לא פעלתי און
כי מעתה לא נשאר בה בעבור אותו המעשה שיוכר בה · ודע כי מלת עלמה תפול בלשו' עברי על בתולה ועל
אשר אינה בתולה אמנם במקום הזה אשר בארנו על אשר אינה בתולה ·

כן דרך אשה מנאפת

וכמוהו הנה שעלמה הרה ויולדת בן כי לא היה רוצה
באמרו ודרך גבר בעלמה הבתולה ועל כן חיברו ע
עם אמרו דרך נשר בשמים דרך נחש עלי צור דרך אניה בלב ים כי הליכת אלה על המקומות האלו אינה נכ
כרת ואיננה ידועה מפני שאין עושים בה דבר היכר ודרך גבר בבתולה נכר ונראה מעשהו בה וכיון שהדבר
כן לא רצה באמרו ודרך גבר כי אם זולת הבתולית ועניין עלמה ונערה הוא אחד כאשר אמ׳ והיא הנער אשר
הוא׳ אליה ואחר כן אמ׳ עליה והיא כעלמה היונקת ולא בתולה וכן שתי הלשונות האלה שוות באנשים גם כן
אמ׳ שאול לדוד בן מי זה הנער ופעם אחרת אמ׳ בן מי זה העלם הנה התבאר זה העניין אין ספק בו ׳והספר
שכיון לומ׳ ודרך גבר בעלמה שקרא הפורה גבר והאמר עלמה ולומ׳ כי כמו שדרך הנשר בשמים ודרך נחש
עלי צור ודרך אניה בלב ים הן הדברים נעלמים ולא יוכל האדם להגיע אליהם כן הוא נעלם ורחוק מהשיג ה
חול צורה בבעל הצורה שתאוש בלא זמן ׳ולומ׳ אחרי כן דרך אשה מנאפת קרא החומר אשה מנאפת כי כמו
שהמנאפת היא תנאף עם אחד ואחר כן המנאפת ההיא תנאף עם אחרים וכן לעולם כן העניין בחומר שהו׳
יעמוד זמן אחד בצורה אחת ואח׳ כן יפשוט הצורה ההיא וילבש צורה אחרת וכן לעולם יפשוט צורה וילבש
צורה ולא יסור מעשות כן ׳ואמרה אכלה ומחתה פיה ר״ל שאחר שלובשו צורה שנית אחרי שפשט הצור׳ הראשונ׳
לא יוכר בו דבר מן הצורה הראשונה ׳ואמרו לא פעלתי און ר״ל שאין בזה שדבר בפשוט הצורה ובלבוש צורה
אחרת עול׳ והעניין שטבע החומריות כן חייב שלא תהיה הוויה כי אם בהפסד הדברים ההוים ורבים יחשבו ש
כי החכם הכלא על יציאת הוולדות מן הרחם ׳ויאמרו כי החכם המשיל סוב הרחם אל תנועתה אחר הלידה
ברגע אל מה שיקרה אל מעשה האניה בלב ים והנשר בשמים וזה שהנשר עם גדלו ומהירות דחיפתו יקרע האו׳
האויר בחוזק ויכף עוכפותו יחזור האויר אל משפטו וכן האניה תקרע בחוזק המים במרוצתו ותעשה בהם
רושם גדול מדי עברה וברגע קטן ישוב הים לאיתנו ופניהם דומים לעניין הלידה וכן נחש עלי צור הנפ׳ם
שאיננו בדמיון האויר והמים הזכירוהו מפני שלא יהיה בו בהילוכו על הצור רושם ניכר ואמרו ודרך גבר בע
בעלמה לפי זה ר״ל יציאת הולד מבטן העלמה שהיא הנערה כשתעשה בה הלידה משם מבואר שתאמר אחר ש
שנה לאיתנה גם נוכל לומ׳ כי אמרו דרך נשר בשמים כיון החכם בנשר הכוכב בעל הקצוות אשר אורו יוצא
מראשו וכמשך באורך הגלגל כחוטי השערה והכוכב הזה הוא נסתר תחת אור החמה ואינו נרא׳ כי אם למקצת
שנים פעמי׳ כל׳ שנה פעמים לע׳ שנה פעמים לזמן פחות פעמים ליותר ולא יוכלו החכמים לתת זמן קצוב לו
לזמן הראותו לכי שא׳ כן שומר הסדר ׳ונראה שעל זה הכוכב אמ׳ ר׳ יהושע לרבן גמליאל כוכב אחד יש ועולה
לע׳ שנה ופעמים יעלה בזמן פחות מזה ופעמים לזמן עודף עליו והכוכב הזה אינו ממספר האלף וכב׳ כוכבי׳
המחולקים על מח׳ צורות הגלג׳ רק עם הכוכב הזה ועם הב׳ כוכבים קטנים שאחד מהן בקוטב הצפוני והשני
בקוטב הדרומי הן אלף וכה׳ כוכבים והסבה שהם לא נמנו עם כוכבו הצורות שהם מח׳ צורות הגלגל מפני ש
שנרחקם מהם ולא יוכלו לחברם אל אחת מהצורות כי המח׳ צורות הגלגל בכל צורה מהם כוכבי׳ רבים ומהמ׳
צורות מהם יב צורות נתונות על חשב אפודת הגלגל השמיני והם הי״ב מזלות הידועים ובהם שמ׳ כוכבים ומה׳
טו׳ צורות נתונות לדרום מאופן המזלות ובהם שמ״ו כוכבים ומהם כא׳ צורות נתונות לצד צפון מאופן המז׳
המזלות ובהם ש״ז כוכבים הרי מח׳ צורות וכלל כוכביהם אלף וכב׳ ועם זה הכוכב בעל הקצוות והם כוכבים א
אשר בשני הקטבים יהיה אלף וכה׳ כוכבים ודע שזה המספר אשר נתנו החכמים לכוכבי השמים אין המכוון
מזה שיהיו כוכבי השמים אלף וכב׳ ולא יותר אך הוא מספר הכוכבים הגדולים המאירים על הארץ אשר יוכ׳
האדם לעמוד על מניינם ואשר יגיע כח ראות האדם אליהם לדעת שיעורם ובעבור שזה הכוכב הנקרא בעל
הקצוות איננו שומר סדר בעלייתו להראותו אומ׳ עליו זה החכם שנפלא ממנו עניינו ולא לכוין מהלכו כי לא
יוכל לדעת אם זה הכוכב שעלה לסוף ל׳ שנה יהיה הוא אשר יעלה פעם אחרת לסוף הארבעים שנה ופעם אחר׳
לסוף ע׳ שנה ואולי כל אחד מהם הוא כוכב בפני עצמו ומפני זה אמ׳ כי נפלא ממנו עניינו עם היותו עם הד׳
הדברים הנופלים תחת אפשרות השכל׳

אָכְלָה וּמָחֲתָה פִיהָ וְאָמְרָה

ואומר כי הכוכב שזה היו קוראין אותו בזמן ההוא כו
כוכב הנשר ואיננו הכוכב אשר נקראהו היום כוכב ה
הנשר כי הכוכב אשר נקראהו היום כוכב הנשר איננו הכוכב הידוע הנקרא בעל הקשוות ואולי כי קראו הכוכב
בעל הקשוות כוכב הנשר שלא נודעה תנועתו והוא לדמיון הליכת הנשר שאין לו עת קצוב לעופפות ובאוות
כנשר יעוף באשר יחפוץ או קראוהו כוכב הנשר בעבור שהוא לדמיון עופפות הנשר שיגביה לעוף עד שלא י
יוכל ראות האדם לעמוד עליו וכן לא תוכל לעמוד על תנועת זה הכוכב ואמרו ודרך נחש עלי צור אמר שנ
שנעלם ממנו ידיעת נחש בריח עקלתון אשר הוא תלי על זה הענין שיורו ראש תלי וזנבו על דבר מהדברי'
אחרי שתלי איננו כי אם נקודות שני עגולים והוא פלך השמש הנוטה פלך הירח וכן על אי זה ענין יהיה ה
הגעת כח הגשמים השמימיים על ההנהגות השפלות כי מה שיורו על דרך ענין הטבעי בהם ממה שימשך מ
מזריחת' ושקיעתם ועלייתם וירידתם ברביעי הגלגל מן החום והקור והלחות והיובש אין להפלא' אמנם מה ש
שיפלא מהם הוא מספר משפטי הכוכבים הרחוקים מכל היקש והזכיר תלי בעבור היותו המיוחד בהוראות ה
המשפטי' כאומ' בספר יצירה תלי בעולם כמלך על הכסא ואמרו עלי צור השמיל השמים לחזקתם אל הצור ב
בעבור היותם חזקים בראי מוצק רחוקים מן השנויים והפסד אחרי שהמציאם ה' ית' ואמרו דרך אניה איכשר
שקרא אניה השביל אשר ברקיע השמיני הדומה במראיתו לחלב וקורין לו בקעת חלבית או בקעה לבנונית וב
ובעבור שהאניה בלב ים לא יראה ממנה כי אם לובן כנגד הנם נלבד והים הוא דומה לרקיע דימה אניה הבק
הבקעה החלבית שהיא ברקיע דומה לים וכיון החכם הזה באמרו כי נפלא ממנו סבת היות זאת הבקעה דומה
במראיתה לחלב עשויה מספר חלקי הגלגל וחכמי התכונה אמרו כי יש בה כוכבים קטנים שאין אורם בהיר
כל כך והוא כפרט לפניו ולאחריו ומכסה פני הבקעה והיא מקפת באורכה רוב הרקיע ומושכת ברחבה כנגן
ד' חלקים ובקומתו יותר מזה ואומ' אחר זה ודרך גבר בעלמה אומ' כי מכלל הדברים שנעלמו מעיני ידיעתו
היא ידיעת הסבה איך ימצא העובר בבטן שלשה חדשים ידועים בתוך השליא במעי אמו והוא בעל חיים מתב
מתנועע כיונה שם ממה שתאכל אמו ולא יוציא מלמטה והנה רואים שאם יסגר בעל חי שעה קטנה שלא יוכל
האויר ליכנס אליו לשעתו ימות וכן מי שיאכל ימים אחדים ולא יוציא מנקביו ימות בצער גדול ואיך יהיה ה
העובר בבטן אמו סגור חותם כר מוקף בשלייתו וערפל חתולתו והוא חי מתנועע ניזון ויתנהג על זה הדרך
חדשים ידועים והוא יזון יום יום ולא יוציא דבר מנקביו ואומ' החכם הזה כי זה מן הדברים אשר נעלמו מעי
מעיני שכלו גם נוכל לומ' כי אמרו דרך נשר בשמים ר"ל כי נפלא מהחכם הזה מהראות בכוכבי השמים נשירה
ונפילה והוא מלשון רז"ל נשרו עליה' משכי הנשר והוא דומה למאמ' התלמוד נהירן לי שבילי דשמייא כשבילי
דנהרדעא בר מכוכבא דשביט והפלא מזה ביודעם כי צבאות השמים ונושאיהם בטלו מכל הפסד ומכל
איכות ואיך יראו באילו הכוכבים יפלו ממקומם למראית העין ואשר חשבו בזה החכמים הראשונים הוא שה
שהאש היסודי מתלהב אשר תחת גלגל הירח ירד למטה בעבור שיעלה האיד מלמטה והלהב ההוא ירד דר' האיד
ההוא לדמיון מה שנראה אם פתיל בידינו שתי נרות דולקות זו למעלה מזו ונכבה התחתונה ובעליית עשן ה
התחתונה ויפגוש בלהב הנר העליון ירד להב הנר העליון דרך האיד וידליק התחתון ואומרו דר' נחש עלי צור
הוא מלשון לא תנחשו ולא תעוננו וענין הנחש ידוע כגון שאמ' הואיל ונפלה פתי מפי או נפל מקלי מידי א
איני הולך למקום פלו' היום שאם אלך אין חפצי נעשים וכן שאומ' הואיל ועבר שועל מימיני איני יוצא מפתח'
ביתי היום שאם אצא יפגעני אדם רשעי וכן אילו שמומעים בצפוף העופו' ואומ' יהיה כך ולא כך טוב לעשו'
דבר פלו' ורע לעשות דבר פלו' וכן אילו שאומ' שחוט תרנגולת זו שקראה כמו התרנגול או שחוט תרנגול זה ש
שקרא ערבית וכן השמים סימנים לעצמו אם יארע לי כך אעשה דבר פלו' ואם לא יארע לי לא אעשה כאלי
כאליעזר עבד אברהם וכיוצא בדברים האלה ואומ' החכם הזה כי נפלא בעיניו ענין הניחוש למה יורה על
דבר מהדברים ואיך יורה כי היות אילו הדברים מורים על דברים שיאמרו הם רחוקים מההיקש הטבעי ואם
עניינים נעלמי' לתת הסבה בהם ואומ' עלי צור לפי שדרך המנחשים לעשות ענין הניחוש במערו' וצורים או
חוץ מן הישוב. וי"מ דרך נחש עלי צור שירמוז אל הדבר מה שזכרו כבר החכמים שהאדם בלכתו בדרך לפי ת
תומו אם יזדמן שיהיה ראש הנחש תחת האר' מכוון תחת רגל האדם ימות הנחש ההוא ואפי' אם לא יגיע אליו
כח האדם הדורך עליו ולפי' אמ' הכ' כי נפלא ממנו איך ימות הנחש בדרו' האד' על הנו' והנחש יעמוד תחתיו

לֹא פָעַלְתִּי אָוֶן׃ תַּחַת שָׁלֹשׁ רָגְזָה אֶרֶץ וְתַחַת אַר
אַרְבַּע לֹא תוּכַל שְׂאֵת׃ תַּחַת עֶבֶד כִּי יִמְלוֹךְ וְנָבָל
כִּי יִשְׂבַּע לָחֶם׃ תַּחַת שְׂנוּאָה כִּי תִבָּעֵל וְשִׁפְחָה כִּי
תִירַשׁ גְּבִרְתָּהּ׃

ורבים ואמרו כי זה נרמז באמרו הוא יסופך ראש ואת ואתה תשופנו עקב וגם יש שפיר׳ שנפלא איך יעלה על לב הנחש הקדמוני להסית אשה ולגרום לאדם ש שיאכל גם הוא מעץ הדעת טוב ורע ולמרוד על מצ מצות הבור׳ ית׳ פעלו ופי׳ דרך אניה בלב ים שקרא החכם הזה נפש האדם השכונה בגוף קשור בעבותו׳ הק.ים וטבועה בים התאוות הגופניות כאניה בלב ים וכנה אותה בשם אניה עבור היות כלי עשוי בחכמה להנ להנצל ממעמקי ים וכן הנפש הוא כח האלהי מזומן להציל האדם מים הסכלות ובה יחתרו האנשים לבאת מי מים המבוכה אל יבשת המנוחה ואיפשר כי כיון להזכיר אניה לרמוז כי אני יש כלומ׳ כח אלהי מן כחי ורחמי׳ אוני ובזולו נפלא החכם הזה שפלא ופלא איך יוכל הכח השכלי אשר בנפש האדם לבאת ימים המבוכ׳ עם היות שכל כחות הגוף מכירים פעולתו ואמרו ודרך גבר בעלמה כיון בו החכם לומ׳ כי נפלא על ידיעת התכליות ש ואות ידיעת תכלית כל דבר מהרמוז אליו וזה כי אע״פ שקצת הדברים נודע תכליתם יש דברים שלא יתבאר תכליתם ותהיה מלת בעלמה ב׳ מלות נפרדות בענין ודבקות במבטא ושם בעל מה והבי״ת במלת בעל מה שי שימוש ויהיה ביאור הענין כן שהוא נפלא ממנו ידיעת הדרך שידרוך האדם בכל דבר שהוא יענה על שאיל׳ על מה כי ידוע בכל דבר שיבוקש תכליתו ישאל עליו במלת על מה כלומ׳ על מה היה דבר פלו׳ בענין זה ועל מה נמצא דבר פלו׳ על זאת התכונה והכוונה בזה שאמ׳ כי נפלא ממנו ומכל חכם ידיעת כל דבר שישאל על עליו במלת על מה כלומ׳ התכלית ולולי שדברי שלמה ע״ה לא נאמרו על דרך חזון ונבואה רק דרך חכמה או׳ כי כיון החכם הזה בד׳ ענינים הנז׳ ענין ד׳ מלכיות ודרך הנשר בשמים רמז אל הנשר הגדול ארך האבר גדול שכונה הוא מלכות בבל וכן המשיל יחזקאל נבוכדנצר מלך בבל ודרך נחש עלי צור רמז למלכות מדי ו ופרס אשר נודע מעניינם שאלדיהם הגדול אשר נהרג על יד דניאל היה תנין כמו שנז׳ בספר יוסף בן גוריון ודרך אניה בלב ים רמז למלכות יון אשר עיקר מלכותם הוא בעיר קוסטנטינופולי שהיא עיר מלכות שנבנת ע״י קוסטנטינו קיסר שהוליך אניות בלב ים מלאות עפר רומי ושם העפר ההוא בבקע׳ ועלה ובנה קוסטנטינו׳ שהיא עיר מלכותם ודרך גבר בעלמה רמז למלכות אדום שעיקר אמונת׳ הנה העלמה הרה ויולדת בן והודי׳ כי נפלא ממנו שלוות ד׳ מלכיות ושפלות ישראל תחת אמ׳ כי שלש דברים הם שבעת המבאם ראוי הוא שתרגז הארץ בעבורם להיותם דבר זר ובלתי נאות ועם דבר אחר רביעי להם יהיו ארבעה שאינו מן הראוי שתסבול הארץ דבר כזה ואמ׳ כן על דרך הרחבת הלשון והענין שירגזו ויפלאו אנשי הארץ ולא יוכלו לסבול דבר זה והם תחת עבד כי ימלוך וזה שהעבד על הרוב אסף רוע הטבעים וקבץ המדות המגונות כמו הגזל וה והגניבה והניאוף וכיוצא בהם ובעת שיזדמן שימשול לאומת העם תהיה הנהגת העם הולכת על סדר בלתי נ נאות וכן שהנבל בעת שישבע לחם הוא דבר בלתי נאות וזה שהנבל שאסף בו המדות ראוי שימשך אליו הרע ולכן כשיזדמן שישבע מקנייני העולם יהיה דבר בלתי נאות וכן תחת שנואה כי תבעל כלומ׳ שהיא שנואה ב בעבור מעשיה הרעים ועם כל זה תמצא בעל הוא דבר מגונה וכן שפחה כי תירש גבירת׳ כלומ׳ תמצא שפחה שהיא תעלה לגדולה ותירש כבוד גבירתה הוא דבר ראוי שיחרדו האנשים על זה להיותו דבר בלתי ראוי ונאות ואיפשר שקרא הכח הבהמי עבד שהמכוון ממנו שיהיה עבד אל החלק השכלי ואמ׳ כי בעת שיזדמן שימלוך ש המלך זקן וכסיל ויעביד הכחות השכליו׳ ראוי שתרגז הארץ בעבור זה כי הוא ית׳ כיון שיהיו הכחות הגופניות לרקחות ולטבחות ולאופות אל הכח השכלי וזה שהכח השכלי לא יוכל לעמוד על ההשגות השכליות העצומות מחומר אם לא יקח מופתים והתחלות מן הענייינים המורגשים באמצעות הכחות הגופניות ומהם יעלה אל י ידיעת המושכלו׳ ובאמרו ונבל כי ישבע לחם הוסיף שהדבר ההוא בעצמו שקראו עבד חזר וקראו נבל בעבור מה שיאסוף מן הנבלות והחרפה ובוז והוא השתמשו במיני התאוות הגשמיות אשר הם חרפה ובוז לנו מפני ג שנשתתף בהם עם שאר בעלי חיים ואמ׳ כי כשתמצא אים ישביע נפשו הבהמי׳ מתאוותי׳ וכל אשר ישאלו עיני׳ לא יאציל ממנה ראוי שתרגז עליה הארץ שהוא הפך מה שכיון כי המכוון ממנ׳ הוא שתשתתף בדברי׳ הכרחי׳ ותניח המותרו׳ ואמרו תחת שנואה כי תבעל ר״ל קרא נפש שנואה הנפש הבהמית שהיא שנואה על דרך האמת מפני שמעשיה שנואין והיא תתרחק מכל מדה חשובה ומכל מעלה ׳

אַרְבָּעָה הֵם קְטַנֵּי אָרֶץ וְהֵמָּה חֲכָמִים מְחֻכָּמִים׃
הַנְּמָלִים עַם לֹא עָז וַיָּכִינוּ בַקַּיִץ לַחְמָם׃ שְׁפַנִּים
עַם לֹא עָצוּם וַיָּשִׂימוּ בַסֶּלַע בֵּיתָם׃ מֶלֶךְ אֵין לָא
לָאַרְבֶּה וַיֵּצֵא חֹצֵץ כֻּלּוֹ׃

ואומ' כי כשיזדמן שזולת השכל או שזה חלק מחלקי
השכל תמצא בעל כלומ' שיתנהג האדם על פי תאותם
הוא דבר ראוי שתרגז הארץ וכן אמרו ושפחה כי תי
תירש גבירתה קרא השכל המרגשת שפחה והשכל ה
המשכלת קרא גבירתה מפני שהמכוון מן השכל ה
המשכלת הוא שהיא תמלוך והמכוון מן השכל המר
שמרגשת וכחותיה שיהיו עבדים ושפחות אל השכל המשכלת ולכן בהמצא איש שיעביד שכלו אשר המכוון מ
ממנו הוא שימלוך על כל כחותיו הנפשיות אשר לא נמצאו על דרך האמת כי אם לשרת השכל המשכלת שה
שהיא ראויה להקרא בשם גבירת הוא ראוי שתרגז הארץ בעבור זה ארבעה אמ' כי ד' מינים הללו
ממיני בעלי חיים שהם קטני ארץ כלומ' שהם השפלים שבמצאות ועם כל זה נמצאים שהם חכמים מעצמ'
כאלו הם מחוכמים מאחרים ר"ל כאלו למדו חכמה מזולתם או יהיה אמרו חכמים מחוכמים ביותר הנמלים
עם לא עז ר"ל הנמלים ידוע מעניינם שאין בהם אומץ גבורה ועם כל זה יש בהם מן הזריזות והערמ' שיכינו
בקיץ מה שיספיק להם כל השנה ואמ' זה לזרז העצל ולהעירהו משנת אולתו ולהכלימו במעשה הנמלה כלו'
אם הנמלה שהיא בריה קטנה ב"א שכל יש בה מהזריזות והערמה עד שבעת אשר הוא זמן הראוי לקבוץ הבר
ולאסוף התבואות תכין מאכלה לצורך כל השנה איך יתעצל השכל למצא מחייתו בימי חרפו והוא ראוי לאסוף
מן המזון מה שיספיק לו לעת זקנתו ולא ישיב אל לבו ימי הרעה אשר הרבה יהיו וכן יעורר בזה האדם הנם
הנשקע באהבת תאוות הזמן ויקצר בעבודת ה' ובקניין החכמה ובהשלמת נפשו וישים אל לבו מעשה הנמלה
שהיא תכין בקיץ לחמה ומשלים המכוון ממנה והוא יתרשל מהשלים המכוון ממנו ולא יכין מערב שבת שהוא
משל אל העולם הזה שהוא עולם המעשה מה שיאכל בשבת שהוא משל לעונג ושמחה בעולם הנשמו' ואיך לא
יכין צידה על הדרך הרחוקה ולא יתור מקום לחנותו שהוא יצטרך ליסע מן המקום הזה מוכרח ולא ידע אנ'
יסע אם לא אפדנו והנה אם יכין האדם בעולם הזה ללכת דרך יום או יומיים יכין מן המאכל והמשקה מה שי
שיספיק לו הדרך הקטן ההוא ואיך לא יתעורר השכל שמקצר לחשוב מה היא הצידה והמעשים הטובים שהכי'
לנפשו אל הדרך הרחוקה אשר יצטרך ולא ידע מתי אל על יקראהו והנה אם יקרא האדם בעולם הזה לפני
שופט אחד יירא ויחרד ואיך לא יחרד האדם יקראהו האלהים ויביאנו במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע'
ואיך לא יתעורר ממעשה הנמלה ויכין צידה לנפשו שיתומה ויתור לה מקום מנוחה לארץ לא מהלכים בין ה
העומדים האם ואיך לא יכין מן המעשים הטובים להיות לו מליצי יושר והמ' פדעהו מרדת שחת מצאתי כופ'
כלומ' מצאתי בו שיכופר בו עונו בעבודו' השפנים כלומר השפנים ידוע מעניינם שהם עם לא
עצום ובעבור שיכירו חלישותם ישימו קנם בסלעים שלא תגיע ותקדים בעדם הרעה ואחרי שהשפנים שאין
להם שכל יכוונו לשים בסלע ביתם להנצל מן ההיזק כל שכן שיש לבני אדם שהם בעלי שכל וחכמה לכוין ע
ענייניהם באופן שלא יחול עליהם היזק וכן ראוי לאנשי חכמה ושכל לעלות בסולם החכמה השמימיה מקורות
מקורות עץ חיים עד אשר יתרחק מחשך הסכלות ויתקרב אל ה' ויהיה איתן מושבו ובסלע קנו ויתור מ
מקום מנוחתו בצרור החיים מלך אין לארבה אמ' כי הארבה אעפ' שהוא מין ממיני בעלי חיים השפלי'
אין להם מלך או מנהיג שינהיגהו הוא יתנהג על דרך החכמה מחמת עצמו אעפ' שלא יעיר אותו זולתו אל זה
והו' זה שהוא יוצא חוצץ כולו והעניין שהארבה ילכו כולם יחד כאלו נועדו וכאשר יחנו מקובצי' כולם ושגורי'
כל' שבכם זר בתוכם כן יבעו וזאת התכונה היא מן התכונות הרחוקות לקבל היזק ואמר זה להעיר האנשים ש
על הנהגתם שהרי אלו רואים שבבעלי חיים שהם נעדרי השכל יכוונו הנהגתם להתרחק מן ההיזק כל שכן שה
שהאנשים שהם בעלי שכל וחכמה צריך להם שיכוונו להתייחד איש איש עם מינו חד לא יעבור בתוכם ובכן
יתרחקו מן ההיזק וכן בעת שיתאחדו הכחות השכליות ולא יניחו תאוה מן התאוות לעבור בתוכם ולהפסיד ג
עליהם סדרם והנהגתם הם רחוקים מכל היזק שממית השממית היא הקוף ואומר בידים תתפש
ר"ל חולשת העצה ונעדרת השכל ועם כל זה יש בה מן הערמה שנבדלת בעניינם משאר בעלי חיים

שְׂמָמִית בְּיָדַיִם תְּתַפֵּשׂ וְהִיא בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ : שְׁלֹש
שְׁלֹשָׁה הֵמָּה מֵיטִיבֵי צָעַד וְאַרְבָּעָה מֵיטִבֵי לָכֶת :
לַיִשׁ גִּבּוֹר בַּבְּהֵמָה וְלֹא יָשׁוּב מִפְּנֵי כֹל : זַרְזִיר מָת
מָתְנַיִם אוֹ תָיִשׁ וּמֶלֶךְ אַלְקוּם עִמּוֹ : אִם נָבַלְתָּ ב
בְהִתְנַשֵּׂא וְאִם זַמּוֹתָ יַד אַל פֶּה :

וזה בא להעיר בני אדם שיהיו זריזים שתשיגנה אל מדותיהן מדות עליונות וככה יתאוו המלכים שיעמדו עמהם מפני מדותיהם ואמ' על דרך משל כי בחינ' האדם בעל מליצה יפה או בעל כתיבה נאה ומהודרת או שידע לדבר כפי הלשונות הנאות והכוונות הנא הנמדרגות יתאוו המלכים שיתעסקו בעבודתם מפני שהם יפארו המלכות בטוב המליצות ובנאות הדבור וכן מי שגדל מעלתו בדבר מהדברי' על זולתו יתאוו המלכים שיתעסק בעבודתם ועל זה הדרך יהיה ענין אנשי החכמה גם כן שראוי להם שיתעסקו בעבודת ה' ובקנין החכמה ובהשלמת נפשם על זולתם עד שיהיו ראויים להיות בהיכלי מלך מלכי המלכים ותשיגנה גם נפשותם צרורות בצרור החיים את ה' אלהיהם וזה מה שראיתי לכתוב בביאור הפסוקי' הנז' ורבים מהמפרשי' יפרשו הנמלים עם לא עז יהיה משל אל הליחות המתעוררת בקיץ ויפרשו השפנים עם לא עצום שיהיה רמז אל החושים אשר משכנם במוח ויפרשו מלך אין לארבה בעבור שהארבה עופפותו הוא על ידי קיבוץ וכינוס שיהיה משל אל החוש הטבעי ויפרשו השממית שיהיה הכח והדומה לו מן העופות הדורסים אחר העופות בכנפ בכפרניהם לאחוז ענביהם שתהיה רמז אל הענבים ואמרו בהיכלי מלך ירמוז שתוצאות הענבים מן המוח שה שהוא היכל השכל ומשכנו לדעת כי אילו הפעולות הנמצאות לקצת בעלי חיים וכן הצורות הדמיוניות אשר י ימצא להרבה מבעלי חיים כמו הבניין אשר ימצא לדבורים והאריגה אשר תמצא לעכביש וכיוצא בהן הם נב נבדלות מן הצורות הדמיוניות אשר באדם והבדל ביניהם הוא שהם באדם מגיעות בטבע ועל כן לא ימצאו עושים פעולותיהם במינים שונים אבל אמנם ישיג מהם היצירה מוגבלת והיא הכרחי' בהשארותו שלשה

אמ' כי שלשה המה אותם שהם מטיבי צעד כלומ' שהליכתם היא הליכה שוה ומתוקנת ונוסף עליהם ועמו הם ארבעה וארבעתם הם מטיבי לכת והוא דומה לאמרו מטיבי צעד · ליש גבור בבהמ' והוא אחרי לא ישוב אחרנ' מפני כל בריה ואולי כי בעבור גבורתו ושהוא לא יירא מפני כל יטיב הליכתו · זרזיר מתנים או תיש פירשו ב בו כלב שנייד ונקרא זרזיר מתנים בעבור שהוא דק במתניו כאלו הוא אזור במתניו וכבר נודע מגבורתו שה שהוא יתרץ להלחם עם כל החיות ובעבור גודל לבו ייטיב הליכתו או תיש התיישים גם כן בעבור קלותו ושהוא נודע שיעלה בנחיוס ובסלעים ובעבור קלות הליכתו ייטיב לכת וכן מלך אלקום עמו והוא המלך שלא יקו' אחר להיות שוה למעלתו ומתוך גדלו ייטיב לכת ואיפשר שהענינים האלה הנז' הם רמז אל ענינים כבלאים לא התבררה אמיתתם וכבר חשבו קצת החכמים שיהיו אלה הארבעה רמז לארבעה כדורים ויהיה ליש הנודע בגבורתו שהוא גבור בין שאר הבהמות ולא ישוב מפני כל רמז לגלגל התשיעי אשר ממנו התנועה היומית א אשר היא טבעית לו ובתנועתו זאת שהוא סובב בה מנקודה אחת עד שובו אל הנקודה ההיא בעצמ' בכד' שעות משיע עמו כל הגלגלים אשר בתוכו כמשכים אחר תנועתו הפך תנועתם הטבעית להם כי תנועתם היא ממע ממערב למזרח ובעבור זאת הגבורה הנמצאת בו המשיל אותו אל הליש הגבור בבהמה' זרזיר מתנים נמשל א אל הגלגל השמיני והוא גלגל המזלות ונקרא כן בעבור אשר האפודה היא אפודת' גלגל המזלות החוגרת אותו במתניו אשר בה תמונות הי"ב צורות הם י"ב מזלות והמשיל גלגל הלבנה אל התיש בעבור קלות התיש וזה לדמיו' תנועת גלגל הלבנה ומהירותו שהוא יסוב פעם אחת לכ"ז ימים וח' שעות בקירוב וקרא השמש מלך אלקום ע עמו לפי שהוא מלך על כל צבא השמים ובעבור שיקום אורו לא יקום אחר זולתו כי הוא לרוב אורו יעלי' אור כל צבא השמים והזכיר הגלגל התשיעי לפי שהוא מניע הכל בתנועתו והעליון על כל הגופים הנמצאי' והזכי' גלגל המזלות אשר בו מח' צורות הגלגל והזכיר השמש והירח שהם שני המאורות הגדולים אם ב

בשני הפסוקים האלה נתן החכם עם ג' מוסרים טובים האחד הוא אם נבלת בהתנשא והשני הוא אם זמות יד לפה והג' הוא כי מיץ חלב · ואמ' החכם אם נבלת בהתנשא כלו' אם הזיקך הזמן והורידך לא תפחד גם תשמור נפשך מכל ניעור והתחזק בטובה ובמוסר ואחר כן אמ' ואם זמות יד לפה כלומ' אם עלה בינך דבר סוד לא תגלה אותו וחסום פיך מלאמרו ואחר זה שב לגנות מדת הכעס ואמ' כי מיץ חלב יוציא חמאה ואמ' כי איכנה בתיכת טעם רק הוא דבר בפני עצמו

כי מיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אף יוציא דם ומ
ומיץ אפים יוציא ריב: דברי למואל מלך משא
אשר יסרתו אמו: מה ברי ומה בר בטני ומה בר
נדרי: אל תתן לנשים חילך ודרכיך למחות מ
מלכין: אל למלכים למואל אל למלכים שתו יי
יין ולרוזנים אי שכר: פן ישתה וישכח מחקק וישנ
וישנה דין כל בני עני: תנו שכר לאובד

ועניינו כמו שמיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אף יוציא
דם כן מיץ אפים כלו׳ מי שימשך אחר הכעס שיכ
שיכעסו בני אדם זה עם זה הוא שבעבור אף שניה׳
יוליד הריב ביניהם ׳או יאמ׳ אם נבלת בהתנש׳ כלו׳
אם באת לידי נבלה בסבת שתנשאך לכעוס בעבור
גאות לבך או אפי׳ אם חשבת בלבך לכעו׳ אפי׳ שלא
הראית הכעס שים ידך לפיך וחסום פיך מלדבר דב
דברי הכעס והחרון ונתן בזה הסבה ואמ׳ כי כמו ש
שמיץ החלב כלו׳ ההתעסקות והפעולה שתעשה ב
בחלב תצא בעבורה החמאה וכמו שבעבו׳ חכוך האף
יהיה שבה ליציאת הדם ממנו כן ימשך בעבור הכעסים שיהיו בין איש לאיש ריב ׳או יאמ׳ אם הזיקך הזמן והו
והוריקך שתנשא כיעור כאשר פירשנו ואם חשבת וזממת להפקיד בפשך ולהרגיל עצמך בדברי הבוז והקלון
שים יד לפה ולא תוציא הדבר אפי׳ מפיך כל שכן שתעשנו ואמרו כי מיץ חלב ר״ל הוא דבר בפני עצמו כמו ש
שפי׳ בפי׳ ראשון שפי׳ בו או יאמ׳ אם נבלת כלו׳ אם עשית זאת הנבלה הגדולה והוא שחזקת עצמך בגאו׳ וגאו׳
ותתנשא על זולתך או אפי׳ אם זממת להתנשא ולהחזיק במדת הגאוה אל תוציא מפיך והשב לבך וקרא מדת
ההתנשאות והגאוה נבלה באדם מפני שהיא מדה משוקצת ואמ׳ אחד מן החכמים להפליג בחרפת המתגאים
ולייסר גאות לבם ולהכניע גאותם ואומ׳ תמה איך יתגאה מי שעבר במעבר השתן והדם דברי
אמ׳ כי אילו המשלים אשר הזכיר הם דברי׳ האמרי׳ על למואל מלך לא שהחכם למואל אמרדן המשלי׳ האלה
הם אשר יסרתו אמו בהם וזה למואל שהזכיר שהיה מלך ממלכי האומות העולם כי לא מצאנו מלך ממלכי יש
ישראל ויהודה שהיה שמו למואל. מה ברי ומה בר בטני ׳היתה אמו של למואל אומרת אליו בעת ראותה שעשה
דבר בלתי הגון למלך כמושו אמר׳ מה זה הדבר אשר אתה עושה ואתה בר נדרי כלומ׳ אתה הבן שנדרתי
עבורך לאלהים כמה נדרים כי דרך האשה לידור נדר לה׳ אם יתן לה זרע אנשים כלומ׳ בן שיהיה שלם ונאלו
תאמ׳ זאת לבנה אל תכזיב תוחלתי מנדרי אשר נדרתי אם יתן לי בן חכם תעשה כך וכך ולפי דברי אילו המש
המשלי׳ נראה שלמואל בנה היה שוגה בעניין הנשים ובעניין שכרות היין ׳ולפי׳ היה אומרת לו אמו מה זה הד
הדבר שאתה עושה בני לשגות בנשים וביין אל תתן לנשים חילך כלו׳ אל תפסיד ממונך באתנני הנשים או בי
בשאור חילך כחך כי ידוע הוא כי המשגל הוא מחליש הגוף על כל דבר זולתו ונאלו תאמ׳ לו אמו אל תפסיד כ
כחך ועצמותך בהרבותך המשגל וכן אל תתן דרכיך והם פעולתיך כנזבות שימחו מהם אותות המלכות כי ה
המלכים צריכים שתהיינה מדותיהם נאות ויתרוממו הם מהדמות אל שאר בני אדם בפעולותיהם ׳או יהיה
אומרו למחות מלכין אל תתן דרכיך לאופני המחשבות והעצבות בשמחה ויהיה למחות ענן ומחה אל כתף ים כנ
כנרת שעניינו אל השגעה ומלכין מלשון מלכי ישפר עלך כלו׳ לא יהיו דרכיך ומחשבותיך להגעת התאוות וה
והעצבות בעניין השמחה והתענוג. אל למלכים למואל ר״ל לא יאותו למלכים אילו המדות שצריכי׳ להנהיג אנשי
מלכותם ולא יאות להם להרבות שתיית היין. ולרוזנים אי שכר ר״ל ולרוזנים לא יאות להרבות שתיית השכר וי
ויהיה במקום הזה אי תמורת אין כמו אי כבוד שעניינו אין כבוד או יאמ׳ ולרוזנים לא יאות לחפש אחר השכר
ולומ׳ אנה הוא השכר הטוב ונתן הסבה ואמ׳ פן ישתה וישכח מחוקק כלו׳ פן המלך או הרוזן שהוא צרי׳ להנהיג
אנשי מלכותו בדעת ובחכמה ישתה לרוב ויעבור הגבול ומתוך כך ישכח מחוקק כלומ׳ ישכח חוקי מלכותו וח
וחוקי הדלים שחקק והם הנימוסים העשויים להנהגת מלכותו ומתוך שישכח חוקי מלכותו ונימוסיו ישנה דין
כל בני עוני כלומ׳ שהוא ישנה הדין ולא ישפוט בצדק אנשי מלכותו בסבת שתיתו היין אשר לא כדת ׳תנו ש
שכר לאובד וגו׳ כלומ׳ הראוי לשתות היין והשכר והוא האובד כלומ׳ האדם הנפסד בכל ענייניו שהוא מר נפש
על דבר המדברים שהוא מתוך היין ישכח רישו ועמלו לא יזכו׳ עוד ׳כי מטבע היין שהוא משמח ומעבי׳ הדאג׳

וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ: יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח רִישׁוֹ וַעֲמָלוֹ לֹא יִזְכָּר
עוֹד: פְּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם אֶל דִּין כָּל בְּנֵי חֲלוֹף: פת
פְּתַח פִּיךָ שְׁפָט צֶדֶק וְדִין עָנִי וְאֶבְיוֹן   אש
אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ: ב

ואמרו ועמלו לא יזכור עוד כלומר לא יזכור רישו ו
ועמלו בעוד היין בקרבו· או יאמ' תנו שכר לאובד ה
כתיכה תמידית· פתח פיך לאלם אמר דרך צווי או
עצה לבנה לא יהיה השתדלותך שתיית היין ותאוות
הגוף רק שים מגמת פניך להנהיג אנשי מלכותך ה
ההנהגה הראויה ולפי' אמ' לא תשתה מן היין מה שי
שיביאך לסור מן הצדק רק התייצב על שכלך ואם תראה איש שיסתתרו טענותיו ויהיה לו דין על דרך האמת
אלא שהוא אלם בדבר ההוא שאינו יודע לתקן טענותיו פתח פיך אל די' כל בני חלוף כלומ' תהיה מגמת פניך
לראות בדין ומשפט על בני העולם וקרא בני העולם הזה חלוף בעבור שאחר יכינו ויחליפו ולערב
ימוללו ויבשו והעניין שהם חולפים ואובדים והוא על דרך שקוראים החכמים העולם הזה עולם התמורה או
עולם ההויה וההפסד· פתח פיך שפוט צדק ר"ל מה שאזהרתיך שתראה ותעיין בדין אנשי מלכותך כוונתי הוא
שתשפוט אותם בצדק לא שתשפוט באיזה משפט שיזדמן· ודין עני ואביון ר"ל ותראה ותשפוט הדין של עני
ואביון ותוציא משפטם לאור ואל יקל בעיניך משפטם עד שתניחם בעבור שפלותם וקטנות מעלתם אז יהיה
אמרו ודין פועל והוא צווי ויהיה ענייננו ודון דין עני ואביון· ואיפשר שקרא הכחות החמריות והתאו' הגשמיי'
נשים ואמ' שלא ישים השתדלותו להפיק רצון תאותו ולעשות מה שישאלו ממנו תאוותיו הגשמיות וזה רצה ב
באמרו אל תתן לנשים חילך ואמ' אחר זה שלא ישים פעולותיו למחות ולאבד השכליות שהמכוון מהם הוא
שימליכו והוא אמרו ודרכיך למחות מלכין ואמ' אחר זה אל למלכים למואל כלומ' איננו דבר ראוי למי שירצה
להמליך שכלו ולהוציא מן הכח אל הפועל שישים מגמתו למלאות תאוותיו ולשבוע נפשו מקנייני העולם וזה
רצה באמרו אל למלכים שתו יין וקרא התאוות כולם בשם יין ושכר לפי שהם ישכרו האדם ויביאוהו אל אהב'
העולם וירחיקוהו מבקשת החכמה והשכל ונתן הסבה ואמ' פן ישתה וישכח מחוקק כלו' פן ישבע מתאוות הע
העולם וישכח מצות התורה ומוסרי החכמה והשכל כאשר חקקו הראשונים להיישיר שכל האדם אל ההצלחה כ
ויבא לשנות בעבור אהבו קנייני העולם ושכחו התורה והחכמה דין כל הכחות השכליות הנקראות בני עוני·
כלומ' יבא לחמוס אותם ולגזול מהם לחם חקם והוא עבודת האלהים ודיעת אמיתת הנמצאות ואחר זה אמר
תנו שכר לאובד כלומ' הניחו תאוות הנמצאות בעולם אל האובדים והם הרוצים לאבד נפשם מעולם תנו יין
והוא רמז אל התענוגים ויין למרי נפש כלומ' לאותם שלא ירצו שיהיה לנפשם אחר מותם שום תענוג ושמח'
רק מרירות ועצבון כי הם ישתו כלומ' ישבעו מקנייני העולם ובסבתם ישכחו כי אע"פ שטבעו מקנייני העו
העולם הם קנו הריש האמיתי והוא העדר החכמה שנעדרת מהם ושכחו כי הם רחוקים מן החכמ' וכן ישכחו מה
שיקרם בעבור העדר החכמה מן העונש והצער שיבא עליהם מכבוד הנפש מעולמה אשר הוא העמל והעונ'
הגדול והוא אמרו ועמלו לא יזכור עוד ואמ' אחר זה פתח פיך לאלם כלו' אם תראה שכלך דומה בפסולתו לא
לאלם שלא ידע להוכיח כחות הנפש פתח פיך ועוררהו ותעלה בלבך מצות האלהים ומוסרי החכמים והגמול
והעונש ומה שיקרה אחר המות לבני חלוף כלומ' לאותם שיעברו ויחלפו מן העולם הזה אל העולם הבא ושכל
מעשה בני האדם האל ית' יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע ואמ' אחר זה פתח פיך שפוט צדק כלו'
תן לכל כח מכחות נפשך הצדק שלו· ודין עני ואביון ר"ל ודין חק הכח השכלי שנקרא עני ואביון שהוא ידיע'
אמיתת הנמצאות כדי שיהיה לו דינו ויוכל להשלים המכוון ממנו לדבקה בה' ית' ולחיות החיים הנצחיים
אשת חיל   אמ' כי מציאות האשה שתהיה אשת חיל הוא דבר כמעט נמנע ולא תמצ' כי אם בעת מן העתי"ס
על צד הזרות ולפי' אמ' מי ימצא כלומ' מי הוא אשר זכה למוצאה· ואמ' מי ימצא על צד ההפלג' באמרו מי יודע
רוח בני האדם העולה היא למעלה שענייננו מי זה אשר זכה לדעת מן החכמה מה שהתבאר לו כי רוח בני אד'
תעלה למעלה ורחוק מפנינים מכרה כלו' יותר רחוק הוא שיגיע האדם אל זה הממכר ואל זה הסחורה מן ה
ונקנית מכרם כלו' יותר בקרוב למצא פנינים עם רחוק מציאותם ממה שתמצא אשה שתהיה אשת חיל ועניין
אשת חיל שימצאו בה כל התארים שיזכור אחר זה והוא שיבטח בה לב בעלה ולא יחסר עמה שלל· ושתגמלהו
טוב ולא רע כל ימי חייה ובכלל שימצאו בה כל התארים שיזכור מהנה עד סוף הספר· ולפי' אמר שרחוק הוא
מציאת אשה על זאת התכונה ומי שזכה בה אשריו· וכשנמצא תשי' מעלת' בין שאר הנשי' כמעל' הפניני'   יג ב

בָּטַח בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר׃ גְּמָלַתְהוּ טוֹב
וְלֹא רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ׃ דָּרְשָׁה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים ותע
וַתַּעַשׂ בְּחֵפֶץ כַּפֶּיהָ׃ הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק

ואמ' שחכם כי אין כל נפש ונפש לעצ' שהמכוון מב
מכולם הוא דבר אחד זוכה לצאת מן הכח אל הפוע'
לדבקה באלדים רק מציאו' הנפש שזוכה אל ההצלח'
האמתית הוא דבר רחוק אינכו נמצא בכל הנפשות
וזהו אמרו ראיתי בני עליה והם מועטים ולמצא
נפש שתהיה על זאת התכונה הוא דבר רחוק כריחוק מציאות הפנינים והם האבנים הנסגרות לפני ולפנים וב
ובהמצא נפש שתהיה על זאת התכונה תהיה למעלה על שאר הנפשות מעלתה כמעלת הפנינים על שאר הא
האבנים ועניין נפש הזוכה צריך שימצאו בה כל התארים שיספור עד סוף הספר   בטח   אחר
שהזכיר כי המצא אשה שהיא אשת חיל הוא דבר רחוק שוצרך להזכיר תאריה ואמ' כי אחד מתאריה הוא שיבטח
בה לב בעלה כלומ' יעמוד בעלה בלב בטוח ממנה ולא יירא פן תזנה תחתיו או תביאהו לידי נזק ובפרט בדברי
ענייני העולם ושבעלה יסמוך עליה בהנהגת הבית וישענו עליה ושומו בה בטחונו לא יהיה בטחון כוזב ש
שהיא תזיקהו בסתר ותגנוב ממונו רק הוא בטחון אמתי שלא יחסר שלל עמה כי היא לא תפזר ממונו בעבור
שומו בטחונו בה או רל' ושלל לא יחסר כי מטוב פעולתה תמציא מבלעדי בעלה כל הצריך לבעלה עד שבעל'
לא יחסר דבר מכל הצריך לו ׃ ועל דרך נסתר יאמ' כי הנפש המשתדלת להגיע אל ההצלחה האמתית בטח בה
לב בעלה וזהו הכח השכלי שהוא המכוון שיהיה בעל ואדון ׃ ושעניין שהוא יעמוד לבטח מצדה נפשו שלא י
יפעלו רק מה שיביא אל ההצלחה ׃ ולא יחסרו שלל   רל' לא יחסרו דבר מקנייני החכמה שצריך להשלמת הנפש
או יהיה אמרו ושלל בעניין שלילה וזה שהעניינים הגשמיים נוכל לתאר אותם על צד החיוב אמנם הדעות ה
הנבדלות מחומר לא נגיע אל ידיעתם רק דרך שלילה וכפי מה שישלול השכל התארים הראויים שישוללו מן
הדעות הנבדלות מחומר כי יתקרב לידיעת אמיתת הדבר ההוא ויהיה לפי זה הפי' ושלל לא יחסר רל' שלא יע
יעלם ממנו שום שלילה מן השלילות הראויות שישוללו מן השכלים הנפרדים ׃ ותהיה מפני זה הנפש שהיא ע
על זה התאר קרובה להשגת אמיתת הנבדלים׃   גמלתהו   אמ' כי מתארי האשה שהיא אשת חיל הוא ש
שתגמול לבעלה טוב ולא תגרום לו שום רע ואפי' אם בעלה הזיק לה בעת מן העתים היא לא תגמלהו רע רק
תמציא לו הטוב לעולם בין על טוב בין על רע ׃ ותתנהג בזה העניין כל ימי חייה ׃ ועל דרך נסתר יאמ' שהנפ'
המשתדלת להגיע אל ההצלחה היא גורמת שבעלה והוא הכח השכלי שהוא מעותד לקבל הגמול על הטוב טוב
ועל הרע רע ׃ וכל ימי חייה תהיה על התכונה שהיא תפעל המעשים הטובים שהכח השכלי יגמל עליהם טוב ו
ולא יגיע אליו עונש בדבר מהדברים   דרשה   אמר כי האשה הראויה שתקרא אשת חיל היא דורש'
ומבקשת לבעלה או לסוחרים שיביאו לה הצמר והפשתים והיא עושה בהן המלאכות כמו הטוויה והאריגה בת
בחפץ גדול כלומ' בתאוה גדולה ובחיבה בכפיה או יאמ' ותעש בחפץ כפיה כלו' היא דורשת צמר ופשתי' ועושה
מהם חפצים בכפיה ׃ ובא על דרך שלחו באש מקדשיך שענייכו שלחו אש במקדשיך ואמרו דרשה צמר ופשתי'
בא לומ' כי היא מתעוררת מעצמה לדרוש הצמר והפשתים ואינה צריכה שיעוררנה אחר על זה ׃   ועל דרך
נסתר יאמ' כי הנפש המשתדלת לא הגיעה אל ההצלחה בהעיר אותה זולתה בלבד רק אם יתעורר היא מעצמה
על זה על דרך על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי וזהו אמרו דרשה צמר ופשתים ׃ והצמר והפשתי'
ידוע מענייננם שהם לכסות מהם הגופים ולשמרם מן הסיוק ׃ והם משל אל החכמות אשר יכוסה עליהם האד'
מקלונו ואין ערום כמו הערום מן הדעת והחכמה ואמ' כי הנפש המשתדלת להגיע אל ההצלח' היא מתעורר'
מעצמה אל למוד החכמות והיא קונה קניין החכמה בחפץ גדול בפעולתה ׃ ולפי מה שפירשתי ותעש   בחפץ
בכפיה אמ' שהיא תעורר עצמה אל קניין החכמה ותחדש היא מעצמה לימוד באין סברא או עיון   או עשיית
מופת או דבר מדברי החכמה מה שלא למדה מזולתה רק שתעשהו בידיה כלומר שתתעורר אליו מעצמה
היתה   אמ' כי האשה הראויה להקרא אשת חיל היא דומה בפעולתה אל האניות שיש לסוחר ׃ כי כמו
שהאניות יביאו בהן הסחורות והמזונות מארץ מרחקים כן שהאשה ממרחק תביא לחמה ושעניין שהיא לא תד
תדיין עם הקרובים לה והשוכנים בשכנה בלבד רק היא משתדלת עם הרחוקי' גם כן ׃ גם תשלח מלאכת ידיה
למכור במקומות הידועות לה שהם נמכרות שם ביוקר ׃ ומשם תביא בפעולתה דמי מזונותיה׃

תביא לחמה: ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערתיה: זממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נטעה כרם:

או יאמ' כי היא לרוב השתדלותה ולרוב מה שתקבץ מן ההון אם לא תמצא הענינים הצריכים לה למזונותיה ולשאר צרכיה בעירה היא תשתדל להביאם מן המקומות הרחוקים · ועל דרך נסתר יאמר כי הנפש המשתדלת להגיע אל ההצלחה היא דומה בפעולתה אל האניות שים לסוחרים כי כמו שהאניות יביאו הבר והסחורות מן המקומות הרחוקים אשר יכבד על האנשים להביאם על גבם או על הבהמות כן זאת ממרחק תביא לחמ' וידוע כי מזון הנפש המשכלת היא עבודת ה' ית' וקניין החכמה וספר על נפש המשכלת בעת שתהיה על זה התאר שהיא אם תמצא במקומה מן החכמה שיעור שתזון ממנה ותספיק לה היא תתעורר לקנות ספרים או מלמדי החכמות מן המקומות הרחוקים כדי שתגיע אל מחוז חפצה·

ותקם בעוד לילה אמ' כי האשה הראויה שתקרא אשת חיל מדרכה שתקום בטרם אור הבקר ולא תשכב על דרך הרכות והתענוגות עד חלק גדול מן היום ועם כל זה שם שוכבת את משכב הצהרים ואחרי שתקום בעוד לילה לא תעמוד בטלה רק היא מקימה בני ביתה ונערותיה וגם בנותיה או שפחותיה או בנות אחרות עומדות בביתה ללמוד מלאכת ידיה על דרך התלמידים והיא נותנ' טרף לביתה ר"ל לבני ביתה והם הילדים הקטנים שהם צריכים מיד אל המאכל והיא בתחלת מעשיה נותנ' לכל אחד טרפו וזה מחכמה נפלאה ממנה כדי שלא יבלבלו פעולותיה לפי' משתקת אותם תחלה ואחר כך נותנת חוק לנערותיה כלומ' לאותן הראויות לעשות מלאכה נותנת לכל אחת מהן מלאכ' לפי שיעור שכלה ולפי כחה במלאכה ולפי הנסתר יאמ' כי הנפש המשתדלת להגיע אל ההצלחה הוא לא תתרשל מעבודת האלהים ומלספר ומלפרוע חובות ה' עליה ותשתדל בזריזות בקניין החכמה רק היא משתדלת בזריזות בעוד לילה והענין שם שהיא לא תעבור עת מן העתים אשר לא תבקש בהם החכמה · והזכיר הלילה בעבור היותו העת הנבחר לבין לבקשת החכמה מפני התבודדה או מעסקי העולם ותדבר או אל אלהיה בכל לב ואל זה רמזו ז"ל באמרם אין רנה של תורה אלא בלילה · ואמרו ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה ר"ל שהיא תתן לכל אחד מכחות הגוף חלקו וחוקו ותשלים כל פעולות הנהגותיה מן הנהגת הכחות החמריות ומן הנהגת הכחות השכליות · וקרא הגוף ביתה שהוא בית נפש ומשכנה וקרא נערותיה המיוחדות לשרתה והם הכחות השכליות ואמר כי היא נותנת לכל דבר חקו הראוי לו וינהיג הכחות החמריות ויטריפם חקיהם ההכרחיים כפי המכוון בהם וזה רצה באמרו ותתן טרף לביתה כלומר ינהיג הכחות השכליות כפי הראוי להם ותתן להם את חקי האלהים ואת תורותיו וחקי החכמה והמוסר כדי להשלים המכוון בהם ואיפשר שהזכיר מזון לנפש בלשון טרף ונורך בית מנוחתה בעולם המלאכים ואמרו וחק לנערותיה ר"ל שהדברים ההכרחיים לצורך הכחות החמריות לא תזמינ' אותם בהפלגה רק כפי חקם כלומ' ההכרחי להם ללחם חקם ואמרו ותקם בעוד לילה ר"ל שהיא בעת רתיחת המ האיות והיא עת לילה וחשך לשכל היא תתעורר לפעול הפעולות הטובות הנזכרות ·

זממה שדה אמ' כי האשה שהיא אשת חיל והיא טורחת ביום ובלילה לאסוף ההון היא תקבוץ מן ההון כל כך שאם יעלה ב במחשבתה לקנות שדה ממה שהיא תרויח בעמל ידיה היא תקנהו ואפי' נטיעת הכרם שהוא דבר קשה לרוב ה ההוצאה שיוציא בה האדם היא לרוב הריוחה ממה שהרויח' בכפיה תטע הכרם שהוא דבר גדול וכבד · ועל דרך נסתר יאמר כי הנפש המשתדלת להגיע אל ההצלחה אם תעלה על לבבה לקנו' חכמה מן החכמות היא תקנה אותה והמשיל החכמה אל השדה בעבור שהמכוון מן השדה הוא להוציא לחם מן הארץ לצור' הזורע ולצורך זולתו וכן החכמה היא מזין הנפש כמו שהלחם הוא מזון הגוף ואמר שהנפש המשתדלת אל ההצלחה אם תחשוב לקנות חכמה מן החכמות למזונה ולהועיל בה לזולתה גם כן היא תוכל על זה · מפרי כפיה נטעה כרם ר"ל מן השכל האלהי אשר שפע עליה שיעור שהשלימה ועודף על השלמתה שיעור להשלים זולתה היא תתכונן על זה ותעורר נפשות אחרות אל ההצלחה ותדריכם אל עבודת האלהים וקרא נטיעת הנפשות כלו' למוד בני אדם והדריכם אל ההצלחה נטיעת כרם כמו ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עול'

חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ וַתְּאַמֵּץ זְרוֹעוֹתֶיהָ׃ טָעֲמָה כִּי
טוֹב סַחְרָהּ לֹא יִכְבֶּה בַלַּיְלָה נֵרָהּ׃ יָדֶיהָ שִׁלְּחָה בַ
בַכִּישׁוֹר וְכַפֶּיהָ תָּמְכוּ פָלֶךְ׃

ולהיפך והוא הנכון שאמרו פרי כפיה נטעה כרם ·
ר״ל כי הנפש אשר תסמוך אותם רוח נדיבה ויהיה שם
המתנדבת לחון ולהשביע על זולתה לא די שיהיה ת
תדריך הנפשות ותעזרם אל ההצלח׳ על דרך הלמוד
אלא שילוה אליו עוזר אלדי יעזור אותה לחבר ספר בדבר מדברי החכמה והתורה או בפירושם שיעמוד הספר
ההוא לדורות ויהנו ממנו בני אדם והוא אמרו מפרי כפיה נטעה כרם כלומ׳ ממה שתכתוב היא בידיה תחבר
ספר שילמדו בו האנשים מן החכמה כל הימים כדמיון הנוטע כרם בידיו שיהנו בו האנשים כל הימים
חגרה בעוז מתניה אמ׳ כי האשה הראויה שתקרא אשת חיל היא לא תתעצל במה שיש לה לעשו׳ רק היא
תפעול כל פעולותיה בזריזות ויהיה מרגלה אות הזריזות בכל ענייניה והוא אמרו חגרה בעוז מתניה וזה לפי שמ
שדרך האדם שרוצה לעשות ענייניו בזריזות יחגור מתניו ואז ימצא עצמו מוכן לכל שצריך כאמרו אזור נא כ
כגבר חלציך ואמ׳ שהאשה שהיא על זה התואר תאזור גבורה וזרועותיה יהיו חזקים ומוכנים לעשות שצריך לא
שתחלש לעשות כל הצריך · ועל דרך נסתר יאמ׳ כי הנפש המשתדלת להגיע אל ההצלח׳ היא לא תרפה רפיון
וחולשה בעבודת האלהים וקניין החכמה רק היא תתאזר בגבורה ותדרוש החכמות בכל עוז ולא תתרשל בזה ו
והוא אמרו חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועותיה טעמה אמר כי האשה שהיא אשת חיל בעבור
שטעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה כלומ׳ מן היום שנסתה כי טוב סחרה כמו טעמו וראו כי טוב ה׳
שהמסחר שמשתדלת בו הוא טוב ושפעולותיה מביאות אל טוב משתדלת היא ביום ובלילה ואינ׳ מכבה הנרות
בלילות כדי שתוכל לעשות מלאכתה גם בלילה · ועל דרך נסתר יאמ׳ כי הנפש המשתדל׳ להגיע אל ההצלחה
בעבור שנתבאר אליה כי פעולתה זאת והיא השתדלותה לצאת מן הכח אל הפועל ולהדבק בבוראה הוא הטו
הטוב האמיתי בעבורה אשר אין טוב למעלה ממנו היא משתדלת בזה בכל כחה והוא אמרו לא יכבה בלילה נ
נרה · והזכיר הלילה בעבור שהוא עת מיוחד להתייחד הנפש ולדבקה באלהיה מפני שהיא אז אי׳ טרוד׳ מטרדו׳
העולם · או יהיה אמרו לא יכבה בלילה נרה כלומ׳ נרה שהוא נר אלהים נשמת אדם · אמר כי יחפש האדם כל ב
בעני המורות לא יכבה רק יעמוד בהיר ומזהיר מועל פעולתו בכל עוז לחפש בטני התורה ולגלות כל סתום כ
כפי כחה · והזכיר בלילה שהוא העת הראוי לבקשת החכמה · או יהיה אמרו לא יכבה בלילה נרה כלומר בעבור
שנתבאר לה כי פעולתה רצויה והדבר שהיא בוחרת ומבקשת הוא הדבר שטוב היא משתדלת בזה ואינה רוצה
שהנר שלה והוא נר אלהים נשמת אדם יכבה בעת המות רק רוצה שיזהיר כזוהר הרקיע וככוכבים לעולם ועד
ועד ידיה שלחה בכישור · אמ׳ כי האשה שהיא אשת חיל היא שולחת ידיה להחזיק בכישור והוא הכ
שטוות בו הנשים · וכפיה תמכו פלך והוא המעזל שהנשים טוות בו והענין שהיא לא תתרפה ממלאכתה ביום
ובלילה · ועל דרך נסתר יאמ׳ שהנפש המשתדלת להגיע אל ההצלחה צריכה שתהיה על זה התאר גם כן שתשלח
ידיה בכישור כלומ׳ שתפעול הפעולים הטובים והישרים לא שיספיק לה שתסור מעשו׳ הרע בלבד רק שתפעול
המעשים הטובים ותאחז המדות המעשיות ולא תספיק בהם הכוונה בלבד ובמל׳ כישור נרמז הכושר והמעשי׳
הטובים וכפיה תמכו פלך ר״ל שתמיד תפעול הפעולים הטובים פעולה רצופה · ובעבור שמצאנו מלת פלך מ
מורה גם כן על המחוז כמו חצי פלך ירושלים לפלכו וכן תרגם יונתן כל חבל ארגוב כל בית פלך טרכונא
ותרגם ונפת דאר ובמלכי דאר · וכן תרגם שלשת הנפת תלתא פלכין · נוכל לומ׳ כי אמרו וכפיה תמכו פלך
ר״ל כפיה והם פעולותיה לא די שהם ראויות לסמוך ולהנהיג הנהגת ביתה · אלא שהיא מספקת להנהגת מחוז
אחד · גם בעבור שמצאנו מלת פלך כאמרת על המטה כאמרו ומחזיק בפלך · נוכל לומר כי אמרו וכפיה תמכו
פלך ר״ל כי כפיה הם ראויות להחזיק שבט מושלים וזה כי מנהג המושלים הוא להחזיק בידם שבט והמלך למע
למעלתו יחזיק בידו שרביט הזהב · והנשים לחסרון הנהגתם אינן ראויות לשלוט על שהנהגה עד שתחזקנה ב
בידם שבט מושלים ולכ׳ אמר על זאת שהתרוממה בטבעה ובנועם מדותיה על שאר הנשים היא ראויה להנ
להנהיג זולתה ולהחזיק בידם שבט מושלים ·

כַּפָּהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי וְיָדֶיהָ שִׁלְּחָה לָאֶבְיוֹן: לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֶג כִּי כָל בֵּיתָהּ לָבֻשׁ שָׁנִים: מַרְבַדִּים עָשְׂתָה לָּהּ

וכן הנפש המשכלת המשתדלת להשלים המכוון מ
תפעל השמרים והטובים ותנהיג זולתה ולפי' מיחה א
אחד תנהיג בדרך השופר ותמלוך על שאר הכחות
ותכניעם בשבט מוסרה כפה אמר כי
האשה שהיא אשת חיל היא מרחמת על העניים לטוב טבעה וכונעם מדותיה וכדי למלאות רצון האלהים אשר
צוה בזה ואמ' כי בראותה העני והוא האדם שירד מנכסיו תפרוש לו כפה לתמוך בו ובעבור שהעני איננו כל
כך דל כמו האביון אמ' דרך משל שהיא תפרוש עליו ביד אחת אמנם בראותה האביון והוא העני ביותר היא
תקימהו ותעזרהו בשתי ידים והענין שתשתדל בהעמקתם ובספוק צרכיהם בכל כחה כפי הראוי או יהיה אמ'
אמרו כפה פרשה לעני כלומ' שהיא בענוה תתן הלחם בידיה אל העני שיבא בפתח ביתה ולא תסמוך ב
בזה על נערותיה ואם תדע אביון שלא יחזור על הפתחים היא תשלח הלחם שעשתה בידיה והמזון שהכינה
בעבדיה אל האביון או יאמ' שהיא תשלח מה שהרויחה בעמל ידיה אל האביון ואיפשר שאמרו כפה פרשה ל
לעני רל' שהיא פתוחה ומתנדבת הפך מאמרו לא תקפוץ את ידך והוא אמרו פתוח תפתח את ידך לו וימ' בכ
כפה פרשה הלחם ונתנה אותו לעני וידיה לקחה הלחם ושלחתו לאביון ולפי נסתרו יאמ' שהנפש המשתדל'
להגיע אל ההצלחה היא בפעולותיה תעזור ותסמוך הכח השכלי אשר הוא העני ואחר שקראו עני חזר וקראו
אביון והוא כפל דבר ואמ' כי פעולותיה הם להצלת הכח השכלי ולהעניקו לחם חקו והיא החכמה ועבודת האל
האלהים כדי שיגיע לבסוף אל המכוון ממנו לא תירא אמ' כי האשה הראויה להקרא בשם א
אשת חיל היא לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים כלומ' מגופה מבפנים ומאחור בבגדים מן תול
תולעת שני עד שהשלג לא יוכל לעברו או יאמר כי זאת האשה שהיא אשת חיל היא לא תירא בזמן השלג והק
והקור בעבור בני ביתה פן יוזקו בעבור הקור כי כל ביתה לבוש תולעת שני כלומר מלובשים בגדים הראויים
אל הקור ובעבור שהשני הוא מראה האדום יכול להיות שהכרמז ממנו הוא האש ולפי' אמר כי לא תירא היא ל
לביתה משלג בעבור שיש לה האש בכל פנות ביתה לחמם הבית ולהגן לה בעד הקור או תהיה התיו מתלת תי
לנוכח הזכר ואמ' אם תראה אתה בן אדם להכנס לביתה בזמן הקור לא תירא מהקור כי תמצא כל ביתה
מכוסה בבגדים או תמצא בביתה אש הכרמז במלת שנים ועל דרך נסתר יאמר כי הנפש המשתדלת להגיע
אל ההצלחה האמתית היא לא תירא מקורות הזמן וממה שישנו העתים והמחברות העליונות ומן הסרות והנג
והגזרות היורדות כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים כי כל ביתה לבוש שנים כלומ' מפני שהכינה המעשים ה
הטובים להגן בעד הגזרות היורדות מן השמים והענין שמה שעלה בדברים שהם למעלה מן השמש ולפי'
היא למעלה מן הזמן ואמרו כי כל ביתה לבוש שנים רל' שהכינה השני שיעמוד במקום השלג והכרמז ממנו ה
הוא שהיא הכינה מן המעשים הטובים מה שיצילו אותה מקורות הזמן מרבדים עשתה לה א
אמר כי האשה שהיא אשת חיל היא עושה בעבורה מרבדים רל' רביד זהב על צוארה וי"מ מרבדים מכסים הב
מסיבות המטות בעבור שמצאו מרבדים רבדתי ערשי ואמר עוד כי המלבושים שהיא לובשת הם שש וארגמן
לכבוד ולתפארת או יהיה לבושה מעניין בשת וכלימה ורל' כי היא עשתה בעבורה מרבדים רל' בגדים חשובים
ממשי או מזהב כי להיותם משש וארגמן יהיה בשת וכלימה לאשה חשובה כמוה ולפי נסתרו יאמר כי הנפש
המשתדלת להגיע אל ההצלחה האמתית היא תסיר הבגדים הצואים מעליה והם משל אל המדות המגונות ואל
פחיתות הנפש ותלבש מחלצות ובגדים לבנים שהם משל אל המדות הטובות ואל מעשים הראויים וזה רצה ב
באמרו מרבדים עשתה לה שש וארגמן לבושה כלומר שהיא תלבש מן המדות והמעשים היותר חשובים והמש
והמשובחים כמו שמרבדים

שש וארגמן לבושה: נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ: סדין עשתה ותמכר וחגור נתנה לכנעני: עוז והדר לבושה

והשש והארגמן הם המלבושים המפוארים אשר ילב
ילבשם האדם לכבוד ולתפארת   נודע ב
בשערים בעלה   אמר כי האשה שהיא אשת חיל ב
בעלה הוא נודע בעבורה ויכובד בשבתו בשבתו עם
זקני ארץ היושבים בשער והענין שיאמרו זה הוא
בעל אשה כלבית שהיא אשת חיל׳ ועל דרך נסתר יאמ׳ כי נפש המשתדלת להגיע אל ההצלחה האמתית בעב׳
והוא האדם בעל הנפש הזאת הוא יודע לכבוד ולתהלה ולשם ולתפארת בשבתו בשער עם הזקנים ידברו שם
ענייני חכמה כי הוא יכובד בעבור חכמתו וטהרת פעולותיו ויפתח פיו בדברי החכמה ולא יאלם ויהיה בהפך
המתרשל שנאמר עליו בשער לא יפתח פיו׳ או יאמ׳ נודע בשערים בעלה כלומ׳ מי שהוא בעל נפש קדושה כזאת
הנפש שכל פעולותיה היא להדמות לבוראה ולדבקה בו יהיה נודע בשערי החכמה והענין כי הוא לא ישים מג
מגמתו רק לקנות החכמה ולא ישב רק עם אנשיה ולא ישוטט רק עם אנשיה ולא ישתעשע כי אם בה ולא יש
ישגה כי אם באהבתה ולא יהיה נמצא שוקד רק על החכמה ועל המעשה הטוב ולפי׳ אמר כי כמו שיודעו האנ
האנשים על דבר מדברי העולם כמו שיאמ׳ פלו׳ הנגר פלו׳ הרופא פלו׳ הכפן או כמו שיוחסו אל המקומות הר
הרגילים לשבת שם כמו שיאמ׳ פלו׳ השוכן במקו׳ פלו׳ כן האדם שהוא על זה התאר לא יתואר רק על החכמה
שוקד על החכמה והיותו נמצא שם עם אנשיה והוא שיאמרו עליו פלו׳ השוקד בשערי החכמה או היושב בשע׳
עם זקני הארץ והוא מקום החכמים׳   סדין   וכן שלשים סדינים פירשו בו מטפחות והנכון שהוא
מיני מכסות כמו רדידים וצעיפות והדומה להם׳ ויאמ׳ כי האשה שהיא אשת חיל היא עושה מן הסדינים מה
שיספיקו לצורך ביתה ונוסף על זה שהיא מוכרת לאחרים׳ וכן היא עושה חגורות ונותנת מהם ביד התגרים
שיתגברו בעבורה או מוכרת מהם לתגרים׳ וחגור הוא האזור ולכנעני שרשו כנע והוא הסוחר כמו כנעניה
נכבדי ארץ׳ ויתכוונו בין בכנענים אלא שכנען בא על בלתי הסמיכה כי לא מצאנו בכנעני השלישיים על משקלו
אבל כנעניה הוא על הסמיכה כי האחד ממנו קודם הסמיכה ראוי להיות על דמיון קניין ובניין והטוב בעיני
בכנען שיהיה רביעי ושיהיה נונו שרשית ושיהיה משקלו מלרע על משקל סמדר ובא מלעיל מפני העי״ן ויהי׳
כנעניה סמוך קבוצו ואלו היינו סומכים קבוץ סמדר היו באים על דמיון כנעניה ועל׳ הנסתר יאמר כי הנפש
המשתדלת להגיע אל ההצלחה האמיתית היא נותנת לכל הדברים חקו ולא די שהיא לא תתרשל בהשלמת נפשה
אלא שהיא משתדלת להועיל זולתה ושיועילו פעולותיה ומלאכותיה אף לאחרים והוא אמרו סדין עשתה ותמ
ותמכור ודרך הסדין שיתעטף בו האדם והוא רמז אל המדות ויאמ׳ כי היא תקנה זולתה על הטוב שבמדות ות
ותגרים שיאחזו הנפשות מדותיה הטובות׳ וחגור נתנה לכנעני ר״ל אף לכנעני הארור מבני חם אשר הנכון
הוא שיהיה עבד עבדים אל הכחות השכליות הוא יתן לו חלקו ולחם חקו׳ ואיפשר שרמז במלת חגור כי היא ת
תכניעהו מהתפשט יותר מן הראוי והענין שהיא לא תאסור עליו רק מה שאסר׳ תור׳ ולא תמנע ממנו הדברי׳
ההכרחיים לו׳ או יהיה אמרו וחגור נתנה לכנעני שהיא תחגור בעד התאוות ותמנעם ממנו׳   עוז   והדר
לבושה׳ אמ׳ כי האשה שהיא אשת חיל לבושה הוא עוז והדר וידוע כי העוז וההדר אינם מלבושים שילבשם אמ
אמנם הנכון ממנו הוא שהאשה שהיא אשת חיל היא נאזרת בגבורה מרוב חכמתה לא שתהיה רכת הלבב כמ
כמנהג הנשים אמנם היא מתחזקת ומתגברת בכל עוז במה שיש לה לעשות וגם שיהיו מעשיה הדורים ונאים
רחוקים מן הגנות והוא אמרו על צד הרחבת הלשון ומתאר אותה בעבור גבורת׳ ובעבור יופי מעשיה שהלבוש
שלה הוא לבוש עוז והדר׳

וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן׃ פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ׃ צוֹפִיָּה הֲלִיכוֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל׃

והיה לבושה מן יביאו לבוש מלכות או יהיה לבושם פעולה לדמיון שרופה באש כשותה כלומ' לבוש היא לבוש של כבוד והדר ואם יהיה לבושה מן בשת וכלי וכלימה יאמ' כי האשה שהיא אשת חיל חושבת העוז ו והיא הגבורה וההדר והוא היופי לבושה כי איננה חושבת להתגבר על זולתה ולא להתפאר בעבור יופיה רק ת תתפאר בכשרון מעשיה ונועם מדותיה ואמרו ותשחק ליום אחרון רל' כי היא תשחק ותלעג אל מה שיבא מה מהזמן כי היא לא תירא מרעב שתהיה בארץ או פן יחולו עליה מקרים מזיקים כי יש לה מן ההון מה שיספי' לעת רעה כשיפול פתאום וגם תשחק מהזקנה ולא תפחד לבא לידי חסרון בעת זקנתה וגם תשחק על יום ה המיתה שהוא יום אחרון מימי חייה והענין שלא תירא מהמות מפני שהיא תקוה בו השכר שטוב ולא תירא א משום עונש ויהיה ביאור תשחק תלעג. או יאמ' כי היא תשמח ותשחק בעת ראותה שתקום לקבור פרי מעשיה ועל דרך נסתר יאמ' כי הנפש המשתדלת להגיע אל ההצלחה יהיו מדותיה הרמוזים במלבושים מדות עוז והדר כלו' מדות רמות ונשאות מנפש חשובה וטהורה לא מדות שפלות המורות על נפש שפלה וחסרה וגם תשיגה מדות של סדר כלומ' מדות נאותות והדורות. ואמ' ותשחק ליום אחרון רל' כי הנפש שתהיה על זה התאר היא ת תבוז ותלעג על יום המיתה ולא תירא מענשה או יאמ' שהיא תתענג ותשמח ביום קיצה והוא יום המות מפני שהיא תלך ליאור באור החיים

פיה פתחה בחכמה אמ' כי האשה שהיא אשת חיל לא תפתח פי' בדברי הבל וסכלות רק תפתח פיה בדברי חכמה. או יאמר שהיא לא תצעק ולא תשמיע בחוץ קולה עד שתש שתפער פיה לבלי חק רק כשהיא פותחת פיה לדבר תדבר בחכמה גדולה וכשהיא מדבר' תמנע על לשונה תור' של חסד כלומ' שהיא לא תורה רק דבר של חסד או ירמוז אל התורה ממש שכולה חסד' ועל דרך נסתר יאמר כי הנפש המשתדלת להגיע אל ההצלחה היא נזהרת ממותרי הדבור ולא תדבר כי אם בדברי חכמה או במה ש שמביא אל החכמה ותשתוק משאר מותרי הדבור. או רמז במלת חכמה החכמה האלהית הנקראת בזה הספר חכמה סתם ואמ' כי היא לומדת ומשתדלת להשיג החכמה האלהית וגם תחזיק בתורת האל ותשמור מצותי' עם החכמה האלהית ויודעת כי אי איפשר לאדם להגיע אל ההצלחה מבלעדי שמירת התורה מפני שהמצות המע המעשית כאשר ביארנו הם השרשים אשר בהם יקיימו הדיעות והכוונות האמונות וקרא תורת האל תור' חסד מפני שכולה היא חסד מה' ית' כי כל מה שצונו בה היא תועלתינו בעולם הזה וטוב לנו כל הימים ולהחיותינו שחיים הנצחיים בעולם הנשמות ומרוב חסד ה' ית' עלינו נתן לנו תורתו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו.

צופיה אמר כי האשה שהיא אשת חיל צופה ומסתכלת הדרכים שהם חוץ לביתה לראות אם יבאו שם סוחרים לסחור עמה או לראות הבאים ושבים אם תראה להם דבר מהדברים הצריכים לה לצורך ביתה או יהי' אמרו צופיה הליכות ביתה שהיא צופה הנהגות ביתה לראות אם הולך על סדר נאות ליישרם על הדרך הנכו' ואמרו ולחם עצלות לא תאכל רל' שהיא זריזה במעשיה ולא תאכל לחמה בעצלות לדמיון האשה העצלה שהיא יושבת כל היום לאכול ולשתות רק היא אוכלת בזריזות כדי לחזור למלאכתה ואיפשר שקרא העצלות לחם שב עצלנ' ואמרו ולחם עצלות לא תאכל הוא כאלו אמר ואיננה עצלה ועל דרך נסתר יאמר כי הנפש המשת המשתדלת להגיע אל ההצלחה היא בהיותה בזה העולם שהוא עולם המעשה היא דורשת וחוקרת הליכות ביתה אשר תחנה בו בנסעה מזה העולם. וזה שהנפשות המקנרים בהיותם בזה העולם לא יעלו על לבם מה שיקרם אחר המות

קָמוּ בָנֶיהָ וַיְאַשְּׁרוּהָ בַּעְלָהּ וַיְהַלְלָהּ׃ רַבּוֹת בָּנוֹת
עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה׃ שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל
הַיֹּפִי

ואיך ישבעו מזה העולם ואנה ינחו ומה מציאותם בה
במקום שינחו אמנם נפשות הצדיקים המשתדלות
להדבק בבוראם הם יבינו לאחריתם וצופים בשכל'
המסע הגדול שהם צריכים לעשות בנסעם מן העו
העולם הזה ויודעים כי מי שיכין ללכת דרך קרוב הוא ראוי שיכין לו צידה שתספיק לו בדרך אשר יעשה כל
שכן מי שיסע מן העולם הזה שצריך שיכין לו מן הפעלים הטובים מה שימצא תגמולם בעולם הנשמות וזה
נרמז במלת צופיה הליכות ביתה כלומ' שהיא חושבת בשכלה איך יהיה נסעה מן העולם הזה ומה יהיה הבית
אשר תחנה בו ואמרו ולחם עצלות לא תאכל רל' שהיא לא תקנה לעצמה מדת העצלות בקניין החכמ' והעבוד'
בעבודת ה' או יאמ' שהיא לא תאכל לחם בעצלות רק בזריזות גדול   קמו   אמ' כי האשה שהיא אשת חיל
לא יקרה לה מה שיקרה לנשים הפחותות שלרוע מדותיהם אפי' בניה ובעלה אשר הם עצם מעצמיה ובשר מב
מבשרה לא יוכלו להתאפק שלא יספרו בגנותה רק זאת אשר היא אשת חיל בניה הם מאשרים אותה כלומ' ש
שיודו שהיא מאושרה ובעלה גם כן מהלל אותה לנועם מדותיה או יאמ' שבניה והם יוצאי חלציה יהיו דומים ל
לה ולא יהיה אחד מהם שיביים פני אמו בפעולותיו ואמרו ויאשרוה רל' כשיגדלו בניה לנועם מדותיהם ולטוב
שכלם יודו על היות אמם מאושרה לפי שהבן נוצר מדם האם וכשיהיה הבן טוב יורה על האם שהי' ממזג טוב
וכשיהיה הבן רע יורה כי מזג אמו רע על הרוב' ועל דרך נסתר יאמ' כי הנפש המשתדלת להגיע אל ההצלחה
האמיתית בניה והם הכחות השכליות מאשרים אותה כלו' פועליה הפעלים הרצוני' אשר בעבורם תהיה מאושר'
בין הנפשות גם איפשר שקרא בניה תלמידיה והן הנפשות אשר עשתה ולמדה אותם דרך ההצלח' ואמ' כי הם
מאשרים אותה' או יאמ' כי בניה והם אשר למדו דרך ההצלחה ממנה הן העושין אותה מאושר' ומכפילין שכר'
ובאמ' בעלה ויהללה רל' שהכח השכלי שהוא בעלה הוא מהלל אות' ויודע שבעבור זריזותה ונועם מדותי הגיע'
להיות כמשח בשמן משחת קדש' או יהיה בעלה האדם שהוא בעל הנפש הזאת היוצאת לפעל שהוא מהלל או
אותה ומספר בשבחיה ואומ' לה רבות בנות עשו חיל כמו שיאמ' אחר זה   רבות   אחרי שהזכיר בפסוק
שלפניו קמו בניה ויאשרוה וגו' הזכיר המהלל שיאמ' בניה ובעלה ממנה והוא רבות בנות עשו חיל כלו' רבו' בנש'
קנו מן ההון בחריצותן ענין רב ואת עלית על כולנה' או יאמ' רבות הן הנשים שכל אחת מהן היתה אשת חי'
אך את לבדך עלית במעלה על כולנה' ועל דרך נסתר יאמ' כי הכחות השכליות אשר באדם כשיבאו לאשר ה
הנפש המהוללת אשר הגיעה אל ההצלחה האמיתית ודבקה באלהים יאמ' לה זה שמהלל רבות בנות עשו חיל כ
כלו' רבות הן הנפשות כוונו והשתדלו להגיע אל ההצלחה האמתית ושיישירו שכלם להוציאו מן הכח ההכנוסי'
אל הפועל האלהי ולא עלה בידם אעפ' שעלו במדרגת סולם החכמה ענין גדול אך את שהגעת אל ההצלחה
האמיתית עלית במעלות החכמה יותר מכולן וזה כי החכמה היא סולם יעלה בו המשכיל אל ה' וכפי מדרגות ה
הסולם שיעלה בו יקרב אל האלהים ומי שזוכה לעלות על ראש הסולם ימצא מלאכי האלהים עולים ויורדי' בו
וה' ית' נצב עליו ולפי' אמ' על זאת ואת עלית על כלנה כלו' ואת הגעת אל תכלית המכוון ממך   שקר
החן' זה הפסוק גם כן הוא מענין המהלל שיהללו הבנים והבעל מי שהיא אשת חיל והוא שיאמרו שקר החן כ
כלומ' שאר הנשים תמצא מהן שתהי' בעלת חן וגם שתהיה יפה בצורתה והכל כמשב הבל וריק החן והיופי ואי'
להלל האשה בעבור חן ויופי כי מה בכך בהיותן נושאות חן בעיני רואיהן ואם תהיינה יפות מראה ובריאות
בשר אם לא תהיה בהן המדות הטובות ויראת ה' ית' אך האשה הזאת והדומה לה במדותיה היא תתהלל כלומר
היא ראויה שיהללוה בני אדם

אשה יראת יהוה היא תתהלל׃ תנו לה מפרי יד
ידיה ויהללוה בשערים מעשיה׃

או יאמר שקר החן והבל היופי כלומר יאמרו בניה
ובעלה האשה הזאת אשר אנו מספרים מהללה אע
אעפי' שהיא נושאת חן ויש מן היופי מה שראוי שת
שתקרא בעבורו יפה שקר הוא זה החן וזה היופי וה
והבל הוא ולא נשבח אותה רק בעבור מה שקנתה מיראת ה' היא ראויה למהלל או יאמר שקר החן והבל היופי
הוא דבר של הבל החן והיופי שיש בה בערך אל מה שיש בה מיראת השם יתעל' או יהיה אמרו יראת ה' ה
היא תתהלל בעצמה כלומ' היא עושה מעשים שבעבורם יהללוה וכאילו היא מהללת עצמה בעבור היות
היא סבת מהללה ועל דרך נסתרו יאמ' כי בכלל המהלל שיהללו הנפש אשר הגיע אל ההצלחה א
יאמרו שקר החן והבל היופי כלומ' לא בעבור קניין החכמה והוא החן ולא בעבור נועם המדו'
בלבד והוא היופי שהגיע הנפש הזאת אל ההצלחה האמתית ודבקה באלהיה 'כי שני אלו
הענינים ואם הם ענינים נפלאים לא יספיקו לבדם אמנם השבח אשר בעבורה ה
הגיע הנפש הזאת להיות צרורה בצרור החיים היא שאם החכמה ועם המדות ק
קנתה יראת ה' הכוללת עשיית כל המצות המעשיות שהם הפרטיים נושאי
הכונות והדעות והאמונו' וכולל' גכ' המניעה מכל אשר הוזהרה ולכן ב
בעבו' שקנתה שלשת הענינים האלה ועם קניין החכמה ונעם
המדות ויראת ה' דבקה באלהיה' והיא ראויה להתהלל
תנו אחרי שהזכיר ענייני האשה שהיא אשת ח
חיל והזכיר כל התארים אשר צרי
צריכה שתתואר בהן וה
והמהלל שיהללוה
בניה ובע
ובעל
אמר מחבר הספר הזה תנו לה מפרי ידיה וכאלו אמר אל בעלה ואל בניה אחרי שהיא השתדלה זה ההשתדלות
הגדול ואספה מנועם המדות מה שאספה וקבצה מן ההון מה שקבצה תנו גם עתה לה מפרי מעשיה
כלומ' תגמלו לה חסד כפי מה שחייב טוב שכלה ונועם מדותיה או יאמ' עשו אתה חסד וכבוד כ
כי הבל הוא מה שקנתה בעמל ידיה או יאמ' אינה צריכה מעתה שתתהלל היא או שיהללוה
האנשים רק מעשיה הטובים הם המה שיהללוה ויורו על היותה מהוללת ועל ד
דרך נסתרו יאמר כי הנפש המשכלת אשר הגיעה אל ההצלחה האמתי'
ודבקה באלהים ונפרדה מן העולם הזה והיא בעולם הנשמות עם
נפשות הצדיקי' יאמרו בני העול' בעדה או נפשו' הצדיקי'
או מלאכי' או שיבוא ה' ית' תנו לה מפרי ידיה כלו'
תנו לנפש הזאת אשר טרחה בל כך בעול' הזה והשתדלה לעלות בסולם החכמה אשר הגיעה אל מבקושה מפרי
ידיה כלומר גמול פעולתה ומעשיה הטובים ותתענג מן הטוב הצפון ליראי ה' ולחושבי שמו: ו
ויהללוה בשערים מעשיה כלומר יהללוה בכל המקומות בעבו' מעשיה הטובים
או יאמר ויהללוה בשערים מעשיה כלומר אינה צריכה ש
שתתהלל או שיהללוה אחרים כי מעשיה
הם יהללוה

נשלם ספר משלי עם הביאור הארוך והיפה מרבינו עמנואל זצ"ל השבח יאות לרוכב ומניע בלי לאות אמן
אני חיים בר יצחק הלוי אשכנזי

900